SİYASAL İNSAN

S.M. Lipset

Mete Tunçay

TEORİ

SİYASAL İNSAN

S.M. Lipset

SİYASAL İNSAN

Modern Dünyada Demokrasi, Nerede, Nasıl, Neden İşliyor?

TEORİ YAYINLARI
Teori Yayınları'nda
Birinci Basım : EKİM 1986
İlk Basımı 1964'te Türk Siyasî İlimler Derneği Yayınları arasında çıkmıştır.
İngilizce özgün adı : Political Man

Copyright 1959, 1960 by Seymour Martin Lipset
Published by Doubleday and Company, Inc.
Garden City — New York

TEORİ YAYINLARI
VERSO A.Ş.
Konur Sokak, 13/7 Kızılay - ANKARA
Tel : 25 68 95
PK. 359 Yenişehir - ANKARA

Ofset Hazırlık: VMS (Verso Matbaacılık Sanayi)
Kapak : VMS (Verso Matbaacılık Sanayi)
Dizgi : Sevinç Matbaası, 29 92 11 - Ankara
Baskı: Başarı Matbaası ANKARA

SEYMOUR MARTIN LIPSET

SİYASAL İNSAN

Çeviren
METE TUNÇAY

VYAYINLARI

ÇEVİRENİN NOTU

Çağdaş siyaset bilimine yapılan en önemli katkılar, şu sıra, daha çok başka alanlarda yetişmiş kimselerden geliyor. Bu kitabı yazan Seymour Martin Lipset de, Berkeley'deki California Üniversitesinde Sosyoloji profesörüdür. Bay Lipset 1950'de yayınladığı Tarımsal Toplumculuk üstüne [**Agrarian Socialism** (Berkeley: University of California Press)] kitabıyla ve M. Trow, J. S. Coleman'la birlikte yaptığı Sendika Demokrasisi [**Union Democracy** (Glencoe: The Free Press, 1956)] araştırmasıyla haklı bir ün kazanmış, çeşitli dergi ve toplamalarda çıkan inceleme yazıları da bir çok dillere çevrilmiştir. Ayrıca, R. Bendix'le birlikte derlediği, Sınıf, Statü ve İktidar [**Class, Status, and Power** (Glencoe: The Free Press, 1953)] adlı kitabı ve yine R. Bendix'le ortaklaşa yazdığı Endüstri Toplumunda Sosyal Akışkanlık [**Social Mobility in Industrial Society** (Berkeley: University of California Press, 1959)] üstüne eseri, her yerde ileri gelen danışma kaynakları arasına girmiştir.

Geniş bir ilgi alanından toplanmış araştırma verilerini teorik bir çerçeve içinde seçiklikle çözümleyen **Siyasal İnsan (1959)**, ülkemizin de siyasal sorunlarının toplumsal taban ve temellerini düşünmekte faydalı olabilir.

Mete Tunçay, 1964

Çevirimin bu yeni basısı yapılırken, dilini yenileştiren Nilgün Gürkan'a ve matbaa düzeltmelerini yapan Dr. Cemil Koçak'a çok teşekkür ederim.

Mete Tunçay, 1986

Siyasal İnsan ile Demokratik Düzenin Koşulları Üstüne

ARİSTOTELES

«İnsan doğası gereği siyasal bir hayvandır.» (1129)

«Doğa bütün insanlara toplumsal bir güdü vermiştir; bununla birlikte, devleti ilk kuran iyiliklerin en büyüğünü yapmıştır. Çünkü insan yetkinliğe eriştiği zaman hayvanların en iyisidir, ama yasadan ve adaletten ayrılınca en kötüsü olur; çünkü silâhlı adaletsizlik adaletsizliklerin en tehlikelisidir ve insan doğuştan —akıl ve erdemle kullanması gereken, fakat en kötü amaçlar için kullanabileceği— silâhlarla donatılmıştır. Bu yüzdendir ki, erdemi olmayınca, hayvanların en kirlisi, en vahşisi, en hırslısı ve en doymak bilmezi olur. Oysa adalet devlet içinde insanları birleştiren bağdır; neyin doğru olduğunun saptanması demek olan adaletin yürütülmesi de siyasal toplumda düzenin temelidir.» (1130)

«Meclisin herhangi bir üyesi, yalnız başına alınınca bilge olandan kuşkusuz aşağıdır. Fakat devlet bir çok bireyden oluşur. Ve nasıl, bir çok kimsenin giderine katıldığı bir şölen bir kişinin vereceği bir şölenden daha iyi olursa, kitle de bir çok şeyler üstüne herhangi bir tek kimseden daha iyi yargıya varır. Bundan başka, çokluk azlıktan daha az bozulmaya elverişlidir; çok miktardaki suyun az bir sudan daha güç bozulduğu gibi.» (1200)

«Şu halde, en iyi siyasal birliğin orta sınıf vatandaşlar tarafından kurulduğu ve orta sınıfı geniş olan devletlerin iyi yönetilmelerinin daha çok olasılık taşıdığı meydandadır. ... Bundan ötürü, vatandaşları orta derecede ve yeteri kadar mülk sahibi olan bir devletin iyi balıtlılığı büyüktür; çünkü halkın bir kısmının hiç, bir kısmının çok varlıklı olduğu yerlerde ya aşırı bir demokrasi veya koyu bir oligarşi oluşur ya da iki aşırılığın birinden, yani ya en taşkın demokrasiden ya da oligarşiden, tiranlık doğar; oysa ortacı anayasalardan ve benzerlerinden böyle bir şeyin doğması pek olası değildir. ... Demokrasiler oligarşilerden daha güvenli ve daha süreklidir, çünkü bunların daha geniş ve yönetimde daha büyük payı olan

bir orta sınıfı vardır; oysa orta sınıfı olmayan ve yoksulların çokluk olduğu yerde, çatışmalar ortaya çıkar, çok geçmeden de devletin sonu gelir.» (1221-22)

«... yasaya bağlı demokrasilerde baş yerleri en iyi vatandaşlar tutar, demagoglar bulunmaz; oysa yasaların üstün olmadığı yerlerde her yandan demagoglar türer. Halk, bin başlı bir hükümdar olur ve çokluk, teker teker değil ortaklaşa olarak iktidarı elinde tutar. ... Böylelikle hükümdar olan ve yasanın denetimine girmeyen bu çeşit demokrasi, hükümdar gibi keyfî hareket etmeğe kalkar ve despotlaşır; dalkavuklar el üstünde tutulur.» (1212)

«Hükûmet şekillerinin çeşitli oluşunun nedeni, her devletin birçok unsurdan oluşmasıdır. Herşeyden önce, bütün devletlerin ailelerden meydana geldiğini ve vatandaşlar kalabalığından kimilerinin varlıklı, kimilerinin yoksul, kimilerinin de orta halli olduğunu görürüz. ... Halkın bir kısmı çiftçilik, bazıları ticaret, bazıları zenaatla uğraşır. Ülkenin ileri gelenleri arasında da servet ve mülkiyet farkları vardır. ... Servet farklarından başka, düzey ve erdem farkları da vardır. ... Hükûmeti meydana getiren parçalar, biribirlerinden başka başka türlerden olduklarına göre, biribirlerinden başka çeşitte bir çok hükûmet şekilleri olacağı da açıktır. Çünkü anayasa demek, çeşitli sınıfların gücüne, örneğin yoksul ya da varlıklı oluşlarına göre, ya da her ikisini de içinde taşıyan bir eşitlik ilkesine göre, vatandaşların aralarında bölüştükleri iktidar mevkilerinin düzenlenmesi demektir.» (1208)

«Devrimci duygunun ... evrensel ve başlıca nedeni ... insanlar, kendilerinden daha çok malı olanlarla eşit olduklarını sandıkları zaman, eşitlik isteği; ya da kendilerini başkalarından üstün sandıkları zaman, aşağılarıyla aynı ya da onlardan az mala sahip oldukları düşüncesiyle, eşitsizlik ve üstünlük isteğidir. ... Oligarşilerde, kitleler, kendilerine adalete uygun davranılmadığı inancıyla, daha önce söylediğim gibi, eşit oldukları ama eşit pay almadıkları için devrim yaparlar; demokrasilerde ise ileri gelenler, eşit olmadıkları ama eşit pay aldıkları için baş kaldırırlar.» (1236-37)

ÖNSÖZ

Toplumsal ilişkilerin sistemli olarak incelenmesine sosyoloji denileli beri, siyasal süreç ve kurumları çözümlemek, bu bilgi dalının en önemli işlerinden biri olmuştur. Hiç bir toplumbilimci, siyaset sistemini çözümlemesinin büyük bir bölümü olarak almayan bir toplum incelemesi düşünemez. Hele son yıllarda bir çok siyasal bilimci de, siyaset süreçlerinin daha genel sosyolojik ve psikolojik ilişkilerin özel halleri olarak incelenmesinden başka yol olmadığını, bazan kendi alanlarında çalışanlara karşı bile ileri sürmüştür. Siyaset bilimi, sosyoloji, psikoloji ve antropoloji alanlarında siyasal davranışı inceleyenler arasında ortaklaşa kavram ve yöntemlerin kullanılmasıyla birlikte, gitgide daha çok işbirliği yapılması (adları sıralanan bu bilimlerden son üçünün siyasetle uğraşan, artık kendilerini kabul ettirmiş birer dalları vardır), toplum bilimlerinin temelde birliğine getirilmiş yeni bir delildir. Toplumdaki insanın incelenmesini, ayrı ayrı ilgilere göre su geçirmez bölmelere ayırmakta yarar yoktur.

Bu kitap birçokları için yazılmıştır : siyasete karşı genel bir ilgi duyanlar, akademisyenler, öğrenciler ve uygulayıcılar. Bazı okuyucular, daha çok siyasal davranışın nedenleri ve sonuçlarıyla ilgilenirken, diğerleri bu akademik bilgi dalının teorik ve metodolojik sorunları üstünde duracaktır. Burada sunulan şeklin her iki grubu da tatmin edeceğini sanıyorum. Metodoloji tartışmalarının bir kısmını, ikinci ve on ikinci bölümlere ayrı ekler olarak koydum, o konularla pek ilgilenmeyenler bu ekleri atlayabilirler.

Bu kitapta ele alınan ana sorun, toplum sistemlerinin bir özelliği olarak demokrasidir. Tartışılan belli başlı konular da şunlardır : toplumlarda ve kuruluşlarda demokrasi için gerekli koşullar, insanların siyasete katılmalarını özellikle seçmen olarak davranışlarını etkileyen faktörler ve demokratik kurumları koruyan ya da tehdit eden hareket ve değerlerin dayandığı kaynaklar.

Siyaset sosyolojisi üstüne bu incelemeler, rastlantı olarak aynı kimse tarafından yazılmış bir denemeler topluluğu olarak düşünülmemiştir. Ben daha çok, çeşitli yazılarımdan demokratik siyaset sistemlerinin anlaşılmasına toplumbilimcinin yapabileceği katkıyı en iyi gösterenleri seçmeye çalıştım. Bunu yaparken, yalnızca yayınlanmış yazılardan hazırlanacak bir kitabın, mantıken ele alınması gereken bir çok soru ve sorunu atlaması yüzünden okuyucu için güçlükler yaratacağı ortaya çıktı. Yeni bir takım denemeler yazarak ve eskilerini geniş ölçüde yeniden kaleme alarak bu kusuru önlemeye gayret ettim. Düzeltmelerimle, ortaya birlik havası taşıyan bir kitap koymaya çalıştım.

Bu kitabım, benim temel düşünsel ilgilerimi ve kişisel değerlerimi önceki yayınlarımdan daha tam olarak gösterdiği için, burada belli başlı borçlarımı açıklamayı uygun buluyorum. Kendilerinden yararlandığım kimselerin başında, Colombia Üniversitesindeki eski öğretmen ve meslektaşlarımdan üçü gelir: Paul Lazarsfeld, Robert Lynd ve Robert Merton. Robert Lynd'e başka şeylerle birlikte, toplumbilimi araştırmalarının sosyal açıdan anlamlı olması gerektiği yolundaki inancımı devamlı olarak desteklediği için borçluyum. Robert Merton, bana ve birçoklarına, toplumbilimi kavramlarının çözümleme araçları olarak gerçek gücünü ve sosyolojinin heyecan verici sınır boylarını öğretti. Paul Lazarsfeld'den, toplum bilimlerinin bu en parlak mantıkçısından, çözümleme (tahlil) ile betimleme (tasvir) arasındaki farkı öğrendim. (Bu öylesine temel ve önemli bir farktır ki, geliştirilmesi için bir çok kitap yazmak ister; bu kitapları da neyseki, ya Lazarsfeld yazıyor yahut başkalarının yazmasını sağlıyor.) Başka başka zamanlarda, ilgilerimi çekmek bakımından benim gelişmemdeki yerleri bu üç isimden hiç de aşağı olmayan diğer arkadaşlarımı da anmak isterim. Bir hayli birlikte çalıştığım Juan Linz'e, belki başka hiç bir kimseye olmadığım kadar fikren borçluyum. Reinhard Bendix bana bir çok konuda, bu arada bu kitabı nasıl kurmam gerektiği üstüne bilgece öğüt verdi. Meslektaşım ve eski öğrencim Robert Alford, denemelerimi düzeltmeme çok yardım etti. *Doubleday*'dan Anne Freegood bu denemelerin mantık ve üslûbuna çok şeyler kattı. Borçlu olduğum başkaları arasında şu adlar da vardır: Daniel Bell, James S. Coleman, Robert Dahl, Nathan Glazer, Richard Hofstadter, Herbert Hyman, Alex Inkeles, William Kornhauser, Leo Lowenthal, Daniel Miller, Philip Selznick, Martin Trow ve David Truman.

Üç bölümün (VI., VII. ve VIII'inci bölümlerin) özelliğini ayrıca söylemeliyim; çünkü bunlar aslında Columbia Üniversitesi Sosyoloji Bölümünden Paul Lazarsfeld, Allen Barton ve Juan Linz'le birlikte, ortaklaşa bir çabanın bir kısmı olarak yazılmışlardı : Gardner Lindzey'in derlediği Handbook of Social Psychology'de (cilt II) dördümüzün kaleme aldığı «*The Psychology or Voting*» (Cambridge : Addison-Wesley, 1954). Gerçi, ben bu yazılarda bazı parçaları çıkarıp bazılarını ekleyerek hayli değişiklikler yaptım. Ortak yazar arkadaşlarım bu kararlarıma karışmadıkları için, onlardan benim ilgilerimi ve bu kitabın gereklerini gösteren kararların sorumluluğunu paylaşmayı istemeği uygun bulmadım. Fakat, şurasını önemle belirtmek gerekir ki, teorik çerçevenin ve bu bölümler için toplanmış verilerin çoğu, bu işbirliğinin sonucudur.

Bu kitapta kullanılan ampirik genellemelerin çoğu, çeşitli ülkelerde araştırma kurumlarınca yapılan kamu oyu ölçmelerinin çözümlenmesine dayanmaktadır. Bu kuruluşların bir kısmı, kendi incelemelerindeki IBM kartlarının kopya takımlarını vererek ve dosyalarındaki yayınlanmamış hesapları göstererek benimle işbirliği yaptılar. Bu yardımları şükranla anarım. İşbirliği yaptığım kişi ve kurumlar arasında şunlar vardır : Helsinki Üniversitesinden Prof. Erik Allardt ve Fin *Gallup Poll*'u, İtalya'dan Prof. P. Luzzatto Fegiz ve Milano'daki DOXA Enstitüsü, Dr. Alain Girard ve Fransız Ulusal Demografi İncelemeleri Enstitüsü, Fransız Kamu Oyu Araştırmaları Enstitüsünden Jean Stoetzel ve Louis Angelby, Avusturalya Kamu Oyu Ölçmelerinden Roy Morgan, Almanya'dan Dr. Erich Reigrotzki ve Cologne'daki UNESCO Araştırma Enstitüsü, Norveç'ten Dr. Stein Rokkan ve Oslo Üniversitesinin Toplum Araştırmaları Enstitüsü, *Massachusetts Institute of Technology*'deki Uluslararası İncelemeler Merkezinden Prof. Ithiel de Sola Pool ve Hollanda Kamu Oyu Araştırmaları Enstitüsünden Dr. Jan Stapel.

Elde ettiğimiz bilgilerin ancak küçük bir bölümü burada verilmiştir. Çok daha fazlası şu eserdedir : S. M. Lipset ve Juan Linz, *The Social Bases of Diversity in Western Democracy* (Stanford : Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences, 1956, teksir). Bu kitap, bir daha gözden geçirilip basılınca, geniş ölçüde karşılaştırmalı olarak siyasal davranışı inceleyen bir kaynak olacaktır.

Burada sunulan çalışmaların çoğu, önce taslak halinde çeşitli dergilerde ve deneme toplamalarında çıkmıştı. Bu yazıların yayın-

layıcı ve derleyicilerine, yeniden-basma ya da üstlerinde çalışma izni verdikleri için teşekkür ederim. Bu yazılar şunlardır :

«Political Sociology,» *Sociology Today* (Derleyenler) Robert K. Merton, Leonard Broom ve Leonard Cottrell, (New York : Basic Books, 1959), s. 81-114.

«Some Social Requisites of Democracy : Economic Development and Political Legitimacy,» *American Political Science Review*, 53 (1959), s. 69-105.

«American Intellectuals : Their Politics and Status,» *Daedalus*, 88 (Yaz 1959), s. 460-86.

«Democracy and Working-Class Authoriratianism,» *American Sociological Review*, 24 (1959), s. 482-502.

«Socialism - Left and Right - East and West,» *Confluence*, 7 (Yaz 1958), s. 173-92.

«The American Voter, » *Encounter*, 7 (Ağustos 1956), s. 55-62.

«The State of Democratic Politics,» *Canadian Forum*, 35 (1955) s. 170-71.

(Paul F. Lazarsfeld, Allen Barton ve Juan Linz'le birlikte) «The Psychology of Voting : An Analysis of Political Behavior,» *Handbook of Social Psychology*, (Derleyen) G. Lindzey, Cilt II, (Cambridge : Addison Wesley, 1954), s. 1124-70.

«The Political Process in Trade Unions : A Theoretical Statement,» *Freedom and Control in Modern Society*, (Derleyenler) Morroe Berger, Charles Page ve Theodore Abel (New York : D. Van Nostrand Co., 1954), s. 82-124.

Üyesi olduğum iki araştırma kurumu, araştırma ve sekreterlik yardımı sağlamak ve destekleyici bir araştırma ortamı vermekle işimi geniş ölçüde kolaylaştırdılar. Önce Columbia'dayken, (şimdi California Üniversitesinin Araştırma Merkezi Direktörü olan) Prof. Charles Y. Glock'un yönettiği, Columbia Üniversitesinin Sosyal Araştırmalar Bürosu; sonra da Direktör Prof. Arthur Ross ve Direktör Yardımcısı Dr. Margaret Gordon'un yönettikleri, Berkeley'deki California Üniversitesinin Endüstri İlişkileri Enstitüsü. Bu kuruluşların ilki, özellikle, toplum bilimlerinin teori ve metod kurma sorunlarıyle uğraşır. I., VI., VII., VIII. ve XI'inci bölümlerdeki

çalışmaların çoğu Büronun himayesi altında ve Ford Vakfı Davranış Bilimleri Kısmının siyasal davranış alanında araştırmaların toplanması için verdiği bir bağışın desteğiyle yapılmıştır.* (Bu bağış, Richard Hofstadter, Herbert Hyman ve David Truman'ın dahil oldukları ve benim başkanlık ettiğim dallar-arası bir gruba verilmişti.)

Berkeley Endüstri İlişkileri Enstitüsü, başka şeylerin yanısıra, endüstrileşmenin ve farklı tabakalaşma sistemlerinin, işçi hareketi üstündeki etkileri ve çeşitli ülkelerdeki meslek tabakalarının siyasal davranışlarıyla uğraşmaktadır. Kitabımın geri kalan bölümlerindeki ana hazırlık, bu Enstitünün desteği ve Ford Vakfı Davranış Bilimleri Kısmıyla, Toplum Bilimi Araştırmaları Kurulunun Karşılaştırmalı Siyaset Komitesinden *(Committee on Comparative Politics of the Social Science Research Council)* alınan ek bağışlarla yapılmıştır. 1955-56'da Davranış Bilimlerinde İleri İncelemeler Merkezi burslu araştırıcısı olarak, kendi ilgilerimden başka bir sorumluluk taşımaksızın geçirdiğim ders yılını da şükranla anarım.

Çeşitli projeler üstünde araştırma asistanlığımı yapanlardan, vardıkları sonuçlar bu kitapta kısmen gösterilmiş olanlar, Robert Blauner, Amitai Etzioni, Rena Katznelson ve Carlos Kruytbosch'tur.

Seymour Martin Lipset

Berkeley, California

15 Mayıs 1959

---

* Benim yazılarımla birlikte bu toplamaya iki yayın daha girmiştir: Herbert Hyman, **Political Socialization** (Glencoe: The Free Press, 1959) ve William Kornhauser, **The Politics of Mass Society** (Glencoe: The Free Press, 1959).

David, Daniel ve Carola'ya,
daha demokrat, dolayısıyla daha barışçı
bir dünyada büyümeleri umuduyla.

S. M. L.

İÇİNDEKİLER

Bölüm I. Siyaset Sosyolojisi 1

Düşünsel Temel 2
Sınıf Çatışması ve Anlaşma : Marx ile Tocqueville ... 4
Bürokrasi ve Demokrasi : Weber ile Michels 8
Çağdaş Araştırmalar 10

Oy Verme 10
Siyasal Hareketler 15
Bürokrasinin Siyaseti 16
Gönüllü Kuruluşların İç Yönetimi 18
Birleştirici Kurumlar 20

KISIM I DEMOKRATİK DÜZENİN KOŞULLARI

Bölüm II. Ekonomik Gelişme ve Demokrasi 25

Avrupa ile Kuzey ve Güney Amerika'da Ekonomik Gelişme 29
Ekonomik Gelişme ve Sınıf Mücadelesi 43
Hızlı Ekonomik Gelişme Siyaseti 50
Metodolojik Ek 54

Bölüm III. Sosyal Çatışma, Meşruluk ve Demokrasi ... 59

Meşruluk ve Etkililik 59
Meşruluk ve Çatışma 65
Hükûmet Sistemleri 73
Çağdaş Tehditler : Komünizm ve Milliyetçilik 75

Bölüm IV. İşçi Sınıfının Otoriteciliği 79
Demokrasi ve Aşağı Sınıflar 83
Aşırı Dinler ve Aşağı Sınıflar 88
Aşağı Sınıfların Sosyal Durumu 91
Aşağı Sınıfın Görüş Açıları 98
Otoritecinin Oluşumu 103
Aşırılık Şıkkı : Bir Varsayımın Denenmesi 105
Tarihin Kalıpları ve Demokrasi Hareketi 109
Bölüm V. «Faşizm» - Sol, Sağ ve Orta 115
«Faşizm» ve Orta Sınıf 118
Almanya 124
Oy Vermeyen Alman Seçmeni Üstüne Bir Not ... 134
Avusturya 137
Fransa 139
İtalya 149
A.B.D. : Halkçı Aşırılık Olarak McCarthyizm 152
Peronizm - Aşağı Sınıfın «Faşizm»i 156
Faşizmin Sosyal Temelleri 159

KISIM II BATI DEMOKRASİLERİNDE OY VERME

Bölüm VI. Seçimler : Kimler Oy Verir, Kimler Oy Vermez? 165
Hükûmet Siyasetinin İlgisi 172
Bilgi Edinebilme 177
Oy Vermeye Zorlayan Grup Baskısı 188
Çapraz Baskılar 191
Sonuçlar 203

Bölüm VII. Seçimler: Demokratik Sınıf Mücadelesinin Anlatımı ... 208
Sola Oy Verme: Grup Gereksinimlerinin Bir Sonucu 219
Gelir Güvensizliği ... 219
Doyum Vermeyen İş ... 224
Statü ... 225
Sola Oy Vermeyi Etkileyen Sosyal Koşullar ... 236
Haberleşme Kanalları ... 236
Yükselmek Olanağına İnanılması ... 242
Gelenekçilik ... 247
Bölüm VIII. Seçimler: Demokratik Sınıf Mücadelesinin Anlatımı - Devamlılık ve Değişme ... 253
Nesiller ve Siyasal Davranış ... 253
Oy Verme Kalıplarının Tarihsel Temelleri ... 260
Sonuçlar ... 270

KISIM III AMERİKAN TOPLUMUNDA SİYASAL DAVRANIŞ

Bölüm IX. Amerikan Siyasetinde Sınıflar ve Partiler ... 277
Parti Taraftarlarının Partisinin Siyasetini Belirlemeleri 286
Yukarı Sınıfın Liberalizmi ... 291
Tek Partili Federe Devletlerin Etkisi ... 295
Siyasetin Ulusallaşması ... 296
Bölüm X. Amerikan Aydınları: Siyaset ve Statüleri ... 304
Amerikan Aydınlarının Tarihsel Solculuğu ... 306
Liberalizmin Kaynakları ... 312
Aydınların Gerçek Statüsü ... 318
Bir Intelligentsia'ya Karşı Aydınlar ... 321
Sayı Sorunu ... 325
Siyasette Aydınlar ... 331
Aydın Düşmanlığı ve Amerikan Değerleri ... 332
Sağa Kayış ... 336
Bölüm XI. Tek Partili Güneyin Doğuşu: 1860 Seçimi ... 341

KISIM IV ÖZEL HÜKÛMETİN SİYASETİ: BİR ÖRNEK OLAY

Bölüm XII. Sendikalarda Siyaset Süreci 355

Bürokrasi Gereği 357
Sendikaların İçinde Haberleşme 361
Siyasal Beceri Tekeli 363
Sendika Önderlerinin Sosyal Statüleri 366
Üyelerin Katılması 372
Zaman Etkenleri 376

Örgütlenme Kalıpları 376
Ardıllık Sorunu 378
Bunalım Durumları 381
Önderin Kişiliği 382

Değer Sistemleri 388
Sonuçlar 392
Metodolojik Ek 396

KİŞİSEL BİR SONSÖZ

Bölüm XIII. İdeolojinin Sonu? 403

Ad Dizini 419
Konu Dizini 429

SİYASAL İNSAN

BÖLÜM I

SİYASET SOSYOLOJİSİ[1]

Siyaset sosyolojisinin başlıca işlerinden biri, demokrasiyi yaşatan toplum koşullarını çözümlemektir. Belki gariptir, ama istikrarlı bir demokrasi için, çatışma ya da ayrılmaların ortaya çıkabilmesi gerekir. Bu olmalıdır ki, yönetim yerlerini ele geçirmek için çarpışılsın, iktidardaki partilere meydan okunsun ve iş başına geçen partiler değişsin. Öte yandan, barış içinde iktidar «oyun»una izin veren bir siyaset sistemi —«dışarıdakiler»in «içeridekiler»ce alınan kararlara uyması ve «içeridekiler»in «dışarıdakiler»in haklarını tanımaları— üstünde anlaşmadan da demokrasi olmaz. Bu yüzden, demokrasiye olanak veren koşulları incelemek için, hem ayrılmanın hem anlaşmanın kaynaklarına bakmalıdır.

Ayrılma —meşru oldukça—, toplumların ve kuruluşların kaynaşmasına yardım eder. Örneğin, sendikalar, üyelerinin bütün siyaset sistemine kaynamalarına yararlar ve bu sisteme bağlanmaları için onlara bir temel oluştururlar. Marx, sendikaları ve işçi partilerini, devrimci gerilimin hızlandırıcıları olarak görmekte haklı değildi. II. ve III'üncü Bölümlerde açıklanacağı gibi, işçilerin

---

(1) Siyaset sosyolojisi ve siyasal davranış araştırmalarıyla ilgili bir takım bibliyografya yazılarını göstermek faydalı olabilir. Siyaset üstüne yeni çıkan bir kaç bibliyografya yazısı şunlardır: R. Bendix ve S. M. Lipset, «Political Sociology - A Trend Report and Bibliography,» **Current Sociology**, 6 (1957), s. 79-169; Joseph R. Gusfield, «The Sociology of Politics,» Joseph B. Gittler'in derlediği **Review of Sociology**'de (New York: John Wiley and Sons, 1957), s. 520-30. Önemli araştırma toplamaları da şunlardır: Robert E. Lane, **Political Life** (Glencoe: The Free Press, 1959) ve Heinz Eulau, Samuel J. Eldersveld ve Morris Janowitz'in derledikleri **Political Behavior** (Glencoe: The Free Press, 1956).

güçlü sendikalar kurup siyasette kendilerini temsil ettirebildikleri ülkeler, bölücü siyasî ayrılmaların en az olası olduğu yerlerdir. Çeşitli incelemeler de, meşru olarak iç muhalefete olanak veren sendikaların, üyelerinden, daha diktatörce yönetilen ve görünüşte daha çok birleşmiş duran sendikalardan fazla sadakat sağladıklarını ortaya çıkarmıştır. Bir toplum ya da kuruluşun ulaştığı hoşgörülük kuralları üstündeki anlaşma, çoğu kere temel bir çatışmanın sonucu olarak doğar ve yürürlükte kalması, o çatışmanın devam etmesine bağlıdır.

Bu kitap, demokratik siyaset sistemlerinin daha iyi anlaşılması için faydalı olmak umuduyla şu alanları ele alacaktır : demokratik sistemlerin sosyal gerekleri, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve öteki demokratik toplumlarda siyasal çatışma tipleri, özellikle seçim ayrılmaları, demokrasiye karşı yönelimlerin belirli nedenlerinden bazıları, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve öteki ülkelerde parti tutmanın sosyal kökleri ve sonuçta, sendikaların siyasal yaşamlarını belirleyen koşullar. Bu konuları inceleme çabasının gerisinde yatan sosyolojik nedeni kavramak için, önce modern toplum hakkındaki düşüncelerin evrimine bakmak gerekir.

Düşünsel Temel

Modern toplumun doğuşunu haber veren Reformasyon ve endüstri devrimi buhranları, siyaset sosyolojisini de yaratmıştır. Geleneksel toplumun dağılması, toplumla devlet arasındaki farkı ilk defa herkesin gözünün önüne sermişti. Aynı zamanda şu sorun da ortaya çıktı : Bir toplum nasıl hem sosyal birliğini ve devlet otoritesinin meşruluğunu korur, hem de üyeleri ve grupları arasında sürekli çatışma olmasına dayanır?

Onyedinci yüzyılın mutlak hükümdarlarıyla yeni beliren burjuvazi arasındaki ayrılık, insanla vatandaş, toplumla devlet arasındaki farkları açıklığa kavuşturdu. Bu farklar, bazılarının şüphelenmeye başlayıp bazılarının büsbütün red ettikleri devletin meşruluğu sorunu üstünde patlak veren buhranın hem nedeni hem sonucu oldular. İlk olarak onyedinci yüzyılda Bodin, özellikle bir din çatışmaları çağında, devletin ulusal sınırlar içindeki diğer kurumlara üstün ve egemen olduğu ilkesini formülleştirdi. Hobbes, Locke ve Rousseau gibi bir takım filozoflar, Ortaçağda geçer akçe olan din çözümünün yerini tutabilecek laik bir anlaşma ve toplum-

la devlet arasındaki boşluğu doldurma gereği problemini kendilerine has yollardan çözmeğe çalıştılar.

Siyaset sosyolojisinin ondokuzuncu yüzyıldaki babaları da, bu tartışmada taraf tuttular. Saint-Simon, Proudhon ve Marx gibileri toplumdan yana oldular; onlar için, toplum güçlendirilmesi gereken bir dokuydu, devlet ise toplumca sınırlanacak, denetlenecekti ya da büsbütün kaldırılacaktı. Öte yanda, çözümün, toplumdaki devletle baş edemeyecek öğelerin devletin egemenliğine boyun eğmesinde olduğuna inanan Hegel ve takipçileriyle, Lorenz von Stein gibileri vardı.

Siyaset sosyolojisi artık bu anlaşmazlığı aşmış ve temel sorunu çözmüş görünüyor. Çıkmazın çözümü, başka bir sürü çıkmazın çözümünde olduğu gibi, sorunun yanlış sorulmuş olmasıydı. Hata, devletle toplumu bağımsız iki organmış gibi ele alıp, hangisinin daha önemli ya da ötekine yeğ olduğunu sormaktı. Şimdi siyaset sosyologları durumu şöyle görüyorlar: devlet bir çok siyaset kurumundan biridir, siyaset kurumları da toplumsal kurum kümelerinden birini oluştururlar; bu kurumlarla kurum kümeleri arasındaki bağıntı genel sosyolojinin inceleme alanına girer, ancak siyaset kurumlarıyla diğer kurumlar arasındaki bağıntıyı siyaset sosyolojisi inceler. Sosyologlar, siyaset bilimcileriyle siyaset sosyolojisinin yaşama hakkı üstünde tartışırlarken, devleti ve diğer siyaset kurumlarını bağımsız olarak incelemenin teori bakımından anlamlı olamayacağını ileri sürerler. Örneğin, çağımızın belki en büyük sosyoloji teoricisi olan Talcott Parsons, «sosyal sistemdeki siyaset problemi, çözümleme amacıyla ayrılmış öğelerin bir bileşimi olduğu ve bu öğelerin özel olarak farklılaştırılmış bir sınıfı olmadığı içindir ki,» siyaset incelemelerinin «özelleştirilmiş bir kavram dizisiyle yapılamayacağı»nı söylemektedir.[2]

Sosyoloji bakımından, devleti ve toplumu «tutanlar» arasındaki tartışma bitmiştir. Fakat, anlaşmazlığın konusunda artık «devlet» ve «toplum» sözleri geçmemekle birlikte, sorunun gerisindeki çıkmaz —çatışmayla anlaşma arasındaki dengenin tam kararı sorunu— devam etmektedir. Bu kitabın ele aldığı ana problem de budur.

---

(2) **Talcott Parsons, The Social System** (Glencoe: The Free Press, 1951), s. 126-27.

Hemen son zamanlara gelene kadar, toplumbilimciler siyasal anlaşmanın gereklerini belirlemekten çok, ayrılmayı yaratan koşulları incelemekle uğraşıyorlardı. Bu durumun yarattığı sonuçlar, fikirleri aşağı yukarı siyaset sosyolojisinin temelini oluşturan dört büyük Avrupalıya bakmakla daha iyi aydınlanacaktır : Marx, Tocqueville, Weber ve Michels.

Sınıf Çatışması ve Anlaşma : Marx ile Tocqueville

Anlaşmaya karşı çatışma sorunlarının yüzeye çıktığı çağ, Fransız Devrimi'nin sonrasıydı. Devrimciler doğal olarak, daha çok, çatışmayı arttırmaya, tutucular da sosyal istikrarı korumaya bakıyorlardı. Fakat, çatışma ile anlaşmanın dengede olduğu ya da olabileceği koşulları çözümlemek için, uzun yıllar boyunca pek az kimse çaba gösterdi.

Siyasetin incelenmesinde çatışmayı ana sorun olarak görenlerin en ileri geleni Karl Marx'tı. Bu kitapta daha ilerideki çözümlemelerin belirteceği gibi, Marx'ın çatışmanın nedenleri üstüne bir çok verimli sezgisi vardı. Öte yandan, Alexis de Tocqueville, demokrasinin çatışma ve anlaşma güçleri arasında bir dengeye dayandığı fikrinin ilk büyük temsilcisi olmuştu.

Marx'a göre, karmaşık bir toplumu ya (bastırılsa bile) sürekli çatışma ya da anlaşma niteliklendirebilirdi; ama ikisinin bileşimi olmazdı. O, çatışma ile anlaşmayı, dengelendirilebilecek farklı yönelimler olmaktan çok, biri ötekini kapayan ayrı yollar olarak görüyordu. Marx, bir yanda anlaşma, uyum ve birleşmeyi komünist geleceğe (bir dereceye kadar da, komünist geçmişe) doğru yansıttı; öte yanda çatışma ve mutlakçılığı, eski ilkel komünizm ile gelecek başarılı proletarya devrimi arasındaki devrenin büyük tarih olayı saydı.

Marx'ın geleceğin uyum halindeki toplumu kavramı ile sosyolojisi arasında anlamlı bir bağ vardır. Marx'ın gelecekte umduğu siyaset sistemi, kurumsallaşmış demokrasi değil, anarşiydi. Bu, özellikle, iş bölümünün kalkması demektir; çünkü Marx'a göre, ekonomik hayatta rollerin farklılaşmasına son vermek, toplumdaki çatışmanın ana kaynağını kaldırır :

> Hiç kimsenin ayrı bir etkinlik alanının olmayacağı, herkesin dilediği dala katılabileceği komünist toplumda, toplum genel üretimi düzenler ve avcı, balıkçı, çoban ya da eleştirmen olmak

> gerekmeden, istediğim gibi, sabah ava çıkmamı, öğleden sonra balık tutmamı, akşamüstü sığır bakmamı, yemekten sonra eleştirme yapmamı olanaklı kılar.[3]

Bu söz, Marx'ın yalnızca ütopik bir gelecek üstüne hayali değildir. Komünist toplumun temel koşullarından birini anlatmaktadır; çünkü, komünizm «insanın doğayla [ve] insanın insanla karşıtlığının gerçek çözümüdür...»[4] Başkalıkların bütün sosyal kaynaklarının, hatta şehirle köy farkının kaldırılmasıdır.[5]

Anlaşma, sömüren bir sınıfın egemen olduğu tabakalanmış bir toplumda olanaksız olduğu için, Marx komünist toplumun öncesinde dayanışma kaynakları bulunabileceğini kabul edemiyordu. Onun başlıca ilgisi, yarışma halindeki güçleri kuvvetlendiren öğeleri çözümlemekti. Ama hiçbir zaman, sınıf kuvvetini arttırmak için bile olsa, bireyin çıkarlarını disipline eden psikolojik düzenleri gerçekten anlamaya çalışmadı. Gençken yazdığı ilgi çekici bir parçada, Marx bu sorunu Hegelci terimlerle ele almıştı :

> Nasıl oluyor da, kişisel çıkarlar, kişinin kendisine rağmen, durmadan sınıf çıkarına dönüyor, bireylerin karşısında bağımsız bir varlık kazanan ortaklaşa çıkarlar oluyorlar; sonra bu bağımsızlıkla genel çıkar şekline girerek gerçek bireylere karşı duruyorlar ve içinde genel çıkarlar olarak tanımlandıkları bu karşıtlıkta, bilinç onları ideal, hatta dinsel, kutsal çıkarlar diye görebiliyor.[6]

Fakat Marx, bu soruyu yanıtlamaya hiç kalkmadı.[7] Çünkü aslında, toplumun istikrar ve birliğini kolaylaştıran kurumlarla değerleri korumak gereğine karşı ilgi duymuyordu. Ona göre, sosyal sınırlamalar, sosyal açıdan gerekli görevleri yerine getirmekten çok, sınıf egemenliğini desteklemeye yararlar.

Marx'ın teorisi, komünizmde demokrasiye yer vermez. Bu teorinin biri olunca ötekinin olamayacağı iki toplum tipi vardır : ça-

(3) Karl Marx, **The German Ideology** (New York : International Publishers, 1939), s. 22.

(4) **Kutsal Aile**'nin Fransızcasından, G. Gurvitch, «La Sociologie du jeune Marx,» **Cahiers internationaux de sociologie**, 4 (1948), s. 25'te.

(5) Karl Marx, **op. cit.**, s. 44.

(6) K. Marx, «Ideology - 'Saint Max',» **Gesamtausgabe**, I, 5, s. 226, **The German Ideology**, s. 203'ten.

(7) Sınıf içinde birliğin gelişmesi ve sınıf çıkarları uğrunda kişisel çıkarların aşılması sorunu üstüne en iyi Marxçı eser, Georg Lukacs'ın **Geschichte und Klassenbewusstsein**'ıdır (Berlin : Malik,' 1923).

tışma toplumuyla uyum toplumu. Birinci tip, Marx'a göre, insan haysiyetine özünden karşıdır, dolayısıyla yok edilmelidir. İkincide ise, çatışmanın kaynakları kurutulmuş, dolayısıyla devlet gücüne karşı garantiler, kuvvetler ayrımı, yargı güvencesinin korunması, anayasa ya da «haklar belgesi» gibi demokratik kurumlara gerek kalmamıştır.[8] Rus Devriminin tarihi, yalnızca varolmayan ideal tipleri —yani, tam uyum ve tam çatışma toplumlarını— ele alan bir teoriyi kullanmanın bazı kötü sonuçlarını ortaya koymuştur.

İlk bakışta, Tocqueville'in teorisi de Marx'ınkine benzer; çünkü her ikisi de, sosyal birimlerin iç dayanışı ve bu birimler arasında çatışma gereği üstünde durmuşlardır (yalnız, Marx'ın birimleri sınıflar, Tocqueville'in birimleri ise mahalli topluluklarla gönüllü kuruluşlardı.) Fakat Tocqueville, Marx'ın tersine, sosyal birimlerin aynı zamanda siyasal ayrılma ve siyasal anlaşmayı sağlayabilen yanları üstünde durdu. Beriki gibi, uyumlu toplumunu geleceğe yansıtmadı ve sosyal birleşme kaynaklarıyla ayrılma kaynaklarını zaman içinde bölmedi. Biribirlerinden bağımsız olarak işleyen, dolayısıyla aralarında zorunlu olarak bir gerilim bulunan birimler —diyelim, federal ve federe hükûmetlerle Kongre ve Başkan— aynı zamanda biribirlerine dayanır ve siyasal partiler tarafından biribirlerine bağlanırlar. Hükûmeti sınırlamaya yarayan özel dernekler, aynı zamanda halkı siyasete sokmanın en önemli kanalı olarak da işlerler. Kısacası, demokratik bir toplum için gerekli anlaşmayı yaratıp devam ettirmenin yolları vardır.

Tocqueville'in çoklukçu *(pluralist)* siyaset sisteminin bunca üstüne düşmesi, modern toplumdaki yönelimleri yorumlayış tarzından ileri gelmişti. Aşağı sınıfları siyasete sokan endüstrileşme, bürokratlaşma ve milliyetçilik hareketleri, aynı zamanda küçük otorite merkezlerini kaldırıyor ve bütün iktidarı devleşen devlette topluyordu. Tocqueville, karşı durmaya hiç bir grubun gücünün yetmeyeceği bir tek iktidar merkezinin —devletin— kalmasıyla, sos-

---

(8) Marx'ın «Louis Napoleon'un Onsekiz Brumaire'i»nde İkinci Fransız Cumhuriyetinin haklar belgesine düzmece diye saldırışına bakınız: V. Adoratsky (derleyen), **Selected Works of Karl Marx** (Moscow: Cooperative Publishing Society of Foreign Workers in the USSR, 1935), s. 328-29. [Brumaire Fransız Devrimi takviminin aylarından biridir. Bonapart, Brumaire'in 18'inde Fransa'nın başına geçmişti. - çeviren]

yal çatışmanın ortadan kalkacağından korkmuştu.[9] Çatışmayı besleyen sosyal temeller yıkılınca siyaset yarışması olamayacaktı. Tocqueville kitle toplumunda anlaşmanın da tehlikeye gireceğinden endişe ediyordu. Siyasetçe anlamlı bir sosyal birimin üyeliğinden yoksun kalan, atomlaşmış birey, siyasete katılmak hatta sadece rejimi kabul etmek için yeterince ilgi duymayacaktı. Siyaset, yalnızca umutsuz değil, aynı zamanda anlamsız olacaktı. Tocqueville, bürokratlaşmış endüstri toplumu yüzünden kitlelerin devlete karşı ilgisiz hale geldiklerine inanıyordu, oysa ilgisizlik anlaşmanın olmasını önleyen bir öğeydi.

Amerika'yı incelemesi Tocqueville'e, yeni devle baş edebilecek iki kurum gösterdi : mahallî idareler ve gönüllü dernekler. Bu kurumların bulunması, ona demokratik sistemin istikrarı için şart göründü. Mahallî idareler ve gönüllü dernekler, çeşitli fikirler yaymak ve üye gruplarında anlaşmalar yaratmakla, kuruluşlar arasında çatışmaya temel olurlar. Bunu yaparken de, merkezî iktidarı sınırlayıp onunla yarışacak bağımsız ve yeni güç merkezleri yaratır ve geleceğin muhalefet liderlerinin siyasal beceri kazanma yolunda yetişmesine yardım ederler.[10]

Tocqueville ile Marx'ın tutumları, sonunda pek farklı değerlendirmeler yapmalarına rağmen, çeşitli kurumların ne işe yaradıkları hakkında biri ötekine karşıt çözümlemelerin ortaya çıkmasına yol açmamıştır. Marx'ın din «kitlelerin uyuşturucusu»dur yargısı, dinin birleştirici görevini tanıdığını anlatır. Tocqueville de, dinin «uyuşturuculuk» niteliğini kabul etmişti : «Din öyleyce, başka bir umut şekli sadece.»[11] Marx'a göre, din aşağı tabakalar için bir aldanma kaynağı, onları hayattaki kaderlerine uydurmaya yarayan ve gerçek sınıf çıkarlarını görmekten alakoyan bir düzendir. Tocqueville ise tersine, dinî inanç gereğinin siyasal özgürlükle doğru orantılı olarak çoğaldığını ileri sürmüştür. Bir toplumun siyaset kurumları ne kadar az diktatörce olur ve ne kadar az baskı

(9) Alexis de Tocqueville, **Democracy in America**, cilt I (New York : Vintage Books, 1954), s. 9-11. Mahallî grupları ve bireyle millî devlet arasındaki güç merkezlerini kaldırarak kitle toplumuna doğru genel akışı Robert Nisbet şu eserinde çözümlemiştir : **The Quest for Community** (New York : Oxford University Press, 1953).

(10) Bu fikirler şu kitapta geliştirilmiştir : S. M. Lipset, M. Trow ve J. S. Coleman, **Union Democracy** (Glencoe : The Free Press, 1956).

(11) Tocqueville, **op. cit.**, s. 321.

yaparsa, hem hükmedenleri hem de hükmedilenleri sınırlayacak bir kutsal inanç sistemi o kadar çok gerekli olur.

Bürokrasi ve Demokrasi: Weber ile Michels

Siyaset sosyolojisinin sürekli ilgi konularından biri —ayrılma ve anlaşma— Marx ve Tocqueville'in adlarıyla nasıl birarada anılagelmişse, bir başkası da —bürokrasinin incelenmesi— öylece Max Weber ve Robert Michels'in eserleriyle özdeşleşmiştir. Bu iki konu, kuşkusuz sıkısıkıya bağlıdır; çünkü bürokrasi anlaşması yaratıp sürdürmenin başlıca yollarından biri olduğu gibi, birleşip kaynaşmayı engelleyen güçlerin de en önemli kaynaklarından biridir. Bir yanda, anlaşma ve sınıf çatışması üstünde çokça duran Marx ve Tocqueville ile, öte yanda, bürokrasinin aracılığıyla değerlerin gerçekleştirilmesi ya da bu değerlere ihanet edilmesi sorununu inceleyen Weber ile Michels'in aralarındaki fark, endüstri devriminin ardarda gelen aşamalarına sosyal düşünüşün kendisini nasıl uydurduğunu göstermektedir. Ondokuzuncu yüzyılın sosyal filozoflarından birçoğu, endüstri devriminin toplum üstündeki bozucu etkileri ve demokratik siyaset yapıları kurmak olanağıyla uğraşmışlardı. Bazıları Marx gibi, siyasal ve toplumsal istikrarın, ekonomik rekabet ve kâr güdüsü ile niteliklenen şehirli endüstri toplumu için özden olanaksız olduğunu sanmışlar yahut ummuşlar ve yeni, daha istikrarlı, daha ahlâklı bir sistem aramışlardı. Buna karşılık, Weber ile Michels'in en ileri gelenleri arasında bulundukları bir takım yirminci yüzyıl düşünürleri, (üretim araçlarının kimin malı olduğu ve bu araçları kimin denetlediği açısından tanımlanan) ekonomi sistemiyle diğer kurumlar arasındaki bağıntılar sorunundan uzaklaşmışlardır. Onlar için sorun, artık kapitalizmin kurumlarını düzeltmek ya da yıkmak için gerekli değişiklikler olmaktan çıkmış, bürokratlaşmış bir toplumun sosyal ve siyasal koşulları haline girmiştir. Bugün küçük üretici topluluklarına dönülebileceğini pek az kimsenin aklı kestiği için, sorulan soru bürokratik toplumun *içinde* ne gibi kurumsal düzenlemelerin olabileceğidir.

Marxçılığa karşı olan bir çok kimse, sosyalizmin saldırdığı kötülüklerin çoğuna son veremeyeceğini uzun zaman önce söylemişlerdi. Fakat, Weber ile Michels, modern siyaset probleminin «kapitalizm mi sosyalizm mi» değil, bürokrasiyle demokrasinin bağıntısı olduğu konusuyla ilk araştırmaya girişenlerin arasında-

dılar. Weber, bürokratlaşmayı bütün modern toplumların içlerinde taşıdıkları kurumsal bir tarz olarak gördü.[12] Michels'e göre, oligarşi —yani kendilerinden sonra gelecekleri de kendileri belirleyen küçük bir insan grubunun idaresi— bütün büyük kuruluşlarda ortaklaşa bulunan bir süreçti. Her iki düşünür de, sosyalist kuruluş ve toplumların kapitalist olanlar kadar bürokratik ve oligarşik olduklarını ya da zorunlu olarak oligarşik olacaklarını kanıtlamaya çalışmışlardı.

Weber'in bürokrasiyle ilgilenişi, aslında siyaset açısından değildi. İleri derecede endüstrileşmiş toplumlar için bürokratik kurumların gelişmesinin gerekli olduğuna inanması, onu bürokratlaşmanın kurumsal değişmenin en önemli kaynağı olduğu, dolayısıyla varolan birleşme güçlerine yönelmiş bir tehdit oluşturduğu görüşüne götürdü. Parsons'un da işaret ettiği gibi, «Yaklaşık olarak, sınıf çatışmasının Marx'ın sisteminde ve rekabetin Sombart'ta yeri neyse, bürokrasinin de Weber'in düşünüşünde oynadığı rol odur.»[13] Bununla birlikte Weber, bürokratlaşmanın demokratik bir toplumda, «yasa ve otorite önünde eşitlik» ve «işe girme ve yükselmede liyakat ayracını kullanmak» gibi bürokratik ölçüleri topluma maletmek şeklindeki kaynaştırıcı özelliklerine de büyük önem verdi.

Demokratik bir toplumun gerçekten nasıl işlediğini çözümlerken Weber, yasaların yürütülmesini denetlemeyi seçmenlerin güvenini taşıyan politikacıların karşılarındaki en büyük problem sayıyordu: «otoritenin günlük yürütülmesi bürokrasinin elindeydi ve oy toplama yarışında, parlamento tartışmalarında, karar-almada başarı kazanmak bile, bu başarı idarenin tasarrufları üstünde etkili bir denetlemeye çevrilmedikçe boş yere olurdu.»[14] Weber gitgide ar-

(12) Bak. Max Weber, «Zur Lage der bürgerlichen Demokratie in Russland,» **Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik**, 22 (1906), s. 234-353; «Der Sozialismus,» **Gesammelte Aufsätze zur Soziologie und Sozialpolitik** (Tübingen: Mohr, 1924), s. 492-518; Carlo Antoni, **From History to Sociology: The Transition in German Historical Thinking**, İngilizceye çeviren: Hayden V. White (Detroit: Wayne State University Press, 1959), s. 145-46.

(13) T. Parsons, **The Structure of Social Action** (New York: McGraw Hill Book Co., 1937), s. 509. Max Weber, **Essays in Sociology'e** (New York: Oxford University Press, 1946) C. Wright Mills ile Hans Gerth'in giriş yazısına (**Introduction: The Man and His Work**) da bakınız, s. 49.

(14) Reinhard Bendix, **Max Weber: An Intellectual Portrait** (New York: Doubleday and Co., Inc., 1960), s. 433.

tan bürokratlaşmanın demokrasi ve özgürlük üstündeki sonul etkileri hakkında hayli kötümserdi. Tocqueville gibi o da devletin aşırı ölçüde büyümesinin geçerlikteki âdil sürecin ve hukuk yönetiminin yıkılmasına varacağından korkuyordu. Sosyalizm onca, bürokratik otoritenin bütün topluma yayılması ve sonuç olarak proletaryanın olmaktan çok «bürokratların diktatörlüğü»ne gidilmesi demekti. Bu, «küçük dişlilerden ibaret» bir dünya, «küçük işlere sarılıp daha büyük işlere doğru çabalayan bir küçük insanlar dünyası» olacaktı. «Bu nedenle, önemli olan bürokratik egemenliği nasıl çabuklaştırıp geliştirebileceğimiz değil, bürokratik yaşam biçiminin bu üstün egemenliğinden ve ruhu bölmesinden insanlığın bir bölümünü kurtarmak için bu mekanizmaya karşı ne koyabileceğiniz dir.»[15]

Michels de demokrasiyi koruyan veya tehlikeye sokan faktörlerle ilgilenmişti. Siyasî partilerle sendikaları çözümlemesinde, büyük çaplı kuruluşlarda üye kitlesinin denetimi teknik bakımdan hemen hemen olanaksız kılan etkenlere işaret etti.[16] Görevli önderler için kuruluşlarına egemen olmanın çıkarlarını, sıradan üyelerin siyasal yetersizliklerini, onlardaki ilgi yokluğunun nedenlerini ve önderleri başta kalmaya devam etmeleri için zorlayan baskıları gösterdi. Bürokratik sosyalist partilerdeki oligarşi düzeninin bu gibi partilerin yönettikleri toplumlara da yayıldığını ortaya koydu. Bölüm XII'de sendikaların iç siyaseti üstüne söylenenler, özü bakımından Michels'in fikirlerinden bazılarını bir sistemleştirme girişiminden oluşmaktadır.

Weber ile Michels'in bürokrasi ve demokrasi üstüne teorileri, Marx ile Tocqueville'in çatışma ve anlaşma üstüne teorileriyle birlikte, modern siyaset sosyolojisinin temel ilgilerini oluşturmuştur. Bu bölümün ikinci kısmında, bu bilgilerin yarattığı bazı çağdaş çalışmalar ele alınacaktır.

Çağdaş Araştırmalar

OY VERME

Oy verme, demokratik toplumda anlaşmanın kilit mekanizmasıdır. Bununla birlikte, seçimler üstüne yapılan incelemeler, bu

(15) J. P. Mayer, **Max Weber and German Politics** (London: Faber and Faber, 1943), s. 128'den.

(16) Robert Michels, **Political Parties** (Glencoe: The Free Press, 1949). Bu kitap, önce 1911'de Almanya'da, 1915'te de A.B.D.'de yayınlanmıştır.

ülkede, (A.B.D.) de ve başkalarında ender olarak anlaşma incelemeleri olarak hazırlanırlar. Seçimleri araştıranlar, çoğu kere, siyasal partilerle yani bir bölünme tipiyle, sınıf, meslek, din, ırk ve bölge gibi diğer bölünme tipleri arasındaki bağıntının üstünde durur ve bu etkenleri daha çok siyasal anlaşma yerine siyasal çatışmanın sosyal temeli olma rolleriyle ele alırlar.

Burada önerildiği gibi, seçim davranışının birleştirici yanlarını incelemek, demokrasiyi bir sistem olarak anlayışımızdaki önemli boşlukları dolduracaktır. Çünkü bu açıdan bakılınca, Muhafazakâr partili işçi veya orta sınıftan Sosyalist gibi durumlar, yalnızca sınıf düzenlerinden sapmalar diye değil, siyaset sistemini devam ettirmenin temel gerekleri olarak görülür.[17] İstikrarlı bir demokrasi, bütün belli başlı siyasal partilerin halkın çeşitli tabakalarından taraftarları olmasını gerektirir. Parti tutmanın temel sosyal bölünmelerle yakından çakıştığı bir sistem, demokrasi yönünde devam edemez; çünkü bu hal, uzlaşmaya olanak vermeyecek kadar koyu ve keskin bir çatışmanın varlığına işarettir. Bir partinin büyük bir tabakadan taraftarı olmaması, uzlaşmak için büyük bir sebepten yoksun olması demektir. Yine bir partinin, sembolik olarak bir çok grupla ilgilendiğini göstermesi için, —bu gruplardan bazıları o partiyi pek tutmasa bile— farklı köklerden gelen önderleri bulunması da çok önemlidir. Zencilerle Yahudilerin çoğunun son yıllarda Demokratlara oy vermiş olmasına rağmen, Cumhuriyetçi partinin de bu gruplardan aday göstermesi, önemli bir birleştirici etki yapmış ve partilerin ırkla din esasına göre bölünmelerinin yerleşmesi olasılığını azaltmıştır. Bunun gibi, Demokrat önderler arasında bir Harriman ya da bir Dilworth'un ya da İngiliz İşçi Partisi önderleri arasında bir Cripps ya da Shawcross'un bulunması, yukarı sınıfları alt sınıf temeline dayanan bir partinin hükûmetini kabul etmeğe götürebilir. (Bölüm II'ye bakınız.) Michels, Birinci Dünya Savaşından önce Almanya'daki Sosyal Demokratları anlatırken, orta sınıfın çoğunun partiyi meşru muhalefet saymayışlarının, par-

(17) Toplum, yapısal gruplar ve kişilik gibi, farklı fonksiyonel sistemlerin çözümlenmelerini ayrı tutmak önemlidir. Bir kısım kol işçilerinin tutuculara oy vermesi, aynı zamanda, bir işçi partisi ya da sınıf kuruluşu için işlevsiz, kişilik açısından işlevsel ya da işlevsiz, toplum bakımından ise işlevsel sayılabilir.

tide yukarı sınıftan önderlerin olmamasıyla açıklanabileceğini söyler.[18]

Grup sınırlarını ya da parti bölünmelerini aşarak anlaşmaya varmak sorunu da incelemeye değer bir konudur. Sonuçları Bölüm VII'de çözümlenen oy verme araştırmaları, belli bir grubun olağan yolundan «sapma»larının çoğunu, çok sayıda gruba bağlanmış olmaktan ileri gelen çapraz baskıların yarattığını göstermiştir. Kendilerini başka başka siyasal yönlere iten baskılarla karşılaşan bireyler, ya sapar ya da «ilgisizliğe kaçarlar». Çok sayıda grupla özdeşleşmek, siyasal tercihlerde duygunun yerini azaltmaktadır. Sonra, A.B.D.'de ve B. Britanya'da Cumhuriyetçi partiyle Muhafazakâr partiye oy veren kol işçileri, ekonomik sorunlarda, Demokrat partiye veya İşçi partisine oy veren işçilerden daha az fakat kendi partilerinin orta sınıflı taraftarlarından daha çok liberaldir.[19] Her büyük partide, oy verenlerin ihmal edilemeyecek kadar büyük bir bölümünün öteki partilerle özdeşleşmiş değerlere ortak oluşu, her partinin önderlerini iktidardayken öbür partiye ödün vermeye zorlamakta, muhalefetteyken de partiye yönelen halk desteğinin çoğalacağı umudunu sağlamaktadır.

Bunun gibi, ayrılmaya mı anlaşmaya mı ağırlık verildiğine göre, siyasal katılma problemine de çeşit çeşit bakılabilir. Çok yüksek bir katılma düzeyinin her zaman demokrasiye yararlı olduğu inancı doğru değildir.[20] Almanya'da 1930'ların gösterdiği gibi (Bö-

(18) R. Michels, **Sozialismus und Fascismus in Italien** (München: Meyer und Jessen, 1925), Cilt I.

(19) Bernard Berelson, Paul F. Lazarsfeld ve William McPhee, **Voting** (Chicago: University of Chicago Press, 1954), s. 27; M. Benney, A. P. Gray ve R. H. Pear, **How People Vote** (London: Routledge and Kegan Paul, 1956), s. 194.

(20) Siyasal ilgisizliğin demokrasinin sağlığını yansıtabileceği savı için bak. Herbert Tingsten, **Political Behavior: Studies in Election Statistics** (London: P. S. King and Son, 1937), s. 225-26; ve W. H. Morris Jones, «In Defence of Political Apathy» **Political Studies**, 2 (1954), s. 25-37.

Çeşitli Amerikan incelemelerindeki veriler, oy vermeyenlerin oy verenlerden çok, demokratik değerlere karşı olmak, güçlü önderlik olmasını istemek ve radikallerle diğer siyasal azınlıklara toplumsal özgürlük tanımamak yöneliminde olduklarını göstermiştir. Bak. Samuel A. Stouffer, **Communism, Conformity, and Civil Liberties** (New York: Doubleday and Co., Inc., 1955), s. 83-86; H. H. Field, «The Non-Voter - Who He Is, What He Thinks,» **Public Opinion Quarterly**, 8 (1944), s. 175-87; Robert E. Lane,

lüm V'e bakınız), katılma düzeyinde bir yükselme, sosyal birliğin *azalmasını* ve demokratik sürecin çökmesini yansıtabilir; öte yandan istikrarlı bir demokrasi, bir seçim sonucunun toplumda pek büyük bir fark yaratmayacağı yolundaki genel inanca dayanabilir. Demokratik sistemler teorisinin başlıca problemlerinden biri, bir toplumun birliğini bozacak ayrılma kaynaklarına başvurmadan demokratik sistemi sürdürmek için hangi koşullar altında yeterince katılma sağlanabileceğidir.[21]

Bu noktada şunu söyleyebilirim : bir sistem ne kadar çok birleşmiş ve istikrar kazanmışsa, toplumun bütün bölümlerinin büyük etkilere aynı yönde tepki göstermek olasılığı o kadar çoktur; yani, koşullar sol fikirlerin gelişmesini destekliyorsa, sosyalistler —yukarı tabakalarda göreli olarak zayıf kalmakla birlikte— hem varlıklılardan hem işçilerden oy alacaklardır. Aynı şekilde, sağ fikirlerin moda olduğu bir devrede, yoksul grupların verdiği tutucu oylar da artacaktır. Tersine, siyasal yönelimlerden biri, özü gereğince dayandığı gruplar arasında gelişirken —diyelim, solculuk işçiler arasında güç kazanırken, karşı yönelimin diğer tabakalarda büyüdüğü— yani, sağcılığın orta sınıflarda yayıldığı bir durum, düşük bir anlaşma düzeyine işaret eder. İşte bu tam, Marxçıların 'devrimci' dedikleri durumdur. Bölüm V'te anlatıldığı gibi, 1933'ten önce Almanya'da, 1917'de Moskova ve Petrograt'ta böyle olmuştur.[22] Amerikan federe devletlerinin oy verme davranışlarındaki ta-

«Political Personality and Electoral Choice,» **American Political Science Review**, 49 (1955), s. 178-79; F. H. Sanford, **Authoritarianism and Leadership** (Philadelphia : Stephenson Brothers, 1950), s. 168.

(21) Oy verme çalışmalarını genel sosyal birlik problemiyle bağlamak yolundaki başlıca girişim, Talcott Parsons'un bir yazısındadır : «Voting and the Equilibrium of the American Political System,» E. Burdick ve A. Brodbeck'in derledikleri **American Voting Behavior**'da (Glencoe : The Free Press, 1959), s. 80-120. Bu inceleme, Amerikan seçim sistemi üstüne düşündürücü varsayım ve yorumlarla doludur.

(22) Almanya'da 1929 ile 1933 arasında, orta sınıf merkez partileri hızla çökerken Naziler küçük bir parti olmaktan oyların üçte birinden çoğunu alan bir parti haline geldiler; bu devrede Sosyal Demokratların oranı düşerken Komünist oylar da arttı. Rusya'da Şubat ve Ekim devrimleri arasında yapılan seçimlerle ilgili bir inceleme, iki büyük şehirde, yani Petrograt'la Moskova'da sınıf desteğinin nasıl ikiye çatallaştığını açıkça göstermektedir. Şubat'ta küçük bir grup olan Bolşevikler Ekim'de emekçi sınıfın oylarının çoğunu aldılar, Kadetler de orta sınıfta çoğunluk kazandılar. Bak. Oliver Radkey, **The Election to the Russian Constituent Assembly of 1917** (Cambridge : Harvard University Press, 1950).

rihsel kökleri olan başkalıklar üstüne yapılan araştırmalar, «devlet nasılsa, ulus da öyledir» sözüyle özetlenebilir ve bu farklar, Amerikan toplumunun temel birliğini açıklarlar.[23] Seçim davranışının farklı tabaka ve bölgelerde ne ölçüde aynı yönlü değişmeler gösterdiğine bakarak, çeşitli ülkeler arasında ya da aynı bir ülkenin çeşitli devirlerindeki siyasal birliğin göreli derecesini incelemek olanaklıdır.

Yakınlarda çıkan, anlaşma üstüne önemli bir tarih eseri, Manning Dauer'in *The Adams Federalists*'i[24] 1800 seçimleri sırasında Federalist partinin çökmesiyle Jefferson'un zafer kazanmasını incelemektedir. Dauer, partilerin o sıradaki bölünme çizgilerini belgelerle göstermekle birlikte, ana ilgisi başkadır. Daha çok, o devrede çift parti sisteminin neden yürümediğini aramaktadır. Ona göre, Bölüm IX'da yine üstünde durulacağı gibi, Federalist parti Hamilton'la sağ kanadın demokratik siyaset oyunu kurallarını anlamamaları yüzünden batmıştır : büyük parti kalmak için toplumun bütün tabakalarına seslenmek gerekir. Yalnızca şehirli tüccarların gereksinmesine hizmet etmekle, Federalistler taşralı taraftarlarını soğutmuşlar ve bir tarım ülkesinde, büyük parti olmaktan çıkmışlardır.

1948'deki Demokratik ve Cumhuriyetçi seçmenlerin ayrılmalarını ve sosyal farklarını inceleyen, Columbia Üniversitesinden üç toplumbilimci[25] her iki partinin seçmenleri arasında, ne gibi konuların ana sorunlar olduğu üstüne genel bir anlaşma bulunduğunu belirtmişlerdi : özellikle uluslararası sorunlar ve toplumsal haklar; savaş ve bunalım gibi önemli olaylar; aday seçiminde yasal ölçü-

---

(23) Bak. Louis Bean, **Ballot Behavior : A Study of Presidential Elections** (Washington : Public Affairs Press, 1940); **How to Predict Elections** (New York : Alfred A. Knopf, 1948). 1936'dan beri yapılan çeşitli Amerikan seçimleri üstüne incelemeler sınıflar arasında buna benzer bağıntılar olduğunu ortaya koymaktadır. İngiliz seçimleri hakkındaki bir inceleme de, tutucu oyların çoğalmasının orta sınıftan olduğu gibi işçilerden de o partiye kayanların artması demek olduğunu; İşçi oylarında genel bir yükselme olunca da, bunun sağlam işçi bölgeleriyle birlikte yukarı sınıflardan da geldiğini göstermektedir. Bak. John Bonham, **The Middle Class Vote** (London : Faber and Faber, 1954).

(24) Manning Dauer, **The Adams Federalists** (Baltimore : The Johns Hopkins Press, 1953).

(25) Bernard Berelson, Paul F. Lazarsfeld ve William McPhee, **op. cit.**

ler; seçimin önemi ve demokratik sürece yol gösteren oyun kuralları.[26]

SİYASAL HAREKETLER

Reformcu ve aşırı hareketlerin incelenmesi, Amerikan siyaset sosyolojisinde ikinci büyük yeri tutar; Bölüm IV ve V'te bu grupların bazıları üstünde durulacaktır. Belki tuhaf gelir, ama Avrupalı toplum bilimcileri de, Amerikalılar da alışılmış ve tutucu partilerden çok, reformcu ve aşırı hareketlerle ilgilenmişlerdir.[27] Kitaplık kataloglarında «Britanya İşçi Partisi» başlığı altında «Muhafazakâr Parti» adında bulunandan çok daha fazla kitap vardır. Bir çok

---

(26) Janowitz ile Marvick'in anlaşma ve seçimler genel konusunda yaptıkları inceleme, seçim sürecini demokratik bir toplumu devam ettirmenin gerekleri açısından değerlendirmek ve «seçimlerin ne dereceye kadar bir anlaşma sürecini temsil ettiği»ni araştırmak amacıyla, 1952 başkanlık seçimini ele alan bir çözümlemedir. Bu yazarlar, seçimin bir «anlaşma süreci» yaratması için yerine getirilmesi gereken koşulları saptayıp, eldeki verilere bakarak 1952 seçiminin teorinin gerçeklerini karşılayıp karşılamadığını görmeğe çalışmışlardı. Vardıkları «1952 seçimi bir anlaşma süreci sayılabilir» sonucu, görüşmelerle toplanmış verilerin siyaset çözümlemesinin bir takım en karmaşık sorunlarını araştırmakta başarıyla kullanılabileceği yolunda verdikleri örnekten daha az önemlidir. Morris Janowitz ve Dwaine Marvick, **Competitive Pressure and Democratic Consent**, Michigan Governmental Studies, No. 32 (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1956), s. 96.

Robert A. Dahl demokratik bir seçim sisteminin koşulları üstüne, teori düzeyinde bir çok önemli noktayı belirtmiştir. Ulaştığı sonuçların çoğu, ampirik olarak denenebilir önermeler şeklinde formülleştirilmiştir. Dahl'ın kitabı, özellikle, azınlık duygularının çoğunluğunkinden daha yoğun olduğu hallerde, duygu yoğunluğuyla sistemin istikrarı arasındaki bağıntı genel problemine araştırıcıların ilgisini çekmesi bakımından çok önemlidir. Bak. Robert A. Dahl, **A Preface to Democratic Theory** (Chicago: University of Chicago Press, 1956, özellikle Böl. 4, s. 90-123. Siyasal bilimci David Easton'un yeni bir yazısı, sosyoloji açısından da çok ilgi çekicidir. David Easton, «An Approach to the Analysis of Political Systems,» **World Politics**, 9 (1957), s. 383-400.

(27) S. M. Lipset, «Political Sociology, 1945-1955,» H. Zetterberg'in derlediği **Sociology in the U.S.A.**'da (Paris: UNESCO, 1956), s. 43-55. Bu söz, başka herhangi bir toplumbilimci kadar benim çalışmalarım için de doğrudur. Çatışmayla (radikal) yahut anlaşmayla (muhafazakâr) ilgilenmenin gerisindeki ideolojik varsayımlar hakkında Bendix ve Lipset, op. cit.'e bakınız. Rudolf Heberle'nin sosyal hareketler üstüne yazdığı kitaba alt-başlık olarak **An Introduction to Political Sociology** (Siyaset Sosyolojisine Giriş) demesi kayda değer.

Amerikalı, Britanya *Commonwealth*'inin çeşitli ülkelerindeki İşçi partilerini incelemiştir, ama pek azı Tutucular üstüne kitap ya da makale yazmıştır. İsveç'in ve öteki İskandinav ülkelerinin Sosyal Demokrat partileriyle kooperatifleri Amerikalı bilginlere çok çekici gelmiştir; sosyalist olmayan partilere dokunanı ise, ya çok azdır ya hiç yoktur. Tutucu hareket ve güçler, Burke, Bonald ve de Maistre gibi tutucu siyaset filozofları, birleşme ve birlik problemleri son yıllara kadar adamakıllı ihmal edilmiştir.

Aynı şekilde, faşist ve komünist hareketler üstüne yapılan incelemelerin çoğu da, onları istikrarlı demokrasilerde önleyen etkenlerden öte, aşırılığı yaratıp besleyen öğelerin üstünde durur. Amerikada, toplumsal özgürlükleri tehdit eden kaynaklar, McCarthyciliğin sosyal kökleri, (bin dokuzyüz) otuzlarda faşist grupların ve ellilerde McCarthy'nin kullandığı semboller ve öteki çekicilik araçları ile «âdil süreç»e karşı halkçı *(populist)* ideolojide saklı tehlikeler üstüne incelemeler vardır.[28] Amerikalıları, önceki ekonomik duruma oranla, Almanya'dan başka hiç bir Batılı devleti etkilemediği kadar çok sarsan Büyük Buhran sırasında, sağ ve sol aşırılıklara karşı gösterilen direncin kaynaklarını bulmaya ise hemen hiç kalkışan olmamıştır. I'inci ve III'üncü Bölümlerde, bu konular ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

BÜROKRASİNİN SİYASETİ

Weber'in, büyük çaplı biçimsel yapıların temel öğeleri olarak bürokrasiyle iktidar üstünde durmasının ve bürokratik kuruluşta saklı ana eğilimleri sistemleştirmesinin ardından pek çok inceleme yapılmıştır.[29] Fakat siyaset sosyolojisi, merkezîleşmiş bürokratik devlet iktidarının gelişmesiyle demokrasinin gerilemesi sırasında onun bulduğu bağıntıya pek kulak asmamıştır. Weber'in bürokrasi ve demokrasi üstüne temel yazılarından pek azı başka dillere çevrilmiştir. Onun varsayımlarını kullanan bilginler, bürokrasinin

(28) Bak. Samuel A. Stouffer, op. cit.; Daniel Bell (derleyen), **The New American Right** (New York, Criterion Books, 1955); Leo Lowenthal ve Norbert Guterman, **Prophets of Deceit: A Study of the Techniques of the American Agitator** (New York: Harper and Bros., 1949); ve Edward Shils, **The Torment of Secrecy** (Glencoe: The Free Press, 1956).

(29) **Bu gelenekten kaynak alan çeşitli Amerikan incelemelerinin özeti ve eleştirilmesi için bak.: Peter Blau, Bureaucracy in Modern Society** (New York: Random House, 1956).

incelenmesini, açıkça ya da üstü kapalı olarak, kelimenin özel anlamıyla siyasal kuruluşun incelenmesinden ayırmışlar ve hastaneler, iş büroları, fabrikalar, kiliseler, sendikalar gibi her çeşit kuruluşu da işe katmışlardır. Bu araştırmalar, Weber'in de farkettiği gibi, bürokratik kuruluşlarda devamlı olan, sistemli olarak koşullanan belli gerilim ve çatışmalar bulunduğunu, bunların «rasyonel verimlilik», «hiyerarşi» ve «tarafsızlık» gibi bürokratik ülkülerden sapmalara yol açtığını göstermiştir. Başka kelimelerle söylemek gerekirse, iktidar gerekleri ve bürokratlaşma arasındaki gerilim, yalnızca siyasal kuruluş ile toplum arasındaki bağıntıda değil, *bütün* kuruluşlarda vardır. Bu gibi gerilimlere sayısız örnek getirilebilir: hekimlerle hastahane yönetmenleri, gazetecilerle gazete sorumluları, profesörlerle üniversite idarecileri, endüstride ve hükûmette danışma görevindekilerle işleri yürütmeğe bakanlar arasında hep böyle çarpışmalar olur. Hedef ve yollar üstüne çatışmalar, söz konusu olan ister Devlet Bakanlığı, Kızıl Haç, Sovyetler Birliği Komünist Partisi, ister büyük bir ortaklığın satış şubesi olsun, aslında her kuruluşun bölünmez bir parçasıdır.

Weber'in bürokratik siyasal tarafsızlık, yani bürokrasiden olanların çıkarlarıyla bağlanmayan, taraf tutmayan uzmanlar olması kuralı üstünde yaptığı çözümlemeyi, demokratik bir siyaset sisteminin gerekleri açısından başkaları daha geliştirmiştir. Bu kural, siyasal iktidarın değişmesi sırasında, demokratik yönetimin aralıksız devamını olanaklı kılar. Yönetimde bürokrasi, yönetim personeliyle geçici olarak iş başında bulunan siyasetçilerin politika ve kişiliklerini ayırmak suretiyle parti kavgasının baskısını azaltır. Bütün bürokratik yapılarda, çatışmaları siyasal alandan idare alanına çevirmek yönelimi vardır. Her zaman çatışmaları çözüme bağlamak için nesnel (objektif) ayraçlar bulunması gereği üstünde ısrar etmek, bürokratik kurumların önemli arabuluculuk rolleri oynamasına olanak verir.[30] Bürokratik kural ve uygulamaları yayma

(30) Bürokrasinin sosyal birlikteki rolü konusunda yazılmış yeni bir siyaset sosyolojisi eseri, Philip Selznick'in TVA and the Grass Roots adlı kitabıdır (Berkeley: University of California Press, 1949). Selznick çatışmayı da ihmal etmemekte, bazı grupların işbirliği yapmasıyla sonuçlanan süreçlerin başka gruplarla aralarına soğukluk ve çatışma getirdiğini göstermektedir. Fakat onun asıl ilgilendiği şey, farklı amaçları olan kuruluş ve grupları biraraya getiren mekanizmadır. Dolayısıyla kitabı, bu amaca hizmette işbirliği yapanların gönüllü olarak ortaya çıkışlarını ve ideolojinin

çabası, böylelikle, bir çok bakımdan demokratik anlaşmayı kuvvetlendirir

GÖNÜLLÜ KURULUŞLARIN İÇ YÖNETİMİ

Weber'in tersine, Michels'in ardından pek az çalışma yapılmıştır. Çoğu kere, onun fikirleri, betimleme amaçları için ya da örgütlerin demokratik olmadığını tutan polemiklerde kullanılmıştır. Amerikalı toplumbilimcilerden hiçbiri onun oligarşi teorisinin genel geçerliğini, diyelim *Siyasal Partiler* kitabında anlattığı Alman sosyalist partisiyle iki büyük Amerikan partisi arasındaki farkların ışığında denemeyi zahmete değer bulmamıştır. Bellidir ki, Birinci Dünya Savaşı öncesinin Alman Sosyal Demokrat partisinin aksine, Amerikan partilerini sürekli hizipçilik, önderlikte hızlı devir ve merkezî bir iktidar yapısının yokluğu karakterlendirir. Amerika'da, yalnızca sendika ve meslek dernekleri gibi çıkarcı kuruluşların Michels'in siyasal partiler için zorunlu saydığına benzeyen iç yapıları vardır.[32]

Büyük kuruluşlarda oligarşinin varlığı, gönüllü olarak kurulan türlü derneklerin, demokratik olup olmamalarının, sosyal ve siyasal birliğin araçları olarak etkililiklerini ne ölçüde değiştireceği problemini ortaya çıkarır. Tocqueville oligarşilerle yönetilen çeşitli derneklerin, demokratik gerilimlerin ve anlaşmanın devam etmesi-

---

rolünü belirtmektedir. Leadership in Administration'da da (Evanston: Row, Peterson and Co., 1957) Selznick, TVA incelemelerinde geliştirilen bir çok fikir ileri sürmüş ve kuruluşların içindeki çatışma ve birleşme bağıntılarını incelemek için, kuruluşlarda yaşamanın «oyun kuralları», kurumsallaşma süreci ve anlamı üstünde durarak, tamamıyla sosyolojik bir çerçeve ortaya koymuştur. Onun belli kuruluşların yeterliliğini arttıran değer ve yolların gelişmesi hakkındaki önermeleri, daha büyük sistemlerin araştırılmasında da kullanılabilir.

(31) Sanayi sosyolojisinin beşerî ilişkiler okulu, bürokrasilerde birleşme ve ayrılma sorunlarıyla ilgilenmiştir. Ama bu okulun yazarları, belli kuruluşlar ve bir bütün olarak toplum için, çatışmayı her zaman anormal ve işlevsiz saymışlardır. Louis Kriesborg'in «Industrial Sociology, 1945-1955» başlıklı yazısında, bu çalışmalarla bazı eleştirici tartışmalar üstüne bir bibliyografya vardır (derleyen) H. Zetterberg, op. cit., s. 71-77.

(32) Amerikan işçi hareketi örneğini kullanarak bir oligarşi teorisi geliştirmek denemesi için, bu kitabın XII'nci bölümüne bakınız.

ne yaptıkları katkıdan söz açmış; daha sonraki bazı yazarlar da, iç demokrasi yokluğunun önemli olmadığını, çünkü gönüllü kuruluşların ayakta kalabilmek için özleri gereğince bir temsil görevi yapmak zorunda olduklarını ileri sürmüşlerdir. Örneğin, Birleşmiş Maden İşçileri Sendikası Başkanı John L. Lewis'in, kendi örgütünde diktatör olmasına ve partilerden Cumhuriyetçileri tutmasına rağmen, sendikasında dünyanın başka yerlerindeki solcu işçi önderleri kadar ateşli olarak, toplu pazarlık politikaları yürüttüğü ve grev taktiklerine başvurduğu söylenilmiştir. Öte yandan, özel dernek üyelerinin beğenmedikleri politikalara karşı pek harekete geçmedikleri üstüne de delil çoktur. Bu, komünistlerin elindeki sendikalar için doğru olduğu gibi, İngiliz Tıp Derneği için de doğrudur. 1944'de yapılan bir araştırma, bu derneğin önderleri kuvvetle karşı koydukları halde, üyelerinin çoğunun sosyalleştirilmiş hekimliğin türlü yanlarına taraftar olduklarını göstermiştir.[33]

Gönüllü derneklerde oligarşik yönetimi bağışlamak için ileri sürülen başlıca iki şey vardır: (1) bu yönetim türünün, kuruluşların diğer gruplarla olan genel sosyal çatışmadaki dövüşücü rollerini ya da hükûmetten ödün kopartmak işlerini daha iyi yapmalarını sağlaması, ve (2) bu kuruluşların içinde (diyelim, tek bir çıkar grubunu temsil eden sendikalarda) çatışma olması için yapısal bir temel bulunmaması. Fakat, sendikalar üstüne yeni bir inceleme göstermiştir ki, kuruluşların içinde demokrasi ve çatışma, daha büyük toplumdaki demokrasi ve çatışma gibi, birlik ve dayanışmaya güç kazandırabilir;[34] çünkü ister toplumun ister sendikanın olsun, tek parti sisteminde, sürekli yöneticilerle kuruluşun kendisini ayırmak güçleştiği için, idarenin politikasından hoşnutsuzluk getirmek, bütün sistemi reddetmeğe varır. Tersine, sorumluları zaman zaman değişen demokratik bir sistemde, üye ve vatandaşlar herhangi bir belirli aksaklığı baştakilere atfedebilir ve kuruluşa tamamiyle sadık kalabilirler. Bu demektir ki, meşru bir çok-partili sistemi olan sendika ya da devlet, diktatörce yönetilen sendika ya da devletten daha çok sadakat görüp, daha az ihanet bekleyebilir.

(33) Harry H. Eckstein, «The Politics of the British Medical Association,» **The Political Quarterly**, 26 (1955), s. 345-59. Amerikan Tıp Derneğinde oligarşi ve temsil problemi için de şu kitaba bakınız: Oliver Garceau, **The Political Life of the American Medical Association** (Cambridge, Harvard University Press, 1941).

(34) S. M. Lipset, M. Trow ve J. S. Coleman, **op. cit.**

BİRLEŞTİRİCİ KURUMLAR

Demokrasıyı bir sosyal sistem olarak incelemek, siyaset sosyolojisinin kilit görevlerinden biriyse, araştırılacak ve derinleştirilecek daha bir sürü konu olduğu da besbellidir. Belki bunların en önemlisi, bir siyaset sisteminin meşruluğu, yani vatandaşları tarafından genellikle kabul edilme derecesidir; bu konu Bölüm III'te ele alınacaktır. Çoğu toplumbilimciler, istikrarlı otoritenin iktidar artı meşruluk olduğuna inanırlar. Fakat, siyaset sistemlerinin çözümlenmesinde meşruluk kavramını kullanan pek az çalışma yapılmıştır.

Din ile ulusal anlaşma arasındaki gibi temel bir bağlantı bile, çoğu kere gerçeklenmiş olarak alınmaktan öte varsayım olarak kalır. Tocqueville yüzyıldan çok bir zaman önce, Amerika'nın çoğu Avrupa ülkelerinden daha dindar olduğunu söylemiş ve dindarlığıyla demokratik kurumları arasında bir nedensellik bağı olduğunu ileri sürmüştü. Bugün bir çok Amerikalı aydın, uzun bir laikliğe bağlanma devresinden sonra, dinin gücünü yeniden keşfetmektedir. Şimdi bazıları, dinin demokrasi ve istikrarın belli başlı kaynaklarından biri olduğu varsayımını kabul etmektedir. Fakat bu, dinin toplumsal görevlerini eleştirici bir gözle bakmadan alkışlamak yönelimi, dinin gerçek rolünü anlamak bakımından, önceki karşıt tavır kadar verimsiz olmaya mahkûmdur. Dinin, özellikle tarikatlar şeklinde, siyasal aşırılıkların yerini tutacak başka bir yol olarak işe yaradığı gerçektir (bak. Bölüm IV). Büyük Buhran sırasında örgütlenmiş radikallik bu ülkede pek tutulmazken, küçük tarikatlar hızla büyümüşlerdi.[35] Öte yandan, son araştırma verileri, çok dindar olanların siyasal bakımdan en hoşgörüsüzler arasında bulunduklarını göstermiştir.[36] Genel çatışmalarda bir ayrılma kaynağı olarak alışılmış din çözümlemeleri kadar, dinin demokratik kurumların gücüyle bağıntısı üstünde de daha pek çok araştırmaya yer olduğu besbellidir.

Bu noktada, sosyal kurumların birleştirici ve birleştirmeyici niteliklerine göre sıralanıp çözümlenmelerinin doğru olup olmaya-

---

(35) Bak. Elmer T. Clark, **The Small Sects in America** (New York: Abingdon Press, 1949).

(36) Samuel A. Stouffer, **op. cit.**, s. 140-49.

cağı sorusu ortaya çıkar.[37] Belli başlı kurumlara bakılırsa, açıkça görülür ki, ekonomik kurumlar, «üretim süreçleri ... çeşitli kişi ve kuruluşların işbirliği yapmasını veya birlikte hareket etmesini gerektirdiği»[38] için sosyal birleşmenin önemli kaynakları olmakla birlikte, en bozucu ve dağıtıcı olanlarıdır da.

Servet dağılışı, karmaşık toplumlarda çıkar çatışmasının en önemli kaynağıdır. Öteki uçta ise, birleşmeye en çok yarayan aile kurumu vardır. Birleşme güçlerinden kuvvetçe ikinci geleninin, belirtildiği gibi, çoğu kere din olduğu söylenir; bu güç herhalde, tabakalaşma sisteminden doğan sıkıntıları, dikkati ondan başka yönlere çelerek ve insanları hayattaki yerlerine uydurarak düzeltmektedir. Fakat, bir çok toplumlarda din hayli yüksek gerilimlerin de kaynağı olmuştur. Sınıf çizgileri boyunca örgütlenen kurumlar da hem ayrılmaya hem birleşmeğe hizmet ederler. Genel olarak söylemek gerekirse, tabakalaşma sistemi, aşağı yerlere düşenleri hoşnutsuz eder, dolayısıyla bir çatışma kaynağı olur; fakat aynı zamanda, insanları farklı yerlere koyup kendilerine düşeni yapmalarına zorlamanın başlıca aracı da tabakalaşma sistemidir. Emekçi sınıf gruplarının sendikalarda ya da bir işçi partisinde örgütlenmesi örneğin, çatışmayı dile getirecek bir mekanizma yaratır, fakat belki de daha önemli olarak, istediklerini elde etmeleri için emekçilere meşru bir araç vererek onların siyaset sistemine bağlanmalarını sağlar.

Aydınların siyaset hayatındaki değişen görevleri, özellikle diğer elit ve güç gruplarıyla ilişkileri ve sorunların tanımlayıcıları olarak rolleri üstüne de araştırmalar gereklidir.[39] Profesörler, serbest meslek sahipleri ve yaratıcı sanatkârlar çoktandır siyaset alanındaki rollerini azaltmaktadırlar; fakat Kongre komiteleri ve bir çok iş adamları bu düşünceye katılmamaktadır. Bir ulusun öğretmen-

(37) Bununla birlikte, hiçbir kurum salt olarak o ya da beriki türden değildir. Her kurumsal düzende birleştirici ve çözücü öğeler saklıdır. Durkheim'ın gösterdiği üzere, suç gibi fazlasıyla bozucu toplumsal olaylar bile, dolaylı olarak sosyal birleşmeğe hizmet ederler.

(38) T. Parsons, **The Social System**, op. cit., s. 139.

(39) Özellikle bak. Theodor Geiger, **Aufgaben und Stellung der Intelligenz in der Gesellshaft** (Stuttgart: F. Enke, 1949); Karl Mannheim, **Ideology and Utopia** (New York: Harcourt, Brace and Co., 1936) özellikle s. 139-46; Joseph Schumpeter, **Capitalism, Socialism and Democracy** (New York: Harper and Bros., 1947), s. 145-55.

lerinin ve aydınlarının tuttuğu değerler, X'uncu Bölümde göstermeğe çalıştığım gibi önemli bir siyasal kaynak oluştururlar.

Bu kitap özünde, siyaset sosyolojisinin Tocqueville'in ortaya koyduğu soruna dönmesini önermektedir : demokrasinin sosyal gerekleri ve sonuçları. Ve öyle sanıyorum ki, bu gibi bir sorunla uğraşmaya kalkmanın bizi Tocqueville'in başarıyla uyguladığı yöntemi kullanmaya zorladığını göstermektedir : karşılaştırmalı çözümleme.

KISIM I

DEMOKRATİK DÜZENİN KOŞULLARI

BÖLÜM II

EKONOMIK GELIŞME VE DEMOKRASI

Karmaşık bir toplumda demokrasi, yönetimin görevlilerini değiştirmek için anayasaya uygun düzenli olanaklar sağlayan bir siyaset sistemi ve nüfusun olabildiğince geniş kısmının, siyasal iktidar için yarışanlar arasında bir seçme yaparak önemli kararları etkilemesine izin veren bir sosyal mekanizma diye tanımlanabilir.

Joseph Schumpeter ile Max Weber'in eserlerine[1] geniş ölçüde dayanan bu tanım, belirli bir takım koşulların varlığını gerektirir: (1) hangi kurumların —siyasal partilerin, özgür basının v.b.— meşru olduğunu (doğruluğunun herkesce kabul edildiğini) gösteren bir «siyasal formül» ya da inançlar topluluğu; (2) iktidarda bir siyasal önder takımı ve (3) iktidara gelmeye çalışan bir veya daha çok önder takımı.

Bu koşulların neden gerekli olduğu açıktır. *Birincisi*, siyaset sistemini barış içinde iktidar «oyun»una izin veren bir değer sistemi niteliklendirmezse, demokrasi kargaşalık olur. Çoğu Latin Amerika devletlerinin karşılaştıkları sorun budur. *İkincisi*, siyaset oyununun sonucu, gerçek otoritenin belli zaman aralıklarıyla bir gruba verilmesi olmazsa, ortaya demokrasiden çok istikrarsız ve sorumsuz bir yönetim çıkar. Çoğunlukla biribirleriyle aralarında büyük çıkar ve değer çatışmaları bulunan partilerden kurulmuş zayıf karma hükûmetlerin niteliklendirdiği Üçüncü ve Dördüncü Fransız cumhuriyetlerinin bütün tarihleri boyunca değil ama çoğu yılların-

(1) Joseph Schumpeter, **Capitalism, Socialism and Democracy** (New York: Harper and Bros., 1947), s. 232-302, özellikle 269; Max Weber, **Essays in Sociology** (New York: Oxford University Press, 1946), s. 226; Richard McKean'ın derlediği **Democracy in a World of Tensions** (Chicago: University of Chicago Press, 1951) adlı kitapta John Plamenatz'ın demokrasinin anlamı üstüne parlak yazısına da bakınız, s. 302-327.

da ve Faşizmden önceki İtalya'da böyle olmuştu. *Üçüncüsü*, gerçek bir muhalefetin sürebilmesi için gerekli koşullar yoksa, baştaki görevlilerin otoritesi durmadan artar ve halkın siyaset üstündeki etkisi asgariye iner. Bütün tek partili devletlerde durum budur ve bunların, hiç değilse Batı'da, diktatörlükler olduğu genellikle kabul edilir.

Bu bölüm ve bir sonrakinde, toplumun istikrarlı demokrasi sorunuyla ilgili iki niteliği ele alınacaktır: ekonomik gelişme ve demokrasi, veya kurumların kendileri için değerli sayılma dereceleriyle doğru ve yerinde bulunma dereceleri. Sürekli bir siyasal demokrasi geleneğinden yoksun ülkelerin çoğu dünyanın az gelişmiş bölgelerinde kaldığı için, Weber en berrak haliyle modern demokrasinin ancak kapitalist endüstrileşmeyle birarada bulunabileceğini söylemekte haklı olabilir.[2] Yine de, herhangi bir toplumda, bir yanda demokrasi öte yanda gelir, eğitim ve din gibi şeyler arasında pek yüksek bir korrelasyon olması, teorik planda bile beklenmemelidir; çünkü, toplumun siyasal alt-sisteminin bağımsız olarak işlediği ölçüde, bir siyaset biçimi normal olarak o biçimin *doğmasına* elverişsiz koşullar altında da devam edebilir. Veya toplumun başlıca niteliklerinin başka bir şekle elverişli olmasına rağmen, tek tek tarihsel etkenlerin biraraya gelmesiyle o ortamda belli bir siyaset biçimi yetişebilir. Almanya, gelişen endüstrileşme, şehirleşme, servet ve eğitimin demokratik bir sistem kurulmasına elverişli olduğu, fakat ters bir tarihî oluşlar dizisinin demokrasiyi meşruiyet kazanmaktan alıkoyduğu, böylelikle buhrana dayanmak gücünü zayıflattığı ulusa bir örnektir.

Kilit tarih oluşları, herhangi bir toplumda, başlattıkları sürecin ülkenin geleceğindeki ilk kritik noktada demokrasinin üstün çıkma olasılığını arttırmasına veya azaltmasına göre, demokrasinin devam etmesine yarayabilecekleri gibi, başarısızlığa uğramasına da neden olabilirler. Demokratik bir siyaset sistemi bir kere kurulunca ağırlık kazanmaya başlar ve sürekli olarak varolmasını sağlayacak sosyal destekler (kurumlar) yaratır.[3] Böylelikle, «olgun-

(2) Bak. Max Weber, «Zur Lage der bürgerlichen Demokratie in Russland,» **Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik**, 22 (1906), s. 346 v.d.

(3) Bak. S. M. Lipset, «A Sociologist Looks at History,» **Pasific Sociological Review**, 1 (1958), s. 13-17.

laşmamış» olduğu halde yaşayan bir demokrasi, herkesin okuma yazma bilmesi ya da bağımsız özel kuruluşların yayılması gibi demokrasiye elverişli başka koşulların gelişmesini destekleyerek ayakta kalır.[4] Bu bölümde, demokratik siyaset sistemlerini *desteklemeye* yarayan eğitim gibi sosyal koşulların üstünde durulacak ve o sistemleri *korumaya* yarayan siyaset oyununun özel kuralları gibi iç mekanizmalar ayrıntılarıyla ele alınmayacaktır.[5]

Karmaşık sosyal sistemler üstüne karşılaştırmalı bir inceleme, herhangi bir toplumun belirli tarihî özelliklerine zorunlu olarak kısaca değinmelidir.[6] Bununla birlikte, kullanılan tanımlar demokrat ya da demokrat değil diye tanınan ulusların büyük çoğunluğunu kapsadıkça, belli bir ulusun demokrasinin belirli bir yanından bir sapma göstermesi önemli değildir. «Daha çok demokrat» olanla «daha az demokrat» olan arasındaki kesin ayırma çizgisi de temel sorunlardan sayılmaz; çünkü demokrasi herhalde bir sosyal sistemin tek niteliği değildir, çeşitli yollardan sıralanabilecek bir nitelikler karmaşığıdır. Bundan ötürü, ben ele aldığım ülkeleri en yükseğinden en aşağısına değin dizmeye kalkışmaktansa, genel kategorilere böldüm; bunda bile, Meksika gibi ülkeler sorun oldu.

Bütün ülkeleri sınıflandırma çabaları, ortaya bir takım sorunlar koyar. Yeryüzünün başka başka yerlerindeki siyaset uygulama-

---

(4) Walter Galenson, tüketimin çoğalması yolundaki kamu baskısının, kaynakları yatırımdan çevirmesine izin vermekle, demokrasinin ekonomik gelişmeyi de tehlikeye koyabileceğini belirtmektedir. Endüstrileşmeye kuvvetle bağlanmakla hemen sosyal hizmetlerin yapılması yolundaki kamu talebi arasında sonuç olarak ortaya çıkan çatışma, demokrasiye zarar verir. Dolayısıyla, az gelişmiş bir ülkede demokrasiye erişilse bile, bu sistem gelişme sürecindeki iç çatışmaların sürekli baskısı altında kalır. Bak. Walter Galenson (derleyen), **Labor and Economic Development** (New York: John Wiley and Sons, 1959), s. 16 v.d.

(5) Demokrasinin bazı iç mekanizmalarını ortaya koymak yolundaki yeni sistematik denemeler için bak. Morris Janowitz ve Dwaine Marvick, **Competitive Pressure and Democratic Consent**, Michigan Governmental Studies, No. 32 (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1956); ve Robert A. Dahl, **A Preface to Democratic Theory** (Chicago: University of Chicago Press, 1956) özellikle Bölüm 4, s. 90-123. Siyaset sistemlerinin iç çözümleme problemleri üstüne tartışmalar için bak. David Easton, «An Approach to the Analysis of Political Systems,» **World Politics**, 9 (1957), s. 383-400.

(6) Farklı ülkelerde demokrasinin göreli derecesi ya da sosyal içeriği bu bölümün ana sorunu olmadığından teker teker ülkelerin siyasal tarihlerinin incelenmesine kalkışılmayacaktır.

larının sivri farklarından ileri gelen karışıklıkların bazılarından kurtulmak için, aynı bir siyaset kültürü alanına giren ülkeler arasındaki başkalıklar üstünde durdum. Bu gibi iç karşılaştırmalar için en iyi iki alan Latin Amerika ile Avrupa ve İngilizce-konuşulan ülkelerdir. Asya devletleri ve Arap ülkeleri arasında da daha sınırlı karşılaştırmalar yapılabilir.

Avrupa demokrasilerini tanımlamakta kullanılan başlıca ayraçlar Birinci Dünya Savaşından beri siyasal demokrasinin aralıksız devamı ve son yirmibeş yıl içinde demokratik «oyun kuralları»na karşı duran büyük bir siyasal hareketin olmamasıdır.[7] Latin Amerika için kullanılan daha az pekin ayraç ise, Birinci Dünya Savaşı sonrasının büyük kısmında şöyle-böyle özgür seçimlerin yapılıp yapılmamasıdır.[8] Avrupa'da istikrarlı demokrasilere bakarken, Güney Amerika'da hemen neredeyse-sürekli diktatörlük yönetimi görmemiş ülkeleri arayacağız.

---

(7) İkinci koşul, bu süre boyunca ister faşist ister komünist bir totaliter hareketin oyların yüzde 20'sini almadıkları anlamınadır. Gerçekte, sınırlamanın demokratik tarafına düşen bütün Avrupa ülkelerinde oyun yüzde 7'sinden azını sağlayan totaliter hareketler vardı.

(8) Tarihçi Arthur P. Whitaker Latin Amerika hakkında uzmanların yargılarını özetleyerek «demokratik ideale aşağı yukarı en çok yaklaşan ülkeler... Arjantin, Brezilya, Şili, Kolumbiya, Kosta Rika ve Uruguay'dır» demektedir. Bak. «The Pathology of Democracy in Latin America: A Historian's Points of View,» **American Political Science Review**, 44 (1950), s. 101-18. Bu gruba ben Meksika'yı ekledim. Meksika, basın, toplanma ve muhalif partilere örgütlenme özgürlüğü tanımıştır, ama herhalde, oyları tarafsızlar saymadığı için muhalefete seçim kazanma olanağı vermemektedir. Muhalefet gruplarının, seçim yarışmalarının ve baştaki **Partido Revolucionarlo Institucional**'ın çeşitli hizipleri arasında yapılan ayarlamaların varlığı, sisteme bir hayli halk etkisi getirmektedir.

Russell Fitzgibbon'un çeşitli uzmanların görüşlerine dayanarak «Latin Amerikan demokrasisini istatistik olarak değerlendirme» yolundaki ilgi çekici girişimi bu yazının amaçları için faydalı değildir. Yargıcılara bu ülkeleri yalnızca sırf siyasal ayraçlarla demokrasi derecesine göre sınırlamaları değil, «hayat standart»ı ve «eğitim düzeyleri»ni göz önünde tutmaları söylenmiştir. Bu faktörler demokrasinin koşulları olabilirler, fakat kendiliklerinden demokrasinin bir belirtisi değildirler. Bak. Russell H. Fitzgibbon, «A Statistical Evaluation of Latin American Democracy,» **Western Political Quarterly**, 9 (1956), s. 607-19.

Avrupa ile Kuzey ve Güney Amerika'da Ekonomik Gelişme

Siyaset sistemlerini toplumun diğer yanlarına bağlayan belki en beylik genelleme, demokrasinin ekonomik gelişme düzeyiyle ilişkili olduğudur. Bir ulusun hali vakti ne kadar yerindeyse, demokrasiyi yaşatma şansı o kadar yüksektir. Aristoteles'ten bugüne ka-

TABLO 1

Avrupalı ve İngilizce-Konuşan Uluslar ile Latin Amerikalı Ulusların İstikrarlı Demokrasi Derecesine Göre Sınıflandırılması

Avrupalı ve İngilizce-Konuşan Uluslar		Latin Amerikalı Uluslar	
İstikrarlı Demokrasiler	İstikrarsız Demokrasiler ve Diktatörlükler	Demokrasiler ve İstikrarsız Diktatörlükler	İstikrarlı Diktatörlükler
A.B.D.	Almanya	Arjantin	Bolivya
Avusturalya	Arnavutluk	Brezilya	Dominik Cum.
Belçika	Avusturya	Kolumbiya	Ekvator
Birleşik Krallık	Bulgaristan	Kosta Rika	El Salvator
Danimarka	Çekoslovakya	Meksika	Guatemala
Hollanda	Finlandiya	Şili	Haiti
İrlanda	Fransa	Uruguay	Honduras
İsveç	İspanya		Küba
İsviçre	İtalya		Nikaragua
Kanada	İzlanda		Panama
Lüksemburg	Macaristan		Paraguay
Norveç	Polonya		Peru
Yeni Zelanda	Portekiz		Venezuela
	Romanya		
	S.S.C.B.		
	Yugoslavya		
	Yunanistan		

dar, büyük halk kitlesinin anlayarak siyasete katıldığı ve sorumsuz demagogların cezbelerine kapılmamak için gerekli öz veriyi geliştirdiği bir durumun, ancak pek az vatandaşın gerçek yoksulluk düzeyinde yaşadığı zengin bir toplumda ortaya çıkabileceği ileri sürülmüştür. Büyük bir yoksul kitlesiyle küçük bir ayrıcalıklı elit grubuna bölünmüş bir toplumda ya oligarşi (küçük yukarı tabakanın diktatörce yönetimi) ya da tiranlık (halk temeline dayanan diktatörlük) olur. Bu iki siyaset biçiminin modern karşılıklarını söylemek gerekirse: bugün tiranlık komünizm ya da Peronizmdir, oligarşi ise Latin Amerikanın bazı yerlerinde, Siyam'da, İspanya'da, Portekiz'de görülen geleneksel diktatörlüklerde bulunur.

Ben bu varsayımı somut olarak denemek için, ekonomik gelişmenin çeşitli yönlerini —servet, endüstrileşme, şehirleşme ve eğitim— açıklayan istatistikler kullandım ve Anglo-Sakson dünyasında, Avrupa'da ve Latin Amerika'da az ya da çok demokrat olarak sınıflandırılan ülkelerin ortalamalarını hesapladım.

Tablo II'deki verilerin gösterdiği gibi, her örnekte, demokratik ülkelerin ortalama serveti, sanayileşme ve şehirleşme derecesi, eğitim seviyesi çok daha yüksektir. Latin Amerika ile Avrupa'yı bir tabloda toplasaydım, farklar daha da büyük olurdu.[9]

(9) Lyle W. Shannon ekonomik gelişme göstergeleriyle bir ülkenin kendi-kendini-yönetir olup olmayışı arasında korrelasyonlar kurmuştur, onun vardığı sonuçlar da özde aynıdır. Shannon kendi-kendini-yönetir ve -yönetmez diye ayırdığı ülkeler üstüne ayrıntılar vermediği için «demokrat» ve «kendi-kendini-yönetir» ülkeler arasındaki ilişkinin doğrudan doğruya herhangi bir ölçüsü bulunmamaktadır. Yine de, bu bölümde incelenen bütün ülkeler, «demokrat» olma niteliğinin kendi-kendini-yönetmeyen bir ülke için anlamsız olduğu varsayımına dayanarak seçilmiştir, dolayısiyle bu ülkelerin hepsi, ister demokratik ister diktatöryel olsunlar, herhalde Shannon'un kendi-kendini-yönetenler kategorisine girerler. Shannon az-gelişmişliğin kendi-kendini-yönetir olmamaya bağlı olduğunu göstermektedir; benim verilerim ise, kendi-kendini-yönetirlik sağlandıktan sonra bile gelişmenin siyasî sistemin karakterine bağlı olduğunu belirtiyorlar. Shannon'un derlediği **Underdeveloped Areas** (New York: Harper and Bros., 1957) kitabına ve şu yazısına bakın: «Is Level of Development Related to Capacity for Self-Government?» **American Journal of Economics and Sociology**, 17 (1958), s. 367-82. Shannon bu yazısında, aşağıda gelecek tablolardaki, aynı Birleşmiş Milletler kaynaklarından faydalanıp hekim başına düşen nüfus gibi bazı öğeleri kullanarak bileşik bir gelişme göstergesi kurmaktadır. Shannon'un çalışmasını ben bu bölümü hazırladıktan sonra gördüğüm için yaptığımız iki çözümleme karşılaştırılabilir varsayımların ayrı ayrı denemeleri sayılabilir.

TABLO II

Servet, Endüstrileşme, Eğitim ve Şehirleşme Derecelerine Göre «Daha Çok Demokratik» ve «Daha Az Demokratik» Gruplara Bölünmüş Olarak, Avrupalı, İngilizce-Konuşan ve Latin Amerikalı Uluslar Arasında Bir Karşılaştırma (1))

A. Servet

Ortalamalar	Adam Başına Gelir (2)	Doktor Başına Bin Kişi (3)	Motorlu Araç Başına Kişi (4)
	Amerikan Doları		
Avrupalı ve İng. konuşan İstikrarlı Demokrasiler	695	0,86	17
Avrupalı ve İng. konuşan İstikrarsız Demokrasiler ve Diktatörlükler	308	1,4	143
Latin Amerikalı Demokrasiler ve İstikrarsız Diktatörlükler	171	2,1	99
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	119	4,4	274
En Düşük ve En Yüksek Sınırlar			
Avrupalı İstikrarlı Demokrasiler	420—1.453	0,7—1,2	3—62
Avrupalı Diktatörlükler	128—482	0,6—4	10—538
Latin Amerikalı Demokrasiler	112—346	0,8—3,3	31—374
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	40—331	1,0—10,8	38—428

Ortalamalar	Bin Kişiye Düşen Telefon Sayısı (5)	Bin Kişiye Düşen Radyo Sayısı (6)	Bin Kişiye Düşen Gazete Sayısı (7)
Avrupalı ve İng. konuşan İstikrarlı Demokrasiler	205	305	341
Avrupalı ve İng. konuşan İstikrarsız Demokrasiler ve Diktatörlükler	58	160	167
Latin Amerikalı Demokrasiler ve İstikrarsız Diktatörlükler	25	85	102
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	10	43	43
En Düşük ve En Yüksek Sınırlar			
İstikrarlı Avrupa Demokrasileri	43—100	160—995	242—570
Avrupalı Diktatörlükler	7—196	42—307	46—390
Latin Amerika Demokrasileri	12—58	38—148	51—233
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	1—24	4—154	4—111

B. Endüstrileşme

Ortalamalar	Tarım Alanında Çalışan Erkeklerin Yüzdesi (8)	Adam Başına Tüketilen Enerji (9)
İstikrarlı Avrupa Demokrasileri	21	3,6
Avrupalı Diktatörlükler	41	1,4
Latin Amerika Demokrasileri	52	0,6
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	67	0,25

En Düşük ve En Yüksek Sınırlar		
İstikrarlı Avrupa Demokrasileri	6—46	1.4—7,8
Avrupalı Diktatörlükler	16—60	0,27—3,2
Latin Amerika Demokrasileri	30—63	0,30—0,9
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	46—87	0,02—1,27

C. Eğitim

Ortalamalar	Okuma Yazma Bilenlerin Yüzdesi (10)	Her Bin Kişide İlk Öğrenim Görenler (11)	Her Bin Kişide Orta Öğrenim Görenler (12)	Her Bin Kişide Yüksek Öğrenim Görenler (13)
İstikrarlı Avrupa Demokrasileri	96	134	44	4,2
Avrupalı Diktatörlükler	85	121	22	3,5
Latin Amerika Demokrasileri	74	101	13	2,0
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	46	72	8	1,3
En Düşük ve En Yüksek Sınırlar				
İstikrarlı Avrupa Demokrasileri	95—100	96—179	19—83	1,7—17,83
Avrupalı Diktatörlükler	55—98	61—165	8—37	1,6—6,1
Latin Amerika Demokrasileri	48—87	75—137	7—27	0,7—4,6
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	11—76	11—149	3—24	0,2—3,1

D. Şehirleşme

Ortalamalar	20.000'den Çok Nüfuslu Şehirlerde Yaşayanların Yüzdesi (14)	100.000'den Çok Nüfuslu Şehirlerde Yaşayanların Yüzdesi (15)	Büyük Şehirlerde (Metropollslerde) Yaşayanların Yüzdesi (16)
İstikrarlı Avrupa Demokrasileri	43	28	38
Avrupalı Diktatörlükler	24	16	23
Latin Amerika Demokrasileri	28	22	26
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	17	12	15
En Düşük ve En Yüksek Sınırlar			
İstikrarlı Avrupa Demokrasileri	28—54	17—51	22—56
Avrupalı Diktatörlükler	12—44	6—33	7—49
Latin Amerika Demokrasileri	11—48	13—37	17—44
İstikrarlı Latin Amerika Diktatörlükleri	5—36	4—22	7—26

TABLO II'nin Notları

(1) Bu tablonun çoğu, California Üniversitesi Uluslararası Şehirleşme Araştırmaları Merkezinin (Berkeley, California) topladığı verilere dayanmaktadır. Hepsi için tek tip veriler bulunmadığından her hesapta kategorilerdeki bütün ülkeler kullanılmamıştır. Örneğin, Arnavutluk'la Doğu Almanya üstüne hazır veriler çok azdır, S.S.C.B. de büyük bölümü Asya'da olduğu için, tablonun dışında bırakılmıştır.

(2) United Nations, Statistical Office, **National and Per Capita Income in Seventy Countries, 1949**, Statistical Papers, Seri E, No. 1, New York, 1950, s. 14-16.

(3) United Nations, **A. Preliminary Report on the World Social Situation, 1952**, Tablo 11, s. 46-48.

(4) United Nations, **Statistical Yearbook, 1956**, Tablo 139, s. 333-38.

(5) **Ibid.**, Tablo 149, s. 387.

(6) **Ibid.**, Tablo 189, s. 641. Bu rakamların oranlandıkları nüfuslar, telefon ve radyo sayısı için kullanılan yıllardan başka yılların nüfuslarıdır, fakat grupların karşılaştırılması bakımından bu farkların önemi yoktur.

(7) United Nations, **A Preliminary Report** ... op. cit., Ek B, s. 88-89.

(8) United Nations, **Demographic Yearbook, 1956**, Tablo 12, s. 350-70.

(9) United Nations, **Statistical Yearbook, 1956**, op. cit., Tablo 127, s. 308-10. Rakamlar yapma olarak üretilmiş enerjiyi ton-kömür cinsinden göstermektedir.

(10) United Nations, **A Preliminary Report** ... op. cit., Ek A, s. 79-86. Bir takım ülkeler yalnızca % 95'ten çok okur-yazar diye sıralanmıştır.

(11) United Nations, **A Preliminary Report** ... op. cit., s. 86-100. Sayılar 1946'dan 1950'ye kadar her bin kişide kaçının ilk okulun birinci sınıfına devam ettiğini göstermektedir. Çeşitli ülkelerde birinci sınıfa başlama yaşı 5 ile 8 arasında değişmektedir. Az gelişmiş ülkelerde her bin kişiye karşılık bu yaşlarda, gelişmiş ülkelerde olduğundan daha çok nüfus vardır; fakat bu durum, az gelişmiş ülkelerde o yaş grubundan okula devam eden daha az çocuk olmasına rağmen, verilen sayıları, bütün nüfusun okula giden yüzdesini arttırma yönünde etkilemektedir. Böylelikle, bu kaynaktan doğan etki, eğitimle demokrasi arasındaki olumlu bağıntıyı kuvvetlendirmektedir.

(12) **Ibid.**, s. 86-100.

(13) UNESCO, **World Survey of Education**, Paris, 1955. Sayılar her bin nüfusa karşılık yüksek öğrenim yapanları göstermektedir. Bu sayıların ait oldukları yıllar 1946 ile 1952 arasında değişmektedir. Yüksek öğrenimin tanımı farklı ülkelerde başka başkadır.

(14) California Üniversitesi Uluslararası Şehirleşme Araştırmaları Merkezinden (Berkeley, California) alınma.

(15) **Ibid.**

(16) **Ibid.**

Serveti gösteren başlıca etkenler, adam başına gelir, motorlu araç başına düşen kişi sayısı, her doktora karşılık kaç kişi olduğu, her bin nüfus için kaç radyo, telefon ve gazete sayısı bulunduğudur. Bu öğelerin hepsinde göze batan farklar vardır. Demokrat Avrupa ülkelerinde motorlu araç başına 17 kişi olmasına karşılık daha az demokrat olanlarda 143 kişi vardır. Ötekilerden daha az diktatör olan Latin Amerika ülkelerinde motorlu araç başına 99 kişi düşerken, daha çok diktatör olanlarında 274 kişi düşmektedir.[10] Bu grupların arasındaki gelir farkları da keskindir: demokrat Avrupa ülkelerinde adam başına ortalama 695 dolar olan gelir, daha az demokratlarda 308 dolara inmektedir; Latin Amerika'da buna karşılık olan rakamlar 171 ve 119 dolardır. En düşük ve en yüksek sınırlardaki dağılım da bu yönelimle tutarlıdır: her gruptaki en düşük adam başına gelir «daha az demokrat» kategoriye, en yükseği «daha çok demokrat» kategoriye girmektedir.

Servet durumunun yakından bağlı olduğu *endüstrileşme* ise, tarımda çalışan erkeklerin yüzdesi ve ülkede kullanılan yapma olarak üretilmiş enerjiden (yılda ton-kömür birim olmak üzere) insan başına düşen miktarla ölçülmektedir. Bu ayraçların ikisi de aynı yönde sonuçlar vermektedir. Tarımda ve ilgili işlerde çalışan erkeklerin ortalama yüzdesi, demokrat Avrupa ülkelerinde 21, daha az demokrat olanlarında 41; daha az diktatör Latin Amerikan ülkelerinde 52 ve daha diktatörce olanlarında 67'dir. Kullanılan adam başına enerji miktarındaki farklar da eşit ölçüde büyüktür.

Şehirleşme derecesi de demokrasinin varlığıyla ilgilidir.[11] Uluslararası Şehirleşme Araştırmaları Merkezinin (Berkeley, Cali-

(10) Bu sayıların çeşitli ülkelerin sayım cetvellerinden derlenmiş ortalamalar oldukları unutulmamalıdır. Bu verilerin arasında doğruluk bakımından büyük farklar olmakla birlikte, burada sunulduğu gibi toparlak hesaplanmış sayıların geçerliğini ölçmenin yolu yoktur. Bütün bu farkların tutarlı olarak bir yönü göstermeleri ve büyüklükleri, doğruluklarının başlıca delilidir.

(11) Siyaset kuramcıları şehirleşmeyi çoğu kere demokrasiyle bağlarlar. Harold J. Laski «örgütlenmiş demokrasinin şehir hayatının bir ürünü olduğu»nu ileri sürmüş ve bunun için «köklü ilk ortaya çıkışı»nın, «hemşehri» (vatandaş) tanımlarıyla sınırlanmış olarak, Yunan şehir devletlerinde görülmesini doğal saymıştır. **Encyclopedia of the Social Sciences**'deki (New York: Macmillan, 1937), Cilt: V, s. 76-85, «Demokrasi» yazısına bakınız. Max Weber belli bir siyasal topluluk şekli olarak şehiri özel bir Batılı oluş diye ele almış ve «vatandaşlık» kavramının, şehirleşmeyle ya-

fornia) topladığı verilerden üç ayrı şehirleşme istatistiği çıkarılmıştır : 20.000 ve daha kalabalık topluluklardaki nüfus yüzdesi, 100.000 ve daha çok nüfuslu topluluklardaki yüzde ve standart büyük şehirlerde (metropolislerde) oturanların oranı. Bu istatistiklerin üçünde de demokrat ülkeler, araştırılan her iki alanda daha az demokrat ülkelere ağır basmaktadır.

Bir çokları, bir ulusun eğitim düzeyi ne kadar yüksekse, demokrasiyi yaşatma şansının da o kadar çok olacağını ileri sürmüştür. Eldeki karşılaştırmalı veriler bu önermeyi desteklemektedir. Avrupa'nın demokrat ülkeleri hemen tamamıyla okur-yazardır : en düşük oran yüzde 96'dır, oysa «daha az demokrat» olan ulusların ortalaması yüzde 85'tir. Latin Amerika'da fark, «daha az diktatör» olan ülkelerin ortalama yüzde 74'üyle, «daha çok diktatör» olanların yüzde 46'sı arasındadır.[12] Her bin kişide kaçının üç ayrı düzeyde —ilk, ilkten sonra ve yüksek— okula gittiği de demokrasi derecesine aynı şekilde bağlıdır. Haiti ile A.B.D. gibi aşırı örnekler birlikte alınınca korkunç fark görülür. Haiti'de ilk okula giden çocuklar (binde 11) A.B.D.'de koleje (üniversiteye) gidenlerden (binde 18'e yakın) azdır.

Eğitimle demokrasi arasındaki bağıntıyı daha köklü olarak ele almak gereklidir, çünkü bütün bir yönetim felsefesi eğitimin artmasını demokrasinin temel bir gereği olarak görmektedir.[13] James Bryce'ın özellikle Güney Amerika için söylediği gibi, «eğitim, insanları iyi vatandaş yapmasa bile, böyle olmalarını kolaylaştırmak-

kından ilgili toplumsal gelişmelerden doğduğunu ileri sürmüştür. Görüşünün bazı yanları için **General Economic History**'deki (Glencoe : The Free Press, 1950) «Vatandaşlık» bölümüne bakınız, s. 315-18.

(12) Her grup ülke ortalamalarının karşılaştırılmasıyla ortaya konulan sav, her göstergenin en düşük ve en yüksek sınırlarıyla da desteklenmektedir. Bu sınırların çoğu üstüste gelmektedir; yani, «daha az demokrat» kategoride olan bazı ülkeler «daha demokrat» olan bazılarından her öğede daha yüksek olmaktadır. Avrupa'da da Latin Amerika'da da tabloda gösterilen öğelerin herhangi birinde en düşük durumda olan ulusların aynı zamanda «daha az demokrat» kategoride olmaları dikkate değer. Öte yandan, herhangi bir göstergede başta gelen ülkelerin hemen hepsi «daha demokrat» sınıftandır.

(13) Bak. John Dewey, **Democracy and Education** (New York : Macmillan, 1916).

tadır.»[14] Eğitim herhalde, insanın görüşünü genişletmekte, hoşgörü kurallarının gerekli olduğunu anlamasını sağlamakta, aşırı öğretilere kapılmaktan alıkoymakta ve rasyonel seçim tercihleri yapma yeteneğini arttırmaktadır.

Eğitimin demokrasiye yararlı oluşunun delilleri, uluslar arasında kurulan korrelasyonlardansa, ülkelerin *içinde* bireysel davranış düzeyinde daha belirgin ve güçlü olarak bulunur. Çeşitli ülkelerde, muhalefeti horgörüp görmemek yolundaki inançlar, etnik ve ırk azınlıklarına doğru tavırlar ve tek parti sistemlerine karşı çok-parti üstüne duygular hakkında sorular soran kamu oyu ölçme örgütleri tarafından toplanmış veriler, demokratça karşılık verenleri ötekilerden ayıran en önemli tek etkenin eğitim olduğunu göstermiştir. Bir kimsenin gördüğü eğitim ne kadar yüksekse, o kimsenin demokratik değerlere inanıp demokratik işleri destekleme olasılığı o kadar çoktur.[15] Bütün bu incelemeler, eğitimin gelirden de meslekten de daha önemli olduğunu belirtmektedirler.

Bu bulgular bizi, ulusal eğitim düzeyleriyle siyaset uygulaması arasında, aslında olduğundan çok daha yüksek bir korrelasyon bulunduğunu ummaya götürür. Almanya ile Fransa, Avrupa'nın en iyi

---

(14) James Bryce, **South America: Observations and Impressions** (New York: Macmillan, 1912), s. 546. Bryce Güney Amerika'da demokrasinin yerleşebilmesi için çeşitli koşul gruplarını ele almıştır, bunların bir kısmı burada sunulanlarla özde aynıdır. Bir ülkenin fizik koşulları, bölgeleri arasındaki haberleşmenin, dolayısiyle «ortak bir kamu oyu» kurmanın kolaylık derecesini belirler. «Irk» koşullarıyla Bryce'ın gerçekte amaçladığı şey, «demokratik yönetimin başarısı için mutlak koşul olan topluluğun homojenlik ve dayanışması»nı önleyecek farklı ırk ve dil gruplarının varlığı anlamına etnik homojenlik olup olmadığıdır. Ekonomik ve sosyal koşulların içinde, ekonomik gelişme, siyasete geniş ölçüde katılma ve okur-yazarlık vardır. Bryce, bütün bu «genel» etkenlerin üstünde, her Güney Amerika ülkesinde işleyen belirli tarihî etkenleri de ayrıntılarıyla göstermiştir. Bak. James Bryce, op. cit., s. 527-33 ve 580 v.d. Karl Mannheim, **Freedom, Power and Democratic Planning** (New York: Oxford University Press, 1950).

(15) Bak. C. H. Smith, «Liberalism and Level of Information,» **Journal of Educational Psychology**, 39 (1948), s. 65-82; Martin A. Trow, **Right Wing Radicalism and Political Intolerance** (doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1957), s. 17; Samuel A. Stouffer, **Communism, Conformity and Civil Liberties** (New York: Doubleday and Co., Inc., 1955); Kotaro Kido ve Masataka Suyi, «A Report of Research on Social Stratification and Mobility in Tokyo» (III), **Japanese Sociological Review**, 4 (1954), s. 74-100. Bölüm IV'te de bu noktanın üstünde durulacaktır.

eğitilmiş ulusları arasındadır, ama yalnızca bunun böyle oluşu demokrasilerini istikrara kavuşturamamıştır.[16] Bununla birlikte, belki de bu ülkelerin eğitim düzeyleri oralara başka antidemokratik güçlerin yerleşmesini önlemiştir.

«Yüksek» bir eğitim düzeyinin demokrasi için *yeter* koşul olduğu söylenemese bile, eldeki bilgiler bu öğenin *zorunlu* koşul olmaya çok yaklaştığını göstermektedir. Hâlâ geniş ölçüde cehalet içinde olan Latin Amerika'da, nüfusun yarıdan çoğunun okuma yazma bilmediği ancak bir tek ülke —Brezilya— «göreli olarak daha demokrat» gruptan sayılabilir.

Lübnan, Arap Birliğinin İkinci Dünya Savaşından beri demokratik kurumları yaratabilmiş olan tek ülkesi, aynı zamanda en iyi eğitilmiş olanıdır (yüzde 80'in üstünde okur-yazar). Arap dünyasının doğusunda yalnız iki devlet, Filipinler ile Japonya 1945'ten beri büyük anti-demokratik partileri olmadan demokrat rejimler sürdürebilmişlerdir. Bu iki ülke de, adam başına gelirde Avrupa devletlerinin çoğundan geri olmakla birlikte, eğitim bakımından dünyanın önder devletleri arasındadır. Filipinler yüksek okul ve üniversitelere gidenlerin oranında A.B.D.'den sonra ikinci gelir. Japonya'nın eğitim düzeyi de bütün Avrupa uluslarından ileridedir.[17]

Belirtileri ayrı ayrı ele alınmakla birlikte, ekonomik gelişmenin bütün bu çeşitli yönleri —endüstrileşme, şehirleşme, servet ve eğitim— aslında demokrasinin siyasî korrelatını meydana getiren

(16) Dewey, eğitim sisteminin karakterinin demokrasi üstündeki etkisine tesir edeceğini ileri sürmüştür, bu özellik Almanya'daki istikrarsızlığın kaynaklarına bir oranda ışık tutabilir. 1916'da Dewey'e göre Alman eğitiminin amacı, «kişiliği geliştirmekten çok, disiplin öğretmek»ti. Asıl hedef, «varolan kurumların anlam ve amaçlarını kavratmak, benimsetmek» ve «bunlara körükörüne boyun eğmeyi sağlamak»tı. Bu nokta, şimdi tartışmasına giremeyeceğimiz sorunlar ortaya çıkarmaktadır, fakat demokrasi ile eğitim gibi yakından bağlı etkenlerin arasındaki bağıntının karmaşık karakterini belirtmesi bakımından çok önemlidir. Bak. John Dewey, op. cit., s. 108-10.

(17) Güney ve Uzak Doğu Asya'da Komünistlerin seçimler bakımından önem taşımadığı demokrat ülkeler olma onurunu yalnız Filipinler ve Japonya ile paylaşan Seylan, aynı zamanda bu bölgede nüfus çoğunluğunun okuyup yazabildiği ülkeler olma onurunu da bu devletlerle paylaşmaktadır. Gerçi, Seylan'da şimdi resmî muhalefeti teşkil eden hayli büyük bir Troçkici parti bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır; Seylan'ın eğitim düzeyi Asya için yüksek olmakla birlikte, Japonya'nınkinden de Filipinler'inkinden de çok daha aşağıdır.

tek bir büyük etken oluşturacak biçimde biribirlerine içten bağlıdırlar.[18] Orta Doğu üstüne yapılmış yeni bir inceleme bu savı daha da sağlamlaştırmıştır. 1951-52'de Daniel Lerner ile *Bureau of Applied Social Research*'in yönettiği, Türkiye, Lübnan, Mısır, Suriye, Ürdün ve İran'ı kapsayan bir araştırma, şehirleşme, okur-yazarlık, oy verme oranları, haberleşme araçlarının tüketimi-üretimi ve eğitim arasında yakın bir bağıntı bulmuştur.[19] Birleşmiş Milletler istatistiklerinin var olduğu bütün ülkeler için (bu ülkelerin sayısı 54'tür) dört temel değişken arasındaki basit ve çoklu korrelasyonların hesaplanması şu sonuçları vermiştir.[20]

Bağlı Değişken	Çoklu Korrelasyon Katsayısı
Şehirleşme	.61
Okur-yazarlık	.91
Haberleşmeye Katılma	.84
Siyasete Katılma	.82

Orta Doğuda, Türkiye ile Lübnan bu öğelerin çoğunda, ele alınan öteki dört ülkeden daha yüksek durumdadır; Daniel Lerner de bu incelemeyi aktarırken, «Mısır, Suriye, Ürdün ve İran'da büyük savaş-sonrası olaylarının iktidarı ele geçirmek için girişilen şiddetli mücadeleler olduğuna, bunların iktidarda kimin olacağını

(18) Bu, bir 'istatistik' önermesidir, dolayısıyla korrelasyona bir çok istisna bulunabilir. Örneğin, Amerika'da ve İngiltere'de yoksul kimselerin Demokrat partiyle İşçi partisine oy vermelerinin daha çok olasılık taşıdığını biliyoruz. Bu ülkelerde aşağı tabakaların geniş bir azınlığının daha tutucu olan partiye oy vermeleri, parti yeğlemede tabakalaşma yerinin başlıca belirleyici öğelerden biri olduğu savını çürütmez.

(19) Bu inceleme, Daniel Lerner'in **Passing of Traditional Society**'sinde (Glencoe: The Free Press, 1958) verilmektedir. Korrelasyonlar sayım verilerinden çıkarılmıştır; araştırmanın ana bölümleri, kitle haberleşmesi üstüne fikirler ve onlara karşı tepkilerle ilgilenmekte ve modern toplumla geleneksel topluma uygun düşen kişilik tipleri üstünde durmaktadır.

(20) **Ibid.**, s. 63. Siyasete katılma, son beş seçimdeki oy verme yüzdesini göstermektedir. Bu sonuçlar, bizim ileri sürdüğümüz bağıntıların ayrı bir gerçeklenmesi sayılamaz, çünkü (Lyle Shannon'un çalışmasında olduğu gibi, **op. cit.**) burada da kullanılan veriler ve değişkenler özde aynıdır; ancak biribirlerinden büsbütün başka üç metodun uygulanmasıyla (phi katsayısı, çoklu korrelasyon, ortalama ve sınırlar) benzer sonuçların elde edilmiş olması, bağıntıların hesap oyunlarına atfedilemeyeceğini kesin olarak göstermektedir. Bu üç çözümlemenin biribirinden habersiz olarak yapıldığını hatırlatmak da yerinde olur.

seçimlerin belirlediği Türkiye ile Lübnan'da [yakın zamanlara gelinceye kadar] görülmediğini» belirtmektedir.[21]

Lerner, şu ya da bu alandaki oransız gelişmenin, toptan istikrarın üstündeki etkisine ve bütün bu değişkenlerde değişmelerin koordine edilmesi gereğine de dikkati çekmektedir. Mısır ve Türkiye'de şehirleşme ile okur-yazarlığı karşılaştırarak, Mısır'ın Türkiye'den çok daha fazla şehirleşmiş olmasına karşın, gerçekte «modernleşmemiş» olduğu, modernleşme için yeterli bir temeli bile bulunmadığı, çünkü okur-yazarlığm şehirleşmeye ayak uyduramadığı sonucuna varmaktadır. Türkiye'de, türlü modernleşme öğeleri biribirine ayak uydurmuşlar, siyasete katılmanın artışını (1950'de yüzde 36) çoğalan okur-yazarlık, şehirleşme v.b. dengelemiştir. Mısır'da şehirler, aşırı öğretileri desteklemek üzere siyasal harekete geçirilmeye hazır kitleler oluşturan «evsiz barksız cahiller»le doludur. Lerner'in ölçülerine göre, Mısır Türkiye'nin iki katı okur-yazar olmalıdır, çünkü iki misli şehirleşmiştir. Ancak yarısı kadar okur-yazar olduğu gerçeği ise, Lerner'e göre, «fasit daireleşmeye yönelen ve sosyal çözülmeyi hızlandıran» siyasal ve ekonomik «dengesizlikleri» açıklar.[22]

Lerner, önemli bir teorik katkı getirmektedir - modernleşme sürecindeki bu kilit değişkenlerin, [demokrasi, ileri gelişmelerin bir bölümü, «katılma toplumunu taçlandıran kurum» (modern endüstri toplumu için kullandığı terimlerden biri) olmak üzere,] tarihin evreleri sayılabileceği fikri. Aşamalar olarak alınan bu de-

(21) **Ibid.**, s. 84-85.

(22) **Ibid.**, s. 87-89. Az gelişmiş bölgeler üstüne diğer teoriler de, belli bir ekonomik ve sosyal gelişme düzeyi tutturan güçlerin fasit daire karakterlerinde olduğunu belirtmişlerdir; bir bakıma, bu çalışma «modernleşmiş» bir toplumu oluşturan kurumlar karmaşığının çözümlenmesini siyasal alana aktarma yolunda bir çaba sayılabilir. Leo Schnore'in yakında çıkacak olan bir incelemesi, **Economic Development and Urbanization: An Ecological Approach**, teknolojik, demografik ve kurumsal (okur-yazarlık ve adam başına gelir de dahil) değişkenleri biribirlerine dayanan bir karmaşık bütün olarak göstermektedir. Harvey Leibenstein'ın yeni kitabı, **Economic Backwardness and Economic Growth** (New York: John Wiley and Sons, 1957), «az gelişmiş»liği iktisat teorisinin şibih-denge (yarı-denge) çerçevesinde, bir toplumun birleşmiş ve karşılıklı olarak biribirlerini tutan yönlerinin bir karmaşığı olarak incelemekte ve kültürel ve siyasal karakteristikleri —bilisizlik, bir orta sınıfın yokluğu, ilkel bir haberleşme sistemi— bu karmaşığın içine almaktadır. (Bak. s. 39-41.)

ğişkenler arasındaki bağıntı üstüne görüşü, olduğu gibi aktarılmaya değer:

> Bir katılma toplumunun laik gelişimi üç aşamadan sırayla geçme gibi bir düzene bağlı görünmektedir. Önce şehirleşme gelir, çünkü modern endüstri toplumunu karakterlendiren beceriler ve kaynaklar karmaşığını yalnızca şehirler geliştirmiştir. Bu şehir temeli ilerîki iki evreyi ayırdetmeye yarayan nitelikleri de geliştirir - okur-yazarlık ve haberleşme ortamının büyümesi. Bunların arasında yakın bir karşılıklı bağlantı vardır, çünkü okur-yazarlık ortamı geliştirir, o da okur-yazarlığı yayar. Fakat, ikinci aşamada kilit görevi, okur-yazarlık görür. Önce görerli olarak az kişi tarafından edinilen okuma yeteneği, bu kimseleri toplumu modernleştirmek için gerekli türlü görevleri yapmaya yetkin kılar. Endüstriyel gelişmenin inceleşmiş teknolojisinin adamakıllı geliştiği üçüncü evreye gelmeden bir toplum kütle çapında gazete çıkarmaya, radyo şebekeleri kurmaya ve film yapmaya başlayamaz. Bu bir kere olunca da, okur-yazarlığın yayılmasını hızlandırır. Bu etki-tepkiden, bütün ilerlemiş modern toplumlarda gördüğümüz katılma durumları (örneğin, oy verme) gelişir.[23]

Lerner'in, bu modernleşme öğelerinin görevleri bakımından karşılıklı dayanışma durumunda oldukları tezi, ortaya koyduğu verilerle ispatlanmış olmaktan uzaktır. Fakat bu bölümde sunulan malzeme, bu yönde araştırma yapmaya fırsat vermektedir. Mısır'daki gibi, «geride kalan» okur-yazarlığın ciddî sıkıntılar ve karışıklık çıkma olasılıklarıyla birleştiği sapma örnekleri, Avrupa ve Latin Amerika'da da bulunabilir; bu gibi örneklerin —bizim bura-

(23) Lerner, op. cit., s. 60. Lerner «modern» bir toplumun gerektirdiği (demokrasinin kişilik gereklerine de bağlanabilecek) belli bir kişilik tipi üstünde de durmuştur. Ona göre, modern toplumun fizik ve sosyal hareketliliği, hızlı değişmeğe ayak uydurabilecek hareketli bir kimliği gerektirir. «Ayırıcı özelliği, benlik sistemini yeniden düzenleyişi olacak kadar değişmeğe elverişli ve hareketli bir duyarlık»ın geliştirilmesi, yirminci yüzyılın eseri olmuştur. Bu duyarlığın başlıca niteliği «bir kimsenin kendisini —ister daha iyi ister daha kötü olsun— başkasının yerine koyabilme yeteneği olan empati'dir.» (Bak. s. 49 v.d.) Artık bu psikolojik karakteristik, (başkalarının görüşünü kabul etme istekliliği yönünden) demokrasiye karşı bir yatkınlık sonucuna mı varır, yoksa (siyasete katılmayı destekleyen kökleşmiş sağlam kişisel değerlerin yokluğu yüzünden) «kitle toplumu» tipi kişiliğin anti-demokratik yönelimleriyle mi birleşir, orası belli olmaz. Ama herhalde, empati (aşağı yukarı «kozmopolit» bir görüş) modern toplumlarda, sosyal sonuç olarak hoşgörüye ve demokratik tavırlara veya köksüzlüğe ve düzensizliğe gideceğini belirleyen diğer özel koşullarla birlikte, genel bir kişilik karakteristiğidir.

da girişmeyeceğimiz— çözümlenmesi, modernleşmenin ana dinamiğini ve kurumsal değişmenin ortasında sosyal istikrar meselesini daha çok açıklığa kavuşturacaktır.

Ekonomik Gelişme ve Sınıf Mücadelesi

Ekonomik gelişme, daha çok gelir, daha büyük ekonomik güvenlik ve yaygın yüksek eğitim sağlayarak, alt tabakadakilerin daha uzağa bakmalarına, daha karmaşık ve tedricîlik taraflısı görüşler edinmelerine olanak vermekle, «sınıf mücadelesi»nin şeklini geniş ölçüde saptar. Laik ve reformcu bir tedricîliğe inanış, ancak hali vakti göreli olarak iyi bir aşağı sınıfın ideolojisi olabilir. Bu iddiayı destekleyecek delil, çeşitli ülkelerde işçi sınıfının siyasî hareketleri ile millî gelir arasındaki bağıntıdır; ulusların siyasal yaşamlarını etkileyen diğer kültürel, tarihî ve hukukî etkenler düşünülürse, bunun şaşırtıcı bir korrelasyon olduğunu söylemek gerekir.

En zengin iki ülkede, A.B.D. ve Kanada'da komünist partileri hemen hiç olmadığı gibi, sosyalist partiler de hiç bir zaman büyük bir kuvvet haline gelememişlerdir. Zenginlikte onlardan sonra gelen ve (standartlaştırılmış Birleşmiş Milletler istatistiklerinin çıktığı son yıl olan) 1949'da her birinde adam başına yılda 500 doların üstünde gelir düştüğü sekiz devlette —Yeni Zelanda, İsviçre, İsveç, Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, Avusturalya, Norveç, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda— solcu siyaset şekli olarak ılımlı sosyalizm egemendir. Bu ülkelerin herbirinde Komünistler oyların yüzde 7'sinden çoğunu alamamışlar ve hepsinde birden Komünist partisi ortalaması yüzde 4 civarında olmuştur, 1949'da adam başına geliri 500 dolardan aşağı olan ve savaştan sonra komünist olan ve olmayan partilerin katıldığı hiç değilse bir demokratik seçim yapılmış bulunan sekiz Avrupa ülkesinin —Fransa, İzlanda, Çekoslovakya, Finlandiya, Batı Almanya, Macaristan, İtalya ve Avusturya— altısında Komünist partisi oyların yüzde 16'dan çoğunu almış ve hepsinde birden oy ortalaması yüzde 20'yi geçmiştir. Komünistlerin zayıf olduğu iki düşük gelirli ülke —Almanya ve Avusturya— Sovyet istilâsı görmüştü.[24]

(24) 1933-34'ten önce, Almanya'da Avrupa'nın en büyük Komünist partilerinden birinin bulunduğunu ve Avusturya Sosyalist partisinin Sosyalist Enternasyonal'in en solcu ve Marxçı Avrupa partisi olduğunu hatırlamak gerekir.

Solcu aşırılık, adam başına 500 dolardan az gelirli ülkeler grubuna giren iki Avrupa ulusunun daha —İspanya ve Yunanistan— işçi sınıfı siyasetlerine egemen olmuştur. Franko'dan önce İspanya'da anarşizm ve sol sosyalizm ılımlı sosyalizmden çok daha kuvvetliydi; 1949'da adam başına düşen geliri yalnızca 128 dolar olan Yunanistan'da ise, Komünistler her zaman sosyalistlerden daha kuvvetli olmuşlar ve Komünistlerle işbirliği yapan partiler son yıllarda hayli çok oy almışlardır.[25]

Batılı uluslarda Komünistlerin ve diğer aşırı grupların kuvvetiyle, adam başına gelirle ölçülen ulusal ekonomik gelişme arasındaki ters orantılı bağıntı, etnik ve dinî etkenler gibi diğer değişkenlerin arasındaki korrelasyondan daha sağlam görünmektedir.[26] Büyük Komünist hareketleri olan göreli olarak yoksul iki ülke —İzlanda ve Finlandiya— İskandinavya'lıdır ve Luther'cidir. Avrupa'nın Katolik olan uluslarının Avusturya'dan başka yoksul olan hepsinde, büyük Komünist ya da anarşist hareketler vardır. En zengin iki Katolik demokrasisinde ise —Belçika ve Lüksemburg— pek az Komünist vardır. İsviçre'nin Fransız ve İtalyan kantonları Fransa ve İtalya'nın kültür hayatlarından çok etkilenmekle birlikte, Avrupa'nın en zengin ülkesinde yaşayan bu kantonların işçileri arasında hemen hiç Komünist yoktur.

Adam başına düşen gelirin azlığıyla, siyasal aşırılığa sosyal zemin hazırlamaya yetecek kadar tatminsizliğin birikmesi arasında bir bağıntı olduğu fikrini, yakınlarda dokuz ayrı ülkeden vatandaşların tavırlarını ölçmekle yapılan bir kamu oyu araştırması da

(25) Yunanistan, Avrupa'nın bu ekonomik bakımdan en yoksul siyasal demokrasisi, «şimdi Avrupa'da sosyalist partisi olmayan tek ülkedir. 1945'te işgal sırasında Komünistlerle işbirliği yapmış bireyler tarafından kurulan Sosyalist parti (ELD), oynaklığının ve Komünistleri tutma politikasının kurbanı olarak 1953'te kendi kendini feshetti. Koşulların sosyalist bir hareketin gelişmesi için yeterince olgunlaşmamış olduğu (!) gerekçesiyle, bütün meydan Komünistlere bırakıldı.» Manolis Karokas, «Grecian Apathy» Socialist Commentary, Mayıs 1957, s. 21; 11 Mayıs 1958 seçimlerinde «Komünistlerce yönetilen» Demokrat Sol Birliği 300 meclis sandalyesinden 78'ini kazanarak bugün ülkenin ikinci büyük partisi oldu. Bak. New York Times, 16 Mayıs 1958, s. 3, sütun 4.

(26) Yukarıda anlatılan bağıntı, başka bir yoldan da gösterilebilir. Komünistlerin ya da onlarla işbirliği yapan partilerin özgür seçimlerde büyük oy aldıkları yedi Avrupa ülkesinin 1949'da adam başına ortalama geliri 330 dolardı. Komünistlerin seçimlerde bir varlık gösteremediği on Avrupa ülkesinin adam başına gelir ortalaması ise 585 dolardı.

desteklemiştir. Bu ülkelerde, kişisel güvenlik duygularıyla adam başına gelir arasında (.45) ve adam başına besin arasında (.55) korelasyon bulunmuştur. «Dünyada hangi memleket sizin yaşamak istediğiniz hayatı yaşamanıza en çok olanak verir?» sorusuna verilmiş cevaplarla ölçülen, insanların kendi memleketlerinden hoşnutluk dereceleri, bir ulustaki tatminsizliğin tutarına gösterge olarak alınırsa, ekonomik servetle bağıntı daha da yüksek olur. Bu araştırma, adam başına gelirle bir kimsenin kendi memleketinden hoşnutluk derecesi arasında .74 gibi yüksek bir korrelasyon olduğunu göstermektedir.[27]

Bunun böyle olması, ekonomik sıkıntılar ya da yoksulluk kendiliğinden radikalliğin ana nedeni olur demek değildir. Sürekli yoksulluğun, fertlerin değişme olanaklarıyla karşılaşmadığı bir durumda tutuculuktan başka bir şey doğurmadığı iddiasını destekleyecek delil yoktur.[28] Yaşama düzeylerinin ancak kendi düzeylerindekilerle ilişki kurmaya zorladığı bireyler, öteki koşullar eşit olduğunda, kendilerinden halleri vakitleri daha iyi olmakla birlikte daha da iyi bir hayata ulaşmanın olanaklarını görmüş kimselerden daha çok tutucu olurlar.[29] Herhangi bir durumdaki dinamizm öğesi, kendi başına yoksulluk olmaktan çok, daha iyi bir yaşayışın olanaklı olduğunu anlamaya fırsat bulmak gibi görünüyor. Karl Marx'ın doğru olarak sezdiği üzere, «Bir ev büyük ya da küçük olabilir, ama çevresindeki evler onun kadar küçük oldukça, bütün sosyal mesken taleplerini karşılar. Fakat küçük bir evin yanına bir saray dikilirse, küçük ev ufalır, kulübeye döner.»[30]

Gerek ülkelerin içinde gerek arasında modern haberleşme ve ulaştırma araçlarının gelişmesiyle, yoksulluk içinde yaşayan fakat daha iyi yaşama yollarından ya da hayat şartlarını iyileştirme ola-

(27) William Buchanan ve Hadley Cantril, **How Nations See Each Other**, (Urbana: University of Illinois Press, 1953), s. 35.

(28) Bak. Emile Durkheim, **Suicide: A Study in Sociology** (Glencoe: The Free Press, 1951), s. 253-54; ve Daniel Bell, «The Theory of Mass Society,» **Commentary**, 22 (1956), s. 80.

(29) Ekonomik bakımdan aşağı iş tutan ve işsizlik çekmiş işçilerin görüşlerinde sola daha çok yöneldikleri yolunda hayli delil vardır. Bak. Bölüm VII, **Gelir Güvensizliği ve Tatmin Edici Olmayan İş.**

(30) Karl Marx, «Wage Labor and Capital» **Selected Works**, Cilt I (New York: International Publishers, 1933), s. 268-69. «Toplumsal gerilimler, doyurulmamış umutların anlatımıdır» Daniel Bell, op. cit., s. 80.

naklarından haberdar olmayan nüfus topluluklarına, özellikle Batı dünyasının şehirlik bölgelerinde, gitgide daha ender rastlanmaktadır. Böyle istikrarlı yoksulluğun ancak geleneklerin egemen olduğu toplumlarda bulunacağı düşünülebilir.

Bir kimsenin bir tabakalaşma sistemindeki yeri her zaman göreli olduğu ve bazı şeylerden yoksun olup olmama başkalarından daha iyi veya daha kötü durumda bulunmaya göre anlaşıldığı için, bütün memleketlerde aşağı sınıfların, ülkelerinin serveti ne olursa olsun, şu ya da bu biçimde bir yeniden-dağıtım yapılması gereğini savunan siyasal partilerle diğer kuruluşları tutarak varolan ödül dağıtımı ilkelerine karşı hoşnutsuzluk göstermelerinde şaşılacak bir şey yoktur.[31] Bu siyasal partilerin yoksul ülkelerde varlıklı ülkelerdekilerden daha aşırı ve radikal oluşları, belki de, yoksullarının mutlak terimlerle daha yoksul oluşlarından ileri gelmemekte, bu gibi ülkelerdeki daha büyük eşitsizlikten doğmaktadır. Birleşmiş Milletler'ce hazırlanan karşılaştırmalı bir servet dağılımı incelemesi «az gelişmiş ülkelerde nüfusun en zengin bölümünün millî gelir toplamından, gelişmiş ülkelerdekilere göre genellikle daha büyük bir oranda pay aldığını» göstermektedir.[32] Serbest meslek sahipleri ve benzeri iş yapanlarla sıradan işçilerin gelirleri arasındaki fark da yoksul ülkelerde varlıklı ülkelerde olduğundan çok daha geniştir. Kol işçilerinde de «usta ve acemi işçilerin arasında az gelişmiş ülkelerde büyük bir ücret tutarsızlığı vardır. Tersine, gelişmiş ülkelerin bir çoğunda, millî gelirin toptan artışı ... göreli olarak daha zengin olanların gelirini azaltmak-

(31) Bir çok ülkede yapılan seçim incelemelerinin ortaya çıkardığı sonuç, küçük istisnalar bir yana, aşağı sosyal durumda olmakla «sol» politikayı tutmak arasında kuvvetli bir bağıntı olduğu merkezindedir. Sola oy vermeye bağlanan daha bir çok karakteristik vardır, doğallıkla bunların bazıları, göreli olarak iyi kazanan fakat sosyal bakımdan soyutlanmış gruplarda görülür. Bir bütün olarak nüfusun içinde, erkekler kadınlardan daha çok sola oy vermeğe yönelirler, din ve ırk azınlığı gruplarının üyeleri de sola doğru bir eğilim gösterirler. (Bak. Bölüm VII ve VIII.)

(32) **United Nations Preliminary Report on the World Social Situation** (New York: 1952), s. 132-33. İsveçli iktisatçı Gunnar Myrdal yakınlarda, «Gerçekten, bir ülke ne kadar yoksulsa, yoksullarla varlıklılar arasındaki farkın o kadar büyük olacağının, bir ekonomi yasası olmak onuruna yakışır bir düzenlilik gösterdiği»ne değinmiştir. **An International Economy** (New York: Harper and Bros., 1956), s. 133.

tan öte, daha yoksul olanların gelirlerinin çabuk çoğalması sayesinde gelirleri aynı düzeye getirme sürecini kolaylaştırmaktadır.»[33]

Millî gelirin hacmi büyüdükçe, tüketim mallarının dağıtımı daha âcil olmaya yönelmektedir. Bir ülke ne kadar zenginse, nüfusunun otomobil, telefon, banyo küveti, soğutma aracı sahibi olan oranı o kadar büyüktür. Malların kıt olduğu bir yerde, bu malların paylaşılması göreli bolluk içindeki bir ülkeye göre ister istemez daha az âdil olacaktır. Örneğin, otomobiller, çamaşır makinaları satın alabilen, doğru dürüst evlerde oturup, telefonları, iyi elbiseleri olabilen ya da çocuklarını lise veya üniversiteye gönderebilen insanların sayısı, Avrupa'nın bir çok ülkelerinde hâlâ nüfusun bir azınlığını temsil eder. A.B.D. yahut Kanada'nın ya da daha küçük ölçüde Yeni Zelanda ve Avusturalya yahut İsveç'in geniş ulusal servetleri, yakın sosyal sınıfların yaşama standartları arasında göreli olarak az fark bulunmasına ve hattâ toplumun yapısında, biribirlerinden uzakta duran sınıfların bile, Güney Avrupa'daki paralel sınıflara nazaran çok daha biribirlerine benzeyen tüketim biçimleri olmasma olanak vermektedir. Bir Güney Avrupalı, hele az gelişmiş ülkelerin birinden olan için, sosyal tabakalaşmayı, çeşitli tabakalarm sahip oldukları ya da satın almaya güçlerinin yetecceği mallarda pek az çalışma olmak üzere, yaşama biçimlerinde çok daha büyük bir farklılaşma karakterlendirir. Dolayısıyla denebilir ki, bir ülke ne kadar varlıklı olursa, önemli bir yoksun kalma kaynağı olarak statü aşağılığının o kadar az acısı çekilir.

---

(33) **United Nations Preliminary Report** ..., ibid. (Tablo II'yc de bak.) A.B.D.'de ve bazı Batı Avrupa ülkelerinde, yakınlarda tamamlanmış bir gelir dağılımı karşılaştırması, bu ülkenin gelir dağılımı tabloları arasında «herhangi bir büyük fark olmadığı» sonucuna varmıştır. Robert Solow'un bu bulguları yukarıda Birleşmiş Milletler İstatistik Dairesinden aktarılanlarla çatışır gibi görünmektedir, ancak Birleşmiş Milletler'inkiler daha ziyade endüstrileşmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki farkların üstünde durmaktadır. Zaten, aşağı tabakaların yoksul bir ülkeyle varlıklı bir ülkedeki göreli yerlerinin adamakıllı farklı olduğunu Solow'un da kabul ettiğini söylemek gerekir. Onun dediği gibi, «Avrupa ile Amerika'yı karşılaştırırken, mutlak gelir düzeyinden bağımsız olarak göreli gelir eşitsizliklerinden söz etmenin anlamı olup olmadığı haklı olarak sorulabilir. Diğer bir gelirin dört katı olan bir gelir, aşağı gelir beslenememe demekse bir anlam taşır, aşağı gelir bir miktar artık bırakıyorsa bambaşka bir anlam.» Robert M. Solow, **A Survey of Income Inequallty Since the War** (Stanford: Center for Advanced Study in the Behavioral Sciences, 1958, teksir edilmiş), s. 41-44, 78.

Servet ve eğitimin çoğalması, aşağı sınıfları, belli ideolojilere bağlanmalarını zayıflatan ve aşırı öğretilere karşı dirençlerini arttıran çapraz baskılarla karşı karşıya bırakmakla da demokrasiye hizmet eder. Tabakaları çevreden soyutlanmış bir alt-sınıf anlayışı etrafında toplamak yerine birleşmiş bir ulusal kültüre sokmaya yarayan bu sürecin işleyici, gelecek bölümde daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Marx, proletaryanın zincirlerinden başka kaybedecek şeyi olmadığı ve bütün dünyayı kazanabileceği için, devrimci bir kuvvet olduğuna inanmıştı. Fakat Tocqueville, Amerika'da aşağı tabakaların sistemi tutmalarının nedenlerini çözümleyerek, Marx daha çözümlemesini yapmadan önce, «ancak kaybedecek bir şeyleri olmayanlar ayaklanırlar»[34] demekle Marx'ın düşünüşünü açıklamıştı.

Servetin artması, tabakalaşma yapısının şeklini, geniş bir aşağı sınıf tabanı olan sivri bir piramit olmaktan çıkarıp, ortası şişkinleşen bir elmas kesitine benzetmekle, orta sınıfın siyasal rolünü de etkiler. Geniş bir orta sınıf, ılımlı ve demokrat partileri ödüllendirip aşırı grupları cezalandırarak çatışmaları yumuşatır.

Yukarı sınıfın siyasal değer ve davranışları da millî gelirle ilgilidir. Bir ülke ne kadar yoksul ve aşağı sınıfların mutlak hayat standartları ne kadar düşükse, yukarı tabakaların aşağıdakileri bayağı, içten aşağılık, insan toplumunun dışında bir alt-sınıf saymak için duydukları baskı da o kadar büyük olur. Tepedekilerle en alttakilerin yaşama stilleri arasındaki keskin fark, bunu psikolojik olarak zorunlu kılar. Sonuç olarak, böyle bir durumda üst tabakalar alt tabakaların siyasal hakları, özellikle iktidarı paylaşma hakkı olmasını, özü gereğince saçma ve gayri-ahlâkî bir iddia saymaya eğilim gösterirler. Yukarı tabakalar, yalnızca kendileri demokrasiye karşı olmakla kalmazlar, çoğu kere küstahça siyasal davranışlarıyla aşağı sınıfların aşırı tepkilerinin yoğunlaşmasına da sebep olurlar.

Bir ulusun genel gelir düzeyi, demokratik normları kabule ne ölçüde hazır olacağını da etkiler. Eğer bir ülke, bir miktar yeniden dağıtımın pek bir şey farkettirmeyeceği kadar zenginse, hangi tarafın iktidarda olmasının çok önemli olmadığını kabul etmek daha

(34) Alexis de Tocqueville, Democracy in America, Cilt I (New York: Alfred A. Knopf, Vintage ed., 1945), s. 258.

kolaydır. Fakat siyasal iktidardan düşmek, belli başlı güç grupları için ciddî kayıplar vermek anlamına geliyorsa, o gruplar olabilecek her çareye başvurarak iktidarı muhafaza etmeye ya da güven altına almaya çalışacaklardır. Aynı şekilde, işinin ehli bir devlet hizmetlileri grubu olması için de belli bir miktar millî gelir gereklidir. Bir ülke ne kadar yoksul olursa, nepotizm —hısım ve ahbapları kayırmak— o kadar yaygın olur. Bu da modern demokratik devletin gerektirdiği gibi iyi iş çıkaran bir bürokrasi geliştirmek olanağını azaltır.[35]

Bunun gibi, dengelendirme kaynakları olarak işleyen aracı kuruluşlar da, ulusal servetle bağıntılı görünmektedir. Tocqueville ile «kitle toplumu»[36] diye tanınagelen fikrin diğer taraftarları, merkezî devlet gücünden göreli bağımsız bir çok kuruluşu bulunmayan bir ülkenin, diktatörlüğe de devrime de çok elverişli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu gibi kuruluşlar pek çok işe yararlar: devletin veya herhangi bir tek özel iktidarın bütün siyasal kaynaklara egemen olmasını önlerler; vatandaşların geniş bir bölümüne fikir, özellikle muhalif fikir taşımanın aracı olabilirler ;insanların siyasal beceri kazanmasına, böylelikle siyasete katılma ve siyasetle ilgilenme düzeyinin yükselmesine yardım ederler. Bir memlekette bulunan gönüllü kuruluşlarla siyaset sistemi arasındaki bağıntı üstüne güvenilir veriler olmamakla birlikte, bireysel davranış incelemeleri, diğer etkenler bir yana, bu gibi derneklere üye olanların hoşgörü ve parti sistemleriyle ilgili soruları daha demokratça karşıladıklarını, oy vermeye veya siyasete faal olarak katılmaya başkalarından daha çok yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Bir kim-

(35) Bu problemin yeni bir devlet üstüne tartışılması için, bak. David Apter, **The Gold Coast in Transition** (Princeton: Princeton University Press, 1955), özellikle Bölüm 9 ve 13. Apter, demokratik bir siyasal düzenin varlığı için verimli bir bürokrasinin ve bürokratik değer ve davranış biçimlerini kabul etmenin önemini göstermektedir.

(36) Bak. Emil Lederer, **The State of the Masses** (New York: Norton, 1940); Hannah Arendt, **Origins of Totalitarianism** (New York: Hartcourt, Brace and Co., 1951); Max Horkheimer, **Eclipse of Reason** (New York: Oxford University Press, 1947); Karl Mannheim, **Man and Society in an Age of Reconstruction** (New York: Hartcourt, Brace and Co., 1940); Philip Selznick, **The Organizational Weapon** (New York: McGraw-Hill Book Co., 1952); José Ortega y Gasset, **The Revolt of the Masses** (New York: Norton, 1932); William Kornhauser, **The Politics of Mass Society** (Glencoe: The Free Press, 1959).

senin hali vakti ne kadar iyiyse ve ne kadar iyi eğitilmişse gönüllü kuruluşlara üye olmak olasılığı o kadar çok olduğu için, böyle gruplar oluşturmak özelliği belli uluslarda gelir düzeyinin ve dinlenmeye ayrılan fırsatların bir fonksiyonu olarak görülmektedir.[37]

Hızlı Ekonomik Gelişme Siyaseti

Ekonomik gelişmeyle demokrasinin birlikte düşünülmesi, bir çok Batılı devlet adamını ve siyaset yorumcusunu, günümüzün temel siyasî sorununu hızlı endüstrileşme baskısının doğurduğuna inandırmıştır. Bu varsayıma göre, az gelişmiş uluslara ancak başarıyla yüksek verimlilik yolu tutturulabilirse, yeni kurulmuş demokrasilerin karşısındaki büyük tehdidi, yerli Komünistleri aşabiliriz. Bu görüş garip bir şekilde, ekonomik determinizmin ya da bayağılaştırılmış Marxizmin demokratik siyaset düşünüşü için-

(37) Güney İtalya'da büyük yoksulluğun toplumun örgütlenmesini ne hale soktuğunun fevkalâde bir anlatımı için bak. Edward Banfield, **The Moral Basis of a Backward Society** (Glencoe: The Free Press, 1938). A.B.D., Almanya, Fransa, B. Britanya ve İsveç'te yapılmış araştırmalardan çıkan veriler, bu ülkelerde erginlerin yüzde 40'ıyla 50'si arasında bir kısmının —Fransa ve Almanya gibi daha az istikrarlı demokrasilerde, A.B.D., B. Britanya ve İsveç gibi daha çok istikrarlı demokrasilerden düşük bir orana rastlanmaksızın— gönüllü kuruluşlara üye olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlar, görünüşte genel önermeye karşıdır, ama incelemelerin çoğu aslında karşılaştırmaya gelmeyen kategorilere dayandığı için kesin bir şey söylenemez. Bu özellik, bir çok ülkede daha fazla araştırılmak ister. Bu ülkeler hakkında aşağıdaki incelemelere bakınız:

Fransa için, Arnold Rose, **Theory and Method in the Social Sciences** (Minneapolis, University of Minnesota Press, 1954), s. 74 ve O. R. Gallagher, «Voluntary Associations in France,» **Social Forces**, (1957), s. 154-56; Almanya için, Erich Reigrotski, **Sozlale Verflechtungen in der Bundesrepublik** (Tübingen: J. D. B. Mohr, 1956), s. 164; A.B.D. için, Charles R. Wright ve Herbert H. Hyman, «Voluntary Association Membership of American Adults: Evidence from National Sample Surveys,» **American Sociological Review**, 23 (1958), s. 287, J. C. Scott, Jr., «Membership and Participation in Voluntary Associations,» **American Sociological Review**, 22 (1957), s. 315-26 ve Herbert Maccoby, «The Differential Political Activity of Participants in a Voluntary Association,» **American Sociological Review**, 23 (1958), s. 524-33; B. Britanya için, Mass Observation, **Puzzled People** (London: Victor Golanz, 1947), s. 119 ve Thomas Bottomore, «Social Stratification in Voluntary Organizations,» David Glass'ın derlediği **Social Mobility in Britain** adlı kitapta (Glencoe: The Free Press, 1954), s. 354; İsveç için, Gunnar Hecksher, «Pluralist Democracy: The Swedish Experience,» **Social Research**, 15 (1958), s. 417-61.

de zaferini belirtmektedir. Bu teori için ne yazık ki, aşağı sınıflara dayanan siyasal aşırılık, özellikle komünizm yalnızca düşük gelirli uluslarda değil, yeni endüstrileşen uluslarda da bulunur. Bu korrelasyon, kuşkusuz yeni bir şey değildir. Sosyalist işçi hareketlerinin Avrupa'da hızlı endüstriyel büyüme devrelerinde geliştiğini, daha sonraki yavaş değişim devrelerinde ise gerilediğini, 1884'te Engels açıkça söylemişti.

Kuzey Avrupa'da, sosyalist ve sendikacı akımları şimdi göreli olarak ılımlı ve muhafazacı olan ülkelerin, yirminci yüzyılın ilk yarısındaki solcu siyasetlerinin biçimleri bu noktayı iyice aydınlatır. Endüstrileşmenin, endüstri öncesi durumla endüstriyel durum arasına *kesiklikler* getirerek *hızla* yapıldığı yerlerde, aşırı işçi sınıfı akımları ortaya çıkmıştır. İskandinavya'da, örneğin, Danimarka, İsveç ve Norveç'in sosyalist hareketleri arasındaki çeşitlilikler, iktisatçı Walter Galenson'un işaret ettiği gibi, bu ülkelerde endüstrileşmenin başlama zaman ve hızları arasındaki farklarla geniş ölçüde açıklanabilir.[38] Danimarka'nın Sosyal Demokratik hareketi ve sendikaları, daima uluslararası işçi hareketinin reformcu, ılımlı nisbeten gayri-Marxist kanadına katılmıştır. Danimarka'da endüstrileşme, yavaş bir süreçle gelişmiştir. Şehirlerin büyüme oranı da ılımlı olmuş, bu durum şehirlerdeki işçi sınıfının mesken koşullarını olumlu yolda etkilemiştir. Endüstrinin yavaş yavaş büyümesi, bütün endüstrileşme devresi boyunca Danimarkalı işçilerin büyük bir oranını uzun zamandır endüstride çalışanların meydana getirmesi ve dolayısiyle, aşırı partilere temel olabilecek, taşradan çekilmiş yeni işçilerin her zaman azınlıkta kalması anlamına gelmiştir. Danimarka'da bir miktar taraflar toplayan sol-kanat gruplar ise, hızla yayılan endüstrilere dayanmıştır.

Öte yandan İsveç'te, imalât endüstrisi 1900 ile 1914 arasında çok hızlı gelişmiştir. Bu hal, çoğu taşradan gelen acemi işçilerin sayısında ani bir çoğalmaya ve ustalık ilkesine göre kurulmuş sendikalar yerine, her endüstri için örgütlenmiş sendikaların yayılmasına neden olmuştur. Endüstrideki bu gelişmelere paralel olarak, sendikaların ve Sosyal Demokratik partinin içinde, büyük en-

(38) Bak. Walter Galenson, **The Danish System of Labor Relations** (Cambridge: Harvard University Press, 1952); ve yine Galenson, «Scandinavia,» kendi derlediği **Comparative Labor Movements** adlı kitapta (New York: Prentice-Hall, 1952), özellikle s. 105-20.

düstri hamlesinden önce geliştirilmiş ılımlılık politikasına karşı koyan bir sol-kanat akımı doğmuştur. Bu devrede kuvvetli bir anarşist-sendikalist hareket de ortaya çıkmıştır. Burada da, saldırgan sol-kanat akımlar, hızla yayılan endüstrilere dayanmıştır.[39]

Bu üç İskandinav ülkesinden en son endüstrileşeni, Norveç, daha da hızlı bir büyüme oranıyla gelişmiştir. Hidroelektrik enerjisinin ortaya çıkması, elektroşimik endüstrinin büyümesi ve sürekli olarak yapı gereksinimi, Norveç'in endüstri işçilerinin sayısını 1905'ten 1920'ye kadar iki katına çıkarmıştır. İsveç'te olduğu gibi, işgücündeki bu artış geleneksel ılımlı usta işçi sendikalarının çoğu taşradan yeni göçmüş gençler olan acemi ve yarı usta işçi dalgası içinde boğulması anlamına gelmiştir. İşçi Federasyonuyla İşçi partisinin içinde bir sol-kanat türemiş ve Birinci Dünya Savaşının son safhalarında her iki kuruluşa da egemen olmuştur. Komintern kurulduğunda, Norveç'in hâlâ endüstrileşme safhasında olan tek Batı Avrupa ülkesi ve İşçi partisinin de hemen hiç bölünmeden Komünistlere geçen tek işçi partisi olduğunu akılda tutmak gerekir.

Almanya'da Birinci Dünya Savaşından önce, geniş ölçüde, hızlı büyüyen endüstrilerdeki işçilerden kurulu devrimci bir Marxist sol-kanat Sosyal Demokrat partide hayli revaç bulmuştu; öte yandan, partinin ılımlı bölümleri daha istikrarlı, yerleşmiş endüstrilere dayanıyordu.[40]

Çabuk endüstrileşmeyle işçi sınıfının aşırılığı arasındaki bağıntının en iyi örneği Rus Devrimidir. Çarlık Rusyasında, endüstriyel nüfus 1897'de 16 milyondan 1913'te 26 milyona yükselmişti[41] Troçki, *Rus Devriminin Tarihi* adlı kitabında grev oranında ve sendika militanlığında artışın, endüstrinin büyümesiyle nasıl paralel olarak geliştiğini göstermiştir. Avrupa'da 1920'den önce, devrimci solun işçi hareketindeki egemen bölümü ele geçirdiği iki ülkenin

(39) Bak. Rudolf Heberle, **Zur Geschichte der Arbeiterbewegung in Schweden, Probleme der Weltwirtschaft** adlı dizinin 39'uncu cildinde (Jena: Gustav Fischer, 1925).

(40) Bak. Ossip Flechtheim, **Die KPD in der Weimarer Republik** (Offenbach am Main: Bollwerk-Verlag Karl Drott, 1948), s. 213-14; Rose Laub Coser, **An Analysis of the Early German Socialist Movement** (basılmamış M. A. tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1951).

(41) Colin Clark, **The Conditions of Economic Progress** (London: Macmillan, 1951), s. 421.

—Rusya ile Norveç'in— aynı zamanda hızlı sermaye birikimi ve temel endüstrileşme süreçlerinin devam ettiği ülkeler oluşu, belki de yalnızca bir rastlantı değildir.[42]

Hızlı endüstrileşmenin yarattığı sıkıntılara cevap olarak ortaya çıkan devrimci sosyalist akımlar, Engels'in dediği gibi, «büyük çaplı endüstriye geçişin aşağı yukarı tamamlandığı... [ve] proletaryanın kendini içinde bulduğu koşulların istikrar kazandığı» yerlerde gerilerler.[43] Bu gibi ülkeler, kuşkusuz, bugün Marxizmin ve devrimci sosyalizmin yalnızca sekterce doğmaları olarak bulunduğu endüstrileşmiş uluslardır. Endüstrileşmenin hiç olmadığı ya da büyük bir üretim düzeyine ve devamlı olarak artan bir kitle tüketim biçimine ulaşmış, iyi işleyen büyük çaplı bir endüstri kurmanın becerilemediği Avrupa uluslarında da, aşırı işçi akımları yaratmanın ya da sürekli kılmanın koşulları vardır.

Küçük (şehirli ve taşralı) girişimci sınıflarına dayanan başka bir aşırılık tipi, endüstrileşmiş toplumların az gelişmiş ve çoğu kere kültürce geri kalmış bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Klasik Faşizmin sosyal temelini, herhalde, orta sınıfın bir bölümü olan küçük iş adamları ve çiftlik sahiplerinin büyük çaplı kapitalizme ve güçlü bir işçi hareketine karşı daima duydukları nefret oluşturmaktadır. Bölüm V, bir takım ülkelerde beliren bu tepkiyi ayrıntılarıyla ele alacaktır.

Burada tartışılan istikrarlı demokrasiyle ilgili koşulların en çok Kuzey Batı Avrupa ile oradan çıkmış olan Amerika ve Avusturalya'nın İngilizce konuşan ülkelerinde bulunduğu açıktır; ve

---

(42) Yunan sendikalarıyla Sosyalist İşçi partisine de Komünistler egemendi. Yunan örneği bu açıklama biçimine uymakla birlikte, büsbütün karşılaştırmaya elverişli değildir, çünkü Komünistlerden önce gerçek bir işçi hareketi olmamış ve savaşın yarattığı yeni endüstrideki işçilerin huzursuzluklarıyla Rus Devriminin getirdiği heyecanın birleşmesi sonucunda Bolşeviklikten yana bir hareket ortaya çıkmıştır.

(43) Friedrich Engels, «Letter to Karl Kautsky,» 8 Kasım 1884, Karl Marx ve Friedrich Engels'in **Correspondence 1846-1895**'inde (New York: International Publishers, 1946), s. 422; bak. Val R. Lorwin, «Working-Class Politics and Economic Development in Western Europe,» **American Historical Review**, 63 (1958), s. 338-51; hızlı endüstrileşmenin siyaset üstündeki etkileri hakkında mükemmel bir tartışma için Reinhold Niebuhr'un **The Irony of American History** (New York: Charles Scribner's Sons, 1952) adlı eserine de bakın: s. 112-18.

başkalarının yanısıra Weber'in de ileri sürdüğü bir fikre göre öğelerin tarihte bir tek kere için özel bir yolda üstüste gelişi bu çağda hem demokrasiyi hem kapitalizmi yaratmıştır. Bu ana fikir şöyle devam etmektedir: kapitalist ekonomik büyüme Protestan bir toplumda en büyük gelişme fırsatını bulmuş ve varlığı demokrasi için hem bir etken hem de zorunlu bir koşul olan şehirli *(burgher)* sınıfını yaratmıştır. Protestanlığın bireysel sorumluluk üstünde ısrar edişi, bu ülkelerde demokratik değerlerin ortaya çıkışına yardım etmiş ve şehirlilerle monarşiyi saklamak isteyen tahtın arasını açmış, demokrasinin tutucu tabakalarda kabulünü yaymıştır. Birbirlerine karşılıklı olarak bağlı olan ekonomik gelişme, Protestanlık, monarşi, yavaş yavaş ve aşamalar halinde ilerleyen siyasal değişme meşruluk ve demokrasi demeti içinde hangi etkenin asıl önemli etken olduğu tartışılabilir, fakat bu demetin hep birlikte geldiği kuşkusuzdur.[44]

Gelecek bölümde, demokrasinin özel tarihsel öğelerden çıkan bazı gereklerini, bilhassa demokratik bir siyaset sisteminin meşruluk gereğini ve siyasal çatışmanın yoğunluğunu azaltacak mekanizma gereklerine bağlanabilecek koşullarını incelemek istiyorum. Bu gerekler, ekonomik gelişmeyle ilgili olmakla birlikte, bütün toplumun özellikleri değil, yalnızca siyasal sistemin içindeki öğeler oldukları için ekonomik gelişmeden ayrılırlar.

Metodolojik Ek

Bu bölümdeki tutuş biçimi, toplumsal oluşları bütün bir toplum düzeyinde ele almayı deneyen bazı başka incelemelerinkinden

(44) Tarih olaylarını, demokrasinin içinde bulunduğu nedensellik bağıntısının bir parçası olan siyaset sisteminin dışında kalan etkenlerin çözümlenmesinin bir bölümü olarak ortaya koymakla geçerli sosyoloji hattâ fonksiyonalizm geleneğini takip etmiş oluyorum. Radcliffe-Brown'un pek güzel söylediği gibi, «... toplumsal bir sistemin bir açıklama tarihidir, onu nerede gördüğümüz - nasıl meydana geldiğinin ve nerede olduğunun uzun boylu anlatılması demek olan tarihi. Aynı sistemin başka bir açıklaması ... onun sosyal psikoloji ve sosyal fonksiyon yasalarının belirli bir örneği olduğunu göstermekle elde edilir. Bu iki çeşit açıklama çatışmaz, biribirlerini tamamlar.» A. R. Radcliffe-Brown, «On the Concept of Function in the Social Science,» **American Anthropologist**, New Series, 37 (1955), s. 401; Sosyoloji araştırmalarında tarih çözümlemesinin rolü üstüne ayrıntılı bir tartışma için Max Weber'in **The Methodology of the Social Sciences**'ine de bakınız (Glencoe: The Frec Press, 1949).

farklıdır, dolayısiyle, bu sonucun gerisindeki bazı metodolojik konutları (postulatları) açıklamak faydalı olabilir.

Demokrasi, bürokrasileşme derecesi, tabakalaşma sistemi gibi bir sosyal sistemin karmaşık karakteristikleri çoğu kere ya bir indirgeme yoluyla ya da bir «ideal-tip» tutuşuyla ele alınmıştır. Bunlardan ilki, bu karakteristikleri oldukları gibi sistemin nitelikleri olarak incelemek olanağını bir yana bırakır ve bireysel hareketlerin niteliklerinin sosyolojik kategorilerin bütün içeriğini oluşturduklarını ileri sürer. Bu düşünce okuluna göre, demokratik tavırların ya da bürokratik davranışın veya prestij tiplerinin ve sayılarının veya kuvvet sıralarının yaygınlık ölçüsü, 'demokrasi'nin, 'bürokrasi'nin ya da 'sınıf'ın öz anlamını oluşturur.

«İdeal-tip» tutuşu buna benzer bir varsayımdan çıkar, fakat karşıt bir sonuca varır. Benzer varsayım, toplumların karmaşık bir oluşlar düzeni olduğudur; fakat bu oluşlar hakkında bir bütün olarak yapılan genellemelerin zorunlu olarak bilim adamının özel ilgi ve görüşlerine dayanarak seçilmiş öğelerden kurulu bir betimleme oluşturması gerektiği yolunda bir miktar iç çelişmeyi barındırır. Karşıt sonuç ise, «demokrasi» ya da «bürokrasi» çeşidinden soyutlamaların, gerçekten varolan devletlerle veya karmaşık sosyal sistemlerin nitelikleriyle hiç bir zorunlu bağıntısı olmadığı ve bu soyutlamaların mantıkça biribirlerine bağlı olan fakat bütünleri bakımından varolan hiç bir toplumun karakteristiğini oluşturmayan nitelik kolleksiyonlarından meydana geldiğidir.[45] Bir örnek, memurların sahibi olmadıkları bürolar dizisinden, sürekli olarak tutulan kayıt sıralarından, fonksiyonel olarak belirlenmiş görevlerden v.b. meydana gelen Weber'in «bürokrasi» kavramıdır; 'demokrasi'nin siyaset bilimindeki, kişinin kendi amaçlarını ve gerçek siyasal durumu bilmesine dayanan olağan tanımı da, bir başka örnektir.

Bu gibi kategorileri ya da ideal-tipleri, yalnızca gerçeğe uymuyorlar diye eleştirmek doğru olmaz; çünkü zaten istenen bunların gerçeğe uygun olmaları değil, gerçeğin çeşitli yönlerini tutarlı ve mantıklı bir örnekle karşılaştırmaya temel olmalarıdır. Bu tutuş çoğu kere verimli sonuçlar verir, burada onun yerine bir başkasını

(45) Max Weber'in **Methodology of the Social Sciences**'indeki «'Objectivity' in Social Science and Social Policy» adlı yazısı, **op. cit.**, s. 72-93.

koymaya kalkışacak değiliz. Yalnızca tamamıyla başka bir çözümleme düzeyince çok-değişkenli çözümleme tarzından çıkan, Paul Lazarsfeld ve arkadaşlarının öncülüğünü ettikleri sosyal sistemlerin karmaşık karakteristiklerini kavramsallaştırmanın başka bir olanaklı yolunu göstereceğiz.[46]

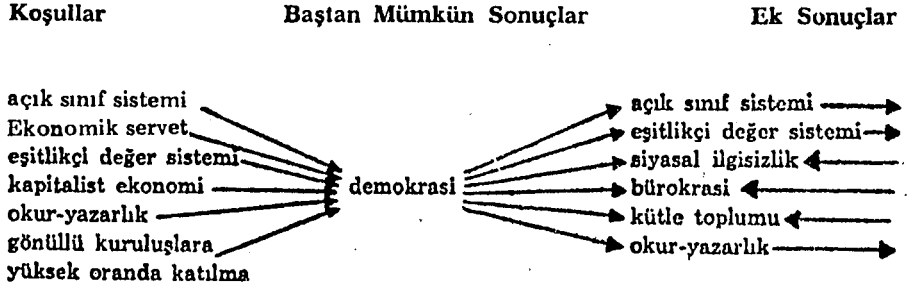
Bu tutuşun ötekilerden farklı olduğu nokta, genelleştirilmiş teorik kategorilerle toptan sosyal sistemlerin karakteristikleri arasında geçerli bir bağıntı olup olmadığı sorunundadır. Bu bölümde sunulan demokrasiyle ilgili veriler ve demokrasi, ekonomik gelişme, siyasal meşruluk arasındaki ilişkiler, varolan toptan sosyal sistemlerin teorik terimlerle anlatılabilecek, başka sistemlerin benzer yanlarıyla karşılaştırılabilecek ve diğer araştırıcıların incelemelerine (ya da soru sormalarına) açık ampirik verilerden çıkarılabilecek yönleri olduğunu gösterirler. Bu, genel ilişkiyle çelişkili durumların olamayacağı ya da toplumsal kuruluşun aşağı düzeylerinde büsbütün başka karakteristiklerin bulunamayacağı anlamına gelmez. Örneğin, A.B.D. gibi bir ülke, ikinci plandaki çoğu kuruluşları demokratik olmayabileceği halde ulusal düzeyde «demokratik» olarak nitelendirilebilir. Başka bir düzeyde, bir korporasyona oranla bir kilise «bürokratik olmayan» bir kuruluş sayılabilir, oysa kilise örgütünün bir çok bölümü, korporasyonun en çok bürokratik bölümleri kadar bürokrat olabilir. Daha başka bir düzeyde, belli bir bireyi, bütün kişiliğini psikolojik olarak değerlendirmek amacıyla, şizofrenli saymak, o birey belli koşullar altında şizofrenli gibi hareket etmese bile, tamamıyla meşrudur. Asıl mesele, (ister bir kişilik, grup, kuruluş, ister toplum düzeyinde olsun) bütün bir sistemin işleyişine değinen belli bir genelleme düzeyinde karşılaştırmalar yaparken, bütün bir topluma uygulanabilir nitelikte olan genellemelerin başka sistemlere uygulanabilir olanlarla aynı çeşit ve derece geçerliği olması ve aynı ampirik test-

(46) Çok-değişkenli korrelasyonla ve bireysel davranışların çeşitli sosyal karakteristiklerle karşılıklı etki ve tepkileri açısından bu tutuşun gerisindeki varsayımlar, Paul F. Lazarsfeld'in «Interpretation of Statistical Relations as a Research Operation,» adlı yazısında [P. F. Lazarsfeld ve M. Rosenberg (derleyenler), The Language of Social Research (Glencoe: The Free Press, 1955), s. 115-25] ve H. Hyman'ın Survey Design and Analysis [(Glencoe: The Free Press, 1955), Bölüm 6 ve 7] adlı kitabında gösterilmiştir. Lipset, et. al., Union Democracy (Glencoe: The Free Press, 1956), s. 419-32'deki metodolojik eke ve bu kitabın XII'nci Bölümüne bakınız.

lere elverişli bulunmasıdır. Çeşitli toplumlar üstüne sistemli ve karşılaştırmalı incelemelerin olmayışı bu noktayı karanlıkta bırakmıştır.

Bu tutuş biçimi, karakteristiklerin sistem içinde bir miktar bağımsızlıkları olduğu ölçüde, bütün bir sistemin karmaşık karakteristiklerinin çok-değişkenli neden ve sonuçları olduğu görüşünü de, ısrarla belirtir. Demokrasi gibi, bürokrasi ve şehirleşmenin de, bu anlamda, bir çok nedenleri ve sonuçları vardır.[47]

Bu görüş açısından herhangi *bir* etkenin şu ya da bu karmaşık sosyal karakteristiğe «neden» olduğunu yahut o karakteristikle hep birlikte geldiğini söylemek güç olacaktır. Daha çok, bu gibi bütün karakteristikler (bu dediğim, araştırmaya yol gösterecek metodolojik bir varsayımdır, yoksa mutlak doğru bir nokta değildir) çok-değişkenli nedenlere dayanır ve çok-değişkenli sonuçlar verir sayılmalıdır. Bu nokta, demokrasiyle mümkün bazı bağlantıları, doğuşuyla ilgili başlangıç koşullarını ve var olan bir demokratik sistemin sonuçlarını gösteren bir şemayla daha iyi açıklanabilir.

(47) Bu ele alış tarzı, Weber'in modern kapitalizmin kaynaklarını ortaya koyma girişiminden farklıdır. Weber, bir ön etkenin, belli bir din ahlâkının, Batı kapitalizminin gelişmesine varan ekonomik ve kültürel koşulların biraraya gelişinde can noktası olacak kadar önem taşıdığını kanıtlamaya çalışmıştı. Bizim burada ilgilendiğimiz şey ise, herhangi bir etkenin zorunlu nedenselliğini kanıtlamak değil, tanımlarda hiç bir mutlak nitelik varsaymadan, ampirik olarak «daha demokrat» ya da «daha az demokrat» diye sınıflandırılabilecek ulusları çok kere ayırmaya yarayan koşulların biraraya gelişidir.

Bir etkenin «demokrasi»nin her iki yanında görünmesi, o etkenin demokrasinin hem bir başlangıç koşulu olduğuna, hem de demokrasinin bir kere ortaya çıkınca, toplumun o karakteristliğini devam ettirdiğini gösterir. Örneğin, açık bir sınıf sistemi böyledir. Öte yandan, demokrasinin bürokrasi gibi bir takım ilk sonuçları, ters okların gösterdiği üzere demokrasiye zararlı etkiler de yapabilirler. Bir etkenin demokrasinin sağında görünmesi, demokrasinin onun ortaya çıkışının «neden»i olması demek değildir; bu yalnızca demokrasinin onun gelişmesini kolaylaştıran bir ilk koşul olduğu anlamına gelir. Aynı şekilde, bürokrasinin demokrasinin sonuçlarından biri olduğu varsayımı, demokrasinin tek neden olduğuna değil, demokratik bir sistemin —bürokrasi araştırılan konunun merkez noktasıysa, belirtilmesi gereken başka koşullar altında— belli bir bürokrasi tipinin gelişmesini destekleyici etkisi olduğunu belirtir. Bu şema, demokrasinin doğuşuyla ilgili genel sosyal koşulların tam bir modeli olarak düşünülmemiştir; bütün bir sosyal sistemdeki bağıntıların çok-değişkenlilik niteliği hakkındaki metodolojik noktayı aydınlatması için düzenlenmiştir.

Böylelikle, çok-değişkenli bir sistemde, herhangi bir öğenin doğuşuyla ilgili zorunlu ve yeter sonuçların tam bir teorisine varmamız gerekmeksizin, dikkatimizi o öğe üstünde toplayabilir ve onun koşul ve sonuçlarını belirtebiliriz. Bu bölümde, yeni bir demokrasi teorisi kurmaya değil, yalnızca geleneksel demokrasi teorilerinin içlerindeki belli bağıntı dizilerini formülleştirmeye ve ampirik olarak denemeye çalışılmıştır.

BÖLÜM III

SOSYAL ÇATIŞMA, MEŞRULUK VE DEMOKRASİ

Meşruluk ve Etkililik

Herhangi bir demokrasinin istikrarı, sadece ekonomik gelişmeye değil, siyasal sistemin etkililiğine ve meşruluğuna da dayanır. Etkililik, sistemin gerçekteki başarıları yani nüfusun çoğunluğu ve büyük iş çevreleriyle silahlı kuvvetler gibi güçlü gruplar neleri yönetimin görevi sayıyorlarsa, bunları yerine getirme derecesi demektir. Meşruluk ise, sistemin, varolan siyasal kurumların topluma en uygun kurumlar oldukları inancını yaratmak ve yaşatmak yeteneğiyle ilgilidir. Çağdaş demokratik siyaset sistemlerinin ne kadar meşru oldukları, geniş ölçüde, tarih boyunca toplumu bölen kilit sorunların halledilme yollarına bağlıdır.

Etkililiğin özünde araç niteliğinde olmasına karşılık, meşruluk değerlendirmeyle ilgilidir. Gruplar, siyasal bir sistemi, o sistemin değerlerinin kendi değerleriyle uyuşup uyuşmamasına göre, meşru sayar veya saymazlar. Alman ordusunun, memur kitlesinin ve soylu sınıflarının önemli bölümleri, Weimar Cumhuriyetini, etkili olmayışından değil, sembolizmi ve temel değerleri, kendilerininkilere karşı olduğu için tutmamışlardır. Kendi içinde veya kendi başına meşruluk, baskıcı olanlar da dahil, pek çok siyasal kuruluşla bağdaşabilir. Endüstrileşmenin ortaya çıkışından önce, derebeylik toplumları hiç kuşkusuz ki, üyelerinin çoğundan sadakat görmüşlerdir. Meşruluk buhranları, daha çok yakın tarihin olaylarıdır. Eskiden, belli değerlerin kabul edilebilecek tek değerler olduğu sanılıyordu, kitle haberleşmesi, bunlardan farklı değerlerin çevresinde toplanmayı olanaklı kılınca, gruplar arasında sert çatışmalar ortaya çıktı; işte, meşruluk buhranlarının doğması, bu ayrılmadan sonra olmuştur.

Meşruluk buhranı, bir değişim buhranıdır; dolayısiyle, kökleri modern toplumun değişim karakterinde aranmalıdır. Yeni bir sosyal yapıya geçiş sırasında, eğer (1) başlıca tutucu kurumların statüsü, yapısal değişme devresinde tehdit edilirse; (2) toplumdaki bütün belli başlı gruplar değişme devresinde ya da hiç değilse siyasal talepler ileri sürmeye başladıkları zaman, siyaset sistemine dahil olmak için bir yol bulamazlarsa, meşruluk buhranları ortaya çıkar. Yeni bir sosyal yapı kurulduktan sonra, yeni sistem başlıca grupların umutlarını, yeni temeller üstünde meşruluğun yerleşmesine kadar, («etkililik»le) beşleyemezse yeni bir buhran başgösterebilir.

Tocqueville, meşruluk kaybının ilk genel tipini şematik olarak anlatmıştır; özellikle aristokratik krallık olmaktan çıkıp demokratik cumhuriyet haline giren ülkelere değinerek şöyle demektedir: «... bir ulusun hayatında, bazan, halkın eski göreneklerinin değiştiği, kamu ahlâkının yıkıldığı, dinî inancın sarsıldığı ve geleneklerin bağlayıcılığının koptuğu devreler olur...» Bu gibi durumlarda, vatandaşlar «ne krallığın içgüdüye dayanan vatanseverliğini, ne de cumhuriyetin düşünceden kaynak alan vatanseverliğini duyarlar... ikisinin arasında karışıklık ve umutsuzluk içinde kalırlar.»[1]

Gerçi, eğer bu geçiş devresinde başlıca tutucu grup ve sembollerin statüsü tehdit edilmezse, çoğu iktidarlarını kaybetseler bile, demokrasi çok daha güvenli olur. İstikrarlı 12 Avrupa ve İngilizce konuşan ülkeler demokrasisinden 10'unun krallık oluşu gibi anlamsız bir gerçek bundandır.[2] Büyük Britanya, İsveç, Norveç, Danimarka, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, Avusturalya, Kanada ve Yeni Zelanda hep krallık ya da bir krallığın dominyonudurlar; istikrarlı demokratik süreç koşullarına uyan cumhuriyetler ise A.B.D. ve İsviçre'den ibarettir, bunlara bir de Latin Amerika'dan Uruguay eklenebilir.

(1) Alexis de Tocqueville, **Democracy in America**, Cilt I (New York: Alfred A. Knopf, Vintage ed., 1945), s. 251-52.

(2) Walter Lippman, meşrutî krallıkların Avrupa'nın cumhuriyetlerine göre «düzeni özgürlük içinde korumak» bakımından daha başarılı olduklarına değinerek, bunun «cumhuriyetlerde yönetici gücün bütünüyle laikleştirildiği için prestijinin çoğunu kaybetmesi, bir başka deyişle, bütün görkemli hayallerinden soyunması» yüzünden ileri gelmekte olabileceğini öne sürmektedir. Bak. **The Public Philosophy** (New York: Mentor Books, 1956), s. 50.

Besbelli ki, krallığın korunması, bu uluslarda demokrasi ve eşitlik yönünde gelişmelere içerleyen aristokratik, gelenekçi ve dinci bölümlerin sisteme sadık kalmasını sağlamıştır. Tutucular da, aşağı tabakaları kabul etmek ve devrimin gerekli olabileceği noktaya kadar direnmemekle, yeni «vatandaş»ların sadakatını kazanmış veya korumuşlardır. Krallığın devrimle yıkıldığı ve başa geçme düzeninin bozulduğu ülkelerde, tahta bağlı kuvvetler bazı hallerde beşinci kuşağa hattâ daha ilerilere kadar, cumhuriyetçileri meşru saymayı reddetmişlerdir.

Faşist bir diktatörlük haline gelen meşrutî krallık, İtalya, Fransız Cumhuriyetinde olduğu gibi, toplumun belli başlı grupları tarafından gayrimeşru sayılıyordu. Savoy hanedanı Payaların dünyevî iktidarını ortadan kaldırmakla, Katolikleri kendisinden soğutmuştu, eski İki Sicilyalar Krallığının da meşru vârisi değildi. Nitekim, kilise hemen hemen Birinci Dünya Savaşına kadar Katoliklerin İtalyan siyasetine karışmalarını yasaklamış, o zaman da kararını ancak sosyalistlerin korkusundan değiştirmiştir. Aynı devre boyunca, Fransız Katolikleri de Üçüncü Cumhuriyete karşı buna benzer bir tavır takınmışlardı. İtalyan ve Fransız demokrasileri, tarihlerinin büyük kısmında, hem sağdan hem soldan önemli gruplarının sadık destekleri olmadan işlemek zorunda kalmışlardır. Bu örnekler, başlıca meşruluk kaynaklarından birinin yeni kurumların ortaya çıkmaya başladıkları geçiş devresi boyunca, önemli geleneksel kuruluşların devam ettirilmesine bağlı olduğunu göstermektedir.

Meşruluk kaybının ikinci genel tipi, çeşitli toplumların «siyasete girme» buhranını (yeni sosyal grupların siyaset sürecine ne zaman alınacakları hakkındaki kararı) ele alma yollarıyla ilgilidir. Ondokuzuncu yüzyılda bu yeni gruplar, özünde sanayi işçileriydi; yirminci yüzyılda ise, sömürgelerin elit tabakaları ve köylüler. Yeni gruplar siyasette etken olmaya başlayınca (örneğin, işçiler ekonomik örgütlenme ve oy mekanizmasıyla ekonomik ve siyasal iktidara katılmanın yollarını aramaya kalkınca, burjuvazi yönetime katılmayı talep edince, sömürgelerdeki elit tabakaları kendi sistemlerini kendi egemenlikleri altına almak için ısrara başlayınca), *meşru* siyaset kuruluşlarına kolaylıkla alınmaları, yeni grupların sisteme sadakatla bağlanmalarını sağlar; onlar da buna karşılık, eski egemen tabakaların statülerini korumalarına göz yumabilirler. Almanya gibi, uzun zaman, önce burjuvaziyi sonra işçileri siyasete

kabul etmeyen ve girmelerini zorla önleyen uluslarda, aşağı tabakalar sistemden soğumuşlar ve aşırı ideolojileri tutmuşlardır; bu da öte yandan, yerleşmiş grupların işçilerin siyasal hareketini meşru bir yol olarak kabul etmesini engellemiştir.

Yeni tabakaların devrimden başka bir yolla iktidara katılmalarına izin vermeyen siyaset sistemleri, siyaset sistemine gözü-göklerde umutların sokulmasına sebep olmakla, meşruluğun gelişmesini kösteklerler. Kendilerini siyasal heyete zorla sokturmak zorunda kalan gruplar, siyasete katılmanın vereceği olanakları abartmaya yönelim gösterirler. Bu yüzden, böyle baskılar altında doğan demokratik rejimler, yalnızca eski rejime sadık gruplar tarafından gayrimeşru sayılmanın güçlüğü ile karşılaşmakla kalmazlar, yapılan değişikliğin gözü-gökte umutlarını gerçekleştirmediği kimselerce de reddedilebilirler. Sağ kanat dincilerin Cumhuriyeti gayrimeşru saydıkları ve aşağı tabakaların umduklarını bulmaktan uzak oldukları Fransa buna bir örnektir. Bugün de Asya ve Afrika'nın yeni bağımsızlığına kavuşmuş bir çok ulusu, kitlelerin sadakatını demokratik yönetimlere kazanmak problemiyle karşı karşıyadır; bu problemin çetinliği, demokratik yönetimlerin sömürgelik devresinde ve bağımsızlığa geçiş mücadelesinde milliyetçi hareketlerin ortaya koydukları ütopik amaçların pek azını başarabilir oluşundandır.

Genel olarak, bir siyaset sisteminin kabul edilebilir ölçülerde etkililik gösterdiği hallerde bile, başlıca tutucu grupların statüsü tehdit edilir ya da can alıcı sıralarda ortaya çıkan grupların siyasete katılmaları önlenirse, meşruluk varlığı şüpheye girer. Öte yandan, etkililiğin sürekli olarak ya da uzun bir süre için adamakıllı azalması meşru bir sistemin bile istikrarını tehlikeye koyar.

Meşruluğun önemli bir işareti, belli ulusların geliştirdikleri ortaklaşa bir «laik siyaset kültürü»nün, yani başlıca ulusal merasim ve bayramların yaygınlık derecesidir.[3] A.B.D., Kurucu Babalara, Abraham Lincoln'e, Theodore Roosevelt'e ve ilkelerine karşı saygı ifade eden katıksız bir ortaklaşa kültür geliştirmiştir. Bütün Amerikan siyasetçilerinin dayandığı bu gibi ortaklaşa unsurlar, her demokrat toplumda yoktur. Batı Avrupa ülkelerinde, sol ile sağ'ın

(3) Bak. Gabriel Almond, «Comparative Political Systems,» Journal of Politics 18 (1956), s. 391-409.

ayrı sembol dizileri ve başka başka ulusal kahramanları vardır. Fransa, böyle bir ulusun en açık örneğidir. Burada, 1789'da başlayan farklı sembollerin kullanılmasıyla ilgili savaşlar, Herbert Luethy'nin dediği gibi «hâlâ devam etmektedir ve mesele hâlâ çözülmüş olmaktan uzaktır; [başlıca siyasal çatışma yıldönümlerinin] tarihlerinin her biri, solla sağı, dinciyle dine karşı olanı, ilericiyle gericiyi hâlâ tarihin belirlediği kutuplara bölmektedir.»[4]

Bir ulusun siyasal kurumlarının göreli meşruluk derecelerini bilmek, bir etkililik buhranıyla karşılaşınca bu kurumların istikrar durumlarını çözümlemeye kalkmak bakımından çok önemlidir. Belirli siyaset sistemlerinin çeşitli meşruluk ve etkililik dereceleri arasındaki bağıntı, mümkün olan türlü birleşimlerle karakterlendirilen ülkeler örnek verilmek üzere, şöyle dörtlü bir tabloda gösterilebilir :

Etkililik

Meşruluk		+	—
	+	A	B
	—	C	D

A hanesine giren, yani hem meşruluğu hem etkililiği yüksek toplumların, A.B.D., İsveç ve Britanya gibi, istikrarlı siyaset sistemleri vardır.[5] D hanesine giren etkisiz ve gayrimeşru rejimler, tanımları gereğince istikrarsız ve yıkılmaya mahkûmdurlar, meğer ki bugünkü Macaristan ve Doğu Almanya hükûmetleri gibi kendilerini zorla ayakta tutan diktatörlükler olsunlar.

(4) Herbert Luethy, **The State of France** (London: Secker and Warburg, 1955), s. 29.

(5) Amerika'nın Güneyindeki ırk meselesi, sistemin meşruluğuna temelli bir engel oluşturmaktadır, bir keresinde bu durum ulusal düzenin yıkılmasına sebep olmuştur. Bu çatışma, bugüne kadar Güneyli bir çok beyazın demokrasi oyununa bağlanmasını da zayıflatmıştır. Katolik İrlanda'nın Birleşik Krallığın bir bölümü olduğu sıralar, Britanya'nın başında da buna benzer bir sorun vardı. Hükûmetin etkililiği, İrlanda'yı tatmine yetmiyordu. Kuzey İrlanda'da (Ulster) her iki tarafın da uyguladığı politika, nüfusunun önemli bir kısmının gözünde meşru olmayan bir rejimin problemini iyice gösterir.

Çeşitli ülkelerin 1930'ların başlarındaki deneyimleri de, öteki birleşimlerin etkisini gösterir. 1920'lerin sonlarında ne Alman ne de Avusturya cumhuriyetleri, nüfuslarının geniş ve güçlü bölümleri tarafından meşru sayılmıyorlardı. Bununla birlikte, her ikisinde de yönetim hayli etkiliydi.[6] Bu örnekler, tablonun C hanesine girerler. 1930'larda bir çok hükûmetin etkililiği azalınca, meşruluk ölçüsü yüksek toplumlar demokrat kaldılar; Almanya, Avusturya ve İspanya gibi ülkeler ise özgürlüklerini kaybettiler, Fransa da bu sondan ucu ucuna kurtuldu. Bu değişmeyi tablonun harfleriyle söylemek gerekirse, A'dan B'ye geçen ülkeler demokrat kaldılar, C'den D'ye geçenler ise çöktüler. 1940 askerî yenilgisi, Fransız demokrasisinin meşruluk yanından aşağı durumunu ortaya koydu. Yenilen demokrasilerden, Quisling tipi bir rejime geniş ölçüde taraftar bulanı bir o oldu.[7]

Böyle durumlar, bu çözümleme tarzının faydasını gösterir. Kısa vadeli bakılırsa, iyi yönetilen bir sömürge gibi etkililiği yüksek fakat gayrimeşru olan bir sistemin, etkililiği göreli olarak düşük ama meşruluğu yüksek olan rejimlerden daha istikrarsız olduğu söylenebilir. Siyam gibi bir ülkenin sosyal istikrarı, zaman zaman yapılan hükûmet darbelerine rağmen, eskiden sömürge olan komşularından çok daha ileridir. Öte yandan, bir kaç kuşak boyunca sürekli etkililik, bir siyaset sistemine meşruluk kazandırabilir. Modern dünyada, böyle bir etkililik daha çok devamlı ekonomik gelişme anlamına gelir. En az siyasal sıkıntı çeken uluslar, endüstri sisteminin gereklerine en çok başarıyla uyanlardır; bu gibi ulus-

(6) Avusturya cumhuriyetinin, Katoliklerle tutucular tarafından gayrimeşru bir rejim sayılmasından doğan sürekli buhranı hakkında güzel bir inceleme için, bak. Charles Gulick, **Austria from Habsburg to Hitler** (Berkeley: University of California Press, 1948).

(7) Katherine Munro, Fransa'nın meşruluk problemini iyi anlatmıştır. «Sağ kanat partiler ise, Marxçılık ya da Komünistlikleri dolayısiyle Devrim fikrini canlı tuttular; iki taraf da ötekini Cumhuriyeti kendi amaçlarını gerçekleştirmek için bir araç saydığından ve ancak işine geldiği sürece hukuk sınırları içinde kalacağından kuşkulandı. Bu kuşku, siyaset ve ekonomik alanda kösteklemelere yol açtığı için, Cumhuriyeti işlemez hale sokana kadar aralıksız sürdü; öte yandan, yönetimin güçlükleri de, rejime ve yöneticilere karşı güveni ortadan kaldırdı.» Charles Micaud'nun «French Political Parties: Ideological Myths and Social Realities» adlı yazısında nakledilmiştir: Sigmund Neumann (derleyen), **Modern Political Parties** (Chicago: University of Chicago Press, 1956), s. 108.

lar ya geleneksel meşruluklarını korumuş olurlar ya da kuvvetli yeni semboller geliştirirler.

Latin Amerika'nın İberik yarımadasından miras aldığı sosyal ve ekonomik yapı, eski İngiliz sömürgelerinin izinden yürümesine engel olmuştur: bu kıtanın cumhuriyetlerinde, meşruluk sembolleri ve havası hiç bir zaman gelişememiştir. Aysa ve Afrika'daki yeni siyasal demokrasilerin ayakta kalması, geniş ölçüde, nüfuslarının uzun vadede gereksinimlerini karşılama yeteneklerine bağlı kalacaktır; bu da, büyük olasılık endüstrileşme yeteneklerine dayanacak demektir.

Meşruluk ve Çatışma

Bütün demokratik sistemlerde, demokrasinin esası olan grup çatışmalarının toplumu parçalamaya varacak derecede katılaşması tehlikesi her zaman vardır. Dolayısıyla, demokratik yönetimin gereklerinin başında, partiler arası savaşın yoğunluğunu ılımlılaştıracak koşullar gelir.

Ilımlı bir çatışma durumunun varlığı, zaten meşru bir demokrasiyi tanımlamanın bir başka yolu olduğu için; böyle bir dengeli çatışmayı belirleyen başlıca etkenlerin, (sembol ve statülerin devam ettirilmesi şeklinde anlaşılan) meşruluğu doğrudan etkenlerle sıkı sıkıya bağlı olmasında şaşılacak bir şey yoktur. Bir toplumun siyasal istikrarını etkileyen büyük ayrılmaların mahiyet ve içeriği, toplumu bölen belli başlı sorunların çözülmesini ya da çözülmeden bırakılmasını etkileyen tarihsel etkenler tarafından geniş ölçüde belirlenir.

Modern çağlarda, Batı uluslarında üç büyük sorun ortaya çıkmıştır: birincisi, kilisenin veya çeşitli dinlerin ulus içindeki yeri; ikincisi, aşağı tabakaların, özellikle işçilerin, seçme hakkının evrenselleştirilmesi ve toplu pazarlık haklarının tanınması yollarıyla tam siyasal ve ekonomik «vatandaş»lığa kabulü; üçüncüsü, ulusal gelirin dağılımı üstüne süregelen mücadele.

Burada önemli olan soru şudur: Bu sorunlarla birer birer uğraşılmış, yenisi doğmadan eskisi aşağı yukarı çözülmüş müdür yoksa sorunlar üstüste yığılmış ve geleneksel ayrılık kaynakları yenileriyle karışmış mıdır? Gerilimleri teker teker ele almak siyasal bir sistemin istikrar kazanmasına yardım eder, sorunları bir

tarih döneminden ötekine taşımak ise, hoşgörü ve uzlaşmadan öte acılık ve kırıklıkla karakterlenen bir siyaset havasının doğmasına yol açar. İnsanlar ve partiler, yalnızca önlerindeki problemleri çözmenin yolları üstünde ayrılmakla kalmazlar, biribirlerine karşı temel görüşler de edinirler. Bu, rakiplerinin siyasal zafer kazanmasını önemli bir manevî tehdit saymaları demektir; dolayısiyle sistemin bütünü, etkili bir değer birleşmesinden yoksun olur.

Kilisenin toplumdaki yeri, çoğu Protestan uluslarda onsekiz ve ondokuzuncu yüzyıllarda tartışılmış ve bir çözüme bağlanmıştır. Bazılarında, örneğin A.B.D.'de kilise, devlet tarafından resmî dini temsil ediyor diye tanınmış olmaktan çıkmış ve durumunu kabul etmiştir. Britanya, İskandinavya ve İsviçre gibi diğerlerinde hâlâ devletin resmî dini vardır; fakat devlet kiliseleri de, meşrutî krallar gibi, başlıca çatışma kaynakları olmaktan uzaklaşmıştır. Dincilerle dine karşı olanlar arasındaki tarihsel çatışmanın bugüne kadar insanları siyaseten bölmeye devam ettiği örnekler için, Avrupa'nın Katolik ülkelerine bakmak gerekir. Fransa, İtalya, İspanya ve Avusturya gibi ülkelerde, Katolik olmak siyasette sağcı veya tutucularla birleşmek, dine karşı ya da bir azınlık dininden olmak ise çoğu kere solla birlikte yürümek anlamına gelmiştir. Bu ülkelerin bir kısmında yeni sorunlar, din sorununun üstünde birikmiştir. Tutucu Katolikler için sosyalizme karşı döğüşmek sadece ekonomik bir mücadele ya da toplumun kurumları üstüne bir anlaşmazlık değildir, Tanrı ile Şeytan arasında derin köklü bir çatışmadır.[8] Çağdaş İtalya'da da bir çok laik aydın için, kiliseye karşı

(8) Demokratik istikrarsızlıkla Katoliklik arasındaki bağ, Katolikliğin bir din sistemi olarak içinde bulunan öğelerle de açıklanabilir. Demokrasi, biribirlerinden başka çeşitli ideolojileri meşru olarak kabul eden evrensel bir siyasal inanç sistemi gerektirir. Buradan hareketle, (tek doğru kilise olmak noktasında daha az ısrar etmek anlamında) daha çok evrensel olan dinî değer sistemlerinin, demokrasiye, tek gerçeği temsil ettiklerini ileri sürenlerden daha çok uyacakları düşünülebilir. Diğer Hıristiyan kiliselerinden çok, Katolikler tarafından tutulan bu ikinci tip inanç, dinî değer sisteminin —temel değer sisteminin bir bölümü olarak, karşıt inançların çatışmasıyla «iyi»nin ortaya çıkacağı görüşüne yer veren— bir siyaset sisteminin meşrulaşmasına yardım etmesini güçleştirmektedir.

Kingsley Davis, Katolik bir devlet kilisesinin demokrasiyle bağdaşmamaya yöneldiğini ileri sürmüştür, çünkü «Katoliklik hayatın o kadar çok yanını denetlemeye kalkmakta, öyle çok statü değişmezliğini ve otoriteye boyun eğmeyi desteklemekte ve laik otoriteden o kadar bağımsız durmaktadır ki, demokratik ulusun, liberalliği, bireyciliği, hürriyeti, hareketliliği

olmak, Komünistlerle birleşmeyi meşru kılar. Din bağları, laik siyasal bağlanmaları pekinleştirdikçe, uzlaşma ve demokratça alma-verme olanakları zayıf olur.

«Vatandaşlık» sorunu da çeşitli yollardan çözülmüştür. A.B.D. ile Britanya, ondokuzuncu yüzyılda işçilere oy hakkı tanımışlardır. Yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar direnen İsveç gibi ülkelerde, vatandaşlık için mücadele, *siyasal* bir hareket olarak sosyalizmle birleşmiş, böylelikle devrimci bir sosyalizm ortaya çıkarmıştır. Ya da başka türlü söylemek gerekirse, işçilere ne ekonomik ne siyasal hakların tanınmadığı yerlerde, işçilerin gelir ve statünün yeniden dağıtılması yolundaki mücadeleleri devrimci bir ideolojinin üstüne eklenmiştir. Statüyle ilgili ve ekonomik mücadelenin bu çerçevenin dışında geliştiği yerlerde, bu mücadele aşamalı ıslahat ideolojisine bağlanmaya yönelmiştir. Örneğin, Prusya işçilerine 1918 devrimine kadar, hür ve eşit seçim hakkı verilmemişti, bu yüzden işçiler devrimci Marxizme sıkı sıkı sarıldılar. Tam vatandaşlık haklarının ondokuzuncu yüzyılın sonlarında tanındığı Güney Almanya'da, reformcu, demokrat olan, devrimciliği tutmayan bir sosyalizm egemen oldu. Fakat, bütün Almanya çapındaki Sosyal Demokrat parti, devrimci dogmalara bağlı kaldı. Bu parti, aşırı solculara önderlerinin arasında yer verdi, askerî yenilgiden sonra Komünistlerin güç kazanmasına yaradı ve —belki de tarih bakımından en önemlisi— Alman orta sınıfının, sosyalist bir zaferin bütün statü ve ayrıcalıklarına son vermesinden çekinen büyük bölümlerini ürküttü.

Fransa'da işçiler oy hakkını kazandılar, ama ekonomik hakları İkinci Dünya Savaşından sonraya kadar tanınmadı. Fransız işverenleri Fransız sendikalarını tanımadılar, her varlık gösterişlerinden sonra onları zayıflatmaya, yıkmaya çalıştılar. Fransız sendikalarının istikrarsızlığı ve ayakta kalabilmek için sürekli olarak militanca hareket etmeleri gereği, işçileri aşırı siyasal grupların çağırısına yatkın hale soktu. Fransız işçi hareketine Komünistlerin egemen oluşu, geniş ölçüde Fransız iş adamı sınıflarının taktikleriyle açıklanabilir.

---

ve egemenliğiyle çatışması kesindir.» Bak. «Political Ambivalence in Latin America,» **Journal of Legal and Political Sociology**, 1 (1943), A. N. Christensen'in **The Evolution of Latin American Government** adlı kitabından aktarılmıştır, (New York: Henry Holt, 1951), s. 240.

Bu örnekler, çeşitli ülkelerin temel ulusal çatışmalarını niçin farklı şekillerde ele aldıklarını açıklamaya yetmez. Ama, istikrarlı demokratik yönetim için gerekli koşulların, ayrılma kaynaklarına nasıl bağlı olduğunu aydınlatmaya yeter. Bir çok tarihsel ayrımın biribiriyle karıştığı ve ideolojik siyasete elverişli bir temel yarattığı yerlerde, demokrasi istikrarsız ve zayıf olur; çünkü tanımı gereğince bu çeşit siyaset hoşgörü kavramına yer vermez.

Böyle toptancı ideolojileri olan partiler, Alman-Amerikan siyaset bilimcisi Sigmund Neumann'ın «birlikçi» dediği ortamı yaratmaya çalışırlar; bu, üyelerin yaşayışının ideolojik anlamı olan etkenliklerle çepeçevre sarılması demektir. Bu gibi önlemler, partinin, inanmayanların ortaya attıkları «yalan»lardan takipçilerini uzak tutmasının önemli olduğu varsayımına dayanır. Neumann, çözümlemede, demokrasiyi kuvvetlendiren temsilci partilerle, zayıflatan birlikçi partiler arasında temel bir ayrım yapılmasının gerekli olduğunu ileri sürmüştür.[9] Birinci tipe, İngilizce konuşan ve İskandinavyalı demokrasilerin çoğu partiler ile, dinî olanlar bir yana, merkezci ve tutucu partilerin çoğu girerler. Bu partiler, kendilerini baskı siyasetinin almak-vermek oyununda yarışçı diye değil, bir yanda kutsal yahut tarihsel gerçekle öte yanda temel hata arasındaki korkunç bir savaşın mücahitleri olarak görürler. Bu dünya görüşüyle bakılınca, böyle partilerin takipçilerini dışarıdakilerle temaslardan doğacak, imanlarını zayıflatıcı çapraz-baskılara maruz kalmaktan korumaları gerekli olur.

Böyle hareket eden başlıca iki gayri-totaliter grup, Hıristiyanlarla Sosyalistlerdir. 1939'dan önce, Avrupa'nın çoğu ülkelerinde Katoliklerle Sosyalistler, içinde takipçilerinin bütün ömürlerini geçirebilecekleri sosyal ve ekonomik bir kuruluşlar şebekesi yaratarak, din-içi ve sınıf-içi temasları arttırmaya giriştiler. Avusturya, iki grubun, Sosyal Katoliklerle Sosyal Demokratların her üç tarihsel sorunu da bölerek ve sosyal etkinliklerinin çoğunu ya partiye ya kiliseye bağlı kurumlarda yaparak memleketi iki düşman

(9) Birlikçi partiler-temsilci partiler ayrımı için bak. Sigmund Neumann, **Die Deutschen Parteien: Wesen und Wandel nach dem Kriege** (Berlin: Junker und Dünnhaupt Verlag, 1932). Neumann daha sonraki bir yazısında, «demokratik birlikçi» (Katolik ve Sosyal Demokrat) partilerle «totaliter birlikçi» (faşist ve Komünist) partiler arasında da bir ayrım gözetmiştir: «Toward a Comparative Study of Political Parties,» kendi derlediği **Modern Political Parties** adlı kitapta, **op. cit.**, s. 403-5.

cepheye ayırmayı başarması durumunun belki en iyi örneğidir.[10] Totaliter kuruluşlar, ister faşist ister Komünist olsunlar, dünyayı tamamen mücadele terimleriyle tanımlamakla siyasal hayatın birlikçi karakterini olabilecek en geniş sınırlara yayarlar.

Sosyal dayanaklarını çapraz-baskılardan soyutlamak çabası demokratik partilerden gelse bile, bir seçimden diğerine kaymalar olmasını ve partiler arasındaki sorunların uzun zaman devreleri boyunca çözülmesini gerektiren istikrarlı demokrasiye, besbellidir ki, zararlı olur. Soyutlamak, bir partiye ya da kiliseye sadakatı arttırabilir, ama partinin yeni gruplara erişmesini de engeller. Avusturya'nın durumu, seçmenlerden çoğunun birlikçi partilere bağlı olduğu hallerde, seçim sürecinin nasıl yalnızca hayal kırıklığı yarattığını gösterir. Demokratik siyasetin zorunlu kuralları, bir partiye girmenin ve çıkmanın olanaklı ve caiz olmasını varsayar; demokratik yollarla çoğunluğu kazanmayı uman partiler birlikçiliklerinde ısrardan vazgeçmelidirler. Bugün böyle siyaset uygulayan partilerden totaliter olmayanları, Katolik partilerle Hollanda'nın Devrime-karşı Calvinci partisi gibi din partilerinden ibarettir. Katolik kilisesiyle Hollanda'nın Calvinci kilisesinin din alanında «demokrat» olmadıkları açıktır. Komünistlerle faşistlerin siyasette yaptıkları gibi, onlar da yalnızca bir tek gerçek olduğunda ısrar ederler. Katolikler siyasal demokrasinin varsayımlarını kabul edebilirler, ama din hoşgörüşününkileri asla. Dinle dine karşı olmak arasındaki siyasal çatışmayı, Katolikler ya da tek gerçek kiliseye inanan diğerleri çok ciddiye alınca, demokratik süreç önemli bir çıkmaz karşısında demektir. Uzlaşma yoluyla kolayca çözümlenebilecek bir çok siyasal sorun, din sorunu işin içine girince sertleşir ve çözülmez olur.

Toplumsal yapının aynı siyasal görüşü paylaşan birey ve grupları, başka görüşleri olanlardan doğan olarak soyutladığı yerlerde, soyutlanmış birey ve gruplar, siyasal aşırılıkları tutmaya yönelim gösterirler. Örneğin, çoğu aynı işi yapanların bir arada topluluklarda yaşadıkları —madenciler, denizciler, balıkçılar, oduncular, çobanlar ve dok ameleleri gibi— «soyutlanmış» denilen sanayi kollarındaki işçilerin, genellikle daha sol programları ezici bir çoğunlukla tuttukları sık sık dikkati çekmiştir.[11] Böyle bölgeler büyük

(10) Bak. Charles Gulick, op. cit.

(11) Bu kitabın VII'nci Bölümüne bakınız, **Gelir Güvensizliği ve Haberleşme Kanalları.**

çoğunlukla Komünist ya da sosyalistlere oy verirler, bu bazan aslında «tek-parti» sistemine varacak dereceyi bulur. Tarıma dayanan grupların bunalım zamanlarında gösterdikleri siyasal hoşgörüsüzlük aynı soruna bir başka örnektir; çünkü çiftçiler, soyutlanmış endüstrilerdeki işçiler gibi şehirli işlerde çalışanlara nazaran daha homojen bir siyasal çevrede bulunurlar.[12]

Bireysel oy verme davranışı incelemeleri de bu sonuçları desteklemektedir; çünkü bu incelemeler, çapraz-baskı altındaki —yani, kendilerini farklı yönlere yatkın kılan gruplara üye olan ya da arkadaşları farklı partiler tutan yahut farklı grupların propagandasına sürekli ve düzenli olarak maruz kalan— bireylerin siyasette herhangi bir tarafa çok kuvvetle bağlanmalarının az olası olduğunu ortaya koymaktadır.[13]

İnsanların, siyasetçe biribirini tutmayan bir çok bağlılığı ve üyeliği olması, kışkırtmalar görmesi, siyasal yeğinlemelerine karışan duygu ve saldırganlığı azaltır. Örneğin, bugünkü Almanya'da

(12) Bu yönelimin, şehirli toplulukların ve köylük yerlerdeki tabakalaşma tipine falan göre değişeceği besbellidir. Çiftçiler arasında meslek aynılığı ve siyasal temasın rolü üstüne bir tartışma için, bak. S. M. Lipset, **Agrarian Socialism** (Berkeley: University of California Press, 1950), Bölüm 10, «Social Structure and Political Activity». Şehirlerin dışında yaşayanların demokratik olmayan nitelikleri üstüne örnekler için, bak. Samuel A. Stouffer, **Communism, Conformity and Civil Liberties** (New York: Doubleday and Co., Inc., 1955), s. 138-39. Japonya Millî Halk Oyu Enstitüsünün 26 numaralı raporu **A Survey Concerning the Protection of Civil Liberties** (Tokyo, 1951), çiftçilerin toplumsal özgürlüklerle en az ilgilenen meslek grubu olduğunu göstermektedir. Carl Friedrich, Alman çiftçileri arasında milliyetçiliğin ve Nazizmin kuvvetli oluşunu açıklarken burada öne sürülenlere benzeyen etmenler üstünde durmaktadır: «taşra nüfusu homojendir, içinde daha az dışarlıklı ve yabancı bulunur, dış ülke ve halklarla çok az teması vardır ve sonuçta hareketliliği çok sınırlıdır.» Carl Friedrich, «The Agricultural Basis of Emotional Nationalism,» **Public Opinion Quarterly**, 1 (1937), s. 50-51.

(13) «Çapraz-baskı»ların birey ve grup davranışındaki etkilerini genellikle, ilk olarak, Georg Simmel elli yıldan fazla bir zaman önce yazdığı bir eserinde söz konusu etmiştir: **Conflict and the Web of Group Affiliations** (Glencoe: The Free Press, 1956), s. 126-95. Simmel'in kullandığı çapraz baskı kavramının, oy verme üstüne yapılan araştırmalarda Simmel'den habersiz olarak yeniden keşfedilmesi, toplumsal araştırmalardaki kesikliliğin ilgi çekici bir örneğidir. Genel olarak siyaset sürecinde çoklu-grup bağlantıları üstüne ayrıntılı bir inceleme için, bak. David Truman, **The Governmental Process** (New York: Alfred A. Knopf, 1951).

iki ayrı yöne çekilen Katolik bir işçi, herhalde Hıristiyan Demokratlara oy verir, ama Sosyal Demokratlara karşı orta sınıf Katoliklerden çok daha hoşgörülü olur.[14] Tersine, bir kimse kendisini hep aynı siyasal tercihe doğru iten bir çok gruba üyeyse, soyutlanmış işçi durumunda olur; böyle birinin başka görüşlere karşı hoşgörülü olması çok daha az olasıdır.

Eldeki veriler, birey ve grupların siyasal anlam taşıyan, birbirleriyle kesişen çok sayıda bağları olmasının istikrarlı demokrasinin şansını arttırdığım göstermektedir. Nüfusun önemli bir bölümünün, çatışan güçler tarafından çekildiği ölçüde, toplumun üyelerinin siyasal çatışmanın yoğunluğunu azaltmada çıkarları olur.[15] Robert Dahl ve Talcott Parsons'un gösterdiği gibi, böyle grupların siyasal azınlıkların haklarını korumakta da menfaatları vardır.[16]

(14) Bak. Juan Linz, **The Social Bases of German Politics** (yayınlanmamış doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1958).

(15) Çapraz-baskının açıklayıcı bir kavram olarak kullanışlılığını görmek için bak. Bernard Berelson, Paul F. Lazarsfeld ve William McPhee, **Voting** (Chicago: University of Chicago Press, 1954). Bölüm VI'da da farklı gruplara üye olmanın seçim davranışı üstündeki etkileri sıralanmaya çalışılmış ve bu konudaki kitaplar anlatılmıştır.

(16) Dahl'ın dediği gibi, «Eğer toplumdaki bireylerin çoğu, birden fazla grupla kendilerini özdeşleştirirlerse, herhangi bir çoğunlukta tehdit edilen azınlığın belli amaçlarıyla özdeşleşmiş bireyler bulunması bir hayli olası olur. Tehdit edilen azınlığın üyeleri, kendi yollarını diğerlerine kuvvetle tercih ettiklerini, o anlık çoğunluğun psikolojik bir düzeyde azınlıkla özdeşleşmiş üyelerine anlatırlar. Bu sempatizanlardan bir kısmı çoğunluğun yolunu tutmaktan vazgeçerler, böylelikle çoğunluk çöker.» Bak. Robert A. Dahl, **A Preface to Democratic Theory** (Chicago: University of Chicago Press, 1956), s. 104-5. Persons da, «Siyasal farklılığın gerektirdiklerini çok ileri götürmek, iki partinin taraftarları arasında siyasetin dışında, başka temellerden çıkan dayanışmaları canlandırır, dolayısiyle siyasal çoğunluğun üyeleri, siyasetin dışındaki çıkarlarını paylaştıkları, siyasette kendilerinden farklı olanları savunmaya başlarlar,» demektedir. Parsons'un «Voting and the Equilibrium of the American Political System» adlı denemesine bakınız, E. Burdick ve A. Brodbeck (derleyenler), **American Voting Behavior** (Glencoe: The Free Press, 1959), s. 93. Norveç'te bu problem üstüne yeni bir incelemede, «seçmen grupları arasındaki çatışmanın farklı siyasal eğilimli gazete okurlarının bölünmesini dikeyine kestiği durumlarda (böyle durumlar seçmenler kitlesinin büyücek bir bölümünü çapraz-baskılar altına koyar) ... kesişen çatışmaların birleştirici fonksiyonlarına...» işaret edilmiştir, «Norveç'te iki taraflı işleyen ilginç bir karşılıklı sınırlama süreci vardır: bir yandan sosyalist seçmenlerin çoğunluğu, düzenli olarak muhalif partilerden gelen gazete etkileriyle karşılaşırlar; öte yandan sosyalist-olma-

İstikrarlı bir demokrasi, yarışan siyasal güçleri arasında nisbeten ılımlı bir gerilim olmasını gerektirir. Siyasal yumuşama da, sistemin bölücü kilit sorunları, yenileri doğmadan önce çözme yeteneğine dayanır. Din, vatandaşlık ve «toplu pazarlık» gibi sorunların birikmesine göz yumulursa, bunlar biribirlerini hızlandırırlar ve ayrılmanın kaynakları ne kadar hızlanır, ne kadar birleşirse, siyasal hoşgörü olanağı o kadar az olur. Bunun gibi, heterojen siyasal kışkırtmalardan soyutlanma da ne kadar çok olursa, gerideki etmenler o kadar çok bir yönde «toplanır», grup ve bireylerin aşırı görüşlere kapılmaları olasılığı o kadar büyük olur. Biri parti sorunları, öteki parti tutma düzeyinde olan bu iki bağıntıya, partilerin çözülmeden birikmiş sorunları düşünerek taraftarlarını çatışma durumundaki kışkırtmalardan uzak bulundurmak isteyecekleri gerçeği de eklenir. Siyasal kosmopolitliğe en elverişli koşullar, ekonomik gelişmeyle ilgili olanlardır —şehirleşmenin, eğitimin, haberleşme yollarının yayılması ve servetin çoğalması. Soyutlanmış işlerin çoğu —madencilik, odunculuk, tarım—, endüstrileşmeyle göreli işgücü payı dimdik düşen işlerdir.[17]

Böylelikle, modernleşme yahut ekonomik gelişmeyle ilgili etkenler, meşruluğu ve hoşgörüyü meydana getiren etkenlere bağlanırlar. Fakat, korrelasyonların göreli uyuşma dereceleri hakkında önermelerden ibaret bulunduğu ve korrelasyonun, insanların etkenlikleriyle işlerin yönünü değiştiremeyeceklerini sanacak kadar kesin olmamasının da siyasal etkenliğin bir başka koşulu olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Böyle yüksek bir korrelasyon yokluğu, değişkenlerin aralarında korrelasyon bulunsa bile, çözümleme amaçları için ayrı tutulmaları gerektiği anlamına da gelir. Örneğin, burada yapılan ayrılma çözümlemesi, çeşitli seçim ve anayasa düzenlerinin demokrasinin başarılı olma şansını hangi yollardan etkileyebileceğini göstermektedir. Bunlar gelecek kısımda ele alınacaktır.

---

yan gazeteler, kendi çevrelerine bir çok yollardan zaten egemen oldukları üstelik siyasal bakımdan çok heterojen gruplara hitap ettikleri için, çatışan görüşleri yazarken kendi kendilerini büyük ölçüde sınırlarlar.» Stein Rokkan ve Per Torsvik, «The Voter, the Reader and the Party Press» (teksir edilmiştir, Oslo: 1959).

(17) Colin Clark, **The Conditions of Economic Progress** (New York Macmillan, 1940).

Ayrılmanın çaprazlama temelleri daha sağlam bir demokrasi olmasına yarıyorsa; bundan, diğer bütün etkenler sabit kalmak koşuluyla, çift parti sistemlerinin çok parti sistemlerinden daha iyi olduğu, görevlilerin bölge esasına göre seçilmelerinin nisbî temsile yeğinlenmesi gerektiği ve federalizmin tekçi devlete üstün geldiği sonuçları çıkar. Kuşkusuz, tarih boyunca, çok parti sistemleri, nisbî temsili ve tekçi devleti olan istikrarlı demokrasiler olmuştur, şimdi de vardır. Aslında ben, hükûmet sistemlerindeki bu gibi değişmelerin, yukarıdaki kısımlarda söz konusu edilen toplumsal yapının temel farklarından çıkanlara oranla çok daha önemsiz olduğu fikrindeyim. Fakat bu etkenler de, bütünün istikrarlı ya da istikrarsız olmasını etkileyebilirler.

Çift-parti sistemini tutmak, karmaşık bir toplumda, partilerin belli başlı bir grubun çıkarlarına hizmet etmeyen geniş koalisyonlar olmak zorunda kaldıkları ve birlikçi partiler olmayıp karşı partiye sıkı sıkıya bağlı grupları kendi taraflarına çekmeleri gerektiği varsayımına dayanır. Britanya Muhafazakâr ve Amerikan Cumhuriyetçi partileri, örneğin, kol işçilerine büsbütün karşı olmamalıdırlar, çünkü aldıkları oyun büyük bir bölümü onlardan gelmek zorundadır. Demokrat ve İşçi* partileri de orta sınıflar bakımından böyle bir problemle karşı karşıyadır. Çoğunluğu kazanmaya hiç yönelmeyen partiler ise, sınırlı bir tabandan olanaklı olan en büyük seçim desteğini sağlamaya çalışırlar - bir «işçi»* partisi özellikle işçi sınıfının çıkarlarını savunur, geniş ölçüde küçük iş adamlarına hitap eden bir parti de, kendi grubu için aynı şeyi yapar. Bu gibi yarıcı partiler için, seçimler, çeşitli grupları ortak çıkarlarına inandırarak olabilecek en geniş desteği arama zamanları değil, kendi taraftarlarını toplumun diğer bölümlerinden ayıran özelliklerin üstünde bir kere daha ısrar etme vesileleri olmaktadır.

Nisbî temsilin demokrasiyi güçlendirmekten çok, zayıflattığı fikri, çok partili ve çoğunluk partili durumlar arasındaki farkların çözümlenmesine dayanmaktadır. Yukarıda değinildiği gibi, bir çok

* Birincisi, İngilizce **Labour**, ikincisi **worker** karşılığıdır. **Labour** için «emek» yahut «çalışma» demek daha yerinde olurdu, ama **British Labour Party**'nin dilimizde yerleşmiş karşılığı İşçi partisi olduğu için, her iki kelimeyi de «işçi» diye çevirdim. — MT —

partinin varlığının farkları fazlasıyla ortaya koyduğu ve anlaşmayı azalttığı doğruysa, daha az yerine daha çok partiye şans tanıyan bir seçim sisteminin demokrasiye kötü hizmet ettiği söylenebilir.

Ayrıca, Alman sosyologu Georg Simmel'in gösterdiği gibi, parlamento üyelerini, (nisbî temsilin yardım ettiği) gruplar yerine bölgesel çevreleri temsil edecek tarzda seçme sistemi, çeşitli grupları, amaçlarını bir çok çıkarla ilgilenmeyi ve uzlaşmayı gerektiren bir seçim çerçevesi içinde sağlamaya zorlar.[18]

Federalizm, bölgesel çıkar ve değerleri sosyal yapıyı çaprazlamasına kesen diğerlerine ekleyerek, ayrılmanın çoklu kaynakları olması olanaklarını arttırır. Bu yolda genellemeye karşı önemli bir istisna, federalizmin bir ülkeyi Hindistan ve Kanada'da olduğu gibi, temel ayrılma sınırlarına uygun olarak, yani ayrı ayrı ırk, din ve dil bölgelerine bölmesi halidir. Demokrasi için, dil ve din gruplarının içinde ayrılma gereklidir, arasında değil. Bu gibi bölünmelerin olmadığı yerlerde, federalizm demokrasiye iyi hizmet eder görünmektedir. Nitekim Federalizm, ayrılmanın çaprazlama kesen kaynaklarından biri olmasının yanısıra, Tocqueville'in gönüllü kuruluşların yerine getirdiğine işaret ettiği çeşitli görevlere de yarar - iktidarın merkezîleşmesine karşı direnmek, yeni siyasetçi önderler yetiştirmek ve ulusal partilerin ikisi de genellikle sistemin bazı birimlerini ellerinde tutmaya devam edecekleri için, her partinin bir bütün olarak sistemde çıkarı olmasını sağlamak.

Siyasal yapının bu yanlarını, demokratik sistemlerin esası saymadığımı bir kere daha belirtmek isterim. Siyasetin gerisindeki toplumsal koşullar demokrasinin başarılı olmasını İsveç'teki gibi sağlıyorsa, bir çok parti, nisbî temsil ve tekçi devlet olması demokrasiyi pek zayıflatmaz. Olsa olsa, sorumsuz azınlıkların parlamentoda bir ayak basacak yerleri olmasına izin verir. Öte yandan, aşağı bir etkililik ve meşruluk düzeyinin demokrasinin temellerini çürüttüğü Weimar Almanyası ve Fransa gibi ülkelerde, çok sayıda

(18) Georg Simmel, op. cit., s. 191-94. Talcott Parsons da yakınlarda buna benzeyen bir noktaya değinmiştir: «seçmenler kitlesinde gitgide büyüyen bir uçurumun doğmasını» önleyen mekanizmalardan biri, «toplumun dallara ayrılmış dayanışma yapısının, siyasal kutuplaşmayla farklılaşmanın diğer kaynakları arasında bir korrelasyon olmakla birlikte, tamı-tamına bir çakışma olmamak üzere oy vermeyi etkilemektedir.» Talcott Persons, op. cit., s. 92-93.

partinin gelişmesini destekleyen bir anayasa düzeni, sistemin ayakta kalma şansını daha da azaltır.

Çağdaş Tehditler: Komünizm ve Milliyetçilik

İstikrarlı Batı demokrasilerinin yirminci yüzyılın ortasındaki karakteristik yanı, bir «siyaset sonrası» devrinde oluşlarıdır - yani, demokrat solla sağ arasında pek az fark kalmıştır, sosyalistler ılımlıdır, tutucular da refah devletini kabul etmektedir. Bu durum, geniş ölçüde, bu ülkelerde işçilerin tam vatandaşlık için mücadelelerini kazandıkları gerçeğini yansıtmaktadır.

Aşağı tabakaların temsilcileri, şimdi artık yönetici grupların bir parçası, o klübün üyeleri olmuşlardır. Endüstri devriminin en önemli siyasal sorunu, işçilerin meşru siyaset kuruluşuna alınmaları, çözülmüştür.[19] Bugünün kilit iç sorunu, Keynesçi bir refah devleti çerçevesi içinde, üretim toplamının dağılımındaki farklar üstüne toplu-pazarlık yapmaktır. Bu gibi sorunlar, iki yanda da aşırılık olmasını ne gerektirir ne hızlandırır. Gerçi, Batı demokrasilerinde işçi sınıfı topluma alınmış olmakla birlikte, hâlâ belli koşullar altında, aşırı siyasal ve dinî hareketleri tutmasında görülen otoriteci ön-yatkınlıkları vardır. Bu ön-yatkınlıkların kaynakları, IV'üncü Bölümde ele alınmıştır.

Çoğu Latin ve Doğu Avrupa ülkelerinde, işçi sınıfını siyaset kuruluşuna kabul ettirme mücadelesinin Komünistler meydana çıkmadan önce çözülmüş olmaması, siyaset oyununu kökünden değiştirdi. Komünistler, sosyalistlere yapıldığı gibi, sistemin içinde eritilemezdi. Komünist işçilere, partilerine ve sendikalarına, demokratik bir toplum tarafından, siyasal iktidara ulaşmak hakkının verilmesi olanaklı değildir. Komünistlerin kendi kendilerini görüşleri, özellikle Sovyetler Birliği ile bağları, onları amaçlarını demok-

(19) T. H. Marshall işçi sınıfının ondokuzuncu yüzyılda siyaset kuruluşuna yavaş yavaş alınmaları sürecini çözümlemiş ve bu süreci «tam topluluk üyeliğiyle birlikte, ama bir ekonomik eşitsizlik üst yapısıyla bağdaşamaz olmayan temel insan eşitliği»nin gerçekleştirilmesi olarak görmüştür. Citizenship and Social Class adlı kısa, fakat parlak kitabına bakınız (London: Cambridge University Press, 1950), s. 77. Evrensel vatandaşlık, geriye kalan sosyal eşitsizlikleri de kaldırmaya çalışmanın yolunu açmakla birlikte, eşitliğe yönelen sosyal değişim sürecinin demokratik bir sistemde hoşgörülebilecek çatışma sınırları içinde kalacağı inancı için de bir temel oluşturur.

ratik araçlarla gerçekleştiremeyecekleri yolundaki kendi kendini doğru çıkaran kehaneti kabule zorlamaktadır. Bu inanç, yönetime ulaşmalarına izin verilmesine engel olmakta, öte yandan da Komünist işçilerin yönetime karşı duydukları yabancılaşma duygusunu kuvvetlendirmektedir. Tutucu tabakalar da, işçilere yahut temsilcilerine daha çok hak tanımanın hayatta iyi olan herşeyi tehdit ettiği inançlarına daha kuvvetle sarılmaktadır. Böylelikle Komünistlerin varlığı, bu Avrupa ülkelerinde ekonomik gelişmenin demokrasiyi istikrara kavuşturacağını kolaylıkla önceden kestirmeye engel olmaktadır.

Asya ve Zenci Afrika'nın bağımsızlığını yeni kazanan uluslarında, durum biraz farklıdır. Avrupa'da işçiler, egemen durumdaki asil ve işadamı tabakalarından vatandaşlık haklarını koparıp almak sorunuyla karşı karşıya idiler. Asya ve Afrika'da ise, sömürge yöneticilerinin uzun zaman başta kalmaları, tutucu ideolojiyi ve zengin sınıfları, sömürgeciliğin uşaklığıyla özdeşleştirmiş; öte yandan çoğu kere Marxçılık çeşitlerinden olan solcu ideolojiler, milliyetçilikle birleşmiştir. Asya ve Afrika'da sendikalar ve işçilerin partileri, demokratik sistemin başından itibaren siyaset sürecinin meşru bir parçası olmuşlardır. Görünüşte bu durum, istikrarlı demokrasi anlamına gelmektedir; ancak bu siyasal haklar, geniş bir orta sınıfı ve endüstrileşmiş bir toplumu olan istikrarlı bir ekonomiden önce gelmiştir.

Bu gibi ülkelerde, bütün sistem tepesi üstüne durmaktadır. İstikrarlı Avrupa demokrasilerinde sol kanat, daha çok demokrasi uğruna girişilen mücadele sırasında yavaş yavaş doğmuş ve endüstrileşmenin ilk devrelerinin yarattığı hoşnutsuzlukları yansıtmıştır; sağ kanat ise toplumdaki gelenekçi unsurların desteğini kazanmış, sonunda sistem her iki yandan değişmelerle rahat bir dengeye ulaşmıştır. Asya'da sol kanat şimdi, bir nüfus patlaması ve ilk sanayileşme devresinde iktidardadır. Dolayısiyle, ortaya çıkacak bütün acıların sorumluluğunu yüklenmek zorunda kalacaktır. Ve, Avrupa'nın nisbeten yoksul bölgelerinde yaptıkları gibi, bütün hoşnutsuzlukları hiç sorumluluk duymadan istismar eden Komünistler, çoğu Asya devletlerinde, halen ikinci büyük parti durumundadırlar.

Sefalet içindeki kitlelerin varlığı, düşük eğitim düzeyleri, sivri bir piramit şeklindeki sınıf yapısı ve demokratik solun «erken» zaferi bir araya gelince, Asya ve Afrika'da siyasal demokrasi hayli

umutsuz olmaktadır. En kuvvetli şansı olan ülkeler —İsrail, Japonya, Lübnan, Filipinler ve Türkiye— bir yahut daha çok bakımdan Avrupa'ya benzemektedir: yüksek eğitim seviyesi (Türkiye'den başka hepsinde), hayli büyük ve gelişen bir orta sınıf, tutucu grupların siyasal meşruluğu devam ettirmesi. Diğerleri, demokrasi modelimizin örnekleri olan parti siyaseti kalıbından ve serbest seçimlerden çok, hangi siyasal rejim altında olursa olsun belli bir ekonomik gelişme temposuna ve ulusal bağımsızlığa bağlıdırlar. Öyle görünmektedir ki, Komünist ya da askerî diktatörlükten kendilerini korumuş olan ülkelerdeki siyasal gelişmeler de, eğitim görmüş bir azınlığın bir kitle hareketini ve solcu sloganları etkili bir egemenlik kurmak için kullandıkları ve iktidarda meşru bir değişiklik yapmanın aracı olarak değil de, sırf sonul demokratik amaçlar yönünde bir jest olsun diye ve kamu oyunu kestirmeye yarayacak bir araç olarak seçim yaptıkları Gana, Gine, Tunus yahut Meksika gibi ülkelerde gelişen kalıplara uyacaktır.[20] Hızlı sanayileşme ve yoksullukla kıtlığa hemen bir çözüm bulma gereklerinin baskısı yüzünden, Asya ve Afrika'daki yeni yönetimlerin çoğu, büyük bir olasılıkla, temelinden farklı sınıf durumlarını ve değerlerini temsil edecek açık bir parti sistemi tutamayacaklardır.[21]

Ekonomik bakımdan Asya gibi azgelişmiş olan Latin Amerika, siyasetçe daha çok ondokuzuncu yüzyıl başlarının Avrupa'sına benzer. Çoğu Latin Amerika ülkeleri sanayileşmenin ve Marxçı ideolojilerin doğmasından önce bağımsız devletler oldular, onun için bu ülkelerde geleneksel tutuculuğun egemen olduğu yerler vardır. Taşralık bölgeler daha çok gayri-siyasal veya gelenekçidir; solcu hareketler de başlıca endüstri proletaryasından destek bulurlar. Örneğin, Latin Amerikan Komünistleri, Mao'nun «Yenan Yolu»nu tutarak bir köylü tabanı aramak yerine, şehirli işçileri ör-

(20) Gana'da gelişen siyaset tarzları üstüne bir tartışma için bak. David Apter, **The Gold Coast In Transition** (Princeton: Princeton University Press, 1955). Meksika'daki «tek-parti» sisteminin ilginç, kısa bir çözümlenmesi için bak. L. V. Padgett, «Mexico's One-Party System, a Re-evaluation,» **American Political Science Review**, 51 (1957), s. 995-1008.

(21) Bu bölüm yayınlanmak üzere yeniden gözden geçirilirken, bir takım yoksul ve bilisiz ülkelerde siyasal buhranlar ortaya çıktı; bunlar, az gelişmiş bölgelerde demokratik yönetimin istikrarsızlığım bir kez daha gösterdi. Pakistan hükûmeti 7 Ekim 1958'de kan dökülmeden devrildi ve kendi kendini belirleyen yeni başkan, «Batılı demokrasi, burada şimdiki koşullar altında işleyemez. Bizde okuma yazma bilenlerin oranı yüzde 16, sizin Ame-

gütlemekle Avrupalı Marxçıların izinden gitmeyi seçmişlerdir.[22] Latin Amerika'nın kendi başına gelişmesine izin verilir de, Latin Amerika ülkeleri verimliliklerini çoğaltabilirlerse, çoğunun Avrupa'nın izinde yürümeleri olasılığı yüksektir. Bazı diktatörlüklerin devrilmesini de içine alan yeni gelişmeler, büyüyen bir orta sınıfın ve servetle eğitimin artmasının etkilerini göstermektedir. Gerçi bu ülkelerin Kuzey Avrupa yerine Fransız ve İtalyan örnekleri yönünde gelişmeleri, yani Komünistlerin işçilerin önderliğini ele geçirmeleri ve orta sınıfın demokrasiden soğuması tehlikesi de vardır. Siyasetçe faal bir orta sınıf bir kere ortaya çıkınca, «sol» ve «sağ» siyasal yönelimler arasındaki asıl ayrım, artık, demokrasiyi tutanlarla demokrasiye karşı olanlar arasında bir farklılaştırma yapmaya yetmez. Bölüm V'in göstereceği gibi, herbirinin karakteristik bir ideolojisi ve sosyal tabanı olmak ve yine herbirinin bir demokratik bir de aşırı yönü bulunmak üzere sol, sağ ve orta arasında daha ileri bir bölünme olması, «otoritecilik» sorununun ve ekonomik gelişmenin safhalarıyla bağıntısını iyice açıklar.

Gelecek iki bölümde, demokratik düzenin koşulları üstüne tartışma devam ettirilecektir. Aşırı hareketlerin ve otoriteci değerlerin endüstri toplumunun çeşitli tabakalarına çekici gelmesinin ardındaki etmenler etraflıca ele alınarak, burada ileri sürülen tezler daha çok incelenecektir.

---

rika'da yüzde 98» dedi (Associated Press bülteni, 9 Ekim 1958). Yeni hükûmet, parlamentoyu ve bütün siyasal partileri feshetti. Buna benzer buhranlar, hemen aynı sıralarda, Tunus'ta, Gana'da hattâ Burma'da ortaya çıktı. Burma İkinci Dünya Savaşından beri, U Nu'nun başbakanlığı altında Güneydoğu Asya'nın en istikrarlı hükûmetlerinden sayılıyordu. Gine, siyaset hayatına tek-partili bir devlet olarak başladı.

Askerî yarı-diktatörlüklerin demokratik bir «maske»ye pek gereksinim hissetmeksizin açıkça ortaya çıkışının, bu gibi bölgelerde «demokrasi»yi belirli siyaset şekil ve metodları değil de, eğitilmiş bir elit tarafından «halkın iradesi»nin etkili bir tarzda gerçekleştirilmesi diye gösteren Sovyet ideolojisinin etkisini yansıtıyor olabilir.

(22) Robert A. Alexander, **Communism in Latin America** (New Brunswick: Rutgers University Press, 1957).

BÖLÜM IV

İSCİ SINIFININ OTORİTECİLİĞİ[1]

Modern toplumdaki aşırı ve hoşgörüsüz hareketlerin, orta ve yukarı sınıflardan çok aşağı sınıflara dayanmasının daha olası olduğunun yavaş yavaş anlaşılması; bir zamanlar, proletaryanın zorunlu olarak, hürriyet, ırk eşitliği ve sosyal ilerlemeden yana bir kuvvet olduğuna inanan demokratik solun aydınları için trajik bir çıkmaz doğurmuştur. Sosyalist İtalyan romancısı Ignazio Silone, «proletaryanın özgürleştirici gücü efsanesi, öteki evrimleşme efsanesiyle birlikte ortaklıktan kalktı» demektedir, «Nazilerin, Salazar'ın ve Peron'un sendikaları gibi yeni örnekler ... Komünizmin soysuzlaşmasına rağmen bu durumu kabul etmekte direnenleri bile inandırmıştır.»[2]

Yakınlarda güneyli işçilerin A.B.D.'nde Beyaz Vatandaş Meclislerini ve ırk ayrımını tutması ve bir çok Britanya işçisinin İngiltere'deki 1958 ırk ayaklanmalarına fiilen katılması, bu iddianın dramatik delilleridir. Sosyalist bir haftalık dergi olan *New Statesman*'de çıkan «Faşist bir Hayvanla Kısa Konuşma» (Faşist Hayvan, Londra'da zencileri dövenlerden «Len» adında onsekiz yaşında bir kol işçisidir), bazan bu gibi davranışlarda toplanan ideolojik belirtileri bir grafik gibi göstermektedir. «Len»in görüşlerini, modern toplumdaki alt-sınıfın otoriteci yönelimlerini çözümleme yolundan ele almaya bir çeşit giriş olmak üzere ayrıntılarıyla veriyorum.

---

(1) Bu bölümün esasını teşkil eden bir yazıyı, Milano'daki **Congress for Cultural Freedom**'un düzenlediği «Özgürlüğün Geleceği» konusundaki bir toplantı için hazırlamıştım: İtalya - Eylül 1955.

(2) «The Choice of Comrades,» **Encounter**, 3 (Aralık 1954), s. 25. Arnold A. Rogow, **Dissent** adlı sosyalist dergide çıkan bir yazısında «liberal ve radikal görüşün hiç bir zaman bir halk tabanı olmamıştır; aslında, liberal gelenek sınırlı bir azınlığın, belki de bir elitin geleneğidir» diye demektedir. «The Revolt Against Social Equality,» **Dissent**, 4 (1957), s. 370.

'İşte onun için Faşistlerle birliğim' diyor. 'Siyahlara karşı duruyorlar. O Salmon, Komünisttir. İşçi Partisi de Komünist. Sendikalar gibi.' Anasının babasının koyu İşçi Partili olduklarını söylüyor. Kendisi İşçi Partisine karşı mıdır? 'Yo, onlardanım. Biliyorsun, onlar-bizi tutar. Ben sendikalardanım da.' Komünistlerin egemen olmasına karşın mı? 'Kuşkusuz,' diyor. 'Komünist Partisini severim. Kuvvetlidir.' Faşistler Komünistlerden nefret ettiklerine göre, nasıl olur da Komünistleri tutar?

Len diyor ki 'Biliyorsun, ben zencilere karşı oldukları zaman faşistlerdenim. Ama faşistler aslında zenginleri tutarlar, biliyorsun, tutucular gibi. Hep patronları, onlar gibileri tutarlar. Ama Komünistler çok kuvvetli.' Ona Britanya Komünist Partisinin pek küçük olduğunu söyledim.

'Ossun.' diyor, 'arkalarında Rusya var.' Sesi hayranlık dolu. 'Rusya'ya bayılırım, biliyosun herifleri. Barışçılar. Kuvvetliler. Bi şeyi yaparız dediler mi, yaparlar. Bizim gibi değil. Düşün bir kere: orada öyle bir silâhları var ki, generalleri kolunu bir sallasa hepimizi siler süpürür. Bizi toptan, tamamen temizler. Dürüst o Ruslar. Bir şeyi yaparız dediler mi, yaparlar. Macaristan'daki gibi. Acıyorum onlara, Macarlara. Ama gördün, nasıl Ruslar gidip onları durdurdu. Tanklar. Kıbrıs'ta bizim gibi değil. Bizim oğlanları arkadan vurdular, biz ne yaptık? Komünistler küçük adamı tutar.'[3]

İşçi sınıfının ırk üstüne peşin hükümlerinin ve totaliter siyasal hareketleri tutmasının göze çarpacak kadar açık olan bu gibi belirtileri, kamu oyu, din, aile kalıpları ve kişilik yapısı araştırmalarında da ortaya konulmuştur. Bu incelemelerin bir çoğu, alt-sınıf hayat tarzının siyasete karşı katı ve hoşgörüsüz tavırlar takınan bireyler yarattığını göstermektedir.

İlk bakışta, siyasal tarih olaylarının bu görüşü yalanladığı sanılabilir. Ondokuzuncu yüzyıldaki başlangıçlarından beri, işçi örgüt ve partileri, siyasal demokrasinin yayılmasında, ileri siyaset ve ekonomi savaşlarında başlıca güçlerden biri olmuşlardır. 1914'ten önce, işçi sınıfının sol partileriyle ekonomik olarak imtiyazlı sağ arasındaki klasik ayrım, yalnızca gelirin, statünün ve eğitim fırsatlarının yeniden dağıtımı gibi sorunlara dayanmıyordu; toplumsal özgürlükler ve uluslararası politikayla da ilgiliydi. İşçiler, partilerinin siyasetleri gereğince, daha çok siyasal demokrasi, din hürriyeti, azınlık hakları ve uluslararası barış için döğüşenlerin belkemiğini oluşturuyorlardı, tutucu orta ve yukarı sınıflar ise, Avru-

(3) New Statesman'de Clancy Sigal'ın yazısı: 4 Ekim 1958, s. 440.

pa'nın çoğu ülkelerinde seçim hakkının genişletilmesine karşı direnmek, devlet kilisesini desteklemek ve şovence dış politikaları tutmak gibi aşırı siyaset kalıplarına yöneliyorlardı.

1914'ten bu yana olanlar, bu kaplıları yavaş yavaş aşındırmıştır. Bazı uluslarda, işçi sınıfı grupları nüfusun en çok milliyetçi bölümü olduklarını ortaya koymuşlardır. Bazılarında işçiler, azınlık gruplarının eşit haklarına karşı mücadelede ön safta yer almışlar ve yerleşmek için kendi ülkelerine göç edenleri sınırlandırmaya ya da göç etmenin serbest olduğu ülkelerde ırk ayrımına dayanan ölçülerin konulmasına çalışmışlardır. Faşizm düşmanlığı devrinin sona ermesi ve soğuk harbin doğuşu göstermiştir ki, özgürlük mücadelesi, ekonomik sınıf mücadelesinin basit bir çeşidi değildir. Komünist hareketin özgürlük için oluşturduğu tehdit, bir zamanlar Faşizmin ve Nazizmin oluşturdukları tehdit kadar büyüktür. Komünizm, kuvvetli olduğu bütün ülkelerde, daha çok işçi sınıfının alt tabakaları yahut köylü halklar tarafından tutulmaktadır.[4] Komünist partileri kadar, tamamen ve yalnızca işçi sınıfının ve yoksulların partisi olan başka hiç bir parti yoktur. Gelmiş geçmiş ve bugünkü sosyalist partileri, Komünistlere göre orta sınıflardan çok daha fazla destek bulmuşlardır.

Bazı sosyalist ve liberaller, bu gerçeklerin işçi sınıfının otoriteci yönelimini kanıtlamadığını ileri sürerler; çünkü Komünist partisi çoğu kere kendini Batı'nın klasik demokrasi ideallerinin, hürriyetin, eşitliğin ve kardeşliğin gerçekleştirilmesine çalışan bir partiymiş gibi gösterir. Böyleleri, Komünistlerin çoğu taraftarlarının, özellikle daha az eğitilmiş olanların, Komünistleri sadece daha militan ve daha iyi iş başaran sosyalistler saymaya ikna edildiklerini savunurlar. Bana kalırsa, Komünist ideolojinin uzlaşmaz ve hoşgörmez taraflarının bir güçsüzlük kaynağı olmaktan çok, düşük gelirli ve küçük mevkili işleri olan o az tahsilli geniş tabakadan üye çektiği varsayımı daha doğrudur; bu tabaka, modern endüstri toplumlarında, tamamen olmamakla birlikte geniş ölçüde işçi sınıfına girer.

Aşağı tabakaların sosyal durumu, özellikle düşük eğitim düzeyli yoksul ülkelerde, bu gruplardaki insanları siyaseti siyalı-be-

(4) Komünistlerin gücünün ülkeden ülkeye neden başkalıklar gösterdiği, yukarıda, ekonomik gelişmenin düzey ve hızıyla ilgili olarak Bölüm II'de ele alınmıştır.

yaz, iyi-kötü diye keskin ayrımlar altında görmeğe yatkın kılmaktadır. Dolayısıyla, başka şeyler eşit olduğu takdirde, bu tabakadan olanlar, sosyal sorunlara kolay ve çabuk çözüm yolları gösteren aşırı hareketleri öbür tabakadakilerden daha çok tercih eder ve onlardan daha katı görüşlere bağlanırlar.

Her hangi bir sosyal tabaka veya sınıfın «otoriteci»liği, kuşkusuz hayli göreli bir şeydir; çoğu hallerde, kuruluşlar yoluyla demokrasiye bağlanmanın veya bireysel plânda çapraz baskıların etkisiyle değişir. Her hangi bir ülkede aşağı sınıf, yukarı sınıflardan daha çok otoriteci olabilir, fakat «mutlak» (yani göreli olmayan) bir ölçüyle bir ülkenin bütün sınıflarının bir başkasının herhangi bir sınıfından daha az otoriteci olması olanaklıdır. Hoşgörü kurallarının her sosyal tabakada iyice gelişip yayıldığı Britanya gibi bir ülkede, en aşağı sınıf bile, hemen ele alınması gereken sorun ve buhranların her sınıfı etkilediği ve çabuk çözüm yollarının bütün gruplarca arandığı az gelişmiş bir ülkenin en çok eğitim görmüş tabakasından daha az otoriteci ve daha çok olgun olabilir.[5]

Aşağı statülü kimselerin üyesi oldukları belli başlı kuruluşların demokratik süreç ve ideallere bağlılığı da, kişisel değerleri ne kadar otoriteci olursa olsun, bu kimselerin gerçekteki siyasal davranışlarını etkileyebilir.[6] Sosyal ve ekonomik haklar uğrunda başarıyla mücadele eden demokratik siyaset ve sendika hareketlerine (Komünistlerin ortaya çıkmasından önce) sadakatla bağlanmış bir işçi sınıfı, bağlarını kolay kolay değiştirmez.

---

(5) Hoşgörü normlarının Britanyalı işçi sınıfınca kabul edilişleri üstüne bir tartışma için bak. Richart Hoggart, **The Uses of Literacy** (London: Chatto and Windus, 1957), s. 78-79 ve 146-48. Lübnan'daki Amerikan Üniversitesinin 130 öğrencisi üstünde yapılan bir inceleme, bu öğrencilerin de Amerikalı işçiler gibi otoritecilik ile ekonomik radikalizm arasında bir bağıntı gösterdiklerini ortaya koymuştur. E. T. Prothro & Levon Melikian, «The California Public Opinion Scale in an Authoritarian Culture,» **Public Opinion Quarterly**, 17 (1953), s. 353-63. 1951-52'de, bütün taşra nüfusunun örneklemi olan 1800 Porto Riko'lu ergin üstüne yapılan bir inceleme, bu grubun yüzde 84'ünün «bir hayli otoriteci» olduğunu göstermiştir. Oysa, buna denk düşen Amerikan nüfusunda bu oran yüzde 46'dır. Bak. Henry Wells, «Ideology and Leadership in Puerto Rican Politics,» **American Political Science Review**, 49 (1955), s. 22-40.

(6) Güneyli Demokratlar McCarthy'nin ve McCarthyci taktiklerin en şiddetli karşıtıydılar; ama bu karşıtlık, onun demokrasiye aykırı metodlarına içerlemelerinden değil, Demokrat partiye kurumsal bir bağları oluşundandı.

Bireylerin (çapraz baskılarla) başka değer ve kurumlara bağlanması en yerleşmiş ön-yatkınlıkları bile aşabilir. Örneğin, kapitalizme düşman olan Katolik bir Fransız, İtalyan yahut Alman işçisi, yine de Fransa, İtalya yahut Almanya'nın nisbeten tutucu bir partisine oy verebilir, çünkü Katoliklerle olan bağları sınıf statüsüne karşı duyduğu hoşnutsuzluktan daha güçlü olabilir; öte yandan kendinde otoriteciliğe doğru eğilimler olan bir işçi, anti-faşist işçi sınıfı partileri ve sendikalarıyla ilişkilerinden ötürü, demokrasi kurumlarını faşistlerin saldırılarına karşı savunabilir. Tersine, aşırı politikalara eğilim duymayan biri, aşırı bir partiyi programının ve siyasal rolünün belli yanları yüzünden tutabilir. 1936'da ve 1943'te bir çok kimse Komünistleri uluslararası bir faşist düşmanı parti diye desteklemiştir.

O halde, belli bir sosyal tabakanın aşırı ya da demokratik siyasal partileri tutma niteliği, kamu oyu araştırmalarıyla ortaya çıkarılan tavırlarına ve psikolojik ön-yatkınlıklara bakarak kestirilemez.[7] Gerçi, teori de meydandaki olaylar da şunu göstermektedir ki, alt tabakalar nisbeten daha çok otoritecidirler, (yine başka şeyler eşit olduğu takdirde) demokrat ve ılımlı bir hareketten çok aşırılığı daha çekici bulacak ve bir kere, böyle bir aşırılıktan yana harekete girince oradaki demokrasi yokluğu yüzünden —daha çok eğitilmiş ve daha olgun taraftarların kopmaya yönelmelerine karşılık— yabanlaşmayacaktır.[8]

Demokrasi ve Aşağı Sınıflar

Her yerde yoksul tabakalar, ekonomik sorunlarda daha liberal yahut solcu olurlar; refah devleti, daha yüksek ücretler, yüksek gelir vergileri, sendika desteği v.b. isterler. Fakat liberalizm, ekonomi dışı terimlerle —sivil özgürlükleri tutmak, enternasyonelci-

(7) 'Siyasal davranış, siyasal tavırların yahut psikolojik tarzların zorunlu bir fonksiyonudur' demenin yanlışlığı üstüne ayrıntılı bir tartışma için bak. Nathan Glazer ve S. M. Lipset, «The Polls on Communism and Conformity,» Daniel Bell'in derlediği **The New American Right** adlı kitapta (New York: Criterion Books, 1955), s. 141-66.

(8) «Aşırı» terimi, hareketler, partiler ve ideolojiler için kullanılır. «Otoriteci» sözü ise, bireylerin (ya da —grup karakteristikleri olarak değil, bireysel tavırların istatistik bir toplamı oldukları hallerde— grupların) tavır ve ön-yatkınlıklarını anlatır. «Otoriteci» teriminin tavır incelemeleriyle pek çok girdisi çıktısı olması, toplumsal kuruluşlar hakkında da güvenle kullanılabilmesini güçleştirmektedir.

lik gibi— tanımlanırsa, korrelasyon tersine döner. Daha varlıklılar daha liberal, daha yoksullar daha hoşgörüsüz olurlar.'

Bir takım ülkelerde yapılan kamu oyu araştırmalarının sonuçları, aşağı sınıfların siyasal bir sistem olarak demokrasiye, şehirli orta ve yukarı sınıflardan çok daha az bağlı olduğunu göstermiştir. Örneğin, Almanya'da Cologne'daki UNESCO Enstitüsü tarafından 1953'te yapılan bir incelemede sistemli bir örneklemeyle seçilmiş 3000 Almana şu soru sorulmuştu: «Sizce, tek parti olması mı, birden çok parti olması mı, yoksa hiç parti olmaması mı iyidir?» Cevap verenlerin meslekî durumlarına göre sonuçların sıralanması, işçi sınıfının alt tabakalarıyla taşra nüfusunun, birden çok partili sistemi (bu sistemi tutmak, Batı ülkelerinde demokratik tavırların iyi bir belirtisi sayılabilir), orta ve yukarı tabakalardan daha az tuttuklarını ortaya koymuştur.

TABLO I

Çeşitli Alman Meslek Gruplarının Tercih Ettikleri Parti Sistemleri*
—Yüzde Olarak - Yalnız Erkekler—

Meslek Grupları	Birden Çok Parti	Tek Parti Olması	Hiç Parti Olmaması	Fikri Yok	Cevap Toplamı
Yüksek Devlet Memuru	88	6	3	3	111
Yukarı Büro Memuru	77	13	2	8	58
Serbest Meslek Sahibi	69	13	8	10	38
Usta İşçi	65	22	5	8	277
Zenaatçı	64	16	9	11	124
Aşağı Büro Memuru	62	19	7	12	221
(Küçük) İş Adamı	60	15	12	13	156
Çiftçi	56	22	6	16	241
Yarı-Yetişkin İşçi	49	28	7	16	301
Sıra İşçisi	40	27	11	22	172

(*) Cologne'daki UNESCO Enstitüsünün yazara verdiği IBM kartlarından hesaplanmıştır.

1958'de bunun gibi bir soru, Avusturya, Japonya, Brezilya, Kanada, Meksika, Batı Almanya, Hollanda, Belçika, İtalya ve Fransa'da millî veya kısmî örneklere sorulduğunda, yukarıdakilere benzeyen sonuçlar elde edilmişti. Çok partili sistemi isteyen oran ül-

(9) G. H. Smith'in şu iki makalesine bakınız: «Liberalism and Level of Information,» **Journal of Educational Psychology**, 39 (1948), s. 65-82; ve «The Relation of 'Enlightenment' to Liberal-Conservative Opinions,» **Journal of Social Psychology**, 28 (1948), s. 3-17.

keden ülkeye değişmekle birlikte, bu sistemi en az tutanlar her ulusta aşağı sınıflar olmaktadır.[10]

Japonya'da, Büyük Britanya'da ve A.B.D.'nde, toplumsal özgürlük sorunlarına yahut çeşitli azınlıkların haklarına karşı genel tepkileri ölçmek için düzenlenen incelemeler de böyle sonuçlar vermiştir. Japonya'da işçiler ve tasralı nüfus, orta ve yukarı sınıflardan daha çok otoritecidir ve toplumsal özgürlüklerle daha az ilgilidir.[11]

İngiltere'de, psikolog H. J. Eysenck genel sosyal görüşlerinde zihin yapısı bakımından «sert» olan kimselerle «yumuşak»lar arasında, yukarıdakilerle karşılaştırılabilecek farklar olduğunu göstermiştir. İlk grup, standart ahlâk ve din kurallarından sapmalara karşı hoşgörüsüz davranmaya, Zenci-düşmanı, Yahudi-düşmanı ve hastalık derecesinde yabancı-aleyhtarı olmaya yönelir; «yumuşak»lar ise sapmaları hoşgörüyle karşılar, peşin hükümsüz olurlar ve uluslararası düzeyde düşünürler.[12] Çeşitli Britanya partilerinin taraftarlarına uygulanan tavır ölçmelerine dayanarak, Eysenck bulgularını şöyle özetlemektedir : «orta sınıftan tutucular, işçi sınıfından gelen tutuculara oranla daha yumuşaktır; orta sınıf Sosyalistler işçi Sosyalistlerden daha yumuşaktır; orta sınıf Komünistler bile işçi Komünistlerden daha yumuşak olurlar.»[13]

(10) Bu bilgiler, **World Poll**'un dosyalarındaki henüz yayınlanmamış verilere dayanmaktadır. **World Poll**, bir çok ülkelerde biribirleriyle karşılaştırılmaya elverişli incelemeler düzenleyen **International Research Associates** tarafından kurulmuştur. Bu araştırmada sorulan soru şöyleydi: «Diyelim ki, sizin kendi görüşlerinize uyan bir siyasal parti olsun - yani, aşağı yukarı kendi partiniz sayabileceğiniz bir parti. Bu takdirde, bu partinin, ülkemizde başkaca partiler olmaksızın, tek parti olmasını ister miydiniz, yoksa böyle bir tek-parti sistemine karşı olur muydunuz?» Bu soruya verilen cevaplarda, statü aşağılığıyla, kuvvetli bir önderin değerine inanmak arasında, yukarıdakilere benzeyen korrelasyonlar bulunmuştur.

(11) Bak. Kotaro Kido ve Masataka Sugi, «A Report of Research on Social Stratification and Mobility in Tokyo» (III), **Japanese Sociological Review**, 4 (1954), s. 74-100; ve **National Public Opinion Institute of Japan**'ın 26 numaralı raporu, **A Survey Concerning the Protection of Civil Liberties** (Tokyo, 1951).

(12) Bak. H. J. Eysenck, **The Psychology of Politics** (London : Routledge and Kogan Paul, 1954), s. 127.

(13) **Ibid.**, s. 137; bu incelemenin süreçleri hakkında ciddi sorular ortaya atan metodolojik eleştirme için bak. Richard Christie, «Eysenck's Treatment of the Personality of Communists,» **Psychological Bulletin**, 53 (1956), s. 411-30.

Çeşitli Amerikan araştırmalarının ortaya koyduğu sonuçlar da açık ve tutarlı olarak, alt tabakaların en az hoşgörülü tabakalar olduğunu göstermektedir.[14] Bu araştırmaların, 5000 Amerikalının örneğe alındığı bütün A.B.D. çapında yapılan en sistemlisinde, Samuel A. Stouffer, Komünistlere, din aleyhtarlarına, sanayinin devletleştirilmesini savunanlara söz hürriyeti tanınıp tanınmaması gibi toplumsal özgürlüklerle ilgili sorulara verilen cevaplara göre düzenlenmiş bir ölçü cetveli kullanarak, örneğine dahil olanları «daha az hoşgörülü - orta - daha çok hoşgörülü» diye üç kategoriye bölmüştür. Tablo II'nin gösterdiği gibi, sosyal merdivende yükseldikçe hoşgörü artmaktadır. Kol işlerinde çalışanların ancak yüzde 30'u «daha çok hoşgörülü» kategoriye girmektedir; oysa aynı oran, ser-

TABLO II

Toplumsal Özgürlük Sorunları Bakımından «Daha Çok Hoşgörülü» Olan Erkeklerin Oranı*

Serbest meslek ve yarı-serbest meslek	% 66	(159)
İşletmeci, İdareci, Devlet Memuru	51	(223)
Büro veya Tezgâhta Çalışanlar	49	(200)
Kol İşçileri	30	(685)
Çiftçi ya da Çiftlik İşçileri	20	(202)

* Samuel A. Stouffer, **Communism, Conformity and Civil Liberties** (New York: Doubleday and Co., 1955), s. 139. Kol ve çiftlik işçileriyle ilgili sayılar Prof. Stouffer'in sağlamak nezaketini gösterdiği IBM kartlarından hesaplanmıştır.

(14) Bu konuyla ilgili olarak 1949'a kadar çıkmış olan bütün yayınlar şu kaynakta ele alınmıştır: Arnold W. Rose, **Studies in Reduction of Prejudice** (Chicago: American Council on Race Relations, 1948). Çeşitli araştırmalar, eğitimin nasıl kilit bir önem taşıdığını ve ekonomik statünün nasıl bakımsız bir etki yaptığını ortaya koymuştur; bu etkenlerin ikisi de, aşağı statünün başlıca kurucu öğeleri olmaktadırlar. Bir ırk grubuna karşı takınılan tavırlar üstüne veriler için bak. Daniel J. Levinson ve R. Nevitt Sanford, «A Scale for the Measurement of Anti-Semitism,» **Journal of Psychology**, 17 (1944), s. 339-70 ve H. H. Harlan, «Some Factors Affecting Attitudes toward Jews,» **American Sociological Review**, 7 (1942), s. 816-27. James G. Martin & Frank R. Westie, «The Tolerant Personality,» **American Sociological Review**, 24 (1959), s. 521-28. A.B.D.'inde ırk ilişkileri alanındaki son araştırmaların toplu bir özeti için bak. Melvin M. Tumin, **Segregation and Desegregation** (New York: Anti-Defamation League of B'nai B'rith, 1957).

best meslek sahipleri için yüzde 66 ve işletmeciler, idareciler, devlet memurları için yüzde 51'dir. Almanya ve Japonya'da olduğu gibi, burada da çiftçiler az hoşgörülü görünmektedir.

Onüç ayrı ülkede yapılan kamu oyu incelemelerinin ortaya koyduğu, aşağı tabakaların demokratik normlara orta sınıflardan daha az bağlı olduğu yolundaki bulgular, «otoriteci kişilik»in sosyal korrelatlarını arayan - daha çok psikolojiyle ilgili olan araştırıcıların vardıkları sonuçlarla da doğrulanmıştır.[15] Yakınlarda özetlenmiş bulunan, bu alandaki bir çok inceleme, daima otoritecilik ile aşağı sınıf statüsü arasında bir beraberlik olduğunu göstermektedir.[16] Los Angeles'li 460 ergin üstünde yapılan bir araştırma, «işçi sınıfında, orta sınıftan da yukarı sınıftan da daha yüksek bir oranda otoriteciler bulunduğu»nu söylemekte ve işçilerin arasında da, kendilerini açıkça «işçi sınıfı»ndan sayanların «orta sınıf»tan sayanlardan daha çok otoriteci olduğunu ileri sürmektedir.[17]

Bundan başka, yeni araştırmalar aşağı sınıflarda otoritecilikle nörotiklik arasında *olumsuz* bir korrelasyon olması olanağını da ortaya koymaktadırlar. Genel olarak, bağlı oldukları grubun standartlarından sapanlar, bu standartlara uyanlardan daha fazla nörotik olmaya eğilim gösterirler; dolayısıyla, otoriteci yönelimlerin aşağı statülü kimseler arasında hemen hemen standart olduğunu kabul edersek, bu grubun daha liberal üyelerinin daha nörotik olmaları gerekir.[18] Anthony Davids ve Charles Eriksen adında iki psikoloğun işaret ettikleri üzere «otoriteciliğe ilişkinlik standartlarının hayli yüksek olduğu» yerlerde, insanlar hem aklı başında

---

(15) Bak. Theodore Adorno, et. al., **The Authoritarian Personality** (New York: Harper and Bros., 1959). Bu orijinal inceleme, bu noktada kendisinden sonra yapılan incelemelere nazaran daha az tutarlı sonuçlar vermiştir. Yazarların kendileri de, örneğin yetersizliğine değinmektedirler (s. 178).

(16) Richard Christie ve Peggy Cook, «A Guide to Published Literature Relating to the Authoritarian Personality,» **Journal of Psychology**, 45 (1958), s. 171-99.

(17) W. J. McKinnon ve R. Centers, «Authoritarianism and Urban Stratification,» **American Journal of Sociology**, 61 (1956), s. 618.

(18) Bu alandaki çağdaş psikoloji bilgisinin gereğinden çoğu, akademik araştırıcının en rahat yakalayabileceği topluluklardan —üniversite öğrencilerinden— edinilmiştir. Bu fazlasıyla seçkin grubun kişilik ve tavır belirtilerinin bütün nüfusun diğer bölümlerine göre çok farklı olabileceği çoğu kere unutulmaktadır.

hem de otoriteci olabilirler.[19] Aşağı sınıftan gruplarda bunun çoğu kere böyle oluşu, otoriteci tavırların bu gibi gruplarda «normal» ve beklenir olduğu varsayımına da uymaktadır.[20]

Aşırı Dinler ve Aşağı Sınıflar

Bir çok gözlemci, aşağı sosyal statü ile temelci yahut kiliastik din arasında bir bağıntı bulunduğuna dikkati çekmiştir. Bu görüş, aşırı dinlerin, otoriteci siyasal tavırları yaratan aynı sosyal güçlerin ürünü olduklarını akla getirmektedir. Öte yandan liberal Protestan kiliselerinin üyeleri, çoğunlukla orta sınıftandır. A.B.D.'nde bu durum, dinde olduğu gibi siyasette de liberal olan, dolayısıyla toplum ve din görüşlerini aşağı tabakalara yaymak isteyen liberal Protestan rahipler için gerçek bir çıkmaz yaratmıştır. Çünkü, bu sınıfların, papazlarından modern Protestan teolojisi değil, cehennem ateşi ve kurtuluş vaazları dinlemek istedikleri anlaşılmıştır.[21]

Sosyalist hareketin başlarında, Engels, ilk Hıristiyanlıkla devrimci işçi hareketi arasında, özellikle yeryüzüne saadet ve adaletin geleceği inancının çekicilikleri ve aşağı sınıf dayanakları bakımından «dikkate değer benzerlikler» olduğunu gözlemlemişti.[22] Son zamanlarda da, çağdaş Amerika'nın küçük tarikatlarını inceleyen bir araştırıcı, Elmer Clark, bu küçük inançların, ilk Hıristiyanlık gibi, «daha çok, dinlerin ihmal ettiği yoksullar arasında doğduğu»nu öne sürmüştür. Bu yazar şöyle demektedir: «yoksulların başkaldırışlarının —son zamanlara gelene kadar hep olduğu üzere— dinle ka-

(19) Bak. Anthony Davids ve Charles W. Eriksen, «Some Social and Cultural Factors Determining Relations Between Authoritarianism and Measures of Neuroticism,» **Journal of Consulting Psychology**, 21 (1957), s. 155-59. Bu mahalede, ilgili diğer kaynaklara göndermeler yapılmıştır.

(20) Almond'un örneğindeki Komünistlerden orta sınıf kökenli olanların işçi sınıfından gelenlere göre iki kat daha çok nörotik sorunları olduğunu buluşunun da gösterdiği gibi, Komünist partisi üyeliğinin gerekleriyle işçi sınıfından gelmenin daha iyi uyuşması, aşırı politikaları tutmanın işçi sınıfı zemininde normalliğini ve bu iki unsurun çakışmasını bir kere daha ortaya koymaktadır. Gabriel Almond, **The Appeals of Communism** (Princeton: Princeton University Press, 1954), s. 245-46.

(21) Bak. Liston Pope, **Millhands and Preachers** (New Haven: Yale University Press, 1942), s. 105-16.

(22) Bak. Friedrich Engels, «On the Early History of Christianity,» Karl Marx ve Friedrich Engels, **On Religion** (Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1957) adlı eseri, s. 312-20.

rıştığı hallerde, yeryüzünde saadet ve adaletin kurulacağı fikirleri ortaya çıkmıştır ... bu kavramlar İncilcilik geleneğini takip eden küçük tarikatların çoğunda egemen durumdadır. Premillenaryanizm aslında, ezilenlerin, varını-yoğunu gitirmişlerin bir savunma mekanizmasıdır; toplumun süreçleriyle nimetlenmekten umut kesenler, bu sefer zenginliklerini kendilerinden esirgeyen dünyaya karşı olur ve kendilerini yükseltecek, zenginleri ve kuvvetlileri alaşağı edecek kozmik bir felâketle bu dünyanın son bulacağını kurmaya başlarlar.»[23]

Din tarikatlarının ileri gelen tarihçisi, Ernst Troeltsch, temelci tarikatların psikolojik çekiciliğini, aşırı politikaya da pek güzel uyacak şekilde betimlemiştir: «Esas yaratıcı işi yapan, gerçek bir din temeline dayanan topluluklar kuran, aşağı sınıflardır. İmgelemeyi ve duygu yalınçlığını, düşünmeğe pek alışmamış bir zihinle, ilkel bir enerjiyle ve çabuk tatmin isteyen bir gereksinim duygusuyla birleştirmeyi başaran yalnız onlardır. Ancak böyle bir temel üstünde, teslim olma sadeliği ve sarsılmaz bir kesinlikle Kutsal Vahiy'e kayıtsız şartsız iman kurulabilir. Ancak böyle bir yoldaşlık içindedir ki, ruhsal gereksinim duygusu olan ve her zaman herşeyi göreli açıdan görmek anlamında aydın gibi düşünmeye alışmamış kimseler yer alabilir.»[24]

Hızlı gelişen bir tarikata mükemmel bir örnek, A.B.D.'nde üye sayısı yüzbinleri aşan Jehovah'ın Şahitleri, «geçmişteki gibi, ayrıcalıksız tabakları çekmeğe devam etmektedir.»[25] Şahitler'in başlıca öğretisi, Gökler Grallığı'nın artık geldiğidir: «Çağın sonu yakın. Armageddon Cengi* köşe başında. Kötüler ortadan kaldırılınca

(23) Elmer T. Clark, **The Small Sects in America** (New York: Abington Press, 1949), s. 16, 218-19. Bryan Wilson'a göre, «güvensizlik, farklı statü, endişe, kültürel ihmal, tarikatların bazı kimseler için karşılayabilecekleri bir yeniden-düzenleme gereksinimi yaratırlar. Böyle düzenleri bozulan, aynı kenar durumlarda bulunan topluluklar ya da meslek grupları veya teker teker bireyler olabilir.» Bak. «An Analysis of Sect Development,» **American Sociological Review**, 24 (1959), s. 8 ve aynı yazarın **Minority Religious Movements in Modern Britain** (London: Heinemann, 1960) adlı eseri.

(24) Ernst Troeltsch, **The Social Teaching of the Christian Churches** (London: George Allen and Unwin, 1930), cilt I, s. 44.

(25) Bak. Charles S. Braden, **These Also Believe. A Study of Modern American Cults and Minority Religious Movement** (New York: Macmillan, 1949), s. 384.

* Armageddon Cengi (Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit: «Vahiy» Bab 16, 16.) Hıristiyanlıkta uluslararası büyük bir savaş kavramıdır.

teokrasi yahut Tanrı'nın yönetimi yeryüzünde kurulacak.»[26] Ve Komünistler gibi, örgütleri «hiyerarşik ve yüksek derecede otoritecidir. Hareketin bir bütün olarak yönetimine ya da politikasının saptanmasına demokratik katılma hemen hiç yoktur.»[27]

Siyasal aşırılık ile dinî aşırılığın sosyal kökleri arasında doğrudan bağıntılar olduğu, bir çok ülkede gözlemlenmiştir. Çarlık Rusya'sında genç Troçki bu bağıntıyı kavramış ve (devrimci Marxist bir kuruluş olan) Güney Rusya İşçi Sendikası'nın ilk işçi sınıfından üyelerini başarıyla tarikat mensuplarından almıştı.[28] Hollanda ve İsveç'te yeni araştırmalar, Komünistlerin bir zamanlar temelci dini canlandıranların egemen oldukları alanlarda en kuvvetli olduklarını göstermiştir. Finlandiya'da Komünizm ve canlandırılmış Hıristiyanlık hep aynı bölgelerde kuvvetlidir. Finlandiya'nın yoksul olan doğu bölgelerinde Komünistler halkın din duygularını incitmemeye çok dikkat etmektedirler. Hatta bir çok Komünist toplantılarının dinî ilâhiler söylemekle başladığı iletilmektedir.[29]

Bu, aşağı sınıf öğelerinin tuttuğu din tarikatlarının zorunlu olarak ya da çoğu hallerde siyasal direnç merkezleri olması demek değildir. Gerçekte, bu gibi tarikatlar, aksi takdirde siyasal aşırılık kanallarına dökülecek hoşnutsuzluk ve kırgınlıkları kuruturlar. Belirtmek istediğimiz şey, katı temelcilik ve doğmacılığın, aşırı siyasal hareketlere katılmakla başka bir çıkış yeri bulan aynı esas niteliklere, tavırlara ve ön-yatkınlıklara bağlanabileceği özelliğidir.

Sven Rydenfelt, İsveç Komünizminin kaynakları üstüne yaptığı fevkalâde incelemesinde, İsveç'in kuzeyindeki sosyal ve ekonomik

(26) **Ibid.**, s. 370.

(27) **Ibid.**, s. 363. Otoriteci siyasal hareketlerde olduğu gibi, bu tarikatların çoğunda da hoşgörmezlik karakterinin, aşağı sınıftan üyeler için dayanılması güç bir şey değil, tersine çekici bir özellik olduğu ileri sürülebilir. Bu savı destekleyecek sistemli deliller bulunmamakla birlikte, böyle bir varsayım bu gibi tarikatlardaki hizipçiliğe karşı hoşgörü yokluğunu ve sonu gelmez bölünmeleri açıklamaya yarayabilir; çünkü yeni gruplar eskileri kadar hoşgörüsüz olurlar, zaten ayrılma da çoğu kere kimin hoşgörüsüz fikir ve metodlarının egemen olacağı sorunundan çıkar.

(28) Bak. Isaac Deutscher, **The Prophet Armed, Trotsky, 1879-1921** (London: Oxford University Press, 1954), s. 30-31.

(29) Bak. Sven Rydenfelt, **Kommunismen I Sverige. En Samhallsvetenskaplig Studie.** (Kund: Gleerupska Universitetsbokhandeln, 1954), s. 296, 336-37; Wiardi Beckman Institute, **Verklezingen in Nederland** (Amsterdam, 1951), (teksir edilmiş) s. 15, 93-94; Jaako Novsianien, **Kommunism Kuoplon lää nissä** (Helsinki: Joensuu, 1956).

bakımlardan karşılaştırılmaya elverişli iki bölgenin —Vasterbotten ve Norrbotten— ele alarak, bu bölgelerin birincisinde nisbeten düşük olan Komünist oyu (yüzde 2) ile ikincisinde çok daha yüksek olan Komünist oyunu (yüzde 21) izah edebilmek için, bu iki bölge arasındaki farkları çözümlemiştir. İsveç'te bütün öteki partilerden fazla dinde aşırılığı destekleyen Liberal parti Vasterbotten'de kuvvetli (yüzde 30), Norrbotten'de zayıftır (yüzde 9). Aşırılığa verilen oy toplamı her iki bölgede de hemen hemen eşit olduğundan —yüzde 30 ve 32— Rydenfelt İsveç'in en yoksul, toplumsal bakımdan en yalnız ve en köksüz gruplarından bir kısmını içlerinde taşıyan bu bölgelerin her ikisinde de radikalliğe karşı genel bir ön-yatkınlık bulunduğu, ancak bunun ifadesinin bir bölgede dincilik, ötekinde ise Komünistlik şeklini alarak fark gösterdiği sonucuna varmıştır: «Komünistler ve örneğin Pentecostal tarikatlarda olduğu gibi dinci radikaller, aynı gruplardan kendilerine taraftar bulmak için adeta yarışmaktadırlar.»[30]

Aşağı Sınıfların Sosyal Durumu

Aşağı sınıftan bireylerin otoriteci ön-yatkınlıklarına bir takım öğeler katkı yaparlar. Düşük eğitim düzeyi, her çeşit siyasal ya da gönüllü kuruluşlara az katılma, az okuma, soyutlanmış işler, ekonomik güvensizlik ve otoriteci aile kalıpları, bunların en önemlilerindendir. Bu öğeler arasında karşılıklı bağlar vardır, ama birbirlerinin aynı değildir.

Okulda öğrenim görmüş olma derecesiyle (bu etkenin kendisi de sosyal ve ekonomik statüyle yakından ilintilidir) demokratik olmayan tavırlar arasında yüksek bir korrelasyon olduğu yolunda tutarlı bir çok belirti vardır. Amerikalı sosyolog Samuel Stouffer'in Amerika'da toplumsal özgürlüklere karşı takınılan tavırlar üstüne yaptığı incelemedeki ve UNESCO Araştırma Enstitüsünün çok partili sistem üstüne Alman kamu oyu araştırmasındaki veriler (Tablo III ve IV), bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu tablolar şunu göstermektedir ki, her eğitim düzeyinde daha yüksek statülü meslekten olanlar daha çok hoşgörülü olmaya yönelmekle birlikte, eğitim düzeyinin yükselmesiyle hoşgörürlük

(30) W. Philips Davidson'un Sven Rydenfelt'in yukarıda adı geçen eseri hakkındaki Public Opinion Quarterly'de çıkan kanşayıcı çözümleme yazısına bakınız, 18 (1954-55), s. 375-88. Aktarılan parça, s. 382'dedir.

teki çoğalma —diğer etkenler sabit kalmak koşuluyla— daha yüksek meslek düzeyinin getirdiği hoşgörü artışından daha büyüktür.[31] Az eğitim ve düşük meslek durumu, kuşkusuz kendi aralarında da bağıntılıdır ve hoşgörü yokluğuyla birlikte görülen statü aşağılığını meydana getiren karmaşığın bir kısmını oluştururlar.[32]

TABLO III

A.B.D.'nde (1955) Meslek, Eğitim ve Siyasal Hoşgörü Arasındaki Bağıntı*

Eğitim Durumu	«En Çok Hoşgörülü» İki Kategorideki Yüzdeler			
	Aşağı Kol İşçisi	Yukarı Kol İşçisi	Aşağı Büro Memuru	Yukarı Büro Memuru
İlk ve Orta Okulu Bitirmiş	13 (228)	21 (178)	23 (47)	26 (100)
Liseye Devam Etmiş	32 (99)	33 (124)	29 (56)	46 (68)
Liseyi Bitirmiş	40 (64)	48 (127)	47 (102)	56 (108)
Üniversiteye Devam Etmiş	— (14)	64 (36)	64 (80)	65 (37)
Üniversiteyi Bitirmiş	— (3)	— (11)	74 (147)	83 (21)

* Samuel A. Stouffer'in **Communism, Conformity and Civil Liberties** (New York: Doubleday and Co., Inc., 1955) incelemesiyle ilgili olarak topladığı ve bize sağlamak nezaketini gösterdiği IBM kartlarından hesaplanmıştır.

---

(31) Bütün Amerikan nüfusundan seçilen bir örnekle yapılmış bir araştırma, eğitimin işçiler arasında bir «otoriteci kişilik» cetveline verilen otoritecci cevaplar bakımından herhangi bir fark yaratmadığını, fakat yüksek eğitim görmüş olmanın orta sınıftan bu gibi cevaplar verilmesini azalttığını ileri sürmüştür. İyi öğrenim görmüş yukarı-orta sınıf «en az otoriteci» olarak bulunmuştur. Morris Janowitz ve Dwaine Marvick, «Authoritarianism and Political Behavior,» **Public Opinion Quarterly**, 17 (1953), s. 195-96.

(32) Eğitimin bağımsız etkisi, diğer sosyal etkenler uygun olmadığı hallerde bile, nüfusun yükselen eğitim düzeyi açısından uzun vadeli önem taşır. Kornhauser ve arkadaşları, sekiz yıl okula gitmiş otomobil işçilerinin daha çok eğitim görmüş olanlardan daha fazla otoriteci olduklarını tesbit etmiştir. Bir işçi sınıfı örneklemi içinde otoriteciliğin değişimi üstüne daha çok bilgi için bak. A. Kornhauser, A. L. Sheppard ve A. J. Mayer **When Labor Votes** (New York: University Books, 1956).

TABLO IV

Almanya'da Meslek, Eğitim ve Demokratik Bir Parti Sistemini Tutmak Arasındaki Bağıntı - 1953*

Meslek	Eğitim Seviyesi	
	İlk ve Orta Okul	Lise veya Daha Yüksek
Tarım İşçisi	29 (59)	—
Kol İşçisi	43 (1439)	52 (29)
Çiftçi	43 (381)	67 (9)
Aşağı Büro Memuru	50 (273)	68 (107)
Kendi İşinin Sahibi	53 (365)	65 (75)
Yukarı Büro Memuru	58 (86)	69 (58)
Devlet Memuru	59 (158)	78 (99)
Serbest Meslek	56 (18)	68 (38)

* Tablo I'in alındığı kaynaktan.

Aşağı statülü gruplar, yasal usullere göre kurulmuş örgütlere daha az girer, daha az düzenli dergi ve kitap okur, kamu işleri hakkında daha az şey bilir, daha az oy verir ve genel olarak siyasetle daha az ilgilenirler.[33] Eldeki veriler, bu özelliklerin her birinin demokrasiye karşı takınılan tavırlarla ilgili olduğunu göstermektedir. Almanya hakkındaki 1953 UNESCO çözümlemesi, her meslek düzeyinde gönüllü kuruluşlara üye olanların üye olmayanlardan daha fazla, tek parti sistemi yerine çok parti sistemini tuttuklarını ortaya çıkarmıştır.[34] Amerikan bulguları da, otoritecilerin otoriteci olmayanlara göre «cemaat gruplarına pek katılmadıkları»nı göstermektedir.[35] Kamu sorunları üstüne az bilgisi olan kimselerin de, ekonomik sorunlarda *daha çok liberal* ve ekonomik olmayan sorunlarda *daha az liberal* olmaları olasılığının daha fazla olduğu da bulunmuştur.[36] Oy vermeyen ve siyasal sorunlarla pek ilgilenme-

(33) Eğitim, statü ve gelir gibi (kendileri de toptan bir sınıf ya da statünün belirtisi olan) sosyal etkenlerin siyasete katılmayla nasıl birlikte gittiğini gösteren araştırmalar, bu kitabın VI'ncı Bölümünde özetlenmiştir.

(34) Veriler bu inceleme için hesaplanmıştır.

(35) F. H. Sanford, **Authoritarianism and Leadership** (Philadelphia: Stevenson Brothers, 1950), s. 168. Şu makaleye de bakınız: Mirra Komarowsky, «The Voluntary Associations of Urban Dwellers,» **American Sociological Review**, 11 (1946), s. 688.

(36) G. H. Smith, **op. cit.**, s. 71.

yen kimseler, oy veren ve siyasal ilgileri olanlardan çok daha hoşgörüsüz ve yabancı düşmanı olurlar.[37]

Amerikalı iki sosyal psikoloğun, Herbert Hyman ve Paul Sheatley'in yaptıkları bir incelemeye göre, «kronik cahillerin büyük çoğunluğu», sınıflararası nüfus dağılımıyla ilgili olmayarak, okumayazması az, aşağı sosyo-ekonomik gruplardan gelmektedir. Bu insanlar yalnızca olup bitenden habersiz olmakla kalmazlar, «bilginin düzeyi veya içeriği ne olursa olsun ulaştırılamayacağı» bir grup oluştururlar. İşte bu noktada da, eğitim, liberallik ve statü arasındaki bağıntının karmaşıklığına bir başka işaret görüyoruz. Ekonomi dışı anlamda liberallik, yalnızca bir eğitim ve bilgi edinme sorununun ibaret değildir; hiç değilse kısmen, aşağı statülü kimselerin sosyal konumlarının fiilen engellediği temel bir tavırdır.[38] Amerikalı bir kadın psikiyatr olan Genevieve Knupfer'in «Ezilenin Portresi» adlı aydınlatıcı yazısında dediği gibi, «ekonomik ayrıcasızlık, psikolojik ayrıcasızlıktır: boyun eğme alışkanlığı, bilgi kaynaklarından uzaklık, kolayca sözlü anlatım olanağının yokluğu ... (bütün bunlar)aşağı statülü kimselerin genellikle orta sınıf egemenliği altında bulunan kültürümüze katılma yolundaki isteksizliğini arttıran bir nefis-güvensizliği yaratmaktadır...»[39]

Bu karakteristikler aşağı tabakanın, demokratik toplumun faaliyetlerinden, çatışmalarından ve kuruluşlarından ne kadar soyutlanmış olduğunu da yansıtmaktadır - bu soyutlanma, aşağı tabakadakileri, hoşgörü kurallarını anlaşılır ve zorunlu kılan siyasal yapı üstüne olgun ve karmaşık bir görüş edinmekten alıkoyar.

Bu nedenle, kendi gruplarının dışındaki dünya ile temastan her bakıma en çok soyutlanmış meslekleri, aşırı haller olarak bir kez daha ele almakta fayda vardır. Çoğu ülkelerde, tek endüstrili

(37) M. G. Connely ve H. H. Field, «The Non-Voter, Who He Is, and What He Thinks,» **Public Opinion Quarterly**, 8 (1944), s. 179; Samuel A. Stouffer, **op. cit., passim** ve F. H. Canford, **op. cit.**, s. 168. M. Janowitz ve D. Marvisk, **op. cit.**, s. 200.

(38) Bak. Herbert Hyman ve Paul B. Sheatsley, «Some Reasons Why Information Campaigns Fail,» **Public Opinion Quarterly** 11 (1947), s. 413. Gönüllü kuruluşlara üyelik konusunda yapılmış araştırmalar hakkında yeni bir inceleme için bak. Charles L. Wright ve Herbert Hyman, «Voluntary Association Membership of American Adults: Evidence from National Sample Surbeys,» **American Sociological Review**, 23 (1958), s. 284-94.

(39) Genevieve Knupfer, «Portrait of the Underdog,» **Public Opinion Quarterly**, 11 (1947), s. 114.

şehir veya bölgelerde yaşamalarını gerektiren «soyutlanmış meslekler»de çalışan kol işçileri —madenciler, deniz adamları, orman işçileri, balıkçılar ve çobanlar— yüksek oranlarda Komünistleri tutarlar.[40]

Aynı şekilde, bütün kamu oyu araştırmalarının gösterdiği gibi, taşra nüfusu da, çiftçi olsun işçi olsun, diğer bütün meslek gruplarından daha fazla toplumsal özgürlüklere ve çok partili sistemlere karşıdır. Seçim incelemeleri, İtalya, Fransa ve Hindistan gibi ülkelerde, çiftlik sahiplerinin faşist partilerin en kuvvetli taraftarları arasında bulunduğunu, öte yandan tarım işçilerinin, yoksul çiftçilerin ve ortakçıların Komünistleri diğer emekçilerden çok daha fazla tuttuklarını ortaya koymuştur.[41]

Aynı sosyal koşullar, orta sınıf otoriteciliğiyle de ilgilidir. Faşizmi ve orta sınıfın diğer aşırı ideolojilerini tutmaya en yatkın gruplar, çiftçilerin ve köylülerin yanısıra, taşra kasabalarındaki kü-

(40) En bol karşılaştırmalı bilgi, madenciler hakkında vardır. Britanya için bak. Herbert G. Nicholas, **British General Election of 1950** (London: Macmillan, 1951), s. 318, 342, 361. A.B.D. için bak. Paul F. Brissenden, **The IWW: A Study of American Syndicalism** (New York: Columbia University Press, 1920), s. 74 ve Harold F. Gosnell, **Grass Roots of Politics** (Washington D.C.: American Council on Public Affairs, 1942), s. 31-32. Fransa için bak. François Goguel, «Geographie les élections sociales de 1950-51,» **Revue français de science politique**, 3 (1953) s. 246-71. Almanya için bak. Ossip K. Flechtheim **Die Kommunistische Partei Deutschlands in der Weimarer Republik** (Offenbach am Main: Bollwerk-Verlag Karl Drott, 1949), s. 211. Avusturalya, İskandinavya, İspanya ve Şili hakkında da veriler vardır.

Soyutlanmış olmak, çeşitli endüstrilerde grev yapma yoğunluğu özelliği ile de ilgili görülmüştür. Toplumun bütününe karşı bir kitle hoşnutsuzluğu karakterinde olan şiddetli grevler çoğu kere soyutlanmış endüstrilerde görülür ve muhtemelen, aşırılığı yaratan aynı sosyal durumlardan kaynak alırlar. Bak. Clark Kerr ve Abraham Siegel, «The Interindustry Propensity to Strike: An International Comparison,» A Kornhauser, R. Dubin ve A. M. Ross tarafından derlenen **Industrial Conflict** adlı eserde (New York: McGraw-Hill Book Co., 1954), s. 189-212.

(41) Carl Friedrich'e göre, tarımla uğraşan gruplar, kendilerinden farklı kimselerle şehirlerde yaşayanlardan daha az temas ettikleri için, daha duygusal olarak milliyetçi ve siyasal bakımdan potansiyel olarak daha otoriteci olurlar. Bak. «The Agricultural Basis of Emotional Nationalism,» **Public Opinion Quarterly**, 1 (1937), s. 50-51. Nazizmin Alman köylüsüne çekici gelmesi üstüne bir tartışma için, Rudolf Heberle, **From Democracy to Nazism: A Regional Case Study on Political Parties in Germany** (Baton Rouge, Louisiana State University Press, 1945), s. 32 v.d. ve Japonya'daki benzer araştırma sonuçları için de, K. Kido ve M. Sugi, op. cit.'e bakınız.

çük iş adamları olmuştur - bu gruplar da «kozmopolit» kültürden soyutlanmış ve eğitilme düzeyi bakımından, bedensel emeğe dayanmayan diğer bütün gruplardan çok daha aşağıdadır.[42]

Aşağı sınıflarda otoritecilik için ön-yatkınlık yaratan ikinci ve daha az önemli olmayan bir etken de, ekonomik ve psikolojik güvenliğin göreli yokluğudur. Sosyo-ekonomik merdivende ne kadar aşağıya inilirse, ekonomik güvensizlik o kadar artar. Büroda çalışanlar ise —usta kol işçilerinden daha fazla para almayanları bile—, parasız kalma korkusunun yarattığı gerginlikleri daha az hissederler. Evlenmede istikrarsızlıklar üstüne yapılan incelemeler de, bu bozuklukların düşük gelir ve gelir güvensizliğiyle ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Bu gibi güvensizlikler, doğal olarak, bireyin siyasal görüş ve tavırlarını da etkiler.[43] Yüksek gerilim halleri hemen yatıştırılma gerektirir; bunun çaresi de bütün düşmanlık duygularını, herşeyin üstüne yüklenebileceği bir hedefe yöneltmek ve aşırılık taraftarı grupların aracılığıyla çabuk sonuç verecek bir çözüm aramaktır. Araştırmalar, işsizlerin azınlıklara karşı iş sahibi olanlardan daha az hoşgörülü olduklarını ve işçi sınıfındalarsa Komünistleri, orta sınıftalarsa faşistleri tutma eğilimini taşıdıklarını göstermektedir. Çalıştırdıkları arasında Komünistlerin oranı yüksek

(42) İstatistik verileri Alman ve Avusturya Nazizminin, Fransız Poujadizminin ve Amerikan McCarthyizminin köylülerin dışında, en kuvvetli taraftarlarının, ufak taşra topluluklarındaki bilhassa az öğrenim görmüş küçük iş adamları olduğuna işaret etmektedir. Bak. Bölüm V.

(43) Aşağı sınıf yaşayışında normal olarak varolan güvensizliğin yanısıra, oturmuş bir topluluk hayatından insanları söküp alan ve geleneksel değerlerinin onlara sağladığı sosyal değerleri altüst eden özel durumlar da, bu gibi kimseleri, dünyayı yeniden tanımlamalarına yardım eden aşırı kiliastik ideolojilere yatkın kılar. Yukarıda Bölüm II'de, çeşitli ülkelerde hızlı endüstrileşme ve şehirleşmeden ileri gelen eksiklilik ve köksüzlüğün işçilerin tuttukları politikayla ilgisini gösteren bazı delillerini tartışmıştım. Rydenfelt, İsveç Komünizmi üstüne incelemesinde, «köksüz»lüğün Komünistlere çok oy veren birey ve mesleklerin bir karakteristiği olduğunu ileri sürmektedir. Bak. W. Phillips Davison, op. cit., s. 378. Engels de kiliastik dinlerin ve sosyal hareketlerin —devrimci sosyalizm de dahil— kalıplardan sapanları ve toplumda bir yeri olmayanları çektiği gerçeğine, 1890'larda değinmişti: «eski dünyanın çözülmesiyle serbest bırakılmış, yani bağları gevşetilmiş olanlar, birer birer (ilk) Hıristiyanlığın yörüngesine girdiler... [bugün] bütün ülkelerde hepsinin işçi sınıfı partilerine üşüşmekte oldukları [gibi].» F. Engels, op. cit., s. 319-20. Şu kitaplara da bak. G. Almond, op. cit., s. 236 ve Hadley Cantril, The Psychology of Social Movements (New York: John Wiley and Sons, 1941), Bölüm 8 ve 9.

olan endüstri dalları aynı zamanda, ekonomik istikrarsızlığı yük sek olan alanlardır.

Aşağı sınıfların ekonomik istikrarsızlıktan kaynak alan güvensizlik ve gerilimleri, özel aile hayatı kalıplarıyla da pekinleşmektedir. Aşağı sınıf üyelerinin, çocuk olsun ergin olsun, günlük yaşayışlarında çok miktarda doğrudan hayal kırıklığı ve saldırganlık vardır. A.B.D.'nde son yirmi beş yıldır tamamlanan çocuk büyütme tarzları üstüne yapılmış araştırmaların etraflı bir toplamasında «en düzenli olarak bulunan şey»in şu olduğu söylenmektedir: «işçi sınıfından ana-babalar maddî cezalara daha sık başvurmaktadırlar. Orta sınıf ise, tersine, anlatma açıklama, ayırma ve ... 'sevgiye-dayanan' disiplin teknikleri kullanmaktadır. Böyle ana-babalar çocuklarının kabahatlarını görmezlikten gelmeye daha çok yönelim duyarlar, cezalandırınca da onur kıran ve maddi acı veren cezalara pek gitmezler.»[44] Bu gibi çocuk yetiştirme usulleriyle erginlik çağındaki düşmanlık ve otoritecilik duyguları arasında bir baş olduğu hakkında başka bir bulgu da, Boston ve Detroit'te yapılan araştırmalarda ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırmalara göre, işçi sınıfının özelliği olarak görülen saldırganlığa karşı maddî cezalar vermek, saldırgan davranışı azaltmak yerine arttırmaya yol açar.[45]

(44) Bak. Urie Bronfenbrenner, «Socialization and Social Class Through Time and Space,» E. E. Maccoby, T. M. Newcomb ve E. L. Hartley'in derledikleri **Readings in Social Psychology** (New York: Henry Holt, 1958), s. 419. Sosyolog Allison Davis de, buna benzer bir yoldan çeşitli sınıflardaki aile-içi bağıntılar konusunda yapılmış araştırmaların bulgularını özetlemiştir: «Aşağı sınıfların çocuklarına ve yetişen gençlerine yumrukla ve bıçakla döğüşmeyi ve ilk vuranın kendileri olması gerektiğini öğretmeleri ender değildir. Herkesin katıldığı aile kavgalarında yetişkin kız ve oğlanlar babalarının yüzüne karşı söver, hatta ona yumrukla, sopayla, baltayla saldırırlar. Karı-kocalar bazan evde ufak çapta savaşlar yaparlar; karılar kocalarını polise tutuklattırır, kocalar karıları kapıyı açmayınca kendi evlerini yıkmaya ya da yakmaka kalkarlar. Bir çok aşağı sınıf ailelerinde, böyle yumruklu-silâhlı döğüşler ve karıların kırbaçlanması ergeç olur. Bu gibi olaylar bugün ortaya çıkmayabilir, yarın ortaya çıkmayabilir; ama gözlemci yeteri kadar beklerse mutlak ortaya çıkar.» Allison Davis, «Socialization and Adolescent Personality,» Guy E. Swanson, et. al., (derleyenler) **Readings in Social Psychology** (New York: Henry Holt, 1954), s. 528. (Mutlak, aslında da siyahtır.)

(45) Aşağı sınıf otoriteciliğinin gerisindeki psikolojik faktörler karmaşığı üstüne bir takım ip uçları, açık düşmanlık duygularıyla otoritecilik arasında bir bağıntı olduğunu öne süren bir incelemede verilmiştir. Bak. Saul M. Siegel, «The Relationship of Hostility to Authoritarianism,» **Journal of Abnormal and Social Psychology**, 52 (1956), s. 368-72.

Aşağı Sınıfın Görüş Açıları

Demokrasi normlarının kabul edilmesi, yüksek bir olgunluk ve benlik-güvenliği düzeyi gerektirir. Bir kimsenin basitleştirilmiş bir siyaset görüşünü tutması, kendileriyle anlaşamadığı kişilere karşı hoşgörülü olmanın gerisindeki asıl nedeni kavrayamaması ve aşamalı bir siyasal değişim düşüncesini anlayamaması ya da böyle bir düşünüşe dayanamaması olasılığı, o kimsenin olgunluk ve istikrarıyla ters orantılıdır.

İşçi sınıfının hayat ve kültürünün türlü yanlarını ele alan bir çok inceleme, olgun olmayan bir görüş tarzının çeşitli öğeleri üstünde durmuştur. Daha çok telkine açıklık, bir geçmiş ve gelecek duygusunun yokluğu (uzun vadeli düşünememek), karmaşık bir görüşü anlayamamak, somut deneyimden soyutlama yapmakta güçlük çekmek ve imgeleme zayıflığı (deneyimi insanın içinden «yeniden-işleyememesi»), ayrı ayrı bir çok problemin inceleyicileri tarafından aşağı-statünün nitelikleri olarak belirtilmiştir. Bütün bu nitelikler, otoriteciliğin karmaşık psikolojik temelinin bir kısmını oluştururlar.

Psikolog Hadley Cantril, telkine açık olmayı, aşırı hareketlere katılmanın psikolojik açıklamasının başlıca etkenlerinden saymaktadır.[46] Telkine açık olmanın iki koşulu da, aşağı statülü kimselerin tipik özelliklerindendir: ya yeterli bir ilişki çerçevesinin *(frame of reference)* yahut genel görüşün bulunmaması ya da bunun sabit ve katı olması. Az gelişmiş bir ilişki çerçevesi, sınırlı bir eğitimi, deneyimi değerlendirmeye temel olan genel bir düzeydeki zengin çağırışımların yokluğunu gösterir. Bir bakıma aynı madalyonun ters tarafı demek olan sabit veya sert bir ilişki çerçevesi ise, öğrenilen genel ilkeleri, deneyin bile değiştirip düzeltemeyeceği mutlaklar haline getirmek yönünde bir eğilimi gösterir.

Britanyalı gazeteci Richard Hoggart'ın düşündürücü kitabı, «Okur-Yazarlığın Faydaları» *(The Uses of Literacy)* aynı sonuca bir başka yoldan varmaktadır. Zengin ve bükülebilir görüşlerden yoksun olan aşağı statülü kimselerin, gelişmiş bir geçmiş ve gelecek duyguları da pek olmaz. «Bu gibi kimselerin gördükleri eğitimin onlarda herhangi bir tarihsel perspektif veya sürüp-giden bir gele-

(46) Bak. Hadley Cantril, op. cit., s. 65.

nek fikri bırakmış olması olası değildir. ... Bir çok kimsenin, bir miktar kopuk kopuk bilgisi olmakla birlikte, tarihsel veya ideolojik bir kalıp ya da süreçten haberi yoktur. ... Az bir fikir ve kültür donanımıyla, çatışan görüşleri düşünce süzgecinden geçirerek denemeye alışmadan, varılan yargılar çoğu kere, akla ilk gelen yerleşmiş grup değer ve kurallarının yöneltmesine uygun olarak alınır. ... Aynı şekilde, gerçek bir gelecek duygusu da pek olamaz. ... Öyle sanıyorum ki, böyle bir zihin özellikle sürekli olarak hep 'şimdi'de yaşamanın çekiciliğine açıktır.»[47]

Bir kimsenin böyle hep 'şimdi'yle ilgilenmesi, geniş bir hayal gücüyle geleceğini planlamadan, vicdan muhasebesi yapmadan ve günlük işlerin üstüne çıkarak soyut olarak düşünmeden günlük işlere kendini tamamıyla vermesine yol açar. Aşağı sınıf çocukları hakkında yapılmış, yansıtma teknikleri kullanan ender araştırmalardan biri şu sonuca varmaktadır: «Bu gençler kendi içgüdülerini daha iyi tanımak, güdülerini imgeleme ve içebakışla yönetmek yerine, dış dünyaya yönelmiş ayarlamalar yaparlar. ... Zengin bir iç dünyaları yoktur, gerçekten imgelemeye dayanan etkenlikleri zayıf ve sınırlıdır. ... Yeni bir durumla karşılaşınca hemen tepki gösterirler ve durumu meydana getiren öğeler arasında zihnî bir ayrım yapmaksızın kaba bir bütün olarak görülen o durumdan aldıkları ilk izlenimlerini değiştirmezler.»[48]

İşçi sınıfının yaşayısı, genel olarak, somut ve âni olanın üstünde durur. Hoggart'ın dediği gibi, «işçi sınıfı hayatının özünden bir şeyler anlatmak istersek ... bu hayatın 'yoğun ve somut' olduğunu söylememiz gerekir, başlıca ilgisi özdene, duyumsala, ayrıntılıya ve kişisel olana yönelmiş bir hayat. Hiç şüphesiz, bu, dünyanın her

---

(47) Richard Hoggart, **op. cit.**, s. 158-59.

(48) B. M. Spinley, **The Deprived and the Privileged** (London: Routledge and Kegan Paul, 1953), s. 115-16. Bu sonuçlar, sefalet mahallerinden 60 çocuğa uygulanan **Rorschach** testlerine dayanmaktadır. Son nokta ise, başka bir Britanyalı araştırıcının ortaya koyduğu bir özellikle ilgilidir: işçi sınıfından kimseler orta sınıftan olanlar gibi karşılaştıkları bir nesnenin yapı'sını kavrayamazlar, çünkü bu daha soyut bir bağıntılar düzeyinde düşünmeyi gerektirir, fakat nesnenin içeriğine karşı işleyişle ilgili bir tepki gösterirler. Bu konuda daha çok tartışma için, bak. B. Bernstein, «Some Sociological Determinants of Perception,» **The British Journal of Sociology**, 9 (1958), s. 160 v.d.

yerindeki işçi sınıfı grupları için doğrudur.»[49] Hoggart, işçi sınıfı algılarının somutluğunu, bu sınıftan olanlarla, soyut ve genel soruları daha rahat karşılayan orta sınıf üyeleri arasındaki başlıca fark saymaktadır. Britanya işçi sınıfının «Biz» ile «Onlar» arasında yaptığı keskin ayrım, Hoggart'a göre «çoğu işçi sınıfı üyelerinin görüşlerini niteliklendiren daha genel bir karakteristiğin bir bölümüdür. 'Onlar'ın dünyasıyla uyuşmak, sonunda, her çeşit siyaset ve toplum sorunlarını işe karıştırır ve sonuçta siyaset ve toplum felsefesinin ötesinde, metafiziğe gider. 'Onlar'a ('Onlar' kim olursa olsun) nasıl baktığımız sorusu, aslında kendi çevremizin görünür ve içten bir bölümü olmayan herhangi bir şeyle aramızda nasıl bir bağıntı olduğu sorusudur. Bu bakımdan, işçi sınıfının dünyayı 'Biz' ve 'Onlar' diye ikiye ayırması, onların soyut ve genel soruları karşılamakta çektikleri güçlüğün bir belirtisidir.»[50] Hoggart, büyük her sosyal sınıftaki insanların çoğunun genel fikirlerle ilgili olmadığını da belirtmeğe dikkat etmektedir, ancak «fikirlerle veya çözümlemeyle uğraşmak üzere yetiştirilme» orta sınıftan ana-babaların ve bu sınıf mesleklerinin istemlerine çok daha uygundur.[51]

Britanyalı sosyolog Basil Bernstein'ın, çeşitli sınıfların algılama ve düşünme tarzları arasındaki farkların sosyal hareketlilikteki değişmelere nasıl yol açtığı konusunda yaptığı bir çözümlemede, farklı aile kalıplarının otoriteciliği etkileme yollarını ortaya koymaktadır. Orta sınıf ana-babası, «araçlarla uzun vadeli amaçlar arasında bir ayrım yapılmasının önemine bilinç kazandırmak...» üstünde ısrarla durur ve «uzak amaçların uygun bir araç-amaç zinciriyle gerçekleştirilebileceği anlayışını belletmek için gerekli ön-

(49) Richard Hoggart, op. cit., s. 88. Bu çeşit hayatın da, insanların diğer sosyal özellikleri gibi, başka başka toplum ve toplumsal varoluş bölgeleri için ayrı sonuçları vardır. Ben şahsen şüphe ederim, ama şu da iddia edilebilir: bu kişisel bağıntılar kurma ve 'şimdi'de yaşama yeteneği, orta sınıftakilerin statü ayrımları, kendi hayat durumu üstüne kendi kişisel etkisi ve belirsiz bir gelecekle uğraşıp durma ilgilerinden (sırf tıbbî, akıl-sağlığı anlamında) daha «sıhhatli» olabilir. Fakat sonuçların siyasal düzeyinde burada ilgilenilen problem bakımından işçi sınıfı yaşayışının bu aynı işleyişe yönelmiş, aydınca olmayan yanı, uzun vadeli toplumsal ve ekonomik yönelim gerçeklerinin işçi sınıfı bilincine girmesine engel olmaktadır, çünkü bu gibi gerçeklerin girişi ancak soyutlamalar ve genellemeler yoluyla olabilir.

(50) Ibid., s. 86.

(51) Loc. cit.

lemleri alacak yetenektedir. ... Orta sınıf düzeylerinin çocuğu, inceden inceye denetlenmiş bir çevrede büyür; aile grubunun içinde ve dışında, mekân, zaman ve sosyal ilişkiler açıkça düzenlenmiştir.»[52] İşçi sınıfı ailesinin durumu ise büsbütün başkadır:

> İşçi sınıfı ailesinin yapısı, çocuğun gelişmesi bakımından orta sınıf ailesine göre daha az düzenli olarak kurulmuştur. Aile içinde otorite açıkça belli olmakla birlikte, bunun ifade ettiği değerler, orta sınıf çocuğunun mekân ve zaman boyutları dikkatle ayarlanmış evrenini ortaya çıkarmaz. Otoritenin kullanılması, istikrarlı bir ödüllendirme ve cezalandırma sistemine bağlı değildir, çoğu kere keyfi olmaktadır. Uzun vadeli hedeflerin belirli niteliğinin yerini, gelecek üstüne daha genel bir takım kavramlar alır; bu anlayışta şans, arkadaş ya da hısım, bağıntıların özenle çizilmesinden daha büyük bir rol oynar. Dolayısıyla, şimdi yahut şimdiye yakın bir zamanda yapılan işler, uzak bir hedefin gerçekleştirilmesi için şimdi girişilen etkinliklerden daha büyük bir değer taşır. Ummalar sistemi yahut beklemenin zaman çevresi küçülür, bu da farklı tercih, hedef ve hoşnutsuzluk dizileri yaratır. Ortam, gelişen çocuğun zamanı ve zaman içinde algılamasını sınırlar. Şimdiki doyumlar yahut şimdiki yoksunluklar, mutlak doyumlar ve mutlak yoksunluklar halini alır; çünkü şimdiki etkinliğin içine yerleştirilebileceği gelişmiş bir zaman çizgisi fikri yoktur. Orta sınıflara oranla gelecek doyumlar için şimdiki zevki geri bırakmak daha güç gelir. Dolayısıyla, **işçi sınıflarında sevgi ve ifade davranışının kalıplanması daha az istikrarlı olur.**[53]

Bu, hemen-algılanabilen üstündeki ısrar ve kişisel ve somut olanla ilgilenme, kısa vadeli görüş açısının ve hareketlerin karmaşık olanak ve sonuçlarını kavrama yeteneksizliğinin doğrudan doğruya bir sonucudur. Bu durum çoğu kere, aşırı siyasal ve dinsel hareketleri tutmaya hazır olma ve gayri ekonomik işlerde genellikle daha düşük bir liberallik düzeyi anlamına gelir.[54]

---

(52) B. Bernstein, op. cit., s. 161, 165.

(53) Ibid., s. 168 (benim ısrarım).

(54) Bir sendika demokrasisi teorisi ve sendika kuruluşu hayatında sorun olabilecek olası özellikler için, bu varsayımdan fikir verici sonuçlar çıkarılabilir. İşçi sınıfından sendika üyeleri, yukarı önderlerin zorladığı monolitik bir yapının baskısı olmayaydı, sıradan üyelerin aktif olarak hizipler kuracakları ve sendika politikasını kritik olarak değerlendireceklerini sanan orta sınıftan eleştiricilerin sanılarının tersine, diktatör sendika önderliğiyle hiç de ilgilenmeyebilirler. Öte yandan, daha çok eğitilmiş, incelmiş yönetici üyeler (örneğin, bir sendika gazetesinde çalışanlar), sendikanın karşılaştığı sorunlar hakkında daha edebî ve karmaşık yazılar basmak isteyebilirler,

Aşırı hareketlerin içinde bile, aşağı sınıf üyelerinin orta sınıftan gelenlerden anlayış ve görüş başkalıkları, dencylerin, bir «ülkü» etrafında toplanmaya hazır olmalarına ve hareketten ayrılma nedenlerini etkiler. Amerikan siyaset bilimcisi Gabriel Almond'un dört ülkeden 221 dönmüş-Komünist üstünde yaptığı inceleme, bu noktayı aydınlatmaktadır. Almond, partinin öğretisinde «*oxoteric*» (kütle tüketimi için, basit) ve «*esoteric*» (iş yönetici çevre için, karmaşık) diye ikili bir ayrım yapmaktadır. Orta sınıftan üyelerin tersine, «işçi sınıfından nisbeten az sayıda üye partiye katılmadan önce *esoteric* öğretiyle temas etmiş ve ... parti içinde bulundukları sürece de öğretiyi iyice kavramadan kalmak yöneliminde olmuşlardır.»[55] Orta sınıftan gelenler ise, «partiye daha karmaşık değer kalıpları ve umutlarla girmek yöneliminde olup, bu yanları yüzünden kendilerini partiyle özdeşleştirmekte güçlük çekerler. ... Öte yandan, işçi sınıfından parti üyesi, öğreti aracından pek rahatsız olmamakta, kitle haberleşmesi araçlarından daha az etki almaktadır, imgeleme ve mantık güçleri de nisbeten az gelişmiştir.»[56]

Aşağı sınıfların olgunluk ve eğitim eksikliklerinin bir sonucu da, aydın düşmanlıklarıdır (Engels'in çok zaman önce, işçi sınıfı hareketlerinin karşısına dikildiğini kaydettiği bir mesele.) Bir yandan, Komünizmin karmaşık *esoteric* ideolojisi orta sınıftan kimseleri çeken bellibaşlı öğelerden biri olmakla birlikte, öte yandan Komünizmin diğer aşırı hareketlerle paylaştığı aydm düşmanlığı içindeki «gerçek» aydınlar için bir bunalım kaynağı olmaktadır. Bu yüzden, Komünizmin ideolojik dümen kırmalarından en az işçi sınıfından sıra üyeleri etkilenmekte, partiden de en az bu çeşit üyeler ayrılmaktadır.[57] Bu gibi gruplar bir kere bağlanınca, partinin liberal ve insancı değerlere uymadığını birdenbire kavrayarak pek sarsılmazlar.

İşte bu nokta, işçi sınıfına yönelme yolundaki ideolojik ısrara rağmen, neden sosyalist partilerin başında yüksek bir oranda aydınların bulunduğunu, öte yandan Komünistlerin neden kendi aydın

---

fakat kitle tüketimi için basit, kolay anlaşılır propaganda sloganları vermek gereğiyle kendilerini sınırlandırılmış hissedebilirler. «Ev Orgu» tipi sendika gazetesi, büsbütün iç siyaset zorunluluklarından ileri gelmiyor da olabilir.

(55) G. Almond, **op. cit.**, s. 244.

(56) **Ibid.**, s. 177.

(57) **Ibid.**, s. 313 v.d., 392.

önderlerini soğuttuklarını ve geniş ölçüde işçi sınıfı grubuna dahil işlerden gelen kimselerin önderliğinde olduklarını açıklamaya yardım eder.[58] Almond'un incelemesi şu sonuca varmaktadır: «... parti bütün isteklilere açık olduğu sürece işçi sınıfından üyelerin orta sınıflardan gelenlere göre başarı şansları daha yüksektir. Bu durum belki de hem her zaman işçi sınıfından gelenlerin güvenilirliğine daha büyük bir güven göstermiş olan parti politikasından hem de orta sınıftan parti üyelerinin partiyi benimsemekte genel olarak karşılaştıkları güçlüklerden ileri gelmektedir.»[59]

Otoritecinin Oluşumu

Özetlemek gerekirse, aşağı sınıftan gelen birey, ilk çocukluğundan beri ceza görmüş, sevgisiz kalmış, genel bir gerilim ve saldırganlık havası içinde yetişmiştir - bütün bu deneyimler, ırk azınlıkları konusunda peşin hükümler beslemek, siyasette otoriteci olmak ve kiliastik değer-değiştirici dinleri tutmakta anlatımlarını bulan köklü düşmanlık duyguları yaratırlar. Aşağı sınıftan bireyin görebildiği eğitim, daha yüksek sosyo-ekonomik düzeyden olanlara göre daha azdır ve çocukken kendi düzeyinden olanlarla arkadaşlığı, yalnızca düşünsel meraklarını körüklemekten yoksun kalmaz, aynı zamanda okulda öğrendiklerinin genel olarak, sosyal konularda olgunluğunu ve farklı grup ve fikirleri anlamasını çoğaltmasını da önler. Okuldan nisbeten erken bir yaşta ayrıldıktan sonra, iş hayatında da kendisiyle aynı şekilde sınırlı kültür, eğitim ve aile çevrelerinden gelen başkaları etrafını alırlar. Sınırlı çevresine pek az dış etki karışır. İlk çocukluğundan beri, uzun vadede sonuç verebilecek işlere girişmektense hemen doyumlar aramıştır. Yetiş-

(58) 1936-1956 arası Fransız verileri için bak. Mattei Dogan, «Les Candidats et les élus,» L'Association Française de science politique, **Les Elections du 2 Janvier** (Paris: Librairie Armand Colin, 1956), s. 462 ve Dogan «L'origine sociale du personnel parlementaire français,» Maurice Duverger'nin derlediği **Parties politiques et classes sociales en France** adlı kitapta s. 291-329. Hitler'den önce Alman Demokrat ve Komünist partilerinin parlamenter önderleri üstüne bir karşılaştırma için bak. Viktor Engelhardt, «Die Zusammensetzung des Reichstage nach Alter, Beruf, und Religionsbekenntnis» **Die Arbeit**, 8 (1931), s. 34.

(59) G. Almond, op. cit., s. 190. Bu yargı, Partinin üç ülkedeki 123 Merkez Komitesi üyesinin hayat hikâyelerinin çözümlenmesine ve dört ülkeden (Fransa, İtalya, B. Britanya ve A.B.D.) 221 dönmüş-Komünistle (önder ve sıradan üye karışık) yapılan görüşmelere dayanmaktadır.

kinlik çağında çalışmasının da aile durumunun da mantığı, bu sınırlı zaman görüşünü pekinleştirmektedir. Sosyolog C. C. North'un dediği gibi, aşağı statünün özeliği olan heterojen çevrelerden soyutluk, «bilgi edinme kaynaklarını sınırlamak, yargı verme ve uslamlama yeteneklerinin iyi işleyecek şekilde gelişmesini önlemek ve dikkati hayattaki daha sudan şeylere çevirmek»[60] sonuçlarını doğurur.

Bütün bu özellikler, siyaseti ve kişisel ilişkileri siyah-beyaz terimleriyle görmek, hemen harekete geçmek, konuşma ve tartışmaya karşı sabırsızlık göstermek, uzun süreli amaçları olan kuruluşlara ilgisiz kalmak ve kendisine kasdı olan (dinî veya siyasal) kötü kuvvetleri demonolojik olarak yorumlayan önderlerin ardından gitmeye hazır olmak yolunda bir yönelim yaratırlar.[61]

Lenin'in de, aşağı sınıfların karakterini ve onları yönetecek kimselere düşen ödevleri, hemen hemen bu terimlerle görmüş olması ilginçtir. Lenin, Komünist partilerinin baş görevinin «uyuşuk, ilgisiz, dar-kafalı, âtıl ve miskin» olan geniş kitlelere önderlik etmek olduğunu söylemiştir. Bu kitleler, uzlaşma kabul etmeyen ve birlik içinde bir dünya görüşü ve hızlı bir kökten değiştirme programı olan tek parti tarafından «son ve kesin savaş» (*Armageddon*'u hatırlatan bir anlatım) için hazırlanmalıdır. «Tesirli» Komünist önderliğe karşılık, Lenin demokratik partilerle önderlerinin «sallantılı, kararsız, istikrarsız» öğeler olduğuna değinmiştir - onun bu niteliklendirmesi, belki de programında sonul kesinlik olmayan ve kendisine karşı duran gruplara da meşruluk tanımak isteyen bütün siyasal topluluklar için doğrudur.[62]

(60) C. C. North, **Social Differentiation** (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1926), s. 247.

(61) Bu özelliklerin çoğu, çocuk psikologları tarafından yetişmekte olan çocukların tavır ve görüşleri için tipik olarak sıralanmaktadır. Werner Cohn, Yahovan'ın Şahitleri üstüne bir makalesinde, gençlik hareketlerini bütün bu gibi «proletarya» hareketlerinin prototipi saymaktadır. «Yetişkinlik sabit-fikir ve anomisi» gelişmelerinin «nedensellik koşulları»dır (s. 297) ve bütün bu gibi kuruluşlarda bir «sosyal yabancılaşma havası» vardır (s. 282). Bak. Werner Cohn «Jehovah's Witnesses as a Proletarian Movement,» **The American Scholar**, 24 (1955), s. 281-99.

(62) Lenin'den aktarılan sözler, **Left Wing Communism: An Infantile Disorder** adlı kitabındandır, (New York: International Publishers, 1940), s. 74-75. Lenin'in başka bir nedenle, Ne Yapılmalıdır? (**What Is To Be Done?**) adlı broşüründe öne sürdüğü, işçilerin kendi başlarına bırakılınca hiç bir

Gerçi, bu ön-yatkınlıkların siyasal sonucunu, işe karışan etkenlerin çokluğu belirlemez. Soyutlanmış olmak, ceza görülen bir çocukluk devresi, ekonomik ve mesleki güvensizlikler ve olgunluktan yoksunluk, düşmanlıkları ortaya koymak için kuvvetle harekete geçirilmeye olduğu kadar, çekimser hatta ilgisiz kalmaya da elverişlidir. Belli koşullar altında bireyleri aşırı hareketleri tutmaya yatkın kılan aynı temel etkenler, başka koşullar altında, bireylerin siyasetle ilgilenmekten ve siyasete katılmaktan büsbütün uzak durmaları sonucunu verebilir. «Normal» devrelerde bu gibi bireyler arasında ilgisizliğe çok rastlanır; fakat böyle bir ilgisizlik, bir buhran sırasında, hele saadet ve adaletin yeryüzünde hemen kurulabileceği yolunda güçlü çağırılar olursa, canlandırılabilir.[63]

Aşırılık Şıkkı : Bir Varsayımın Denenmesi

Zengin, karmaşık bir ilişki çerçevesinin yokluğunun, aşağı statü ile aşırılığa karşı bir ön-yatkınlığı bağladığını söylemek, zorunlu olarak aşağı tabaka otoriteci olur demek değildir; bu söz ancak, başka şeyler eşit olduğu takdirde alt sınıftakilerin en az karmaşık şıkkı seçecekleri anlamına gelir. Dolayısıyla, aşırılığın daha az karmaşık olmak yerine daha çok karmaşık olan siyaset şeklini temsil ettiği hallerde, aşağı statülü olmak bu gibi hareket ve partilere *karşınlık* ile birlikte gelse gerektir.

---

zaman sosyalist veya sınıf bilinçliliği geliştiremeyecekleri ve örgütlenmiş bir devrimci aydınlar grubu onlara daha geniş bir görüş ufku kazandırmadıkça, «gün-be-gün»lük ekonomik bilinçlilik düzeyinde kalacakları düşüncesi, buradaki alt tabakanın içten sınırlı zaman görüşü ile ilgili genellemelere benzemektedir.

(63) Çeşitli Amerikan incelemeleri, oy kullanmayan ve siyasetle pek ilgilenmeyen aşağı sınıf bireylerinin demokratik hoşgörü normlarını kabul etmemeye yönelim duyduklarını göstermiştir. Bak. Samuel A. Stouffer, op. cit. ile G. M. Connelly ve H. H. Field, op. cit. s. 182. A.B.D. ve Britanya gibi aşırı hareketleri zayıf olan ülkelerde işsizlerin davranışları üstüne yapılan araştırmalar, bu grupların karakteristik siyasal tavırlarının ilgisizlik olduğunu ortaya koymuştur. Bak. E. W. Bakke, **Citizens Without Work** (New Haven : Hale University Press, 1940), s. 46-70. Öte yandan, Almanya üstüne veriler, işçi sınıfı işsizliğiyle Komünistleri tutmak ve orta sınıf işsizliğiyle Nazileri tutmak arasında yüksek bir korrelasyon bulunduğunu göstermektedir. Bugün Fransa, İtalya ve Finlandiya'da da, işsizlik çekmiş olanlar ülkelerindeki büyük Komünist partisini desteklemek eğilimindedirler. Bak. Bölüm VII ve Erik Allardt, **Social Struktur och Politisk Aktivitet** (Helsingfors : Söderstrom Förlagsaktiebolag, 1956), s. 84-85.

Komünist partisinin, İngiltere, A.B.D., İsveç ve Norveç'teki gibi geniş bir reformcu partiyle yarışma halinde olduğu ülkelerde, durum gerçekten böyledir. Parti, küçük ve zayıf olduğu yerlerde, en çok yoksunların durumunu hemen değiştirme sözlerini tutamaz. Bu gibi küçük aşırı partiler, uzun vadede sosyal ve ekonomik sistemde saklı yönelimler sayesinde kuvvet kazanacakları yolunda hayli karmaşık bir düşünce bütününü temsil ederler.[64] Yoksul işçi için, İsveç Sosyal Demokratlarını, Britanya İşçi Partisini yahut Amerikan *New Deal*'ini tutmak, yakınmalarını dindirmenin yahut sosyal durumlarını düzeltmenin, seçim şansı bakımından önemsiz bir Komünist partisini desteklemekten daha basit ve daha kolay anlaşılır bir yoludur.

Danimarka, Norveç, İsveç, Kanada, Brezilya ve B. Britanya deneyleri, bu noktayı desteklemektedir. Komünist partisinin küçük, İşçi veya Sosyalist partisinin çok daha büyük olduğu bu ülkelerde, Komünistleri tutanlar, yoksul ve sıradan işçilerden çok, nisbeten daha fazla kazanan, daha usta işçilerdir.[65] Komünistlerin solun en büyük partisini oluşturdukları İtalya, Fransa ve Finlandiya'da işçilerin gelir düzeyi azaldıkça Komünistlere verdikleri oy oranı yükselmektedir.[66] Biribirine komşu olan iki İskandinav ül-

(64) Nazi partisinin ilk yıllarındaki destek kaynakları üstüne yeni bir araştırma, 1930'dan önce, parti henüz karmaşık ve uzun vadeli bir çareyi temsil ederken, siyaseti umursamayan kimseler tarafından tutulduğu yolundaki varsayımı yalanlamaktadır. 1928-1930 arasında Alman seçim çevrelerinde oy verenlerin oranının artışıyla Nazilerin aldıkları oyların artış yüzdesi arasında olumsuz bir korrelasyon bulunmuştur. Parti ancak nisbeten büyüdükten sonra, artık kısa vadeli potansiyelini görmeye başlayan eski ilgisizleri saflarına çekmiştir. Bu araştırma için Bölüm V'e bakınız.

(65) Danimarka için bak. E. Ilgh, **Vaelgeradfaerdl Danmark** (Doktora tezi, Sosyoloji Enstitüsü, Copenhagen Üniversitesi, 1959), Tablo 6 ve 9. Norveç için bak. Allen Barton, **Sociological and Psychological Implications of Economic Planning in Norway** (Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1957); ve Norveç'te oy verme davranışı üstüne, sonuçları henüz yayınlanmamış olan 1949 NAKTA araştırması ve Şubat 1954 ile Nisan 1956 NGI araştırması gibi, çeşitli Norveç kamu oyu ölçme kuruluşları tarafından düzenlenmiş araştırmalar. Kanada Gallup Poll'unun 1945, 1949 ve 1953 yıllarına ait dosyalarındaki veriler, İlerici-İşçi (Komünist) partisinin işçi sınıfının yetişkin olmayan bölümlerinden çok, usta işçi bölümlerinden destek gördüğüne değinmektedir. Brezilya için bak. A. Simao, «O voto operaria en Sao Paulo,» **Revista Brasilleras estudos politicos**, 1 (1956), s. 130-41.

(66) İtalya ve Fransa üstüne kesin istatistikler gösteren bir tablo için Bölüm VII'ye bakınız. Aynı zamanda, bak. Hadley Cantril, **The Politics of**

kesinde, Finlandiya ve İsveç'te, Sosyal Demokratlara oy veren işçilerle Komünistleri tutanların nisbî gelir durumları arasındaki farkların karşılaştırılması, bu yönelimleri açıkça göstermektedir (Tablo V). Komünistlerin çok kuvvetli oldukları Finlandiya'da taraftarlarını (nisbetsiz bir şekilde) daha çok yoksul işçiler oluşturmaktadır; küçük bir parti oldukları İsveç'te ise Komünistler, az kazanan, sıradan kol işçileri arasında ulaştıkları başarıdan çok daha fazlasına iyi para alan, yetişkin işçiler arasında erişirler.[67]

TABLO V

Finlandiya ve İsveç'te Sosyal Demokrat ve Komünist Partilerinin İşçi Sınıfından Taraftarlarının Gelir Durumları*

Finlandiya — 1956			İsveç — 1946		
Markkaa Olarak Gelir Sınıfı	Sosyal Demokrat	Komünist	Kroner Olarak Gelir Sınıfı	Sosyal Demokrat	Komünist
100'den az	% 8	% 13	2.000'den az	% 14	% 8
100 — 400	49	50	2.000 — 4.000	40	38
400 — 600	22	29	4.001 — 6.000	32	30
600 +	21	8	6.001 +	14	24
(Örnekleme Giren Sayı)	(173)	(119)		(5176)	(907)

* Finlandiya hakkındaki veriler, bu inceleme için özel olarak Fin Gallup Poll'u tarafından toplanmıştır. İsveç istatistikleri ise, Elis Hastad, et. al.'ın derledikleri «Gallup» och den Svenska Valjarkaren'de sunulan verilerden yeniden hesaplanmıştır (Uppsala: Hugo Gebers Forlag; 1950), s. 175-76. Her iki incelemeye de, hem şehir hem taşra işçileri dahil edilmiştir.

Despair (New York: Basic Books, 1958), s. 3-10. Komünistlerin büyük bir parti oldukları Hitler'den önceki Almanya'da, Komünist seçim gücü, daha usta işçi gruplarından çok, daha az yetişkin işçilerden geliyordu. Bak. Samuel Pratt, **The Social Basis of Nazism and Communism in Urban Germany** (M. A. tezi, Sosyoloji Bölümü, Michigan State College, 1948), s. 156 v.d.

Helsinki Üniversitesi Siyaset Bilimi Enstitüsünden Dr. Pertti Pesonen'in Tampere endüstri şehirinde oy verme üstüne henüz yayınlanmamış olan bir incelemesi, Komünist seçmenlerin Sosyal Demokratlardan daha hali-vakti yerinde olduklarını göstermektedir. Öte yandan, Komünistlerin geçen yılda veya bütün çalışma yılları boyunca işsizlik çekmiş olma olasılıkları (yüzde 21 ve 46), Sosyal Demokratlardan (yüzde 10 ve 23) çok daha fazladır. Bu inceleme, Tampere'de Komünistlere verilen bir oyu belirleyen etkenlerin en önemlisinin aile içinde yakınlarda bir işsizlik yaşantısı bulunması olduğunu öne sürmektedir.

(67) Ya da aynı veriler, bir başka yoldan şöyle ortaya konulabilir: Finlandiya'da ayda 100 markkaa'dan az kazanan işçilerin yüzde 41'i, 600

Bu varsayım, hakkında veri bulunan bütün ülkeler için doğrudur.[68] Hindistan, bu bakımdan daha da iyi bir örnektir. Bu ülkede Komünist partisi büyüktür, iki federe devlette, Kerala ve Andhra'da (oyların yüzde 25 veya daha çoğunu alarak) ya iktidar ya ana mu-

TABLO VI

Hindistan'da Sınıf ve Eğitim Durumuna Göre Komünist ve Sosyalist Tercihler*

	Komünist Parti Tercihleri		Sosyalist Parti Tercihleri
	Kerala ve Andhra'da	Hindistan'ın diğer yerlerinde	Bütün Hindistan'da
Sınıf			
Orta	% 7	% 27	% 23
Aşağı-Orta	19	30	36
İşçi	74	43	41
Eğitim			
Okuma-Yazması olmayan	% 52	% 43	% 31
Lise mezununa kadar	39	37	43
Lise mezunu ve sonrası	9	20	26
(Örnekleme giren sayı)	(113)	(68)	(88)

* Bu rakamlar, Indian Institute of Public Opinion, Monthly Public Opinion Surveys, cilt 2, 4-5-6-7 sayılar bir arada, New Delhi, Ocak-Nisan 1957, s. 9-14'teki tablolardan hesaplanmıştır. Bu ölçme, seçim öncesinde yapılmıştı; yani gerçekten verilen oy sonuçlarına göre değildir. Bütün örnek, 2.868 kişiliktir. Sosyalist parti ile Praja-Sosyalist partisinin sayıları burada birleşik olarak gösterilmektedir, çünkü bu iki parti aslında aynı ılımlı programı paylaşmaktadırlar. Bunların Andhra ve Kerala'daki taraftarları çok az olduğundan, bu da ayrıca gösterilmemiştir.

---

markkaa'dan çok kazanan işçilerin ise yüzde 12'si Komünistlere oy vermektedir. İsveç'te ise yılda 2.000 kroner'den az alan işçilerin yüzde 7'si, 8.000 kroner'den çok alan işçilerin ise yüzde 25'i Komünstlere oy vermektedir.

(68) Şunu da kaydetmek gerekir ki, Sosyalist parti küçük ve/veya yeni olduğu yerlerde, aynı zamanda karmaşık bir şık oluştururlar ve hemen reformlara girişebilecek yerleşmiş bir kitle partisi olduğu durumlara oranla daha çok orta sınıftan destek görür. Öte yandan, küçük bir değer-değiştirici grubun fikren karmaşık bir şık olmayarak ortaya çıktığı hallerde aşağı tabakalardan çok daha fazla destek görmesi gerekir. Bu gibi gruplar, hemen saadet ve adalet kurulması yolundaki taleplerinde gelişmiş bir hikmet bulunmayan din tarikatlarıdır. Siyasal bir yarışmada bu özelliğe delil olabilecek pek küçük bir şey, çeşitli partileri kimlerin tuttuğu üstüne yapılmış yeni bir Norveç kamu oyu araştırmasında görülmüştür. Bütün örneklemde,

halefet partisi durumundadır. Bir takım başka federe devletlerde de bir miktar daha güçleri olmakla birlikte, Komünistler Hindistan'ın öteki bölgelerinde çok daha zayıftırlar. Önerilen varsayım doğruysa, partinin kuvvetli olduğu yerlerde daha çok aşağı ve eğitim görmemiş tabakaların, zayıf olduğu yerlerde ise nisbeten daha yüksek ve daha çok eğitim görmüş olanların Komünistliği çekici bulmaları ve Hindistan'ın başka başka yerlerinde partiye oy verenler arasında büyük farklar olması gerekir. Tablo VI, gerçekten de bunun böyle olduğunu göstermektedir.[69]

Hint Komünist partisinin küçük olduğu yerlerde, destekleyenleri, iki ufak ılımlı sosyalist partinin taraftarları gibi, göreli olarak hali vakti yerinde ve daha iyi eğitilmiş tabakalardandır. Komünistlerin kuvvetli olduğu Kerala ve Andhra'da ise, durum büsbütün farklıdır. Orada Komünistleri tutanların yüzde 74'ünün işçi sınıfından olmasına karşılık, orta sınıftan olanlar yalnızca yüzde 7'sini meydana getirirler.[70] Parti taraftarları arasındaki eğitim farkları da, buna benzeyen bir dağılım göstermektedir.

Tarihin Kalıpları ve Demokrasi Hareketi

Aşağı sınıf gruplarının esaslı antidemokratik yönelimlerine karşın, endüstrileşmiş demokratik ülkelerde, işçilerin siyasal örgüt

---

İsveç hakkında yukarıda anlatılanlara benzeyen daha temelli Luthercilere hitap eden Hıristiyan partisi taraftarlarından yalnız 11 kişi yer almıştır, fakat bunların yüzde 82'si aşağı gelir gruplarından (yılda 10.000 kroner'den az) olmuştur. Buna karşılık 264 İşçi partisi taraftarının yüzde 57'si ve 21 Komünist taraftarının yüzde 39'u 10.000 kroner'den az kazanmaktadır. Yani, değer-değiştirici şıkların en karmaşığını temsil eden küçük Komünist partisi nisbeten yüksek tabakalar tarafından tutulmaktadır, temelci Hıristiyanlar ise ülkedeki siyasal partiler arasında ekonomik olarak en yoksul toplum tabanına dayananıdır. Ön incelemeler için 1956 Aralık ayında teksir edilmiş olan Şubat 1954 NGI araştırmasına bakınız.

(69) Bu veriler, varsayım kurulmadan önce bulunmuştur, dolayısıyla bağımsız bir gerçekleme sayılabilir.

(70) Burada sunulan varsayım, küçük partilerin nasıl büyüdüğünü açıklamaya kalkışmamaktadır. Başlıca gerilimlere, özellikle buhran ve savaşlara uyma gerekleri, beklenir ki küçük bir «karmaşık» partinin desteğini çoğaltmaya başlayan kilit etkenlerdir. Bir sosyalist partinin büyük bir parti statüsüne yükselmesi sırasındaki seçmen desteğinin değişimi üstüne bir çözümleme için bak. S. M. Lipset, **Agrarian Socialism** (Berkeley: University of California Press, 1950), özellikle s. 159-78.

ve hareketleri hem ekonomik *hem de* siyasal liberalizmden yana olmuştur.[71] Ondokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın başlarında işçi örgütleri, sendikaları ve siyasal partileri, siyasal demokrasinin

---

(71) Bunun bir çok istisnaları vardır. Avusturalya İşçi Partisi «beyaz Avusturalya» düşüncesinin en ileri gelen savunucusu olmuştur. Aynı şekilde, A.B.D.'nde de 1930'larda New Deal ideolojisinin ortaya çıkışına kadar, iki partiden zencilere daha çok karşı duranı, aşağı sınıfa dayanan Demokrat parti olmuştur. Amerikan işçi hareketi, beyaz ırklardan olmayanların ülkelerine göçüp yerleşmelerine karşıtlık göstermiştir, bir çok örgütleri de hâlâ zencileri üyeliğe almamaktadır.

Amerikan Sosyalist partisinin Birinci Dünya Savaşından önce bir kitle hareketi olduğu sıralarda, en çok satan (Milwaukee) **Social Democratic Herald** ve **Appeal to Reason** gibi gazeteleri ırkların birleşmesine karşı durmuşlardır. Bu gazetelerin ikincisi, açıkça, «Sosyalizm ırkları ayıracaktır» demiştir. Bak. David A. Shannon, **The Socialist Party of America** (New York: Macmillan, 1955), s. 49-52. Batı Avrupa'nın Marxçı Sosyalist hareketinin bile Yahudi-düşmanlığı virüsüne karşı bağışıklığı yoktu. Birinci Dünya Savaşından önce, Sosyalistlerin adlarının karıştığı bir takım Yahudi-düşmanlığı olayları olmuş, iyice Yahudi-düşmanı olan bazı önderler çeşitli sosyalist partilere girmişler ve sosyalist kuruluşlara Yahudi-düşmanlığına karşı cephe aldırmak güçlü bir direnmeyle karşılaşmıştı. Bak. E. Silberner, «The Anti-Semitic Tradition in Modern Socialism,» **Scripta Hierosolymitana**, III (1956), s. 378-96. İngiltere'de yakınlarda patlak veren ırk ayaklanmaları üstüne yazdığı bir yazıda, Michael Rumney, Zenci-düşmanlığı duygusunun işçi sınıfı temeline dayandığına değinmekte ve «zamanla İşçi partisi Zenci'nin düşmanı olacaktır» kehanetini ileri sürmektedir. Rumney şöyle devam etmektedir: «Muhafazakâr parti polisin arkasında durup, barış ve sükûnun sağlanması için gerekli bulduğu önlemleri alırken, İşçi partisi garip bir şekilde sessiz kalmıştır. Çünkü konuşursa, ya Batı Hint adalarından gelme zencilere karşı ayaklanmış kitleleri kendinden soğutacak ya da herkesin eşit hakkını savunan parti olmak iddiasını kaybedecektir.» Bak. «Left Mythology and British Race Riots,» **The New Leader** (22 Eylül 1958), s. 10-11.

Britanya Gallup Poll'unun araştırmaları, bu yargıları desteklemektedir. 1959 Temmuzunda tamamlanan bir araştırmadaki Yahudilerin «gerçekte olması gerektiğinden daha mı çok yoksa daha mı az kuvvetli oldukları» sorusuna verilen cevapların parti tercihlerine göre yapılan dökümünde, Yahudilere karşı olmayı gösteren «olması gerektiğinden daha çok kuvvetliler» cevabının, İşçi seçmenlerin yüzde 38'i, Tutucuların yüzde 30'u ve Liberallerin yüzde 27'si tarafından verildiği görülmüştür. İşçi taraftarlarının yüzde 7'si, Tutucuların yüzde 8'i ve Liberallerin yüzde 9'u, Yahudilerin olması gerektiğinden daha az kuvveti olduğunu söylemiştir. Aynı örgütün 1958'de yaptığı bir araştırmada, parti bir Yahudiyi aday gösterirse ona oy vereceklerini söyleyen İşçi partisi taraftarları ve aşağı sınıf üyelerinin, aynı cevabı veren yukarı sınıf üyeleri ve tutuculardan daha az olduğu ortaya konulmuştur. Ancak, dürüstlük gereğince şunu da kaydetmek gerekir ki Avam kamara-

yayılmasında önemli bir rol oynamışlardır. Ancak, işçilerin siyasal özgürlük için giriştikleri bu mücadele, kendilerinden önce orta sınıfın yaptığı gibi, bir ekonomik haklar savaşı çerçevesi içinde cereyan etmiştir.[72] Evrensel seçim hakkıyla birlikte, örgütlenme ve konuşma özgürlüğü, daha iyi bir yaşama standardı, sosyal güvenlik, daha kısa iş saatları v.b. için yapılan savaşın gerekli silâhları olmuştur. Yukarı sınıflar da, ekonomik ve sosyal ayrıcalıklarını savunmalarının bir bölümü olarak, siyasal özgürlüğün yayılmasına karşı durmuşlardır.

Tarihte, yanlış ya da tehlikeli saydıkları önlemlerin alınmasını isteyen gruplar için toplumsal özgürlüklerin tanınmasını gönüllü olarak savunan gruplara ender rastlanır. Batı dünyasında din özgürlüğü çatışan güçlerin herbirinin, bütün toplumu yoketmeden karşı tarafı yokedemeyeceğini anlaması ve mücadele sırasında bir çok kimsenin imanını ve dinle ilgisini kaybetmesi ve sonuç olarak da, dindeki ayrılmaları bastırma isteğinden vazgeçmesi sayesinde doğmuştur. Aynı şekilde, evrensel seçim hakkıyla örgütlenme ve muhalefet yapma özgürlükleri de, bir çok ülkelerde ya aşağı sınıfların yerleşmiş gücüne bir ödün ya da onları kontrol etmenin bir

sındaki hemen bütün Yahudiler İşçi partisini temsil etmektedir ve hepsi aşağı yukarı iki düzine olan Yahudi milletvekilleri, Yahudilerin küçük bir azınlık olduğu seçim bölgelerinden seçilmiştir.

(72) Gerçekte, çeşitli orta sınıf tabakalarının, aristokratik ve derebeylik düzeninin egemen olduğu toplumda aşağı tabakayı oluşturduğu zamanki davranışıyla, yeni endüstrileşen toplumlarda henüz toplumda bir yer kazanamamış olan işçi sınıfının davranışı arasında dikkate değer bir takım benzerlikler vardır. Her ikisinin de, aynı anlamda dinî ve ekonomik «radikal»liğe gösterdikleri yakınlık dikkate değer. Tawney'nin işaret etmiş olduğu gibi, Calvin'in kadercilik öğretisi, onsekizinci yüzyıl burjuvazisi için, ondokuzuncu yüzyıl proletaryası için Marx'ın sosyalizmin kaçınılmazlığı teorisinin yaptığı işlevin aynını görmüştür. Her ikisi de «yerleşik düzenin en büyük kötülükleriyle kesin bir karşıtlık halinde kendi erdemlerinin en iyilerini ortaya koymakta, [seslendikleri gruplara] işlerinden, seçilmiş bir topluluk olduklarını duymayı öğretmekte. Kader'in kendilerine çizdiği büyük geleceğin bilincine vardırmakta ve bunu gerçekleştirmek için kararlı kılmaktadır.» Komünist partisi de, Puritanlar gibi «kişisel sorumluluk, disiplin ve bütün hazlardan kendini yoksun bırakma» üstünde ısrarla durur - tarihsel içerikleri farklı olmakla birlikte, ikisinin sosyolojik kökleri aynı olabilir: soyutlanmış, statüden yoksun bırakılmış iş grupları. Bak. R. H. Tawney, **Religion and the Rise of Capitalism** (New York: Penguin Books, 1947), s. 9 ve 99. Buna benzer bir düşünce için bak. Donald G. MacRae, «The Bolshevik Ideology,» **The Cambridge Journal**, 3 (1950), s. 164-77.

aracı olarak gelişmiştir - bu, Disraeli ve Bismarck gibi olgun tutucuların savunup uyguladıkları bir taktiktir.

Gerçi, bir çıkar çatışmasından doğmakla birlikte, demokratik normlar bir kere vücut bulunca, kurumsal sistemin bir parçası olmuşlardır. Böylelikle, Batı'nın işçi ve sosyalist hareketi, bu değerleri genel ideolojisinin içine almıştır. Fakat, hareketin ideolojisinin demokratik olduğu gerçeği, taraftarlarının bu durumun sonuçlarını kavramış olduğu anlamına gelmez. Eldeki deliller, bu demokratik normlara, önderlerin takipçilerden çok anlayış ve bağlılık gösterdiğine işaret eder gibidir. Sadakat duydukları kuruluş demokratça hareket etmeye devam ettikçe, gelecek davranışlarını kestirmek bakımından, sıradan üyelerin genel görüşleri ve ön-yatkınlıkları nisbten önemsizdir. Üyelerinin daha çok otoriteci olan yönelimlerine rağmen, anti-Komünist işçi örgütleri, demokratik değerleri orta sınıfa dayanan partilerden daha iyi savunmakta ve yürürlükte tutmaktadır. Almanya'da, A.B.D.'nde, B. Britanya'da ve Japonya'da her meslek tabakasının içinde demokratik sol partiyi destekleyen bireyler toplumsal özgürlükleri ve demokratik değerleri, tutuculardan yana olanlardan daha çok tutmaktadır. Örgütlenmiş sosyal demokrasi, yalnızca toplumsal özgürlükleri savunmakla kalmaz, taraftarlarını da aynı yönde etkiler.[73]

Tutuculuk, Abraham Lincoln'un dediği gibi, her zaman yoksullar hali-vakti yerinde kimselerden daha çok olduğu için ve serveti yeniden-dağıtma vaadleriyle mücadele etmenin güçlüğü yüzünden, özellikle siyasal bir demokraside saldırıya açıktır. Dolayısıyla, tutucular geleneksel olarak adamakıllı bir siyasal demokra-

(73) Bu konuda ilginç bir örnek, 1950'de Avustralya'da ortaya çıkmıştır. Komünist partisinin tehlikeleri hakkında büyük bir propaganda kampanyası sırasında yapılan bir Gallup Poll araştırması, seçmenlerin yüzde 80'inin Komünistleri yasa-dışı etmekten yana olduğunu göstermiştir. Bu araştırmadan az bir zaman sonra, Muhafazakâr parti hükûmeti, Komünist partisini yasa-dışı edecek bir teklifi halk-oyuna (referanduma) sunmuştur. Halk-oyu kampanyası sırasında, İşçi partisi ve sendikalar hükûmet önerisine şiddetle karşı çıkmışlardır. Bundan sonra, Komünistleri yasa-dışı etme önerisini küçük bir farkla reddetmeye yetecek kadar geniş ölçüde fikir değiştirmeleri olmuştur ve ilk Gallup Poll'unda ezici bir çoğunlukla teklifi destekleyen Katolik işçiler, sonradan parti ve sendikalarının sözünü dinleyerek teklife karşı oy kullanmışlardır. Bak. Leicester Webb, **Communism and Democracy in Australia: A Survey of the 1951 Referendum** (New York: Frederick A. Praeger, 1955).

siden korkmuşlar ve bir çok ülkelerde —oy hakkını sınırlayarak yahut ikinci meclisler ve taşra bölgeleriyle küçük şehirlerin (geleneksel tutuculuk kaleleri) fazla temsil edilmesini sağlamak yollarıyla devletin yapısında oyun ederek— halk çoğunluğunun hükûmete egemen olmasını önlemeye çalışmışlardır. Tutucu ideoloji, çoğu kere, seçmenler kitlesinin sesinde hikmet olduğu fikrini reddeden elitçi değerlere dayandırılmıştır. Militarizm ve milliyetçilik gibi tutucularca savunulan diğer değerlerin, beklenir ki, otoriteci ön-yatkınlıkları olan bireylere de çekici gelen bir yanı vardır.[74]

Burada sunulan verilerden, aşağı sınıfların otoriteci ön-yatkınlıklarının zorunlu olarak demokratik bir sosyal sistem için bir tehdit oluşturacağı sonucuna varmak yanlış olur; muhafazakârlığın antidemokratik taraflarından da böyle sonuçlar çıkarılmamalıdır. Belli bir sınıfın, özgürlüğün kısıtlanmasını destekleyip desteklemeyeceği, burada tartışılan etkenlerin ancak bir bölümünü oluşturduğu büyük bir faktörler kümesine bağlıdır.

Genel olarak demokratik sürecin istikrarsızlığı ve özellikle Komünistlerin gücü, gördüğümüz gibi, millî eğitim düzeylerini de içine almak üzere ulusal ekonomik gelişme düzeyleriyle yakından ilgilidir. Komünistler, Avrupa'nın ve başka yerlerin yoksul ülkelerinde bir kitle hareketini temsil ederler, fakat ekonomik gelişmenin ve eğitim düzeyinin yüksek olduğu yerlerde zayıftır. Az gelişmiş ülkelerin aşağı sınıfları, hali-vakti yerinde ulusların alt tabakalarına nazaran, daha yoksul, daha güvensiz, daha az okumuş ve statü sembollerine sahip olmak bakımından daha az ayrıcalıklıdır. Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'nın gelişmiş, istikrarlı demokrasilerinde, aşağı sınıflar yalnızca toplumun «içinde» olmakla kalmazlar, aynı zamanda toplumun bir «parçası»dırlar da - yani aşağı sınıfların kültürün kalan bölümünden soyutlanması, öteki

(74) A.B.D.'nde 1952 seçimleri üstüne yapılan bir inceleme, her eğitim düzeyinde (orta okul, lise ve üniversite) «otoriteci kişilik»te ağır basan bireylerin Eisenhower'e oy verme olasılığının Stevenson'a oy verme olasılıklarından çok daha yüksek olduğunu göstermiştir. Robert Lane, «Political Personality and Electoral Choice,» **American Political Science Review**, 49 (1955), s. 173-90. Britanya'da işçi sınıfının Yahudi-düşmanlığı üstüne yapılan bir araştırma, örneğin içindeki küçük tutucu grubun Liberal ve İşçi partililerinden çok daha fazla Yahudi-düşmanı olduğunu ortaya koymuştur. Bak. James H. Robb, **Working-class Anti-Semite** (London: Tavistock Publications, 1954), s. 93-94.

ülkelerdeki yoksul gruplarının toplum içinde korkunç aşağı gelirler ve çok düşük (o da tam bilisizlik değilse) eğitim düzeyleriyle soyutlanmalarından çok daha azdır. Örneğin, A.B.D.'nde milliyetçilikle elit-düşmanlığını birleştiren sorumsuz bir demagogun çağrısına az-eğitilmişlerden hâlâ hayli geniş bir destek bulunabileceğini McCarthy'nin göstermiş olmasına rağmen, endüstrileşmiş Batı dünyasında işçilerin siyasal heyete böylelikle kabul edilişleri, otoriteci eğilimlerini geniş ölçüde azaltmıştır.[75]

Yükselen ulusal yaşama ve eğitim standartlarının sonuçlarıyla ilgili belirtiler, aşırılığın zayıf olduğu ülkelerde işçi sınıfının izleyeceği siyaset ve davranış konusunda umutlu olmamıza olanak vermekle birlikte, ekonomik olarak az gelişmiş, istikrarsız demokrasiler için ortaya karamsar sonuçlar koymaktadır. Aşırı bir partinin —çoğucası özgürlüğün zararına olarak, eşitliğin ve ekonomik güvenliğin üstünde durmakla— aşağı sınıfların desteğini sağladığı hallerde, bu desteğin o partiden demokratik metodlarla geri alınabilmesi şüphelidir. Özellikle Komünistler, iki tip kiliastik dünya görüşünü birleştirmektedirler. Ekonomik ve sınıf çıkarlarını savunma yeteneklerini inandırıcı bir şekilde gösterecek yetkinlikte demokratik işçi sınıfı partilerinin, istikrarca zayıf demokrasilerde kurulup kurulamayacağı su götürür bir konudur. Fakat demokrasiyi tehdit eden şeyler, yalnızca aşağı tabakalardan gelmemektedir. Gelecek bölümde, işçi sınıfının otoriteciliğinden, çoğu kere orta sınıfla özdeşleştirilen faşizmin çeşitli türlerini incelemeye geçeceğiz.

---

(75) «Ancak, kitlelerin tarihi, toplumdaki en uzlaşma kabul etmez aydın-düşmanı gücün tarihi olmuştur... Son yıllarda siyasal özgürlüklere karşı yapılan saldırıların büyük desteği, Amerikalıların yukarı sınıfları değil, aşağı sınıflarıdır. Özgür ruha en büyük karşıtlığı gösteren tarikat ve kiliseler işçilerin arasında egemen durumdadır.» Lewis S. Feuer, **Marx and Engels, Basic Writings on Politics and Philosophy** «Giriş» bölümü (New York: Doubleday Anchor Books, 1959), s. XV-XVI. Başka bir zengin ülke olan beyaz Güney Afrika hakkında, Herbert Tingsten şöyle demektedir: «sanayi ve ticaretin gelişmesi ... şimdi Boer milliyetçiliğinin kalesi olan sosyal sınıfı yaratmıştır: işçiler, tezgâhtarlar, kâtipler, küçük devlet memurları, A.B.D.'nde olduğu gibi burada da, bu 'yoksul beyazlar' —daha doğrusu, yoksulluğun tehdit ettiği beyazlar—, peşin hükmün ve beyaz üstünlüğünün en ileri gelen savunucularıdır.» **The Problem of South Africa** (London: Victor Gollancz, Ltd., 1955), s. 23.

BÖLÜM V

«FAŞİZM» — SOL, SAĞ VE ORTA

Fransa'da 1958'deki askerî hükûmet darbesinden sonra, De Gaulle'ün yeniden iktidara gelmesi, faşizmin önemli bir ideolojik hareket olarak canlanması hakkında bir takım uğursuz kehanetlere yol açtı ve çeşitli aşırı hareketlerin karakteri sonucunu tekrar ortaya çıkardı. 1945'ten önce, Marxçı olan ve olmayan bilginler arasındaki tartışmaların çoğu, iktidardaki faşizmin çözümlemesi etrafında dönüp dolaşıyor ve Nazilerle, diğer faşist partilerin kapitalizmin ekonomik kurumlarını gerçekten kuvvetlendirdiği mi, yoksa bürokratik Sovyet totaliterliği gibi yeni bir kapitalizm-sonrası sosyal düzeni yarattığı mı konusuyla ilgileniyordu.

Partilerin iktidardaki fiilî davranışlarını çözümlemek, fonksiyonel anlamlarını kavramak bakımından çok büyük önem taşımakla birlikte, herhangi bir hareket iyice anlaşılmak isteniyorsa, dayandığı ideoloji ve sosyal taban da çözümlenmelidir. Çeşitli modern kitle hareketlerinin sosyal tabanları üstüne yapılmış incelemeler, belli başlı her sosyal tabakanın hem demokratik hem de aşırı yollardan ifadesini bulan eğilimleri olduğunu göstermiştir. Solun, sağın ve ortanın aşırı hareketleri (Komünizm ile Peronizm, geleneksel otoritecilik ve faşizm), sırayla, daha çok, işçi sınıfına, yukarı sınıfa ve orta sınıfa dayanırlar. Başka başka zamanlarda «faşizm» terimi, bütün bu aşırılık çeşitleri için kullanılmıştır, fakat bunların herbirinin sosyal taban ve ideolojisinin çözümlemesi olarak incelenmesi farklı karakterlerini ortaya koyar.

Sol, orta ve sağ terimleriyle, modern toplumun siyasal ve toplumsal çözümlemesinin yapılması, delegelerin renklerine göre solda en radikal ve eşitlikçiden, sağda en ılımlı ve aristokrata doğru bir yarım daire şeklinde oturdukları Birinci Fransız Cumhuriyeti'nin Meclisinden gelmektedir. Solun sosyal reformların ve eşitlik-

çiliğin savunuculuğuyla, sağın da aristokrasi ve tutuculukla özdeşleşmesi, siyaset sınıflar-arası çatışına olarak tanımlanmaya başlayınca daha da derinleşti. Ondokuzuncu yüzyıl tutucuları da, Marxçılar da, modern toplumdaki en temel ayrımın sosyo-ekonomik ayrım olduğu varsayımını paylaşmışlardı. Demokrasinin kurumsallaşmasından ve tutucuların evrensel oy hakkının tanınmasının özel mülkiyetin sonu demek olacağı yolundaki korkularının hafiflemesinden bu yana, bir çokları, sol-sağ ve sınıf çatışması terimleriyle siyaset çözümlemesi yapmanın, gerçeği gereğinden çok yalınlaştırdığını ve bozduğunu ileri sürmeye başladılar. Bununla birlikte, din farkları ve bölgecilik çatışmaları gibi diğer boyutların sınıf ayrımı çizgisinden gitmeyen siyasal davranışları açıklamaya yaramasına karşın siyaset gerçeği kadar siyaset dilinin geleneği de, bir çok bilginleri bu temel kavramları alıkoymaya zorlamıştır.[1]

1917'den önce, aşırı siyasal hareketlerin genel olarak sağcı bir şey oldukları düşünülüyordu. Demokrasiyi kaldırmak isteyenler, çoğu kere monarşiyi yahut ulu-soyluların yönetimini geri getirmenin peşindeydiler. 1917'den sonra, siyaset ve bilim adamları, hem sol hem sağ aşırılıktan (yani, Komünizm ve faşizmden) söz etmeye başladılar. Bu görüşe bakılırsa, siyaset doğrusunun iki ucundaki aşırılıklar diktatörlükten yana olurlar, ortadaki ılımlılar ise demokrasiyi savunurlar. Bu bölümde, o düşüncenin yanlışlığı gösterilmeye çalışılacaktır - aşırı ideoloji ve gruplar da, demokratik gruplar gibi aynı terimlerle, yani sağ, sol ve *orta* diye sınıflandırılabilir ve çözümlenebilir. Bu üç durum, sosyal tabanlarının kuruluşu bakımından da, savlarının içeriği bakımından da demokratik paralelleriyle benzerlik gösterirler. Bu üç durumun demokratik ve aşırı paralelleri arasında karşılaştırma yapmak çok ilginç olmakla birlikte, bu bölümde daha çok, fazla ihmal edilen siyasal aşırılık tipinin, ortacı siyasetin ve Arjantin ile Brezilya'da görüldüğü üzere bazan «faşizm» —Peronizm— denilen «sol» aşırılık şeklinin üstünde durulacaktır.

Demokratik yönelimler arasında orta durumu çoğu kere liberalizm denir. Fransız Radikalleri, Hollanda ve Belçika Liberalleri

(1) Fransız siyasetinin karmaşıklıklarına rağmen, bu ülkenin ileri gelen seçim araştırıcıları, parti ve yolları sağ-sol boyutlarına göre sınıflandırmak gereğini duymaktadırlar. Bak. F. Goguel, **Géographie des élections françaises de 1870 à 1951, Cahiers de la fondation nationale des sciences politiques,** No. 27 (Paris: Librairie Armand Colin, 1951).

gibi partilerin temsil ettikleri liberalizm, Avrupa'da şu anlama gelir: ekonomide - *laissez faire* ideolojisine bağlanmak, küçük işletmelerin canlılığına inanmak ve kuvvetli sendikalara karşı olmak; siyasette - asgarî devlet müdahale ve düzenlemesini istemek; sosyal ideolojide - olanak ve fırsat eşitliği istemek, aristokrasiye karşı olmak, gelir eşitliğinin zorlanmasını tutmamak; kültürde - kiliseye karşı olmak, gelenekçiliğe karşı olmak.

Çoğu demokrat ülkelerde, bu bellibaşlı üç durumun taraftarlarına bakarsak, ideolojiyle toplum tabanı arasında hayli mantıklı bir bağıntı olduğunu görürüz. Sosyalist sol, gücünü kol işçilerinden ve yoksul taşra halkından alır; tutucu sağı, hali vakti yerinde kimseler —büyük endüstri ve çiftlik sahipleri, idareciler ve serbest mesleklerdekiler— ve daha az ayrıcalıklı grupların içindeki gelenekçi kurumlara —özellikle, Kiliseye— bağlılığını devam ettiren bölümler tutar. Demokratik ortayı ise, orta sınıflar, özellikle küçük iş adamları, büro memurları ve serbest mesleklerdekilerin kiliseye karşı olan bölümleri destekler.

Çeşitli aşırı grupların, demokratik eşlerininkilere benzeyen ideolojileri vardır. Klasik faşist hareketler ortanın aşırılığını temsil etmiştir. Faşist ideoloji, devleti göklere çıkarmasıyla liberalliğe karşı durmakla birlikte, büyük işletmeciliğe, sendikacılığa ve sosyalist devlete düşman olması bakımından liberalizme benzer. Liberalizmi andırdığı bir başka yanı da, dinden ve diğer gelenekçilik şekillerinden hoşlanmamasıdır. Ve, ileride göreceğimiz üzere, Hitler'den önce Almanya ve Avusturya'daki Nazi seçmenlerinin sosyal nitelikleri, tutuculardan çok liberallere yakındı.

Sol aşırılar arasındaki en büyük grup, çekicilik kaynaklarını yukarıda hayli geniş ayrıntılarıyla ele aldığımız ve bu bölümde pek üstünde durmayacağımız Komünistlerdir. Komünistler açıkça devrimcidir, egemen tabakalara karşıdır ve aşağı sınıflara dayanır. Gerçi bir de, sağ aşırılık gibi, çoğu kere «faşizm» başlığı altında sınıflandırılan bir başka sol aşırılık şekli vardır. Daha çok, yoksul az-gelişmiş ülkelerde görülen bu Peronizm şekli, orta ve yukarı sınıflara karşı, aşağı tabakaların desteğini arar. Milliyetçiliği ve çoğu kere milliyetçi subaylar tarafından yaratılmasıyla Komünizmden ayrılır. Peronizmi getiren askerler, kitleleri yoksulluk içinde tuttuğuna, ekonomiyi geliştirmediğine, orduyu morali bozuk ve düşük maaşlı bıraktığına inandıkları yiyici ayrıcalıklı tabakaları ortadan kaldırarak daha zinde bir toplum yaratmak amacını güderler.

Macaristan'da Horthycilerden, Avusturya'da Dollfuss'un Hıristiyan Sosyal partisine, Stahlhelm'e ve Hitler öncesi Almanya'sının diğer milliyetçilerine, Portekiz'de Salazar'a, 1958 öncesi Gaullist hareketlere ve çağdaş Fransa ile İtalya'daki kralcılara kadar gelen tutucu ya da aşırı sağcı hareketler, modern tarihin farklı devrelerinde ortaya çıkmışlardır. Sağ aşırılar devrimci değil, tutucudurlar. Sağ aşırılar, kültürel ve ekonomik kurumları korumak ve eski hallerine getirmek için siyasal kurumları değiştirmeğe bakarlar, oysa ortanın ve solun aşırıları kültürel ve sosyal bir devrim için siyasal araçları kullanmaya çalışırlar. Bir aşırı sağcının ideali, totaliter bir yönetici değildir, bir kral yahut öyle hareket eden bir gelenekçidir. İspanya'da, Avusturya'da, Macaristan'da, Almanya'da ve İtalya'da böyle bir çok hareket açıktan açığa kralcı olmuştur. De Gaulle de Fransız cumhurbaşkanlığına monarşik hak ve ayrıcalıkları geri getirmiştir. Bu hareketleri destekleyenlerin ortayı tutanlardan farklı olmasında şaşılacak bir şey yoktur; bunlar daha zengin ve —kitle desteği bakımından daha önemlisi— daha dindar olmaya eğilimlidirler.

«Faşizm» ve Orta Sınıf

Faşizmin aslında, *hem* kapitalizme *hem* sosyalizme, *hem* büyük işletmeye *hem de* büyük sendikaya karşıtlığı temsil eden bir orta sınıf hareketi olduğu iddiası, orijinal olmaktan uzaktır. Faşizm ve Nazizm ortaya çıkalı, bir çok çözümleyici bu düşünceyi savunmuştur. İktisatçı David Saposs, hemen neredeyse yirmibeş yıl önce bunu şöyle söylemiştir:

> Faşizm ... orta sınıfçılığın ya da halkçılığın aşırı anlatımıdır. ... Orta sınıfın esas ideolojisi halkçılıktır. ... Ülküleri, tüccarlardan, teknisyenlerden ve çiftçilerden kurulu, bağımsız bir küçük mülk-sahibi sınıftı. Şimdi orta sınıf diye adlandırılan bu öğe ... kapitalizminkinden çok farklı bir temele dayanan bir özel mülkiyet, kâr ve rekabet sistemini tutmaktaydı. ... Bu sınıf başından beri, «büyük işletme» ya da şimdi kapitalizm diye tanımagelen şeye cephe almıştır.
>
> Savaştan sonra, liberalizmin ve bireyciliğin ölüm çanları büyük bir gürültüyle, ama haklı olarak çalmıştır. Fakat liberalizm de, bireycilik de orta sınıf kaynağından gelmiş oldukları için, bu sınıfın da etkili bir toplum gücü olmaktan çıktığı sanılmıştı. Oysa şimdi halkçılık, her zamanki kadar heybetli bir güç ol-

maya devam etmektedir. Orta sınıf da, iddialarını her zamankinden daha şiddetle savunmaktadır. ...[2]

Bazıları aşağı-orta sınıfın Nazileri tutmasını, 1930'ların belli ekonomik güçlüklerine atfetmekle birlikte, siyasal bilimci Harold Lasswell Buhranın en berin olduğu sıralarda yazdığı bir makalede orta sınıf aşırılığının, kapitalist endüstri toplumunda saklı eğilimlerden kaynak aldığını ve bu eğilimlerin ekonomik durum düzeldikten sonra da orta sınıfı etkilemeye devam edeceğini ileri sürmüştür.

> Hitlercilik, aşağı-orta sınıfların umutsuz bir tepkisi olması yönünden, ondokuzuncu yüzyılın son yıllarında başlayan bir hareketin devamıdır. Maddi bakımdan, küçük dükkâncıların, öğretmenlerin, papazların, hukukçuların, doktorların, çiftçilerin ve zenaatçıların yüzyılın sonunda, ortasındakinden daha kötü bir duruma girmiş olduğunu varsaymak gerekmez. Ama psikolojik bakımdan, aşağı-orta sınıf, sendikaları, kartelleri ve partileriyle salıneyi dolduran işçilerin ve yukarı burjuvazinin yanında gölgede kalmıştı. Aşağı-orta sınıfın bu psikolojik yoksullaşması, üyelerinin kişiliğinde duygusal güvensizliğin yerleşmesini kolaylaştırmış, böylelikle de orta sınıfların acılarını çıkarabilmelerine yarayacak, çeşitli kitle karşıtlık hareketleri için ortamı hazırlamıştır.[3]

---

(2) David J. Saposs, «The Role of the Middle Class in Social Development: Fascism, Populism, Communism, Socialism,» **Economic Essays in Honor of Wesley Clair Mitchell** (New York: Columbia University Press, 1935), s. 395, 397, 400. Fransa'nın bir bölümünde 1871'den 1912'ye kadar oy verme kalıplarıyla kişisel niteliklerin bağıntısı üstüne ayrıntılı bir incelemeye dayanarak André Siegfried'in yaptığı daha eski bir çözümleme, Fransız demokratik ideolojisinin klasik kaynağı sayılan küçük burjuvazinin, aşırı hareketlerin taraftar devşirme alanı haline geldiğini ortaya koymuştur. Siegfried, küçük burjuvaların «doğaları gereğince, eşitlikçi, demokrat ve hasetçi» olmalarına rağmen, «herşeyden önce, onları büyük şirketlerin saldırgan kapitalizmi ile işçlerin gitgide daha çok başkaldırmaları arasında ezerek, varlıklarını ortadan kaldırmakla tehdit eden yeni ekonomik şartlardan korktukları»na işaret etmektedir, «Cumhuriyete büyük umutlarla bağlanmışlardır, cumhuriyetçi ya da eşitlikçi olmaktan vazgeçmezler. Fakat öylesine hoşnutsuz bir hale gelmişlerdir ki, Boulangism'ler kuvvetlerini onlardan toplar, gerici demagoglar tahrikçilik yapmak için en uygun yeri onların arasında bulur ve belli demokratik reormlara karşı en tutkulu direnme onlardan gelir.» André Siegfried, **Tableau politique de la France de l'ouest sous la troisième république** (Paris, Armand Colin, 1913), s. 413.

(3) Harold Lasswell, «The Psychology of Hitlerism,» **The Political Quarterly**, 4 (1933), s. 374.

Orta sınıfın toplumdaki göreli yeri gerilcyip, gelişen sosyal ve ekonomik yönelimlere karşı duyduğu hoşnutsuzluk devam ettikçe, «liberal» ideoloji —büyük güçlere karşı bireysel hakları tutmak—, bir devrimci sınıfın öğretisi olmaktan çıkıp, bir gerici sınıfın öğretisi oldu. Bir zamanlar, liberal doktrinler, derebeylik ve krallık düzeninin kalıntılarına ve merkantilist yöneticilerle Kilisenin istediği sınırlamalara karşı savaşında burjuvaziyi desteklemişti. Tahta ve mihraba karşı duran ve sınırlı bir devletten yana olan bir liberal ideoloji doğmuştu. Bu ideoloji, yalnızca siyasal bakımdan devrimci olmakla kalmıyordu; aynı zamanda etkili bir endüstrileşmenin de bir takım fonksiyonel gereklerini karşılıyordu. Max Weber'in değindiği gibi, (Weber'in çözümlemesinde endüstri demek olan) kapitalist sistemin gelişmesi, yapay iç sınırların kaldırılmasını, açık bir uluslararası pazarın yaratılmasını, hukuk ve düzenin kurulmasını ve göreli bir uluslararası barışın oluşturulmasını zorunlu kılmıştır.[4]

Fakat, onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllar liberalizminin ve halkçılığının gerisindeki ideoloji ve özlemler, yirminci yüzyılın gelişmiş endüstri toplumlarında başka bir anlam taşımakta ve başka bir işe yaramaktadır. Büyük çaplı kuruluşlara ve devlet otoritesinin büyümesine direnç göstermek, çağımız toplumunun bir takım temel niteliklerine karşı koymak demektir; çünkü, istikrarlı, modernleşmiş bir toplum yapısı için, büyük endüstriyle güçlü ve meşru bir işçi hareketi gereklidir, devletin düzenleme etkenlikleri göstermesi ve ağır vergiler koyması da kaçınılmaz bir şekilde bunlarla birlikte gider. İşletme bürokrasilerine, sendikalara ve devlet müdahalesine karşı olmak, hem gerçekçilikten hem biraz da akla uygunluktan ayrılmaktır. Talcott Parsons'un dediği gibi, «olgunlaşan modern toplum düzenin belirli yanlarına karşı yeni doğan-olumsuz tavır almalar, en çok 'kapitalizm' sembolüne yönelmektedir» ... Toplumun rasyonelleştirilmesi ideolojisine karşı tepki göstermek, faşizmin, hiç değilse ideoloji düzeyinde, en ileri gelen niteliğidir.»[5]

(4) Aynı zamanda bak. Karl Polanyi, **The Great Transformation** (New York: Farrar and Rinehart, 1944).

(5) Talcott Parsons, «Some Sociological Aspects of the Fascist Movement,» Essays in Sociological Theory eserinde (Glencoe: The Free Press, 1954), s. 133-34. Marx'ın kendisi de şöyle demiştir: «küçük imalâtçı, küçük tüccar, zenaatçı, köylü hep birlikte, orta sınıf durumlarını bozulmaktan korumak için [büyük] burjuvaziye karşı döğüşürler. Üstelik gericidirler,

Fabrika idaresi ile işçilerin arasındaki sürekli çatışmanın, büyük çaplı endüstrinin içten bağlı bir bölümü olmasına karşılık, küçük iş adamının kendisine ve kendi sosyal değerlerine önemli bir yer ayrılması isteği, —Marxçılıktaki devrimin çarklarını yavaşlatmak anlamında değil, modern bir endüstri toplumunun içinde saklı yönelimler açısından— «gericilik»tir. Küçük işletmeci tabakasının bu sürece direnç göstermek ya da süreci tersine çevirmek çabaları Britanya Liberal partisi, Fransız Radikalleri ve Amerikan Taft Cumhuriyetçilerinde olduğu gibi, bazı durumlarda demokratik liberal hareketler şeklini alır. Bu gibi hareketler, taraftarlarının karşı oldukları yönelimleri durdurmayı başaramamışlardır. Martin Trow adında bir başka sosyolog, yakınlarda yazdığı bir makalesinde şöyle demiştir : «Küçük iş adamlarının korktuğu toplanma ve merkezîleşme yönelimleri, buhranda, savaşta ve refahta, hangi parti başta olursa olsun kesintisiz devam etmektedir, böylelikle bu grup *daima* gayrimemnun kalmaktadır...»[6] Onun için, belirli koşullar altında küçük iş adamlarının ister faşizm ister parlamento-düşmanı halkçılık çeşidinden olsun, şu ya da bu yoldan parlamenter demokrasiye nefreti ifade eden siyasal hareketlere dönmesinde şaşılacak bir taraf yoktur. Bu hareketler daha çok alışılmış olan liberal partilerin karşıladığı bazı gereklerin aynını karşılamaktadır; bunlar olgun bir endüstri düzeninde orta sınıfın duyduğu tabakalaşma sıkıntısının boşalma yollarıdır. Fakat liberalizmin bu sorunu meşru değişiklikler ve «reformlar»la (besbelli ki, bu reformlar modernleşme sürecini tersine döndürecek niteliktedir) çözmeye çalışmalarına karşılık, faşizm ve halkçılık aynı sorunu devleti ele geçirmek ve eski orta sınıfların ekonomik güvenliğini ve toplumdaki yüksek yerini geri getirecek yolda kullanmak ve aynı zamanda, büyük sermaye ile büyük sendikaların gücünü ve statüsünü azaltmakla çözmek amacındadırlar.

Aşırı hareketlerin çekiciliği, endüstriyel gelişmenin çeşitli aşamalarındaki sosyal etkilerine karşı nüfusun çeşitli tabakalarının gösterdiği tepkiden de ileri geliyor olabilir. Bu değişmeler, endüstrileşmenin başka başka aşamalarındaki toplumların demokratik sü-

tarihin akışını tersine çevirecek bir yol ararlar,» S. S. Nilson'un «Wahlsoziologische Probleme des Nationalsozialismus» adlı yazısından aktarılmıştır. **Zeitschrift für die Gesamte Staatswissenschaft**, 110 (1954), s. 295.

(6) Martin A. Trow, «Small Businessmen, Political Tolerance and Support for McCarthy,» **American Journal of Sociology**, 64 (1958), s. 279-80.

reçlerine karşı yönelen örgütlenmiş tehditlerin karşılaştırılmasıyla daha kolay anlaşılabilir. Yukarılarda söylediğim gibi, işçi sınıfı aşırılığı ister Komünist, anarşist, devrimci sosyalist ister Peronist olsun, en çok, hızlı endüstrileşme sürecine giren ya da bu sürecin (Avrupa'nın güneyindeki Latin ülkelerinde olduğu gibi) endüstrinin egemen olduğu bir toplum tipi yaratamadığı yerlerde görülür. Orta sınıf aşırılığı ise, hem büyük çaplı kapitalizmi hem de güçlü bir işçi hareketi olan ülkelerde olur. Sağ kanat aşırılık, en çok, geleneksel tutucu güçlerin tahta ve mihraba kuvvetle bağlı kaldıkları az gelişmiş ekonomilerde bulunur. Fransa, İtalya ve Weimar Almanyası gibi bazı ülkelerde bu üç koşul dizisinde de yaşayan tabakalar bulunduğu için, bazan aynı bir ülkede aşırı siyaset tiplerinin üçü de yanyana varolur. Yalnız, hali vakti yerinde, yüksek derecede endüstrileşmiş ve şehirleşmiş uluslar, bu virusa karşı bağışıklık göstermektedir; fakat A.B.D. ile Kanada'da bile, kendi işlerinde çalışanlar, bir miktar etkilenmektedirler.

Belli Latin Amerika ülkelerindeki politikayla Batı Avrupa'da görülen politika arasında bir karşılaştırma yapılırsa, benzer tabakaların endüstrileşme sürecinin farklı noktalarındaki başka başka siyasal tepkileri biribirlerinden açıkça ayırabilir. Hali vakti yerinde olan Latin Amerika ülkeleri bugün, ondokuzuncu yüzyıldaki Avrupa'yı andırmaktadır; bu ülkelerde işçi sınıfları henüz sendikalarda ve siyasal partilerde adamakıllı örgütlenmeden ve şehirlerin dışında yaşayan halkın arasında yer yer geleneksel tutuculuk öbekleri varken, endüstriyel büyüme olmaktadır. Bu ülkelerdeki gelişen orta sınıf, ondokuzuncu yüzyıl Avrupasındaki eşi gibi, kapitalist-düşmanı gelenekçilerin etkisini ve askerlerin keyfî iktidarını azaltarak demokratik bir toplum fikrini tutmaktadır.[7] Ekonomik

(7) Hızla büyüyen Latin Amerika orta sınıflarının siyasal rolleri üstüne bir çözümleme için bak. John. J. Johnson, **Political Change in Latin America - the Emergence of the Middle Sectors** (Stanford: University Press, 1958). Bir sosyal sınıfın endüstrileşmenin ardarda gelen evrelerindeki farklı siyasal özelliklerine, James Bryce 1912'de şöyle işaret etmiştir: «Amerika Birleşik Devletleri ile İsviçre'de en sağlam ve en istikrarlı öğeler olan ve Fransa ile Almanya'nın bazı bölgelerinde siyasal bakımdan daha az eğitilmş olsa bile yine de eşit derecede istikrarlı olan küçük toprak sahipleri sınıfının yokluğu, Güney ve Orta Amerika için büyük bir bahtsızlıktır.» Bu yargı, büyük çaplı çiftlik' kuruluşlarının küçük çiftçiler için ekonomik yarışma anlamına geldiği ve Almanya ile diğer ülkeler üstüne burada

gelişmenin bu safhasında aşırı siyaset için bir sosyal temel olduğu ölçüde, bu temeli orta sınıflar değil, hızlı endüstrileşmenin içinde saklı gerilimlerin acısını çeken henüz örgütlenmemiş işçi sınıfları oluşturur. Bu işçiler, Latin Amerika'daki iki büyük-çaplı «faşist» hareketin —Arjantin'de Peroncu ve Brezilya'da Vargasçı akımların— başlıca dayanağı olmuşlardır. Bu hareketler, bazan uyuştukları Komünist hareketin de yaptığı gibi, yeni endüstrileşen ülkelerin «yerlerinden edilmiş kitleleri»ne hitap ederler.

Asıl cevaplandırılacak soru, her ülkede en çok «yerinden edilmiş» tabakaların hangileri olduğudur. Bazılarında, bu, yeni doğan ya da ekonomik veya siyasal bakımlardan zaten toplumla hiç birleşmemiş olan işçi sınıfıdır; başka bir takım ülkelerde, bu tabakaları, sendikalı işçilerin artan güç ve statüleriyle büyük çaplı özel sektör ve devlet bürokrasileri arasında ezilen küçük iş adamları ve diğer görece bağımsız girişimciler (küçük çiftlik sahipleri, taşra avukatları) meydana getirirler. Daha başka bir takım ülkelerde ise, sosyalizmin ve liberalizmin değerlerinden eski toplumu esirgemek isteyenler tutucu ve gelenekçi öğelerdir. Örneğin, İtalya'da faşist ideoloji, ayrı ayrı zamanlarda bu üç gruba da hitap eden ve kimlerin en çok «yerinden edilmiş olduğu yolundaki ulusal değişmelere göre geniş ölçüde farklı tabakalara dayanmaya elverecek kadar şekilsiz kalan fırsatçı bir hareketten doğmuştur.[8] Faşist politikacıların kendilerine destek sağlamak için son derece fırsatçılık etmeleri yüzünden, en çok belli bir tek tabakanın gereksinimlerini ifade ettikleri zamanda bile, bu hareketler çoğu kere çatışan çıkar ve değerleri olan grupları içine almıştır. Ortacı bir aşırılığı temsil eden Hitler, Nazileri Marxçı sola karşı kullanmayı uman tutuculardan destek görmüştür. Öte yandan Franko gibi tutucu aşırılar da, çoğu kere, hareketin yönetimine katmadan takipçileri arasında ortacıları tutmayı bilmişlerdir.

sunulan verilerin gösterdiği gibi küçük çiftçileri faşizmin potansiyel taraftarları arasına soktuğu devirden öncesi için olabilir. Bak. James Bryce, **South America: Observations and Impressions** (New York: Macmillan, 1912), s. 533.

(8) Avrupa orta sınıfıyla Arjantin işçi sınıfı üstüne yapılmış, bunların kendi ortamlarında «en çok yerinden edilmiş» gruplar olduğunu savunan bir karşılaştırma, Gino Germani'nin **Integracion politica de las masas y la totalitarismo** adlı kitabında mevcuttur (Buenos Aires: Colegio Libre de Estudios Superiores, 1956), Germani'nin şu kitabına da bak. **Estructura social de la Argentina** (Buenos Aires: Raigal, 1955).

İşçi sınıfı otoriteciliği hakkındaki geçen bölümde, farklı grup ve bireyleri aşırı ve demonolojik bir dünya görüşünü daha kolay kabul etmeye yatkın kılan diğer bazı koşulları belirtmeğe çalışmıştım.[9] Orada sunulan tez, aşağı bir olgunluk seviyesiyle yüksek bir güvensizlik derecesinin bireylerde aşırı bir siyaset görüşüne doğru bir ön-yatkınlık yarattığını öne sürmüştü. Olgunluğun yokluğu, genellikle az eğitim görmüş olmaktan ve çeşitli deneylerden soyutlanmış olmaktan ileri gelir. Bu nedenlerden ötürü, orta tabakaların da en otoriteci bölümlerinin küçük topluluk ve çiftliklerde yaşayan küçük girişimci arasında bulunması gerekir. Bu insanlar, orta sınıfın diğer yerlerinde bulunanlara oranla az eğitim görürler; taşrada ya da küçük kasabalarda yaşamak da çoğuncası, heterojen değer ve gruplardan soyutlanmak anlamına gelir. Aynı yoldan, orta sınıf aşırılığının, büro işleri yapan memurlar, idare mevkilerinde olanlar ve serbest meslek sahiplerinden çok kendi işlerinde çalışanlar arasında görülmesi beklenir.

Aşağıda, çeşitli ülkelerden toplanmış veriler, klasik faşizm ve halkçılığın sosyal kökleriyle sağ kanat hareketlerin sosyal kökleri arasındaki kesin farkı gösterecektir.

Almanya

Devrimci bir faşist parti tipinin klasik örneği, tabiî, Adolf Hitler'in önderlik ettiği Nasyonal Sosyalist İşçi Partisidir. Marxçı çözümleyicilerin gözünde, bu parti kapitalizmin çökmeğe yüz tutmuş kurumlarını sürdürebilmek için kuvvet toplayan kapitalizmin son aşamasını temsil etmiştir. Nazilerin iktidara geldikleri sıralar daha henüz kamu oyu yoklamaları yapılmaya başlamamış olduğu için, sosyal tabanlarını anlamak için toplam oy verme sonuçlarına dayanmak zorundayız. Klasik faşizm, geniş ölçüde, liberalizmi tutan aynı öğelere dayanmışsa, liberalizmin eski taraftarlarının Nazilere dönmüş olması gerekir. Alman Reich'ının 1928-1933 yılları arasının topyekûn seçim istatistikleri bu savı destekler gibi görünmektedir (Tablo I).

Böyle bir tablo, genel istatistik yönelimlerin tersine giden bireysel değişmeleri göstermemekle birlikte, yine de bir takım akla yakın çıkarsamaların yapılmasına elverişlidir. Naziler büyüdükçe,

(9) Bölüm IV'te **Aşağı Sınıfın Görüş Açıları** ayrımına bakınız.

Alman toplumunun daha az gelenekçi öğelerine —başlıca, küçük iş adamlarına ve büro memurlarına— dayanan liberal burjuva orta partileri çökmüştür. 1928 ile 1932 arasında bu partiler oylarının yüzde 80'ine yakınını kaybetmişlerdir ve bütün oy toplamından aldıkları pay da dörtte birden yüzde üçün altına düşmüştür. Göreli

TABLO I

1928-1933 Devresinde Çeşitli Alman Partilerinin Oy Toplamından Aldıkları Yüzdeler ve 1928'de Alınan Oyların 1932'deki Son Özgür Seçimin Sonuçlarına Oranı*

Partiler	Oy Toplamının Yüzdeleri					1928 Sonuçlarının İkinci 1932 Seçimine Yüzde Olarak Oranı
	1928	1930	1932	1932	1933	
Muhafazakâr Parti						
DNVP	14,2	7,0	5,9	8,5	8,0	60
Orta Sınıf Partileri						
DVP (sağ liberal)	8,7	4,85	1,2	1,8	1,1	21
DDP (sol liberal)	4,8	3,45	1,0	0,95	0,8	20
Wirtschaftspartei						
(Küçük işletmeci)	4,5	3,9	0,4	0,3	**	7
Diğerleri	9,5	10,1	2,6	2,8	0,6	29
Değişmeyen orta sınıf oylarının toplam oranı :						21
Merkez (Katolik)	15,4	17,6	16,7	16,2	15,0	105
İşçi Partileri						
SPD (Sosyalist)	29,8	24,5	21,6	20,4	18,3	69
KPD (Komünist)	10,6	13,1	14,3	16,85	12,3	159
Değişmeyen işçi sınıfı oylarının toplam oranı :						92
Faşist Parti						
NSDAP	2,6	18,3	37,3	33,1	43,9	1277
Faşist partinin oyundaki artışın toplam oranı :						1277

* Sunulan veriler Samuel Pratt'ın şu eserinden alınmıştır: **The Social Basis of Nazism and Communism in Urban Germany** (M. A. tezi, Sosyoloji Bölümü, Michigan State University, 1948), s. 29, 30. Aynı veriler Karl D. Bracher'in şu kitabında da sunulmuş ve çözümlenmiştir: **Die Auflösung der Weimarer Republik** (Stuttgart und Düsseldorf: Ring Verlag, 1954), s. 86-106. 1933 seçimi, Hitler'in bir aydan fazla şansölyelik etmesinden sonra yapılmıştır.

** **Wirtschaftspartei** 1933 seçimlerine katılmamıştı.

durumunu koruyan tek orta partisi, din bağlarından faydalanan Katolik Merkez partisi olmuştur. Marxçı partiler, sosyalist ve Komünistler yüzde desteklerinin onda biri kadarını kaybetmişler, fakat iki partinin aldığı oy toplamı pek az düşmüştür. Tutucuların oy oranı yüzde 40 kadar, yani liberal orta sınıf partilerinkinden çok daha az düşmüştür.

Marxçı ve Katolik olmayan partiler arasındaki değişmelere bakılırsa, en çok, Weimar cumhuriyetinin eski kaleleri olan liberal orta sınıf partileri taraftarlarının Nazilere kaydığı görülür. Bu partilerin arasında en ağır kayba uğrayanı, daha çok küçük iş adamlarıyla zenaatçıları temsil eden *Wirtschaftspartei* olmuştur.[10] Weimar'ın sağ kanattaki milliyetçi düşmanı olan Alman Ulusal Halk Partisi (DNVP), Marxçı ve Katolik partilerin dışında, bütün oydan 1928'de aldığı payın yarısından çoğunu koruyabilmiş olan tek partidir.

Tutucu oylardaki en büyük düşme, daha çok, Almanya'nın doğu sınırına yakın seçim bölgelerinde olmuştu. Alman Ulusal Halk Partisinin aldığı oy oranı, 1928'den 1932'ye kadar Almanya'nın otuz beş seçim bölgesinin onunda yüzde 50 oranında veya daha çok düşmüştü. Bu on bölgeden yedisi, Polonya Koridoruna ve kuzey sınırındaki Schleswig-Holstein'a bitişik olan bütün bölgeler dahil olmak üzere hep sınır bölgeleriydi. Bu parti, Nazilerden önce Versailles anlaşmasına karşı olan hem en tutucu hem de en milliyetçi grubu oluşturduğu için, bu veriler Nazilerin DNVP'ı milliyetçiliğin daha önemli olduğu bölgelerde en çok zayıflattığını ve tutucuların Versailles'ın zorladığı ilhaklardan doğrudan doğruya zarar görmemiş olan, dolayısıyla partinin tutuculuk karakterinin milliyetçilik karakterine üste geldiği bölgelerde, seçmenlerinin çoğunu koruduklarını göstermektedir. Alman-Amerikalı sosyolog Rudolf Heberle Schleswig-Holstein'deki oy verme kalıpları üstüne yaptığı ayrıntılı bir incelemede, tutucuların, şehirli olsun taşralı olsun sınırda olmayan bölgelerdeki eşlerinin en çok liberalleri tuttuğu küçük mülk sahiplerinin desteğini kaybettiklerini, öte yandan yu-

(10) Karl D. Bracher, **Die Auflösung der Weimarer Republik** (Stuttgart ve Düsseldorf: Ring Verlag, 1954), s. 94. Bu partinin parlamentodaki hemen bütün temsilcileri, küçük işletmelerin menfaat grubu birliklerinde faal iş adamlarıydı. Bak. Sigmund Neumann, «Germany: Changing Patterns and Lasting Problems» S. Neumann (derleyen) **Modern Political Parties** (Chicago: University of Chicago Press, 1956), s. 364.

karı tabaka tutucuların desteğini görmeğe devam ettiklerini ortaya koymuştur.[11]

Nazilerin geleneksel Alman sağının kaynaklarından yararlanmadıkları üstüne daha bir takım dolaylı deliller de, erkek ve kadın oyları hakkmdaki verilerden çıkarılabilir. 1920'lerde ve 1930'larda bir parti ne kadar tutucu ve ne kadar dindar ise, genellikle o kadar çok kadın desteği görürdü. Alman Ulusal Halk Partisi, Katolik Merkez Partisi hariç kadınların en çok tuttuğu partiydi. Naziler ise, daha liberal orta sınıf partileri ve Marxçı partilerle birlikte, erkeklerden çok daha fazla destek görmüşlerdi.[12]

Bu iddia hakkında daha doğrudan deliller, Heberle'nin —Nazilerin en kuvvetli oldukları federe devlet olan— Schleswig-Holstein üstüne yaptığı incelemede gösterilmiştir. 1932'de *«Nazilerin en kuvvetli oldukları yerlerde, Tutucular en zayıftılar; Tutucuların kuvvetli oldukları yerlerde ise, Naziler göreli olarak zayıftılar.* Taşra karakteri hâkim olan 18 seçim bölgesinde NSDAP (Naziler) ile DNVP (Tutucular)'ın elde ettikleri oy yüzdeleri arasında olumsuz bir korrelasyon (eski 0,89) bulunmuştur. ... Anlaşılan, 1932 de küçük çiftçiler için Naziler, *Landespartei* ve Demokrat parti gibi eski liberal partilerin yerine geçmiştir ... öte yandan, toprak sahipleri ve büyük çiftçiler oylarını Hitler'e vermekte daha isteksiz davranmışlardır.»[13]

Alman siyasal bilimcilerinden Günther Franz'ın yaptığı, Nazilerin çok kuvvetli oldukları bir başka federe devletteki (Aşağı Saksonya) oy verme yönelimlerini göstermeye çalışan daha yeni bir çö-

(11) Rudolf Heberle, **From Democracy to Nazism** (Baton Rouge: Lousinna State University Press, 1945).

(12) Çeşitli seçimlerde cinsiyete göre parti tercihleri üstüne en ayrıntılı Alman seçim verileri şu iki kitapta gösterilmiştir: Maurice Duverger, **La Participation des femmes à la ve politique** (Paris: UNESCO, 1955), s. 56-63 ve Gabriele Bremme, **Die politische Rolle der Frau in Deutschland** (Göttingen: Vandenhoeck and Ruprecht, 1956), s. 74-77, 111, 243-52; şu kitaplara da bakınız: Heinrich Striefler, **Deutsche Wahlen in Bildern und Zahlen** (Düsseldorf: Wilhelm Hageman, 1946), s. 20-22; Günther Franz, **Die politischen Wahlen in Niedersachsen 1867 bis 1949** (Bremen-Horn: Walter-Dorn Verlag, 1957), s. 28-32; Karl D. Bracher, op. cit., s. 476; Herbert Tingsten, **Political Behavior: Studies in Election Statistics** (London: P. S. King and Son, 1937), s. 37-65.

(13) Rudolf Heberle, op. cit., s. 113, 114, 119 (benim italiklerim).

zümleme de, buna benzer kalıpların varlığını ortaya koymuştur. Franz şu sonuca varmaktadır:

> Nazilere oy veren seçmenlerin çoğu, burjuva orta partilerinden gelmiştir. DNVP (Tutucular) da oy kaybetmişlerdir, fakat 1932'de 1930'da aldıkları oyu korumayı bilmişler ve ondan sonraki iki seçimde de oy toplamlarını arttırmışlardır. (Katolik Merkez Partisi hariç,) NSDAP'ın önünde çökmeyen tek burjuva partisi Tutucular olmuştur. ...[14]

Schleswig-Holstein ve Aşağı Saksonya'daki bu durum, bütün Almanya'da da böyleydi. Otuz beş seçim bölgesinde, Nazilerin liberal partilerin kaybettikleri oylardan kazandıklarının orantılı korrelasyonu (0,48), tutucuların kayıplarından kazandıklarınınkinden (0,25) daha büyük olmuştu.[15]

Liberal partilerden başka, Alman partileri arasında yine *Mittelstand* tabanına dayanan bir grup parti daha vardı ki, bunların da taraftarlarının, neredeyse kitle halinde, Nazilere geçtiği anlaşılmaktadır: «federalist» denilen bölge bağımsızlık partileri.[16] Bu par-

---

(14) Günther Frans, **op. cit.**, s. 62.

(15) Nazi kazançlarının ve tutucu kayıplarının yüksek olduğu altı doğu sınır bölgesi, bu iki parti arasındaki küçük olumlu korrelasyonu yaratmıştır. Sözü edilen altı bölge hesaba katılmayınca korrelasyon gerçekten olumsuzdur.

(16) Schleswig-Holstein'da, bölgeci **Landespartei** 1919 ve 1921'de, liberal Demokrat partinin en çok oy aldığı çevrelerde kuvvetliydi. Bu çevreler aynı zamanda, 1930'larda Nazilere en çok kayan bölgeler oldular. Bak. R. Heberle, op. cit., s. 98-100; Aşağı Saksonya'da verilmiş oylar üstüne bir inceleme, 1932'ye kadar büyük bir parti olarak devam eden Hanover bölgecilerinin meydana getirdiği **Welfen** taraftarlarının Nazilere geçtiğini göstermektedir. «Welfen'in en çok oy topladığı orta sınıf ve taşra seçim çevreleri, Nazilerin ilk ele geçirdikleri ve en kuvvetli oldukları yerler olmuştur.» Bak. C. Franz, **op. cit.**, s. 43-55, 62. Bavyera'da da bunlarla karşılaştırılabilecek bir parti, **Bayerischer Bauern und Mittelstandsbund** 1928'de oyların yüzde 11,1'ini almışken bu oran 1932'de yüzde 3,3 düşmüştür. Bavyera'daki oy verme kalıpları üstüne yapılan bir inceleme, bunun da diğer bölgeci partiler gibi seçmenlerini en çok Naziler lehine kaybettiğini göstermiştir. Bak. Meinrad Hagman, **Der Weg ins Verhängnis, Reichstagwahlergebnisse 1919 bis 1933 besonders aus Bayern** (München: Michael Beckstein Verlag, 1946), s. 27-28. Hessen'de tarımsal bölgeci hareketin nasıl Nazilerin seçim zaferini hazırladığı üstüne (Nazilerden yana) bir çözümleme Eugen Schmahl tarafından yapılmıştır, **Entwicklung der völkischen Bewegung** (Giessen: Emil Roth Verlag, 1933). Bu kitabın sonunda, Wilhelm Seipel adında bir Nazinin yazdığı 1930'dan 1932'ye kadar olan oy değişmelerini çözümleyen bir ek bö-

tiler ya Almanya'nın birleşmesine ya da Hessen, Aşağı Saksonya ve Schleswig-Holstein gibi çeşitli eyaletlerin Prusya'ya katılmasına karşıydılar. Taşra bölgelerindeki şehirli ve köylü orta sınıfların modern endüstri toplumunun artan bürokratlaşmasına karşı duydukları karşıtlığı dile getiren bu partiler, devlet otoritesini yerinden yönetim esasına göre dağıtarak zamanı gerisin geriye çevirmeğe çalışıyorlardı. İlk bakışta, bölgesel bağımsızlık partilerinin yerinden yönetim dilekleriyle, faşizm ya da Nazizmin içinde saklı olan devleti kutsallaştırma düşüncelerinin tamamıyla ayrı ihtiyaç ve duyguları anlattığı sanılabilir. Fakat gerçekte, bölgecilerin savundukları «federe devletin hakları» ideolojisi de, Nazilerin endüstri toplumunun «büyük» güçlerine karşı ideolojik düşmanlıkları da, kendilerini köksüz hisseden ve kafa tutulduğunu sanan aynı gruplara çekici gelmiştir. Ekonomik ideoloji olarak bölgesel partiler, Nazilerin güçlenmeden önce ifade ettiklerine benzeyen duyguları savunmuşlardır. Örneğin, «Schleswig-Holstein'ın Almanya içinde bölgesel ve kültürel özerklik» isteyen *Schleswig-Holsteinishe Landespartei* ilk programlarının birinde şöyle demektedir:

> Zenaatçı, bir yandan kendisini fabrikalarıyla ezen kapitalizme; toptancı da sosyalizm tehlikesine karşı korunmalıdır.[17] amaç edinmiş olan sosyalizme karşı korunmalıdır. Aynı zamanda, tüccar da, dev mağazalar şekline girmiş olan kapitalizme; toptancı da sosyalizm tehlikesine karşı korunmalıdır.[17]

Büyüklüğe ve merkezciliğe itiraz eden bir ideoloji olarak bölgecilikle küçük iş adamlarının ekonomik çıkarlarının doğrudan doğruya ifadesi arasındaki bağ şuradan da bellidir ki, bölgeci partilerin en büyük ikisi, Aşağı Saksonya'nın *Deutsch-Hanoverischen Partei*'ı ile Bavyera'nın *Bauern und Mittelstandsbund*'u, kendisini açıkça küçük işletmecilerin partisi diye tanıtan *Wirtschaftspartei* ile birlikte tek bir parlamento grubu oluşturmuşlardır. 1924 seçimlerinde Bavyeralı bölgecilerle küçük iş adamlarının partisi gerçekten ortak bir oy pusulasıyla seçmenlerin karşısına çıkmış-

---

lüm vardır, «Entwicklung der nationalsozialistischen Bauernbewegung in Hessen,» s. 135-67. 1931'de yapılan eyalet meclisi seçimlerinde Hessen Landbund'un temsil payı yüzde 14'ten yüzde 3'e düşmüş, çok geçmeden de bu kuruluş siyasal parti olmaktan çıkarak Nazilerle anlaşmıştır. **Ibid.**, s. 163-65.

(17) R. Heberle, **op. cit.**, s. 47'den aktarılmıştır. **Hessische Volksbund** da Hesse'de buna benzer duyguları dile getirmiştir, **Ibid.**, s. 52.

lardır.[18] Heberle'nin bu partiler hakkında dediği gibi, «Prusya politikasının eleştirilmesi ... yerli memurlar istenmesi, bütün bunlar savaştan çok önce şekillenen bir yönetimin anlatımları olmuşlardır. ... Prusya'ya karşı olmanın gerisinde, düpedüz endüstri kapitalizminin sosyal sistemine karşı duyulan genel bir soğukluk yatmaktaydı. ...»[19]

Nazilerin, Alman toplumundaki büyük şehirlerin kuvvet ve kültürüne karşı hoşnutsuzluk duyan öğelere çekici gelmiş oldukları, küçük topluluklarda kazandıkları başarıdan anlaşılmaktadır. 25.000 veya daha yüksek nüfuslu Alman şehirlerinde 1932'de verilen oylar üstüne yapılmış ayrıntılı bir inceleme, *şehir büyüdükçe Nazilere verilen oyların azaldığı*'na değinmektedir. Naziler 25.000'den çok nüfuslu şehirlerde, aldıkları oy toplamının, —aralarında Katolik Merkez ile muhafazacı DNVP da olmak üzere— öteki beş büyük partinin herbirinden daha azını sağlamışlardı.[20] Büyük metropolis Berlin de, Nazilerin 1932 Temmuz'unda verilen oyların dörtte birinden azını aldıkları, Protestan çoğunluğu olan tek seçim bölgesiydi.[21] Bu gerçekler, Nazizmi modern şehirli endüstri toplumunun genel köksüzlüğünün ve içinde saklı anormalliğin gelişmesinin bir ürünü diye yorumlayan çeşitli görüşlere kuvvetle karşı çıkmaktadır.

Gördüğümüz gibi, 1928 ile 1932 arasında Marxçı ve Katolik olmayan Alman seçmenlerinin dönme kalıpları üstüne yapılmış incelemeler, Nazilerin tutuculardan çok, orta ve liberal parti seçmen-

(18) F. A. Hermens, **Demokratie und Wahlrecht** (Paderborn: Verlag Ferdinand Schöningh, 1933), s. 125-26; ve Günther Franz, **op. cit.**, s. 53.

(19) R. Heberle, **op. cit.**, s. 49.

(20) Samuel A. Pratt, **op. cit.**, s. 63, 261-66; Heberle de, Schleswig-Holstein hakında, «Seçim sonuçlarının topluluklara göre çözümlenmesinin, topluluğun büyüklüğüyle NSDAP'ın aldığı oy yüzdesi arasında hayli kuvvetli bir ters korrelasyan olduğunu gösterdiği»ne işaret etmektedir. R. Heberle, **op. cit.**, s. 89; Bracher, 35 büyük seçim bölgesini Nazilerin çok oy aldıkları ve az oy aldıkları iki gruba ayırınca, Nazileri çok tutan bölgelerin az tutanlara oranla daha çok taşra karakterinde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bu durum, Pratt'ın bulgularını desteklemektedir. Bak. Kari A. Bracher, **op. cit.**, s. 647-48.

(21) Bütün incelemeler, dinin Nazileri tutmada diğer bütün etkenlerden daha çok etkili olduğunu göstermektedirler. Naziler, Katolik bölge ve şehirlerinde zayıf kalmalarına karşılık, bir çok küçük Protestan topluluklarında çoğunluk kazanmışlardır.

lerinden kazanç sağladıklarına değinmekte, klasik faşizmin liberalizm ile aynı tabakalara hitap ettiği tezinin bir yanını doğrulamıştır. Bu savın ikinci bölümü olan, faşizmin orta tabakalarda da kendi-işinin sahibi olanlara çekici geldiği özelliği, 1928 ile 1932 arasındaki Alman seçimleri üstüne yapılmış üç ayrı araştırmanın sonuçlarıyla desteklenmektedir. Charles Loomis ve J. Allen Beegle adındaki iki Amerikan sosyologu, 1932'de üç federe devletteki 10.000'den az nüfuslu topluluklarda Nazilerin kazandığı oy oranıyla, belirli sosyo-ekonomik sınıflardaki işçi gücünün oranı arasında korrelasyon kurarak şu sonuca varmışlardır: «ekonomik ve sosyal buhranlar Almanya'nın üstüne çöktükçe, (nüfusun içindeki mülk sahiplerinin oranı ve mülk sahiplerinin işçi ve ücretlilere oranıyla belli olan) orta sınıfların ağır bastıkları bölgeler Nazilere gitgide daha çok oy vermişlerdir.»

Nazilere verilen oylarla mülk sahipliği arasındaki —küçük işletme ve sanayi sahipleri kadar, çiftlik sahipleri için de doğru olan— bu yüksek korrelasyon, Schleswig-Holstein ile Hanover'de görülmekte, fakat Nazilerin görece zayıf oldukları koyu bir Katolik bölgesi olan Bavyera'da bulunmamaktadır.[22] Heberle'nin Weimar rejimi boyunca yapılmış bütün seçimleri çözümleyen Schleswig-Holstein incelemesi, şu sonuca varmaktadır: «Nazizme özellikle yatkın sınıflar, ne taşra soyluları yahut çiftçiler ne de tarım işçileriydi; bu sınıflar, NSDAP'ın şehirlerde belkemiğini meydana getiren aşağı-orta sınıf ya da küçük burjuvazinin *(Kleinbuergertum)* taşradaki eşine denk düşen küçük çiftlik sahipleri olmuşlardı.»[23]

Sosyolog Samuel Pratt'ın, Nazi zaferinden önce şehirlerdeki oy verme kalıpları üstüne olağanüstü incelemesinde, Temmuz 1932'de elde edilen Nazi oylarıyla «küçük ve büyük kurumların sahip ve

(22) Charles P. Loomis ve J. Allen Beegle, «The Spread of German Nazism in Rural Areas,» **American Sociological Review**, 11 (1946), s. 730, 729. Weimar cumhuriyetinde de Bonn cumhuriyetinde de Katolikliğe bağlılık, hemen bütün Alman seçim verilerinde, parti tutmanın en etkili belirleyicisi olarak başka her çeşit sınıf v.b. bağları aşmaktadır. Bavyera'da ve öteki Katolik bölgelerinde Nazileri en çok tutanlar küçük Protestan toplulukları olmuştur - bu olay, böyle çözümlemelerin din bağını sabit tutmazlarsa, bu gibi bölgelerde bir hayli faydasız olacağını göstermektedir.

(23) R. Heberle, **op. cit.**, s. 112; Franz da Aşağı-Saksonya hakkında, «Şehirlerde orta sınıf burjuva ve taşrada çiftlik sahipleri NSDAP'ı tutmuşlardır» demektedir. Günther Franz, **op. cit.**, s. 62.

idarecileri» diye tanımlanan «yukarı-orta sınıf»ın ve «memurlar ile büro işleri yapanlar» olarak alınan «aşağı-orta sınıf»ın nüfus oranları arasında bağıntılar aranmıştır. Nazi oylarıyla çeşitli büyüklükteki şehirlerde ve ülkenin ayrı ayrı bölgelerinde her iki grup orta sınıf oranları arasında yüksek bir korrelasyon bulunmuş, fakat «aşağı-orta sınıf»la kurulan korrelasyonların, «yukarı- orta sınıf»la kurulanlar kadar tutarlı olarak yüksek ve olumlu olmadığı görülmüştür. Pratt'ın deyişiyle, «Orta sınıfın iki öğesinden yukarıdaki daha büyük bir yoğunlukla Nazilerden yana durmuştur.»[24] Gerçi bu incelemede yukarı sınıf denilen grup büyük çoğunlukla küçük iş adamlarından meydana gelmiştir, dolayısıyla söz konusu edilen korrelasyon geniş ölçüde, ekonomik olarak kendi işine sahip olma statüsüyle Nazilere oy verme arasında bir korrelasyondur.[25] Bu yorumu, Nazi oylarıyla tek kişi çalıştıran —yani, iş sahibinin kendi başına çalıştığı— işletme oranı arasında Pratt'ın bulunduğu korrelasyon (+ 0,6) da desteklemektedir. «Bu, zaten beklenebilecek bir şeydir; çünkü tek kişinin çalıştığı işletme, yukarı-orta sınıfı ölçmekte kullanılan mülk sahibi sınıfının bir başka ayracıdır.»[26]

1933'te Nazi partisi üyelerinin meslek dağılımı, yine en kalabalık grup kendi işlerinde çalışanlar olmak üzere, partinin geniş ölçüde şehirli orta sınıf tabakalarına dayandığını göstermektedir (Tablo II). İkinci büyük oranı meydana getiren hizmetçiler ve tarımla ilgili olmayan aile yardımcıları kategorisi de, partinin küçük iş sahiplerine çekici geldiğine tanıklık etmektedir; çünkü bu kategoriye girenler de, daha çok ailelerin sahip olduğu küçük işletmelerde yardımcılık etmektedirler.

Alman büyük işletmecilerinin Nazilerle ilişkileri, hayli geniş bir anlaşmazlık konusu olmuştur; çünkü özellikle Marxçılar Nazi hareketine başından beri «büyük burjuvaların, büyük toprak sahiplerinin, bankerlerin ve sanayicilerin baktığı, beslediği, ayakta tuttuğu ve yardım ettiği»[27] iddiasını kanıtlamaya çalışmışlardır. En yeni incelemeler, bunun tam tersinin doğru olduğunu göstermiştir.

(24) Bak. Samuel Pratt, op. cit., s. 148.

(25) 1933 Alman sayımı, Pratt'ın kullandığı «yukarı orta sınıf» kategorisine girenlerin yüzde 90'ının «mülk sahipleri» olduğunu, ancak küçük bir oranının çalışan gruplardan geldiğini göstermektedir.

(26) Samuel A. Pratt, op. cit., s. 171.

(27) R. Palme Dutt, **Fascism and Social Revolution** (New York: International Publishers, 1934), s. 80.

Tektük bir kaç bireyin dışında, büyük Alman işletmecileri, geniş bir parti statüsüne erişene *kadar* Nazizmi malen yahut başka bakımlardan pek desteklememişlerdir. Naziler 1932'den itibaren gerçekten para koparabilmeye başlamışlardır, ama bu daha çok, bir çok işletmecilerin Komünistlerden başka bütün belli başlı partilere —onların gözüne hoş görünmek için— para yardımı yapmak politikaları nedeniyle olmuştur. Bazı Alman sanayicileri, beklenir ki, Nazileri beslemekle onları ehlileştirebileceklerini ummuşlardır. Gerçi, genel olarak bu grup, tutucu partilere bağlı kalmış ve iktidara geçmeden önce Nazilere para vermemiştir.[28]

TABLO II

Nazi Partisindeki Çeşitli Mesleklerden Erkekler Yüzdesinin O Meslek Gruplarının Genel Nüfustaki Yüzdesine Oranı,* 1933

Meslek Kategorisi	
Kol işçileri	% 68
Büro işlerinde çalışanlar	169
Bağımsızlar**	187
Memurlar	146
Köylüler	60
Hizmetçiler ve tarımla ilgili olmayan aile yardımcıları	178

* Hans Gerth'in «The Nazi Party: Its Leadership and Composition» adlı yazısındaki bir tablodan hesaplanmıştır: Robert Merton, et. al. (derleyenler), **Reader in Bureaucracy** (Glencoe: The Free Press, 1952), s. 106.

** Bu kategori, kendi işinde çalışan işletmecileri, zenaatçıları ve serbest meslek sahiplerini kapsamaktadır.

1932'de ideal-tip Nazi seçmeni, bir çiftlikte ya da küçük bir toplulukta yaşayan, daha önce büyük işletmelerin ve büyük sendikaların kuvvet ve nüfuzuna karşı ortacı ya da bölgeci bir siyasal

(28) Bak. F. Thyssen, **I Pald Hitler** (New York: Farrar and Rinehart, 1941), s. 102; Walter Gorlitz ve Herbert Quint, **Hitler. Eine Biographie** (Stuttgart: Stein grubben Verlag, 1952), s. 284, 286; Edward Norman Peterson, **Hjalmar Schacht for and against Hitler** (Boston: The Christopher Publishing House, 1954), s. 112-17; genel tartışma ve vesikalar için şu kitaplara da bakınız: August Heinrichsbauer, **Schwerindustrie und Politik** (Essen: Verlag Glückauf, 1948); Arild Halland, **Nazismen i Tyskland** (Bergen: John Griegs Forlag, 1955); ve Louis P. Lochner, **Tycoons and Tyrants, German Industry from Hitler to Adenauer** (Chicago: Henry Regnery Co., 1954).

partiye oy vermiş olan, orta sınıftan, kendi işinde çalışan bir Protestandır. Bu, çoğu Nazi seçmenlerinin başka nitelikleri olmaması demek değildir. Seçimlerde çoğunluk sağlamaya çalışan bütün partiler gibi, Naziler de her geniş seçmen grubuna bir dereceye kadar hitap etmeğe çalışmışlardır.[29] Besbelli ki, öteki orta sınıf gruplarının, özellikle işsizlerin arasında da bir hayli başarı kazanmışlardır.[30] Başka bütün endüstrileşmiş uluslardan çok Almanya'yı etkileyen Büyük Buhran'ın en aşağı noktasında, «sistem»den hoşnutsuz olmak bütün toplum çapında yaygındı. Yine de, bir hareket olarak Naziliğin en çekici geldiği kimseler, yukarıda özetlenen nitelikleri taşıyanlardı.

OY VERMEYEN ALMAN SEÇMENİ ÜSTÜNE BİR NOT

Nazizmin daha çok bir liberal küçük burjuva hareketi olarak geliştiği savına karşı ileri sürülen belki en önemli iddia, Nazilerin ilk büyük kazançlarının (oyların yüzde 2,6'sını elde ettikleri 1928'den, seçmen kitlesinin yüzde 18,3'ünü kendi taraflarına çekmeyi başardıkları 1932'ye kadar) başlıca kaynağının eskiden oy vermeyen seçmenler olduğu düşüncesidir. Bu iki seçim arasında, seçmenler kitlesinin içindeki oy vermeyenlerin oranı yüzde 24,4'ten yüzde 18'e düşmüştür - bu durum, Nazilerin büyük kazancının geleneksel olarak ilgisiz kalan ya da ilk kere oy veren genç seçmenlerden geldiğini düşündürtmüştür.[31] Sınıf çözümlemesinin en etraflı eleştirisini, bunun yerine, orta sınıfın yeni seçmenlerin

(29) Sosyal Demokrat Partinin (SPD) 1930'daki oy kaynakları üstüne bir çözümleme, SPD'ye oy verenlerin yüzde 40'ının kol işçisi olmadığını ve büro işlerinde çalışanların yüzde 25'inin ,küçük memurların yüzde 33'ünün ve kendi dükkânlarında çalışan zenaatçı ve perakendecilerin yüzde 25'inin SPD'yi tuttuğunu tahmin etmişti. Fakat SPD'yi destekleyenlerin esası çalışanlar, yetişmiş kol işçileriydi; Nazi gücünün belkemiğini ise, şehirli ve taşralı küçük mal sahipleri teşkil ediyordu. Bak. Hans Neisser, «Sozialstatistischen Analyse des Wahlergebnisses,» **Die Arbeit**, 10 (1930), s. 657-58.

(30) Pratt, şehirlerde işsiz kalmış büro memurlarıyla Nazi oyları arasında yüksek bir olumlu korrelasyon bulunduğuna değinmektedir. Bak. S. Pratt, **op. cit.**, Bölüm 8.

(31) Bu görüşü Theodore Geiger daha 1932'de ileri sürmüştü. **Die Sozlale Schichtung des Deutschen Volkes** (Stuttgart: Enke Verlag, 1932), s. 112; Heinrich Striefler, **op. cit.**, s. 23-28; Reinhard Bendix, «Social Stratification and Political Power,» R. Bendix ve S. M. Lipset (derleyenler) **Class, Status and Power** (Glencoe: The Free Press, 1956), s. 605; Günther Franz, **op. cit., s. 61-62.**

ardından giderek Nazileri desteklediği yolunda bir büyüme sürecinden söz eden Amerikalı sosyolog Reinhard Bendix yapmıştır:

> Oy verme çağına yeni giren seçmenlerle siyasal bakımdan ilgisiz olagelmiş kastların önemi, faşizmin bir orta sınıf hareketi olduğu anlayışını şüpheli kılmaktadır. Bunu söylemek, orta sınıf gruplarının ekonomik güvensizliğinin, siyasal iktidarı fethetmeye kalkışmalarında yüzeysel etken olarak önemini red etmek değildir. Bu, daha çok seçmenlerin radikalleşmesinin parti politikasına eskiden katılmayan ve büyük olasılık, çeşitli tabakalardan gelen gruplardan başladığı ve orta sınıfla öteki sosyal gruplardan üyelerin bu totaliter hareketi anlamlı olacak kadar tutmasının, sonradan, ekonomik sıkıntılardan kurtulmak ve bu üstün hareketi desteklemiş olmaktan kazançlı çıkmak umutlarıyla olduğu anlamına gelir.[32]

Bu tez, Nazizmin sınıf açısından çözümlemesine karşı durmakta ve geçen bölümde işçi sınıfının otoriteciliği dolayısıyla ele alınan yeni sosyal hareketlerin gelişmesi üstüne genellemelerle çatışmaktadır. Bizim çözümlememiz, nüfusun en çok dışarıda bırakılmış ve en ilgisiz bölümlerinin aşırı ve otoriteci partiler tarafından, ancak bu gibi partiler büyük hareketler haline geldikten *sonra*, kendi siyasal hareketlerine kazandırılabileceğini, fakat bunun ilk ortaya çıkmaları devresinde olamayacağını ileri sürmektedir. Yeni ve küçük bir hareketi desteklemek, siyaset süreci üstüne güvensiz, bilgisiz ve ilgisiz kimselerin sahip olamayacakları görece karmaşık ve uzun vadeli bir görüş edinilmiş olmasını gerektirir. Bu mantığın Nazilere de uyması lâzımdır; oy vermeyenlerin azalmasıyla Nazilerin gelişmesi arasındaki bağıntının istatistik çözümlenmesi, nitekim uyduğunu da göstermektedir.

Geiger, Bendix ve Nazilerin başlangıçta geleneksel olarak oy kullanmayanlardan destek bulduklarına hükmeden diğerleri, bu kanaatlarını Nazi oylarında büyük bir artmayla hemzaman olarak eskiden seçimlerde oy kullanmayan dört milyondan fazla seçmenin aniden katıldığını gösteren topyekûn seçim sonuçlarına dayandırmışlardır. Fakat oy vermeme ve Nazilere oy verme oranlarındaki değişmeler bölge bölge ele alınınca, Nazi oylarındaki artış yüzdesiyle oy kullanan seçmenlerin oranındaki artış arasında - 0,2'lik

(32) Reinhard Bendix, op. cit., s. 605. Bendix sonradan bu görüşünü değiştirmiştir. Bak. R. Bendix ve S. M. Lipset, «On the Social Structure of Western Societies: Some Reflections on Comparative Anlysis,» **Berkeley Journal of Sociology**, 5 (1959), s. 1-15.

küçük bir *olumsuz* korrelasyon bulunmaktadır. Nazilerin 1928 ile 1930 arasındaki ilerlemesinin bütün Almanya için ilerleme ortalamasını *geçtiği* seçim bölgelerinin yalnız beşinde, oy kullanan seçmen kitlesindeki artışın olağan ölçülerin üstünde olduğunu söylemek, bu durumu daha canlı olarak belirtmektedir. Otuz beş ulusal bölgeden yirmi ikisinde ters bir ilişki vardır; yani, ya oy kullananların artışı düşük, Nazilerin kazancı yüksek ya da oy kullananların artışı yüksek, ama Nazilerin kazancı düşüktür. Bu nedenle, 1928 ile 1930 arasında oy vermeyenlerin azalmasından getirilen delil, Nazizmin sınıf çözümlemesini çürütememektedir.[33]

Nazilerin nüfusun eskiden ilgisiz duran bölümünden geniş ölçüde kendilerine taraflar bulduklarını düşündürten, oylardaki değişmelere basit bir bakıştan başka sebepleri de olduğu doğrudur. Geçen bölümde değindiğim gibi, nüfusun normal olarak ilgisiz duran bölümleri, otoriteci tavır ve değerler taşımaya yönelim gösterirler.[34] Fakat bu ilgisiz tabakalarda, ancak *basit* bir aşırı siyaset görüşünü temsil eden bir *kitle* hareketi siyasal bir ilgi uyandırabilir. Naziler 1928-30 arasında bu kategoriye girmediler, ama 1930'dan sonra girdiler. Nazilerin 1930'da ilgisizlerden büyük bir kazanç sağladıkları varsayımı üstünde duran çözümleyiciler, gerçekte daha sonra olmuş bir gelişimi ihmal etmişlerdir. Almanya'da oy vermeyenlerin oranındaki en büyük tek düşüş, gerçekte Hitler karma hükûmetin başkanıyken yapılan son 1933 Mart seçiminde olmuştur. Oy vermeyenlerin oranı 1932'de yüzde 19'dan 1933'te yüzde

(33) Bu bulguları, Loomis ve Beegle'nin çözümlemesi de doğrulamıştır. Bu çözümleme, 1932'de Hanover'deki 59 seçim bölgesinde oy vermeyenlerle Nazilerin oy yüzdesi arasındaki korrelasyonun 0,43 olduğunu belirtmektedir. Bu korrelasyon, Nazilerin daha çok oy vermeyenlerden yararlandıkları tezini de çürütmektedir. Bak. Charles P. Loomis ve J. Allen Beegle, op. cit., s. 733. Bu incelemeyle James K. Pollock'un daha önce yaptığı bir inceleme, bu alandaki yayınların çoğu tarafından ihmal edilmiştir. Pollock şöyle demektedir: «Alman seçim davranışının bir başka yanını inceleyince, bu seçimlerde [1930-33] verilen oyların büyüklüğüyle siyasal sonuçların niteliği arasında pek bir bağlantı olmadığını görüyoruz. ... Almanya'da bu kritik yıllar boyunca, seçimlere katılma bakımından, şehirli endüstri bölgelerinin çoğu, tarım bölgelerinden daha ilgili olmuşlardı. Oysa, büyük şehirlerde artan bu halk oyu, genel olarak Hitler'e karşıydı, tarım bölgeleri ise ona karşı düzenli bir ilgi gösteriyorlardı.» James K. Pollock, «An Area Study of the German Electrotate 1930-1933» American Political Science Review, 38 (1944), s. 93-94.

(34) Bak Bölüm IV: **Aşağı Sınıfların Sosyal Durumu.**

11'e düşerken, yani yüzde 8 birimlik bir azalma olurken, Nazi oyları yüzde 33'ten yüzde 43'e çıkmıştır. Burada, Nazi oylarındaki artışla oy verenlerin çoğalması arasında bir korrelasyon ararsak, varsayımın gerektirdiği gibi, iki eğilim arasında yüksek olumlu bir bağıntı buluruz (0,6). 1933 Mart seçimlerinde, otuz beş seçim bölgesinden yirmi sekizinde, oy kullanan seçmenler oranındaki artışın ulusal ortalamanın üstünde veya altında olmasına paralel olarak, Nazilerin aldıkları oylar da ulusal ilerleme ortalamasından yüksek veya alçak olmuştur. Önderi zaten şansölyeliğe geçmiş, otoriteci bir kitle partisi olarak, Naziler siyaset aleyhtarı ilgisizlerden de ek bir destek görmüşlerdir (böylelikle ilk defa yüzde 40'ın üstüne çıkabildiler); bu durum, iktidar adayı statüsüne erişince en yalnız bırakılmış tabakalardan destek bulan sol aşırıların gelişme kalıplarına da paraleldir.

Avusturya

Avusturya'da Birinci Cumhuriyet sırasında oy verme kalıpları, büsbütün farklı bir siyaset durumunun kesin karşılaştırmalar yapılmasını engellemesine rağmen, Almanya'dakilere benzemektedir. 1930'dan önce Avusturya seçmenleri belli başlı üç gruba bölünmüşlerdi : oyların yüzde 40 kadarını toplayan Sosyalist parti; oyların yüzde 45 kadarını alan tutucu kiliseden-yana Hıristiyan Sosyal partisi; ve oyların yüzde 10-15'ini sağlayan çok daha ufak, liberal, Almanların birleşmesini tutan partiler (en büyüğü *grossdeutsche Volkspartei). Volkspartei,* liberal Alman merkez partileri gibi, liberal kilise aleyhtarı politikaları temsil ettiği için, bizi burada en çok ilgilendiren gruptur. Parti, bu liberal ve kiliseye karşı tutumuna, 1918'den sonra Almanya'daki liberal gelenekte de olduğu gibi bir de kuvvetli bir Almancı yön eklemiştir. *Volkspartei,* 1930'un sonuna kadar şehirli orta sınıfların içindeki büyücek bir kilise düşmanı grupla Protestan ve Yahudi azınlıklar tarafından desteklenmişti. 1920'lerin boyunca parti, Hıristiyan Sosyal partiyle birlikte anti-Marxist bir karma hükûmet oluşturmuştu. 1930'da, Hıristiyan Sosyal parti liderlerinin aldıkları parlamento karşıtı önlemlere ve özel orduları olan *Heimwehr*'e karşı muhalefet ederek bu partiyle bozuştu. Demokratik usülleri kilise taraftarı otoritecilerin saldırılarından korumak amacıyla, Volkspartei'ın önderi Dr. Schober, «hukuk ve

düzen ile ... parlamanter hükûmeti ... tutan»[35] bütün Almanların birleşmesinden yana bir başka kilise aleyhtarı taşra grubuyla *(Landsbund)* güçbirliği yaptı. Bu birlik, memleket çapında oyların yüzde 12'sini aldı. Bütün Almanların birleşmesini isteyen bu birlik, 1930 seçimlerinde, belki demokratik, kilise aleyhtarı bir liberal ideolojinin ifadesine en yakın olan gruptu. Fakat iki yıl içinde, birliği tutanların çoğu Nazi partisini destekler oldular. O devrenin seçim verilerini ayrıntılarıyla çözümleyen Amerikalı sosyolog Walter Simon, bu iki yılın olaylarını özlü ve canlı bir şekilde anlatmıştır :

> 1930 Kasımında Dr. Schober'in «liberal» Alman karma oy pusulasının «Nationaler Wirtschaftsblock und Landbund, Führung Dr. Schober,» geniş ölçüde, bir buçuk yıla kalmadan Hitler hareketine geçecek seçmenlerle Yahudi orta sınıfından seçmenlerden meydana gelen bir gruptan oy almış olması çok anlamlıdır. Bu hareketiyle, Dr. Schober son kereye özgü olarak, Yahudi liberal ve anti-Marxist orta sınıfla Almancılığa yönelmiş kilise-aleyhtarı orta sınıfı bir araya getirmeyi başarmıştı. Bu iki grup, böylelikle, otokratik hükûmet kuvvetlerine karşı anayasalı bir hükûmet için büyük dedelerinin yanyana döğüştükleri 1848 devriminin geleneğini yaşatmaya devam etmişlerdi. ... 1932'de partinin Yahudi-olmayan hemen bütün üyeleri Nazilere oy verdiler. Dr. Schober'in kendisi 1932 yazında öldü ve karma grubunun şehirli kanadı olarak kurulan «grossdeutsche Volkspartei» 15 Mayıs 1933'te bir «Kampfbündnis» ya da döğüşme birliği anlaşmasıyla Nazilere katıldı.[36]

Grossdeutsche Volkspartei taraftarlarının Nazilere dönüşü, Almancı Avusturyalıların Almanya'daki yönetici çevrelerin yönelimine kendilerini uydurmalarıyla açıklanamaz. Naziler Almanya'da iktidara geçmelerinden bir yıl önce, kilise-aleyhtarı Avusturya orta sınıfının Yahudi-olmayan bölümünün desteğini kazanmışlar ve Avusturya'da 1831-32 yılları boyunca yapılan çeşitli yerel seçimlerde üçüncü büyük parti olarak *Volkspartei*'nin yerini almışlardı.[37]

---

(35) Walter B. Simon, **The Political Parties of Austria** (Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1957, Microfilm 57-2894 University Microfilms, Ann Arbor, Michigan), s. 28, 71.

(36) **Ibid.**, s. 322-23. Simon, oy kaynakları ve Nazilere dönüşler üstüne sözlerini dikkatle ve iyice incelediği seçim istatistikleriyle desteklemektedir.

(37) 1918'den önce Yahudi düşmanlığı, bütün Almanları birleştirme hareketinin bir bölümünü niteliklendirmekle birlikte, taraftarları 1931-32'de Nazilere geçen, kendisi de 1933'te Avusturya Nazi partisiyle birleşen grossdeutsche Volkspartei din sorunlarında liberaldi. 1920'lerde parti, «Ya-

Avusturya'nın siyasal deneyimi, tutucu ya da sağ kanat «faşizm»in ayrı karakterini de iyice göstermektedir. Hıristiyan Sosyal parti, Birinci Avusturya Cumhuriyetinin demokratik kurumlarını hiç bir zaman meşru saymamıştı; lider ve taraftarlarının çoğunun, Sosyal Demokrat partinin Marxçı dinsizlerine hükûmete girme izini verilmesini akılları almıyordu ve 1934'te kilisecı Avusturya tutucuları bir diktatörlük kurdular. Bu tutucu bir diktatörlüktü; rejime karşı örgütlü bir muhalefet olarak kaldıkça hiç bir grup cezalandırılmıyordu. Sosyalist partiler de sendikalar kapatılmış olmakla birlikte, kuvvetli bir yeraltı etkinliği devam ettirebiliyorlardı, 1938'de Naziler Avusturya'yı alınca, iki diktatörlük arasındaki fark açıkça belli oldu : totaliter Naziler faal bir şekilde bütün topluma egemen olmak için çalıştılar, sosyalist ve sendika yeraltı etkinliklerini çabucak tahrip ettiler, Yahudileri ve Nazi düşüncelerine karşı çıkan başkalarını, siyasal bakımdan etkinlik gösterip göstermediklerine bakmaksızın temizlemeye başladılar.[38]

Fransa

1958 Mayısında Cezayir'de çıkan ayaklanmadan önce, savaş-sonrası Fransa'sında, muhaliflerinin faşist dedikleri görece büyük iki hareket gelişmişti : De Gaulle'cü *Rassemblement du Peuple Française* (RPF) ve genel olarak Poujadist diye tanınan *L'Union de Défense des Commerçants et Artisans* (UDCA). Poujadistler 1956 seçimlerinde (yüzde 10 civarında) büyük bir oy payı sağlayıp da, Cumhuriyetin ileri gelen «sağcı» düşmanı olmada Gaullistlerin yerini alınca, bu durum bazı çözümleyicilere, De Gaulle'ün RPF'i feshederek Fransız halkı tarafından geri çağırılmayı beklemek için Colombey-les-deux Eglises'ye çekilmesi üzerine boş kalan taraftarlarını Poujade'ın devraldığını düşündürtmüştü.

Fakat bu iki liderin ve hareketlerinin ideolojileri kesin bir şekilde ayrıdır. De Gaulle klasik bir tutucudur. Fransız sağının geleneksel ilkelerine inanan bir adamdır. Fransa'ya kuvvetli bir baş-

---

hudilere açıkça sempati göstermekle» suçlandırılmış ve 1930'da bu partinin seçim pusulasını «liberal Yahudi orta ve yukarı sınıflarının organı» olan Neue Frele Presse kuvvetle tutmuştu. Walter Simon, op. cit., s. 328.

(38) Avusturya Cumhuriyetinin yıkılmasına varan siyasal olayların olağanüstü betimlemesi için bak. Charles A. Gulick, **Austria from Habsburg to Hitler** (Berkeley : University of California Press, 1948).

kanı olan istikrarlı bir tutucu rejim vermek için çeşitli yollar denemiştir. Kuvvetli yürütme fikrini savunmakla, Fransa'da geniş ölçüde kralcılık ve kiliseyle özdeşleştirilmiş bir geleneği takip etmektedir. Fransa'yı yeniden inşa etme çağırısında, De Gaulle hiç bir zaman bir sınıfın çıkarlarını bir başkasına karşı koymamıştır; ne kendisi ne de hareketi, çıkarlarının büyük işletmeler, bankalar ya da sendikalar tarafından tehdit edildiği telkiniyle orta sınıfın desteğini kazanmaya asla çalışmamıştır. Daha çok, De Gaulle kendisini, Fransa'yı ilerleten ne yarsa hepsiyle özdeşleştirmiştir: etkili büyük endüstrinin gelişmesi, 1946'dan önceki kendi rejimi sırasında yapılan devletleştirmeler ve devlet gücünün kuvvetlendirilmesi. Katolik kilisesiyle bağını da gösterişli bir şekilde devam ettirmiştir. De Gaulle, doğrudan doğruya tutucu sağın kuvvetli adamları geleneğine girer. Geleneksel değerleri korumak için, siyasal kurumları değiştirmeye çalışmıştır.

Gaullizmi destekleyenler hakkında mevcut materyel, RPF'ın gücünü klasik tutuculuk kaynaklarından sağladığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Araştırma verileri, RPF'ın 1948'den önceki en yüksek noktasında, başka her hangi bir partinin taraftarlarından çok, eskiden (özgürlükçü parti veya «*modéres*» partisi, Fransız tutucuları olan) PRL'ye oy vermiş seçmenlerden oy almış olduğunu göstermektedir. 1947'de, eskiden PRL'yi tutanların yüzde 70'i De Gaulle'ün partisine oy vermek niyetinde olduklarını söylemişlerdir. Gaullizme dönenlerin öteki büyük kaynağı, Katolik MRP idi; bu parti belli bir takım ekonomik sorunlarda solcu olmakla birlikte, savaştan sonra, açıkça Katolikliği sebebiyle bir çok geleneksel tutucunun oyunu almıştı. 1947'de eski MRP taraftarlarının yüzde 54'ü Gaullist olmuştu. Katolikliğe ve tutuculuğa bağlı partilerden gelen bu desteğe karşılık, eskiden Radikal partiyi (Fransa'nın geleneksel liberal ve kilise-düşmanı orta sınıf partisi) tutanlardan yüzde 26'sı Gaullistleri desteklemişlerdir.[39]

Gaullist hareketin tutucu temel karakterini gösteren daha da açık bir delil, De Gaulle'ün geçici olarak siyasetten ayrıldığı ve RPF'nin kapandığı devrenin araştırma sonuçlarında ortaya çıkmaktadır. 1955'te, 1951'de Gaullistlere oy verdiklerini söyleyenlerin yüzde 52'si ayrık Gaullist partiye (URAS) oy vereceklerini söylemiş-

(39) **Sondages**, 16 Şubat 1948, s. 47.

ler, fakat bir başka partiye geçenlerin beşte dördü tutucu ılımlılara oy vermek niyetinde olduklarını ifade etmişlerdir.[40].

Fransız *Gallup Poll*'u olan *Sondages*'ın topladığı türlü araştırma verileri, RPF'in en çok normal olarak Avrupa ülkelerinde tutucu partileri destekleyenler tarafından tutulduğunu göstermiştir: daha hali-vakti yerinde olanlar, daha dindarlar, daha yaşlılar ve kadınlar. RPF seçmenleri bütün öteki Fransız partilerinin taraftarlarından daha iyi eğitilmiştir (yüzde 38'i yüksek bir temel eğitimden fazlasını görmüştür); taraftarlarının daha çoğu 65 yaşının üstündedir; endüstri işletme idarecileri, mühendisler ve iş adamları arasında bütün partilerden çok tutulmaktadır; ve öteki Katolik partileri gibi, seçmenlerinin çoğunluğu kadındır. Hiç bir dini tutmadığını söyleyen RPF taraftarları, Radikallerin yüzde 40'ına karşılık, yalnızca yüzde 12'dir.[41] Sondages 1952'de şu bilgileri veriyordu: «RPF bütün partilerin en dişisidir. ... Egemen olan ve nüfusun içindeki oranından fazla temsil edilen meslek kategorileri, büro işlerinde çalışanlar, iş adamları, endüstri idarecileri ve mühendislerdir.»

Araştırma bulguları, yalnızca De Gaulle'un taraftarlarının tutucu karakterini ortaya koymakla kalmamakta, aynı zamanda, Katoliklerden başka bütün belli başlı partilerin taraftarlarından daha çok parlamenter kurumlara güvensizlik gösterip kuvvetli bir adamın yönetimini istediklerine de değinmektedir. Gaullistler, partilerinin bazı durumlarda iktidarı kuvvet yoluyla ele geçirmesinin gerekebileceğine inanan ve devrim yoluyla ilerlemeyi tutan üyelerinin oranı bakımından, Komünistlerden hemen sonra geliyorlardı. Gaullist seçmenlerin, Komünistler dahil başka bütün partilerdekinden daha büyük bir oranı, «bazı partilerin yasaklanması» gereğine, «kabine bakanlarının içinde ancak bir azınlığın dürüst olduğu»na, bir partinin «lider»inin doktrin ya da programından daha ileri bir önem taşıdığına inanıyor ve kendi parti liderlerine karşı «tam bir güven» duyuyorlardı.[42]

(40) Jean Stoetzel, «Voting Behavior in France,» **British Journal of Sociology**, 6 (1955), s. 105.

(41) Bu veriler İngilizce olarak şu kaynaklarda vardır: J. Stoetzel, **op. cit.**, s. 116-19 ve Philip Williams, **Politics in Post-War France** (London: Longmans, Green and Co., 1954), s. 446.

(42) **Sondages**, 14 (1952, No. 3) sayısında, belli başlı partilerin taraftarlarının sosyal karakteristikleri ve düşünceleri üstüne ayrıntılı bir ince-

1956 seçimlerinde Poujadist hareketin önemli oranlara çıkması, bir çok siyasal gözlemciyi şaşırttı. Bazıları Poujadizmi, demokrasiye ve Cumhuriyete karşı oy kullanma fırsatı bulan Fransız sağındaki otoriteci cumhuriyet-aleyhtarı öğelerin en yeni belirtisi saydılar.[43]

Gerçekte Poujadizm, Avusturya ve Almanya'daki Nazizm gibi, aslında «liberal orta»yı tutan hareketlerle aynı sosyal tabakalara dayanan ve onlara hitap eden bir aşırı harekettir. İktidara geçseydi Nazizme benzeyip benzemeyeceğini bilmek olanaksız olmakla birlikte, ideolojisi Nazilerinki ve öteki aşırı orta sınıf halkçı hareketlerinki gibi idi. Poujadizm, modern bir endüstri toplumunun küçük burjuvazi, zenaatçılar, tüccarlar ve köylüler üstündeki şiddetli etkilerinin karşısında bulunarak, bu gruplara sesleniyordu. Büyük işletmelere, tröstlere, Marxçı partilere, sendikalara, dev mağazalara, bankalara, sosyal güvenlik ve küçük adamın vergi yükünü arttıran diğer refah devleti önlemleri şeklinde devletin iş hayatına karışmasına karşı idi. Fakat Poujadizm, hem sağa hem sola açıkça saldırırken, kendini devrimci-cumhuriyetçi geleneğe sıkı sıkıya bağlıyordu. Poujade, halkçı özlemleri —hükûmete partilerin değil, halkın egemen olması düşüncesini— dile getirirken, «bir kralın başını uçurmakta duraksamayan» Fransız devrimcilerini övmüş ve yerel vatandaş heyetlerinin 1789 tarzında yakınma listelerini sunabilecekleri *Etats généraux* gibi çeşitli devrimci kurumların yeniden canlandırılmasını istemişti.[44] Büyük işletmelere, sol parti ve sendikalara saldırışın yanısıra, Yahudilere de sataşmalar ve milliyetçi bir sömürgecilik düşüncesinin savunulması vardır.[45]

leme yayınlanmıştır - yukarıdaki iki paragrafta bulunan veriler bu yazıdan alınmalıdır. Aynı araştırmayı daha sonra, Philip Williams da nakletmiştir, **Politics in Post-War France** (London: Longmans, Green and Co., 1958, 2nd ed.), s. 452-54.

(43) Bak. Georges Lavau, «Les Classes moyennes et la politique,» Maurice Duverger'nin derlediği **Partis politiques et classes sociales en France** adlı kitapta (Paris: Librairie Armand Colin, 1955), s. 60-76.

(44) Poujadizmdeki cumhuriyetçi-halkçı sembollerin tartışılması için bak. Jean Meynaud, «Un essai d'interpretation du mouvement Poujade,» **Revue de l'Institute de sociologie** (1956, No. 1), s. 27; Poujadist ideoloji üstüne daha çok kaynak için aynı yazının öteki bölümlerine bakınız, s. 5-38; S. Hoffman, **Le mouvement Poujade** (Paris: Librairie Armand Colin, 1956); M. Duverger, et. al. (derleyenler), **Les élections du 2 janvier 1956** (Paris, Librairie Armand Colin, 1957), özellikle s. 61-64.

(45) Poujeda, Saint-Nazaire'deki büyük bir grevi desteklemek için açıktan para bile vermiştir. Bak. J. Meynaud, op. cit., s. 26.

Poujadist ideolojinin Fransa'da sağcı gelenekten çok, kilise aleyhtarı liberallikle bağıntısını, Britanyalı yazar Peter Campbell iyi özetlemiştir.

> Geleneksel anti-demokratik Sağ çeşitli şekiller altında Cumhuriyetin Fransa'ya ihanet ettiğini iddia etmiştir: Poujadizme göre ise, Cumhuriyete ve onun koruması gereken namuslu insanlara ihanet eden, siyasetçi ve idarecilerdir. Poujadistlerin amacı, 1789-1793 Devriminin ruhuyla Cumhuriyeti yeniden fethetmektir. Poujadistler, halkın yakınmalarının ve yönergelerin yazılacağı yeni cahlers ile yeni bir Etats generaux istemektedirler. ... Paujadistler Cumhuriyetin parolasını, aşırı Sağın (Mareşal Pétain'in «Çalışma, Aile ve Vatan»ı gibi) çeşitli üçlemlerine tercih etmişler, fakat «erkinlik, eşitlik ve kardeşlik» üstüne kendi özel yorumlarında ısrar etmişlerdir.
>
> Cumhuriyete ve Devrimin ilke ve sembollerine bağlılığı, Poujadizmi demokratik geleneğe dahil eder. ... Fakat, psikolojisi Faşizminkine çok yakındır, daha doğrusu, sosyal elitin faşizminin değil de, sıradan üyenin faşizminin psikolojisine çok yakındır. Poujadizmde de, aynı, proletaryayla karıştırılma korkusu (tehdit edilen aşağı-orta sınıfın, altındaki örgütlenmiş işçilere ve üstündeki sosyal tabakalara karşı düşmanlıkla birlikte giden bir korku), herşeyin üstüne yıkılacağı (iç ve dış) hedefler bulunması isteği ve kültüre, aydınlara ve topluma boyun eğip uymayanlara karşı düşmanlık duygusu vardır.[46]

Gaullizm ile Poujadizm arasındaki ideolojik farklar, zorunlu olarak, bu iki hareketin toplumun başka başka tabakalarını temsil ettiğini kanıtlamaz. Bir çokları, «Poujadizmin özünün '[demokratik] rejime karşıtlığı olduğu»nu, «dolayısıyla 1951'in Gaullizmini içine alabileceği»ni ileri sürmüşlerdir.[47] Fakat, 1951'deki Gaullist oylarla 1956'daki Poujadist oy dağılımı üstüne işlenmiş bir Fransa haritasına bakmak, bu teoriyi çabucak çürütür. Poujadistlerin kuvvetli oldukları bölgeler, Gaullistlerin zayıf oldukları özellikle güney Fransa'dadır; öte yandan Gaullistler de Poujadistlerin çekiciliğine karşı direnmiş bölgelerde kuvvetli olmuşlardır. Poujade bütün memleket çapında de Gaulle'den daha az oy aldığı halde - 3.400.000'e karşı 2.500.000 -, 1956'daki Poujadist oy pusulası, bir çok güney bölgelerinde 1951'deki Gaullist pusuladan çok daha kuv-

(46) Peter Campbell, «Le Mouvement Poujade,» **Parliamentary Affairs**, 10 (1957), s. 363-65.

(47) Poujadistlerin genişlemesini açıklamak için öne sürülen çeşitli varsayımlar üstüne bir tartışma için bak. S. Hoffman, **op. cit.**, s. 190 v.d.

vetli olmuştu.[48] Gaullistlerin gücü Fransa'nın daha zengin, endüstrileşmiş ve ekonomik olarak gelişen bölgelerinde toplanmıştı; Poujadistler ise daha yoksul, görece daha az gelişmiş ve ekonomik olarak durgunluk içinde bulunan bölgelerde güçlüydü.

Çevre delillerinden başka, daha bir hayli doğrudan araştırma ve seçim verileri de, Poujadizmin taraftarlarını, liberalizmin geleneksel sosyal tabanından —kilise düşmanı orta sınıflardan— çektiğini ve tutucu değil, devrimci bir hareket olduğunu göstermektedir. Fransız Ulusal Nüfus İncelemeleri Enstitüsünün 1956'da memleket çapında bir seçmen örneklemi üstünde yaptığı bir araştırma, Poujadist seçmenlerin hemen yarısının kendi işinin sahibi olduğunu ortaya koymuştur.[49] Memleket çapındaki bu bulguları, Fransız Kamu Oyu Araştırmaları Enstitüsünün Birinci Paris sektöründe yaptığı bir inceleme doğrulamıştır. Söz konusu incelemeye göre, bu seçim bölgesindeki Poujadist oyların yüzde 67'si küçük iş adamları veya zenaatçılardan gelmektedir.[50] Örneklem araştırmalarının, Gaullist seçmenlerin bütün öteki parti taraftarlarından daha iyi eğitilmiş olduklarını göstermesine karşılık, Parisli Poujadistler Komünistlerden başka bütün partilerin taraftarlarından daha az eğitim görmüşlerdir. Görüşmecilerin değerlendirmelerine göre, ekonomik statüleri de Gaullistlerinkinden bir hayli daha aşağıdır.[51]

(48) Ibid., s. 193; Poujadist oyların ne tip insanlardan geldiği üstüne ayrıntılı bir çözümleme için bak. François Goguel, «Géographie des élections du 2 janvier,» M. Duverger, et. al. (derleyenler), op. cit., özellikle s. 477-82.

(49) Bu, Bölüm III - Tablo 1'de gösterilenle aynı araştırmadır. Bu veriler, Enstitüden Alain Girard'ın temin etmek nezaketini gösterdiği, araştırmanın IBM kartlarından hesaplanmıştır.

(50) Jean Stoetzel ile Pierre Hassner, Poujadist başarının «Ulusal Meclise şimdiye kadar çok az temsil edilmiş meslek temsilcilerinden geniş bir grubun girmesi» demek olduğuna değinmektedirler. «Le Mond'un yayınladığı Poujade'ın oy pusulasıyla seçilmiş milletvekilleri listesine göre, 52 Poujadistten 26'sı ticaret mesleklerinden gelmeydi (10 yiyecek satıcısı, 10 çeşitli satıcı ve 6 toptancı tüccar); öteki 26 da, bir okul müdürü ve iki 'öğrenci' ile, birlikte, ya esnaf ya da küçük yahut orta büyüklükte işletme sahipleriydi.» Böylelikle, Poujadizmin sosyal tabanı gibi resmî temsilcileri de aşağı-orta sınıftandılar. Bak. Stoetzel ve Hassner, «Resultats d'un sondage dans le prémier secteur de la Seine,» M. Duverger, et. al. (derleyenler), op. cit., s. 190.

(51) Bu veriler şu kaynaktaki tablolardan alınmıştır: Jean Stoetzel ve Pierre Hassner, op. cit., özellikle s. 236-42. Bu yazı, çeşitli mesleklerden

Bu veriler, çevre çözümlemesine dayanan yorumla tutarlıdır: Poujadizm, geniş ölçüde, gerileyen taşra bölgelerinde kendi işinde çalışan aşağı orta sınıfın ve küçük burjuvazinin bir hareketiydi ve böylelikle, 1951'de orta sınıfın ya hali vakti yerinde olan ya da Fransa'nın ekonomik açıdan daha gelişmiş bölgelerinde yaşayan bölümünün tuttuğu Gaullizmden adamakıllı farklıydı.[52]

Ancak, bu veriler yine de, Poujadizmin esas çağrısının geleneksel «liberal»lere yönelmiş olduğunu kanıtlamaya yetmez.[53] Yeterince delil elde etmek için iki kaynağa bakmamız gerekir: hareketin taraftarlarının dinî inanç ve davranışları ile geleneksel Fransız aile değerlerini kabul ya da reddetmeleriyle ilgili sorular hakkındaki kanaatları. Bölüm VII — Tablo VII'deki verilerin gösterdiği gibi, dinlerine bağlı Katoliklerden büyük bir oranda taraftar çeken partilerin, Katolik MRP, tutucu Bağımsızlar ve Guallistler olmasına karşılık, Komünistler, Sosyalistler, Radikaller ve Poujadistler dinlerine bağlı olmaktan çıkmış Katolikler ve hiç bir dini olmayanlar arasında fazlasıyla temsil edilmektedir.[54] Tutucu Bağımsızların ve Gaullistlerin 1956'da topladıkları oyun üçte ikisini (söz konusu olan araştırmaya göre), dinlerine bağlı Katoliklerden al-

---

kurulu yapısı ve bağımsız veya ücretli geniş orta sınıfıyla Paris oylarını ele almaktadır. Bu ciltteki öteki yazılar ise, başka seçim bölgelerindeki sonuçları çözümlemekte ve Poujade'ı zenaatçıların, esnafların ve bazı yerlerde de köylülerin desteklediğine işaret etmektedir. Bak. özellikler, s. 316, 322-52, 369-95.

(52) Kuşkusuz Gaullizm, Poujade'ın pek el atamadığı tabakalara da geniş ölçüde dayanmıştır: özellikle büyük endüstri bürokrasisi, idareciler, mühendisler ve büro işlerinde çalışanlar. «Poujadizmin bir miktar başarı kazandığı (Isere gibi) ender ekonomik açıdan ileri departmanlarda da (illerde de), dikkatli incelemeler bu başarının en çok departmandaki (ildeki) geri kantonlardan (ilçelerden) geldiğini ortaya koymuştur.» Maurice Duverger, **The French Political System** (Chicago: University of Chicago Press, 1958), s. 97.

(53) Maurice Duverger, Radikallerin geleneksel taraftarlarının «bugün Poujade'ı tutan sosyal grupların hemen aynı, yani küçük dükkâncı ve zenaatçılar olduğu»na işaret etmektedir. Ibid., s. 98.

(54) Çeşitli veriler, Poujadistlerin arasında, Bağımsızlara, MRP'ye ve Guallistlere oranla çok daha fazla erkek olduğunu göstermektedir. Gerçek oy verme sonuçları üstüne veriler için bak. Claude Lelau, «La géographie des partis dans l'Isere,» M. Duverger, et. al. (derleyenler), op. cit., s. 394 ve Jean Stoetzel ile Pierre Hassner, op. cit., s. 236; De Gaulle taraftarlarının cinsiyet dağılımı üstüne veriler için bak. Sondages, 1 Aralık 1948, s. 223, 16 Ocak 1949, s. 16-18 ve Ağustos 1949, s. 126 ile 1952, n. 3, s. 24.

malarına karşılık, Poujadistlerin yalnızca yüzde 35'iyle Radikallerin yüzde 29'u kiliseye düzenli olarak devam edenlerdendi.

Bu aynı araştırmanın, —Fransa'da dine ve siyasete yakından bağlı konular olan— aile büyüklüğü ve doğum kontrolu üstüne tavırlarla ilgili olarak daha önce yayınlanmış verileri de, Poujadistlerin kanaatlarında sağcı tutuculardan çok, kilise aleyhtarı solculara benzemelerinin daha olası olduğu tezini doğrulamaktadır. (Bak. Tablo III). Kendileriyle görüşme yapılan kimseler, parti tutmalarına göre bölününce, Poujadist seçmenlerin duyguları sol partililerinkine benzemiş, Sosyal Cumhuriyetçileri (De Gaulle siyasetten çekildikten sonra ona sadık kalan, Jacques Soustelle'in önderliğindeki Gaullist art grubu) tutan seçmenler ise, MRP ve Bağımsızlarınkilere yakın sosyal tavırlar göstermişlerdir.

TABLO III

Fransa'da Partilere Verilen Oylarla Doğum Kontroluna Karşı Takınılan Tavırlar Arasındaki Bağıntı*

Tavırlar	Bağımsız	MRP	(Soustelle) Sosyal Cum.	(Poujade) UDCA	Radikal	Sosyalist	Komünist
Fransa'daki Doğumların Sayısı:							
Gereğinden çok	% 27	% 21	% 26	% 48	% 42	% 43	% 42
Gereği kadar	56	59	48	39	43	43	39
Gereğinden az	10	14	19	11	8	6	8
Doğum kontrolu bilgilerinin verilmesine taraftar	29	24	29	42	51	60	68
Doğum kontrolu bilgilerinin verilmesine aleyhtar	59	65	64	46	37	30	19

* Alain Girard ve Raul Samuel, «Une enquête sur l'opinion publique à l'égard de la limitation des naissances,» **Population**, 11 (1956), s. 500. Bütün örneklem 2.432 kişidir.

1958'de, De Gaulle'ü Fransa cumhurbaşkanlığına geri getiren askerî *coup d'état*'dan sonra, parlamenter demokrasi gelenekleri kötüleyen bir başka büyük parti, Yeni Cumhuriyet Birliği (UNR) kuruldu. UNR, liderleri arasında Jacques Soustelle ve Michel Debré gibi eski Gaullist hareketlerde yer almış insanlar bulunduğu için, biraz da haklı olarak, mükemmel bir Gaullist parti olduğu iddiasıyla Beşinci Cumhuriyetin ilk seçimlerine katıldı. Parti oyların yüzde 20'sini aldı; bu, RPF'nin 1947-51 döneminde topladığı taraftar oranından daha az, ama Soustelle'in 1956'daki De Gaulle'cü URAS'ının sağladığı oy oranından çok daha fazlaydı. 1958 seçimleri üstüne yayınlanmış incelemeler olmamakla birlikte, 1959 Şubatında yapılmış bir araştırmanın Fransız Kamu Oyu Araştırmaları Enstitüsü tarafından verilen sonuçları, 1958'de Gaullizmin daha önceki RPF ve URAS'ın dayandıkları aynı, görece hali-vakti yerinde ve tutucu tabakalar tarafından desteklendiğini ve halkçı aşırılığın temsilcisi olan Poujade'ın destek kaynaklarına pek benzemediğini göstermektedir. Tablo IV'teki verilerin işaret ettiği gibi, kendi işlerinde çalışan iş adamlarının dörtte birinden azı, yani iki buçuk yıl önce Poujade'a oy veren oranından çok daha azı, UNR'yi tutmuştur. Tersine, UNR «yukarı sınıf» mesleklerinde ve büro işlerinde çalışanlar arasında bir hayli rağbet görmüştür. Ve daha önceki Gaullist gruplarda olduğu gibi, yeni partiye oy veren seçmenlerin çoğu kadın olmuş ve yüzde 54'ü ilk okuldan fazla eğitim görmüştür. Gerçekten UNR seçmenleri ortalama olarak, belli başlı bütün öteki partilerin taraftarlarından çok daha iyi öğrenim görmüştür; 1956'nın Poujadistleri ise, Komünist olmayan bütün partilerin taraftarlarından daha az okula gitmişlerdi. Ne yazık ki, 1956'da Poujade'ı tutanların 1958'de kimlere oy verdikleri üstüne, henüz güvenilir veriler yoktur. Bordeaux Üniversitesinden Georges Dupeux'nun, seçim kampanyası sırasında bu soruyu cevaplandırmak için düzenlediği bir anket, başvurduğu kimselerin yarısından fazlası tarafından reddedilmiştir; ancak, eskiden Poujade'ı tuttuğunu açıklayan pek az kimsenin yalnızca onbirde ikisi UNR'ye oy verdiğini söylemiştir.

Gaullizmin ve Poujadizmin ideolojik karakterleri ile taraftarlarının sosyal nitelikleri, muhafazacı (sağ) otoritecilikle liberal (orta) otoritecilik arasındaki —Naziliğin toplumsal köklerini açıklamaya yarayan— ayrımın, savaş-sonrası Fransız siyasetini yorumlamakta da faydalı olduğunu göstermektedir. Tutucu tabakalar

da liberal tabakalar da, Dördüncü Cumhuriyetin parlamenter rejime eleştirici gözlerle bakan, anti-Marxist ve aşırı milliyetçi olan geniş toplum hareketleri doğurmuşlardı. Fakat bunlardan biri aslında tutucu, öteki ise halkçı anlamda devrimci olmuştur.

TABLO IV

Beşinci Fransız Cumhuriyetinin İlk Seçimlerinde, Çeşitli Meslek Kategorilerindeki Seçmenlerin Parti Tercihleri*

Partiler	Meslekler: Endüstriciler, İdareciler, Serbest Meslek Sahipleri	Kendi İşlerinde Çalışanlar	Büro İşlerinde Çalışanlar	İşçiler	Köylüler	Emekliler ve Rant Geliriyle Geçinenler
Komünist	% 0	% 2	% 10	% 26	% 6	% 6
Sosyalist	5	13	16	25	12	22
UFD (Mendes)	7	5	9	6	6	4
Radikal	2	12	6	5	9	9
RFD (sol Gaullist)	3	4	1	(**)	2	(**)
MRP (liberal Katolik)	5	9	9	10	14	13
UNR	40	23	30	17	13	21
Hıristiyan Demokrat (Bedault Gaullistleri)	8	8	6	3	3	9
Bağımsız ve Köylü (muhafazacı)	28	18	11	7	35	15
Poujadist	2	5	1	(**)	1	(**)
Milliyetçi (faşist)	0	2	(**)	(**)	(**)	0
(Örnekleme giren sayı)	(60)	(129)	(282)	(416)	(317)	(217)

(*) Bu tablo ile metinde 1958 seçimlerine yapılan öteki atıflar, Fransız Kamu Oyu Araştırmaları Enstitüsünden Prof. Jean Stoetzel ile Louis Angelby'nin, 17-26 Şubat 1959 tarihleri arasında Fransız seçmenleri üstüne yaptıkları memleket çapında bir araştırmadan aktararak bize sağlamak nezaketini gösterdikleri verilere dayanmaktadır. Enstitünün bundan önce yaptığı, Beşinci Fransız Cumhuriyetinin doğuşu sırasında Fransız nüfusunun tavırları üstüne bir çok veriler içeren bir araştırma şu dergide çıkmıştır: Sondages 20 (1958, n. 4), s. 3-62.

(**) Yüzde 1'den az.

İtalya

İtalyan Faşizminin iktidara gelişinin özel durumu yüzünden, bu ülkenin siyasal tarihini üç anti-demokratik siyaset tipinin terimleriyle çözümlemek güçtür. Bir hareket olarak İtalyan Faşizmi, belki ötekilerden çok, sonraki Peroncu geleneğe yaklaşan neososyalist bir parti olarak başlamıştı; fakat, adamakıllı fırsatçı bir önderi olduğu için, önüne çıkan çeşitli tabakalardan destek sağlayacak her çeşit olanağı kullandı. İdeolojisi uzun bir süre doğrudan doğruya kilise düşmanı orta sınıfların ideolojisi gibi görünüyordu, fakat 1929'dan sonra Vatikan'la uzlaştı ve Birleşmiş İtalya'nın tarihindeki ilk konkondatı imzaladı. İktidarda kaldığı sürenin çoğu boyunca, İtalyan Faşizmi antidemokratik gelenekçilikle orta sınıf halkçı otoriteçilik arasında, şehir ve taşra nüfuslarının sol devrimci bölümlerine karşı yönelmiş bir koalisyonu temsil etmiştir.

İtalyan Faşizminin bir çok çözümleyicisi, bu hareketin kaynağını orta sınıf bölgelerinde ve orta sınıfa yönelen ideolojik çağrısında görmüştür. *Encyclopedia of the Social Sciences*'a göre, en çok, düşünsel ve ahlâkî görünüşleri kadar maddî menfaatları bakımından da orta sınıftan olan «küçük mülk sahipleri ve kiracı çiftçilerle» şenlenen Po vadisi, «Mussolini'nin kendisi tarafından» bile, «Faşist hareketin beşiği olarak selâmlanmış»tır. Faşistlerin çıkardığı bir çok kanun, «küçük toprak sahiplerinin sayısını arttırmaya yönelmiş»ti; Mussolini'nin başlangıçtaki sendikalist programı da, «şehirli ve taşralı orta sınıflar tahrik edilerek, onların yavaş yavaş esas hücum kıtalarının iç çekirdeğine bağlanması» sağlanınca terkedildi.[55]

Faşist koalisyonun iki ortağı, savaş sırasında, daha tutucu bölümün Batılı kuvvetlerle barış yapması ve Mussolini'nin başında bulunduğu daha gerçek faşist olan ötekinin Nazilerin bir bağlaşığı olarak döğüşmek için İtalyan Sosyal Cumhuriyeti'ni kurması üzerine ayrıldılar. Savaştan beri, Marxçı olmayan ve özünden antidemokratik iki hareket İtalyan siyasetinde devam etmektedir. Kralcıların Tahtı ve Mihrabı savunmaya çalışan gelenekçi öğeleri temsil etmesine karşılık, neo-Faşistler, *Movimento Sociale Italiano*

(55) Bak. Erwin von Beckerath, «Fascism,» **Encyclopedia of the Social Sciences,** Cilt VI (New York: Macmillan, 1937), s. 135.

(MSI), devrimci faşist geleneğini sürdürmeğe çalışmaktadır. Sosyal durum, ideoloji ve programlarının çoğu farklı olmakla birlikte, yine de Kralcılarla MSI'da sağ kanat ve ortacı aşırılığın anlatımları bulunmaktadır. İki grubun da İtalyan kamu oyunda yarattıkları izlenimi, Mussolini deneyi açıkça renklendirmektedir; seçmenler beklenir ki, hareketin programlarından bile daha çok buna tepki göstermektedirler. Bu gerçek, bu iki grupla öteki ülkelerde gördüğümüz paralelleri arasında herhangi bir yakın benzerlik bulmayı güçleştirmektedir. Gerçi, eldeki sınırlı araştırma verileri, bazı bakımlardan bu partilerin, Gaullistlerle Poujadistlerin yahut Alman sağıyla Nazilerin arasındaki farklarla karşılaştırılabilecek şekilde biribirlerinden ayrıldıklarını göstermektedir. Kralcılar daha hali vakti yerinde, daha yaşlı, dindar ve çoğunlukla kadındır. MSI taraftarları ise, hali vakti daha az iyi, görece daha genç, çoğunlukla erkek ve dinsiz ya da kilise düşmanıdır.

Kamu oyu ölçme verileri, neo-Faşist seçmenlerin en büyük yoğunlaşmasının ufak topluluklarda olduğunu ortaya koymuştur.[56] Çevre araştırmaları da, MSI'nun Fransa'daki Poujadizm gibi, en çok, memleketin az gelişmiş ve az şehirleşmiş bölgelerinde kuvvetli olduğunu göstermektedir.[57] İtalyan siyasetini inceleyen bir Amerikalı, Mavio Rossi, «neo-Faşist hareket en hızlı olarak geri güney illerinde yayılmaktadır» demekte ve şöyle devam etmektedir: «[parti toplantılarına katılan] neo-Faşistlerin çoğu, yirmisine basmamış öğrenciler veya otuzlarındaki genç adamlardır ... [ve] daha yaşlı olan neo-Faşistler, çoğu kere, geçen savaşta döğüşmüş olanlardandır.»[58] Ancak, neo-Faşizm taraftarlarının sınıf bileşimiyle il-

(56) **World Poll**'un dosyalarındaki verilerden. P. L. Fegiz'in **Il Volto Sconosciuto dell' Italia** adlı kitabına da bakınız (Milano: Dott. A. Giuffré, 1956), s. 501-26.

(57) Francesco Compagna ve Vittorio de Caprariis, **Geografia dell' elezioni italiane dal 1946 al 1953** (Bologna: Il Mulino, tarihsiz), s. 25, 34.

(58) Mavio Rossi, «Neo-Fascism in Italy,» **Virginia Quarterly Review**, 29 (1953), s. 506-7. Fransız sosyologu Mattei Dogan'ın 1946'dan beri yapılan İtalyan seçimleri üstüne ayrıntılı bir çevre incelemesi, ne yazık ki Kralcılarla neo-Faşistleri tek bir grup olarak almaktadır. Dogan, bu grubun en çok güney İtalya'da kuvvetli olduğunu söylemekte, fakat topluluğun büyüklüğüyle birlikte (özellikle Napoli ve Bari gibi güney şehirlerinde, fakat Roma ve Trieste'de de) kuvvetinin arttığını göstermektedir. Dogan, «sağ kanat»ın Roma'daki gücünü, «faşist rejimi özlemle hatırlayan» memur ve emeklilerin varlığıyla, Trieste'deki gücünü ise «Yugoslavya ile çatışmanın

gili bilgiler, ortanın bir hareketi olarak neo-Faşizmin daha çok kendi işlerinde çalışanlardan meydana gelmesi gerektiği yolundaki genel varsayımla tutarlı değildir. Bölüm VIII — Tablo II'de gösterilen, 1953 *International Public Opinion Research* incelemesinin verileri, küçük çiftlik sahipleriyle zenaatçıların, bütün örneklemdeki oy payına (yüzde 12) oranla partiyi daha çok tutan (yüzde 15) tek meslek kategorisi olduğunu ortaya koymaktadır. 1956 ve 1958'de, DOXA adındaki İtalyan araştırma örgütü tarafından düzenlenen daha yeni araştırmalar, 1956'da MSI'yu kendi işlerinde çalışanların tutmasıyla (yüzde 8) kol işçilerinin tutması (yüzde 9) arasında pek bir fark olmadığını ve 1958'de, neo-Faşistlerin kendi işlerinde çalışan zenaatçılarla kol işçilerinden hemen hemen aynı oranda (yüzde 6) destek gördüğünü bulmuştur.[59]

Gerçi, İtalyan seçmenleri üstüne örneklemeyle yapılan araştırmaların çoğunun, Kralcıların neo-Faşizm taraftarlarından çok daha zengin olduğuna işaret ettiklerini söylemek gerekir. Bu araştırmalardan, 1957'de *International Research Associates* tarafından yönetilen biri, zenginlerin ancak yüzde 2'sinin Faşistleri tutmasına karşılık yüzde 12'sinin Kralcı olduğunu göstermiştir. Bunda ve öteki araştırmaların çoğunda, esas Faşist gücün —Hıristiyan Sosyalistler, sağ kanat sosyalistler ve Cumhuriyetçiler gibi— orta tabakalarda olduğu belirtilmiştir, oysa Nenni'nin sol kanat sosyalistleri ve Komünistler güçlerinin büyük bölümünü yoksul sınıflardan almaktadırlar.[60]

İtalyan neo-Faşizmiyle öteki paralel hareketler arasındaki başkalık, bunun, Faşizmin iktidarda bulunmasından sonraki bir Faşist

milliyetçiliği tahrik etmiş olması» gerçeğiyle açıklamaktadır. «Le Comportement politique des Italiens,» **Revue française de science politique**, 9 (1959), s. 398-402.

(59) Bu istatistikler, DOXA'nın direktörü Dr. P. Luzzato Fegiz'in temin etmek nezaketini gösterdiği IBM kartlarından yapılmış inceleme verilerinin ikinci bir kere çözümlenmesinden elde edilmiştir.

(60) İstatistikler, sonuçları henüz yayınlanmamış olan 1957'de yapılan bir araştırmadandır. Burada, üç ayrı araştırma örgütü tarafından düzenlenmiş başka başka altı İtalyan incelemesini ele alıp yeniden çözümledik. İlgilendiğimiz partinin, gerisinde seçmen kitlesinin yüzde 5'ten azı gibi küçük bir taraftar grubu olması yüzünden, türlü araştırma sonuçları arasında bir hayli farklar görülmesi pek tabiidir. Metinde varılan sonuçlar, bütün bu araştırmalardaki neo-Faşist ve Kralcı destek kaynakları üstüne elde edilmiş verilere dayanılarak yapılabilecek en iyi tahminleri temsil etmektedir.

hareket oluşu karakterini yansıtıyor olabilir. Seçmenler partinin programından çok, iktidardaki Mussolini'nin anısına karşı tepki gösteriyor olabilirler. Partinin kendi işinde çalışanlar arasındaki görece zayıflığı, Faşist rejimin kendi işinde çalışan tabakaya yardımcı olmadığı, büyük işletmeciler, geniş toprak sahipleri ve kiliseyle anlaştığı olayının bir ürünü olabilir. Faşistler bir de İtalyan Sosyal Cumhuriyeti olarak son yıllarında (1944-45), endüstriyi devletleştirerek, işçi kurulları kurarak ve genellikle radikal sosyalist bir tavır takınarak kuzey İtalya'nın işçi sınıfının desteğini kazanmaya çalışmıştı.

A.B.D.: Halkçı Aşırılık Olarak McCarthyizm

Bağımsız küçük çiftçinin ve şehirde ticaret yapan küçük iş adamının sosyal ve ekonomik yerini korumaya yönelmiş —tarih içinde demokratik solun bir bölümü olan— güçlü bir liberal hareket geleneği, A.B.D.'nde de varolmuştur. Bir çok tarihçinin değindiği gibi, ondokuzuncu yüzyıl sonlarının ve yirminci yüzyıl başlarının Halkçı *(Populist)* ve İlerici *(Progressive)* hareketleri, bu klasik şekli almıştır. Bu endüstri kapitalizminin yükselme ve tröstlerin büyüme devresinde, büyük işletmelerin, tröstlerin, demiryollarının ve bankaların denetlenmesi için ortaya atılan düşünceye, taşralı ve şehirli küçük burjuvazinin geniş bir bölümü hemen katılmışlardı. Bu hareketlerde, gelişen herhangi bir kuvvete ve göçmenlerin nüfuzuna karşı yönelmiş genel bir yabancı aleyhtarlığı ve güçlü bir Yahudi-düşmanlığı vardı.[61] Siyasal düzeyde, bu fikrin taraftarları, parlamenter veya meşrutî demokrasiye büyük bir güvensizlik gösteriyorlar, özellikle parti kavramına karşı düşmanlık duyuyorlardı. Partilerin kuvvet kaynaklarını yıkmayı yeğinliyorlar, halk-inisiyatifi ve halk-oyu gibi mekanizmaların ve kolaylıkla yenilenebilecek seçimlerin aracılığıyla olanaklı olduğu kadar çok doğrudan demokrasi yaratmak istiyorlardı. Partiler, siyasetçiler, büyük işletmeciler, bankerler ve yabancılar kötüydü; yalnız kendi adına hareket eden halk iyiydi.

Halkçı hareket, büyük endüstrilerin ve geniş şehirlerin hızla gelişmesi üzerine, doğrudan siyasal gücünün çoğunu kaybetti. 1920'lerin Ku Klux Klan'ı bir dereceye kadar, metropolis merkez-

(61) Bu tezin ayrıntılarıyla ortaya konulması için bak. Richard Hofstadter, **The Age of Reform** (New York: Alfred A. Knopf, 1955).

lerinin egemenliğine karşı kasaba ve köylerdeki küçük iş adamları ve çiftçilere hitap eden bir taşra Halkçılığının son ifadelerinden biriydi. 1930'lardaki açık faşist hareketler ise, demokratik kurumlara saldırarak, çekilen sosyal ve ekonomik güçlükler yüzünden uluslararası para borsacılarını ve Yahudileri suçlayarak, doğrudan doğruya çiftçilerle küçük tüccarların ekonomik çıkarlarına hitap ederek kuvvet kazanmaya çalıştılar.[62]

1930'lardaki çeşitli Amerikan halkçı hareketlerinin gerçek gücünü gösteren doğru bir ölçü yoktur. Bazıları, bu hareketlerin taraftar toplamlarının milyonlara vardığını ileri sürmüştür. Güçleri ne olursa olsun, bunu parti zaferleri haline getirmeyi veya büyük bir üçüncü parti olmayı başaramadıkları bir gerçektir. Otuzların belki en başarılı yeni-halkçı aşırılığını temsil eden, Lousiana federe devlet başkanı ve senatörü Huey Long, halkçı hareketin devamlılığının açık bir örneğidir. Güney'de ve kısa bir süre için bütün memleket çapında, Long «Bourbonlar»a ve «sahiplerinin işin başında bulunmadığı şirket hisseleri»ne saldırdı, büyük servetleri ağır vergilerle kaldırmaya, orta sınıfı korumaya ve servet fazlasını yoksullar arasında bölüştürmeye söz verdi. Long'un memleket çapında ne kadar başarı gösterebileceğini hiç bir zaman bilemeyeceğiz, çünkü 1935'te bir kaatilin kurşunuyla öldürüldü. Fakat 1890'ların halkçılığıyla kuvvetli bir bağı temsil ettiği, yalnız ideolojisinin incelenmesinden değil, 1920'lerde ve 1930'larda Lousiana seçimlerinde elde ettiği oylarla 1896'da Halkçıların topladıkları oylar arasında yüksek bir korrelasyon bulunması gerçeğinden de bellidir.[63] Longçuluğun memleket çapında diktatörlük anlamına gelip gelmeyeceği bilinemez; fakat Lousiana'da iktidarda olduğu sürece, Longçuluk muhalefet ve basın özgürlüklerine sert bir saldırı, adalet ve anayasa süreçlerine karşı da küçümseme demek olmuştur.

Halkçı aşırılığın Amerika'daki yeni bir ifadesi McCarthyizmdir. McCarthy'nin bir partisi, hatta bir örgütü bile yoktu; fakat bir kaç yıl Amerikan siyaset sahnesinde, solun güçlerini —New Deal Demokratlarını— vatan hainleri yahut vatan hainlerinin yardakçıları diye suçlayarak gezindi; aynı zamanda, hainlerin çoğunun,

(62) Bak. Victor C. Ferkiss, «Populist Influence in American Fascism,» **Western Political Quarterly**, 10 (1957), s. 350-73.

(63) Perry H. Howard, **Political Tendencies in Louisiana, 1812-1952** (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1957), s. 128.

halkçılığın geleneksel düşmanları —Doğulu yukarı sınıf— tarafından beslendiğini de iddia etti.[64]

McCarthy'nin «sol kanat» halkçılıkla aynı sosyal gruplara hitap ettiği, kamu oyu ölçmelerinin verilerinden de anlaşılabilir. Sosyolog Martin Trow bir incelemesinde, küçük bir New England şehirinde yaptığı görüşmelere cevap verenleri dört siyasal kategoriye ayırarak McCarthy'nin sosyal desteğini belirlemeyi denemiştir: (1) İşçi-Liberaller - sendikalara taraftar ve büyük korporasyonlara karşı olanlar, (2) Ondokuzuncu yüzyıl Liberalleri - sendikalara ve büyük korporasyonlara karşı olanlar, (3) Tutucu ılımlılar - sendikalara taraftar oldukları gibi büyük işletmeciliği de tutanlar, ve (4) Sağ kanat Tutucular - sendikalara düşman ve büyük işletmeciliğe taraftar olanlar. Bu tipleştirmenin terimleriyle, ikinci kategoride olan «ondokuzuncu yüzyıl liberalleri» Avrupa liberallerine karşılıktır ve Trow'un gösterdiği gibi, ideolojileri çoğunlukla küçük iş adamının ideolojisidir.[65] İşte, bu dört siyasal tutumun taraftarlarından her birinin McCarthy'ye nasıl tepki gösterdiği incelendiğinde, onu en çok tutması olası olan grubun —ılımlı veya aşırı tutucular değil,— bu ondokuzuncu yüzyıl liberalleri olduğu ortaya çıkmıştır.

TABLO V

McCarthy'yi Destekleyenlerin Siyasal Yönelimlerine Göre Dağılımı*

	McCarthy'nin Metodlarını Tutan Yüzde	Oran
İşçi Liberaller	37	(191)
Ondokuzuncu yüzyıl Liberalleri	60	(142)
Tutucu Ilımlılar	35	(190)
Sağ kanat Tutucular	38	(140)

* Martin A. Trow, op. cit., s. 276'dan hesaplanmıştır.

McCarthy'nin ondokuzuncu yüzyıl liberallerinden gördüğü destek, öteki siyasal tutumları olanlardan gördüğü desteğin hemen iki katıdır. Trow'un işaret ettiği gibi, bu, Amerika'da halen «siyaset

(64) McCarthy ideolojisinin ikili kuruluşu üstüne bir çözümleme için, Daniel Bell'in derlediği **The New American Right** adlı kitaptaki denemelere bakınız (New York: Criterion Books, 1956).

(65) Bak. Martin A. Trow, op. cit., s. 277-78.

sahnesinde kurumsallaşmış bir yeri olmayan, belli başlı partilerde pek temsli edilmeyen ve o partilere kendisinden önder vermeyen [ve] yoksun olduğu sesi ve yeri McCarthy'de bulmaya çalışmış olan» tek siyaset geleneğidir. «McCarthy bu tutumda olanların, büyüklüğe, şehirlerden gelen kandırıcı ve yıkıcı fikirlere ve eski yöntemlerle inançları aşındıran büyük kurumlara karşı duydukları korku ve güvensizliği ifade etmiştir.»[66] Poujadizm gibi, McCartyizm ve ondokuzuncu yüzyıl liberalliği de aslında küçük iş adamlarının tepkileridir. Küçük iş adamları, Trow'un örneklemine girenlerin yalnızca beşte birini meydana getirmelerine karşın, «ondokuzuncu yüzyıl liberallerinin üçte biri onlardan gelmiştir.» Sonra, ondokuzuncu yüzyıl liberallerinin arasındaki küçük iş adamları, öteki meslekler den olanlardan daha fazla McCarthyci olmaya yönelmişlerdir. Poujadizm'de olduğu gibi, McCarthy'nin taraftarları arasında da en büyük oran «ondokuzuncu yüzyıl liberalliğinin tavırlarını takınan, az eğitim görmüş küçük iş adamları arasında bulunmuştur: bu adamların hemen dörtte üçü McCarthy'nin taraftarıydı.» Fakat, McCarthy'nin Amerikan halkçılığının geleneksel desteğine dayanmasına karşılık, yerleşmiş düzenin başlıca savunucuları sonunda, onu yenmek için bir araya geldiler. Başka bir yerde göstermeğe çalıştığım gibi, Amerikan tutuculuğu ve büyük iş çevreleri McCarthy'ye karşı direnmişlerdir.[67]

McCarthyizm ve Poujadizmi, İtalyan Faşizmi ve Alman ve Avusturya Nazizmi ile aynı ayrım içinde ele almakla, önderleri iktidara geçebilseydi bu hareketlerin de diktatörlükler haline geleceğini söylemek istemiyorum. Sadece bunların, kendi işlerinin sahibi şehirli ve taşralı orta sınıflara dayanan diğer hareketler gibi, geniş ölçüde, kendilerini modern toplumun ana yönelim çizgilerinden kopmuş hissedenlerin çaresi olmayan kırıklıklarının ürünleri olduğunu öne sürüyorum. Bu beş ulusal hareket yalnızca, küçük bağımsızlar tarafından genel dağılım oranının üstünde desteklenmekle kalmamışlar, fakat her ülkede çiftliklerde ve küçük taşra ka-

(66) **Ibid., s. 276.** Daha dar, ama memleket çapında bir örnekleme dayanan bir inceleme de, küçük iş adamlarının bütün öteki meslek tabakalarından daha çok McCarthy'ci olmak yönelimini gösterdiklerini ortaya koymuştur. Bak. **Immanuel Wallerstein, McCarthyism and the Conservative** (M. A. tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1954).

(67) S. M. Lipset, «The Sources the Radical Right,» **Daniel Bell** (derleyen) **op. cit., s. 216-17, 232-33.**

saba ve şehirlerinde yaşayanlar tarafından da çok daha fazla tutulmuşlardır. Bunlar, gerileyen bölgelerde yaşayan, gerileyen «liberal» sınıflardır. Bu bölümlerin küçük burjuvazisi, yalnızca sınıflarının görece gerilemesinden ötürü değil, büyük toplum içinde statü ve nüfusu hızla gerileyen toplulukların üyeleri olmak sıfatıyla yoksunluk duymaktadır. Zaman zaman, çeşitli özel tarih etkenlerine bağlı olarak, bu tabakaların hoşnutsuzluğu onları bölgecilik, ırkçılık, aşırı milliyetçilik, kozmopolitlik karşıtlığı McCarthyizm, faşizm gibi çeşitli akıldışı itiraz ideolojilerini kabule sürüklemektedir.

Peronizm - Aşağı Sınıfın «Faşizm»i

Çoğu kere faşist diye vasıflandırılan üçüncü sosyal hareket tipi Peronizmdir : 1946'dan 1955'e kadar Arjantin devlet başkanlığını yapan Juan Peron'un çevresinde oluşan hareket ve ideoloji. Hali vakti yerinde ve gelenekçi tabakalara dayanan sağ kanat anti-demokratik eğilimlerin ve «gerçek» faşizm demeği yeğinlediğim —liberal orta sınıflara, özellikle kendi işlerinde çalışanlara dayanan— ortacı otoritecilik eğilimlerinin tersine, Peronizm, tıpkı Marxçı partiler gibi, daha yoksul sınıflara, özellikle şehirli işçilere, ama fakirleşmiş taşra nüfusuna da yönelmiştir. Peronizm, Mussolini'nin savunduğuna hayli benzeyen bir kuvvetli-devlet ideolojisidir.[68] Partinin gücünü, liderin doğrudan doğruya halktan geldiğini ve parlamenter sistemin yetersiz ve yiyici politikacıların yönetimi sonucuna vardığını ısrarla ifade eden, kuvvetli bir antiparlamenter halkçı içeriği de vardır. Memleketin karşılaştığı güçlükler yüzünden uluslararası para borsacıları v.b. gibi yabancıları suçlayan kuvvetli bir milliyetçi eğilimi, sağ kanat ve ortacı otoritecilikle paylaşır. Ve öteki iki aşırılık sisteminde de olduğu gibi, silâhlı kuvvetlerin yerini yüceltir.

Gerçi Peronizm, işçilere, sendikalara ve sınıf mücadelesine açıkça yönelişiyle öbür hareketlerden ayrılır. Peron 1946'da, bir Muhafazakâr parti rejiminin devrilmesini takiben, ordu ve işçi sınıfının tuttuğu devrimci bir darbe ile iktidara gelmiştir. Fakat Peron ve partisi, ezici çoğunluklar kazanarak bir hayli dürüst seçimlerle iktidarda kalmıştır. 1946 seçimlerinde, işçi sınıfı tabanına da-

(68) Peron'un bazan faşizmle bağını kabul ettiği ve Hitler'le Mussolini'yi övdüğü kaydedilmek gerekir.

yanan Sosyalistler, kırk yıldan beri ilk defa, Saylavlar Meclisine kendilerinden tek bir üye bile seçtiremediler. Latin Amerika uzmanı Robert Alexander'e göre, «Büyük çoğunlukla Radikal ve Sosyalist olagelmiş Buenos Aires şehirinde bile Peronistalar takriben çeyrek milyon oyla birinci geldiler, ikinci olarak (orta sınıf) Radikaller 150.000 oy aldılar, Sosyalistler yüz binin az üstüne çıkarak üçüncü oldular.»[69]

Bu seçimlerde, sınıf çizgileri bundan önceki bütün seçimlerden daha keskin olarak çizilmişti. Peron'u alt tabakalar tuttu, orta ve yukarı sınıflar ona karşı durdu.[70] Arjantinli sosyolog Gino Germani, Arjantin işçi sınıfının Peron'un devrimci çağırısına yatkınlığını, Avrupa'daki kalıplar üstüne Bölüm II'de söylediklerimize çok benzer bir yoldan, bir hızlı endüstrileşme ve şehirleşme döneminin tipik oluşumu diye açıklamıştır.[71]

Peron iktidara gelince, işçilerin yaşama standardını, ücretlerini, ödüllerini, tatillerini ve sosyal güvenliğini arttıran bir hayli yasama etkinliği göstermiştir. Toprak sahiplerine karşı, çiftlik işçi ve kiracılarının yararına, Peron Kanunu diye tanınan yasalar çıkarmıştır. Bu yasalar, boş günler, iskân, asgarî ücret, tıbbî yardım ve haksız yere işten atılma konularını kapsıyordu. Peron hükûmeti, tarım işçilerine toprak verecek bir plan örgütledi. Peron'un gücünün belki en ileri gelen kurumsal tabanı, taraftarlarının tamamen egemen olduğu sendikalardı; bunlar büyük boyutlara eriştiler ve devletin desteğiyle gerçek toplu pazarlık organları olarak işlediler.

Oldukça radikal bir işçi partisinin programı gibi görünen bütün bu önlemler, aşırı bir milliyetçilik, «önder»in egemen rolü üstünde kuvvetli bir ısrar, korporasyon ideolojisi, halkçılık demago-

(69) Robert J. Alexander, **The Peron Era** (New York: Columbia University Press, 1951), s. 51.

(70) Peronizmin işçi sınıfı üzerindeki saygınlığının devam ettiği, 1957 seçimlerinde, seçmenlerin yaklaşık dörtte birinin seçimlere katılmasına izin verilmeyen Peronista partisini tuttuklarını göstermek amacıyla boş «beyaz» bir oy pusulası kullandıkları gerçeğinden belli olmaktadır. Gino Germani'nin yönettiği bir inceleme, «beyaz» oy verenlerden çoğunun işçi olduğunu göstermiştir. Çeşitli seçimlerde verilen oylar üzerine, türlü parti taraftarlarıyla meslek kategorileri arasındaki korrelasyonları gösteren ayrıntılı bir çözümleme için bak. G. Germani, **Estructura social de la Argentina**, op. cit., Bölüm XVII.

(71) Bak. **Hızlı Ekonomik Kalkınma Siyaseti** (Bölüm II).

jisi, anayasaya ve geleneğe karşı saygısızlıkla birleştirilmişti. Peron'un taşralı ve şehirli alt tabakaların heyecanlı desteğini görmesinde ve orta sınıfların, büyük işletmecilerin, toprak sahiplerinin sert muhalefetleriyle karşılaşmasında şaşılacak bir şey yoktur. Yönetim süresinin çoğu boyunca, kendisinin de subay kadrolarından geldiği silâhlı kuvvetler tarafından da desteklenmişti.[72] Rejimi bir bakıma, az gelişmiş bir ülkenin, yabancı emperyalistlere ve yerli burjuva «dönek»lere karşı yönelmiş, milliyetçi subaylarıyla aşağı sınıfları arasında bir koalisyondu. Sonunda, Peron'un aşırılığı, sorumsuzluğu ve bağlı oldukları tabakalara karşı sürekli karşıtlığı yüzünden yabanlaşan subaylarla kilise tarafından yıkıldı. Sürgündeyken bile, sefih bir politikacı ve yerini ahlakdışı amaçlarla kullanmış biri diye ilân edilmiş olmasına rağmen, Peron Arjantin işçilerinin önderi olarak kaldı, Peroncu liderler de sendikalarda güçlü olmaya devam ettiler.

Peronizm diye tanınan oluş —orduyla birlikte alt tabakalara dayanan antikapitalist halkçı milliyetçilik— kuşkusuz, yalnızca Arjantin'e özgü değildir. Brezilya'da da Getulio Vargas bir onyıl önce aynı kalıbı başarıyla geliştirmiş, ona da faşizm denmiş ve iktidardan ayrıldıktan sonra da işçilerin desteğini görmeğe devam etmişti.[73] «*Getulisme*», Peronizm gibi, şehirli endüstri işçilerinin yararına düzenlenmiş pratik bir sosyal reformlar programı ile nitelikleniyordu. Esas muhalefet, «Brezilya'nın eski sosyal yapısına bağlı

(72) Fakat silahlı kuvvetlerde bile, Peron'un gücünün meslekten subaylardan çok, askere alınanlar arasında yaygın olduğu ileri sürülmüştür. «Subaylarla askere alınanlar arasında da bir bölünme vardır; ikinci grubu birincilerden daha çok başarıyla Peronculaştırmayı başaran Peron zamanında, bu ayrım daha derinleştirilmiştir. Akim kalan 1951 ayaklanması bu durumu iyice göstermektedir; ayaklanmanın geniş ölçüde bir subay grubundan gelmesine karşılık, bastırılması kısmen, Peron'a sadık kalan askerlerin sayesinde olanaklı olmuştur.» Arthur P. Whitaker, **Argentine Upheaval** (New York: Frederick A. Praeger, 1956), s. 67.

(73) «Vargas'ın aldığı kararlardan büyük olasılıkla hiç biri, işçi gruplarını siyaset sahnesine sokması kadar büyük siyasal sonuçlara yol açmamıştır. ... 1938'e gelindiğinde ... neo-Faşist Estado Novo (Yeni Devlet) adı altında diktatörlüğünü pekinleştirirken işçilerden gördüğü destek nedeniyle, Vargas işçilerin sahip oldukları siyasal potansiyeli kavramıştı. Vargas bundan sonra, geniş refah programlarıyla ve işletme idareciliği üstüne sınırlamalar ve yükümlülükler yükleyerek bu onayı devam ettirdi.» John J. Johnson, **op. cit.**, s. 167-68.

olan topraklı aristokrasi ve eski ailelerden gelmişti.[74] İşaret edilmiş olduğu gibi, Peron'u da yönetiminin çoğu boyunca destekleyen Komünistlerle zaman zaman ittifak yapan Vargas'ın İşçi Partisi, Brezilya siyasetinde başlıca bir kuvvettir.[75] Peronizm, faşizmin bir çeşidi sayılacaksa, solun bir faşizmi olmalıdır; çünkü, bu olmayaydı, hoşnutsuzluklarını gidermek için sosyalizme ya da Komünizme dönecek sosyal tabakalara dayanır.

Faşizmin Sosyal Temelleri

Modern totaliter hareketlerin çözümlenmesi, eski sol, sağ ve orta kavramlarını yansıtmıştır. Politikacılar da bilginler de, bu hareketlerin siyaset çizgisinin uçlarını temsil ettiklerini kabullenmişler ve Komünizmi aşırı sol, Faşizmi de aşırı sağ diye adlandırmışlardır. Fakat, «sol», «sağ» ve «orta»nın her birinde bir ılımlı bir de aşırı (biri yönetimi bakımından parlamenter, öteki parlamenter sistem-ötesi) çeşit bulunmak üzere, ideolojileri niteliklendirdiği kabul edilirse, anidemokratik gruplar gibi antidemokratik ideolojiler de, verimli bir şekilde sıralanabilir ve analiz edilebilirler. İşçi sınıfı tabanına dayanan ve yöneliminde olan aşırı bir sol hareketin militarist, milliyetçi ve anti-Marxist olabileceğini de kabul etmek gerekir.[76]

---

(74) Jacques Lambert, **Le Brésil: Structure sociale et institutions politiques** (Paris: Librairie Armand Colin, 1953), s. 146-47.

(75) Leslie Lipson, Getulio Vargas'ın savaştan sonra yarattığı Brezilya İşçi partisini, «milliyetçi, endüstricilikle dost ve şehirli emekçilere karşı sempatik» diye anlatmaktadır. Belli başlı Brezilya partileriyle sosyal tabanları üstüne bir tartışma için bak. Leslie Lipson, «Government in Contemporary Brazil,» **Canadian Journal of Economics and Political Science**, 22 (1956), s. 192-93 ve Theodore Wyckoff, «Brazilian Political Parties,» **South Atlantic Quarterly**, 56 (1957), s. 281-98. Brezilya İşçi partisiyle Komünistlerin işçi sınıfı desteğini inceleyen yeni bir çevre araştırması şu yazıda anlatılmıştır: A Simao, «O voto operario en Sao Paulo,» **Revista brasileiras estudos politicos**, 1 (1956), s. 130-41.

(76) İdeoloji, sembol ve metodları Faşizme ve Nazizme benzeyen bir hareketin ve liderin, aslında sağcı olmayabileceğini kabul etmekte bazıları güçlük çekmektedir. Bunlardan biri, Peron iktidarını sağlamlaştırmadan önce yazılmış olan ve Peron'un Muhafazakâr partiye egemen olarak, Arjantin'i tarihinin büyük kısmında yönetmiş olan estancieros'u, büyük toprak sahiplerini temsil ettiğini ileri süren bir kitaptır. Bak. Felix J. Weil, **Argentine Riddle** (New York: John Day, 1944), Time dergisinde bile 1951'de «sanki kimse bilmiyormuş gibi, 'Peron esasında klasik Nazi-Faşist modeline uy-

Antidemokratik kitle hareketlerinin bütün çeşitleri eşit derecede ilginç olmakla birlikte, ben burada, çeşitli siyasal hareketlerin sosyal temellerini inceleyerek üçlü ayrımın faydasını kanıtlamaya çalıştım. Bir çok ülke üstüne veriler, klasik faşizmin çoğu normal olarak liberalizmi tuan mal-mülk sahibi orta sınıfların bir hareketi olduğunu ve bu harekete tutucu tabakalar tarafından karşı konulduğunu gösterir - tutucu tabakalar da başka zamanlarda, antiparlamenter tutucu rejimleri desteklemişlerdir. Tutucu rejimler, ortacı olanların tersine, devrimci ve totaliter olmazlar. Tutucu bir diktatörlükte, herkesin rejime toptan sadakat göstermesi, bir partiye ya da başka bir kuruma girmesi beklenmez, yalnızca siyasetin dışında kalması istenir. Kiliseci Avusturya tutucularının diktatörlüğüne faşist denmiş olmakla birlikte, onunla kendisinden sonra gelen Nazi diktatörlüğünün arasındaki farklar adamakıllı açıktır. Aynı şekilde, Franko da İspanyol faşistleri *(Falange)* tarafından desteklenmekle birlikte, rejimine tutucu otoriteciler egemendi. Partinin topluma hükmetmesine hiç bir zaman izin verilmemiştir; bir çok kurum devlet ve partiden bağımsız kalmıştır; muhalefetten de boyun eğmesi veya katılması değil, yalnızca örgütlü muhalefet göstermekten geri durması istenmiştir.

Çözümlemede bu hareketler arasında bir ayrım yapılabilmesine rağmen, herhangi bir belli ülkede bunlar, İspanyol Milliyetçilerinde görüldüğü gibi, hayli üstüste gelirler. Nazizm gibi aslında devrimci olan hareketler, milliyetçi ve anti-Marxist yanlarını onaylayan tutuculardan bir miktar destek sağlamışlardır. İtalyan Faşizmi, ortacı ve tutucu aşırılıklar arasında, sırf bir fırsatçının önderlik ettiği bir koalisyon olmuştur. Gerçi, tamamen şu ya da bu çeşitten olan hareketlerin yokluğundan, çözümlemedeki ayrımın sadece spekülatif bir ilgi konusu olduğuna hükmedilmesi yanlış olur. Poujadizm, McCarthyizm, Gaullizm gibi yeni siyasal hareketlerin hepsi, sosyal tabanlarının niteliğinden ileri gelen belirli özellikler gösterirler. Parlamenter demokrasiyi sakınmak ve yaymak istiyorsak, ona karşı çıkan tehditlerin kaynağını anlamalıyız: tutuculardan gelen tehditler, merkez orta sınıftan kaynak alanlardan farklıdır, onlar da Komünizmden başkadır.

---

gun bir devlet işletiyor'» haberi çıkmıştı. **Time**, 21 Mayıs 1951, s. 43, George I. Blankstein'in **Peron's Argentina** adlı kitabından alınmıştır (Chicago: University of Chicago Press, 1953), s. 277.

Aşırı hareketlerin ortak tarafları çoktur. Toplumun her düzeyinden, küskünlere, ruhen yuvasız olanlara, kişisel ülkülerine ulaşamamışlara, toplumda soyutlanmışlara, ekonomik bakımdan güvensizlik içindekilere, bilisizlere, olgunlaşamamışlara ve otoriteci kimselere hitap ederler. Heberle'nin dediği gibi, bu gibi hareketleri tutanlar, «kendi iş ya da mesleklerinde şu ya da bu nedenden ötürü başarı kazanamamış ve sosyal statülerini kaybetmiş veya kaybetmek tehlikesiyle karşılamış olanlar»dır. ... Onun için, örgütlenmiş [Nazi] parti[si]nin üye kitleleri, 1933'ten önce, kendi sınıflarında yabancı, kendi ailelerinde kara koyun (üvey evlât gibi) olan ve ihtiraslarını gerçekleştirememiş kimselerden meydana geliyordu. ...»[77] Daha 1890'larda Engels, «bütün ülkelerde işçi sınıfı partilerine üşüşenler»i şöyle anlatmıştı: «bu dünyada gelecekten bekleyecekleri bir şey olmayanlar ya da umutlarını yerine getirmenin olanaklarını yitirmiş olanlar - aşı düşmanları, perhiz taraftarları, etyemezler, hayvanları diri diri kesip biçme karşıtları, doğayla tedavi müminleri, toplulukları dağılmış olan özgür topluluk vaizleri, evrenin başlangıcı üstüne yeni kuramların yazarları, başarısız yahut bahtsız mucitler, gerçek veya hayalî adaletsizliğin kurbanları ... namuslu budalalar, namussuz madrabazlar.»[78] İşte, bu hareketlere tutucu ve aşırı karakterini veren ve inananlarının özünü meydana getiren insanlar, çoğu kere, böyle kaynaklardan gelenlerdir.[79] Fakat çeşitli aşırı hareketler, tıpkı demokratik eşleri gibi, temsil ve önderlik etmek istedikleri tabakaların desteğini kazanıp devam ettirmeği başarıp başaramamalarına göre büyür ya da küçülürler. Demokratik parti ve hareketlerde yaptığımız gibi, aşırı hareketler arasında da bir ayrım gözetmez ve ayrı sosyal taban ve ideolojilerini özdeşleştirmezsek rollerini ve farklı farklı başarılarını anlamamız olanaklı olmaz.[80]

(77) R. Heberle, op. cit., s. 10.

(78) Friedrich Engels, «On the History of Early Christianity,» K. Marx ve F. Engels, **On Religion** (Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1957), s. 319.

(79) Bak. G. Almond, **The Appeals of Communism** (Princeton: Princeton University Press, 1954), Bölüm 9 ve 10, özellikle s. 258-61.

(80) Aşırı siyaset tipleriyle çeşitli sosyal gruplaşmaların birlikte gitmelerindeki tutarlılığı belirtirken, bu gibi bulguların siyasette yüksek bir önceden-kestirme olanağı verdiğini söylemek istemiyorum. Reinhard Bendix'in dediği gibi, «İddia edilen özellik, görece endüstrileşmiş ülkelerdeki belli çiftçi tiplerinin potansiyel faşist veya komünist olmaları değil, büyük

Gelecek kesimde, antidemokratik yönelimlerin taraftarlarının sosyal karakteristiklerinden, yine eylem durumunda etkili demokrasinin koşullarını incelemeye döneceğiz. Kısım II'de çeşitli demokratik ülkelerin seçim mücadelesinde türlü katılma oran ve tipleriyle her zaman birlikte giden kalıpları ortaya koymaya çalışacağız.

sıkıntılı koşullar altında radikalleşme yönünde belirli bir özellik taşımalarıdır. Sosyal tabakalaşmayı çözümleyenler, bu gibi radikalleşmelerin ne zaman ortaya çıkacağını ve hangi yola sapacağını önceden söyleyebilecek bir durumda değillerdir. Bu araştırıcıların bilgileri, böyle bir gelişmenin göreli olasılıklarını tahmine yetmez, ancak belli çiftçi tiplerinin başkalarından daha fazla etiklenceceklerini söylemelerine olanak verir. Besbellidir ki, bunda yerel koşulların, tarihsel deneyimlerin, buhranın derinliğinin ve totaliter hareketlerin örgütleyici güçlerinin yoğunluğunun hep rolleri olacaktır; bunların her bir olay için ayrı ayrı düşünülmesi gerekir.» R. Bendix, op. cit., s. 602.

KISIM II

BATI DEMOKRASİLERİNDE OY VERME

BÖLÜM VI

SEÇİMLER : KİMLER OY VERİR, KİMLER OY VERMEZ?

Bir kuruluşun üyelerinin ya da bir toplumun vatandaşlarının siyaset işlerine katılması, kuruluş veya hükümet politikasının sıradan üyeler tarafından etkilenmesinin ne zorunlu koşuludur ne de yeter koşulu. Bir kere, üyeler bir kuruluş ya da toplumda düşük bir siyasal katılım düzeyi göstermekle birlikte, iktidar için yarışan bürokrasilerden birini ya da ötekini seçimlerde tutup tutmamak yetenekleriyle politikayı etkileyebilirler. Öte yandan, bir üyeler veya vatandaşlar kitlesi, toplantılara sürekli devam edebilir, çeşitli siyasal kuruluşlara geniş ölçüde girebilir, hatta yüksek bir oy verme oram gösterebilir, ama yine de politika üstünde pek ya da hiç etkisi olmayabilir.

İkinci durum, totaliter devrelerde ve bazı tek-partili sendikalarda görülür. Totaliter lider, takipçilerinin toplantılara gelmesini, siyasal yayınları okumasını, radyoda söylenenleri dinlemesini, bu gibi işler yapmasını ister; çünkü bunlar, liderin takipçilerine ulaşmasını ve onlara kendi görüşlerini aşılamasını sağlayan yollardır. Üyeler veya vatandaşlar «siyaseten» faal değillerse, egemen iktidarın etkisinin ötesinde kalırlar. Bazı totaliter devletler, açıkça, vatandaşlarının önerilen ideolojiyi benimseme olasılıklarını arttırmak amacıyla büyük okur-yazarlık kampanyalarına girişmişlerdir. Bunun gibi, bazı sendikalar da (bilhassa Komünistlerin egemen olduğu sendikalar), üyelerinin katılmasını arttırmak yolunda, toplantılara devam zorunluluğu koymaya kadar varan büyük çabalar harcamışlardır. Komünist işçi liderlerinin, sendikalarında demokrasiyi desteklemeye ve derinleştirmeye meraklı olmadıkları hayli açıktır; bu önderler daha çok, üyelerinin denetlenen etkinliklerini arttırarak onlara erişme ve onları aşılama olasılıklarını çoğaltabileceklerini düşünmektedirler.

Genel bir varsayım olarak, ben, yönetici bir grubun toplumun ya da kuruluşun yapısına getirmek istedikleri değişiklikler ne kadar büyükse, liderlerin vatandaş ya da üyelerinden yüksek bir katılma düzeyi istemelerinin, hatta bunu şart koşmalarının o kadar çok olası olduğunu ileri sürüyorum. Sosyal bir devrimle (ya da daha küçük çapta, bir sendikanın siyasal bir silah haline getirilmesiyle) birlikte giden köklü değişiklikler, grup sadakatmda ciddi zorlamalar yapar ve liderliğe karşı üyelerden kuvvetli bir muhalefetin doğmasının koşullarını yaratır. Liberlerin kontrol ettikleri ve diledikleri gibi harekete geçirdikleri yüksek bir üye katılması düzeyi, kendi amaçları bakımından, geleneksel kalıp ve bağıntılarda şiddetli veya ani değişmelerin sebep olduğu hoşnutsuzluğu kurutmanın ve başka yönlere çevirmenin belki tek etkin yoludur.

Bununla birlikte, bir grubun üyelerinin çok katılması sonucunu veren bir durum, normal olarak, demokrasi —yani, etkili bir muhalefetin sürdürülmesi— bakımından, pek az kimsenin siyaset sürecine ilgi duyduğu veya katıldığı bir durumdan daha büyük bir potansiyel taşır. İlgisiz ve pasif bir vatandaş heyetini faaliyete geçirmek ve onlarla haberleşmek zorunda olan bir muhalefet, çok elverişsiz bir durumdadır.[1] Yahut tersine, nüfusun büyük bir bölümünün siyaset alanının dışında olduğu bir toplum, vatandaşların kendi hayatlarını etkileyen kararlara düzenli olarak katıldıkları bir toplumdan daha çok patlama olasılığım içinde taşır.

Siyasete katılma kavramına, memleket sorunlarında liderlik, yerel liderlik, bir kuruluşun üyesi olarak faaliyet ve bir kimsenin çevresindeki gayriresmî «kanaat liderliği» de girmekle birlikte, bu bölüm daha ziyade, oy verme ve oy vermemeyle ilgilidir - ama doğaldır ki, oy verme işlemi çoğu kere, okuma, konuşma ve düşünme yollarıyla beliren bir siyasete ilgi gösterme sürecinin son aşamasından ibarettir. VII ve VIII'inci Bölümler, grup üyeliğine ve genel olarak, sola ya da sağa (liberal yahut muhafazakâr) oy vermeyle birlikte giden yaşantılara ayrıcalıktır.[2]

(1) Sendika hareketinde tek-parti oligarşilerinin varlığı, geniş ölçüde normal olarak pek az üyenin sendikanın siyaset sürecine ilgi göstermesi gerçeğinden ileri gelmektedir. Sendikalarda ilgisizliği yaratan etkenler, Bölüm XII'de ele alınacak genel problemin bir bölümüdür.

(2) Burada, ikamet koşulları, seçim vergileri, (çoğu kere ırk ayrımı için perde olarak kullanılan) okur-yazarlık denemeleri ve (çoğu kere oy

Memleket çapındaki Amerikan seçimlerinde şimdi gerçekten oy veren seçmenlerin oram, seçmek yeterliğinde olanların yüzde 80'inin sandık başına gittiği 1896 seçimlerindekinin bir hayli altındadır. 1920'deki yüzde 49'luk düşük bir noktadan sonra, bu oran son seçimlerde yüzde 60 civarında dolaşmaktadır. Siyaset bilimcisi V. O. Key, Jr.'un işaret ettiği gibi, bu, B. Britanya, Hollanda ve Norveç gibi diğer belli başlı demokrasilerdeki katılmadan hayli aşağıdadır.[3]

Bu katılmama hangi anlama gelir? Bazı liberal sözcüler, sıhhatli olmayan bir ilgisizlik ve demokrasinin zayıflaması anlamına, diyorlar. İlgisizliğin ve oy vermenin çeşit ve nedenleri, farklı tarih dönemlerinde ve nüfusun farklı bölümlerinde başka başka olabilmekle birlikte, oy vermemenin şimdi, hiç değilse Batı demokrasilerinde, sistemin istikrarının bir anlatımı, belli başlı sosyal çatışmaların azalmasının ve çapraz-baskıların özellikle işçi sınıfım etkileyen çapraz-baskıların artmasının bir sonucu olması olasıdır. Fakat oy vermemenin demokratik bir devlet için ayrı ayrı sonuçlar ortaya koyan farklı kaynakları olduğu da besbellidir.

Siyasete karşı gösterilen tepkileri yorumlama probleminin karmaşıklığı, siyasal sorunlarla ciddi bir ilgi ve alışkanlığı olan bilgili ve olgun bir insan olduğu anlaşılan birinin bir gazeteye yazdığı şu mektupta iyice görülmektedir. «... en iyisi haberleri görmezlikten gelmek; yoksa makul hareket etmekle kesinlikle düzelmeyen günlük endişeler bizi deliliğe sürükleyecek... Bu çağda biraz olsun aklımızı başımızda tutmaya devam edebilmek için, gazetelerimizle öteki haberleşme araçlarında anlatılan günlük olayları görmezlikten gelmekten daha iyi ne yapılabilir.»[4] Bu adamın siyaset tutuşu-

vermeyi düşük tutmak için siyasal kuruluşların başvurduğu) zahmetli onay koşulları gibi yasal ve teknik sınırlamaların etkilerini incelemek istemiyorum.Bu etkenlerin uygulamada büyük önemi olabilir, ama burada çözümlenecek esas sorun «gönüllü» olarak oy vermemedir.

(3) V. O. Key, Jr., **Politics, Parties and Pressure Groups**, 4'üncü baskı (New York: Crowell, 1958), s. 625. Amerika'daki oy verme, bizim seçim sistemimizin belirli bir özelliği yüzünden, Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında düşük olabilir: bizde çoğuncası iki karar gereklidir, biri gidip seçmen kütüğüne kaydolma, öteki de oy verme; ve birinci karar, siyasal etkinlikler ve sorunların tartışılması düşük bir düzeydeyken alınmak zorundadır. Herkesin otomatik olarak kaydedildiği ve yalnızca oy vermek durumunda olduğu Avrupa ülkeleri ile Amerika arasındaki farkların çoğunun nedeni, tek başına bu etken olabilir.

(4) San Francisco **Chronicle**, 23 Nisan 1959.

nun bilinçli bir uzak durma, boşunalık duygularına dayanan bir yabanlaşma olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bu duygunun ne derece gerçeğe dayandığı ciddi bir sorundur ve sosyal sorumluluk çağrılarıyla önlenebilecek bir şey değildir. Fakat bu gibi bir tepki, hayatın siyasal alanıyla hiçbir zaman «meşgul» olmamış bir kimseninkinden çok farklıdır.

İki sosyolog, David Riesman ve Nathan Glazer, «siyasetten kaçış»ın yaygınlığına değinmeyle, bu yaygınlığın «sadece, bugün siyasal ilgi ve katılmanın belirtileri olarak seçim ve kamu oyu araştırmalarında ölçüldüğü şekilleriyle oy verme ve fikir sahibi olma göstergelerine bakarsak» yanlış yere azımsanabileceğini ileri sürmüşlerdir. «Çünkü göstergeler, eskisinden daha büyük ölçüde sayaset dışı olabilen siyasal faaliyeti yansıtmaktadır.»[5] Onun için, bizim burada ele alacağımız —oy verme ve bir dereceye kadar, ilgilenme ve katılma gibi— siyasal ilginin açık ölçülerinin, sıhhatli olmamaları ve siyasetin şimdi artık gitgide, hiç değilse orta sınıfta, grup uymasını yansıtması olasılığını büsbütün gözden uzak tutmasının olanaklıdır. Bazı kimseler oy verme davranışına yönelen bu görüş açısını, siyasetin çeşitli guruplar için taşıdığı anlamdaki gerçek tarihsel değişimlerin bir kısmını gözden kaçırıyor diye eleştirebilirler. Bu ciddi bir eleştirme olabilir; fakat ileride göreceğimiz gibi, çeşitli grupların oy verme fiilinin iç anlamı üstüne herhangi bir toptan değerlendirme yapmaksızın, yine de modern toplumda siyasetin karakterini ortaya koymak bakımından anlamlı ipuçları olarak görmektedirler.[6]

Oy vermeye katılma kalıpları, çeşitli ülkelerde şaşılacak derecede birbirlerine benzemektedir. Almanya, İsveç, Amerika, Norveç

---

(5) David Riesman ve Nathan Glazer, «Criteria for Political Apathy,» Alvin W. Gouldner (derleyen), **Studies in Leadership** (New York: Harper and Bros., 1950), s. 519.

(6) Gerçekte, Riesman ile Glazer, siyasetin öznel anlamı ve bireyin ruh yapısındaki yeriyle ilgilidir; oysa, bu bölümün ele aldığı sorun, gerçekte kişisel bir sorun olarak ilgisizlik değil, oy vermeyi etkileyen grup farklarının temel çeşitleriyle bağıntısı bakımından oy verme problemidir. Oy verme eylemi bütün anlamını kaybetmekteyse, bu durumun demokrasi için ciddi sorunlar ortaya çıkardığı kuşkusuz doğrudur; fakat Riesman'ın ele alışında adeta felsefî bir içerik kazanan bu problem, hem benim çapımın ötesindedir, hem de zaten, modern toplum hakkında yapılmış su götürür bir çıkarsamadır.

ve üstüne verilerimiz olan daha birçok ülke böyledir. Erkekler kadınlardan çok oy verirler; daha iyi eğitilmiş olanlar daha az eğitilmişlerden, şehirlerde oturanlar taşrada yaşayanlardan, 35-55 yaşları arasında olanlar daha genç ya da daha yaşlılardan, evliler bekârlardan, yüksek statülü kimseler aşağı statülerden, kuruluşlara üye olanlar olmayanlardan daha çok oy verirler.[7] Gerçi, bu farklar örneğin, İsveç gibi birçok ülkede, özellikle yaş ve cinsiyet bakımlarından azalmaktadır.[8]

Bu farkların karakterine bir örnek olarak, hem düzenli örnekleme araştırmalarının hem de 1953'de Alman İstatistik Bürosunun bütün nüfustan seçilmiş geniş bir örneklem üstüne yaptığı in-

(7) Siyasal katılma üstüne en iyi tek derleme ve inceleme, Herbert Tingsten'in **Political Behavior: Studies in Election Statistics** adlı kitabıdır (London: P. S. King and Son, 1947). Oy verme oranı üstüne on dört ayrı incelemedeki genellemelerin bir özeti, Bernard Berelson, Paul F. Lazarsfeld ve William McPhee, **Voting** (Chicago: University of Chicago Press, 1954), s. 336-37'de verilmiştir. Robert E. Lane'in **Political Life** adlı kitabı (Glencoe: The Free Press, 1959), oy verme ve siyasal katılmayı çeşitli sosyal etken ve koşullara bağlayan yayınları faydalı bir şekilde özetlemektedir. Özellikle bak. s. 45-62. Önemli başka bilgiler şu kaynaklarda bulunabilir: Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson ve Hazel Gaudet, **The People's Choice** (New York: Duell, Sloan and Pearce, 1944), s. 40-51; Angus Campbell ve R. Y. Kahn, **The People Elect a President** (Ann Arbor: Survey Research Center, 1952), s. 29; Angus Campbell, Gerald Gurin ve Warren E. Miller, **The Voter Decides** (Evanston: Row, Peterson and Co., 1954), s. 70-73; Fin verileri için bak. Erik Allardt ve Kettil Brunn, «Characteristics of the Finnish Non-Voter,» **Transactions of the Westermarck Society**, 3 (1956), s. 55-76. Şu kaynaklara da bakınız: Julian L. Woodward ve Elmo Roper, «Political Activity of American Citizens,» **American Political Science Review**, 44 (1950), s. 874-77; Charles E. Merriam ve Harold F. Gosnell, **Non-Voting: Causes and Methods of Control** (Chicago: University of Chicago Press, 1924) ve Inge B. Powell, «The Non-Voter: Some Questions and Hypotheses,» **Berkeley Publications in Society and Institutions**, 1 (1955), s. 25-36. Kadınların katılması üstüne veriler için —erkekler hakkında da bir hayli bilgi vardır— bak. Maurice Duverger, **La Participation des femmes à la politique** (Paris: UNESCO, 1955), özellikle s. 13-74; ve Gabriele Bremme, **Die Politische Rolle der Frau in Deutschland** (Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht, 1956), özellikle s. 28-67.

(8) Bak. Dankwart A. Rustow, **The Politics of Compromise** (Princeton: Princeton University Press, 1955), s. 137-39. İsveç'te oy vermeye katılma, 1924'ten beri düzenli olarak arttığı için (1924'te yüzde 53'ten 1948'de hemen hemen yüzde 83'e kadar), gruplar arasındaki farkların azalması, kuşkusuz özellikle düşük oranlarda oy veren gruplar üstüne direkt sosyal etkilerden değil, bütün gruplardaki artışlardan ileri gelmektedir.

celemenin tutarlı farklılıklar bulduğu çağdaş Almanya'ya bakabiliriz. Almanya'da erkeklerin oy vermesi eğitim ve gelirle birlikte artmıştır. Geçen seçimde, çiftlik sahipleriyle kendi işlerinde çalışanların yüzde 90'ı oy vermişti. Kol işçilerinden az para pazananlar ise, yüzde 78 oranında oy vermişlerdi. Her meslek kategorisi içinde daha çok kazananlar daha çok oy vermektedirler. Sonra, işçiler yetişkinlik düzeyine göre ayrılınca, sıradan işçilerin yetişkin ve yarı-yetişkinlerden daha az oy verdikleri görülmüştür. Bu farklar, örneklemlerin olağanüstü büyük oluşlarından ötürü anlamlıdır.[9] Bunları, ileride kendileri en iyi açıklar gibi görünen başlıca sosyal etkenlerin terimleriyle yeniden ele alacağız; fakat şimdiden şurası söylenebilir ki, düşük statülü gruplarda görülen aşağı oy verme oranlarının açıklamalarından çoğu, yukarıda otoriteci değerleri açıklamak için düşük statülü mesleklerle birlikte gidiyor diye sözü edilen çeşitli deneyimlerin aynısıdır.[10] Üstelik, teker teker etkenlerin çoğu, grup düzeyinde, aynı yönde işleyen başkalarıyla bir arada olmadan pek görülmemektedir. Bu da nedensel değişkenleri soyutlama işini güçleştirir.

Memleket çapındaki Alman örneklemlerinde tarım işçilerinin meydana getirdiği ufak grup, nüfusun en ilgisiz parçası olmuştur. Bir sosyal grubun oy verme oranını azaltma yönünden etki yapmaları bakımından çözümlemede birer birer ayrılacak olan bir çok etken, tarım işçileri örneğinde bir araya gelmiştir. Genellikle bunlar daha az eğitilmiştir, ekonomik olarak ayrıcalıksızdır, sosyal bakımdan soyutlanmıştır ve (özellikle, çiftçilerin, mülkü başında durmayan geniş toprak sahipleri değil de köylü oldukları Almanya'da) işverenleriyle yakın ilişki halindedir. Kitle haberleşme araçlarının etkisine pek açık değillerdir ve aralarında çok azı sendikalara ya da başka gönüllü kuruluşlara üyedir. 1953'te kendileriyle görüşme yapılan şehirli kol işçilerinin yüzde 28'inin ve çiftlik sahiplerinin yüzde 16'sının seçimin sonucuna karşı «kayıtsız» olmalarına karşılık, bu oran tarım işçilerinde yüzde 48'di.[11] Çok düşük bir oy ver-

(9) Bu sayılar için bak. Erich Reigrotzki, **Soziale Verflectungen in der Bundesrepublik** (Tübingen: J.C.B. Mohr, 1956), s. 63-68. Aynı zamanda bak. Juan Linz, **The Social Bases of German Politics** (Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1958).

(10) Düşük statünün çekilme ve ilgisizlik yolunda olduğu kadar otoritecilik yolunda da ön-yatkınlıklar yaratan etkileri Bölüm IV'te çözümlenmiştir: «İşçi Sınıfının Otoriteciliği».

(11) Bak. Juan Linz, **op. cit.**, s. 747 v.d. 1949'daki gerçek farklar çok daha azdı; çünkü çiftçilerin yüzde 87'sinin ve tarımda çalışmayan işçilerin yüzde

me oranı göstermeleri en çok olası olan sosyal gruplar tarım ve ev işçileridir. Ve birçok ülkenin bilinen verileri bu düşünceyi desteklemektedir.

Oy verme oranındaki bir sürü incelemede saptanılan, bir takım betimsel farklar Tablo I'de sıralanmıştır. Bu farkların belirli açıklamaları dört tane çok genel açıklayıcı önermede özetlenebilir. Bir grubun yüksek bir oy verme oranı göstermesi, (1) çıkarlarının hükümetin takip ettiği politikadan kuvvetle etkilenmesine, (2) alınan siyaset kararlarının kendi çıkarlarıyla ilgili olduğu bilgisini

TABLO I

Oy Verme Oranıyla Sosyal Niteliklerin Bağıntısı

Yüksek Oy Verme	Düşük Oy Verme
Yüksek Gelir	Düşük Gelir
Yüksek Eğitim	Düşük Eğitim
Meslek Grupları:	**Meslek Grupları:**
İş adamları	Sıra işçileri
Büro işlerinde çalışanlar	Hizmetçiler
Devlet memurları	Hizmet bölümlerinde çalışanlar
Tüccar çiftçiler	Köylüler, üretimleriyle ancak geçinen çiftçiler
Madenciler	
Beyazlar	Zenciler
Erkekler	Kadınlar
Orta Yaşlılar (35-55)	Gençler (35'in altında)
Yaşlılar (55'in üstünde)	
Toplulukta eskidenberi yaşayanlar	Topluluğa yeni gelenler
Batı Avrupa'daki işçiler	A.B.D. deki işçiler
Buhran zamanları	Normal zamanlar
Evliler	Bekârlar
Kuruluşların üyeleri	Soyutlanmış bireyler

83'ünün oy vermesine karşılık, tarım işçileri yüzde 75 oranında oy vermişlerdi. Fakat Almanya'da oy vermek için yaygın bir ahlâkî yükümlülük duygusu olması, ama adaylarla sorunlar hakkında ilgi ve bilgi sahibi olmak bakımından böyle güçlü bir norm bulunmaması bir hayli olasıdır. Öteki ilgilenme ölçüleri bakımından, tarım işçileri tutarlı olarak diğer meslek gruplarından aşağı olmuşlardır. Memleket çapında beş Amerikan araştırmasının 12.000 kişiye varan örneklemi de, özde tarım işçileriyle aynı koşullar altında yaşayan hizmet işçilerinin en düşük (yüzde 56) oy verme oranına sahip olduklarını göstermiştir. Bak. G. M. Connelly ve H. H. Field, «The Non-Voter, Who He Is and What He Thinks,» Public Opinion Quarterly, 8 (1944), s. 175-87.

edinmesine, (3) oy vermeyi zorlayan sosyal baskılarla karşı karşıya kalmasına (4) farklı siyasal partilere oy vermesi için üstünde ayrı ayrı baskı olmamasına bağlıdır. Somut sosyal gruplarda bulunan bu etkenlerin bir başka sınıflaması Tablo II'de yapılmıştır.[12]

Hükûmet Siyasetinin İlgisi

Her ne kadar, hükûmet siyasetinin herkesi etkilediği ileri sürülebilirse de, bazı grupların diğerlerinden daha çok etkilendiği kesindir; bu grupların seçimlerde genel seçmen kitlesinden daha

TABLO II

Oy Verme Oranlarını Etkileyen Sosyal Etkenler

1. Hükûmet siyasetinin bireyle ilgisi:
   a) Hükûmetin bir kimsenin işvereni olmak halinde bağlılığı
   b) Hükûmetin karışmasını gerektiren ekonomik baskılar karşısında kalmak
   c) Hükûmetin ekonomik sınırlamaları karşısında kalmak
   d) Hükûmetin siyasetinin etkilediği ahlâkî veya dinî değerlere sahip olmak
   e) İlgili siyaset şıklarının varlık olanağı
   f) Genel buhran durumları
2. Bilgi edinmek yollarının varlığı:
   a) Hükûmet siyasetinin sonuçlarının doğrudan doğruya görünür olması
   b) Genel bir sezgi sahibi olmaya elveren meslek eğitimi ve deneyim
   c) İlişki ve haberleşme
   d) Serbest zamanın miktarı
3. Oy vermeye zorlayan grup baskıları:
   a) Ayrıcalık azlığı ve yabanlaşma
   b) Sınıf esasına göre kurulmuş siyasal örgütün kuvveti
   c) Sosyal ilişkilerin yaygınlığı
   d) Oy verilmesine karşı duran grup kuralları
4. Çapraz-baskılar:
   a) Çatışan çıkarlar
   b) Çatışan bilgiler
   c) Çatışan grup baskıları

(12) Resmî istatistiklerin ve kamu oyu araştırmalarının çoğu, bu kategoriler üstüne doğrudan bilgi vermezler. Onların sınıflamaları, hemen işe yarayacak amaçlarla, yaşa, cinsiyete, gelire, mesleğe, dine, bölgeye v.b. göre yapılmıştır; çözümleyici, bu bilgiler bizim kullandığımız gibi terimlerle «yorumlamak» için, bu kategorilerin içindeki sosyal gruplar üstüne kendi ek bilgilerini ortaya koymak zorundadır.

büyük bir oya katılma oranı göstermesi beklenebilir. Hükûmet siyasetiyle ilgili olmanın en açık örneğini, doğasıyla, bütün ekonomik durumları ve çalışma hayatları etkilenen devlet memurları meydana getirir. A.B.D.'nde de bir çok Avrupa ülkesinde de genel ve yerel seçimlerin verileri, devlet memurlarının bütün meslek grupları arasında en yüksek oy verme oranına sahip olduklarını ortaya koymuştur.[13]

Bireylerin kendi kendilerine başedemiyecekleri, enflasyon, buhran, tekelci sömürü ve ekonomide yapı değişmesi gibi ekonomik baskılara uğrayan grupların da, çözüm yolunun bulunması için hükûmetin karışmasını istemeleri ve yüksek bir oy verme ortalaması göstermeleri beklenebilir. Buğday ekicileri gibi, memleket ve dünya piyasaları için üretim yapan çiftçiler bakımından, bunun böyle olduğu kesindir.[14] Uzun zamandır, ürünlerin fiyatında devresel düşmelere ve bankaların, demiryollarının, işleyicilerin, tüccarların tekelci gücüyle karşı karşıya kalan bu çiftçiler, hemen bütün ilerlemiş ülkelerde yüksek dereceli bir siyasal «dengelendirme gücü» meydana getirmişlerdir. Büyük bir örgütlenme etkinliği ve yüksek bir oy verme oranı sayesinde, bu gibi çiftçiler şimdi, artık, devletçe desteklenen fiyatlara, ürün sigortasına kavuşmuştur, demiryolları, banka v.b. işleri düzenlenmiştir; bu önlemler, gelirlerinin geniş bir bölümünü fiilen garanti etmektedir. Devresel buhranlarla ekonomideki yapısal değişmelerle özellikle karşı karşıya kalan madenciler de, öteki işçilere oranla daha yüksek oranlarda oy vermektedirler.[15]

---

(13) H. Tingsten, **op. cit.**, s. 120-81, **passim.** G. Dupeux bu fikri, bir Fransız il merkezi açısından belgelerle desteklemiştir: «Le Probleme des abstentions dans le département du Loir-et-Cher au début de la troisieme république,» **Revue française de science politique,** 2 (1952), s. 71-95. Şu kaynaklara da bak. D. Anderson, P. E. Davidson, **Ballots and the Democratic Class Struggle** (Stanford: Stanford University Press, 1943); Roscoe C. Martin, «The Municipal Electorate: A Case Study,» **Southwestern Social Science Quarterly,** 14 (1933), s. 213-14. 1957'de yapılan bir Norveç araştırması, bütün erkek meslek grupları içinde maaşlı devlet memurlarının en yüksek oy verme ve siyasal etkinliğe katılma oranına sahip olduğunu göstermiştir. Oslo'daki Sosyal Araştırmalar Enstitüsünün düzenlediği, yayınlanmamış olan bu incelemeyi Dr. Stein Rokkan bize temin etmek lûtfunda bulundu.

(14) Bak. S. M. Lipset, **Agrarian Socialism** (Berkeley: University of California Press, 1950).

(15) Britanya için, başka bir çoklarının yanısıra, bak. D. E. Butler, **The British General Election of 1951** (London: Macmillan, 1951), s. 266.

Öte yandan, büyük ekonomik muhtaçlığın düşük bir siyasal katılma düzeyiyle birlikte gittiği birçok durumlar da vardır. Örneğin, buhran sırasında Avusturya'da şehirli işsizleri inceleyen Marie-Lazarsfeld Jahoda ile Hans Zeisel, şu gözlemde bulunmuşlardır: «Çok ucuz fiyatlı siyasal bir işçi yayınının abone sayısı yüzde 60 oranında azalmıştır; oysa, aynı siyasal yönelimde olan... (fakat) siyasetten çok eğlenceye yer veren başka bir yayının aboneleri, daha pahalı fiyatına rağmen, yalnızca yüzde 27 oranında azalmıştır.»[16] Amerikalı Sosyolog E. Wright Bakke de, İngiltere ve Amerika'da işsizlik üstüne incelemelerinde buna benzer bulgular ortaya koymuştur.[17] Anlaşılan, yalnız muhtaç olma yeterli değildir; işsizler arasındaki düşük oy verme oranının bazı kaynakları bu bölümde daha sonra ele alınacaktır.

Çoğu ülkelerde iş adamları, hükûmetin ekonomik siyasetinden şiddetle etkilenirler. Ondokuzuncu yüzyılda, devletin eski sınırlamalarının kaldırılması ve hükûmetin belli yardımlar yapması isteniyordu. Yirminci yüzyılda hükûmet iş hayatı üstüne yine sıkı sınırlamaların kaynağı oldu; o kadar ki vergi ve yönetmelikler iş adamlarının hesaba katmaları gereken en önemli ekonomik etkenlerin arasına girdi. Hemen her ülkede iş adamlarının oy verme oranları, hiç kuşkusuz bu gerçekleri yansıtmaktadır.[18]

Fakat, oy vermeyi etkileyen çıkarlar ekonomik çıkarlardan ibaret değildir. Yahudilerin son yıllardaki yüksek oy verme oranları, Nazizme ve siyasal Yahudi-düşmanlığına bir tepki olarak açıklanmıştır.[19] Komünizmin içindeki din düşmanlığı tehdidinin de Katolik seçmenleri sandık başlarına çektiği söylenmektedir. Katoliklerin oy verme oranları, özellikle Katolik değerleriyle ilişkili olan

(16) Marie Lazarsfeld-Jahoda ve Hans Zeisel, **Die Arbeitslosen von Marienthal** (Leipzig: Hirzel, 1932), s. 35-37.

(17) E. Wright Bakke, **Citizens Without Work** (New Haven: Yale University Press, 1940), s. 46.

(18) H. Tingsten, op. cit., Bölüm III; L. Harris, **Is There A Republican Majority?** (New York: Harper and Bros., 1954), s. 16-17; A. Campbell ve R. L. Kahn, op. cit., s. 109. Bu son inceleme, 1948 ve 1952'de, işçilerin yüzde 47'sine karşılık, idarecilerin yüzde 75'inin ve serbest meslek sahiplerinin yüzde 74'ünün oy verdiklerini göstermiştir.

(19) H. Tingsten, op. cit., s. 215; S. J. Korchin, **Psychological Variables in the Behavior of Voters** (yayınlanmamış Doktora tezi, Sosyal Münasebetler Bölümü, Harvard Üniversitesi, 1946), Bölüm IV.

doğum kontrolünün kanunlaştırılması veya din okullarına devlet yardımı yapılması gibi sorunlar seçimlerde söz konusu edilince de yükselebilir.

İçki ve kumar yasağı gibi ahlâk sorunları, A.B.D.'de de Avrupada da kadın oyunun yükselmesine yol açar gibi görünmektedir.[20] 1952 Amerikan seçimlerinde «yiyicilik ve Komünizm» sorununun ağır basması, kadın seçmenlerin görülmemiş bir ölçüde çok oy vermiş olmasını açıklayabilir - 1940'daki yüzde 49'luk eski en yüksek orana karşılık kadınların oya katılması 1952'de yüzde 55 olarak tahmin edilmiştir.[21]

Yeni hükûmet etkinliği programlarının teklif edilmesi de, etkilenen grupların oy vermelerini arttırır görünmektedir. Kesin istatistik verileri bulmak güç olmakla birlikte yaşlılık ödeneği tasarılarının sandık başlarına daha çok yaşlı kimseyi çekip çekmediğini veya eski muhariplere yardım yapılması tekliflerinin daha çok eski muharibe oy verdirip verdirmediğini ortaya koymak ilginç olurdu. 1930'larda *New Deal*'in federal iş yardımı programları sırasında, memleket çapındaki politikayla ilk defa gerçek ve gözle görünür bir ilişkileri olan düşük gelirli kimselerin oy vermesinde hatırı sayılır bir artış olmuştur.

Avrupa'da işçilerin çıkarlarını temsil eden yeni parti ve programlar, ondokuzuncu yüzyıl sonlarında ve yirminci yüzyıl başlarında işçi sınıfı oyunun çoğalmasıyla birlikte gelişmiştir. Amerikalı işçilerin, özellikle 1920 ile 1932 arasında oy verme oranlarının düşük oluşu, bu dönemde partileri bölen açıkça sınıfla ilgili kurumların olmayışına atfedilmiştir. Fakat, *New Deal*'in bu gibi sorunları can-

(20) H. Tingsten, op. cit., s. 12, 72. İçki yasağı üstüne Norveç danışma referandumlarında (1919 ve 1926), oya katılmadaki cinsler arası fark, en çok yasak aleyhtarlarının çoğunluk olduğu bölgelerde belirgindi. Tingsten'in verilerinin gösterdiği gibi (s. 16) bu fark yasakçıların çoğunlukta olduğu bölgelerde çok daha azdı; Amerikan kadınlarının ahlâkça ilgileri üstüne belirtilerin ayrıntılı bir özeti için bak. Robert E. Lane, op. cit., s. 212-14.

Katolik kuruluşların, oy vermeyenlerin «Kiliseye ihanet ettikleri»ni ve çekimser kalmanın dolaylı olarak «Komünistlere ve dinsizlere oy vermek» anlamına geldiğini söylediği İtalya'da, çok dindar olma yönelimini taşıyan kadınlar, erkeklerden daha yüksek bir oy vermeme oranı göstermektedirler. Bak. Mattei Dogan, «Le Comportements politique des Italiens,» **Revue française de science politique**, 9 (1959), s.383-84.

(21) L. Harris, op. cit., Bölüm VI.

landırmasından sonra bile, işçilerin yarısından çoğunun, iki parti arasında «hiç bir fark yok» dedikleri veya farkların neler olduğunu anlatamadıkları söylenmiştir.[22] Amerikalı işçilerin büyük bir çoğunlukla Demokrat partiyi tutmalarına rağmen, bu partinin ideoloji ve sınıf örgütlenmesi üstünde pek durmayışı, bir dereceye kadar «bütünlük» partileri olan Avrupa «işçi» partilerinin tersine, işçileri siyasetle ilgilenmeye teşvik etmemektedir.[23]

Bir millet bir buhranla —sosyal, ekonomik ya da siyasal sisteminde veya uluslararası durumunda büyük bir değişmeyle— karşılaşınca, bir bütün olarak seçmenler kitlesi siyasetle daha çok ilgilenmeye başlar. André Siegfried[24] Fransa'da 1876-1906 arasındaki «buhran seçimleri»nin oy verme oranı üstündeki etkilerini belgelerle göstermiştir. Bu seçimlerde Cumhuriyet mi - Krallık mı sorunu önemli olduğu sürece oy verme oranı yüksek olmuştu; 1881-98 yıllarında bu sorun hayli küllendi, oy verme oranı da düştü. Katolik Kilisesinin durumu hakkında çıkan buhran 1902-6'da yeniden bir yükselmeye yol açtı. Amerikan incelemeleri de, 1896 ve 1936 ekonomik buhranlarının ve 1916, 1940 ve 1952 uluslararası buhranlarının, aynı şekilde olağanüstü yüksek oy verme oranları yarattığına işaret etmektedir.[25] Almanya ve Avusturya'da olağanlıkla yüksek olan oy verme oranları, en yüksek noktalarına 1932-33 yıllarında, yani demokratik sistemin ortadan kaldırılışından önceki son seçimlerde erişmişti.[26]

Fransız sosyologu Maurice Halbwachs, siyasal buhranla siyasal ilgilenme arasında ilginç bir bağıntı bulunabileceğini göstermiştir. Savaş sıralarında intihar oranlarının büyük ölçüde düşmesi gözleminden başlayarak, Halbwachs insanların buhranlar süresinde sosyal guruplar içinde kendilerini daha çok bütünleşmiş hissettik-

(22) H. Cantril ve J. Harding, «The 1942 Election: A Case Study in Political Psychology,» **Public Opinion Quarterly**, 7 (1943), s. 222-41.

(23) «Bütünlük partileri» üstüne bir tartışma için bak. Bölüm III, **Meşruiyet ve Çatışma.**

(24) A. Siegfried, **Tableau politique de la France de l'ouest sous la troisième république** (Paris: Librairie Armand Colin, 1949), s. 101-3.

(25) Harold F. Gosnell, **Why Europe Votes** (Chicago: University of Chicago Press, 1930), s. 196-97; V. O. Key, Jr., op. cit., s. 624-26; L. Harris, op. cit., s. 177.

(26) H. Tingsten, op. cit., s. 225-26. Bak. Bölüm V, Oy Vermeyen Alman Seçmeni Üstüne Bir Not.

lerini, bundan ötürü de Fransa'da siyasal buhranlarının intihar oranlarını azaltması gerektiğini öne sürmüştür. Halbwachs 1827'den 1927'ye kadar yüzyıllık bir süre boyunca bu oranlardaki değişmeleri incelemiş ve intihar oranlarının gerçekten de, 1830 ve 1848 devrimleri, III. Napoleon'un 1851 deki hükûmet darbesi, 1889-90 Boulanger buhranı ve 1899'dan 1905'e kadar süren Dreyfus meselesinin sert kavgaları gibi belli başlı siyasal çatışmalar sırasında düştüğünü ortaya çıkarmıştır.[27] Halbwachs bundan sonra, siyasal buhranların intihar oranlarındaki etkisinin Fransa'daki çeşitli idare bölümlerinin *(départements)* siyasetle ilgilenme derecesine göre farklılıklar göstermesi gerektiğini düşünmüştür. Tahmin ettiği gibi, siyasal buhranlar sırasında intihar oranları en çok Paris'te düşmekte, öteki başlıca şehir merkezlerinde bu düşüş biraz daha az olmakta ve daha çok soyutlanmış taşra bölgelerinde düşüş çok azalmaktadır. Fransızlardan daha az devrimci geleneği olan başka halkların da, siyaset çatışmalarına böyle grup bağlarının etkileneceği kadar kuvvetle tepki gösterip göstermediklerini saptamak ilgi çekici olurdu. Bana kalırsa, Halbwachs'ın bulguları, Bölüm III'de kısaca sözü edilen Fransızlar arasındaki siyasal bölünmelerin derinliğini sadece bir kere daha göstermektedir. Fakat bu bulguların bize Fransa hakkında söyledikleri ne olursa olsun, buhranların siyasetle ilgilenmeyi ve katılmayı çoğalttıklarına açıkça işaret ettikleri kesindir.

Bilgi Edinebilme

Büyük sosyal problemlerin seçimlere yüksek oranda katılmaya yol açabildikleri doğru olmakla birlikte, bu her zaman hiç de böyle olmamaktadır. Çoğu kere, en ağır ekonomik sıkıntıları çekenler —yoksul işçiler, işsizler, köylüler— en düşük oy verme oranına sahiptir. Bu durum sıkıntı içinde bunalan grubun kendi çıkarlarını temsil edecek hazır bir parti bulamayışından ileri geliyor olabilir, ama oy vermenin grubun çıkarlarına büyük ölçüde yarayabileceği halde, oy verme oranının yine de düşük olduğu bir çok örnek vardır.

---

(27) Halbwachs'ın araştırmasının bu tarafı, Chicago Üniversitesinden öğrencisi olan Robert E. L. Faris'in şu kitabında tam olarak anlatılmıştır: **Social Disorganization** (New York: Ronald Press, 1948). Halbwachs'ın kendi anlatışı, **Les Causes de suicide** (Paris: F. Alcan, 1930) adlı kitabındadır.

Sosyal kavrama ve haberleşme güçlükleri, bu gibi halleri kısmen açıklar. Hükûmetin siyasetiyle iki grubun çıkarları eşit ölçüde ilgili olabilir, fakat bir grup bu çıkar hakkında ötekinden daha kolaylıkla bilgi edinebilir. Hükûmet siyasetinin devlet memurları üstündeki etkisi; örneğin, yalnızca objektif olarak büyük olmakla kalmaz, aynı zamanda, çiftçileri yararlandıran tarım politikaları ve iş adamlarına konan sınırlama ve vergiler gibi adeta şeffaf bir şekilde apaçıktır da. Öte yandan, bütün bir hükûmet siyasetleri demetinin (tarifeler, kontrollar, tröst kurulmasına karşı tedbirler, vergilemeler, yardımlar, v.b.) bir işçinin ya da büro işlerinde çalışan bir kimsenin üstündeki etkisi pek büyük olabilir, fakat saklı ve dolaylıdır. Bazı siyasetlerin etkilerinin izlenmesi uzmanca bir meslek eğitimi gerektirir, bu çoğu kere kanun-koyucunun politika seçiminde işin içine girmektedir. Örneğin, satış sırasında alınan bir satış vergisi her zaman göze çarpar, ama imalâtçı düzeyinde alınan bir vergiyi tüketici göremez. (Bu ilke Sovyet vergi-politikasını düzenleyenlerce pek iyi bilinmektedir). İşçilerin ve öteki düşük gelirli kimselerin seçimlerde az oy vermeleri, önemli ekonomik bağıntıların görece dolaylılığını ve gözle görünmezliğini de yansıtıyor olabilir.[28]

Ekonomik bağıntıların etkilenenlerce kolaylıkla görülemediği hallerde, genel sezgi ve olgunluk önemli olur. Karmaşık toplum sorunlarını sezgiyle kavrayabilmek eğitime bağlıdır ve şüphe yok ki, bu durum, daha çok eğitim görmüş gruplar arasında oy verme oranının yüksek oluşuna katkı yapar.[29] Fakat bu, daha da çok bir kim-

(28) Memleket çapında bir örnekleme göre, 1952'de A.B.D.'nde en düşük gelir ve meslek grubunun yüzde 45'i oy vermemiştir. Bak. Morris Janowitz ve Dwaine Marvick, **Competitive Pressure and Democratic Consent**, Michigan Governmental Studies, No. 32 (Ann Arbor, University of Michigan Press, 1956), s. 26. 1950 seçimleri üstüne bir Britanya incelemesi, örneklemlerindeki aşağı sınıftan kimselerin yüzde 66'sının siyasetle **ilgilenmediğini** ortaya koymuştur, oysa aynı kategoriye giren orta ve yukarı sınıflardan kimselerin oranı yüzde 29'dur. Bak. M. Benney, A. P. Gray ve R. H. Pear, **How People Vote** (London: Routledge and Kegan Paul, 1956), s. 127.

(29) Paul F. Lazarsfeld, B. Berelson ve Hazel Gaudet, op. cit., s. 47. G. M. Connelly ile H. H. Field, gelir ve eğitimi denetleyince, bu iki etkenin oy vermeyi ayrı ayrı etkiledikleri hallerde gelirin çok daha ağır bastığını bulmuşlardır. Bak. Connelly ve Field, op. cit., s. 179-80. Aynı şekilde, S. J. Korchin de yukarılarda anılan 1944 A.B.D. başkanlık seçimleri üstüne incelemesinde, sosyo-ekonomik statü sabit tutulunca eğitimin hemen hiç bir bağımsız etkisi olmadığını göstermiştir. 1948 için bak. A. Campbell ve R.

senin işinden ileri gelen sosyal tecrübeyle ilgili görünmektedir. Yukarı meslek grupları, yalnızca daha çok eğitim görmüş olmakla kalmazlar; işleriyle ilgili etkinlikleri de, zihin gelişmelerini —hiç değilse belli pratik çizgiler boyunca— devam ettirir. Çoğu idareciler, iş sahipleri ve serbest mesleklerin bir çok dalları, karmaşık sosyal ve politik mekanizmaların işleyişini anlamalarını geliştiren girift hukuksal, ekonomik ve teknik problemlerle her gün uğraşırlar. Oysa, sürekli yazmanlık ve kol işleri böyle bir sezgi edinmeye az elverişlidir. Bu bakımdan ev kadını da çok daha zayıf bir durumdadır - bu olgu, kadınların genellikle neden daha düşük oranlarda oy verdiklerini açıklamaya yarayabilir.

Meslekî etkinliklerle siyasal beceriler arasındaki bağıntı, çoktandır siyasal hareketlerin örgütçü ve liderlerinin kökeninden belliydi. Bir çok işçilerin ve köylülerin siyasal hareketleri, önderlerini, zorunlu olarak topluluklara hitap etme, yazı yazma ve örgütleme yetenekleri gerektiren —hukukçuluk, gazetecilik, öğretmenlik ve papazlık gibi— serbest mesleklerden almışlardır.[30] İşçi sınıfından liderler de, genellikle sendika idareciliğinden gelmektedir - burası, işçilere doğrudan doğruya açık olan, siyasal beceriler edinebilecekleri tek yerdir. Britanya sendikalarının ve *Chartist* hareketlerinin ilk önderlerinin önemli bir kısmını «siyasal becerileri»ni önce Konformist-olmayan kiliselerde papaz ve Pazar-Günü öğretmenliğinde edinen işçilerin meydana getirdiğine işaret edilmiştir.[31] Mat-

---

Kahn, op. cit., s. 109. Bu olgunluk yokluğunun eğitimle yakından ilgili olan bir başka yanı —otoriteci sonuçları—, Bölüm IV'te ele alınmıştır. Norveç'in 1957 verilerinde de aynı kalıplar görülmektedir (yukarıda adı geçen araştırma).

(30) Burjuva aydınların yeni bir işçi hareketindeki rolü üstüne bak. Robert Michels, **Political Parties** (Glencoe: The Free Press, 1949), s. 238-39. Şu kaynağa da bakınız: Willy Kremer, **Der Soziale Aufbau der Parteien des Deutschen Reichstagen von 1871-1928** (Doktora tezi, Köln Üniversitesi, 1934). 1945'te Britanya'da İşçi Partisi milletvekillerinin 48,5'u ve tutucuların yüzde 61'i serbest meslek sahibi, idareci veya subaydı. Bak. Jacques Cadert, «Régime electoral et régime parlementaire en Grand Bretagne,» **Cahiers de la fondation nationale des sciences politiques**, No. 5 (Paris: Librairie Armand Colin, 1948), s. 84. Balkan köylü partilerindeki aydınların rolü üstüne bak. David Mitrany, **Marx and the Peasant** (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1951), s. 131-33.

(31) Bak. Sidney Webb, **The Story of Durham Miners 1662-1924** (London: Labour Publishing Co., 1929), s. 21; ve A. D. Belden, **George Whitefield, the Awakener** (London: S. Marston and Co., 1930), s. 247 v.d.

baacılar —okuyup yazması olan ilk kol işçileri grubu,— bir çok ülkelerde sendikaların ve işçi partilerinin önce kurucularıydı; bu da, meslekî etkinliklerin zihin ve örgütleme becerileri üstündeki etkisine bir başka delildir.[32]

Marx ve Engels'e, bireyin etkinliklerinin daha çok çeşitlendirilmesi —gerçekte, iş bölümünün toptan «ilga»sı,— tamamiyle eşitlikçi ve anarşist bir toplumun zorunlu koşuludur dedirten, işte bu gibi düşünceler olmuştur. Buna benzeyen bir düşünce de, daha az ütopyacı bir şekilde Amerikan büyük şirketlerinin hayranı olan bir sosyolog tarafından ileri sürülmüştür; Peter Drucker adındaki bu sosyolog, işçilerin iş hayatları sırasında «siyasal» beceriler de kazanabilmesi için, endüstrideki rollerinin, «fabrika çerçevesi»ndeki bütün sosyal refah etkinliklerinin yönetimini de kapsayacak tarzda genişletilmesini istemektedir.[33]

Toplumsal durumun siyasal bilinçliliği etkileyebilmesinin diğer bir yolu da, aşağı yukarı benzer sorunları olan başkalarıyla ilişkiyi kolaylaştırmasıdır. Marx'ın, —işlerinin niteliği gereğince, memleket çapında, küçük topluluklara veya küçük köylere dağınık olarak soyutlanmış— çiftçilerin siyasal sınıf bilincini geliştiremiyecekleri, —büyük fabrikalarda ve kalabalık şehirlerin işçi mahallelerinde bir araya toplanmış— işçilerin ise, ortak çıkarlarının bilincine varıp etkin siyaset yapabilecekleri tezinin gerisindeki varsayım, buydu.[34] Fakat, Marx bu görüşünü, demiryollarından, telgraftan ve haberleşme araçlarının yaygınlaşmasından önceki okur-yazar olmayan köylülere bakarak söylemişti. Modern haberleşme araçlarının gelişmesiyle bir çok çiftçiler, bir sınıf şebekesi içinde daha çok birleşmişler ve bir işçi-sınıfı çerçevesinde yaşayan işçilere daha çok benzemişlerdir. Çiftçiler, gerçekten de, siyasal bakımdan güçlü örgütler kurmakta bir hayli başarılı olmuşlardır.

(32) Çeşitli ülkeler üstüne daha ileri bir tartışma ve ayrıntılı kaynak göstermeler için bak. S. M. Lipset, M. Trow ve J. S. Coleman, **Union Democracy** (Glencoe: The Free Press, 1956), özellikle s. 25-30.

(33) Peter Drucker, **The New Society** (New York: Harper and Bros, 1949).

(34) Bak. Karl Marx, «The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte,» **Selected Works**, Cilt I (New York: International Publishers, 1933), s. 109; şu yazılara da bakınız: R. Bendix ve S. M. Lipset, «Karl Marx's Theory of Social Class,» R. Bendix ve S. M. Lipset (derleyenler), **Class, Status and Power** (Glencoe: The Free Press, 1954), s. 26-35; Karl Marx ve F. Engels, «Manifesto of the Communist Party,» Karl Marx, **op. cit.**, s. 21-61.

Genel olarak, bir çok etkinlik ve rollerle bir hayli grup-içi ilişki sağlayan ve önderlik yetenekleriyle büyük sorunlar hakkında bilgi veren işlerde çalışanlar siyasetçe daha faaldirler, daha çok oy verirler ve sendikalar gibi işle ilişkili kuruluşlara daha büyük bir bağlılık duyarlar. Sosyolog Robert K. Merton, bu konuyla ilgili olarak, yalnızca işçilerin oturacakları bir şehir olarak kurulan New Jersey'deki bir gemi tezgâhı işçilerini konutlandırma projesini incelemiştir. Kol işçileri burada şehir yöneticileri, okul kurulu üyeleri, kütüphane memurları, siyasal partilerin komite üyeleri v.b. olmak zorunda kaldılar.[35] İşçileri bu etkinliğe girişmeye zorlamanın bir sonucu da, normal olarak bu gibi yerleri orta sınıftan kimselerin doldurdukları karışık çevrelerdeki, kol işçileri için «normal» olan düzeyin daha çok üstünde, bir seçimlere ve öteki topluluk etkinliklerine katılma düzeyinin elde edilmesi oldu.

Bunun gibi, Kanada'nın Saskatchewan eyaletinde de, belli coğrafya koşullarının ve anayasa hükümlerinin bir bileşimi, bölgenin bütün çiftçilerini oluşturan buğday ekicilerini birçok resmî ve gönüllü hizmetleri kurup işletmeye zorladı. Bunun sonucunda ortaya çıkan, topluluğun önderlik ve kuruluşlarına çiftçi katılmaları örgüsü, öteki bölgelerin çoğunda görülen orta sınıftan kimselerin ilçe ve okul kurul üyelikleri gibi aynı önderlik rollerini ellerinde bulundurabildikleri durumlardakinden çok daha yüksek bir meslekî siyaset etkinlikleri düzeyine erişilmesine yol açtı.[36] Koşulların aynı işlerde çalışanlardan meydana gelen topluluklar yarattığı durumlarda, işçiler kendileri için normal olarak öteki tabakaların sağladıkları bir çok hizmetleri örgütlemek zorunda kalırlar ve daha önemlisi kendi önderlerini yetiştirirler. Bu hal, yüksek genel katılma düzeylerine yol açar. Örneğin (yukarıda söylediğimiz gibi) madenciler, toplumun kalanından ayrı topluluklarda yaşamak zorundadırlar; kilisede olsun evde, okulda veya şehir kurulunda olsun, sosyal temasları madenci arkadaşlarıyladır. İngiltere'deki maden bölgeleri, ülkenin bütün başka seçim çevrelerinde daha büyük oy verme oranlarına sahiptir; ancak bu bölgeler, çoğu kere bire üçle bire yirmi arasında ezici çoğunluklarla İşçi partisine oy verirler.[37]

(35) Robert K. Merton, Particia S. West ve Marie Jahoda, **Patterns of Social Life: Explorations in the Sociology and Social Psychology of Housing** (New York: Bureau of Applied Social Research, teksir edilmiş).

(36) S. M. Lipset, **Agrarian Socialism**, op. cit., özellikle s. 199-219.

(37) H. G. Nicholas, **The British General Election of 1950** (London: Macmillan, 1951), s. 42, 61, 318.

Aynı kökten gelen ve aynı ihtiyaçları olan kimseler arasındaki bu yüksek karşılıklı etkileme etkenine bağlı olarak, ortak sorunların bilinçlendirilmesine ve siyasete katılmanın örgütlenmesine yönelmiş menfaat grupları gelişmiştir. Her ülkede iş adamlarının iyice oluşmuş kuruluşları vardır, başının geniş bir bölümü de onların görüşünü temsil eder. İşçiler hiç de bu kadar iyi örgütlenmemişlerdir. Örneğin Amerikan işçisi, sendika üyesi olsa bile, siyasetle ilgilenmek için iş adamı kadar çok propaganda ve inandırma etkinliğiyle karşı karşıya kalmaz ve ondan çok daha az oy verir.

Üstelik, toplumsal yapının normal işleyişi de, yukarı tabakaların sınıf-içi haberleşme şebekesini kuvvetlendirmekte ve sınıf merdiveninin daha aşağı basamaklarındaki grup-içi haberleşmeleri ise zayıflamaktadır. Üstüne veriler bulunan bütün ülkelerde, ergin nüfusun yarısı veya çoğu, sendikalardan başka hiç bir şeklî kuruluşa üye değildir. Fakat her ülkede, toplum yapısının yukarılarında bulunanların kuruluşlara üye olmak olasılıkları, aşağılarındakilerden çok daha büyüktür. 1955'te kendileriyle görüşme yapılan Amerikalılar arasında, beş sosyo-ekonomik sınıfın en yukarısındakilerin yüzde 82'sine karşılık, en aşağısındakilerden yalnızca yüzde 8'i herhangi bir kuruluşa üyeydi. Yukarı ve aşağı statü arasındaki her karşılaştırmada, fark ister meslek tabakalarından ileri gelsin, ister çeşitli eğitim düzeylerinden, gelirden, sahiplik ve kiracılıktan gelsin, ya da hizmetçisi olanlarla olmayanlar arasında bulunsun, daha çok ayrıcalıklıların, örgüt etkinliklerine daha çok karıştıkları görülmektedir.[38]

Siyasal olmayan gönüllü kuruluşlara üyeliğin de sınıfla ilgili olmasının önemli siyasal sonuçları vardır. W. Lloyd Warner, bu kuruluşların, vatandaşı öteki topluluk kurumlarına bağlamak bakı-

(38) Bak. Herbert H. Hyman ve Charles Wright, «Voluntary Association Membership of American Adults: Evidence from National Sample Surveys,» **American Sociological Review**, 23 (1958), s. 288-89. Bazıları Hyman ile Wright'ın yazısında, bazıları da Bölüm II, not 37'de anılan ulusal ve yerel ölçülerde çeşitli incelemeler, aynı kalıba işaret etmektedir. Örneğin, Columbia'lı bir sosyolog olan Mirra Komarovsky'nin New York şehrinde topladığı veriler, sıra işçileri düzeyinden erkeklerin yüzde 32 ve kadınların yüzde 9'una karşılık, serbest meslek sahibi erkek ve kadınlardan yüzde 80'inin gönüllü kuruluşlara üye olduğunu göstermiştir. Bak. Mirra Komarowski, «The Voluntary Associations of Urban Dwellers,» **American Sociological Review**, 9 (1946), s. 688.

mından büyük rolünü belgelemiştir.[39] Yakınlarda yapılan bir Fin incelemesi de, herhangi bir etkinlik çeşidine katılmanın toplu etkisini ortaya koymuştur. Belirli bir tip kuruluşa aktif ilgi gösterenlerin, başkalarında da etkin olmaları, siyasal toplantılara katılmaları, daha çok okumaları, daha çok arkadaş edinmeleri v.b. daha büyük bir olasılık taşır.[40] Almanya'da, 1953'te yapılan bir araştırmaya göre, her tabakadakilerden spor klüpleri, sosyal klüpler v.b. gibi çeşitli kuruluşlara üye olanlar politikayla daha çok ilgilenmekte, siyasal radyo yayınlarını daha çok dinlemekte, daha çok gazete okumakta ve daha büyük oranlarda oy vermek niyetinde olduklarını söylemektedir.[41] Örneğin, erkek Alman işçilerinden sendikalardan başka hiç bir kuruluşa üye olmayanların yüzde 72'sinin oy vermiş olmasına karşılık, başka kuruluşlara da üye olanların yüzde 83'ü oy kullanmıştır.

Siyasal olmayan gruplara katılmak siyasetle ilgilenmeyi pek çok çeşitli mekanizmalarla kışkırtır; fakat bunlardan, büyük araştırma tipindeki seçim incelemelerinin ilki olan *The People's Choice*'un yazarlarınca öne sürülen biri, burada geliştirilebilir. Bu yazarlar nüfusun, belli bir azınlığının «kanaat liderleri» —daha çok bilgi, ilgilenme ve kişilikleriyle arkadaş ve tanıdıkları arasında nüfuz kazanan bireyler— olduğuna işaret etmektedirler. Siyasal davranış üstündeki etkisi bakımından, komuoyuna yön veren ilişki kurmak biçimsel propagandayla karşı karşıya kalmaktan daha önemlidir. Kanaat liderleri, daha iyi eğitilmiş ve halleri vakitleri yerinde olanlardan daha büyük bir oranda çıkmakta ve her çeşit kuruluşta daha etkin olmaya eğilim göstermektedir. Dolayısıyla, çeşitli örgüt üyelerinin, bilgi ve kanaat sahibi olan, aynı zamanda kendileriyle aynı sosyal zeminden gelen bir siyasal kanaat liderinin etkilemesine açık olmaları beklenir. Orta sınıftan kimselerin işçilerden daha büyük bir oranı siyasete karşı aktif bir ilgi gösterdikleri için de, siyasal olmayan orta sınıf klüplerinde çoğu işçi kuruluşlarındakinden daha çok sayıda siyasetle ilgili bireyler var-

(39). W. L. Warner ve Paul S. Lunt, **The Social Life of a Modern Community** (New Haven: Yale University Press, 1941), s. 301.

(40) Bak. Erik Allardt, P. Jartti, F. Jyrkila ve Y. Littunen, «On the Cumulative Nature of Leisure Activities,» **Acta Sociologica**, 3, No. 4 (1958), s. 165-72. Ne yazık ki, yazarlar örneklemlerindeki üyelerin hangi sınıflardan geldiği hakkında bilgi vermemektedir.

(41) Juan Linz, **op. cit.**, s. 804-5.

dır. Gerçekten, kuruluşlara karışmanın siyasal etkinliğe katılma bakımından, orta sınıfta, işçiler arasında olduğundan daha olumlu bir etki yaptığı delillerle sabittir.[42] Kol işçileri arasında, sadece (siyasetle ilgilenen profesyonel bir lider kadrosu olan) sendikaların katılma yönünde kuvvetli bir etkisi vardır.[43]

Birçok Avrupa ülkelerinde, Komünizm ve sosyalizm gibi sınıf-bilinci olan siyasal akımlar, işçileri toplumun geri kalan kısmından kesip ayıran örgütlenmiş bir tâli-kültür yaratmışlardır. Bütünlük partileri işçileri kendi partilerinin egemen olduğu sendikalara sokmak, işçi kooperatifi evlerinde oturtmak, partiye bağlı sportif ve sosyal klüplere üye yapmak, partinin ya da sendikaların düzenlediği konser ve müzik etkinliklerine göndermek, parti gazete ve dergilerini okutarak, işçilerin bütün hayatlarını örgütlemeye çalışmışlardır. Çocukların da büyüyünce partinin gençlik kollarına üye olacakları umulmaktadır. Bu gibi kolların biraz başarılı oldukları yerlerde, oy verme oranındaki olağan sınıf farklılaşması büsbütün ortadan kalkmakta ya da hatta tersine dönmektedir. Örneğin Viyana'da 1934'ten önceki can-alıcı önem taşıyan seçimlerde işçilerin yüzde 94'ü oy vermişlerdi. Berlin'in işçi mahallelerinde de oy verme oranı yüzde 90'ı geçiyordu. —Bu, iş adamlarının, serbest meslek sahiplerinin ve büro işlerinde çalışanların oya katılma oranlarının üstündeydi. Komünist partisinin bir çok işçinin yaşayışını örgütlediği Fransa'da da buna benzer sonuçların görüldüğü ortaya konulmuştur.[44]

---

(42) Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson ve Hazel Gaudet, op. cit., s. 146; A. Campbell ve R. L. Kahn, op. cit., s. 24-28. Bu savın geliştirilmişi için bak. S. M. Lipset, M. Trow ve J. S. Coleman, op. cit., s. 97-105.

(43) Hıristiyan Demokrat partinin hem Katolikliğin hem Protestanlığın sözcüsü olmaya çalıştığı Almanya'da, Katolik olsun Protestan olsun, bir kimsenin kiliseye devam etmesi, siyasete katılma derecesini geniş ölçüde etkilemektedir. 1953'te yapılan bir araştırmadan anlaşıldığına göre, kiliseye sürekli devam eden Protestan erkeklerin yüzde 92'si, muntazam olmadan devam edenlerin yüzde 90'ı, ender kiliseye gidenlerin yüzde 81'i, hiç gitmeyenlerin yüzde 80'i oy vermişlerdir. Aktif olan ve olmayan Katolik erkeklerle Protestan ve Katolik kadınlarda da buna benzeyen farklar bulunmuştur. Bak. E. Reigrotzki, op. cit., s. 69-70.

(44) Viyana için bak. H. Tingsten, op. cit., s. 154; Berlin için bak. Stephanie Munke ve A.R.L. Gurland, **Wahlkampf und Machtverschiebung: Geschichte und Analyse der Berliner Wahlen von 3 Dezember, 1950** (Berlin: Institut für Politische Wissenschaft, Duncker und Humbolt, 1952), s. 175-76. Bunlarla karşılaştırılabilecek Fransız bulguları için bak. Jean Stoetzel, «Vo-

Bireyin çalıştığı işin belirlediği etkenlikler, yalnızca onun toplumdaki örgütlenmiş haberleşme örgüsüne katılmasını ve dolayısiyle siyasal sorumlar üstüne bilinçliliğini etkilemekle kalmaz, siyasal etkinliklere girişmek yeteneğine de etki eder. Max Weber, örneğin, hukukçuların yaptıkları işin, onlara yukarıda üstünde durduğumuz becerileri verdikten başka siyasal etkinlikte bulunmalarına elverecek zamanı da sağladığına işaret etmektedir; oysa doktorların işi o kadar çok zaman gerektirmektedir ki, onların bu gibi etkinliklere katılmaları güç olmaktadır.[45] Weber'in iddiası daha faal katılma düzeyleriyle ilgilidir; fakat oy vermek gibi sınırlı bir eylemin bile, yalnızca sandık başına gidilecek bir saate değil, —hiç değilse, ilgili seçmenler için— siyaset hakkında okumakla, dinlemekle ve düşünmekle geçirilecek çok daha uzun bir zamana gereksinim gösterdiği hatırda tutulmalıdır. Boş zaman etkinlikleri (görmüş olduğumuz üzere) siyasal bilincin gelişmesi bakımından önemlidir. Fakat, belli işler, ya fiilen pek az boş zaman bırakırlar ya da daha önemlisi kişisel olmayan sorunlara ayrılabilecek, endişelerden uzak, *ruhen* boş zaman olmasına pek az olanak verirler. Bunlar genellikle, çalışma saatleri sırasında da en az zihin gelişmesi sağlayan işlerdir. Geçimini çıkarabilmek için, düzenli olarak uzun saatler boyunca çalışmaları gereken kol yahut yazı işçileri veya yoksul köylüler, sendika yöneticileri, gazeteciler veya gerçekten hiç bir şey yapmayan tipin en aşırı örneği olarak rant geliriyle yaşayanlar gibi daha güvenli ve çalışma saatleri daha esnek olanlar kadar siyaseten etkin olamazlar (*rentier* sınıfı İngiltere siyasetinde çok önemli bir rol oynamıştır). Sefalete düşmüş köylüler yahut açıkta kalmış işçiler gibi çok yoksul olanların katılma düzeylerinin düşüklüğü, kısmen, sonuçları zaten kuşkulu olan siyasal etkinliklere «yatırım» yapacak kadar enerji bırakmayan yaşa-

---

ting Behavior in France,» **British Journal of Sociology**, 6 (1955), s. 115. Şu yazıya da bakınız: Maximilian Meyer, «Der Nichtwahler,» **Allgemeines Statistisches Archiv**, 21 (1931), s. 520-1.

(45) Max Weber, «Politics as a Vocation,» **Essays in Sociology** (derleyenler) A. H. Gerth ve C. W. Mills (New York: Oxford University Press, 1946), s. 83 v.d. Weber meslek olarak siyaseti incelerken, profesyonel politikacının ekonomik bakımdan «bağımsız» olması, yani, gelirinin daha çok, bir hükûmet mevkiine geçebilme yeteneğine dayanmaması gerektiğini ileri sürmektedir.

ma mücadelesinden ileri geliyor olabilir.[46] Genevieve Knupfer, aşağı tabakaların toplumsal durumları üstüne belli başlı bulguları özetlemesinde, bu gibi kimselerin siyasete yanaşmamalarının, aile-ötesi ilgi ve etkinliklerden derin bir şekilde soyutlanmış olmalarını yansıttığına işaret etmektedir. Aşağı sınıftan bireylerin yukarı tabakalardakilerden daha az dostları ve daha dar bir coğrafî alanda sosyal ilişkileri vardır; pek az kitap ve dergi okurlar ve siyasetle daha derinden ilgilenmeyi sağlayan «ciddi» materyeli daha az kullanırlar. Yukarılarda, işçi sınıfının otoriteciliğini incelerken aşağı statünün insanları daha geniş kültüre katılmaktan alakoyduğuna ve dikkatlerini hayatın daha sudan yanlarında sınırladığına işaret etmiştim.[47]

Aşağı statülü meslek gruplarının durumunun yanısıra, evli kadının yaşayışı da siyasal etkinliği belirleyici bir öğe olarak elverişli zaman ya da boş kalabilirlik sorununu ortaya koymaktadır. Bir ev kadını veya anneyi bekleyen o kadar çok iş vardır ki, siyasetçe anlamlı deneyler edinmeye pek az fırsat bulur ve pek az ihtiyaç duyar. Bu yüzden, kadınların siyasetle daha az ilgilenecekleri umulabilir, nitekim hemen her ülkede kadınlar erkeklerden daha az oy verirler.[48] Gerçi, ev kadınlığının bazı yüklerinden kurtulmuş olan kadınların erkeklerin siyasal rollerine yaklaşmaları beklenebilir. Orta ve yukarı sınıftan Amerikan kadınlarının daha az çocukları,

(46) Aşırı yoksulluğun, her çeşit topluluk ya da siyaset faaliyetine katılma isteğini nasıl azalttığı şu kitapta gayet güzel anlatılmıştır: Edward Banfield, **The Moral Basis of a Backward Society** (Glencoe: The Free Press, 1958). Çeşitli işsizlik incelemeleri de, ekonomik güvensizliğin halkın siyasete ayırması gereken enerjisini nasıl azalttığını göstermektedir. Bu Bölümde, daha yukarılardaki (**Hükûmet Siyasetinin İlgisi**) tartışmalara bakınız. W. Mattes'in **Die Bayerischen Bauernrate: Eine Sozlologische und Historische Untersuchung über bauerliche Politik** (Münchener Volkswirtschaftliche Studien, No. 144) adlı kitabı da köylülerin siyasete katılmalarını incelemektedir (Stuttgart: J. G. Cotta'sche Buchandlung Nachfolger, 1921).

(47) Genevieve Knupfer, «Portrait of the Underdog,» **Public Opinion Quarterly**, 11 (1947), s. 103-14. Bak. Roger Girod, «Facteurs de l'abstentionnisme en Suisse,» **Revue française de science politique**, 3 (1953), s. 349-76.

(48) Bak. H. Tingsten, op. cit., s. 229; yukarıda sözü geçen 1957 Norveç seçim araştırması; R. S. Milne ve H. C. Mackenzie, **Marginal Seat: 1955** (London: The Hansard Society for Parliamentary Government, 1958, s. 69; Gabriele Bremme, op. cit., s. 231-39; Mattei Dogan ve Jacques Narbonne, «L'abstentionnisme electoral en France,» **Revue française de science politique**, 4 (1954), s. 6-11; ve Maurice Duverger, op. cit., s. 15-20 ve 26-46.

daha çok hizmetçi ve emekten tasarruf ettirici araçları vardır, dolayısıyla kendi tabakalarından başka kadınlarla birlikte resmî ve gayriresmî etkinliklere girişmek için zaman bulurlar. Sayıları onbinlere varan kadın klüplerini, çoğu kere orta ve yukarı sınıftan kadınlar meydana getirmektedir. W. Lloyd Warner ile Paul S. Lunt adındaki iki sosyolog, «*Yankee City*» incelemelerinde en yüksek üç sınıfta, kadınların kuruluşlarda erkeklerden daha etkin olduklarını, fakat bu kalıbın aşağı tabakalarda tersine döndüğünü ortaya koymuşlardır. İsveçli siyaset bilimcisi Herbert Tingsten, çeşitli Avrupa ülkelerinde orta sınıftan kadınların kendi tabakalarındaki erkekler kadar siyasete katıldıklarını ve Amerika'daki gibi, işçi sınıfından kadınların en düşük oy verme oranlarına sahip olduğunu göstermiştir.[49] İsveççe konuşan nüfusun bir grup olarak Finli çoğunluğa oranla çok daha hali vakti yerinde olduğu Finlandiya'da da, İsveçli kadınların oy verme oranı Fin erkeklerinden daha yüksektir.[50]

Boş zamanların ve esnek iş saatlarının artması siyasete katılmayı kolaylaştırdığına göre, çalışma haftasının devamlı olarak kısaltılması da, daha yüksek katılma düzeylerinin ortaya çıkması sonucunu verse gerektir. Bir çok ondokuzuncu yüzyıl reformcusu, kitlelerin siyasal sorunlarda olgunluğunun ve ilgisinin artmasına büyük ümitler bağlamışlardı. Fakat Robert ve Helen Lynd adlı iki sosyolog, daha 1929'da seçimlere katılmanın gerçekte azalmakta olduğuna dikkati çekmişler ve siyasetin —sinema, radyo ve spor gibi— yeni ticarî araçların karşısında artık bir oyalama şekli olarak yeterince güçle yarışamadığını ve siyasetin başlıca fonksiyonlarından birini kaybettiğini ileri sürmüşlerdir.[51] Fakat, otuz yıl sonra, siyaset bilimcisi Robert E. Lane, kitabında bu yönelimin devam etmediğini yazmıştır. «Oy verme haklarını kullanan seçmenlerin oranı, İç-Savaş sonrasının 1876 seçiminden 1928'e kadar düşmüş, sonra bu yönelim (savaş yılları dışında) tersine dönmüş ve oran

(49) W. L. Warner ve P. S. Lunt, op. cit., s. 337-38; H. Tingsten, op. cit., s. 146-47. Bak. Gabriele Bremme, op. cit., s. 53; ve Maurice Duverger, op. cit., s. 40.

(50) Erik Allardt, **Social Struktur och Politisk Aktivitet** (Helsingfors: Söderstrom and Co., 1955), s. 38. Bu veriler daha az ayrıntılı olarak şu kaynakta da sunulmuştur: E. Allardt ve K. Bruun, op. cit., s. 55-76.

(51) R. S. Lynd ve H. M. Lynd, **Middletown** (New York: Harcourt, Brace and Co., 1929), s. 416-20.

yükselmeye başlamıştır».[52] Gerçi, verilerin bozukluğu yüzünden, beaplanan uzun vadeli oy verme veya başka katılma düzeyi eğilimleri pek doyurucu değildir.

Oy Vermeye Zorlayan Grup Baskısı

Bir takım kimseler seçim kararında kişisel bir çıkarları olduğunu bilmeseler bile, yine de sosyal baskılar ve içlerinden duydukları toplumsal yükümlülükle oy vermeye zorlanabilirler. Oy verme davranışındaki sosyoekonomik sınıfla beraberlik gösteren değişmeler çeşitli toplumlardaki egemen normlara uyma derecesindeki farklılıklardan da ileri geliyor olabilir. Hemen bütün toplumsal davranış incelemeleri, bu normlara uymanın sosyal statüye bağlı olduğuna işaret etmektedirler. Kinsey, orta sınıfla işçi sınıfının cinsiyet davranışları arasında büyük farklar olduğunu ortaya koymuş ve orta sınıfın davranışında çok daha olağan kalıplara uyduğunu göstermiştir.[53] Yiyiciliğe ve suça karşı takınılan tavırlar da, sınıf durumuyla birlikte değişmektedir. Örneğin, aşağı sınıftan kimseler yiyiciliğe karşı orta sınıftakilerden çok daha hoşgörülüdürler.[54] Çok çalışmanın kendi içindeki değeri hakkında tavırlar da, sınıf durumuyla birlikte değişir. Genel olarak, orta sınıf üyeleri toplumun egemen değerlerine daha çok uymak ve bu uymanın kendi kişisel amaçlarına ulaşmakla ödüllendirileceği anlayışını kabul etmek yönelimindeolurlar.[55]

Siyasete karşı takınılan tavırlar da, bu genel kalıplardan çok farklı olmasa gerektir. «İyi bir vatandaş olma»nın ve «oy verme ödevini yerine getirme»nin, bir orta sınıf görüşüyle birlikte gitmesi beklenebilir; siyasete karşı şüpheci veya ilgisiz olmak da başka alanlarda olağan kalıplara uymamayla bağlı olmalıdır. İyi çalışma-

(52) Robert E. Lane, op. cit., s. 26.

(53) A. C. Kinsey, W. B. Pomeroy ve C. E. Martin, **Sexual Behavior in the Human Male** (Philadelphia: Saunders, 1948).

(54) Bak. Jerome S. Bruner ve S. J. Korchin, «The Boss and the Vote: Case Study in City Politics,» **Public Opinion Quarterly**, 10 (1946), s. 8-9, 22. Bu incelemenin gösterdiği gibi, Boston Belediye Başkanı Curley, mahkûm olmuş bir suçlu olmasına rağmen, aşağı sınıflar tarafından geniş ölçüde tutulmuştur.

(55) Bak. Robert K. Merton, «Social Structure and Anomie,» - **Social Theory and Social Structure** (Glencoe: The Free Press, 2'nci baskı, 1956), s. 131-61.

nın karşılığını bulacağını ummayan işçi, büyük bir olasılıkla, iyi bir vatandaş olmanın ödüllendirileceğini de beklemez. Orta sınıf davranış kurallarının uygulanma gücü, orta sınıfın yaşama standartlarından yoksun olan ve toplumda iyi kabul görmeyen gruplarda çok azdır. A.B.D.'nde çok düşük gelir gruplarının oy verme oranının aşağılığı, bu genel kalıbın bir bölümü olabilir. Zencilerin, Kuzey'de bile son derece az oy vermeleri, kısmen, uymanın normal ödüllerinin esirgendiği bir grupta toplumsal uyma normlarının zayıflığından ileri gelebilir.[56]

«İyi vatandaş» olma gereğince oy vermeyi öğütleyen genel sosyal normun yanısıra, grubun iyiliği için üyelerinin sandık başına gitmesini isteyen bir çok çıkar grubu da vardır. İşte, Avrupa'daki işçi bölgelerinin yüksek oy verme oranları büyük olasılıkla bu gibi grupların varoluşuna bir hayli dayanmaktadır; buna karşılık Amerikalı işçiler arasında genellikle görülen düşük oy verme oranları ise, kendi sıkı siyasal normlarını ve bütünlük kazanmış sınıf kurumlarını geliştirmemiş olmalarını yansıtabilir. Sendika üyesi olan işçilerin, olmayanlardan daha fazla oy verdiklerini kaydetmiştik.[57] Amerika'da şehirlerin yoksul bölgelerindeki siyaset mekanizmaları da geleneksel olarak, ırk ve din grup dayanışmasıyla oy vermeye zorlayıcı bir baskı yapmaktadır.[58]

Bu gibi uyma-baskılarının, bireyin egemen sosyal gruplarla ilişkisinin çokluğuna dayandığı besbellidir. Örneğin, bir toplulukta nisbeten yeni olanların, uzun zamandır orada yaşayanlardan daha az oy vermek yönelimini gösterdikleri gerçeği, A.B.D., İsviçre, Fin-

(56) E. H. Litchfield, «A Case Study of Negro Political Behavior in Detroit,» **Public Opinion Quarterly**, 5 (1941), s. 267-74; Gunnar Myrdal, **An American Dilemma** (New York: Harper and Bros., 1944), s. 493-94. Şu teksire de bakınız: Bureau of Applied Social Research, **Voting Behavior of American Ethnic Groups** (New York: 1946).

(57) A.B.D.'ndeki 1954 seçimi üstüne veriler için bak. A. Campbell ve H. C. Cooper, **Group Differences in Attitudes and Votes** (Ann Arbor: Survey Research Center, 1956), s. 31-32. Bu yazarlar, sendikalı işçilerin aynı işlerde çalışan sendika üyesi olmayan işçilerden daha çok oy verdiklerini ortaya koymuştur. Bu durum, 1948, 1952 ve 1954 için doğrudur. İngiltere'de de Greenwich araştırması, sendika üyelerinin sendikalı olmayan işçilerden çok daha fazla oy vermelerinin olası olduğunu meydana çıkarmıştır. Bak. M. Benney, A. P. Gray ve R. H. Pear, op. cit., s. 181-88.

(58) V. O. Key, Jr., op. cit., Bölüm 10; F. J. Brown ve J. S. Roucek (derleyenler), **One America** (New York: Prentice-Hall, 1945), Bölüm 15-16.

landiya ve İngiltere'deki birçok topluluklarda gözlenmiştir.[59] Aynı etken, henüz erginler topluluğunun örgütlenmiş sosyal yaşayışındaki yerlerini almamış olan gençlerin (bunu ileride göreceğiz) ve emekliye ayrılma, kuvvetten düşme ve ölüm yüzünden kendi yaş gruplarındakilerle sosyal ilişkilerini kaybeden çok-yaşlıların neden düşük oranlarda oy verdiklerini de açıklamaya yarayabilir.

Bir uyma sembolü olarak oy vermenin en çok zorlandığı durumlar, oy vermenin objektif öneminin en az olduğu totaliter «göstermelik» seçimlerde bulunur. Nazi Almanya'sında ve Sovyetler Birliğinde bütün seçmenlerle ilişki kurmak ve onlara oy verdirtmek için büyük çabalar harcanmıştı. 1946 Yüksek Sovyet seçimlerinde, 100 milyonu aşkın bir seçmen kitlesinin yüzde 99,7 sinin oy verdiğini —bunların da 99,2 sinin tek resmî listeyi tuttuğunu— öğreniyoruz.[60] Amerikan toplumunda da dışarıdan tehdit edilme duygusu artarsa, bir sadakat ve varolan siyasal sistemden memnunluk sembolü olarak oy verme üstünde çoğalan bir ısrarla durulması beklenebilir. Fakat bu çoğalma, sorunlarla ilgilenmede de paralel bir artışla birlikte olmazsa, halkın kendi kendini yönetmesine aklî katılma idealiyle güç bağdaştırılır.

Bazı hallerde grup baskıları oy vermeye karşı yönelebilir. Her tarafta daha düşük olan kadın oyu, kısmen, geleneksel «kadının yeri» düşüncesinden ileri geliyor olabilir. A.B.D.'nde bu, ilgilenen kadınları, oy vermekten alakoymamaktadır; fakat, pek ilgilenmeyen kadınlar, oy vermemekte kendilerini özgür hissetmektedirler; aynı şekilde ilgilenmeyen erkekler ise, sandık başına gitmek için daha çok zorunluluk duymaktadır.[61] Bugün A.B.D.'nde güneyin bazı

(59) H. Tingsten, op. cit., s. 215; C. E. Merriam ve H. F. Gonsell, op. cit., s. 31 v.d.; B. C. Arneson, «Non-Voting in a Typical Ohio Community,» American Political Science Review, 19 (1925), s. 816-25; A. H. Birch, «The Habit of Voting,» The Manchester School of Economic and Social Studies, 18 (1950), s. 75-82; R. Girod, op. cit., s. 368; E. Allardt ve K. Bruun, op. cit., s. 75; Charles H. Titus, Voting Behavior in the United States (Berkeley: University of California Press, 1935), s. 68. Bak. Robert E. Lane, op. cit., s. 267-69.

(60) J. Towster, Political Power in the U.S.S.R. - 1917-1947 (New York: Oxford University Press, 1948), s. 197.

(61) P. F. Lazarsfeld, B. Berelson ve Hazel Gaudet, op. cit., s. 48-49; Alice Kitt ve D. B. Gleicher, «Determinants of Voting Behavior,» Public Opinion Quarterly, 14 (1950), s. 393-412.

yerlerinde egemen beyaz grup tarafından Zencilerin davranışlarında uymaları için düzenlenen normlardan biri de, oy verme yasağıdır.[62]

Oy vermeye karşı olan bir başka norm tipi de, çekimser kalmayı «burjuva demokrasisi»ne karşı bir protesto olarak örgütleyen bazı aşırı radikal gruplarda görülür. 1933 İspanyol seçimlerinde, örgütlenmiş işçilerin yarıdan çoğunu kapsayan İspanyol Anarko-sendikalist Ulusal İşçi Konfederasyonu, «oy vermek, köleliği kabul etmektir» diyerek geniş bir kampanya açmıştı. «Yarı-özgür» seçimlerde, oy vermemek bir protesto aracı olarak muhalefetler tarafından sık sık kullanılır. Bunun gibi, sunulan şıklardan hiç birinin kabule şayan bulunmadığı Plebisitlerde de, kitle halinde oy vermeme, bazan siyasal düşünceleri belirtmenin bir yolu olarak görülür.

Normlarının oy vermeye karşı olduğu grupların içinde, olağan durum tersine döner. Kurallara uyanlar oy kullanmazlar, —«sınıf bilinci olmayan işçi», «yerini bilmeyen Zenci» gibi— uymayanlar ise oy verirler.

Çapraz Baskılar

Genel olarak, birey ya da grupların üstüne karşıt yönlerde işleyen ne kadar çok baskı yapılırsa, bu kimselerin «ilgilerini yitirerek», bir seçme yapmadan bu durumdan kaçma olasılıkları o kadar büyük olur. Seçmenin nasıl karara vardığı hakkında [belli zaman aralıkları bırakarak aynı örneklemi tekrar tekrar görüşmeye tâbi tutmak demek olan «örtü» *(panel)* yöntemiyle] yapılan ilk büyük Amerikan incelemesinde şu gözlemlere varılmıştır: «Çapraz-baskıların etkilediği bir çok seçmen, bütün seçimi küçümsemeye yöneldi. Seçimle her türlü ilgilerini kaybederek herhangi bir gerçek çatışmadan kaçtı... Çapraz-baskıları olmayanlar seçimle en çok ilgilendiler; tek bir çapraz-baskı bile, seçimle daha az ilgilenen seçmenlerin oranında hatırı sayılır bir yükselme yaratıyordu. Çapraz-baskıların sayısı çoğaldıkça, ilgilenme derecesi düzenli bir düş-

(62) J. Dollard, **Caste and Class in a Southern Town** (New York: Harper and Bros., 1937); G. Myrdal, op. cit., Bölüm 22. Başkan Eisenhower'in Medenî Haklar Komisyonu'nun 1959 Eylül'ünde açıklanan raporu, süregelen bu yasağı belgelemektedir.

me gösterdi».[63] Amerika ve B. Britanya'da yapılan seçim incelemeleri, karşılaştırılabilir bulgular ortaya koymuştur.[64] Komünist ve Katolik hiziplerin, iktidarını ele geçirmek için yarıştıkları bir sendikanın üyeleri üstüne görüşme yoluyla yapılan bir inceleme de, aynı sonuçları vermiştir. Sendika üyelerinden her iki gruba da dahil olanları çaprazlamasına propaganda ateşine tutulunca, aralarında bir seçme yapmayı reddetmekle tepkilerini göstermişlerdir.[65]

Bireyleri başka başka partilere çeken siyasal çapraz-baskıların bazı kimseleri siyaseten iktidarsız hale sokuşunun belki en ilginç belirtisi, hükümsüz oy pusulaları üstüne bir Alman incelemesinde meydana çıkarılmıştır. Bir seçmen oy pusulasında bir partiyi işaretleyeceğine iki partiyi işaretlerse oyu hükümsüz olur. Bu gibi «yanılmalar» kazayla olsaydı ya da nasıl oy verileceğini bilmemekten ileri gelseydi, aynı pusulalarda işaretlenen iki partinin aşağı yukarı tesadüfî bir şekilde dağılım göstermesi gerekirdi. Halbuki, Bovyera'da bu oy pusulalarının incelenmesi, iki partiye birden oy verenlerin ideolojik bakımdan birbirlerine görece yakın olan iki partiyi seçtiklerini ortaya koymuştur. Örneğin, Sosyal Demokratların işaretlendiği böyle hükümsüz bir oy pusulasında, çoğu kere ikinci olarak, sosyalistlerin hemen solundaki küçük bir sol-kanat parti veya hemen sağındaki Hıristiyan Demokratlar işaretlenmiş oluyordu. Bunun gibi, Hıristiyan Demokratların işaretlendiği hükümsüz pusulaların çoğunda da ya hemen soldaki Sosyal Demokratlar (yüzde 43) yahut hemen sağındaki Bavyera Çiftçi Partisi (yüzde 31) işaretlenmişti. Daha tutucu olan Çiftçi Partisinin hükümsüz oylarında da, ikinci olarak ya solundaki Hıristiyan De-

(63) P. F. Lazarsfeld, B. Berelson ve Hazel Gaudet, op. cit., s. 62. Bölüm III, not 13'te kaydedildiği gibi, çapraz-baskı teorisi ilk defa elli yıl önce Alman sosyologu Georg Simmel tarafından ortaya atılmıştı. Bu teoriyi oy verme araştırmalarına ilk defa, H. Tingsten belli bir bölgede bir grubun kuvvetlenmesiyle birlikte katılma derecesinin de yükseldiğini gösterdiği «toplumsal merkezin çekim kanunu»nda ayrıntılı olarak uygulamıştı. Bak. H. Tingsten, op. cit., s. 230-31. Bu savı kullanan son Amerikan yayınlarının bir özeti için bak. Robert E. Lane, op. cit., s. 197-203.

(64) B. Berelson, P. E. Lazarsfeld ve W. McPhee, op. cit., s. 27, 130-31; M. Benney, A. P. Gray ve R. H. Pear, op. cit., s. 178-82; S. J. Korchin, op. cit., Bölüm V.

(65) Martin Kriesberg, «Cross-Pressures and Attitudes,» Public Opinion Quarterly, 13 (1949), s. 5-16.

mokratlara (yüzde 47) ya da sağındaki Alman partisine (yüzde 13) oy vermişti. Böylelikle bu hükümsüz pusulaların çoğunun sağ ya da sollarındaki en yakın partiye verilmiş ikinci bir oyu da içermeleri, bunların yanlışlıkla işaretlenmiş olmadıklarını, bazı seçmenlerin kendilerini kuvvetle çeken iki parti arasında bir tercih yapamamalarını anlattığını göstermektedir.[66]

Çapraz-baskılar varsayımı, yukarıda sözü geçen çeşitli grupların davranışları arasındaki farkların bazılarını açıklamaya yarayabilir. Örneğin, biliyoruz ki, işçiler orta ve yukarı sınıftaki kimselerden daha az oy vermek eğilimindedirler; oy verme oranları bakımından sınıflar arasındaki farkların Amerika'daki kadar büyük olmadığı B. Britanya gibi ülkelerde bile, siyasetle ilgilenmek ve uğraşmak dereceleri arasında yine de bir hayli değişiklik vardı. Britanya'da yapılan örtü incelemesi, seçimlerle ilgilenme oranında en aşağı sınıflarda yüzde 34'ten yukarı sınıflarda yüzde 71'e kadar böyle bir yayılma olduğunu ortaya koymuştur.[67] Bu farklar kısmen şu durumdan ileri geliyor olabilir: Her toplumda aşağı tabakalar, bir yandan, kendi hayat deneyimlerinin ve sınıf örgütlerinin etkisiyle, sosyal ve ekonomi reformları savunan partileri tutarlar; fakat aynı zamanda, öte yandan, basın, radyo, okul, kilise gibi ortamların aracılığıyla kuvvetli yukarı sınıf ve tutuculuk etkileriyle karşı karşıya kalırlar. Sosyal ve ekonomik aşağılıkları, bu tabakaları *status quo*'ya karşı olmaya yatkın kılmakla birlikte, varolan sistemin onları etkileyen geleneksel meşruluk iddiaları vardır. Bu yüzden, aşağı tabakalar öyle bir durumda bırakılmışlardır ki, edindikleri yalnızca daha az olmakla kalmamakta, kendi içinde de çatışmaktadır, üstelik grup baskılarının zorlaması da vardır.

Daha varlıklı sınıfların üyeleri ise, bunlarla eşdeğer sayılabilecek çapraz-baskı dizilerine pek maruz kalmazlar. Bütün etkilerin tek bir siyasal amaca yöneldiği hayli «homojen bir siyasal ortamda» yaşarlar. Çoğu ülkelerde, işçilerin çoğunluğunun sendikalara ve işçi partilerine muhalif tutumlu gazeteleri okumalarına karşı-

(66) R. Schachtner, «Wahlberechtigte, Wahlbeteiligung, Nichtwahler und Falchwahler,» **Bayern in Zahlen: Monatshefte des Bayerischen Statistischen Amtes,** Ocak 1952, s. 18-21.

(67) M. Menney, A. P. Giray ve R. H. Pear, op. cit., s. 127.

lık, her ülkenin iş adamları kendi temel siyasal kanaatlarını pekinleştiren gazeteleri okurlar.[68]

Tabakalaşmış ama açık olan bir toplumdaki değerlerin olağan işleyişi, aşağı sınıfların üstündeki objektif çapraz-baskıları çoğaltmakla siyasal etkilerini küçültmeğe yetebilmektedir. Aşağı sınıftan bireyler, siyasal sorunları ayrıcalıksız bir grubun üyeleri olarak görmekle birlikte, kitle haberleşme araçlarının aracılığıyla toplumu egemen değerlerinin etkisiyle karşı karşıyadırlar ve (hiç değilse, bazı açık toplumlarda) sosyal yapının daha yüksek yerlerine geçmeyi umarlar. Bu gibi kimseler, aşağı sınıf normlarıyla çatışan egemen sınıfın politik ve sosyal durumuna uygun değer dizilerini uzlaştırmak gereğiyle karşı karşıyadır. Toplumun yapısı onları, bu çapraz-sınıf değerlerinden soyutlamadıkça, siyasette böyle bir çatışmayla karşılaşmayan yukarı sınıf gruplarından daha ilgisiz olmaları gerekir. Yukarı sınıftan olanlar, çatışmasız bir siyasal ortama uygun yaşamanın güvencini duyarlar. Gunnar Myrdal bu durumu şöyle anlatmaktadır: «yukarı sınıftan kimseler arasında daha yakın bağlar ve daha kolay bir anlaşma vardır... Daha çok seyahat ederler... bir Pullman treninde birlikte gitmek, bu insanları birbirleriyle daha özdenleştirir. Düzenli olarak toplantılarda bir araya gelirler.»[69] Bu başkalıklar, oy verme oranlarındaki sınıf fark-

(68) Bak. R. C. Milne ve H. C. Mackenzie, **Straight Fight** (London: The Hansard Society, 1956). Bu yazarlar, Britanyalı seçmenler arasında tutucuların okuduğu sol-kanat gazetelerin sayısının, İşçi partisine oy verenlerin okuduğu sağ-kanat gazetelerin sayısından çok daha küçük» olduğunu söylemektedirler (s. 96).

Norveç'te, bütün sosyalist seçmenlerin yüzde 69'u düzenli olarak sosyalist olmayan gazeteleri okumaktadır, yüzde 28'i ise hiç bir sosyalist gazete okumamaktadır. Sosyalist olmayan partileri tutanların yalnız yüzde 17'si sosyalist yayınları okumakta, yüzde 80'den çoğu ise sosyalist olmayan gazeteleri izlemektedir. Bak. Stein Rokkan ve Per Torsvik, «The Voter, the Reader, and the Party Press,» Stresa'da 1959 Eylülünde toplanan Dördüncü Dünya Sosyoloji Kongresine verilen bir rapor. Bunlarla karşılaştırılabilecek İsveç verileri şu kitapta bulunabilir: Jörgen Westershahl ve Carl-Gunnar Janson, **Politisk Press** (Gothenburg: Political Science Institute, 1958), s. 65, 89, 98. Bu sorun üstüne genel bir tartışma ve istatistikler için bak. Herbert Tingsten, «The Press,» J. A. Lauwerys (derleyen), **Scandinavian Democracy** (Copenhagen: The Danish Institute, 1958), s. 316-28.

(69) G. Myrdal, op. cit., s. 715. Bugünlerde trenle seyahat etmenin geriledi̇ği düşünülürse; Pullman vagonlarının çağdaş eşdeğerleri, kıtalararası birinci mevki uçaklar, lüks oteller ve pahalı lokantalar olabilir - bunların paraları da, şirket gider hesaplarından ödenmektedir.

larının bir başka nedenini meydana getirir. Karşılaştırmalı olarak bakınca, bir toplumun sınıf yapısı ne kadar açıksa, işçi sınıfının siyasetçe o kadar ilgisiz olması gerekeceğini söyleyebiliriz; tersine daha çok katı olarak tabakalaşmış bir toplumda, aşağı sınıfların kendi siyasal etkinliklerini kuvvetli bir şekilde geliştirmeleri daha çok beklenebilir. Aşağı tabakaların orta sınıf kültürü ve bireyleriyle ilişkisi en çok soyutlanmış olan üyelerinin, kendi tabakalarındaki egemen siyasette faal olmaları çok olasıdır, çapraz-sınıf ilişkileri en çok olanlar ise, en az faal, en az ilgili ve en az bağlı olacaklardır. «Soyutlanmış» endüstrilerde, büyük fabrikalarda veya kalabalık şehirlerin proleter mahallelerindeki işçiler, 1934 öncesi Avusturya Sosyal Demokratları tarzında «bütünlük partileri»nin üyeleri ve sendika mensupları hakkında bilinenler gibi belirtilerin çoğu (bunların bir kısmı, başka ilişkilerle yukarıda anlatılmıştır), bu olasılıklara uymaktadır.[70]

Viyana, Amsterdam, Basel, Berlin, Helsinki, Britanya'nın bazı kısımları ve Norveç'te, şehirlerin homojen (ister işçi sınıfı ister orta sınıf olsun) bölgelerinde oy verme oranının «karma» nüfuslu bölgelerdekinden çok daha yüksek olduğunu, 1920-1957 yıllarının çeşitli incelemeleri göstermektedir.[71] Kişisel ve ev hizmetlerinde çalışan bireylerle aile çiftliklerindeki tarım işçilerinin her yerde görülen en düşük oy verme oranları, bu kalıbı doğrulayan aşırı bir

(70) David Truman, 1948 A.B.D. başkanlık seçimleri üstüne bir araştırmanın verilerini çözümlemesinde, en yüksek sosyo-ekonomik sınıf üyelerinin homojen çevreleri olmasının çok olası olduğunu göstermiştir. İşçiler arasında, sendika üyelerinin üye olmayanlardan daha homojen çevreleri vardır; C.I.O. üyeleri de A.F.L. üyelerinden daha çok bütünleşmiş bir çevrededir. Sendika üyeleri, genellikle, sendika üyesi olmayanlardan daha büyük fabrikalarda çalışıp daha büyük şehirlerde yaşadıkları ve C.I.O. üyeleri de bu niteliklere A.F.L. üyelerinden daha çok sahip oldukları için, daha fazla homojenlikleri yalnızca, hatta başlıca, bu sendikanın çevre yapısına atfedilemez. Ama yine de, bütün bu farklılıklar bizim teorik olarak beklediklerimize uygundur. Bak. David Truman, «Political Behavior and Voting,» F. Mosteller, H. Hyman, P. McCarthy, E. Marks ve D. Truman, **The Pre-Election Poll of 1948** (New York: Social Science Research Council, Bulletin No. 60, 1949), s. 229-30.

(71) Viyana, Amsterdam ve Basel için bak. H. Tingsten, **op. cit.**, s. 126-27, 155-57; Berlin için bak. Stephanie Munke ve A.R.L. Gurland, **op. cit.**, s. 175-76; Britanya için bak. D. E. Butler, **op. cit.**, s. 208; Helsinki için bak. Erik Allardt, **op. cit.**, s. 136. Yukarıda anılan yayınlanmamış 1957 Norveç araştırmasının verileri de, bu noktayı desteklemektedir.

örnek olabilir. Bu gibi işçiler aşağı statülü ve az gelirli olmakla birlikte, kendi sınıfları içinde en az bütünleşmişlerdir ve yüksek statülü bireylerle en çok doğrudan ilişki halindedirler.[72]

Finlandiya'da yapılan oy verme incelemelerinden birçok örnek, çapraz-baskı varsayımını sağlamlaştırmaktadır. Finlandiya, İsveçli bir yukarı sınıf azınlığı olan bir ülkedir; sosyolog Erik Allardt nüfusunun İsveççe konuşan bölümünün yüzde 75'in üstünde olduğu seçim bölgelerindeki oy verme oranının, ırkça karışık ya da Finlilerin çoğunlukta oldukları bölgelerdekinden her zaman daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.[73] Kuvvetli siyasal gelenekleri olan bölgeler, yani, çoğunluğun 1917'de de 1945'ten sonra ya hep tutucu ya da hep solcu olduğu bölgelerin oya katılma oranı, çoğunluğun bazan tutucu bazan solcu partilere geçtiği bölgelerin oy verme oranından daha yüksek olmuştur.[74] Bir siyasal partinin iyice egemen olduğu bölgelerde de, eşit derecede kuvvetli birkaç partinin yarıştığı bölgelerdekinden daha yüksek oy verme oranları görülmüştür.

Çapraz-baskı varsayımı, erkek ve kadınların oy vermelerinin arasındaki farkları da açıklamaya yardım eder. Kadınların, çoğu toplumlarda, erkeklerden daha tutucu ve dinci olduklarına ve bu farkların en çok işçi sınıfı düzeyinde büyüdüğüne ilişkin deliller vardır. Cinsiyetlerin değerlendirmeleri arasındaki bu gibi değişmeler, başka başka hayat deneyimleri oluşlarından ileri gelebilir. Kocalar gerek işleri sırasında gerekse boş zaman etkinliklerinde, sınıflarına egemen olan kanaattan daha çok etkilenirler. Kadınlar, özellikle ev kadınları ise, sınıf-içi haberleşme yapısının daha çok dışında kalırlar, kendilerininkilere benzeyen geçmişleri ve ilgileri olup da siyasetten anlayan kimseleri daha az görürler, bu yüzden de daha genel kültürün egemen tutucu değerlerini daha çok tutarlar. İşçi sınıfından kadınları, erkeklerinden daha tutucu yapmaya yarayan ikinci bir etken, ailelerini daha çok düşünmelerinin onları statü-bilinci daha kuvvetli olan cins haline getirmesi olabilir. Robert ve Helen Lynd'in *Middletown* kitaplarında gösterdikleri gibi, kadınlar egemen kültür ve statü değerlerinin taşıyıcılarıdır. Statü

(72) Bak. M. Meyer, op. cit., s. 520-21; H. Tingsten, op. cit., s. 62, 120-81, passim; R. Girod, op. cit., özellikle Tablo V.

(73) Erik Allardt, op. cit., s. 34; E. Allardt ve K. Bruun, op. cit.

(74) Erik Allardt, op. cit., s. 52.

meraklısı olmak, geniş ölçüde, bir kimsenin üyesi bulunduğu sınıf ya da grubun hemen bir üstündekinin değerlerine ve yaptıklarına özenmek demektir - bu bir üst sınıfın değerleri ise, beklenir ki o kimsenin kendi sınıfımnkinden daha tutucudur. İşte işçi sınıfı kadınlarını, bir yandan kendi sınıf durumları ve kocalarının fabrikadan eve getirdiği değerler sola iter, bir yandan da yaşantılarının bu öteki öğeleri sağa çeker; dolayısıyla bu kadınlar kocalarından daha çok çapraz-baskının etkisi altında kalırlar ve siyasal kararlardan büsbütün çekilmeye yönelirler.

İşçi sınıfından çoğu erkeklerin kilise aleyhtarı sol partileri destekledikleri, Fransa ve Avusturya gibi Avrupa ülkelerinde, çoğucası dindar olan karıları, kiliseleriyle veya kendi sınıf ve kocalarıyla birlikte oy vermek gibi bir çatışmayla karşılaşırlar. Hiç de ender görülmeyen bu canlı çatışma durumu işçi sınıfından kadınların oy verme oranlarının düşüklüğünü kuşkusuz etkilemektedir.[75]

Türlü hareketlilik (seyyaliyet) çeşitleri, hem bireylerin başka başka şekillerde etkinliklere girişmelerini azalttığı, hem de siyasetçe anlam taşıyan çapraz-baskılarla karşı karşıya kalma olanaklarını arttırdığı için, hareketliliğin de ister konut ya da iş değiştirme hareketliliği, ister sosyal hareketlilik olsun, siyasete karışmayı azaltması gerekir. Bir bölgeye yeni gelenlerin eskiden beri orada oturanlardan çok daha az oy vermelerinin olasılığını gösteren delilleri yukarıda söylemiştik.[76] Amerikan sendikalarındaki etkinlikler hakkında yapılan incelemeler, yakınlarda evini ya da işini değiştirmiş olan işçilerin, sendikalarında, uzun bir zamandan beri aynı toplulukta ve aynı işte kalmış olan işçilerden daha az etkin olduklarını verilerle ortaya koymuştur.[77]

Fakat, iş ve ev değiştirme şeklindeki hareketliliğin oy verme üstündeki olumsuz etkisinin, bu gibi kimselere etki eden çapraz baskıların artmasını ancak kısmen yansıtabilmesine karşılık; dikeyine yukarı ve aşağı sosyal hareketlilik, birçok bireylerin gerçekte

(75) Ancak, Fransa'da oy kullanan işçi sınıfından kadınlar, orta sınıftan kadınlardan daha çok, kocalarıyla aynı partiye oy verirler. Bak. Maurice Duverger, **La Participation des femmes à la vie politique, op. cit.**, s. 47-48.

(76) Kaynaklar için, bu Bölümün 59'uncu dipnotuna bakınız.

(77) Bak. S. M. Lipset ve Joan Gordon, «Mobility and Trade Union Membership,» B. Bendix ve S. M. Lipset (derleyenler) **Class, Status, and Power** (Glencoe: The Free Press, 1953), s. 491-500.

kendi durumlarını düzeltmek için besledikleri umutlarla birlikte siyasal çapraz-baskıları çoğaltsa ve siyasetle ilgilenmeyi azaltsa gerektir. Meslek merdiveninde yükselen ya da alçalan kimselerin, içinden çıktıkları gruplarınkinden farklı bir siyasal yönelimleri olan sosyal gruplara girmeleri olasıdır. A.B.D., Almanya, İsveç, Finlandiya ve Norveç'te yapılan bir takım seçim araştırmalarının verileri de, «babalarıyla aynı sosyal sınıf grubunda olan çocukların, babalarınkinden başka bir gruptaki çocuklardan daha çok oy verdikleri»ni göstermektedir.[78]

Gelecekte yukarıya çıkmanın olanaklı olduğuna inanış, siyasal etkinliğin azalmasına da yol açabilir, çünkü üst tabakalara yönelenler, o sıradaki statülerini aşağı yukarı devamlı diye kabul edenlere oranla, girmeyi umdukları sınıfın değer ve davranış kalıplarından daha çok etkilenebilirler. Sınıf değiştirme ümidi, gençlerde en kuvvetlidir ve her yerde gençler seçimlere en az katılırlar. Fakat, gençlerin ve özellikle ilk oy kullanacakların durumunda, başka çapraz-baskı kaynakları da vardır; bunları ele almakla, hem çapraz-baskı varsayımının faydasını bir kere daha belirtmiş olacağız, hem de birbirlerini karşılıklı olarak etkileyen ve aralarında çatışan bir sürü öğenin belirlediği davranışları, o sırada toplumsal çözümleyiciyi ilgilendiren belirli değişkenlere bağlamaya kalkma meselesini daha iyi aydınlatacağız.

Oy verme yaşına giren gençler, ilk defa karar verecekleri için öteki seçmenlerden farklı bir durumla karşı karşıyadırlar; her ülkedeki seçmenler çoğunluğu gibi, geçen seçimde kullandıkları oyun

(78) Aktarılan söz, Erik Allardt ve K. Bruun, op. cit., s. 76'dandır. Finli seçmenlerin hareketliliği üstüne veriler, hareketli kimselerin, çapraz-baskı varsayımıyla tutarlı olarak daha az oy verdiklerini göstermektedir. Kendileriyle görüşme yapılanlardan, babalarıyla aynı meslek grubunda olanların yüzde 80'i, farklı bir tabakaya geçmiş olanların ise yalnızca yüzde 65'i oy vermişlerdir. Aşağı hareketlilik de yukarı hareketlilik de bu sonucu vermektedir, fakat babalarınınkinden daha düşük bir meslek grubunda olanlar çok daha az oy kullanmaktadır. Babaları büro işlerinde çalışan işçilerin yüzde 53'ü (babaları da işçi olan işçilerin ise yüzde 78'i) ve babaları işçi olan büro işlerinde çalışan kimselerin yüzde 72'si (babaları da büro işlerinde çalışan büro memurlarının ise yüzde 84'ü) oy vermişlerdir. Daha başka kaynaklar ve öteki ülkeler üstüne yapılmış incelemelerin verileri için bak. S. M. Lipset ve R. Bendix, Social Mobility in Industrial Society (Berkeley: University of California Press, 1959), s. 66-70.

aynını vermezler. Onun için, ilk oy verenlerin bir çatışma durumunda olduklarını kabul edersek, bu etken her yerde ilk oy verenlerin görece düşük oranlı oluşunu açıklayabilir. Bundan, büyük çapraz-baskı kaynakları olmayan ilk seçmenlerin oy verme olasılıklarının yüksek olacağı sonucu da çıkar; karar, bir anlamda, ilk oy verenin çevresince alınmışsa, bu seçmen oyunu kullanacaktır; yok, bir çatışmayla karşılaşmışsa, bir karara varmayı geri bırakması olasıdır. Birbirlerinden çok farklı çevrelerde yapılmış bir araştırma, bunu doğrulamaktadır. Söz konusu araştırmalardan biri, New York federe devletinin yukarılarındaki Cumhuriyetçi partinin çok kuvvetli olduğu Elmira şehirinde 1948 A.B.D. başkanlık seçimleri sırasında yapılmıştır; öteki ise, 1912'den beri —Nazi devresi dışında— sosyalistlerin egemen olduğu Batı Berlin'deki 1950 seçimleri üstünedir.

Elmira'da, orta sınıftan gençler, herşeyin kendilerini Cumhuriyetçi yapmak için çalıştığı bir çevrede büyümektedirler; işçi sınıfından gençler ise, sınıf temellerinden Demokrat Parti lehinde bir yönelim duymakta, toplulukta egemen kurum ve duygulara açık olmaktan ötürü de Cumhuriyetçi bir baskı altında kalmaktadırlar. Berlin'deki işçi sınıfından genç seçmenler, sıkı sıkıya örgütlenmiş ve sosyal açıdan meşrulaşmış bir sosyalist çevrede bulunmaktadır; orta sınıftan gençler ise, orta sınıfların ve partilerinin görece zayıf oldukları bir çevrede yetişmektedirler.

Tablo III, bu iki şehirde, yaş, sınıf ve oy vermeme arasındaki bağıntıları göstermektedir. Bu tabloda, bir kere, gençlerin, yaşlılardan daha az oy verdiklerini görüyoruz. İkinci olarak, sınıf durumu göz önüne alınınca, genç seçmenlerle yaşlı seçmenler arasındaki farkın büyüklüğü, sınıflarına göre değişmektedir. Fakat bu değişmenin niteliği, iki şehir arasında kesin bir şekilde ayrı ayrıdır. Sosyalist Berlin'de yaş gruplarının oranları arasındaki fark, orta sınıfta geniş, işçi sınıfında dardır; Cumhuriyetçi Elmira'da ise bu bağıntı tam tersinedir. Elmira'da, orta sınıftan gençlerin kararı onlar için hazırlanmıştır; Berlin'de ise, bu durumda olan işçi sınıfından ilk olarak oy kullananlardır.

Tablo III'ün verileri gençlerin, homojen bir çevrede tercih onlar için hazırlanmış olursa, oy verecekleri ve çatışan zorlamalarla karşılaşırlarsa, oy vermeyi geri bırakacakları varsayımını doğrulamak yöneliminde olmakla birlikte, işçi sınıfından Berlin'lilere orta

sınıftan Elmira'lılar arasında bile gençlerin yine de otuzundan yukarıda olanlara oranla daha az oy verdiklerini ortaya koymaktadır. Bunun da açıklaması, oy verme yaşma yeni giren gençlerin, aynı zamanda yeni yeni aile kurmakta, yeni işler bulmakta, yeni semtlere yerleşmekte ve yeni tanıdıklar edinmekte olmalarıdır — bütün bunlar, siyasal tutarsızlık ve çatışmalar yaratır. Genç bir kimsenin yakın arkadaşları arasında çatışan kanaatları olanlar yaşlı bir kimseninkilerden daha çok olmak eğilimindedirler; çünkü yaşlı kimseler ya kendilerine benzer arkadaş ve tanıdıklar seçerek ya da ortamlarında egemen olan görüşe kendilerini uydurarak türdeş bir çevre kurmak fırsatını bulmuşlardır. Elmira incelemesi, ilk seçmenlerin ancak yarısının siyasal görüşleri bakımından en iyi üç arkadaşlarıyla uyuşabildiklerini ve yüzde 30'unun bu bakımdan, en iyi arkadaşlarının ikisi ya da üçüyle birden anlaşamadıklarını göstermiştir. 35-44 yaşları arasındaki grupta ise, yüzde 75 en iyi üç arkadaşlarıyla anlaşmakta ve en iyi arkadaşlarının ikisi ya da üçüyle anlaşamayan yüzde 10 olmktadır.[79] Bir Fransız incelemesi de, ellisinden yukarı olan koca ve karıların yüzde 97'sinin aynı şekilde oy verdiklerini, ellisinden aşağı olanlar arasında ise bu oranın yüzde 88'e indiğini ortaya koymuştur.[80]

Evlilerle bekârlar arasında hemen her yerde —bekârların evlilerden daha az oy vermesi şeklinde— görülen farklar da, gerçekte ilişkili olduğu yaş farkları gibi, daha istikrarlı yaşayan, toplulukla daha homojen bağları olan ve özellikle, işçilerde daha az coğrafya ve toplum hareketliliği gösteren evliler arasında daha az çapraz-baskı bulunmasından ileri gelmektedir.[81]

---

(79) B. Berelson, P. F. Lazarsfeld ve W. McPhee, op. cit., s. 96-97.

(80) Maurice Duverger, op. cit., s. 48.

(81) Bu «uydurma» bir bulgu değildir. Diğer etkenlerle ilgili olmaksızın doğru çıkmaktadır. 1957'de Stavanger adlı bir Norveç şehirinin oy verme oranı düşük olan, işçi sınıfının yaşadığı bir mahallesinde bile, evli erkek ve kadınlar ortalamanın üstünde oya katılmışlardır - yüzde 76'ya karşılık yüzde 80. En düşük oy kullanma oranı, ayrılmış ve boşanmış kimselerde görülmüştür (erkeklerde yüzde 53, kadınlarda yüzde 63), bu bekârların yüzdesinden de aşağıdır. (Bak. yukarıda anılan yayınlanmamış Norveç araştırması.) Tingsten, seçim istatistikleri üstüne yaptığı geniş incelemesini, bu konuda şu gözlemle özetlemektedir: «evliler, evli olmayanlardan daha aktif bir siyasal ilgi gösterirler.» op. cit., s. 229. G. Bremme, op. cit., s. 56-58'e de bak.

TABLO III

Elmira ve Berlin'deki Oy Verme Yüzdeleri*

Elmira - 1948

Doğum yılı	yaşı	İş adamları ve Büro işlerinde çalışanlar	Ücretli işçiler
1927—1924	21—24	74	35
1923—1914	25—34	75	65
1913—1894	35—54	85	79
1833 veya daha önce	55+	80	82

Berlin - 1950**

Doğum yılı	yaşı	Tiergarten işçi sınıfı mahallesi	Zehlendorf orta ve yukarı sınıflar mahallesi
1930	20	88,9	67,0
1929	21	92,3	71,8
1928	22	90,9	74,3
1927	23	90,9	72,7
1926	24	92,9	76,7
1925—1921	25—29	92,7	77,5
1920—1916	30—34	94,3	81,7
1915—1911	35—39	94,7	84,9
1910—1906	40—44	95,1	88,4
1905—1901	45—49	94,9	89,0
	Her yaş	94,1	85,3

* S. Munke ve A.R.L. Gurland, **Wahlkampf und Machvertschlebung: Geschichte und Analyse der Berliner Wahlen von 3 Dezember, 1950** (Berlin: Institut für Politische Wissenschaft, Duncker und Humbolt 1952), s. 254-55; B. Berelson **et. al., Voting** (Chicago: University of Chicago Press, 1954) adlı kitapta sözü geçen araştırmanın yayınlanmamış verileri.

** Öteki işçi-sınıfı mahalleleri Tiergarten ve başka orta-sınıf mahalleleri Zehlendorf gibidir.

Yukarıda önerme ve ampirik bulgulardan, ilk oy verenler üstüne bir sonuç daha çıkarabilir. İlk seçmenlerin «katılımsal» (ırsî) bir oy verme düzeni göstermesi, yani daha yaşlı seçmen gruplarına oranla daha çok babaları gibi oy vermeleri ve babalarından farklı düşünmeye zorlanırlarsa oy vermekten vazgeçmeleri daha büyük olasılık taşımaktadır. Baba oyuyla, bütün yaş gruplarından

en çok ilk seçmenlerin oyu arasında bir uyuşma olduğunu gösteren veriler, bu varsayımı doğrular.[82]

Çapraz-baskıların üstünde böyle duruşumuz, bu kavramın, büyük çeşitlilik gösteren farklı ampirik gözlemleri açıklamakta ne kadar faydalı olduğunu aydınlatmaya çalışmaktadır. Değinmiş olduğum gibi, belirli bir fark çoğu kere bir başka açıklama yoluyla da açıklanabilir. Fakat «çapraz-baskılar» görece daha basit bir kavram olduğu ve daha az varsayımlar gerektirdiği için, çekici bir açıklama aracıdır. Gerçi, bu kavramın kullanışlılığının daha doğrudan bir denemesi, türlü bireyleri etkileyen nesnel ve öznel çapraz-baskıların yaygınlığını kestirmekle yapılmıştır. Amerikalı iki bilgin, Morris Janowitz ve Dwaine Marvick, 1952 başkanlık seçimleri üstüne yapılan bir araştırmayı yeniden çözümlemişler ve bir kimsenin yaşadığı yerden, sosyo-ekonomik statüsünden ve dininden gelen (Demokrat ya da Cumhuriyetçi partiye yakınlık yaratan nesnel ölçüler) ve bir partiyle kendisini özdeşleştirmesinde, seçim kampanyasının sorunlarına ve adaya karşı tavırında görülen (öznel ölçüler) çapraz-baskıları ölçecek bir araç düzenlemişlerdir. Buna göre, örnekleri meydana getiren kimseler en aşırı Cumhuriyetçi yatkınlıktan yüksek bir Demokrat yatkınlığına kadar çeşitli çapraz-baskı derecelerinde sıralanmışlardır. Bu ölçmeler, iki uçta yer alanların davranışını büyük bir geçerlikle kestirmeyi başarmıştır. Eisenhower tarafına doğru büyük bir baskı altında kalanların yüzde 90'ı Seçim Gününde gerçekten ona oy vermişlerdir; aynı şekilde Stevenson için büyük bir baskı duyanların da yüzde 80'i oylarını bu Demokrat adayın lehine kullanmışlardır. Bu uçların arasında ise, çapraz-baskılar arttıkça ilgili partiye verilen oylar azalmıştır. Oy vermeme de, çapraz-baskıların çoğalmasıyla düzenli olarak yükselmiş, en çok çatışan baskılarla karşı karşıya kalanların arasında yüzde 37 oranına erişmiştir.[83]

Bu bölümde tartışılan bütün çeşitli sebep etkenlerinin gerçeğe yağınlığı, Norveç'in Stavanger şehirinde yapılan bir 1957 seçiminde, oy vermemeyle ilgili veriler tarafından da göze batacak bir açıklıkla ortaya konulmuştur. Bu veriler bütün seçmen kitlesi için, cinsiyet, yaş, medenî hal ve meslek gibi oy verme oranlarını bağımsız olarak etkilediği önerilen bütün değişkenleri göstermekte-

(82) B. Berelson, P. F. Lazarsfeld ve W. McPhee, op. cit., s. 88-93.
(83) Morris Janowitz ve Dwaine Marvick, op. cit., s. 94.

dir. Burada sunulan çözümlemenin gerektirdiği gibi, otuz yaşının altındaki evli olmayan hizmet işçileri arasında çok yüksek oy vermeme oranlarına (yüzde 54) rastlanmıştır. Bu kimseler, tam, oy vermeye zorlayan baskılara en az karşı karşıya kalan, kişilerarası çapraz-baskılara, yüksek sınıfın siyasal değerlerini taşıyanlarla ilişkiye en çok açık olan; hükûmet siyasetinin kendi durumlarıyla ilgisi üstüne pek bilgisi olmayan ve (yaşanımlarmca) siyasal beceri ve anlayış bakımından en az eğitilmiş bulunan kimselerdir. Öteki uçta, en çok bilinci, bilgisi, deneyi ve toplumsal baskısı olan grubu meydana getiren, altmış beşin üstündeki evli erkek serbest meslek sahipleri ve işletme idarecilerinin yalnızca yüzde 2,5'u oy vermekten geri durmuştur.[84]

Bu veriler, burada önerdiğimiz genelleştirilmiş açıklamaların geçerliliğini kendiliklerinden kanıtlamazlar. Ama yine de, sürülerle oy verme istatistiğinde böyle bir takım düzenlilikler (açıklamalar) bulunabilmesi, bana kalırsa, sosyolojik çözümlemenin gücünü gayet iyi göstermekte ve siyasal davranışın burada olanaklı olandan çok daha ince ve sistematik olarak karşılaştırmalı çözümlemelerinin gerekliliğine (ve değerine) işaret etmektedir. Tablo IV'te, bu bölümde ele alman etkenlerin, farklı sosyal grupları etkilemeleri sistemleştirilmeye çalışılmıştır.

Sonuçlar

Siyasal katılmanın toplumsal kökleriyle ilgilenmek, bizi, farklı katılma düzeylerinin demokratik sistemin istikrarı bakımından ortaya koyduğu sonuçları ihmal etmeye götürmemelidir. Bu bölümün başında, katılanlar erişilebilir oldukları için, totaliter devletlerin de demokratik toplumdaki Komünist sendika liderlerinin de, yüksek bir katılma düzeyi sağlamaya çalıştıklarına değinmiştim. Geleneksel bir tutucu oligarşi ya da diktatörlük ile totaliter bir rejim arasındaki en önemli farklardan biri, bunlardan birincisinin katılmayla pek ilgilenmemesi, ikincisinin ise bunu mutlaka istemesidir. David Riesman, totaliter bir toplumda, siyasal ilgisizliğin sistemin tam zafere ulaşmasına karşı büyük bir engel oluşturabileceğini isabetle söylemiştir.[85]

(84) Evvelce anılan yayınlanmamış Norveç araştırmasından.

(85) David Riesman, «Some Observations on the Limits of Totalitarian Power,» **Individualism Reconsidered** (Glencoe: The Free Press, 1954), s. 414-25.

TABLO IV

Oy Verme Oranlarıyla İlgili Sosyal Etkenler
Oy Vermenin Anlamını Kavrama Nedenleri

	Hükûmetin takip ettiği siyasetin ilgisi	Doğrudan doğruya görebilmek	Eğitim iş deneyimi	İlişki - haberleşme	Boş zaman miktarı	Oy vermeye zorlayan sosyal baskı	Çapraz baskıların yokluğu	Oy verme oranı
Yüksek gelir	+	+	+	+	+	+	+	Yüksek
Düşük gelir	+	—	—	—	—	—	—	Düşük
Madenciler	+	+	—	—	—	+	+	Yüksek
Hizmetçiler	—	—	—	—	—	—	—	Düşük
Avrupa'da işçiler	+	—	—	+	—	+	+	Yüksek
Amerika'da işçiler	+	—	—	—	—	—	—	Düşük
Devlet memurları	+	+						Yüksek
Özel memurlar	—	—						Düşük
Buğday çiftçileri	+	+						Yüksek
Üretimlerini pazara götürmeyen çiftçiler	—							Düşük
Yahudiler	+							Yüksek
Yahudi olmayanlar	—							Düşük
Buhran dönemleri	+							Yüksek
Normal dönemler	—							Düşük
Beyazlar						+		Yüksek
Zenciler						—		Düşük
Eskiden yerleşmişler						+		Yüksek
Yeni gelenler						—		Düşük
Yaş 35-55 arası						+	+	Yüksek
55'ten çok						—	+	Orta
35'ten az						—	—	Düşük
Erkekler			+	+	+	+	+	Yüksek
Kadınlar			—	—	—	—	—	Düşük
Totaliter «seçimler»						+		Yüksek

NOT: Karşılaştırılan gruplar bakımından, artı işareti oy verme yolunda daha çok lehte bir durumu, eksi işaretli daha az lehte bir durumu göstermektedir.

Demokratik toplumlar çeşitli katılma düzeyleriyle yaşayabilir; fakat bu farklardan başka başka sonuçlar çıkacağı açıktır. Demokrasi için yüksek bir katılma düzeyinin en iyi olduğuna inananlar, demokratik bir devletin, gelenekçi oligarşinin aksine, vatandaşlarının rızasına dayanmak zorunda olduğu gerçeğine işaret ederler. Nüfusun büyük bir bölümünün ilgisiz ve belirsiz olduğu bir devlet, rızanın var sayılamayacağı ve anlaşmanın gerçekten de zayıf olabileceği bir devlettir. Sonra, siyaset bilimcisi V. O. Key, Jr.'un gösterdiği gibi oy verme oranının düşük olması, hemen her zaman sosyal ve ekonomik açılardan ayrıcalıksız olan grupların yönetimde gereğinden az temsil edildikleri anlamına gelir. Aşağı statülü gruplar arasında düşük oy verme oranlarıyla birlikte pek örgütlenme bulunmaması, bu gibi grupların, üyeleri daha çok katılan, daha ayrıcalıklı ve örgütlenmiş tabakaların isteklerine kulak veren politikacıların ihmalinden çekecekleri olması demektir.[86] Katılma ve temsilin yokluğu, etkili vatandaşlığın ve dolayısiyle, bir bütün olarak sisteme sadakatın da yokluğunu gösterir.

Fakat, demokrasi müminleri için yüksek katılma düzeyleri gereğinin neredeyse kendiliğinden aşikâr olabilmesine karşılık, oy vermeyenlerin nitelikleri ve yüksek oy verme oranlarına ulaşan ulusların bunu hangi koşullarla sağladıkları üstüne daha çok bilgi edindikçe, bazıları yüksek bir katılmanın gerçekten iyi şey olup olmadığım sormaya başlamışlardır. Bir düşünce okulu, düşük oy verme oranlarını, seçmenlerin olup bitenlerden temelde memnunluğunu gösteren deliller sayarak iyi karşılamaktadır. 1936'da siyaset bilimcisi Francis Wilson, bunu şöyle söylemiştir: «seçmenlerinin sadece yüzde ellisinin oylamalara katıldığı bir toplumda, siyasetin bir bakıma, bireyler kitlesinin devletten beklediklerini tatmin ettiği besbellidir. Katılma yüzdesinin, diyelim yüzde 90'ın üstüne çıktığı yerlerde ise, siyasal mücadelenin gerilimlerinin anayasa düzenini parçalayacak sınırlara ulaştığı anlaşılır»[87] Aynı fikri kısa bir zaman sonra, siyasal katılmayı belirleyen öğelerin en iyi çözümleyicisi olan İsveçli Herbert Tingsten, bütün dünyadaki oy verme istatistikleri üstüne yaptığı parlak incelemenin sonucunda

(86) V. O. Key, Jr., **Southern Politics**, op. cit., s. 526-28; ve **Politics, Parties and Pressure Groups**, op. cit., s. 642-43.

(87) Francis G. Wilson, «The Inactive Electorate and Social Revolution,» **Southern Social Science Quarterly**, 16 (1936), s. 76.

ileri sürmüştür. Tingsten, Almanya ve Avusturya gibi çeşitli uluslarda, tam demokrasilerinin parçalanmaya başladığı sırada ulaşılan son derece yüksek oy verme oranlarına işaret etmiş ve yüksek bir oy verme oranının, anlaşmanın çökmesinin bir belirtisi olduğuna dikkati çekmiştir.[88] David Riesman da, ilgisizliğin halkın siyasetle uğraşmaktan daha ilginç yapılacak şeyleri olduğunu yansıtabileceğini söylemiş ve büyük bir ilgisizliğe rağmen, hükümet organlarının ve büyük çaplı kuruluşların pek alâ işlediklerini savunmuştur.[89]

Oy vermeyenlerin nitelikleri üstüne araştırmaların bulgularından da, katılmadaki bir artışın etkileri hakkında karamsar sonuçlara varılabilir. Daha 1928'de Amerikalı siyaset bilimcisi W. B. Munro, katılmanın artmasının demokrasinin işleyişini tehdit edebileceğini, çünkü oy vermemenin geniş ölçüde seçmen kitlesinin en cahil bölümünde görüldüğünü iddia etmiştir.[90] Bölüm IV'te bazıları anlatılan ya da anılan, daha sonraki araştırma ve anket verilerine dayanan incelemeler de; oy vermeyenlerin, oy verenlerden farklı olarak, otoriteci değerleri, demokrasi ve siyasal partiler hakkında kuşkucu düşünceleri, ayrık görüşler ve ırk azınlıkları üstüne hoşgörüsüz duyguları olduğunu ve yönetimde kuvvetli liderleri yeğinlediklerini göstermiştir.[91]

Oy verenlerle vermeyenler arasındaki farkların çoğu doğal olarak, oy vermemenin en az eğitim görmüş ve en yoksul olan sosyal gruplarda toplandığı gerçeğinin bir yan-ürünüdür. Fakat tavırlardaki bu değişiklikler, oy verme oranını etkileyen —cinsiyet, yaş, din, eğitim ve gelir gibi— başlıca sosyal değişkenler bir yana ayrı-

(88) Bak. Herbert Tingsten, op. cit., s. 225-26; bununla karşılaştırılabilecek daha yeni görüşler için bak. W. H. Morris Jones, «In Defense of Apathy,» **Political Studies**, 2 (1954), s. 25; D. N. Hogan, **Election and Representation** (Cork : University Press, 1945), s. 275 v.d.; Harold F. Gosnell, **Why Europe Votes**, op. cit., s. 208 v.d.

(89) Herman Finer, Granville Hicks ve David Riesman'ın, «Political Apathy in America» adlı yazılarındaki Reisman'ın düşüncelerine bak., **The University of Chicago Round Table**, No. 657 (29 Ekim 1950), s. 11.

(90) W. B. Munro, «Is the Slacker Vote a Menace?», **National Municipal Review**, 17 (1928), s. 80-86. David Riesman da, «Tek oy verme oranı yükselsin diye, uykuda gezenleri sandık başına getirmek, demokrasiye hizmet değildir» fikrini ileri sürmüştür. David Riesman, «Private People and Public Policy,» **Bulletin of the Atomic Scientists**, 15 (1959), s. 205.

(91) Bak. Bölüm IV, **Aşağı Sınıfların Sosyal Durumu**.

lınca bile devam etmektedir. Bütün etkenleri ayıran bir incelemede, psikolog Philip Hastings göstermiştir ki, düzenli olarak oy verene kıyasla, oy vermemeyi âdet edinmiş olan bir kimse, sosyal etkinliklerden geri durmakta, uzun vâdeli sorunlardan çok «hemen» olanlarla ilgilenmekte, (siyasal sorunlarda kendinden «üstün» olanlarla düşündüklerini paylaşma dileğinden belli olduğu üzere) «siyasal sorunlar hakkında kendisi için düşünmeyi bile istememekte» ve genellikle «kişisel bir yetersizlik ve güvensizlik duygusu» olduğunu göstermektedir.[92]

Bu veriler, Tingsten'in, «oy veren seçmenlerin birdenbire artmasının, büyük bir ihtimalle gerilimleri ve devlet işlerinin kötü görüldüğünü anlattığı ve demokratik sistemin gerekleri açısından sosyal davranışları sıhhatli olmayan bireylerin oy kullandığını gösterdiği» tezini doğrulamaktadır. Öte yandan, yüksek bir oy verme oranı mutlaka kötü bir şey değildir. Avustralya, Yeni Zelanda, B. Britanya ve İskandinav ülkeleri gibi bir çok istikrarlı demokratik ulusun, A.B.D.'ndekinden çok daha yüksek katılma oranları vardır. Aşağı tabakalar (örgütlenmenin çoğalması, eğitim sisteminin ilerletilmesi ve hükûmet etkinliklerinin kendi menfaatlarıyla ilgisinin kavratılması yollarıyla) seçim sürecine yavaş yavaş sokuldukları takdirde, katılmanın çoğalması demokrasi için kuşkusuz iyi bir şeydir. Ancak, büyük bir buhran ya da etkili bir otoriteci hareket, olağan olarak oy vermemeyi âdet edinmiş kimseleri birdenbire siyaset alanına çekince, sistem tehdit edilmiş olur. Ne yüksek ne de düşük katılma oranlarının kendi başlarına, demokrasi için iyi ya da kötü oldukları söylenemez; bu katılmanın yaygınlık ve niteliği, sistemin gelişmek yahut yaşamak şansını çok daha kesinlikle belirleyen başka etkenleri yansıtmaktadır. Fakat, nüfusun farklı bölümlerindeki ilgisizliğin yaygınlık derecesi ve çeşitli katılma düzeyleri, siyaset sürecinin temelindeki anlaşmayı ve içindeki çatışmayı gerçekten aydınlatmaktadır. Gelecek bölümde bütün demokratik sistemin can-suyu olan devamlı seçim çatışmalarının gerisindeki bölünme kaynaklarının daha doğrudan incelenmesine geçeceğiz.

(92) Bak. Philip K. Hastings, «The Voter and the Non-Voter.» **American Journal of Sociology**, 62 (1956), s. 307; orta sınıftan kimselerle yapılan 70 derinlik görüşmesinin verilerine dayanan bir incelemenin ortaya koyduğu benzer bulgular için bak. Morris Rosenberg, «Some Determinants of Political Apathy,» **Public Opinion Quarterly**, 18 (1954-55), s. 349-66.

BÖLÜM VII

SEÇİMLER: DEMOKRATİK SINIF MÜCADELESİNİN ANLATIMI[1]

Bütün modern demokrasilerde, farklı gruplar arasındaki çatışma, aslında «sınıf mücadelesinin demokratik tercüme»sini temsil eden, siyasal partilerin aracılığıyla anlatımını bulur. Birçok parti sınıf çatışması ya da sınıfa sadakat ilkesini reddetmekle birlikte, ortaya attıkları görüşlerin ve taraftarlarının çözümlenmesi, onların da çeşitli sınıfların çıkarlarını temsil ettiğini gösterir. Dünya çapında yapılabilecek başlıca genelleme şudur ki: partiler daha çok ya aşağı sınıflara ya da orta ve yukarı sınıflara dayanırlar. Bu genelleme, Avrupa'nın sınıf-ayrımı kalıbına ötedenberi bir istisna sayılan Amerikan partileri için bile doğrudur. Demokratlar, tarihlerinin başından beri toplumun alt tabakalarından destek görmüşlerdir; Federalist, Whig ve Cumhuriyetçi partiler ise, daha ayrıcalıklı grupların sadakatını sağlamışlardır.[2]

Tabiî, bu genellemelerin önemli ayrıkları olmuştur; sınıf da, toplumdaki parti desteğiyle bağıntılı yapısal bölünmelerden sadece

---

(1) Bu yerinde deyiş, Dewey Anderson ile Perey Davidson'un **Ballots and the Democratic Class Struggle** (Stanford: Stanford University Press, 1943) kitabının adından alınmadır. Bu kitapla, bir de bundan önceki, sosyolog Stuart A. Rice'ın **Quantitative Methods in Politics**'i (New York: Alfred A. Knopf, 1928), siyasal davranış alanında ilk Amerikan klasikleri olarak anılmaya lâyıktır. Rice 1924'te ilk örtü (panel = tekrarlanan görüşme) incelemesini yapmış, kanun koyucuların oy verme davranışını ilk olarak istatistiklerle incelemiş ve zaman devreleri boyunca parti tutmadaki değişmelerle iş hayatındaki alçalıp yükselmeler arasında korrelasyonlar bulmuştur. Anderson ile Davidson da, 1930'ların başlarında hangi seçmenlerin tuttukları partiyi değiştirdikleri konusunda çözümlemeler yapmışlardır.

(2) Amerikan siyasetinin daha ayrıntılı bir incelemesi için bak. Bölüm IX.

biridir. Birden çok önemli dinin bulunduğu ya da dincilerle laiklerin arasında kesin bir ayrılığın olduğu her ülkede, dinî farklar şu ya da bu partinin tutulmasına katkı yapmıştır. Bazı ülkelerde, dinî inançlar, belirli kiliselerin ihtiyaçlarını karşılamaya adanmış dinî siyasal partilerin kurulmasına temel olmuştur. Bunun gibi ülkelerin içindeki ırk ya da milliyet bölünmeleri de, belirli partilerle grupların kendilerini özdeşleştirmelerinde ya da ırk veya milliyet partilerinin kurulmasında kendini göstermiştir. Gerçi, din ve ırk farkları sosyo-ekonomik bölünmelerle üstüste gelmiş, böylelikle sınıf ve ırk desteğinin bir karışımı ortaya çıkmıştır. A.B.D., Kanada, B. Britanya ve Avusturalya'da tutucu partileri, hali vakti daha yerinde olanlar, Anglikan-Episkopal Kilisesi ve Kongregasyonalistler gibi tarihen ayrıcalıklı mezheplerin üyeleri ve statüsü en yüksek olan (aynı zamanda oransız bir şekilde zengin bireylerden meydana gelen) ırk grubu desteklemiştir.

Bölge sadakatları da, parti tutmayı etkiliyen bir başka önemli etkendir. Bir çok ülkelerde, belli bölgelerin şu ya da bu partiye tarihsel bir sadakatı gelişmiş ve bu bağlılığı yaratan olay önemli olmaktan çoktan çıkmış olmasına rağmen, sadakat devam etmiştir.

Belki A.B.D. hariç, üstüne veriler bulunan hemen her ülkede kadınlar erkeklerden çok tutucu partileri desteklemek yönelimindedirler. Fakat bu bağıntı, bundan önce sözü geçen dört bağıntıdan biraz farklıdır, çünkü kadınların tuttuğu partilerin erkeklerinkine karşı kadınların ayrı sosyal rollerinden ve bu durumun onlara tutucu partilerle özdeşleşen değerleri kabul ettirmesinden ileri gelmektedir.

Siyasal kanaat ve sadakatları etkileyen altıncı bir etken de yaştır; bu konuyu Bölüm VII'de daha ayrıntılı olarak ele alacağız. Ancak, ötekilerin tersine yaşla parti tutmak arasında düzenli ve açık-seçik bir korrelasyon yoktur. Bazı ülkelerde ve tarih dönemlerinde, genç seçmenlerin (yahut yaşlıların) solda bulunması daha olasıdır; başka ülkelerde ve tarih dönemlerinde ise, aynı grup tutucu olur. Çeşitli yaş grupları, siyasal ortaklarına, kendi kuşaklarının belirli deneyimlerine göre tepki gösterirler. Parti tutma üstüne herhangi bir çözümleme, yaşı, siyasal farklılaşmanın kaynaklarından biri olarak hesaba katmak zorundadır; fakat parti çatışması; bir yaş çatışması diye yorumlanamaz.

Şehir nüfusuyla köylük yerlerde yaşayan nüfus arasındaki farklar da, birçok ülkelerde ayrılmanın ek temellerinden birini

meydana getirmiştir. Bazı memleketlerde taşra nüfusu bağımsız bir tarım partisinin belkemiğini oluşturur, diğerlerinde çiftçiler başka büyük partilerle özdeşleşirler. Memleketin başka yerlerinden farklı olarak bir köylük yerde yaşayanlar grubu ve bu grubun gereksinimleri kavramı, ekseriya, çoğu taşra toplumlarının, şehirlerdeki gibi zenginlerle fakir ve ırk, din, bölge grupları arasında bölünmüş olarak içinden farklılaşmış olduğu gerçeğini gizler. Çeşitli tahıl bölgeleri arasındaki farklar da, önemli bir ayrılma kaynağı olmuştur. Örneğin, bir çok ülkelerde buğday çiftçileri, karışık tahıllar yetiştiren çiftçilerden çok daha radikaldir.

Sosyal sınıf olmayan bir çok çıkarların ve grupların parti mücadelesine katıldıkları gerçeği, sosyolog ve siyaset felsefecisi MacIver'in değindiği gibi, «parti sisteminin varlık nedeninin, kanaatların sağdan sola sıralanması» olduğu tezini bozmaz. «Sağ, her zaman yukarı ya da egemen sınıfların çıkarlarıyla birlik olan parti bölümüdür; sol, aşağı ekonomik ya da sosyal sınıfları ifade eden bölümdür; merkez de orta sınıflarındır. Bu ayraç tarih boyunca geçerli görünmektedir. Tutucu sağ, yerleşmiş ayrıcalıkları, hakları ve güçleri savunmuş - sol da bunlara saldırmıştır. Sağ aristokrasiye, doğum veya servet hiyerarşisine eğilim göstermiş; sol ise yoksulları tutarak, olanak ve fırsatların eşitleştirilmesi için savaşmıştır. Demokratik koşullar altında, savunma ve saldırma sınıf adına değil, ilke adına yapılmış, fakat çatışan ilkeler, geniş ölçüde başka başka sınıfların çıkarlarına denk düşmüştür.[3]

«Sol», «liberal» ve «ilerici» gibi terimlerle «sağ», «tutucu» ve «gerici» gibi karşıtları, bir çok farklı sorun esasına göre tanımlanmıştır. Siyasal demokrasi-monarşi, açık pazar sistemi-geleneksel ekonomik sınırlamalar, laiklik-kilisecilik, tarım reformu-toprak ağalığı ve şehirlerin köylük yerleri sömürüsü, sosyal reformlar-

(3) Robert M. MacIver, **The Web of Government** (New York: Macmillan, 1947), s. 216, 315. Sosyolojisi çatışma sorunlarına pek önem vermiyor ve toplumdaki birlik derecesi üstünde fazlasıyla duruyor diye eleştirilen Talcott Parsons'un, Amerikan siyasal tarihinin ve seçim yarışmalarının solla sağ (değişme ve aşağı tabakalara yönelmiş olanlarla daha çok istikrar ve zenginlerin gereksinimleriyle ilgilenenler) arasında süregelen bir çatışmanın terimleriyle çözümlenmesi gereğinde ısrar etmesi çok ilginçtir. Bak. «Voting and the Equilibrium of the American Political System,» E. Burdick ve A. Brodbeck (derleyenler), **American Voting Behavior** (Glencoe: The Free Press, 1959), s. 88.

Laissez faire, sosyalizm-kapitalizm. Bu sorunların birinde «sol»u tutan parti ve sosyal gruplar, bir başkasında hiç de «sol» da olmayabilirler; hem sol hem de sağ partilere karşı koymak için bir de «merkez» çıkmıştır. Gerçi yine de, belli bir dönem ve yerde, partileri bir sol-sağ çizgisinin üstüne yerleştirmek çoğu kere olanaklı olmaktadır.[4]

Eşitlik ve sosyal değişim sorunu, son iki-üç kuşaktır çoğu ülkelerde en ileri gelen sorun olmuş ve demokrasi-monarşi, kiliseciliklaiklik gibi daha eski sol-sağ sorunlarıyla üst üste gelmiştir. Bugün sol-sağ boyutunu çaprazlamasına kesen en önemli problem, daha önce tartıştığımız «siyasal demokrasi mi olsun totaliterlik mi» sorusudur.[5] Bazı ülkelerde belgelerle gösterdiğim üzere, geleneksel sol oyların büyük çoğunluğu totaliter Komünist partilerine gitmektedir; başka ülkelerde ise, geleneksel orta ve sağ oyları çeşitli «faşizm» şekillerine akmıştır. Fakat bu gibi hallerde bile, ekonomi ve tabakalaşmayla ilgili sol-sağ sorunları, büyük olasılık seçmenlerin kafasından çıkmaktadır. Parti mücadelesi herşeyden önce, sınıflar arasında bir çatışmadır; ve siyasal partilerin desteklenmesi konusunda en önemli gerçek şudur ki, iktisaden gelişmiş hemen her ülkede düşük gelirli gruplar daha çok sol partilere, yüksek gelirli gruplar ise daha çok sağ partilere oy verirler.

Düşük ve yüksek gelirli grupların siyasal tercihleri arasındaki bir çok ülkeler için tipik olan farklar, Fransız ve İtalyan partilerini destekleyenler bakımından Tablo I ve II'de gösterilmiştir. Her iki ülkede de, endüstri ve tarım işçileri Komünistleri ve İtalya'da sol

---

(4) M. Duverger, **Political Parties** (London: Methuen and Co., 1954), s. 215-16, 228-39; M. Duverger, «Public Opinion and Political Parties in France,» **American Political Science Review**, 46 (1952), s. 1069-78. Bu ele alış biçimi, doğal olarak sosyal değişim üstüne tamamiyle farklı görüşleri olan ve uygulamada biribirlerine can düşmanı olabilen partileri bir arada gruplamaktadır. Böylelikle «sol» ve «sağ»ın daha ince dereceleri ihmal edilmekte ve yerel özerklik mi - merkeziyetçilik mi, milletlerin kendi kaderlerini tayin etmeleri mi - emperyalizm mi, en yenisi, siyasal demokrasi mi - totaliterlik mi gibi, zaman zaman sol-sağ boyutlarını büsbütün çaprazlamasına kesen başka bir takım sorunlara bakmamaktadır.

(5) Edward Shils'in «Authoritarianism: 'Right' and 'Left',» adlı yazısına da bakın: R. Christie ve M. Jahoda (derleyenler), **Studies in the Scope and Method of 'The Authoritarian Personality'** (Glencoe: The Free Press, 1954), s. 24-49.

TABLO I

Fransa'da Çeşitli Meslek Gruplarının Siyasal Partileri Desteklemeleri 1956*

	Endüstri işçileri	Tarım işçileri	Büro işlerinde çalışanlar	Memur ve öğretmenler	Tüccarlar	Çiftlik sahipleri	Serbest meslekler
Komünist	% 39	% 37	% 16	% 14	% 7	% 5	% 11
Sosyalist	31	19	33	48	21	17	23
Radikal	11	13	7	21	12	13	20
M.R.P. (Katolik)	8	9	21	9	17	14	13
Bağımsız	3	17	11	3	21	45	20
U.R.A.S. (De Gaulle)	4	—	10	5	3	4	8
Poujade	4	4	2	—	19	2	5
Toplam	% 100	% 99	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100
(Sayı)	(169)	(67)	(61)	(58)	(81)	(180)	(64)

(*) Institute national d'études demographiques'in 1956 Mayısında yaptığı memleket çapında bir kamu oyu araştırmasının kartlarından yazar tarafından hesaplanmıştır. Bu verileri kullanmama izin verdiği için Alain Girard'a teşekkür borçluyum.

1954**

Meslek	Endüstri işçileri			Çiftçiler			
Ekonomik Düzey	B	C	D	A	B	C	D
Parti tercihi	Ortalamanın üstünde	Ortalama	Yoksul	Zengin	Ortalamanın üstünde	Ortalama	Yoksul
Komünist	% 18	% 40	% 45	% 4	% 9	% 27	% 43
Sosyalist	41	27	22	12	28	14	10
Radikal	4	7	5	9	12	24	10
M.R.P.	17	7	10	12	12	10	10
Bağımsız	18	15	18	60	30	23	26
R.P.F. (De Gaulle)	2	5	—	3	8	1	—
Toplam	% 100	% 101	% 100	% 100	% 99	% 99	% 99

(**) J. Stoetzel, «Voting Behavior in France,» **British Journal of Sociology**, 4 (1955), s. 118-19'dan yeniden hesaplanmıştır.

(Nenni'ci) sosyalistleri kuvvetle tutmakta, orta ve yukarı sınıflar ise merkez ve sağ partilerini desteklemektedir.

Bu kalıp genellikle doğru olmakla birlikte, gelir gruplarının içinde bir hayli çeşitlilik vardır. Orta gelir gruplarından büro işlerinde çalışanlarla öğretmenler, Fransa'da ılımlı sosyalistleri ve İtalya'da Saragat (sağ-kanat) sosyalistlerini kuvvetle desteklemek-

TABLO II

İtalya'da Meslekler ve Parti Tercihleri*
(1953 - Yalnız Erkekler)

	Meslekler									
		Çiftlik						İşçiler (Sosyo - ekonomik düzeyler)		
	İşverenler, serbest meslek sahipleri	Büyük çiftlik sahibi	Küçük çiftlik sahibi	Yarıcı	Tarım işçisi	Zanaatçılar	Büro işlerinde çalışanlar	Orta	Yukarı-aşağı	Aşağı
Komünist	%—	%5	%4	%33	%58	%7	%5	%24	%31	%53
Nenni : Sosyalist	6	5	4	10	11	17	3	16	32	25
Saragat : Sosyalist	11	5	15	3	2	15	26	12	13	3
Cumhuriyetçi	2	5	—	—	—	4	—	4	1	—
Hıristiyan Demokrat	41	29	41	33	17	23	42	36	10	9
Liberal	22	29	10	2	—	4	—	4	—	3
Kıralcı	6	14	10	8	—	15	13	—	5	3
Neo-Faşist (M.S.I.)	11	9	15	11	12	15	11	4	8	3
Toplam	%99	%101	%99	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100
(Sayı)	(46)	(21)	(71)	(61)	(64)	(53)	(38)	(25)	(78)	(32)

(*) M.I.T. Uluslararası İncelemeler Merkezi için **International Public Opinion Research** örgütünün yaptığı memleket çapında bir kamu oyu araştırmasının kartlarından yazar tarafından hesaplanmıştır.

tedirler. Aşağı gelir gruplarının içindeki hayli geniş çeşitlilik de bu tabloda gösterilmiştir. İşçinin ekonomik düzeyi ne kadar düşükse, Komünistlere oy vermek ihtimali o kadar yüksektir. Daha yüksek gelirli işçiler, ılımlı sosyalist veya merkez partilerini yeğlemektedir.

Aynı kalıp, istikrarlı çift-parti sistemi olan ülkelerde de geçerlidir. Tablo III'ün gösterdiği gibi, B. Britanya'da sosyal yapının yukarılarına doğru çıkıldıkça İşçi partisini tutanlar azalmakta, sonuçta büyük iş adamları ve yüksek düzeyli serbest meslek sahipleri arasında partiyi destekleyenler bu sınıfın yüzde 10'unun altına düşmektedir. A.B.D.'nde de hemen tamamıyla aynı kalıplar Demokratlarla Cumhuriyetçilerin taraftarlarını farklılaştırmaktadır; bu noktayı Bölüm IX'da ayrıntılarıyla belgeleyeceğiz.

TABLO III

1951'de Büyük Britanya'da İşçi Partisine veya Tutucu Partiye Oy Veren Çeşitli Mesleklerden Kimselerin Tahmin Yüzdesi*

	Tutucu %	İşçi %
İşadamları Grubu		
Yüksek iş adamları	80	8
Orta iş adamları	73	10
Küçük iş adamları	64	15
İş idarecileri	65	19
Serbest Meslek Sahipleri Grubu		
Yukarı serbest meslek sahipleri	78	6
Aşağı serbest meslek sahipleri	52	24
Büro İşlerinde Çalışanlar Grubu		
Yukarı büro işlerinde çalışanlar	63	13
Aşağı büro işlerinde çalışanlar	48	29
Ara Grubu	41	39
Kol İşçileri	28	51
Bütün Ergin Nüfus	40	41

(*) John Bonham, **The Middle Class Vote** (London: Faber and Faber, 1954), s. 129 ve 173. Kol işçileriyle ilgili yüzdeler, s. 173'teki bir grafikten derlenmiştir. Bütün yüzdeler **British Institute of Public Opinion**'un araştırma verilerine dayanarak tahmin edilmiştir. Bu iki büyük partinin sağladıkları yüzdeler toplamıyla % 100 arasındaki fark, oy vermeyen veya üçüncü bir partiye oy veren seçmenlerden ileri gelmektedir.

Sınıf durumunun siyasal davranışları etkilemesinin yaygınlığı üstüne daha da ilginç deliller, gerçek bir parti yarışmasının olmadığı bir ülkeden, Komünist Polonya'dan gelmektedir. 1957'de Polonyalı genç sosyolog Andrzej Malewski, çeşitli işlerde çalışanların arasındaki gelir farklarının hangi seviyede olması gerektiğiyle ilgili davranışlar üstüne bir kamu oyu araştırması düzenlemiştir —bu, kapitalist ülkelerde solcu veya tutucu görüşlü olmakla yakından ilgili bir sorundur.' Malewski, kapitalist ülkelerde olduğu gibi, şu sonuçlara varmıştır: «kişilerin gelirleri ile gelir farklarının azami haddi üstüne görüşleri arasında kuvvetli bir korrelasyon vardır... Araştırma, fabrika işçilerinin, teknisyenlerin, *intelligentsia*'nın içindeki (öğretmen, postacı, sosyal hizmet memuru, gibi) düşük gelirli belli grupların eşitlikçilikten yana olduklarını göstermiştir. Öte yandan, çoğu yüksek gelir olanaklarına sahip olan kimseler arasında ise, olumsuz bir davranış egemendir». Aşırı uçlarda, kendileriyle konuşulan idarecilerin yüzde 20'sine karşılık Polonyalı işçilerin yüzde 54'ü «görece eşit gelirler»e taraftar olduklarını söylemişlerdir. İdarecileri nyüzde 55'i çok dar bir gelir yelpazesine kuvvetle karşı koymuşlardır, kol işçileri arasında ise bu oran yüzde 8'dir. Demek ki, Komünist bir memlekette de, daha az ayrıcalıklılarla daha çok ayrıcalıklılar arasındaki mücadele, Batı'da benzer yerleri olan tabakalarla karşılaştırılmaya elverişli tavırlarla yansımaktadır. Tek önemli fark şudur ki, Komünist bir memlekette «gelir yelpazelerinin sınırlandırılmasından yana olanlar da, buna karşı olanlar da, çoğuncası solun geleneksel sloganlarını kullanmaktadır.»[6]

Bu yaygın kalıbın en basit açıklaması, ekonomik kişisel çıkardır. Solcu partiler eşitlik yönünde sosyal değişimin araçları olarak kendilerini ortaya koyarlar; düşük gelirli gruplar ekonomik durumlarını düzeltmek için bu partileri tutar, yüksek gelirli gruplar ise

(6) Aktarılan sözler ve istatistikler, Andrzej Malewski'nin henüz yayınlanmadığı anlaşılan ve Leopold Lebedz'in **Sociology and Communism 1957-1958** adlı kitabında kısmen çevirisi yapılan bir incelemesindendir (London: Soviet Survey, 1959), s. 10. Bu incelemeden, daha geniş olarak şu yazıda bahsedilmektedir: Zeigniew Socha, «Postawy wobee egalitaryzmu,» (Eşitlikçiliğe Karşı Tavırlar), **Przeglad Kulturalny**, No. 3 (333), Varşova, 15 Ocak 1959. Danimarka'da «Sosyal Demokrat partinin görece popülerliği sürekli artarken sosyal statüsü düşmekte, tutucularda da bunun tersi olan düzenlilik görülmektedir.» K. Svalastoga, **Prestige, Class and Mobility** (Copenhagen: Scandinavian Universies Press, 1959), s. 264-65.

ekonomik avantajlarını korumak için onlara cephe alırlar. İstatistik verileri sınıf etkenlerinin siyasal davranıştaki öneminin delilleri olarak gösterilebilirler.

Gerçi, (eğitim, gelir, statü, iktidar, meslek veya mülkiyet statüsüyle ölçülen) sınıf durumuyla siyasal görüşler ya da parti tercihleri arasındaki bu bağıntı tutarlı olmaktan uzaktır. Birçok yoksul kimseler tutuculara oy verirler, bazı zenginler de sosyalist yahut Komünisttir. Bu sapmaların açıklamasının bir kısmı yukarıda yapılmıştı: belirli hallerde, dinî inanç gibi başka karakteristikler ve grup bağları, yüksek veya alçak sosyal ve ekonomik durumdan daha ağır basarlar. Fakat sapmalar, tabakalaşma sisteminin kendisinin karmaşıklığının da bir sonucudur. Modern toplumda, insanların sınıf yapısındaki yerleri dengeli olmadığı için, çatışan siyasal sonuçları olan türlü türlü deneyler geçirirler ve baskılar duyarlar. Bazı memurlar gibi, bir takım insanların güçleri vardır, ama gelir ya da statüleri düşük olabilir; bir çok aydın gibi bazılarının da meslekî saygınlıkları yüksek fakat gelirleri düşük olabilir. Bazı etnik azınlıkların üyeleri ya da yeni zengin iş adamları gibi, görece yüksek bir gelirle birlikte düşük bir sosyal statü bulunabilir. Sosyal durumlarının bazıları onları tutucu olmaya yatkın kılabilir, bazıları ise daha sol bir siyasal görüşe götürebilir. Bu gibi çatışan sosyal baskılarla karşılaşınca, bazı kimseler bu baskılardan birine ötekinden daha çok tepkide bulunur; böylelikle sınıfının oy verme kalıbından sapma gösterir.

Bu çatışan ve üstüste gelen sosyal durumların, aşağı sınıflar tabanına dayanan solcu partilere verdiği zarar, büyük olasılıkla tutucu sağa olan zararından daha çoktur. İnsanlar kendilerini daha iyi bir durumda görmek için durmadan çabalarlar ve statü niteliklerinden bir kısmı bu benlik değerlendirmeleri bakımından olumlu, bir kısmı da olumsuz etki yapar. İnsanların çevreleri ve kendileri üstüne izlenimlerini, kendilerinin başkalarına üstün oldukları duygusunu azamileştirecek şekilde düzenleyeceklerini kabul etmek mantıklı görünmektedir. Dolayısıyla, büro işinde çalışan, işinin orta-sınıf statüsüne benzerliği üstünde ısrar edecektir (bu noktayı daha aşağılarda ele alacağız); düşük gelirli beyaz işçi kendini Zenciden üstün sayacaktır, vb. Toplumsal akışkanlık araştırmalarında toplanan türlü deliller, yaptıkları iş gereğince yukarıya doğru akışkan olanların, kendilerini hâlâ eski statülerine bağlayan karakteristiklerinden kurtulmaya çalıştıklarını göstermekte-

dir. Başarıya ulaşan bir kimse, çoğuncası, gerçekten oturduğu mahalleyi değiştirir, yeni, daha yüksek statülü arkadaşlar arar, müdavimlerinin daha yüksek statülü oldukları bir kiliseye gitmek için eskisini bırakır ve daha tutucu davranarak oy verir. Tutucu partilerin saygın sınıflarla özdeşleştirilmek gibi bir avantajları vardır; bu özellikleri, solun aşağı tabakalara çekici gelmesini bastırmalarına yardım eder.

Belirli statü çekişmelerinden sağ siyasal yönelimin mi sol siyasal yönelimin mi doğacağını her zaman önceden kestirmek olanaklı olmamakla birlikte, bu kavram çelişkili sosyal durumların yarattıkları gerilimlerden çıkan siyasal değerlerdeki değişmelerin kaynağına işaret etmektedir. Bir statü uyuşmazlığı, eski fakat gerileyen bir yukarı sınıfın siyasal yönelmelerinde daha liberal olmasına bile yol açabilir. Örneğin, Britanya siyasetinin çoğu gözlemcileri Tory (Muhafazakâr parti) sosyalizminin ortaya çıkmasının, yani ondokuzuncu yüzyıl Britanya tutucularının işçi sınıfına yararlı reformlar yapmayı istemelerinin, eski toprak sahibi İngiliz Aristokrasisinin statü ve iktidarını tehdit eden yükselme durumundaki iş adamları sınıfına karşı duydukları düşmanlığın bir sonucu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bununla karşılaştırılabilecek olan Amerikan yukarı sınıf liberalizminin bazı kaynakları da daha ayrıntılı olarak Bölüm IX'da ele alınacaktır.

Fakat, daha ayrıcalıklı tabakaların siyasal davranışındaki değişmeler, siyaset çözümlemesinin çok ilginç konularından birini oluşturmakla birlikte, insanların siyasal bağları bakımından neden farklı olduklarını söylememizi olanaklı kılan eldeki güvenilir verirler, daha çok, nüfusun büyük bölümleri, özellikle işçi ve çiftçiler hakkındadır. Çeşitli büyük bölgelerdeki oy verme kalıpları üstüne kamu oyu ölçme ve incelemeleri, şehirli orta ve yukarı sınıfların çoğu bölümleri için henüz karşılaştırmalı bir uluslararası düzeyde ele alınamayacak bir şekilde, işçi ve köylülerin çeşitli tiplerini istatistiklerle ortaya koyabilmektedir. Onun için, bu orta ve yukarı sınıf gruplarının siyasal bağlarının değişmeleri üstüne yapılacak tartışma Amerikan materyeli ile sınırlandırılmış ve bu kitabın gelecek kısmında (Bölüm IX ve X) sunulmuştur. Bu bölüm ise daha çok aşağı ve geniş tabakaların siyaseti üstünde duracaktır.

Tablo VI, aşağı gelir grubundaki bu değişmelerle ilgili sosyal karakteristiklerin bir özetini vermektedir; aşağı gelir grubu sözüy-

le —çoğu işçiler, çalışan çiftçiler, aşağı büro işlerinde çalışanlar gibi— yaşama standartları, yerel orta sınıf ölçüleriyle yoksul'dan ancak-yeter-e kadar olan kimseler anlatılmak istenmiştir. Uluslararası siyasal davranışı karşılaştırırken, bundan daha kesin bir sınıflandırma yapmak güçtür.

Bu genellemelere, A.B.D., Arjantin, Şili, Brezilya, Kanada, Avusturalya, Japonya, Hindistan, Finlandiya, Norveç, İsveç, Danimarka, Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, Avusturya, İtalya, B. Britanya, Macaristan v.b. dahil olmak üzere pek çok ülkenin kamu oyu ölçme veya araştırma verilerinin incelenmesine dayanarak varılmıştır.[7]

TABLO IV

Çeşitli Ülkelerde Düşük Gelirli Grupların Sola Oy Vermesindeki Değişmelerle İlgili Sosyal Karakteristikler*

Yüksek Sol Oyu	Düşük Sol Oyu
Büyük şehirler	Küçük şehirler, taşra
Büyük fabrikalar	Küçük fabrikalar
İşsizlik oranı yüksek gruplar	İşsizlik oranı düşük gruplar
Irk ya da din azınlığı grupları	Irk ya da din çoğunluğu grupları
Erkekler	Kadınlar
Ekonomik açıdan ileri bölgeler	Ekonomik açıdan geri bölgeler
Kol işçileri	Büro işçileri
Belirli meslekler:	Belirli meslekler:
— Madenciler	— Hizmetçiler, hizmet sektöründe çalışanlar
— Balıkçılar	— Köylüler, ancak kendilerine yetecek kadar üretim yapan çiftçiler
— Tüccar çiftçiler	
— Denizciler, dok işçileri	
— Orman işçileri	
Sıra işçileri	Yetişkin işçiler

(*) Bu kalıpların belli başlı istisnaları aşağıda ele alınacaktır.

(7) Yayınlanmış kaynakların çoğu bu kitabın çeşitli yerlerinde anılmıştır, onları burada tekrarlamayacağım. Bu bölümde ortaya konulan bir çok yargı, ilmî veya ticarî araştırma kuruluşlarının yaptıkları incelemelerin henüz yayınlanmamış olan çözümleme sonuçlarına dayanmaktadır; bu kuruluşlar, ya IBM kartlarının kopya takımlarını bana vererek ya da ricam üzerine yeni hesaplar yaparak yardım ettiler. Çeşitli ülkeler üstüne bu gibi

Sola Oy Verme : Grup Gereksinimlerinin Bir Sonucu

Sola oy verme, genellikle bir hoşnutsuzluk ifadesi, gereksinimlerin karşılanmamış olduğunun bir belirtisi diye yorumlanır. Oy verme davranışını inceliyenler şu gereksinimlerin büyük önem taşıdığını öne sürmüşlerdir :

(1) Gelir güvenliği gereksinimi. Bu, daha yüksek gelirli olmak isteğiyle sıkı sıkıya bağlıdır; gerçi, sözgelimi devresel işsizliğin ya da ürün fiyatlarında bir düşmenin etkisi de kendi başına önemli görünmektedir.

(2) Tatmin edici iş gereksinimi - kişinin kendisini kontrol etmesine ve kendisini anlatmasına olanak veren ve keyfi otoriteden bağımsız olan bir iş.

(3) Statü gereksinimi - bir kimsenin değerinin toplumca tanınması ve sosyal ilişkilerde alçaltıcı ayrımlardan bağımsız olmak.

Şimdi, bu listenin terimlerine göre çeşitli grupların nasıl oy verdiklerini görelim.

GELİR GÜVENSİZLİĞİ

Düşük gelirli kategorideki —tek tahıl eken çiftçiler, balıkçılar, madenciler, oduncular gibi— belli meslek grupları aşırı gelir güvensizliği sıkıntısı çekerler; bu grupların tarihinde yüksek sola oy verme oranları görülür.

«Yükselme ve düşme» arasındaki zikzaklar çizen bir tarım ekonomisinin prototipi, kuzey Amerika'nın buğday bölgesidir. Buhran ya da kuraklık veya her ikisi birden, kurulalı beri her nesilde buğday kuşağını vurmuştur. Bu bölgenin siyasal davranışı üstüne bir çok inceleme yapılmıştır; hepsi de ekonomik buhran sırasında buğday çiftçilerinin, çiftçilerin en solcusu olduğunda söz birliği etmişlerdir. A.B.D.'nde *Greenbackers, Populists* ve *Non-Partisan League*

---

verileri toplayan bir takım iyi derlemeler vardır. Bak. J. J. de Jong, **Overheid en Onderdaan** (Wageningen : N. V. Gebr, Zomer and Keunings Uitgeversmij, 1956), özellikle s. 75-121, **passim**; Michael P. Fogarty, **Christian Democracy in Western Europe** (London : Routledge and Kegan Paul, 1957), özellikle s. 352-76; Hadley Cantril (derleyen), **Public Opinion, 1935-1946** (Princeton : Princeton University Press, 1951), özellikle A.B.D. için s. 602, 623, 627 ve 630, B. Britanya için s. 197.

ile Kanada'da *Progressive, Social Credit ve Cooperative Commonwealth Federation* gibi bütün büyük tarımsal radikal hareketlerin belkemiğini bu çiftçiler oluşturmuştur.[8] Kuzey Amerika'da yerel düzeyinin üstündeki tek sosyalist yönetim, tek tahıllı bir buğday bölgesi olan Saskatchewan eyaletinin *Cooperative Commonwealth Federation* idaresidir.

Dünyanın başka yerlerindeki tek tahıl yetiştirip satan çiftçiler üstüne incelemeler, böyle kimselerin de çoğu kere (önceden gördüğümüz gibi) otoriteci nitelikte olan devresel protesto hareketlerini desteklemek yönelimde olduklarını göstermiştir.[9] Buna karşılık, ürünleri çeşitli olan, dünya pazarlarından çok yerel pazarlara dayanan ve gelir düzeyleri istikrarlı ve güvenli olan çiftçiler, çok düşük miktarda, ancak geçinebilecek kadar para kazansalar bile tutucu partileri tutmak yönelimindedirler.

Ulusal veya uluslararası pazarlara satış yapan balıkçıların durumu da buğday çiftçilerininkiyle aynıdır ve bütün dünyada tüccar balıkçılar sola oy verirler. Norveç'te Storting'e (Meclise) giren ilk işçi temsilcileri, bir balıkçılık bölgesinden seçilmişlerdir.[10] İzlanda'da balıkçılar, İskandinavya'nın ikinci büyük Komünist partisini tutarlar.[11] André Siegfried, 1913'te Batı Fransa'daki oy verme ista-

(8) S. M. Lipset, **Agrarian Socialism** (Berkeley: University of California Press, 1950); J. D. Hicks, **The Populist Revolt** (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1931); S. A. Rice, **Farmers and Workers in American Politics** (New York: Columbia University Press, 1924), Bölüm II; V. O. Key, Jr., **Politics, Parties and Pressure Groups** (New York: Crowell, 4'üncü basım, 1952), Bölüm II; C. B. MacPherson, **Democracy in Alberta** (Toronto: University of Toronto Press, 1953).

(9) A. Siegfried, **Tableau politique de la Franse de l'ouest sous la troisieme république** (Paris: Librairie Armand Colin, 1913), Bölüm 44; R. Heberle, **From Democracy to Nazism** (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1943), Bölüm III; Charles P. Loomis ve J. Allen Beegle, «The Spread of German Nazism in Rural Areas,» **American Sociological Review**, 2 (1946), s. 724-34; S. S. Nilson, **Historie et sciences politiques** (Bergen: Chr. Michelsens Institut, 1950); S. S. Nilson, «Aspects de la vie politique en Norvege,» **Revue française de science politique**, 3 (1953), s. 556-79.

(10) E. Bull, **Arbeiderklassen i Norsk Historie** (Oslo: Tilden Norsk Forlag, 1948).

(11) S. S. Nilson, «Le Communisme dans les pays du nord - les élections depuis 1945,» **Revue française de science politique**, 1 (1956), s. 167-80. **From Democracy to Nazism**, op. cit., s. 104'te Rudolf Heberle solcu partilerin Schleswig-Holstein'daki balıkçılar arasındaki başarısını anlatmaktadır.

istikleri üstüne öncü incelemesinde, balıkçıların kuvvetli bir solcu grup olduklarını ortaya koymuştur.[12] Brintanya Columbiası'nın balıkçıları solcu sendikalar için güçlü bir destek kaynağıdır.[13] A.B.D.'nde Batı Kıyısının balıkçıları, çoğu kendi teknelerinin tam ya da yarı sahibi olmalarına rağmen, geleneksel olarak militandır ve Komünistlerin egemen olduğu bir sendikada örgütlenmişlerdir. Büyük Göller bölgesinin balıkçıları yüksek oranlarda Demokrat Partiyi tutarlar. B. Britanya'da balıkçılık bölgeleri İşçi partisinin kaleleridir.[14]

Madenciler, işsizlikle en çok karşı karşıya kalan işçi sınıfı gruplarındandır; bütün dünyadaki en ileri solcu gruplardan biri olduklarına da yukarıda değinilmişti. 1950 Britanya seçimlerinde Ulusal Madenciler Birliğinin desteklediği otuz yedi İşçi Partisi adayı, oyların ortalama yüzde 73'ünü alarak seçilmişlerdi.[15] Kanada'da çeşitli seçimlerde bir sosyalist çıkaran tek doğu kesimi, Nova Scotia'da bir kömür ocağı bölgesiydi; Quebec eyaletinin yasama meclisine bir sosyalist sokan tek seçim çevresi de, bir metal madenciliği bölgesiydi. A.B.D.'ndeki araştırmalar, kömür madencilerinin Demokrat partinin en devamlı taraftarları arasında olduğunu göstermektedir.[16]

Devletleştirilmiş endüstrilerdeki işçilerin çalışma kurullarına temsilci seçtikleri Fransa'da, kömür madenlerinde çalışan yer-altı işçileri oylarının yüzde 80'ini Komünist egemenliğindeki C.G.T.'ye vermişlerdir - bu, demiryolu, hızlı ulaştırma, kamu hizmetleri, dok,

(12) B. Leger, **Les opinions politiques des provinces françaises**, 2'nci basım (Paris: Recuiel Sirey, 1936), s. 49-50'ye de bakınız.

(13) S. Jamieson ve P. Gladstone, «Unionism in the Fishing Industry in British Columbia,» **Canadian Journal of Economics and Political Science**, 16 (1950), s. 1-11 ve 146-71.

(14) J. K. Pollock ve S. J. Eldersveld, **Michigan Politics in Transition** (Ann Arbor: University of Michigan Press, Michigan Governmental Studies, No. 10, 1942), s. 54. Britanyalı balıkçıların davranışı için bak. **The Economist** (15 Ağustos 1959), s. 435.

(15) H. G. Nicholas, **The British General Election of 1950** (London: Macmillan, 1951), s. 42, 61. J. F. S. Ross, **Parliamentary Representation** (New Haven: Yale University Press, 1944), s. 58-77.

(16) H. F. Gosnell, **Grass Roots Politics: National Voting Behavior of Typical States** (Washington: America Council Affairs, 1942), s. 31-32; şu kitaba da bak. Malcolm Moos, **Politics, Presidents, and Coattails** (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1952), s. 47-48.

uçak ve otomobil işçileri de dahil, bütün gruplarınkinden daha yüksek bir orandır. Alman verileri de, 1933 öncesi seçimleriyle 1950'lerdeki çalışma kurulları seçimlerinde maden bölgelerinin Komünistleri çok tuttuğuna değinmektedir.[17] 1947'lerde Şili'de yapılan oy verme üstüne bir çevre çözümlemesi, küçük Komünist partilerinin en çok maden bölgesinde kuvvetli olduğunu göstermişti. Komünistler bütün Şili'de oyların yüzde 10'unu almalarına karşılık, kömür, bakır ve başka maden bölgelerinde oyların yüzde 50-80'ini aldılar.[18]

Odun işçileri de ağır devresel dalgalanmaların etkisiyle karşı karşıyadırlar. İsveç'te kerestecilik bölgeleri, Komünistlere büyük endüstri merkezlerinden fazla oy verir.[19] 1952'de yapılan bir Avusturya eyalet seçiminin sonuçlarının çözümlenmesi, orman işçilerinin yüzde 85'inin sosyalist partiye oy verdiklerini meydana çıkarmıştır.[20] California ve Michigan verileri, solcu adayların başka bölgelerden çok kerestecilik bölgelerinde tutulduğuna değinmektedir.[21] Kereste işçileri eski Dünya Endüstri İşçileri Birliğinde de (I.W.W.) ileri gelen gruplardandı.

Özellikle Avustralya'da, ekonomik güvensizlikte de sosyal soyutlanmada da birçok bakımlardan kerestecileği andıran bir meslek koyun kırkıcılığıdır. Avustralya'da çoğu kere nüfus merkezlerinden uzakta kurulmuş bir sürü koyun istasyonu vardır. Koyun kırkıcıları oduncu kamplarını andıran kamplarda yaşar ve koyunlardan yün kırkmak için bir süre bir istasyonda kalırlar. Bu işçiler göçebedir, bir koyun istasyonundan ötekine geçerler. Aralarında kuvvetli bir grup bilinci ve dayanışma olduğu gözlemlenmiştir.

(17) O. K. Flechtheim, **Die Kommunistische Partei Deutschlands in der Weimarer Pepublik** (Offenbach Am Main: Bollwerk-Verlag Karl Drott, 1948), s. 211 - 1933 öncesi verileri için; 1950'lerdeki Çalışma Kurulları seçimleri üstüne istatistikler için bak. Michael Fogarty, op. cit., s. 213.

(18) Ricardo Cruz Coke, **Geografia electoral de Chile** (Santiago de Chile: Editorial del Pacifico, S. A., 1952), s. 53, 81-82.

(19) S. S. Nilson, «Le Communisme dans les pays du nord - les élections depuis 1945,» op. cit., s. 167-80.

(20) Walter B. Simon, **The Political Parties of Austria** (Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1957, Mikrofilm 57-2894 University Microfilms, Ann Arbor, Michigan), s. 263.

(21) H. F. Gosnell, op. cit., s. 77, ile J. K. Pollock ve S. J. Eldersveld, op. cit., s. 54.

Koyun istasyonu işçilerinin oyunu ayıran seçim verileri olmamakla birlikte, sendika davranışları militan ve radikal olduklarını göstermektedir.[22]

Genel bir buhran, ekonomik güvensizliği yaygınlaştırır; 1932 ve 1936 seçimlerinde Buhran'dan en çok etkilenen bölgeler, en kuvvetli Roosevelt taraftarlarıydı. Araştırma verileri, 1936 ve 1940'ta bütün düşük gelirli kimselerden yoksulluk yardımı görenlerin en koyu Demokrat olduklarını (bu grubun yüzde 80'i) kesinlikle ortaya koymuştur.[23] 1944'te siyasal davranışlar üstüne yapılan bir incelemeye göre, Amerikan kol işçileri arasında hiç işsiz kalmamış olanların yüzde 43'ünün «tutucu» olmasına karşılık, bir yıldan çok işsiz kalanlar arasında bu oran yüzde 14'e düşmektedir.[24]

Bu yönde bulgular B. Britanya'da da ortaya çıkarılmıştır - bir bölgede işsizlik ne kadar çoksa İşçi partisine verilen oylar da o kadar yüksektir. Dahası, 1930'lardaki işsizliğin yaygın olduğu yerlerde, - bu durum, tam çalışmanın sağlandığı 1950'de hâlâ oy vermeyi etkiliyordu - 1945-1950 arasında İşçi partisinin oylarındaki en az düşme, buhran sırasında işsizliğin en çok olduğu bölgelerde görülmüştü.[25] Aynı şekilde, Finlandiya'da da buhran sırasında en çok işsizlik çekmiş olan bölgeler, 1951-54'te Komünist partisinin en kuvvetli olduğu yerlerdi.[26] Almanya'da 1932 seçimlerinde işsizliğin yaygınlığı Komünist oyların büyüklüğüyle doğrudan doğruya bağıntılıydı. 1956'da bir Fransız kamu oyu araştırması, Komünist sendika hareketi (C.G.T.) üyelerinin yüzde 62'sinin eskiden işsizlik çekmiş olduğunu, sosyalist *Force Ouvrier* üyeleri arasında bu oranın yüzde 43'e Katolik C.F.T.C.'de ise yüzde 33'e indiğini ortaya koymuştur.[27]

---

(22) Bak. T. C. Truman, **The Pressure Groups, Parties and Politics of the Australian Labor Movement** (yayınlanmamış M. A. tezi, Queensland Üniversitesi, 1953), Bölüm IV, s. 70-72.

(23) H. F. Gosnell, **op. cit.**, s. 3, 32, 37, 90.

(24) R. Centers, **The Psychology of Social Classes** (Princeton: Princeton University Praess, 1949), s. 177-79.

(25) H. G. Nicholas, **op. cit.**, s. 297-98; Wilma George, «Social Conditions and the Labor Vote in the County Boroughs of England and Wales,» **British Journal of Sociology**, 2 (1951), s. 255-59.

(26) Erik Allardt, **Social Struktur och Politisk Aktivitet** (Helsingfors: Söderstrom and Co., 1956), s. 84.

(27) **Réalités**, No. 65, Nisan 1956.

A.B.D.'nde büro işlerinde çalışanların görece tutuculukları buhran sırasında daha büyük iş güvenlikleri oluşundan ileri geliyor olabilir. 1930'da sıradan şehirli işçilerin yüzde 13'ünün işsiz kalmasına karşılık, büro işçilerinin yalnızca yüzde 4'ü açıktaydı. 1937'de ikinci grubun yüzde 11'ine karşılık ilk grubun dörtte biri işsiz kaldı.[28] Almanya'da bu orta sınıf grubunu, savaş sonrası ekonomik buhran Amerika'dakinden çok daha fazla etkiledi. Alman büro işçileri, öğretilerinde proleteryaya büyük önem veren solcu partilerden ziyade faşist harekete bağlandılar.[29]

DOYUM VERMEYEN İŞ

İşçi sınıfı akımlarını inceleyenlerin çoğu, ücret ve güvenlikten başka iş durumunun kendisinin de, doyumu ya da doyumsuzluğu yaratan önemli bir etken olduğuna dikkati çekmişlerdir. Fabrika işçisi günlerini başkalarının denetimi altında, çoğu kere keyfî disipline bağlı olarak geçirir. Kitle üretimi yapan endüstrilerdeki inceden inceye ayrılmış sürekli işlerde çalışan işçiler de, yaptıklarıyla ilgilenmeye ve yaratıcı yeteneklerini kullanmaya pek fırsat bulamazlar.[30]

Bundan ötürü, idarî otorite ne kadar keyfî ve yapılan iş ne kadar monoton olursa, işçilerin de o kadar hoşnutsuzluk duymaları ve sosyal değişim amacına yönelen siyasal hareketleri tutmaları o kadar olasıdır. Sınaî fabrika büyüdükçe (ve dolayısiyle yapılan iş daha küçük bölümlere ayrıldıkça) işçilerin daha çok solcu oldukları yolunda deliller vardır. 1933'ten önce büyük Alman şehirlerinde oy verme üstüne yapılan bir inceleme, büyük fabrikalarda çalışan işçilerin oranıyla Komünistlere verilen oyların oranının

(28) C. W. Mills, **White Collar** (New York: Oxford University Press, 1951), s. 281.

(29) T. Geiger, **Die Soziale Schichtung des Deutschen Volkes** (Stuttgart: Ferdinand Enke, 1932), s. 109-22; Samuel Pratt, **The Social Basis of Nazism and Communism in Urban Germany** (yayınlanmamış M. A. tezi, Sosyoloji Bölümü, Michigan State University, 1948), Bölüm 8.

(30) İş doyumu bakımından, bu gibi işlerle daha çok yaratıcılığa olanak verenler arasındaki farklar ve bu konudaki yayınlar şu makalede anlatılmaktadır. R. Blauner, «Attitudes Toward Work,» W. Galenson ve S. M. Lipset (derleyenler), **Readings in the Economics and Sociology of Trade Unions** (New York: John Wiley and Sons, 1960).

birlikte yükseldiğini göstermiştir.[31] Amerikan basın endüstrisi hakkında bir inceleme de, siyasal solculukla işyerinin büyüklüğü arasında bir bağıntı bulmuştur.[32]

Genel olarak, kol işçileri arasında yetişkin olanlar hemen her yerde daha çok tutucudurlar. Gerçi, iş doyumunun ve yaratıcılığın, statü ve ekonomik koşulların üstünde ve ötesinde siyasal davranışı bağımsız olarak etkileyip etkilemediği henüz kanıtlanmamıştır.

STATÜ

Aşağı mesleklerdekilerin yoksunluk duyguları ve dolayısiyle siyasal radikallikleri, yalnızca nesnel ekonomik durumdan ileri gelmemektedir. Bütün toplumlar, ekonomik ödüller kadar statüye (itibara) göre de tabakalanmışlardır ve statüyle gelir bağıntılı olmaya yönelmekle birlikte, özdeş olmaktan uzaktır. Statü, kırıcı ayrımlara yol açar —insanlar ve gruplar başkalarından daha yüksek ve ya daha alçak olarak tanımlanırlar— ve insan davranışı üstüne bildiklerimiz, kişilerin aşağı bir sosyal değerlendirmeyi gücenmeden kabul edeceklerini göstermez. Onun için, olanak buldukça insanlar ya bireysel çabalarla (sosyal akışkanlık yoluyla) kendi saygınlıklarını arttırmaya ya da herhangi bir tarzda topluca hareketle gruplarının durumunu düzeltmeğe çalışırlar. Ve kişisel çıkar kavramı, nasıl maddî hayat koşullarını ıslah etme isteğinden ileri gelen dürtüyü anlatıyorsa, küskünlük de öylece, düşük yerlerdeki insanların sosyal sisteme ve yüksek saygınlığı olanlara karşı duyduklarını anlatır.[33]

Büro hizmetlerinin, satıcıların, kâtiplerin, küçük memurların,

(31) S. Pratt, loc. cit.

(32) Basımevi Dizicileri Sendikası (**International Typographical Union**) hakkındaki bir araştırmanın yayınlanmamış verilerinden. Bu incelemenin küçük ve büyük işyerlerindeki ortam farklarını ele alan yanları için bak. S. M. Lipset, M. Trow ve J. Coleman, **Union Democracy** (Glencoe: The Free Press, 1956), özellikle s. 150-97.

(33) Statü yapısındaki yere karşı gösterilen tepkiler üstüne daha ayrıntılı bir tartışma için bak. S. M. Lipset ve Hans Zettelberg, «Social Mobility in Industrial Societies,» S. M. Lipset ve R. Bendix, **Social Mobility in Industrial Society** (Berkeley: University of California Press, 1959), s. 60-64.

v.b. işçilere saygısızlık etmeleri ve orta sınıf toplumunun işçilerin ekonomik katkılarına ve kişisel yeteneklerine karşı genel bir anlayışsızlık göstermeleri, hiç şüphesiz, *status quo*'dan hoşnutsuzluğa ve siyasal solculuğa yaramaktadır.

Düşük saygınlık ve düşük gelirle yüksek saygınlık ve yüksek gelirin birlikte gelmesinin solcu veya tutucu bir siyasal durumu pekleştirmesine karşılık, etkenlerden birinin bireyi öteki etkenlerdeki yerinden daha yükseğe çıkardığı ya da daha aşağıya indirdiği durumlar, yukarıda değinildiği üzere, davranış kalıplarından görünüşte sapmalara yol açar. Üstüne verilerimiz olan bütün toplumlarda büro işlerinde çalışanlar, kol işçilerinden daha saygındılar ve gelirlerinin yetişkin kol işçilerinden daha yüksek olmadığı hallerde bile, çeşitli yollardan (giyim-kuşam, konuşma, aile kalıpları) kendilerini sistemin daha yukarılarında bulunanlarla özdeşleştirirler.[34] Bir çok araştırmalar, büro işlerinde çalışanların tutucu partilere oy vermek olasılıklarının kol işçilerinden çok daha fazla olduğunu — genellikle sol-sağ çizgisi üstünde yüksek iş adamları tabakasıyla kol işçileri arasında ortada bir yer aldıklarını göstermektedir.[35] Bu daha çok tutuculuk, tamamıyla daha yüksek gelirden ileri gelmemektedir. 1949 Norveç seçimlerinde oy verme üstüne yapılan bir inceleme, solcu partilerin (Komünist ve sosyalist) kol işçilerinden aldıkları oyun aynı gelir düzeyindeki büro işçilerinden aldıklarının hemen iki katı olduğunu göstermiştir. (Tablo V'e bakınız). Almanya'da siyasal bağlanmalar üstüne yapılan bir araştırma da, buna benzer sonuçlar vermiştir.[36]

Büro işlerinde çalışanların siyasal davranışlarındaki statü öğesinin önemi üstüne doğrudan deliller, A.B.D.'nde yapılan bir «sınıf özdeşlemesi» incelemesinde ortaya konmuştur; bu araştırmada büro işçilerinin yalnızca yüzde 19'unun kendilerini kol işçisi saymalarına karşılık, yüzde 61'i «orta sınıftan» olduklarını söylemiş-

(34) Bir çok ülkedeki bu noktayla ilgili delillerin ayrıntılı bir özeti için bak. **ibid.**, s. 14-17.

(35) G. Gallup, **The Gallup Political Almanac for 1948** (Princeton: American Institute of Public Opinion, 1948), s. 9; R. Centers, **op. cit.**, s .38; E. G. Benson ve Evelyn Wicoff, «Voters Pick Their Party,» **Public Opinion Quarterly**, 8 (1944), s. 165-74; L. Harris, **Is There a Republican Majority?** (New York: Harper and Bros., 1954); H. Cantril, **op. cit.**

(36) Institut für Marktforschung und Meinungforschung, E.M.N.I.D., **Zur Resonanz der Parteien bei Männer und Frauen in den Soziologischen Gruppen** (Bielefeld: teksir edilmiş, tarihsiz), s. 5, 7, 9.

lerdir. Bu kendi kendine etiket koyma, büro işlerinde çalışanlar arasında siyasal davranışlar bakımından önemli farklar yaratmıştır —kendilerini «orta sınıf» sayanların yüzde 65'inin tutucu davranışları vardır, «işçi sınıfı»ndan büro işçilerinin ise yüzde 38'i tutucudur. Kol işçileri arasında, bu öznel sınıf özdeşlemesi, tavırları daha az farklılaştırmıştır— «orta sınıf»tan kol işçilerinin yüzde 37'si, «işçi sınıfı»ndan işçilerin ise yüzde 25'i tutucu davranışlıdır.[37]

TABLO V

Norveç'te İşçi ve Komünist Partilerine Oy Verenlerin Meslek Gruplarına ve Gelir Durumlarına Göre Yüzdeleri - 1949*

Kroner olarak yıllık gelir	Endüstri işçileri	Büro işçileri
4.000'den az	56	35
4.000 - 7.000	70	28
7.000 - 12.000	69	24
12.000'den çok	(**)	13

(*) A. H. Barton, Sociological and Psychological Implications of Economic Planning in Norway (Yayınlanmamış Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia University, 1954), s. 327.

(**) Bu gruba giren pek az örnek vardır.

Büro işlerinde çalışanların siyasal rolü, Almanya'da yoğun bir şekilde (fakat ne yazık ki örnekleme teknikleri kullanan araştırmalar devrinden önce) incelenmişti.[38] Bölgelere göre oy verme istatistiklerinden faydalanan incelemeler, büro işçisi oylarının 1929 buhranının etkisiyle merkezî partilerden Nazilere kaydığını göstermektedir.[39] Alman şehirlerinde büro işlerinde çalışanlar grubunun içindeki işsizlerin oranıyla Nazi oyları arasında kuvvetli bir korrelasyon bulunmuştur.[40] Bu durum üstüne Almanların yorumu,

(37) R. Centers, op. cit., s. 130-32.

(38) T. Geiger, op. cit., s. 109-22.

(39) W. Dittman, Das Politische Deutschland vor Hitler (Zurich: Europa Verlag, 1945); A. Dix, Die Deutschen Reichstagwahlen, 1871 - 1930, und die Wandlungen der Volksgliederung (Tübingen: J.B.C. Mohr, Paul Siebeck, 1930); W. Stephan, «Zur Soziologie der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei,» Zeitschrift für Politik, 20 (1931), s. 293-300. Bölüm V'e de bakınız.

(40) S. Pratt, op. cit., Bölüm 8.

Nazilerin ekonomik buhranı çözmek ve aynı zamanda büro işçilerinin statü yerlerini korumak için bir ümidi temsil ettikleri, Marxçı partilerin ise, bu gibi kimselere ancak «proleterleşmek» pahasına ekonomik kazançlar vaad ettiği yolundadır.[41]

Başka başka ülkelerde işçilerin oy verme davranışlarının çeşitliliklerinden bazılarını, statü hiyerarşisinin sertlik (bükülmezlik) farklarıyla açıklamak olanaklıdır. Avusturalya, Britanya, Amerika, Fransa ve İtalya'daki işçilerin siyasal parti tercihleri üstüne verilerin hepsi, bir işçinin sosyo-ekonomik yeri ne kadar aşağıysa solcu bir partiye oy verme olasılığının o kadar yüksek olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Almanya ve İsveç'teki işçilerin en alt tabakası, işçilere yönelmiş olmayan partileri tutmak eğilimindedir. Bu ülkelerde, işçi sınıfının yüksek tabakaları sol partileri desteklemeğe daha yatkındır.[42] Almanya'daki işçilerin arasından seçilmiş bir örneklemde, her yetişkinlik düzeyinden işçilerin ayda 250 marktan fazla kazananları, sol (sosyalist ve Komünist) partileri bu miktarın altında para kazananlardan daha çok tutmak eğilimindeydiler. Her gruptaki işçilerin takriben yarısı bu partileri destekliyorlardı, fakat en düşük taraftarlık oranı (yüzde 45) sıra işçilerinin düşük gelirli grubunda, en yükseği de (yüzde 65) yetişkin işçilerin daha çok kazananları arasındaydı.

Diğerleriyle karşılaştırmalı olarak, bu iki ülkedeki işçilerin değişik durumu üstüne yapılmış daha ayrıntılı araştırmalar yokken, bu göze batıcı farkları açıklamaya kalkışmak çılgınlık olurdu. Avrupa'nın çeşitli bölgelerdeki yaşayışı benden daha iyi tanıyan bazı kimselerin önerdiği bir varsayıma göre, Almanya'da ve belki İsveç'te de işçi sınıfının yukarı düzeyleri, bu ülkeler Batı dünya-

(41) T. Geiger, op. cit., s. 114.

(42) Benzer Alman bulguları şu kaynaklarda da gösterilmiştir: Institut für Marktforschung und Meinungsforschung (E.M.N.I.D.), op. cit., ve Divo Institut, **Umfragen 1957** (Frankfurt, Europaische Verlaganstalt, 1958), s. 53. Böylelikle, üç ayrı araştırma kurumu, Almanya'da daha yetişkin işçilerin daha az yetişkin olanlardan fazla radikal olduklarını ortaya koymaktadır. Divo Institut, 1953 ve 1957 seçimleri üstüne yaptığı incelemelerin her ikisinde de bu sonuçlara varmıştır. 1957'de oylarını kullanan yetişkin işçilerin yüzde 62'sinin Sosyal Demokratları tutmasına karşılık, yarı yetişkin ve sıradan işçiler arasında bu oran yüzde 43'e inmiştir, s. 5. İsveç için bak. Elis Hastad, et. al. (derleyenler), **«Gallup» och den Svenska Valjarkaren** (Uppsala: Hugo Gebers Forlag, 1950), s. 157-70.

sının statü farkları büyük ulusları olmaya devam ettikleri için, daha çok kırgınlık duymaktadırlar. Bu memleketlerde asiller yirminci yüzyılın içlerine kadar iktidar ve nüfuzlarını sürdürmüşlerdir; insanlar arasındaki ilişkilerden de hâlâ statü üstünde hayli ısrar edildiği anlaşılmaktadır. Statü yerinin üstünlüğü ve aşağılığı, resmî ve gayri resmî bir çok yoldan ortaya konmaktadır. Avustralya, Britanya, Amerika ve Fransa ise, aristokrasinin gerilemesi yahut yokluğu sebebiyle bu statü farklarının öneminin azaldığı ülkelerdir. Statü farklılaşmasının üstünde ısrar edilmesi, doğal olarak, daha yetişkin ve daha iyi kazanan işçileri daha az ayrıcalıklı sınıf kardeşlerinden fazla üzer. Daha yetişkin olanlar diğer işçilerden daha çok hali-vakti yerinde olunca, bu ekonomik başarıları, onlara orta sınıflarca itilmelerini daha belirgin olarak gösterir. Bunlar bir bakıma, ırk azınlığı üyelerine karşı sosyal ayrım yapılan toplumlardaki başarılı Zenci ve Yahudilere benzerler. Aralarında daha başarılı olanlar, statüce aşağılıklarının daha çok bilincine varmak ve dolayısıyla, buna karşı daha çok küskünlük duymak yöneliminde olurlar. İşçilerin, Zenci yahut Yahudilerin alt gruplarının, statü yoksunluğunun acısını çekmeleri daha az olasıdır.

TABLO VI

Almanya'da Sosyal Demokrat ve Komünist Partilerini Tutan Erkek İşçilerin Oranı — 1953*

Yetişkinlik Düzeyi ve Gelir			
Bütün Yetişkin İşçiler		% 61	(230)
Ayda 250 Mark'tan fazla alanlar	% 65		(140)
» » » az »	% 55		(94)
Bütün Yarı Yetişkin İşçiler		% 58	(209)
Ayda 250 Mark'tan fazla alanlar	% 65		(113)
» » » az »	% 50		(96)
Bütün Sıra İşçileri		% 51	(97)
Ayda 250 Mark'tan fazla alanlar	% 59		(42)
» » » az »	% 45		(55)

(*) Cologne-Almanya'daki UNESCO Enstitüsünün 1953'te Alman nüfusu üstüne yaptığı araştırmasının, vermek lütfunda bulundukları IBM kartlarından bu inceleme için hesaplanmıştır.

Böylelikle, herhangi bir toplumda statüyle bağıntılı sosyal ilişkiler ne kadar açık olursa, iyi para kazanan işçilerin siyaseten tutucu olmak olasılıklarının o kadar artacağı tartışılacak bir varsayım olarak ortaya konulabilir. «Açık» bir toplumda, görece ekonomik yoksunluk, A.B.D. ve Avustralya'da geleneksel olarak yaptığı gibi işçileri farklılaştıracaktır. Daha «kapalı» bir toplumda ise, işçilerin yukarı düzeyi yoksunluk duyacak ve bu yüzden sol partileri destekleyecektir. Bu varsayımların gerçeklere uyup uymadıkları su götürür bir sorundur. Ancak, siyasal davranışta bu farkların var olduğu da bir gerçektir. Ne var ki, kaynaklarını tam olarak açıklayabilmemiz için, daha çok araştırma yapılması gerekir.

İkinci bir saygınlık hiyerarşisi din ya da ırk farklarına dayanır. Azınlık dinleri, milliyet ve ırkları çoğuncası çeşitli toplumsal ayrımlara tabi tutulurlar ve bu gibi azınlık gruplarının düşük gelirli üyeleri, bu yüzden ekonomik ve sosyal başarıya ulaşmak bakımından ek engellerle karşılaşırlar. Oysa, çoğunluk grubunun yoksul üyeleri, ırkî veya dinî üstünlüklerinde, ekonomik yoksunluklarını gidermeye yarayan doyumlar bulurlar. Onun için, düşük statülü bir ırk ya da din grubunun yüksek gelirli üyeleri, söylediğimiz gibi, «kapalı» statü sistemleri olan ülkelerdeki işçi sınıfının yukarı düzeyindekilere benzeyen bir durumda olurlar.

İngilizce konuşan ülkelerde yapılan incelemeler göstermiştir ki, çeşitli Hıristiyan kiliseleri arasında, sürekli kiliseye gidenlerden ortalama sosyo-ekonomik statüleri daha iyi olanların düşük statülü üyeleri daha çok tutucu partiye oy vermek eğilimindedirler. Britanya, Avustralya, Kanada ve A.B.D.'nde, Anglikan (A.B.D.'nde Episkopal) kilisesi gibi daha varlıklı kiliselere bağlı olan işçiler, daha fakir kiliselere giden işçilerden daha çok tutucu partiyi tutmaktadır.

Aynı şekilde, Katolik ya da Vaftizci kilise gibi daha az varlıklı dallara bağlı olan orta sınıf seçmenleri de, öteki kiliselere giden asil sınıfdaşlarından daha çok İşçi veya Demokrat olmak yönelimindedirler. Bir Britanya incelemesi, 1951 seçimlerinde oy veren endüstri işçilerinden İşçi Partisini tutan oranın, Katolikler arasında yüzde 73, Non-Konformistler arasında yüzde 64 ve Anglikanlar arasında yüzde 43 olduğunu ortaya koymuştur. «Muhafazakâr partiye oy veren Anglikanların oranı, Anglikan olmayanla-

rın oranının hemen neredeyse tam iki katıdır; ve Muhafazakâr partiye oy veren bütün sanayi işçilerinin beşte üçü Anglikandır.»[43]

Avusturalya'da 1951 ve 1955'teki Gallup Poll verileri, şehirlerde bedensel olmayan işlerde çalışan Katoliklerin yaklaşık yüzde 50'sinin, benzer durumlardaki Anglikanların ise yüzde 30'dan azının İşçi Partisini desteklediğini göstermişti. Aynı şekilde kol işçileri arasında da, Avusturalyalı Katolikler, başka bütün kiliselere bağlı olanlardan daha çok İşçi Partisi taraftarıydı.[44]

Yukarıda adı geçen bütün ülkelerde Yahudiler, görece hali vakti yerinde olmakla birlikte, en az tutucu olan din grubudur; bu kalıp, İngilizce-konuşmayan bir çok Batılı ulusta da böyle görünmektedir. Avusturya'nın seçim verileri, Viyana'daki Yahudi mahallelerinin orta sınıftan olmakla birlikte, 1933'ten önceki bir çok seçimlerde oransız bir şekilde Sosyalist olduğunu göstermektedir.[45] Hollanda'nın Amsterdam kentindeki bir oy verme araştırması da, bu kentin Yahudilerin çoğunlukta olduğu bir bölgesinin kuvvetli bir Sosyal Demokrat merkezi olduğunu ortaya çıkarmıştır.[46] Yahudilerin sola oy verme kalıpları, dinî inançlarında saklı

(43) A. H. Birch, **Small-Town Politics** (London: Oxford University Press, 1959), s. 112; Britanya'da oy verme üstüne ulusal veriler için bak. H. J. Eysenck, **The Psychology of Politics** (London: Routledge and Kegan Paul, 1954), s. 21 ile M. Benney, A. P. Gray ve R. H. Pear, **How People Vote: A Study of Electoral Behavior in Greenwich** (London: Routledge and Kegan Paul, 1956), s. 111; Britanya ve A.B.D. ile ilgili veriler için bak. Michael Argyle, **Religious Behavior** (Glencoe: The Free Press, 1959), s. 81-83; başka göndermelerle birlikte, A.B.D.'nde din ve siyaset üstüne daha ayrıntılı bir tartışma için aşağıda Bölüm IX'un başlarına bakınız; yayınlanmış Avusturalya verileri için bak. Louise Overacker, **The Australian Party System** (New Haven: Yale University Press, 1952), s. 166-70, 298, 305-6 ve Leicester Webb, **Communism and Democracy in Australia** (Melbourne: F. W. Cheshire, 1954), s. 91-100. Avusturalya Gallup Poll'u, siyasal bağlanmalarla dinî bağlanmalar arasındaki ilintiyi gösteren bir hayli veri ortaya koymuştur. Kanada üstüne söylediklerimiz, Kanada Gallup Poll'unun topladığı yayınlanmamış verilere dayanmaktadır.

(44) Buradaki çözümleme amaçlarımız için, bütün Avusturalya İşçi partilerini İşçi sayıyoruz; oysa, 'ayrık sağ-kanat İşçi partileri geniş ölçüde Katoliklere dayanmaktadır.

(45) Water B. Simon, op. cit., s. 335, 338-41.

(46) J. P. Kruijt, **De Onkerkelikheid in Nederland** (Groningen: P. Noordhoff, N. V., 1933), s. 265, 267.

öğelerden çok, statü durumlarından (sosyal ayrım yapılmasından) ileri geliyor diye açıklanmıştır.[47]

Din üyeliklerinin siyasal bağlanmalar üstündeki farklılaştırıcı etkisi sadece türlü mezheplerin statü durumlarıyla ilgili değildir. Bir takım memleketlerde, devletçe kurulan ve korunan, toprak sahibi aristokrasiye bağlı olan kiliseler, çoğu kere, daha sol-kanat ve kilise-düşmanı siyasal hareketlerin saldırılarına karşı dinin haklarını ve nüfuzunu savunmaya ya da geri getirmeye çalışan dinci bir siyasal partiye hazır temel oluştururlar. Bundan ötürü, Katolik Avrupa'da işçi sınıfından Katolikler nisbetsiz bir şekilde daha tutucu ve Katolik partilere oy vermişler, Protestanlar, Yahudiler ve özgür-düşünürler ise, Marxçı partileri bile tutmaya varacak kadar solcu olmuşlardır.[48]

İki Avrupa ülkesinde (Fransa ile Hollanda) siyasal davranış kalıplarıyla din bağları arasındaki yakın ilgi, Tablo VII'de görülebilir. Kiliseye devam edenlerle etmeyenlerin parti tercihleri arasındaki keskin farklar, tablolarda besbellidir. Fransa'da örneğin, kilise müdavimi Katoliklerin yüzde 68'i her ikisi de tutucu olan M.R.P. ile Bağımsız partiden birini desteklemişler, fakat kiliseye devam etmeyen Katoliklerin yüzde 56'sı, «ilgisiz»lerin yüzde 63'ü ya Komünistleri ya da Sosyalistleri tutmuşlardır. Örneklemde kiliseye devam derecelerini ayırmaya yetecek kadar Protestan yoktu; fakat bu bir zamanların eziyet gören din azınlığının üyelerinden yüzde 39'u solcu partileri, yüzde 34'ü liberal, kilise düşmanı Radikal partiyi desteklemişlerdir. Dinsizlerin yüzde 79'u Marxçı partileri tutmuşlardır.

Hollanda'da belli başlı üç din grubunun kiliseye devam durumları hakkında bilgi bulunabilmiştir. Burada da, başka başka mezheplerin oy verme tercihleri arasında büyük farklar olduğu

(47) İmparator Wilhelm Almanyasındaki Yahudi radikalliği üstüne, hâlâ başka ülkelere de uygulanabilir görünen bir çözümleme için bak. Robert Michels, **Political Parties** (Glencoe: The Free Press, 1949), s. 261-62.

(48) Bak. Stuart R. Schram, **Protestantism and Politics in France** (Alençon, Fransa: Corbiere and Jugain, 1954), s. 183-86. Örneğin, (Gard'da) Protestan komünlerindeki kütüğe kayıtlı seçmenlerin yüzde 55,5'i Katolik komünlerinde ise yalnızca yüzde 35,1'i 1951'de Komünist ya da Sosyalistlere oy vermişlerdir. Genel olarak Protestan komünler, Katoliklerden daha varlıklıdır. Avrupa'daki Katolik ve diğer din partilerinin nitelikleri üstüne en iyi tartışma için bak. Michael Fogarty, op. cit., Bölüm 22.

meydandadır.[49] Kilise müdavimi Katoliklerin tam yüzde 94'ü Katolik partisini desteklemiştir; devam etmeyenlerin ise ancak yüzde 52'si bu partiyi tutmuş, tercihlerinin yüzde 30'u da sosyalistlere yönelmiştir. Kiliseye devamlı Calvinistlerin yüzde 90'ı, böyle olmayanlarınsa yüzde 63'ü devrime-karşı Calvinci partiyi tutmuşlar-

TABLO VII

Din ve Bağlı Olunan Kilise'ye Göre Parti Tercihleri Fransa — 1956*

	Katolikler				
	Kiliseye devam edenler	Kiliseye devam etmeyenler	İlgisizler	Protestanlar	Dini olmayanlar
Komünist	% 2	% 17	% 18	% 5	% 49
Sosyalist	9	39	45	34	30
Radikal	10	17	17	34	8
M.R.P.	34	4	2	7	1
Bağımsız	34	14	12	10	4
R.P.F.	6	3	2	2	1
Poujade	5	6	4	7	6
Toplam	% 100	% 100	% 100	% 99	% 99
(Sayı)	(609)	(507)	(168)	(41)	(144)

(*) Institute National d'études demographiques'in 1956 Mayısında yaptığı memleket çapında bir kamu oyu araştırmasının kartlarından yazar tarafından hesaplanmıştır.

(49) Hollanda'da dinî ve siyasal ayrılmaların aynılığı, dinlerini uygulamayan kimselerin sayısının azlığından da açıkça anlaşılmaktadır. Fransa'da kiliseye devam etmeyen Katoliklerin sayısının gidenler kadar çok olmasına karşılık, Hollanda'da bu gibi kimseler bütün Katoliklerin yalnızca onda birini oluştururlar, kiliseye gitmeyen Calvinistler de bütün Calvinistlerin altıda biri kadardır. Kiliseye devam etmeyen ılımlı Protestanlar, edenlerin iki katına yakındır, fakat oy verme davranışındaki farklar, bu grupta da açıktır. Bu araştırmanın örneklemi, bütün nüfustan rastgele örneklemeyle seçilmiş olduğundan, dinlerini uygulayanlar hakkındaki bu oranlarını temsil edici oldukları meşru bir şekilde kabul edilebilir.

TABLO VII'nin Devamı
Hollanda — 1956**

Parti tercihi	Katolik kiliseye devam eden	Katolik kiliseye devam etmeyen	Ilımlı Protestan kiliseye devam eden	Ilımlı Protestan kiliseye devam etmeyen	Calvinist kiliseye devam eden	Calvinist kiliseye devam etmeyen	Dini olmayan
Katolik	% 94	% 52	% —	% —	% —	% —	% 1
Sosyalist	3	30	22	51	2	27	75
Devrime karşı (Calvinist)	—	6	17	6	90	63	—
Hıristiyan Tarihî (Ilımlı Protestan)	—	—	45	19	3	—	—
Liberal	—	9	7	18	—	—	11
Komünist	—	—	—	—	—	—	7
Calvinist Hizip	—	—	5	3	1	5	—
Başka	2	3	4	3	4	5	6
Toplam	% 99	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100	% 100
(Sayı)	(329)	(33)	(134)	(236)	(101)	(22)	(218)

(**) Hollanda Kamu Oyu Ölçmeleri Enstitüsünün 1956 Mayısında yaptığı bir araştırma IBM kartlarından yazar tarafından hesaplanmıştır.

dır. Kilise müdavimi ılımlı Protestanların arasındaki fark çok daha az önemlidir; bu grubun dinî kalıpları Amerikan Protestanlarınınkine benzemekte, dolayısiyle kendi partilerine oy vermeleri için duydukları sosyal baskı daha az olmaktadır. Hıristiyan Tarihî partisi, kilisesine müdavim üyelerinin yüzde 45'inden, devam etmeyenlerin ise yüzde 19'undan oy almıştır.

Batı Almanya'da Katolik ve Protestanlar, siyasal etkinliğe tek bir din partisi (Hıristiyan Demokratlar) yoluyla bağlanmışlardır. Orada da, bir kimse kilise etkinliklerine ne kadar çok katılıyorsa; dinî bir partiyi tutmak olasılığı o kadar yüksektir.[50]

Bu ülkelerde dinin etkisini açıklarken, biz öteki etkenleri bir yana bıraktık, ama sınıf etkeninin her dinin içinde de işlemeye

(50) Almanya'da Katolik kilisesinin erkek müdavimlerinin yüzde 60'ı ya C.D.U.'yu ya da Zentrum'u desteklemektedir, kilişeye gitmeyen Katoliklerinse ancak yüzde 33'ü bu partileri tutmaktadır. Bak. Juan Linz, **The Social Bases of German Politics** (yayınlanmamış doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1958), s. 700. Hollanda üstüne daha çok veri için bak. J. J. de Jong, op. cit., s. 179-87. Bu kitapta, çeşitli Avrupa ülkelerindeki farklı meslek ve yaş grupları ile sosyal yapının diğer yanlarına göre oy verme kalıpları üstüne yapılmış bir araştırma da sunulmaktadır.

devam ettiğini önemle kaydetmek gerekir. Fransız Katolikleri arasında da, Hollandalı ve Alman Protestan ve Katolikleri arasında da sol partilere oy verenler, büyük çoğunlukla kol işçileridir. Edinilen bilgiler, bu ülkelerdeki işçilerin, din ve sınıf durumları arasındaki çatışmanın yarattığı gerilimlere, orta tabakaların üyelerinden daha çok karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Çoğu dindar işçilerin, hiç değilse oy verme bakımından, din partisini desteklemekle bu gerilimi çözmelerine karşılık, özellikle kiliseye devamda daha az sadakat gösterenlerden meydana gelen önemli bir azınlık da sosyalistleri tutmaktadır. Bir takım işçileri özgür-düşünenlerin saflarına götüren şey, bu gerilim olabilir.

Türlü Avrupa devletlerinde olduğu gibi, dinî gruplarla kilise düşmanı partiler arasındaki çatışmanın siyasal hayatta başlıca bir öğe olduğu yerlerde, farklı partilerin taraftarlarının cinsiyet dağılımlarında da önemli başkalıklar vardır; çünkü Batı dünyasının her yerinde kadınlar erkeklerden daha çok dinlerine bağlıdır.[51] Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika ve Avusturya gibi ülkelerde, kilise aleyhtarı partileri (ister Marxçı ister liberal olsunlar), erkek seçmen kitlesi kadın seçmenlerden çok daha fazla tutmaktadır. Almanya'da 1953'te yapılan bir araştırmaya göre, bütün sosyalist seçmenlerin, yüzde 70'i erkek ve Hıristiyan Demokratların yüzde 58'i kadındı.[52] Öte yandan, dincilikle dinsizlik arasında böyle bir çatışmanın olmadığı A.B.D.'nde, erkeklerle kadınların iki partiyi tutmaları arasında da bir fark yoktur.[53]

(51) Örneğin, 1952'de Fransa'da ve 1948'de Mantua diyakozluğunda (İtalya) yapılan incelemeler, Pazar Ayininc sürekli devam eden Katolik kadınların Katolik erkeklerin hemen iki katı olduğunu göstermiştir. Bak. M. Fogarty, op. cit., s. 352-53.

(52) Juan Linz, op. cit., s. 234.

(53) A. Campbell, G. Gurin ve W. E. Miller, **The Voter Decides** (Evanston, III.: Row, Peterson and Co., 1954), s. 70; B. Berelson, P. F. Lazarsfeld, ve W. M. McPhee, **Voting** (Chicago: University of Chicago Press, 1954), s. 73, 75. Ancak şurası da kaydedilmelidir ki, Amerikan seçimlerinde yiyicilik ya da içki yasağı gibi bir ahlâk sorunu ağır basınca, kadınlar oransız bir şekilde daha çok «ahlâktan yana» olan adaya oy vermişlerdir. Cinsiyet farklarının belirgin olduğu 1917-20 yıllarında kadınların oy vermesi üstüne bir tartışma için bak. Stuart A. Rice, **Quantitative Methods in Politics**, op. cit., s. 177-79. Kadınların oy vermesi üstüne en iyi tartışma ve en çok karşılaştırmalı veriler şu yazıdadır: Mattei Dogan, «Il voto delle donne in Italia e in altre democrazie,» **Tempi Moderni**, n. 11-12 (Ocak-Şubat 1959), s. 621-44.

Çeşitli ülkelerde sosyal ya da ekonomik ayrımlar gözetilmesinin acısını çeken bir çok ırk ve din azınlıkları, daha soldaki partileri tutarlar; bu kalıba en çok da Yahudiler arasında rastlanır. A.B.D.'nde her gelir düzeyinde, Zenci azınlık beyazlardan daha çok Demokrat olmak yönelimindedir; gerçekten, Zenci grubu içinde ekonomik statü oy vermede pek fark etmemektedir.[54] Başka örnekler Asya'da bulunabilir. Hindistan'da büyük bir dil azınlığı olan Andhralar Komünist partisinin en kuvvetli taraftarlarındandır.[55] Seylan'da ise Komünistler Hintli azınlığın içinde oransız bir şekilde kuvvetlidir. Japonya'da Koreli azınlık Komünistleri bir hayli tutmaktadır.[56] İsrail'de Arap azınlık, Suriye'de ise Hıristiyan azınlık görece Komünist taraftarlarıdır.[57]

Sola Oy Vermeyi Etkileyen Sosyal Koşullar

Bir insan grubu, mevcut sosyo-ekonomik sistemde bir takım yoksunluklar çekiyorsa, bu durum, böyle kimselerin hemen, sosyal değişimi amaç edinmiş siyasal partileri tutacakları anlamına gelmez. Bu gibi bir tavır alınmasını kolaylaştıran üç koşul vardır: İşlek haberleşme kanallarının olması, kişisel sosyal akışkanlıktan faydalanabilmek olanağına pek inanılmaması ve tutucu bir partiye geleneksel bağların bulunmaması.

HABERLEŞME KANALLARI

Belki en önemli koşul, ortaklaşa bir sorunları olan kimselerin aralarında iyi haberleşmeleridir. Bu gibi kimselerin arasında yakın kişisel ilişkilerin olması, çıkarlarının birliği ve ortaklaşa sorunlarını çözmek için, (siyasal etkinlik de dahil) topluca hareket olanakları üstüne bilinçliliklerini arttırır. Bu gayri resmî ilişkiler, örgütleyicileri, sözcüleri, gazeteleri v.b. olan sendikalar, çiftçi bir-

(54) J. A. Morsell, **The Political Behavior of Negroes in New York City** (Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1951).

(55) S. S. Harrison, «Caste and the Andhra Communists,» **American Political Science Review**, 50 (1956), s. 378-404.

(56) R. Swearingen ve P. Langer, **Red Flag in Japan: International Communism in Action, 1919-1951** (Cambridge: Harvard University Press, 1952), s. 181-84.

(57) Bureau of Applied Social Research, **Syrian Attitudes Toward America and Russia** (New York: Columbia University, 1952), teksir edilmiştir.

likleri ya da sınıf siyasal hareketleri gibi biçimsel kuruluşlarla desteklenince, siyasal bilinçlilik daha da yoğunlaşır.

Örneğin, Paul Lazarsfeld yukarı ve orta sınıftan kimseler arasında, sosyal ya da başka kuruluşlara üye olmanın, Cumhuriyetçi partiye oy vermek yönelimini kuvvetlendirdiğini göstermiştir. Aynı şekilde, aşağı sosyo-ekonomik gruplar arasında da «sendika üyelerinin yalnızca yüzde 31'i, fakat sendikalı olmayanların yüzde 53'ü Cumhuriyetçilere oy vermiştir.»[58] Sendika üyelerinin daha çok siyasetle ilgilenmeleri ve sola oy vermeleri, bir çok ülkede yapılan araştırmalarla belgelenmiştir.[59]

Yukarıda, çeşitli memleketlerde aşırı gelir güvensizliği çeken ve kuvvetle sola oy veren bir takım meslek gruplarını tartışmıştık: Tek-tahıl çiftçileri, balıkçılar, madenciler, koyun kırkıcıları ve oduncular. Bu grupların her birinde, yalnızca kuvvetli bir sosyal hoşnutsuzluk nedeni değil, daha önce ayrıntılarıyla gösterildiği

(58) P. F. Lazarsfeld, B. Berelson ve H. Gaudet, **The People's Choice** (New York: Duell, Sloan and Pearce, 1944), s. 146-47.

(59) A.B.D.'ndeki öteki incelemeler için bak. A. Campbell, G. Gurin ve W. E. Miller, op. cit., s. 73. Üyelerin sendika etkinliklerine ne kadar çok katılırlarsa Demokrat partiye oy vermek olasılıklarının o kadar arttığını, B. Berelson, P. F. Lazarsfeld ve W. M. McPhee, op. cit., s. 49-52'de göstermişlerdir. Bu inceleme, kuruluşlara üye olmanın orta ve yukarı sınıflardan Cumhuriyetçi partiye verilen oylar üstündeki pekleştirici etkisini de ortaya koymaktadır. Ruth Kornhauser, Demokratlara oy verme ile sendika üyeliği arasındaki bağıntının, büyük şehirlerde daha kuvvetli olmakla birlikte, her topluluk çapında geçerli olduğunu kanıtlamıştır. «Some Determinants of Union Membership,» (teksir edilmiştir, Institute of Industrial Relations, Berkeley, 1959).

İngiltere'de, 1951'de Droylsden'deki sendika üyelerinin yüzde 66'sı, diğer ücretlilerin ise yüzde 53'ü İşçi partisine oy vermişlerdir: P. Campbell, D. Donnison ve A. Potter, «Voting Behavior in Droylsden in October 1951,» **Journal of the Manchester School of Economics and Social Studies**, 20 (1952), s. 63. R. S. Milne ve H. C. Mackenzie, sendika üyeliği ile İşçilere oy verme arasında daha da kuvvetli bir bağıntı bulmuşlardır: **Straight Fight; A Study of Voting in the Constituency of Bristol North-East at the General Election of 1951** (London: The Hansard Society, 1954), s. 62-64; M. Benney, A. P. Gray ve R. H. Pear op. cit., s. 112'ye de bakınız. Kanada Kamu Oyu Araştırmaları Enstitüsünün temin ettiği veriler, sendika üyelerinin C. C. F.'yi (Sosyalist) ve Komünistleri, sendikalı olmayan işçilerden daha çok tuttuklarını göstermektedir. Almanya'da sendika üyeleri, Sosyalist partiyi, hiç bir gönüllü kuruluşa girmemiş işçilerin iki misli desteklemek yönelimindedirler: Juan Linz, op. cit., s. 215, 828-30.

üzere, grup içi haberleşmeye elverişli olan, ama sınıflar arası ilişkiye elvermeyen bir sosyal yapı, bir «meslek topluluğu» da vardır.

Bu gibi grupların aksine, hizmet endüstrileri, yanlarında çalıştıkları varlıklı nüfusun içinde dağılmış küçük birimlerden meydana gelir; hizmet işçileri siyaseten daha az etkin olmakla kalmazlar, aynı zamanda daha tutucudurlar. Büro işlerinde çalışanların örgütlenme ve sınıf bilinci bakımından iyi bilinen zayıflıkları, kısmen küçük birimler halinde çalışmalarından ve yukarı düzeyden idarî personel arasında dağılmış olmalarından da ileri gelebilir.[60]

Sola oy vermeyle bağıntılı iki genel sosyal sosyal etken de, endüstri fabrikalarının ve şehirlerin büyüklükleridir. 1933'ten önceki Alman seçimlerinde fabrikanın büyüklüğüyle solcu oylar arasında bir korrelasyon görüldüğünü yukarıda söylemiştik; bu bulgu 1953'te yapılan bir Alman araştırmasında da doğrulanmıştır (Bak. Tablo VIII). İşçilerin arasında Sosyalist ve Komünist oylarının toplamı, fabrikanın büyüklüğüyle birlikte artmıştır. On kişiden az çalıştıran fabrikalardaki işçilerin yüzde 28'i, binden çok işçisi olan fabrikalardakilerin ise yüzde 57'si sola oy vermişlerdir. Bunun gibi, Hıristiyan Demokratlara ve tutucu partilere verilen oylar da, fabrika genişliği kategorileri büyüdükçe azalmıştır. Şurası da ilginçtir ki, hiç bir partiyi tercih etmeyen işçilerin yüzdesi de, fabrika büyüklüğüyle ters orantılı olarak değişmekte, yani fabrika büyüdükçe hem sola oy vermek yolundaki sosyal baskı, hem de sadece oy vermek yolundaki baskı çoğalmaktadır. Tabloda gösterilen incelemelerin daha önce yapılan, genel olarak şehir büyüklüğüyle sol oyları arasında da bir bağıntı bulmuştur.[61]

Daha sonraki (1955) Alman incelemesi, erkekler arasında, bağımsız gelirleri olanlar dışındaki her meslek grubundan sola verilen oyların şehir büyüklüğüyle birlikte çoğaldığını göstermiştir. Fakat bu artış en çok kol işçileri arasında olmuştur (bak. Tablo VIII).[62] İtalya'da 1954 ve 1955'de yapılan Çalışma Kurulları seçim-

(60) C. Dreyfuss, «Prestige Grading: A Mechanism of Control,» R. K. Merton, et. al., (derleyenler) **Reader in Bureaucracy** (Glencoe: The Free Press, 1952), s. 258-64.

(61) S. Pratt, **op. cit.**, Bölüm 3.

(62) Juan Linz, **op. cit.**, s. 347 ve devamına da bakınız. Daha büyük şehirlerde, her yetişkinlik düzeyinden erkek işçiler de kadın işçiler de daha çok solcuydular.

leri sonuçlarının çözümlenmesi de, buna benzer bulgular ortaya koymuştur. Çalışma Kurulları seçimlerinde, şehir ve fabrika büyüdükçe, Komünistlerin egemen olduğu C.G.I.L.'e (İtalya İşçileri Genel Konfederasyonu) verilen oylar artmıştır. Komünist sendika federasyonu, 40.000'den çok nüfuslu şehirlerde oyların yüzde 60'ını, yarım milyondan büyük şehirlerde ise yüzde 75'ini almıştır. Aynı kalıp, bütün memlekette fabrika büyüklüğüne göre sendika güç-

TABLO VIII

Şehir Büyüklüğüne ve Fabrika Büyüklüğüne Göre Çeşitli Partilere Oy Veren Erkek İşçilerin Yüzdesi

(Almanya — 1955)*

Şehir nüfusu	Sosyalist ve Komünist oyların yüzdesi	(Sayı)
2.000'den az	% 43	(453)
2.000 - 10.000	46	(587)
10.000 - 100.000	51	(526)
100.000'den çok	54	(862)

(*) E.M.N.I.D., Zur Resonanz der Parteien bei Männer Und Frauen in den Soziologischen Gruppen (Bielefeld: Teksir edilmiş, tarihsiz) s. 4.

(Almanya — 1953)**

Parti tercihi	Fabrika büyüklüğü işçi sayısı (10'dan az	10-49	50-299	300-999	1.000'den çok
Sosyalist ve Komünist (x)	% 28	% 40	% 45	% 45	% 57
Hıristiyan Demokrat	22	20	18	22	15
Burjuva partileri	21	16	13	7	5
Hiç bir parti	26	22	23	22	15
Toplam	% 97	% 98	% 99	% 96	% 96
(Sayı)	(134)	(116)	(163)	(124)	(130)

(**) Cologne - Almanya'daki UNESCO Enstitüsünün sağladığı kartlardan yazar tarafından hesaplanmıştır.

(x) Komünistler yüzde 2'den azdır.

lerinin karşılaştırılmasında da (en belirli endüstri dallarının içinde bile) ortaya çıkmıştır. Örneğin, tekstil endüstrisinde Komünistlerin egemen olduğu sendika, (bu endüstri dalının en küçük birimi olan) 50-100 kişi çalıştıran fabrikalarda oyların yüzde 29'unu,

2000'den çok işçi çalıştıran işletmelerde ise yüzde 79'unu kazanmıştır.[63]

Topluluk büyüklüğüyle parti tercihi arasındaki aynı bağıntı, Fransa, Avustralya ve A.B.D.'nde de bulunmaktadır.[64] Avustralya *Gallup Poll*'u madencilik topluluklarında yaşayanların cevaplarını, daha küçük başka topluluklarda yaşayanlarınkilerden ayırmış ve beklenebileceği gibi, «soyutlanmış» madencilerin orta sınıf temeline dayanan partileri tutmalarının, büyük şehirlerde yaşayan kol işçilerinden daha az olası olduğunu meydana çıkarmıştır (bak. Tablo IX). Bu Avustralya verileri, yetişkin işçilerin İşçi partisine, yarı-yetişkin ve sıradan işçilerden daha az oy vermek yöneliminde olmakla birlikte, her iki grubun da büyük şehirlerde, İşçi partisine, küçük şehirlerdekilerden daha çok oy verdiklerini de göstermektedir.

---

(63) Belirli şehir ve fabrikaların ayrıntılı istatistik dökümleri için bak. **L'Avanzata della C.I.S.L. nolle commissioni interne** (Rome: Confederazione Italiana Sindacati Lavoratori, 1955), s. 46-95. Bu raporu anti-Komünist bir işçi federasyonu hazırlamıştır. Her endüstri dalındaki fabrikaların büyüklüğünü gösteren veri kategorileri, daldan dala değiştiği için, verileri toplayarak genel bir istatistik elde etmek olanaklı olmamıştır. Gerçi farklar tutarlıdır; zaten, rapor da bütün memleketi kapsayan durumu göstermemektedir. Britanya'da Acton Society Trust'ın yaptığı bir takım fabrika incelemeleri, «büyüklükle hastalık izini, büyüklükle kaza sayısı...» ve işçi moralinin başka göstergeleri arasında «açık bir bağıntı» olduğunu ortaya koymuştur. Bak. Acton Society Trust, **Size and Morale** (London: 1953); **The Worker's Point of View** (London: 1953) ve **Size and Morale II** (London: 1957). Bunlarla kısmen karşılaştırılabilecek Amerikan bulguları şu kitapta anlatılmıştır: Sherrill Cleland, **The Influence of Plant Size on Industrial Relations** (Princeton: Princeton University Press, 1955).

(64) R. Centers, **op. cit.**, s. 58, 185-90; P. Ennis, «Contextual Factors in Voting Decisions,» W. N. McPhee (derleyen), **Progress Report of the 1950 Congressional Voting Study** (New York: Bureau of Applied Social Research, Columbia University, 1952), teksir edilmiştir. Leon Epstein, Wisconsin mahallî seçimlerinde Demokratlara verilen oyların şehirin büyüklüğüyle birlikte yüksekliğini göstermektedir, «Size of Place and the Division of the Two-Party Vote in Wisconsin,» **Western Political Quarterly**, 9 (1956), s. 141. N. A. Masters ile D. S. Wright da, küçük şehirlerde işçilerin Demokrat partiye, büyük şehirlerdekilerden daha az oy vermeye yatkın olduklarının belirli bir şekilde görünmesine karşılık, idareci grubun yaşadığı şehirin büyüklüğü ne olursa olsun, aynı derecede Cumhuriyetçilere oy vermek yöneliminde olduğunu ortaya koymuşlardır: «Trends and Variations in the Two-Party Vote: The Case of Michigan,» **American Political Science Review**, 52 (1958), s. 1088.

Bütün bu durumlarda haberleşme etkeninin etkisi olabilir. Büyük bir fabrika, daha yüksek bir sınıf-içi haberleşme derecesine ve daha yukarı ekonomik düzeylerde bulunan kimselerle daha az kişisel temasta bulunulmasına elverişlidir. Büyük şehirlerde sosyal ilişkilerin de, ekonomik sınıfların içinde olması daha çok olasıdır. İşçi sınıfına dayanan siyasal hareketler, belli durumlarda büyük şehirlerin işçi mahallelerini öylesine örgütlemiştir ki, işçiler adeta kendilerine ait bir dünyada yaşarlar ve bu gibi merkezler, işçilerin solcu adayları en çok tuttukları ve yukarıda görüldüğü üzere en çok oy verdikleri yerlerdir.

TABLO IX

Avustralya'da Topluluk Büyüklükleri ve İşçilerin Parti Tercihleri — 1955*

	Topluluk Büyüklüğü					
	Büyük şehirler		Küçük şehirler		Maden toplulukları**	
Parti tercihi	Yetişkin işçiler	Yarı yetişkin ve sıra işçileri	Yetişkin işçiler	Yarı yetişkin ve sıra işçileri	Yetişkin işçiler	Yarı yetişkin ve sıra işçileri
Liberal	% 35	% 19	% 44	% 29	% 15	% 17
İşçi	64	81	56	71	77	83
Toplam	% 99	% 100	% 100	% 100	% 92x	% 100
(Sayı)	(333)	(241)	(96)	(107)	(13)	(6)

(*) Avustralya Gallup Poll'unun 1954'te yaptığı bir seçim incelemesi için toplanan ve daha çok çözümlemesi için yazara verilen IBM kartlarından hesaplanmıştır.

(**) Örneklerin sayısı, besbelli ki bu örneklemeden bir takım sonuçlar çıkarılmasına elvermeyecek kadar azdır, fakat daha önceki araştırmalarda da buna benzer durumlar bulunmuştur. Örneğin, 1951 seçmenleri üstüne bir araştırma, maden şehirlerinde yaşıyan her 13 kol işçisinden 12'sinin İşçi Partisine oy verdiğini göstermiştir.

(x) Kendisiyle görüşme yapılanlardan biri, küçük partilerden birini tercih etmiştir.

YÜKSELMEK OLANAĞINA İNANILMASI

Durumlarından tatmin olmayan bazı kimseler, siyasal planda harekete geçmek yerine, başarı merdivenine tırmanmaya çabalayarak var olan ekonomik sistemin içinde kendi kaderlerini düzeltmeğe kalkışırlar. Böyle bir olanak var gibi geliyorsa, sosyal değişim yolunda sendika ve solcu partileri tutmak kabilinden toplu gayretlerde de karşı bir azalma görülecektir.

Avrupalı işçilerin normal olarak sosyalist ya da Komünistlere oy vermelerine karşılık, Amerikan işçilerinin hafif reformcu partilere oy vermeleri gerçeğinin çoktandır başlıca açıklaması buydu. Durmadan kol işçiliği düzeyinin üstünde yeni işler yaratan gelişme halindeki bir ekonomi ve açık-sınıflı bir toplumda yaşadığı varsayılan Amerikan işçisi, kişisel bir fırsat bulacağına inanmaya daha çok eğilim gösterir. Avrupalı akranı ise, işçiye yükselme olanağı tanıyormuş gibi yapmayı bile gereksinmeyen kapalı-sınıflı bir toplum imajını kabul etmekle, siyasal değişimi sağlamak için topluca harekete zorlanır. Avrupa ve Amerika'da bulunan görece sosyal akışkanlık dereceleri hakkındaki bu basmakalıp inançlar gerçeğe uymamakla birlikte, böylece kabul edilişleri pekâlâ oy vermeyi etkileyebilir.[65]

Ne yazık ki, bu açıklamayı istatistiklerle kesin olarak desteklemek kolay değildir, çünkü Avrupa ve Amerika toplumları arasında daha pek çok fark vardır. Amerika'da işçi sınıfı bir bütün olarak, gerçek ücretlerde görülen uzun vadeli büyük bir artmayla başka ülkelerde «orta sınıf» denilecek bir duruma yükselmiştir. Amerikan işçilerinin kişisel fırsata inandıklarını gösteren bir hayli delil vardır; çeşitli incelemeler, işçilerin yaklaşık yarısının «önümüzdeki yıllarda kişisel ilerleme için iyi bir fırsat» bulacaklarını

(65) Bir çok ayrı ülkelerde alışkanlık konusunda yapılmış yayın ve araştırmalar üstüne yeni bir inceleme, A.B.D.'nde dikey alışkanlık (aşağı ya da işçi sınıfı mesleklerinden, bedensel olmayan veya daha yüksek saygınlıklı mesleklere doğru hareket) toplamının (nüfusun yüzde 30'u), öteki görece gelişmiş ülkelerin çoğundan pek farklı olmadığını meydana çıkarmıştır. Diğer oranlar şöyledir: Almanya yüzde 31, İsveç yüzde 29, Japonya yüzde 27, Fransa yüzde 27, Danimarka yüzde 31, B. Britanya yüzde 29, İsviçre biraz daha düşüktür (yüzde 23) ve Batı Avrupa'daki en aşağı ülke (yüzde 16 ile) İtalya'dır. Bu incelemelerin hepsi, S. M. Lipset ve R. Bendix, op. cit., Bölüm II'de gösterilmiştir.

söylediklerini ortaya koymuştur.»[66] 1937'de Büyük Buhran sırasında Chicago'da yapılan bir inceleme, her ekonomik düzeyden grupların yüzde 85 ilâ 90'mın *çocuklarının* ekonomik durumlarını düzeltmeye iyi bir fırsat bulacaklarına inandıklarını göstermiştir.[67] En son veriler, Avrupa'da *gerçek* sosyal akışkanlığın A.B.D.'ndeki düzeyde olduğuna fakat akışkanlık *inanç*'larının farklılığına değinmektedir. Görece yüksek bir gerçek sosyal akışkanlık oranı, bütün endüstri toplumlarını niteler gibi görünmektedir.

Akışkanlık konusundaki *inanç*'ların başkalığıyla ilgili iki etken vardır; biri, A.B.D. ile Batı Avrupa arasında toplam ulusal gelir ve dağılımı bakımından farklar; öteki de, Amerikan ve Avrupa yukarı sınıflarının farklı değer sistemleri. Bir başka yerde söylediğim gibi, «Amerika'da, her sınıfta gelir o kadar çok daha büyük ve başka sosyal sınıfların yaşama stilleri arasındaki uzaklık o kadar daha azdır ki, yüksek sosyal akışkanlık taraftarlarının özlemini duydukları eşitlikçi topluma burada Avrupa'dan çok daha fazla yaklaşılmıştır. Avrupalıların meslekler dizisinde yükselme olasılıklarının Amerikalılarınki kadar olmasına rağmen, orada çeşitli sınıfların hayat biçimleri arasındaki göze batan aykırılık varolmaya devam etmektedir. A.B.D.'nde işçilerin ve orta sınıftan halkın arabası vardır, Avrupa'da ise yalnız orta sınıfın otomobili olabilir.»[68]

Fakat ayrı değer sistemleri de bu noktada rol oynamaktadır, çünkü Amerikalı ve Avrupalı sınıflar eşitlik anlayışlarında tamamen ayrılırlar. Başarılı Amerikan iş adamları fukaralıktan-servete efsanesini gururla yaymaktadırlar. Fiilî kademe ve otorite farkları, kanıtlanmış yetenek karşılığı olarak temellendirilmektedir. Avrupa'da, aristokratik değerler ve miras yoluyla edinilmiş ayrıcalık ve statü kalıpları, yukarı sınıfın çoğunca hâlâ üstün görülmektedir; onun için, Avrupalı tutucu, sosyal akışkanlığın yaygınlığını asgari ölçülerde görmek ister.

---

(66) E. Roper, «Fortune Survey: A Self-Portrait of the American People» **Fortune**, 35 (1947), s. 5-16.

(67) A. W. Kornhauser, «Analysis of Class Structure of Contemporary American Society,» G. W. Hartmann ve T. M. Newcomb (derleyenler), **Industrial Conflict** (New York: The Cordon Co., 1939), s. 199-264.

(68) S. M. Lipset ve Natalie Rogoff, «Class and Opportunity in Europe and the United States,» **Commentary**, 18 (1954), s. 562-68.

Avrupa ve Amerika'da orta sınıfla işçi sınıfının tüketim biçimleri arasındaki çok daha geniş olan farklılık düşünülünce, yukarıya doğru ilerlemiş işçi-sınıfı kökenli Avrupalının, Amerikalı akranına kıyasla, yükselen statüsüne kendisini uydurmakta daha çok güçlük çekmesi ve tıpkı Amerika'da kendisini orada doğmuş Protestan beyazla karşılaştıran, başarıyla ilerlemiş bir Zenci ya da başka bir ırk azınlığı grubunun üyesi gibi, kendisine karşı ayrım güdüldüğünü hissetmesi beklenir. Akışkanlığın parti tercihindeki etkisi üstüne çeşitli ülkelerden toplanmış veriler, gerçekten de, Avrupalıların daha çok hoşnutsuz kaldıkları veya önceki statüleriyle bağlarını daha çok korudukları varsayımına uygundur. Beş Avrupalı ulusta, (İsveç, Finlandiya, Almanya, Norveç ve Britanya) yapılan araştırmalar, yukarıya doğru ilerleyen Avrupalıların, orta sınıfta doğmuş yurttaşlarından daha çok sol partilere oy vermek yöneliminde olduklarını ortaya koymuştur; A.B.D.'nde ise, üç ayrı inceleme yukarıya ilerlemiş olanların orta-sınıf ailelerinde büyüyenlerden daha çok tutucu (Cumhuriyetçi) olduklarını göstermiştir.[69] Bir kimsenin yeni girdiği sınıfın kültür tarzına kendisini uydurma yoğunluğu ile siyasal görüşlerinin bağıntılı olduğuna ilişkin bir takım belirtiler, bedensel olmayan işlerde çalışan işçi sınıfından gelme kimselerin, (Tablo X'da otomobilin temsil ettiği) tüketim biçimleri değişmedikçe, soldaki partiye oy vermeye devam edeceklerini gösteren İsveç verileriyle ortaya konulmuştur. Oysa, hâlâ içinde büyüdükleri sınıfta bulunan insanlar arasında, tüketim biçiminin değişmesiyle oy verme tercihi arasında herhangi bir ilişki görülmemektedir.

«Tüketim biçimleri»ndeki bu farkın Amerikancası, banliyöye taşınmak olabilir; çeşitli incelemeler, bu hamleyi yapan aşağı statülü kimselerin siyasal davranışındaki farkları göstermiştir. Michigan'da *Survey Research Center* tarafından düzenlenen (ve genel olarak *The Voter Decides* adlı kitapta çözümlenen) 1952 araştırması üstüne, banliyö-şehir farkları bakımından yapılan ikinci bir çözümleme, gerçekten de, zaten tutucu olan kimselerin banliyöye taşınmalarından ibaret diye yorumlanamayacak parti değiştirme-

(69) S. M. Lipset ve Hans Zetterberg, op. cit., s. 64-72'de, sosyal alışkanlığın siyasal sonuçları ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. İngiltere'de yukarıya doğru hareketlilikle oy tercihi arasındaki bağıntının, A.B.D.'nden çok, öteki Avrupa devletlerindeki duruma benzediğini gösteren veriler, R. S. Milne ve H. C. Mackenie, op. cit., s. 58'de bulunabilir.

TABLO X

İsveç'te Erkeklerin Sosyal Kökenleri, Tüketim Biçimleri ve Oy Verme Davranışları Arasındaki İlişki*

	Beden işlerinde çalışan evlerden gelme Beden işlerinde çalışanlar		Beden işlerinde çalışan evlerden gelme Beden işlerinde çalışmayanlar		Beden işlerinde çalışmayan evlerden gelme Beden işlerinde çalışmayan	
	Otomobilsiz	Otomobilli	Otomobilsiz	Otomobilli	Otomobilsiz	Otomobilli
Sosyalist olmayan	% 15	% 14	% 38	% 74	% 79	% 83
Sosyalist olan	85	86	63	26	21	17
(Sayı)	(221)	(72)	(78)	(55)	(170)	(145)

(*) H. L. Zetterberg, «Overages Erlander», **Vecko-Journalen** 48 (1957), s. 18, 36. S. M. Lipset ve Reinhard Bendix, **Social Mobility in Industrial Society**, s. 68'de nakledilmiştir.

leri olduğunu meydana çıkarmıştır. Bu incelemenin yazarlarınca ileri sürülen iki varsayım da, burada sosyal akışkanlığın aşağı sınıf kimselere etkisi üstüne söylediklerimizle tutarlıdır. İster önemli etmen, bu gibi kimselerin kendiliklerinden yaptıkları tercih olsun (yani, banliyö sakinlerinin yukarıya doğru ilerlemiş kimseler oldukları ve —Cumhuriyetçi partiye oy vermek anlamına gelen— daha üstün bir çevreyle kaynaşmaya heveslendikleri kabul edilsin), isterse daha çok tutuculara oy vermek, Cumhuriyetçisi bol bir ortamın —arkadaş ve komşuların— etkileriyle maruz kalmaktan ileri gelsin, veriler bu çeşit yer değiştirmenin eskiden Demokratlara oy verenler arasında Cumhuriyetçileri tutmayı çoğalttığını göstermektedir.[70] Meslek sabit tutulunca, «ortalama» statülü mesleklerde

(70) Bak. Fred I. Greenstein ve Raymond E. Wolfinger, «The Suburbs and Shifting Party Loyalties,» **Public Opinion Quarterly**, 22 (1958), s. 473-83. Bütün ülkeyi değil de, tek bir şehiri ele alan bir başka inceleme, Michigan'ın Kalamazoo banliyösünde pek az siyasal değişme saptamış ve incelemenin yazarları, banliyö etkisinin fazla şişirildiğine hükmetmişlerdir. Fakat, kendi verilerinin gösterdiği gibi, yorumlarını dayandırdıkları banliyö, tipik olmak-

de «üstün» statülerde de, Cumhuriyetçilere oy vermenin banliyölerde hayli fazla olduğu görülmüştür.[71]

Akışkanlığın siyasal ve sosyal sistemlerdeki etkisi hakkında çoğu tartışmaların, çeşitli yukarıya doğru hareketlilik oranlarının varsayılan sonuçları üstünde durmasına rağmen, bütün modern endüstri toplumlarında bir kuşaktan ötekine önemli bir aşağıya hareketin de olduğuna işaret eden bir hayli delil vardır - bir babanın yüksek mevkii, çocuklarının da kendisinin durumuna erişeceklerini garanti edememektedir. En yeni Amerikan verileri, gerçekten de, —en çok ayrıcalıklı olan— serbest meslek, yarı-serbest meslek ve mülk sahipleri ile idareci ve memur oğullarının yaklaşık üçte birinin kol işlerinde çalıştıklarını göstermiştir.[72] Bunun gibi çoğu toplumlarda köylük yerlerden şehirlik bölgelere doğru yaygın bir akın da vardır ve gelenlerin çoğunluğu kol işçisi olmaktadır.

Endüstri proleteryasına katılan bu hayli yaygın hareketler, işçi sınıfındaki tutuculuğun başlıca kaynaklarından biri olmaktadır. Hakkında veri bulunan her ülkede —Almanya, Finlandiya, Britanya, İsveç, Norveç ve A.B.D.—, orta sınıf ana-babadan olma işçiler, babaları da aynı sınıftan olan işçilerden çok daha fazla tutucu partilere oy vermek yönelimindedirler. Köy kökenli olanlar da, görece daha tutucudurlar. Köken değişmeleri, üç kuşak geriye kadar izlenince farklar daha da pekinleşmektedir. Almanya'da 1953'te yapılan bir araştırma, büyük babaları da işçi olan işçilerin yüzde 75'inin sosyalist ya da Komünistlere oy verdiklerini, babası orta sınıftan olan işçilerde ise bu oranın yüzde 24'e düştüğünü ortaya

---

tan (kendisinin ve ailesinin geleceğini yoluna koymak umudunu besleyen düşük gelirli satın alıcıyı çekecek ucuz fiyatlı banliyö tipinden) uzaktır. Evlerin çoğu, yerine göre pahalıdır, görüşülenlerin yüzde 83'ü 1956'da Eisenhower'e oy vermiştir ve yüzde 85'i Protestandır. Zaten hemen herkesin Cumhuriyetçi olduğu böyle bir yerde, akışkanlığın siyasal tercih üstünde pek bir etki göstermemesine şaşmamak gerekir. Bu inceleme için bak. Jerome G. Manis ve Leo C. Stine, «Suburban Residence and Political Behavior,» **Public Opinion Quarterly**, 22 (1958), s. 483-90.

(71) Samuel Lubell, **The Revolt of the Moderates** (New York: Harper and Bros., 1956) ve William H. Whyte, **The Organization Man** (New York: Simon and Schuster, 1956) banliyölerin siyasal etkilerini ele almışlardır. Lubell, banliyölerle sınırlı kalmayan genel sosyal eğilimlerin bir bölümü olarak, şehirlerde artan bir Cumhuriyetçi eğilim de görmektedir.

(72) S. M. Lipset ve R. Bendix, **op. cit.**, s. 87-91.

çıkarmıştır.[73] Finlandiya'da 1948'de yapılan buna benzer bir araştırma, babaları ve (baba tarafından) dedeleri işçi olan işçilerin yüzde 82'sinin, köylük yerlerden gelme işçilerin yüzde 67'sinin, ana-babası orta sınıftan olanların ise yüzde 42'sinin sol partilere oy verdiğini göstermiştir.

Bütün endüstri toplumlarında yaygın olan sosyal akışkanlık gerçeği karşısında, akışkanlığın siyasete belki en önemli etkisi olarak kaydedilmesi gereken özellik, —ister yukarıya ister aşağıya yönelsinler— toplumsal katlarını değiştirenlerin büyük kitlesinin daha tutucu partilere oy vermesidir. Orta sınıf ana-babadan olma kol işçilerinin dörtte üçünün 1953'te sosyalist-olmayan partilere oy verdikleri Almanya'da, bedensel olmayan işlerde çalışan işçi sınıfı ailelerinden gelme kimselerin yüzde 70 kadarı da «orta sınıf» partilerini seçmiştir. Aynı şekilde, Finlandiya'da orta sınıf kökenli işçilerin üçte ikisi solcu olmayan partilere sadık kalmış, işçi sınıfı aile menşeinden orta-sınıf mesleklerine yükselenlerin ise, dörtte birinden azı sosyalist ya da Komünistlere oy vermiştir.[74] Bu bulgular, üstün statüyle ilişkinin, tavır ve davranışlar üzerindeki büyük etkisini göstermektedir. Her iki durumda da bulunmuş olmaktan ötürü, yüksek bir statüyle aşağı bir statüye bağlı siyasal değerler arasında bir çapraz-baskıyla karşı karşıya kalanların, bu çatışmayı birincilerin lehine çözmeleri olasılığı çok daha fazladır.

GELENEKÇİLİK

Düşük gelirli gruplarda sola oy vermekten sapmanın en çok göze batan bir takım örneklerini, sürekli tutucu adaylara oy kullanan bazı görece fakir ve ekonomik açıdan az gelişmiş bölgeler oluştururlar. Bu gibi bölgelere, A.B.D.'nin güney federe devletlerinde, güney İtalya'da,[75] Kanada'da Quebec'te, B. Britanya'da, İskoçya'nın dağlık yerlerinde ve Norveç'in batısında rastlanır. Böyle

(73) Bu veriler, Almanya'daki Cologne UNESCO Enstitüsünün temin ettiği materyelden hesaplanmıştır.

(74) Fin Gallup Poll'unun yönettiği iki araştırmaya dayanan bu verjleri, Helsinki Üniversitesinden Dr. Erik Allardt temin etmiştir. Alman incelemeleri de, Fin incelemeleri de, Lipset ve Bendix, op. cit., s. 67-71'de daha ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

(75) G. Schepis, «Sociologia elettorales della Sicilia,» Revista italiana di economia demografia a statistica, 4 (1950), No. 3-4, s. 491-98.

bölgelerdeki siyaset kalıbı, «Her ülkenin bir Güneyi vardır» sözüyle özetlenmiştir. Bütün bu yerlerin siyasetinde, onları memleketin esas siyasal bölünme çizgisinden ayıran ve bazan bölgeci ya da ayrılmacı partiler yaratan özel bir bölgeci öğe vardır.[76]

Yukarıda ileri sürülmüş olan aşikâr bir açıklama, yoksulluğun etkili bir örgütlenmeyi önleyecek kadar aşırı olabileceği ve dolayısiyle bütün düzelme umutlarını ortadan kaldırabileceğidir. Aşırı cehalet ve okuma-yazma bilmemek, herhangi bir siyasal programın anlatılmasını ve anlaşılmasını güçleştirir. Geçinebilmek için kendilerini büsbütün günlük işlere kaptırmış kimselerin, siyasal etkinlik yoluyla durumlarını düzeltmek için uzun vâdeli girişimlere ayıracak ne zaman ne de enerji fazlaları vardır.[77] Bu gibi kimselerin çevrelerindeki ekonomik baskı veya şiddet önlemlerine direnecek güçleri de olmayabilir. Örneğin, Amerika'daki kiracı çiftçiler ve çiftlik işçileri, *New Deal*'ın Tarımsal Güvenlik idaresi gibi hükümet kuruluşlarının anlayışlı yardımlarını gördükleri zamanlarda bile, etkili ekonomik ve siyasal örgütler kurmayı başaramamışlardır.

Fakat, geri bölgelerdeki yoksul işçi ve köylülerin solcu siyasal etkinliğe karşı en büyük soğuklukları, «gelenekçi» değerlerin —geleneksel bir hayat standardına bağlı ve «varolan kuvvetler»e sadık kalmanın— zihinlerini kaplama derecesinden ileri gelmektedir. Bu yerlerde, sosyal yapı, kısmen, kapitalizm ve serbest piyasa ekonomisinden önceki halini korumuştur. Zengin ve fakirlerin yerleri, eşyanın doğal düzenince tanımlanır ve kişisel, ailesel, mahallî sadakatlarla desteklenir; yoksa siyasal etkinlik yoluyla değiştirilebilecek, kişisel olmayan ekonomik ve sosyal güçlerin bir ürünü diye görülmez. Aynı zamanda, yoksul köylü ya da işçi, açık bir anlamı ve değeri olan bir rol oynar ve bütün topluluğu kapsayan istikrarlı kişisel ilişki ve tören şekillerinden tatmin bulur. Bu gibi

(76) R. V. Burks, «Catholic Parties in Latin Europe,» **Journal of Modern History**, 24 (1952), s. 269-86. Bölgeci partileri olmayan İsveç'te bile, bölge farkları uzun yıllar boyunca «Kuzeyde daha güçlü olan sol partileri ile Güneyde daha güçlü olan sağ partileri» arasında görülmeğe devam etmiştir. Dankwart A. Rustow, **The Politics of Compromise** (Princeton: Princeton University Press, 1955), s. 136-37.

(77) Güney İtalya üstüne bir tartışma için bak. Edward Banfield, **The Moral Basis of a Backward Society** (Glencoe: The Free Press, 1958).

kimseler, dinî inançta kuvvetli ve *statüs quo*'dan yana olmak yönelimindedirler.[78]

Buna karşılık, malını pazara satmak için üretim yapan çiftçinin veya şehirli işçinin rasyonelleştirilmiş bir piyasa ekonomisindeki yeri, böyle istikrarlı bir ilişki yapısına elverişli değildir. Sadakatı ödüllendiren ve geleneksel inançlardan sapmayı cezalandıran kişisel ilişkiler ve mahalli kuruluşlar ortadan silinip süprülmüş ve insanların ekonomik durumlarını düzeltme dilekleri desteklenmiştir. Demiryolu ortaklığında ya da tahıl kaldıracının işletilmesinde, büyük bir toprak sahibi ailenin iktidarını kutsallaştıran eski meşruluktan eser yoktur. Malını pazara çıkaran çiftçi, uğradığı hayal kırıklığını, sosyal değişimi tutan partileri militanca destekleyerek gidermekte serbesttir.

Gerçi, geri tarımsal bölgeler bazan isyan ateşlerine bürünür ve geleneksel değerleri kabul etmekten bir kere silkinip kurtulunca da en radikal aşırılıklara kadar gidebilir. Amerika'nın Güneyinde bile, 1890'lar ülkenin en yoksul çiftçilerini —beyaz ve Zenci karışık— harekete geçiren radikal halkçılığın ani bir büyümesine tanık olmuştu. Bu ayaklanma, seçimlerde başarısızlığa uğradı ve ardında bir iz bile bırakmadan ortalıktan kayboldu. Sefalet içindeki Güney İtalya'da, Komünistler ve neo-Faşistler oransız bir şekilde kuvvetlidir.[79] Çağımızın en köklü iki siyasal dönüşümü, Rus ve Çin Komünist devrimleri, hemen bütün bütün geri ve gelenekçi köylük sosyal yapılara sahip ülkelerde olmuştur.

Geri bir bölgenin, siyasal uçların birinden ötekine hangi koşullar altında birdenbire dönüştürülebildiğine ilişkin gerçekte pek az şey bilinmektedir. Yakın Doğudaki siyasal tavırlar üstüne yapılan incelemeler, dışarıyla temasın hoşnutsuzluk yaratmak ve sıradan işçi ve çiftçilerinin iyi yaşadıkları bir Amerikan yahut Rus ütopyasını örnek olarak ortaya koymakta önemli bir rol oynadığını göstermiştir.[80] Fakat geri ülkelerdeki siyasal davranış sorunu,

(78) A. Siegfried, **Tableau politique de la France de l'ouest sous la troisieme république, op. cit.**

(79) Department of State, A.B.D. Avrupa Araştırmaları Bölümü, **A Statistical Analysis of the Italian Election Results** (Washington, 1948). İtalya üstüne Bölüm V'teki tartışmaya bakınız.

(80) Daniel Lerner, **The Passing of Traditional Society** (Glencoe: The Free Press, 1958).

siyasal ve sosyal demokrasinin savunucuları bakımından bugün dünyanın en önemli ve karışık problemlerinden biridir. «Özgür dünya»nın büyük bir bölümü ve bilhassa Sovyet dünyasına sınır komşusu olan ülkeler, tam işte böyledir.

Gelenekçilik, kadınların yukarıda kaydedildiği gibi, özellikle Avrupa'da, daha tutucu olmalarını açıklamaya yardım edebilir. Çoğucası kadınlar, varolan sosyal düzeni tutan geleneksel dinî inançlardan daha çok etkilenirler.[81] Bu hususun doğrudan delilleri, Fransa'daki kamu oyu ölçmelerinde bulunmuştur - kadınların yüzde 47'si oylarını nasıl kullanacaklarına karar verirken kilisenin durumunu «çok» veya «biraz» düşündüklerini söylemiştir, erkeklerde ise bu oran yüzde 33'ten ibarettir.[82] Küçük şehirlerdeki işçilerin daha çok tutucu olmaları da, gelenekçi tavır ve ilişki kalıntılarını yansıtıyor olabilir.

Çeşitli toplumlarda sınıf yapısının türlü yönlerine işaret ederek başka başka grupların seçim davranışlarındaki farklılıkların nedenlerini bulmaya çalışmamız, çoğu hemzaman olarak işleyen çeşitli etkenleri incelememizi gerektirdi. Besbellidir ki, herhangi bir grubun davranışının açıklanması bütün bir kalıbı ele almayı zorunlu kılar ve her etkeni ayrı ayrı tartışırken, çeşitli etkenlerin işleyişine örnek olarak bir kaç kere davranışlarının sözünü ettiğimiz madenciler gibi, tek bir grubun üstünde bütün değişkenlerin işlemesini görmek belki güç gelir. Tablo XI, ayrı ayrı gruplarda çeşitli değişken dizilerinin bir kalıp oluşturmak üzere bir araya gelişinin bazı biçimlerini göstermektedir.

Modern toplumda parti tercihini belirleyen çoğu yapısal etkenlerin tabakalaşma sisteminin yönleri olarak görülebilmesine

---

(81) H. Tingsten, **Political Behavior: Studies in Election Statistics,** Stockholm Economic Studies, No. 7 (London: P. S. King, 1937), s. 42-45; cinsiyet ve dindarlık üstüne delillerin bir özeti için bak. Michael Argyle, **op. cit.,** s. 71-79.

(82) Fransız Kamu Enstitüsü, «La verité sur la pratiques et les sentiments religeux des Français,» **Réalités,** 32 (1952), s. 36-44. Aynı zamanda, «La France est-elle encore Catholique?» **Sondages,** 14 (1952), No. 4'e de bakınız.

TABLO XI

Aşağı Gelir Gruplarının Oy Vermesindeki Orijinal İstatistik Düzenliliklerlyle İlgili Açıklayıcı Etkenler

	Yoksunluk tipleri: Gelir güvensizliği	Doyurucu olmayan iş	Düşük saygınlık statüsü	Kolaylaştırıcı koşullar: Sınıf-içi iyi haberleşme	Yer değiştirme umutlarının azlığı	Gelenekçiliğin yokluğu	Sola oy verme
İşçiler:							
Büyük fabrikalarda	+	+	+	+	+	+	Yüksek
Küçük fabrikalarda	+	—	+	—			Düşük
İşçiler:							
Büyük şehirlerde				+		+	Yüksek
Küçük şehirlerde				—		—	Düşük
İşçiler:							
Avrupa'da				+	+		Yüksek
A.B.D.'nde				—	—		Düşük
Kol işçileri			+	+			Yüksek
Büroda çalışanlar			—	—			Düşük
Azınlık grubu			+				Yüksek
Çoğunluk grubu			—				Düşük
Tüccar çiftçiler, balıkçılar	+	—				+	Yüksek
Mahalli pazar, ancak kendisine yetişecek kadar üretim yapan çiftçiler	—	—				—	Düşük
Madenciler, oduncular		+	+	+	+	+	Yüksek
Hizmetçiler, hizmet işçileri				—	—	—	Düşük
Ekonomik açıdan ileri bölgeler	+					+	Yüksek
Geri bölgeler	—					—	Düşük
Erkekler				+		+	Yüksek
Kadınlar				—		—	Düşük

NOT: Artı işaretleri aşağı sınıflarda sola oy vermenin lehinde olan etkenleri göstermektedir.

karşın, daha başka bir çok sosyal değişkenin de sınıf ve siyasetle bağıntılı olduğu bellidir. Gelecek bölümde, seçim davranışını belirleyen böyle belli başlı öğelerden birini —çeşitli nesillerin deneyimlerindeki değişmeleri— çözümlemek ve bununla ilgili olan oy verme kalıplarındaki tarihsel değişimler sorununu ele almakla, demokratik düzenin koşullarının tartışılmasına devam edilecektir.

BÖLÜM VIII

SEÇİMLER: DEMOKRATİK SINIF MÜCADELESİNİN ANLATIMI — DEVAMLILIK VE DEĞİŞME

Nesiller ve Siyasal Davranış

Seçim tercihleri üstüne yapılmış bütün incelemeler, her tabakanın ve eğitim, din ya da ırk topluluklarının içindeki ayrı ayrı yaş gruplarının siyasal bağları arasında büyük farkların bulunduğuna işaret etmiştir. Farklı yaşlar değişik hayat deneyimleri anlamına gelip hiç değilse, iki yoldan sol ya da sağ siyasal davranışı etkilemektedir: (bazan yetişme döneminde edinilen önemli deneyimlerin, bütün bir yaş grubunun siyasal görüşünü belirlemesiyle) nesiller arasındaki farklar - ve yetişme, olgunluk, yaşlılık çağlarının tipik sosyal deneyim kalıpları arasındaki farklar. Daha böyle bir sürü az çok önemli farktan bahsedilebilir. Örneğin, orta sınıflarda yaşla meslekî ilerleme arasında büyük bir bağıntı vardır. Yani (belli bir sınıra kadar) bir kimse yaşlandıkça, sosyo-ekonomik yerinin ilerlemiş olması o kadar çok olasılık kazanır. Yaş, aileyi geçindiren başlıca kimse olmak veya sadece geçime yardımcı biri olmak gibi diğer bir takım değişmeleri de gösterebilir ve çeşitli tip grupların üyeliğiyle ya da ekonomik yapının etkilenmeye daha çok karşı karşıya bir yerinde bulunmakla ilgili olabilir.[1]

Hitler-öncesi Almanya'sında, bir çok sosyolog «nesil» kavramının, siyasal davranışın açıklanmasında kullanılan sınıf ya da etnik grup gibi yapısal kategorilere eklenmesi gerektiğini ileri sürmüş-

(1) Yaş farkları üstüne genel bir tartışma için bak. Robert E. Lane, **Political Life** (Glencoe: The Free Press, 1959), s. 216-19 ve Herbert H. Hyman, **Political Socialization** (Glencoe: The Free Press, 1959), **passim.** Bu ikinci kitap da, siyasette nesillerin oluşması üstüne en iyi Amerikan incelemesidir.

lerdir.[2] Bu sosyologlar, insanların tavırları nasıl tabakalaşma hiyerarşisinde farklı yerleri almalarının bir sonucu olarak başkalıklar gösteriyorsa, aynı şekilde insanların ayrı nesillere dahil olmalarından ötürü de farklılaştıklarını savunmuşlardır. Bu anlayışın ileri gelen taraftarlarından Karl Mannheim, belli bir noktada —ona göre, geniş ölçüde, yetişme çağının sonlarında— yaşanılan ortaklaşa deneyimlerin, aynı yaş grubundaki insanların sonraki siyasal deneyimlerini onun açısından görmeğe yönelecekleri ortaklaşa bir ilişki çerçevesi yarattığını ısrarla belirtmiştir.

Bu, insanların ciddi olarak siyaseti düşünmeye ilk başladıkları zamanki siyasal görüş açılarının ömürleri boyunca yürürlükte kaldığını ileri sürmek demektir. Bu yüzden, Mannheim gibi sosyologlar, herhangi bir toplumun siyaset hayatında ağır basan orta yaşlı grupların sorunları ele alış tarzlarının gerisindeki temel değerleri anlamak için, geriye gidip bu grupların gençlikleri sırasında var olan siyasal iklimin ve sorunların incelenmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Bu yetişme döneminin sonlarındaki belli siyasal çevreyle ilgilenme, aslında psikolojideki hayat çemberiyle uğraşılmasının sosyolojik bir eşidir. Psikolog Edward Spranger bunu bir sorun olarak ele almış ve yetişme çağındakilerin siyasetle ilgilenmeleri üstüne düşüncelerini «gençliğin siyasal durumu, belirli tarih koşullarıyla birlikte değişir» diyerek anlatmaya başlamıştır.[3]

Ne yazık ki, henüz nesil deneyimlerinin etkilerini modern araştırma teknikleriyle sistematik olarak inceleyen bir kimse çıkmamıştır. Hitler başa geçmeden önceki Alman toplumunu inceleyen Arthur Dix, böyle bir araştırma için gerekli olan veri tiplerini cetveller halinde düzenlemiştir. Dix, 1930'daki Alman seçmenlerini yaş gruplarına ayırmış ve her grup için, ilk katıldıkları seçim sıra-

(2) K. Mannheim, «The Sociological Problem of Generations,» P. Kecskemeti (derleyen), **Essays on the Sociology of Knowledge** (New York: Oxford University Press, 1952), s. 276-322; R. Behrendt, «Die öffentliche Meinung and das Generationsproblem,» **Kölner Vierteljahrshefte für Soziologie**, 11 (1932), s. 290-309; Sigmund Neumann, «The Conflict of Generations in Contemporary Europe,» **Vital Speeches**, 5 (1939), s. 623-28; Sigmund Neumann, **Permanent Revolution** (New York: Harper and Bros., 1942); Rudolf Heberle, **Social Movements** (New York: Appleton-Century-Crofts, 1951), Bölüm 6.

(3) Edward Spranger, **Psychologie des Jugendalters** (Leipzig: Quelle und Meyer, 1925), s. 212.

sında bulunan siyaset iklimi üstüne veriler göstermiştir. Sonra da, bu verilerden hareketle, bu daha önceki olayların 1930'ların siyasal olaylarında oynadıkları rol hakkında varsayımlar kurmuştur.[4] O dönemde, Nazi ve sosyalist parti üyelerinin yaş bileşimleriyle hayat deneyimleri üstüne bildirilen özellikler, farklı nesillerin Alman toplumundaki rolü hakkında ileri sürülen varsayımların bazılarını doğrulamaktadır.[5]

Bazı Amerikan incelemeleri de, nesil kavramının faydasını göstermektedir. 1944'te Harlem'de zencilerin oy vermesi üstüne bir araştırma yapan sosyolog John Morsell, 44 yaşına kadar olan zencilerin yüzde 82'sinin, bu yaşın üstündekilerin ise, yüzde 59'unun Roosevelt'e oy verdiklerini ortaya koymuştur. Bu, bir çok yaşlı Zencinin hâlâ Cumhuriyetçi partinin Lincoln'un partisi olduğu imgesini kafasında taşıdığı anlamına gelebilir.[6]

1940, 1944 ve 1948 seçimlerinden önce ve sonra yapılan araştırmalar, genç Katoliklerin yaşlılarından daha çok Cumhuriyetçi partiyi, genç Protestanların ise yaşlılarından daha çok Demokrat partiyi tutmak yöneliminde olduğunu göstermiştir.[7] Bu farklar yalnızca geleneğe karşı ayaklanmadan ileri geliyor olabilir, fakat ayrı nesil deneyimlerinin bir başka sonucu olmaları daha olasıdır. Yaşlı Katolik ve Protestanlar, dinin siyasal bir ön yatkınlık yaratma bakımından sınıftan daha büyük bir önem taşıdığı Buhran-öncesi yıllarının seçim durumuna hâlâ tepki göstermekte olabilirler. Genç seçmenler ise, sınıfın daha önemli olduğu (bin dokuz yüz) otuzlarda ve kırklarda siyasal kanaatlarını oluşturmuşlardır. Onun için ana-babalarla çocuklar arasındaki bu açık çelişki, orta

(4) Arthur Dix, **Die Deutschen Reichstagswahlen, 1871-1930, und die Wandlungen der Volkgliederung** (Tübingen: J.B.C. Mohr, Paul Siebeck, 1930), s. 34-45.

(5) Hans Gerth, «The Nazi Party: Its Leadership and Composition,» **American Journal of Sociology**, 55 (1940), s. 530-41.

(6) John Morsell, **The Political Behavior of Negroes in New York City** (yayınlanmamış Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Columbia Üniversitesi, 1951).

(7) Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson, and Hazel Gaudet, **The People's Choice** (New York: Duell, Sloan and Pearce, 1944), s. 24; Bernard Berelson, Paul F. Lazarsfeld, ve William McPhee, **Voting** (Chicago: University of Chicago Press, 1954), s. 70; S. J. Korchin, **Psychological Variables in the Behavior of Voters** (yayınlanmamış Doktora tezi, Sosyal İlişkiler Bölümü, Harvard Üniversitesi, 1946).

sınıftan genç Katoliklerin Cumhuriyetçileşmelerinin ve genç işçi sınıfından Protestanların Demokratlaşmalarının bir ürünü gibi görünmektedir. Bu kaymalar, geleneksel aile bağlarının diğer statü ve deneyimlerden etkilendiğini de göstermektedir.

1948 ve 1952 seçim incelemeleri, yeni siyasal neslin kendinden bir öncekine oranla daha Cumhuriyetçi olduğunu ortaya koymuştur. Elmira, New York'ta 1948'de 21 ile 24 yaşları arasındaki ücretli işçilerin yalnızca yüzde 38'inin Truman'a oy vermelerine karşılık, 25 ile 34 yaşlarında olanların yüzde 54'ü bu adayı seçmişlerdi.[8] Bütün memleketler çapında araştırma verileri kullanan kamu oyu ölçmecisi Louis Harris, 1952'de 21-24 yaş grubunun yüzde 44'ünün, 25-34 grubunun ise yüzde 38'inin Eisenhower'i tuttuğunu meydana çıkarmıştır.

Bu farklar, şöyle yorumlanabilir: Buhran veya savaş sırasında erginliğe erişen kimseler Demokratlara bağlanmışlardır, bu olayları tarih diye öğrenen ve ilk oylarını bir refah döneminde kullananlar ise Cumhuriyetçi partiye yönelmişlerdir. Eğer gerçekten, nesiller erginliğe eriştikleri sırada hangi grubun egemen olduğuna göre sola veya sağa oy veriyorlarsa, o zaman tutuculuğun yaşlılıkla birlikte gittiği yolundaki yaygın düşünceyi yeniden düşünmek gerekir. Bu inancın ampirik delilleri, gençlerin sola yanaştıkları yaşlıların ise gençliklerinin daha muhafazacı inançlarını sürdürmeye yöneldikleri (1930'lar ve 1940'lar gibi) büyük sosyal istikrarsızlık dönemlerinde derlenmişti. Bir toplum, uzun süren bir istikrarsızlıktan sonra istikrarlı bir duruma geçerse, yaşlıların gençliklerindeki solcu düşüncelerini devam ettirmeleri, genç nesillerin ise tutucu felsefelere bağlanmaları pek âlâ olasıdır.

Yaşın büyümesi çoğu kere, gelir ya da statünün yükselmesiyle birlikte gider. İnsanlar zamanla evlenirler, konutlarını, işlerini değiştirirler ve yeni ilişkiler kurarlar. Sosyal durumdaki bu gibi değişikliklerin görüş edinmek ve siyasal davranışta bulunmakla bağıntılı olması besbelli olmak gerekir. Ne yazık ki, kamu oyu araştırmaları, bireylerin geçmiş deneyimlerindeki ayrılıklar hakkında pek bilgi toplamamaktadır. İş akışkanlığı incelemeleri bir çok kimselerin fazlasıyla çeşitli bir iş geçmişleri olduğunu ortaya

(8) B. Berelson, P. Lazarsfeld, ve W. McPhee, op. cit., s. 96; L. Harris, **Is There a Republican Majority?** (New York : Harper and Bros., 1954), s. 218.

koymuştur. Bu araştırmaların biri 31 yaşının üstündeki kol işçilerinin iş geçmişlerinin yüzde 20'sini bedensel olmayan işlerde geçirdiklerini, bedensel olmayan işlerde çalışanların ise, iş geçmişlerinin yaklaşık yüzde 25'ini kol işlerinde harcadıklarını göstermiştir.[9] Bu incelemeler siyasetin üstünde durmamışlar, ancak Amerika'da yapılan inceleme, çoğuncası siyasetle bağıntılı olan sendika üyeliği ve etkinliğini ele almıştır. Bu araştırmada, şimdiki bir kol işçisinin geçmişte de zamanının ne kadar çoğunu bu kategoride harcamışsa, sendikasının etkin bir üyesi olmak ve tahmin edilebileceği gibi Demokrat partiyi tutmak olasılığının da o kadar çok olacağı anlaşılmıştır.

Yaşın büyümesiyle bağıntılı olarak siyasal görüşlerde ortaya çıkan öteki değişmeler, aile hayatının gerekleriyle ilgilidir. Dinsiz ana-babalar arasında da çocuklarını pazarları kilise okuluna yollamak gereksinimi hissetme ve böylelikle, kendileri de dindar ve çoğuncası daha tutucu olan cemaata katılma yolunda bir yönelim vardır. Orta sınıf ve iyi para kazanan işçi sınıfı ebeveynleri arasında çocuklar banliyöye taşınmanın baş sebeplerindendir. Çocukların refahını düşünmenin daha ince psikolojik etkileri de olabilir; böyle bir düşünce ana-babalara toplumdaki otorite mekanizmalarının olumlu yanlarının, çoğu kere ilk olarak, bilincine vardırabilir.

Çocuklar aynı zamanda, ana babalarındaki herhangi bir sapma eğilimini de engellemeye yarıyor olabilirler. Hiç kimse, genç bir çocuktan daha «tutucu» ya da uyucu değildir. Fakat çocukların ebeveynlerini nasıl değişmeye zorlayabilecekleri, aile kurumunun çoğu araştırıcıları tarafından ihmal edilmiştir.

Bu kalıp, sadece gözmen ana-babalarla Amerikalı çocukları arasındaki bağıntıyla ilgili yayınlarda açıkça gözlemlenmiştir.[10] Bu gibi incelemeler, çocukların ebeveynlerini (tavır ve değerlerini de-

(9) S. M. Lipset ve R. Bendix, **Social Mobility in Industrial Society** (Berkeley: University of California Press, 1959), s. 166. Bu kitapta, bir çok Avrupa ve Asya devletlerindeki araştırmalarla birlikte, öteki Amerikan incelemeleri de anlatılmıştır.

(10) O. Handlin, **The Uprooted - The Epic Story of the Great Migrations That Made the American People** (Boston: Little, Brown, 1952); R. E. Park ve H. A. Miller, **Old World Traits Transplanted** (New York: Harper and Bros., 1927).

ğiştirerek) «Amerikalılaştırmak»taki rolüne dikkati çekmişlerdir. Güneye taşınan kuzeyli liberaller de, durmadan sürüp giden bir başka süreç örneğidir. Ana-babasından Zencilerin eşitliğini öğrenen çocuk akran grubunun başka üyeleri tarafından cezalandırılır. Eğer akran grubunun ölçülerini kabul ederse, evde cezalandırılır. Kuşkusuz bir çok ana-babaya çocuklarım durmadan cezalandırmaktansa topluluğun sosyal ya da siyasal değerlerine kendilerini de uydurmak daha kolay gelmektedir. Çocuklu kimselerin bir siyasal çevreden ötekine gitmeleri halinde de, büyük olasılık, bunun kadar açıkça belli olmayan benzer süreçler işliyordur.

Büyüyen yaşla birlikte değişen sosyal durumun davranışları nasıl etkileyebileceği üstüne bir başka belirtiyi de, sosyal statü merakının yaşla birlikte arttığını gösteren Mark Benney ve Phyllis Geiss adındaki sosyologlar ortaya koymuştur.[11] İnsanlar yaşlandıkça kendilerinin işçi sınıfından çok orta sınıftan olduğunu söylemeleri olasılığı daha çok artmaktadır ve bu statü durumuna daha çok merak sarmak, siyasal kanaatlarda da ortaya çıkabilir.

Nüfusun yaşlı kimseler oranındaki büyük artış, çeşitli alanların uzmanlarını, yaşlanan bir nüfusun toplum üstündeki etkisini çözümlemeğe itmiştir.[12] Yaşlıların siyasal gücü, emekliye ayrılan kimselere ödenek verilmesini öngören kamu refahı önlemlerinin sayıca artışında şimdiden görülmektedir.

Yaşlıların siyasal davranışını etkileyebilecek hiç değilse iki tane paralel süreç vardır. Bir yandan, daha önce söylediğimiz gibi, insanlar gençliklerinin görüş ve bağlarını sürdürmek yönelimindedirler. Böylelikle, günümüzde daha yaşlı bir nüfusun siyasal değişiklikleri yavaşlatması olası olmaktadır. Öte yandan, modern endüstri toplumunda yaşlılar geniş ölçüde ayrıcalıksız bir gruptur; köylük toplumlarda olduğu gibi görebilecekleri faydalı bir iş yok-

(11) Mark Benney ve Phyllis Geiss, «Social Class and Politics in Greenwich,» **British Journal of Sociology**, 1 (1950), s. 310-27.

(12) K. Davis ve J. W. Combs, Jr., «The Sociology of an Aging Population» New York Academy of Medicine, **The Social and Biological Challenge of Our Aging Population** (New York: Columbia University Press, 1950), s. 146-70; O. Pollak, «Conservatism in Later Maturity and Old Age,» **American Sociological Review**, 8 (1943), s. 175-79; L. H. Fisher, «The Politics of Age,» M. Derber (derleyen), **The Aged and Society** (Campaign: Industrial Relations Research Association, 1950), s. 157-67.

tur; ailelerince de ne iyi bakılmakta ne de aile içinde bütünlenmektedirler. Onun için, bir grup olarak devlete özellikle dayanırlar. Üstelik emeklilik ödenekleri veya tasarruf gelirlerinin sabitliği yüzünden, enflasyonun etkileriyle, daha büyük pazarlık gücü olanlardan daha çok karşı karşıyadırlar. Buhranlar yaşlılara oransız bir şekilde zarar verir, çünkü onların günün bir kısmında veya bütünü boyunca görebileçekleri işler, bütün nüfusa açık olan işlerden de daha fazla azalır ve yakınlarından gördükleri yardımlar düşmeğe yüz tutar.

Bu gibi koşullar, gerçekte bir kısım yaşlı nüfusun radikalleşmesi sonucuna varabilir; ancak soyutlanmış olmaları ve görece az haberleşebilmeleri böylelerinin siyasal etkililiklerini sınırlar. Devlet desteğine dayanan varlıksız bir grup olarak, sadece solcu partilerin refah devleti önlemlerini savundukları düşüncesini edinebilirler. Townsend Planı gibi yaşlıların kitle hareketlerinin gelişmesi, ihtiyarların gelirin yeniden bölüştürülmesi yolundaki savaşma güçlerinin işaretlerinden biridir.[13] A.B.D.'nde yaşlılık ödeneği hareketlerinin radikal akımlarla birleşmek ya da işbirliği yapmak yönelimleri vardır. Örneğin, 1930'larda Townsendçiler bir takım yarı-faşist gruplarla birlikte çalışmışlar, Komünistler de Batı Kıyısında bazı yaşlı gruplarını ele geçirmeyi başarmışlardır. Kanada'daki bir takım yaşlılık ödeneği kuruluşları C.C.F. adındaki sosyalist partiyle birlikte çalışır. Samuel Pratt, Almanya'da küçük topluluklardaki yaşlı kimselerin Nazileri tutmaya yönelim gösterdiklerini ileri sürmüştür.[14] Hollanda'da kamu oyu verileri, emekli işçilerin taraftarlıklarını kazanmak bakımından Komünistlerin sosyalistlerden daha başarılı olduklarını göstermiştir.[15] Britanya ve Danimarka'da mevcut veriler biraz aykırı olup, yaşın bu ülkelerde önemli bir farklılaşma öğesi olmadığına işaret etmek-

(13) H. Cantril, **The Psychology of Social Movements** (New York: John Wiley and Sons, 1941), s. 192; savaş sonrası refahındaki güçlü bir yaşlılar hareketi üstüne bir tartışma için bak. Frank A. Pinner, Paul Jacobs ve Philip Selznick, **Old Age and Political Behavior: A Case Study** (Berkeley: University of California Press, 1959).

(14) Samuel A. Pratt, **The Social Basis of Nazism and Communism in Urban Germany** (yayınlanmamış M. A. tezi, Sosyoloji Bölümü, Michigan State University, 1948).

(15) Wiardi Beekman Institute, **Verkiezingen in Nederland** (Amsterdam: 1951), teksir edilmiştir; J. J. de Jong, **Overheid en Onderdaan** (Wageningen: N. V. Gebr. Zomer and Keunings Uitgeversmij, 1956), s. 105.

tedirler.[16] Öte yandan, çağdaş Amerikan, Alman, İsveç, İtalyan ve Fransız verileri, bu beş ülkedeki yaşlıların oransız bir şekilde tutucu olduğunu göstermiştir.[17]

Oy Verme Kalıplarının Tarihsel Temelleri

Oy verme, bireylerin ve sosyal grupların hayatında belli aralıklarla tekrarlanan bir olay olduğuna göre; görüş ufkumuzu sosyal durumlar arasındaki statik bağıntıların ve tek bir seçimin o anlık oluşlarının ötesine yayarak, oy vermeyi uzun zaman devreleri boyunca ele almamız gerekir. Joseph Schumpeter'in dediği gibi:

> Siyasetin, dinin, teknolojinin, resimin, şiirin ve her şeyin tarihinde hiç bir dönem kendi açıklamasını kendi içinde taşımaz. [Çeşitli dönemlerdeki] olayları anlamak için... çok daha geniş bir zaman parçasını araştırmalısınız. Bunu yapmamak, amatörce bir hevesin nişanesidir.[18]

1896 ile 1932 arasında bütün Amerikan seçim bölgelerinin yüzde 70'inden çoğunda, Başkanlık seçiminde verilen oy çoğunluklarının bir seçimden ötekine partiler arasında değişmediğini düşününce, tarihsel bir boyutu ele almak gereği apaçık görülür. 1932'deki gibi bir seçimde bile, bölgelerin yalnızca yüzde 58'i dört yıl önce kazandırdıkları partiyi değiştirmişlerdir. Ve bütün bu devre boyunca, sadece beş bölge, biri hariç her seçimde bir başka tarafı tutmuştur.[19] Belirli bölge ya da grupların neden şu veya bu partiyi desteklediklerini, yalnızca farklı siyasal yönelimlerle ilgili sosyal bağıntıları bilmekle açıklamanın olanaklı olmadığı besbellidir; Amerikan oy verme davranışı üstüne yapılan iki büyük örtü *(panel)* incelemesi de bu gerçeğe işaret etmiştir. Bu incelemeler birer şehirde düzenlenmiştir ve ikisi de, oyla sosyal yapı arasında görece karşılaştırılmaya elverişli bağıntılar ortaya koymuşlardır. Her iki-

---

(16) H. G. Nicholas, **The British General Election of 1950**, s. 303; De Jong, **op. cit.**, s. 81, 92-93.

(17) L. Harris, **op. cit.**, s. 173; F.I.P.O. (Fransız Kamu Oyu Enstitüsü), «La verité sur la pratiques et les sentiments religeux des Français,» **Réalités**, 82 (1952), s. 36-44; ve «La France est-elle encore Catholique?» **Sondages**, 14 (1952), No. 4; De Jong, **op. cit.**, s. 98, 109, 114, 119.

(18) Joseph Schumpeter, «The Decade of the Twenties,» **American Economic Review Supplement**, 36 (1946), s. 1-10.

(19) Ralph ve Mildred Fletcher, «Consistency in Party Voting, 1896-1932,» **Social Forces**, 15 (1936), s. 281-82.

sinde de, hali vakti yerinde olanlar daha çok Cumhuriyetçiydiler. Sandusky, Ohio'da yapılan birinci inceleme Demokratların ağır bastığı bir topluluğu ele almıştır; Elmira, New York'ta yapılan ikincisi ise, büyük çoğunluğu Cumhuriyetçi olan bir şehirin üstünde durmuştur.[20] Bu şehirlerin biribirlerinden neden farklı olduklarını açıklamanın tek yolu, ayrı tarihlerine bakmaktır.

V. O. Key, Jr. ve Frank Munger adındaki siyasal bilimciler, Indiana'da «siyasal dönüşler» üstüne yaptıkları bir incelemede bu noktayı daha da geliştirmişlerdir. Çoğu anket tipi oy verme araştırmalarında gösterilen seçmenlerin sosyal karakteristikleri, siyasal tercihteki değişmelerin büyük bir kısmını açıklamaya elvermediği için, bu yazarlar seçim kararının belirleyici sosyal öğeleri üstünde fazla ısrar etmenin «siyaseti siyasal davranışın dışına» çıkarabileceğini ileri sürmüşlerdir. Key ve Munger 1868'den 1900'e ve 1920'den 1948'e kadar geçen yıllarda, bu dönemlerdeki büyük sosyal değişikliklere rağmen Indiana'mn seçim bölgelerinde verilen oylar arasında yüksek bir korrelasyon bulmuşlardır. Onlara göre: «seçim bölgelerinde parti bağı kalıplarının, ilgi değişmelerine ve bu kalıpları yaratan sorunların ortadan kalkmalarına rağmen, uzun zaman devam etmeleri ve aslında birbirlerine benzeyen bölgelerde karşıt parti kalıplarının var olması, hiç değilse bazı bakımlardan öteki sosyal gruplaşmalardan bağımsız olan bir 'siyasal' gruplaşmaya işaret etmektedir.»[21] Böylelikle, geleneksel parti özdeşmeleri, bir bakıma din ya da sınıf gibi, verilen oyun belirleyici bir öğesi olarak işlemektedirler.

Bu yazarların başlıca katkısı, belki sosyal karakteristiklerin çeşitli zaman devrelerindeki farklı anlamlarını inceleme gereği

(20) Sandusky incelemesi için bak. P. F. Lazarsfeld, B. Berelson ve H. Gaudet, op. cit.; Elmira incelemesi için bak. B. Berelson, P. F. Lazarsfeld ve W. McPhee, op. cit.

(21) V. O. Key, Jr., ve Frank Munger, «Social Determinism and Electoral Decision: The Case of Indiana,» E. Burdick ve A. J. Brodbeck, **American Political Behavior** (Glencoe: The Free Press, 1959), s. 281-99. Michigan'daki Survey Research Center'in topladığı veriler üstüne yapılan ikinci bir çözümlemede, seçmenlerin sosyal karakteristiklerinde pek bir gelişme olmadığı 1952 ile 1956 yılları arasında siyasal davranışların değişmesi bu tarzda çözümlenmiş, fakat hemen bütün sosyal gruplarda Cumhuriyetçilere doğru bir yer değiştirme olduğu görülmüştür. Bak. Donald E. Stokes, Angus Campbell ve Warren E. Miller, «Components of Electoral Decision,» **American Political Science Review**, 62 (1958), s. 367-88.

üstünde israr etmeleridir. Onlar, sosyal karakteristiklerin ancak belirli siyasal yolların çözümlenmesinin ışığı altında siyasal bir anlam kazandığını öne sürmüşlerdir. Bu çeşit çözümleme, sınıf ve dinin *New Deal*'den önceki ve sonraki nesiller için sınıfın dinin pahasına gelişerek farklı siyasal anlamları olması gibi gerçekleri açıklamamıza yardım edebilir.[22]

Sorunların ya da farklı partilerin rollerinin değişmesine rağmen, siyasal gruplara uzun vâdeli olarak devam eden bağlanmalar, tutarlılık ya da dönüşün gerisindeki koşulların incelenmesini gerektirmektedir.[23] Bir zaman devresi boyunca, bir bölgenin sosyal yapısı, bir grubun sosyal yeri ya da bir partinin rolü sabit kalabilir veya değişebilir. Bir grubun yeriyle bir partinin yeri arasında tutarlı bir bağıntı oldukça, bir partiye bağlı kalınması açıklanmak istemez. Fakat, parti programını ya da grup sosyal yapıdaki yerini değiştirdikten sonra, bir grubun bir partiyi tutmaya devam ettiği hallerde, bu durumun çözümlenmesi gerekir.

Bazı durumlarda, siyasal bağlılıklar, aksi takdirde anlam ve önemlerini kaybedecek kurumları ve belirli bir sosyal yapıya yönelmiş duyguları güçlendirirler. Örneğin, aşağı sınıftan bir ırk grubunun Demokrat partiye uzun vadeli bir sadakat göstermesi, ilk bakışta, İç Savaştan beri Güneyin bazı bölgelerinde yoksul dağlı çiftçilerin Cumhuriyetçi partiyi tutmalarıyla aynı şey gibi gelebilir.[24] Fakat birinci örnek, bir aşağı sınıf grubunun «ezilenlerin» partisini tutmaya devam ettikleri bir durumu temsil etmektedir. Halbuki güneyli Cumhuriyetçiler örneği ise, modası geçmiş ya da «mantıklı olmayan» bir sadakat gibi görünmektedir; yoksul dağlı çiftçiler önceleri, Cumhuriyetçilerin doğrudan doğruya atası olan Whig partisini tutuyorlardı, çünkü bu parti iyi yolların yapılması gibi iç düzenlemeden yanaydı, sonra Birlik partisi olarak Cumhuriyetçileri tuttular, ama bu sorunlar çoktan ölüp geçtiği ve ekonomik farklılıklar, ayrılmanın esas temeli olarak kendilerini yeniden

(22) Bu durum üstüne bir tartışma için Bölüm IX'a bakınız.

(23) Devamlı bağlılıkların tartışılması için bak. V. O. Key, Jr., **Southern Politics in State and Nation** (New York: Alfred A. Knopf, 1949); R. ve M. Fletcher, op. cit., s. 281-85; ve F. Goguel, **Géographie des élections françaises de 1870 à 1951, Cahiers de la fondation nationale des sciences politiques**, no. 27 (Paris: Librairie Armand Colin, 1951).

(24) V. O. Key., Jr., op. cit., s. 280-85; Alexander Heard, **A Two-Party South** (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1952), s. 40-45.

ortaya koydukları halde hâlâ onları desteklemeye devam ettiler.[25] Bu iki devamlılık tipinin meydana çıkardığı sorunlar, birbirlerinden çok başkadır.

Bir bölgenin sosyal yapısının değişmesine rağmen bağlılıkların devam etmesi, sadece «siyasal bir geri kalma»yı ve geleneksel muhalefet partisinin bölgenin siyasal olanaklarının değiştiğini fark edemediğini gösteriyor olabilir. Örneğin, 1948'de New Hampshire'lı Demokratlar bu federe devlete hiç bir esaslı Demokrat propagandacının gelmediğinden ve kendilerine örgütlenme amaçları için pek az para verildiğinden yakınmışlardı. Oysa şimdi New Hampshire, Birlikteki en çok endüstrileşmiş federe devletlerden biridir, hem de geniş bir Katolik nüfusu vardır.[26]

Görünüşte «mantıklı olmayan» bir çok devamlılığın gerisindeki «yapısal» denebilecek etkenlerden biri de, belli bir bölgede egemen olan siyasal partinin siyasal etkenliğin tek meşru, toplumca onaylanan aracı olarak tanınması gerçeğidir. Bazı bölgelerde Cumhuriyetçi parti yahut Demokrat parti, başlangıçta bir askerî düşmanın partisi olduğu için hâlâ gayrimeşru olmak veya o topluluğa karşı bir tehdit oluşturmak havasını taşımaktadır. Fransa'da Katolikler solcu partilerin ilk başta Katolikliğin müthiş muhalifleri olduklarını ve bir muhalefet partisini tutmanın topluluğun düşmanı diye tanınmak demek olduğunu hatırlarlar. Zamanla başka siyasal etkinlik yollarına karşı durmanın gerçek nedenleri ortadan kalkabilir; fakat bir parti, bir grup ya da bir bölgede bir çok nesiller boyunca desteklendikten sonra, o partiye karşı bir takım hareketler doğarsa siyasal bağlılıkların değişmesi son derece güçleşir. O zamana gelinceye kadar, geleneksel siyasal bağlılık başka sorunlarla —kiliseyle, aileyle— öylesine girift bir şekilde geçişmiş

(25) Daha ayrıntılı bir tartışma için, Bölüm XI'in sonlarına bakınız.

(26) New Hampshire Demokratlarının görece yüksek bir oy oranına ve elverişli şehir, endüstri ve ırk karakteristiklerine rağmen, neden seçim kazanamadıkları üstüne bir inceleme için bak. Duane Lockard, **New England State Politics** (Princeton University Press, 1959), s. 62-65. Lockard, bu başarısızlığı daha çok, ırk grupları arasındaki hizip mücadelesine ve adam kollamak yüzünden Demokrat önderlerin etkili bir şekilde örgütlenememesine atfetmektedir. Bu etkenlerin ikisi de, bir azınlık partisi statüsünde olunan devirden artakalmış sayılabileceği için, önderlerin partiyi-görüş açılarını değiştirememek bakımından siyasetçe geri kalmalarını yansıtmaktadır.

olur ki, bunu değiştirmek, çoğuncası öteki kurumsal yapıların da değiştirilmesini gerektirir.

Bir partinin sosyal yapının diğer parçalarıyla böyle bütünlenmiş olması, bir azınlık partisi taraftarının sosyal sapık olarak tanınmayı kabul etmesi demektir. Siyaset bilimcisi Alexander Heard, Güneyin küçük kasaba ve şehirlerinde açıktan açığa Cumhuriyetçi olan bir çok iş adamının toplumun içinde aforozlandığını ve malen mahvedildiğini anlatmaktadır. Aynı yazar, çoğu Güney seçim bölgelerinde ciddi siyasal ihtirasları olan bir kimsenin, normal olarak ancak meşru tek partili siyasal yapının içinde hareket ederse, isteklerinin gerçekleşebileceğine de işaret etmiştir.[27] Bu durum, egemen partinin bir yetenek tekeli olmasını garantilemektedir.

Böyle bir durumda, kendi kendini sürdüren siyasal bir daire çizilir: meşru bir siyaset tekelinin var oluşu insanları reform yapabilmek için o çerçeve içinde hareket etmeğe zorlar ve onun içinde hareket ettikleri için de, sistemin güvenliği pekiştirilir.

Topluluğun belli bir siyasal etkinlik yolunu tek meşru olan yol diye tanımlaması, siyasetin içinde halka sunulabileceği ilişki çerçevesini de sınırlar. Yaşlı senatör La Follette, Cumhuriyetçi partiden niçin ayrılamadığını açıklarken, «Halk beni Cumhuriyetçi olduğum için dinler» diye bu özelliğe değinmiştir.[28] Kuzey Dakota'da *Non-Partisan League*'in sosyalist kurucusu, A. C. Townley,

(27) A. Heard. op. cit., s. 74-75. V. O. Key, Jr., şöyle demektedir: «Bir parti adayının saptanması için örgütte yapılan denemede iki ya da daha çok heveslinin çatışma olasılığı, geniş ölçüde, genel seçimde bu sandalyanın kazanılma umuduna dayanır. Yasama görevlileri için yarışmasız aday saptanması bir partinin umutsuz durumda göründüğü seçim bölgelerinde kural gibidir, görece emin bölgelerde ise adaylıkların çoğu yarışmalı geçer.» **American State Politics: An Introduction** (New York: Alfred A. Knopf, 1956), s. 172; W. H. Standing ile J. A. Robinson «emin» ve «yarışmalı» seçim bölgeleri için ayrıntılı ölçütler saptamışlar ve Key'in gözlemlerini doğrulamışlardır. Onların bulgularına göre, egemen partinin aday yoklamasına, ortalama olarak, ikinci partininkine girenden bir kişi fazla katılmaktadır. (1,39'a karşılık 2,31) «Inter-Party Competition and Primary Contesting: The Case of Indiana,» **American Political Science Review**, 52 (1958), s. 1066-77.

(28) E. N. Doan, **The La Follettes and the Wisconsin Idea** (New York: Rinehart, 1947), s. 6.

bu federe devletteki çiftçilerin siyaseti ancak Cumhuriyetçi etiketi altında kabul edeceklerine inandığı için, bile bile Cumhuriyetçi partiye girme kararını vermişti.[29] Bu yoldan, egemen partinin içinde çalışan bir muhalefet önderi de, geleneksel parti bağına yeni bir içerik vererek meşru olmaya devam etmesine yarayabilir.

Siyasal sistemler çeşitli toplumlarda, ırk, din, kast ya da bölge ekonomik sistemleriyle ilişkilidir. Durmadan devam ettirilmeleri, ekonomik ihtiyaçlar gibi bir bakımdan çelişkili görünebilir, ama ötekileri bakımından gerekli olabilir. Örneğin, partilerden biri göçmen Katoliklerin partisi, ötekiyse Anglo-Saksonların partisi sayılabilir. Massachusetts'de İrlandalı ya da Yahudi aslından birinin Cumhuriyetçi parti içinde yüksek bir yere geçmesi hemen hemen olanaksızdır. Londra'da çıkan *Economist* dergisi, çağdaş Britanya'da milletvekili adaylarının nasıl belirlendiğinden bahsederken, şöyle demektedir: «İşçi Partisinin genel yönetim kurulunun başkanı geçen yıl açık olan bir milletvekilliği için düşünüldüğünde Roma Katolik kilisesine bağlı olmadığından dolayı aday gösterilmemişti. Disraeli'nin anısına karşın, Yahudiyseniz Muhafazakâr partiden milletvekili olmanız hâlâ güçtür...»[30] Gördüğümüz gibi Fransa'daki geleneksel sol-sağ ayrımı din bağlarıyla da ilgilidir. Laik, kilise-karşıtı yahut Protestan olan tutucu Fransız iş adamları, kiliseci bir muhafazakâr partiye oy vermezler; dindar radikal Katolikler de radikal bir din aleyhtarı partiyi seçmezler. Siyasete ekonomik çıkar ya da liberal-tutucu ayrımı açısından bakıldığında ahlak dışı gibi görünen bu durum, aslında başka değer veya gerilimleri olan bir gruba ve o grubun üyelerine daha büyük bir bağlılığın anlatımı olabilir.[31]

Buna bir miktar benzeyen bir etken de, coğrafî bölgeler ya da köylük ve şehirlik yerler arasındaki çatışmadır. Amerikanın iç federe devlet politikasının büyük bir kısmı, büyük şehirlerde federe devletin kalan bölümü arasındaki bir ayrımla ilgilidir. Bu çeşit

(29) H. G. Gaston, **The Non-Partisan League** (New York: Henry Holt, 1949); A. A. Bruce, **The Non-Partisan League** (New York: Macmillan, 1921).

(30) «How to Get Chosen: An Elementary Guide to Becoming a Member of Parliament,» **The Economist**, 191 (2 Mayıs 1959), s. 405.

(31) André Siegfried, **Géographie électorale de l'Ardeche sous le troisieme république, Cahiers de la fondation nationale des sciences politiques**, no. 9 (Paris: Librairie Armand Colin, 1949).

çıkar ayrımı, memleket çapında sorunların bölünme kaynağı olarak ortaya çıkmasını engeller.[32]

A.B.D.'ndeki ön-seçim sistemi, devamlılıkların korunmasını kolaylaştırmıştır - bu konu gelecek bölümde ayrıntılarıyla ele alınacaktır. Aday saptanmasına yarayan ön-seçim sistemi, sosyal yapıdaki değişmelerin getirdiği yeni baskıların muhalefet partisinin desteğinden çok, egemen partinin içinde yansımasını sağlamaktadır. Bir partinin içindeki hizip siyasetine bağlanılması, bütün memleket çapındaki oy pusulasının kullanılmasına yardım etmektedir. Gerçi, teker teker seçmenlerin, Kuzey Dakota gibi federe devletlerde olduğu üzere, ön-seçimlerde radikal bir hizibe oy vermekle ulusal seçimlerde tutucu bir partiye oy vermeyi nasıl bağdaştırdıkları hakkında pek az şey biliyoruz.

Bu «yapısal» etkenlerin gerisinde, oy verme kalıplarındaki tarihsel devamlılıkları daha çok açıklamaya yarayacak daha psikolojik nitelikli bir takım etkenler vardır. Bir grubun geleneksel bir siyasal bağlılığını, yani devamlılığı kesin bir şekilde değiştirmesi, ancak grubun çıkarlarını etkileyen ve yeni bir siyasal yönetimi gerektiren bir takım deneyimlerin geçirilmesiyle olabilir. Demokratik siyasetin özellikle iki partili ülkelerdeki zorunlu belirsizliği, kurumsallaşmış bir oy verme kalıbına böyle kesin bir karşı durmanın sık sık ortaya çıkmasını engeller. A.B.D.'ndeki seçim çeşitlerini düşünürsek, 1896 ve 1936'da olduğu gibi, kolayca anlaşılan ve geniş seçmen grupları için büyük sonuçları olan önemli ve açık bir siyasal bölünmeye yol açmış seçimlerin kural olmaktan çok kural dışı olduklarını görürüz. Çift partili bir seçimde, partilerin ikisi de hemen bütün seçmen gruplarına ve bu arada özellikle, partiye bir çeşit sadakat geleneği olanlara hitap etmeğe çalışırlar. Çıkar yolların açıkça gösterilmediği belirsiz, karmaşık bir kışkırtma karşısında, bir çok seçmen çoğu zaten şimdiki sosyal ilişkilerle de pekleştirilen eski sadakat ve adetlerine döner.

Kısmen belirsizlikten doğmakla birlikte, belirsizliğin etkisini koyultan ek bir etken de, çoğu istikrarlı demokrasilerde, seçmenlerin ezici çoğunluğunun normal koşullar altında siyasete karşı

---

(32) Harold F. Gosnell, **Grass Roots Politics: National Voting Behavior of Typical States** (Washington: American Council on Public Affairs, 1942), **passim.**

görece kayıtsız kaldıkları gerçeğidir. Yapılan incelemelerin çoğu göstermiştir ki, seçmenler kitlesinin ancak yüzde 20 ilâ 40 kadarı, siyasetle yakından ilgilendiklerini ya da hükûmeti etkileyebileceklerine inandıklarını yahut da siyasal tartışmalara etkin bir şekilde katıldıklarını söylemektedirler. «Kayıtsız çoğunluk»un, mevcut grup kalıbının çerçevesinde tepki göstermesi daha da olasıdır. Oy değişmeleri olunca, değişmeleri yaratan siyasal koşullar en az onları etkilediği için, bu büyük grup durumu yavaşlatmaya yönelim gösterir. Örneğin, 1940'larda çağdaş sınıf bölünmelerine göre değil de, hâlâ 1920'lerin din ayrımı çizgilerine göre oy kullanan Amerikan Katolikleri, siyasete en az karışan ve en az ilgi duyan bir gruptu.[33]

Siyasal bağlılıkların değişmesini çözümleme sorunu da, devamlılığınkine benzemektedir. Grup değişmesinin çoğu açıklamaları bir partinin belirli bir grubun gereksinimlerini temsil etmekten çıkınca, grubun bu yüzden değiştiğini yahut bir grubun yeri ve gereksinimleri değişince o grubun siyasal bağlarını değiştirdiğini söylemektedirler.[34] Fakat, bu kalıpların geliştiği halde değişmenin olmadığı bir çok durum düşünülürse, bu gibi çözümlemelerin şu gerçeğe de dikkat etmesi gerektiği anlaşılır; siyasal bağlılıklar yalnızca «kendilerine has bir hayat» sahibi olmakla ve akılcı temelleri ortadan kalktıktan sonra da devam etmekle kalmazlar; bir grup geleneksel olarak bağlı bulunduğu partisinden, ancak siyasal taktiklerle, yeni fikirlerle, çekici adaylarla, sosyal yapıyla ilintisiz başka metodlarla ve parti programı ile onu tutan gruplar arasında normal olarak bulunmasını beklediğimiz uygunlukla kopartılabilir.

Gerçi, bu nitelemeden sonra bile, hemen ya da doğrudan doğruya olmasa dahi, yine de bir grubun sosyal yerindeki uzun vâde-

(33) B. Berelson, P. F. Lazarsfeld ve W. McPhee, op. cit., s. 67-70.

(34) Seçimlerde grupların gösterdiği değişme ile bireylerin gösterdiği değişme üstüne yapılan çözümlemeler arasında garip bir uyuşmazlık vardır. Grupları incelerken, siyaset bilimcileri değişmeyi yeni durum ya da etkenlere karşı anlaşılır bir tepkide bulunulmasıyla açıklarlar. Bireysel düzeyde ise, sosyologlar ve sosyal psikologlar, değişmeyi bireyin üstünde etki yapan grup baskılarıyla ya da kişisel gereksinimlere bir karşılık olarak çözümlerler - bunların bazıları akılcı olabilir, ama çoğu bilinç-altı veya bilinç-dışıdır. Bu çatışmalı çözümleme yolları arasında henüz pek teorik birlik sağlanmamıştır.

li değişmeler ile siyasal (sol ya da sağ) rengindeki değişmeler arasında çoğu kere bir korrelasyon bulunur. Örneğin, solcu veya reformcu hükûmetlerin ezilen grupları ulusal yapıya dahil etmekle kendi kendilerini yok edecek bir süreci başlattıkları söylenebilir. Varlıksızların istemlerini karşılamakla, reform hareketleri onların bazılarını tutucuların arasına sokabilirler. Bir başka yerde, tarımsal-radikalliğin yükselme ve gerilemesini açıklamak için bu tezi şöylece ortaya koymuştum:

> Yeni Zelanda çiftçileri, düşük fiyatların güvenliklerini tehdit ettiği sırada, 1935 buhranının derinliklerinde İşçi partisinin garantili fiyat politikasını desteklemişlerdi. Fakat buhran sona erince, köylük bölgeler, İşçi partisinin asgari fiyatlar kadar azami fiyatların da olmasını öngören ve yoksul grupların gelirini arttıran planlama programının aleyhine döndüler. A.B.D.'nde Başkan Roosevelt eşitlik (parité) fiyatlarını garantiledi ve örgütlenmiş çiftçilerin talep ettikleri ürün sigortasını kurdu. Fakat bunu yapmakla, bir zamanlar radikal olan buğday şeridi de dahil olmak üzere bütün köylük bölgelerin desteğini kaybetti. Rusya'da Bolşevikler, köylüye toprak dağıtınca köylü onları tutmaz oldu.[35]

A.B.D.'nde Zencilerin ve Britanya'da yoksul işçilerin son zamanlarda, büyük bir refah döneminde başka bütün tabakaları etkilemiş olan tutucu eğilimlere direnç gösterdikleri gerçeği; alt tabakaların öteki bölümlerinin artan refahtan geleneklerini kırmaya elverecek kadar faydalanmalarına karşılık, bunların durumlarını düzeltme derecelerinin görüş açılarını değiştirmeye yetmemesinden ve dolayısıyla hoşnutsuz kalmalarından ileri geliyor olabilir.[36] Tutucular da iktidardayken, benzer bir yoldan, gerekli değişiklikleri yapmaya karşı gösterilen direnç yüzünden, desteklerinin iç istikrarsızlığının tesirleriyle karşı karşıya kalırlar.

Değişmenin bir başka kaynağı da, demokrasilerdeki siyasal iktidarın uzlaşıcı karakteridir. Bu da, kendi kendini yıkan bir şeydir, çünkü iktidardaki siyasetçiler, çatışan çıkarlar arasında bir karar vermekle zorunlu olarak bir takım taraftarlarını kendilerin-

(35) S. M. Lipset, **Agrarian Socialism** (Berkeley: University of California Press, 1950), s. 229.

(36) Zenci kalıpları için bak. E. Litchfield, **Voting Behavior in a Metropolitan Area**, Michigan Governmental Studies, No. 7 (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1941), s. 58-59; Louis Harris, **op. cit.**, s. 152-60; Britanya için bak. John Bonham, **The Middle Class Vote** (London: Faber and Faber, 1954), s. 154-55.

den soğuturlar. Bu gibi hoşnutsuzlukların zamanla birikmesi, en çok tutarlı olarak faydalanan grupların içinde bile, halk desteğinin yavaş yavaş azalmasına yol açabilir.

Grupların bir partiden ötekine dönmelerinin çoğu, bir grubun çıkarları veya sosyal durumu ile geleneksel olarak tuttuğu partinin programı arasında beliren akılcı bir çelişmeye tepki göstermek suretiyle oluyorsa, o zaman sorunlar ne kadar belirli ve açık seçik olursa, grubun tanımlanmış çıkarları çerçevesinde tepki göstermek ve buna göre yer değiştirmek olasılığı da o kadar yüksek olur. Örneğin, Zenciler *New Deal* politikasının kendilerine Cumhuriyetçilerin siyasetinden daha yararlı olacağı anlaşılınca Demokratları tutmaya başladılar. Zenciler bakımından, ırk ilişkileri sorunu toplumdaki öteki grupları ilgilendiren çoğu sorunlardan daha belirli ve daha açık olarak tanımlanmıştır.

Britanyalı seçmenlerin, 1955 genel seçiminden beri yapılan çeşitli ara seçimlerindeki oy verme davranışlarının değişmeleri üstüne bir inceleme, kitabımızın bu üç bölümünde katılma ve seçim tercihleriyle ilgili olarak önerdiğimiz fikirlerin bir çoğuna değinmiştir. İngiliz kamu oyu ölçme otoritesi Mark Abrams, İşçi partisinin kazandığı oyların arasındaki artışı ve oy veren seçmenler oranının yüzde 77'den 64'e düşmesini Muhafazakâr partinin en önemli destek kaynaklarından birinin partiye bağlılığının zayıflamasıyla açıklamaktadır. Çeşitli kamu oyu araştırmalarına göre, bunlar geniş ölçüde bütün hayatları boyunca Tory partisine oy vermiş olan yaşlı, işçi sınıfından tutuculardır. Yaşlanınca, bu gibi kimseler refah devletinin yardımlarına gereksinmekte ve bu önlemleri takdir etmekte, dolayısiyle de, Tory maliye politikasının bunları kısmen azaltmasına içerlemektedirler. Geleneksel parti bağlarıyla yeni duymaya başladıkları siyasal gereksinmeler arasında bir çapraz-baskıyla karşılaşınca, tutuculardan yana olan yaşlı işçi sınıfı grubunun büyük bir bölümü, ya kararsızlığa kapılıp hiç oy vermemiş ya da fiilen İşçi partisine geçmiştir. Gerçi, öte yandan da Abrams 1940'dan beri gelir ve ekonomik güvenlikleri adamakıllı düzelen yetişmiş kol işçileri arasında tersine bir sürecin işlediğine dikkati çekmektedir. Bu grup yavaş yavaş orta sınıf zevk ve özlemlerini edinmekte ve değerlerindeki bu dönüşümle birlikte, içlerinden Tory partisine doğru bir çekilme olmaktadır.[37] Sonuç

(37) Bak. Mark Abrams, «Press, Polls and Votes in Britain since the 1955 General Elections,» **Public Opinion Quarterly**, 21 (1957-58), s. 543-47.

olarak, işçilerden çok tutucular daha devamlı kazançlar sağlamışlardır.

Sonuçlar

Parti tercihinin ve parti bölünmesinin başlıca belirleyicisi olarak sosyal sınıf üstünde ısrarla durulması, bir çok ondokuzuncu yüzyıl tutucusunun yoksullara oy hakkı tanınırsa oylarını kendi çıkarlarına kullanacakları yolundaki korkularını doğrular gibi görünmektedir. Bu inançlarından ötürü, hemen bütün Batı ülkelerindeki tutucular, ergin nüfusun çoğunluğunu temsil eden bir hükûmetin dilediği gibi yasama yapabilmesine elverecek bir siyasal sistemin kurulmasına karşı koymuşlardır.[38]

Fakat, demokratik bir toplumda insanların sınıf çizgileri boyunca oy vereceklerini tahmin eden insanların genel olarak haklı çıkmış olmalarına karşılık, genel seçim hakkının otomatik olarak aşağı sınıf temeline dayanan bir partinin sürekli üstünlüğü anlamına geleceği —demokrasinin sonu demek olacak bir durum— görüşünü kabul etmeyenlerin de inançları doğrulanmıştır. Aralarında ileri gelen bir takım tutucuların da bulunduğu bu ikinci grup, sosyal sorumluluk duygusu olan bir yukarı sınıfın, önderlik rolünü devam ettirmek için aşağı sınıflardan yeterince büyük bir bölümün sadakatını koruyabileceklerine inanmıştı. Örneğin, Disraeli, «İngiltere'nin dürüst, cesur ve iyi huylu halkı»mn genel seçim hakkını kötüye kullanmayacağı yolundaki inancını kuvvetle savunmuştu. Gerçi şurası da kaydedilmelidir ki, Disraeli, yönetebilme yeteneğine güvenci, köylük bölgelerdeki ataerkil sisteminin başarısına dayanan ve bütün memleket çapında da buna benzer ilişki-

(38) Demokrasinin kısıntısız uygulanmasını önleyen bir çok sınırlama, Batı dünyasının geniş bölümlerinde Birinci Dünya Savaşına kadar, bazı yerlerinde de İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar devam etmiştir ve bazıları daha hâlâ sürüp gitmektedir. Lordlar Kamarasının İngiliz yasama sistemindeki veto yetkisi 1911'e kadar değiştirilmemiştir, 1948'e kadar da önemli geri bırakma yetkileri kalmıştır. Britanya'da mülk sahiplerinin ve üniversite mezunlarının çifte oy kullanmaları, ancak 1945'teki İşçi Partisi zaferinden sonra kaldırılmıştır. Aşağı sınıf çoğunluğuna dayanan bir hükûmetin kurulamayacağı üç-meclisli bir seçim sistemi, Prusya'da 1918'e kadar devam etmiştir. A.B.D.'nde senatörlerin doğrudan doğruya seçilmeleri, 1916'ya kadar gerçekleştirilmemiştir. Bu gibi kısıtlamalar, Avusturalya, Kanada, Belçika, İtalya gibi ülkelerde de ya hâlâ devam etmektedir veya yakınlarda kaldırılmıştır.

lerin kurulabileceğine inanan bir taşralı yukarı sınıf partisini temsil etmiştir.»

Siyasal görüşlerin dağılım çizgisinin öteki ucunda da, Karl Marx buna benzer bir şekilde, yoksulların zorunlu olarak etkili bir solcu siyaset gücü olduklarını kabul etmemiştir. Marx aşağı sınıfların bazı bölümlerinin gerçekte *status quo*'yu desteklediklerini görmüştü. «Yanlış bilinçlilik» diye adlandırdığı bu tutucu desteği iki noktayla açıklamıştı : (1) Aşağı sınıflar, varolan tabakalaşma düzeninin meşruluğunu kabul ederek siyasal heyete dahil olurlar, ve (2) bir toplumun —din, eğitim, kitle haberleşme araçları gibi— temel kurumları, varolan düzeni tutan fikir ve değerlerin propagandasını yaparlar ve bunlar zorunlu olarak, bütün sosyal tabakalar tarafından bir dereceye kadar benimsenir. Marx aslında, aşağı sınıfın iktidarı başarıyla ele geçirebilme olanakları hakkında, —aklî bencil çıkarlar üstüne kendi varsayımlarını yoksullara da yansıtan— bir çok tutucudan çok daha kötümserdi.

Sınıfla oy verme arasında daha yakın bir bağıntı bulunmamasının çeşitli nedenleri vardır, bunların bir kısmını yukarıda görmüştük. Fakat (seçmenleri inceleyerek bulunması olanaklı olmayan) belki en önemli neden, demokrasi oyununun başlıca oyuncularının —partiler ve önderlerinin— sistemi dengeli tutma gereğine göre durmadan yaptıkları ayarlamalardır. Partiler gelecek seçimde iktidarda kalmak ya da iktidara gelmek olanaklarını korumaya çalışırlar. Dolayısıyla, tarihsel olaylar seçmenlerin duydukları gereksinimleri değiştirdikçe, demokratik partiler de oylarını korumak ve yenilerini sağlamak için programlarını düzeltirler. Soldan gelen baskıya karşı sistemi dengeli tutmayı bilmiş tutucu bir devlet adamının klasik modeli, Benjamin Disraeli'dir. Disraeli tutucu bir partinin işçi sınıfına seslenmek için kendisine bir temel bulması gereğini görmüş, onun için de tutucu işçi derneklerinin kurulmasını öne sürmüştür. Tory partisinin İngiltere'nin her yerinde kurduğu bu dernekler, işçi sınıfına erişmek için bilinçli bir çaba göstermişlerdir. Disraeli, işçilere verilecek çeşitli ödünlerin

(39) 1861'de III'üncü Napoleon «muhafazacı köy nüfusunun şehirlerdeki Liberal oylarını aşmasını sağlayacağı için» Prusya hükûmetine genel seçim hakkını tanımasını salık vermiştir. Bak. F. Meinecke, **Weltburgertum und Nationalstaat, Genesis des Deutschen Nationalstaats** (München G. R. Oldenbourg, 1922, 6'ncı basım), s. 517-18 ve F. Neumann, **Die Politischen Parteien** (Berlin : Schonberg Buchverlag der Hilfe, 1910), s. 16-17.

—bütün erginlere seçim hakkı tanınması, çalışma ve yaşama koşullarını düzeltecek yasalar çıkarılması— tutuculara sadakatla bağlanmalarını sağlayacağını ummuştur. Bütün erginlere seçim hakkı tanınınca, tutucuların açıkça yukarı sınıfa dayanan durumlarının devam ettirilemiyeceğine, fakat Tory'lerin işçileri temsil etmekle onların sadakatini kazanabileceklerine inanmıştır. Britanya siyasetinin tarihi, Disracli'yi kısmen haklı çıkarmıştır, çünkü Tory'ler gerçekten işçi sınıfı oylarının büyük bir oranını kazanmayı ve alakoymayı başarmışlardır. Bugün, iki Tory seçmeninden biri kol işçisidir.

Fakat şu gerçek sabittir ki, en istikrarlı demokrasilerde sola doğru içten bir kayma vardır. Zaman geçtikçe, solcu partiler aşağı tabakaların gücünü ve güvenliğini artıran tasarıların çevresinde taraftar toplamaktadırlar. Ondokuzuncu yüzyılda düpedüz sosyalizm diye aşağılanan tasarılara, bugün tutucu sözcüler gururla işaret etmektedirler. Britanya'daki tutucular, örneğin, önderlik rollerini «sosyalizmi daha iyi yönetmek»le korumaktadırlar. Bunu yapabilme yetenekleri, hem zaferleri hem de trajedileridir, - zaferleridir, çünkü toplumun başında kalıyorlar; trajedileridir, çünkü değer verdikleri şeylerin çoğundan vaz geçmek zorunda kalıyorlar.

Gerçi, durmadan muhaliflerinin programlarını kabul etmek her siyasal yönelimin kaldırabileceği bir çözüm yolu değildir; tutucu partilerin de kendi taraflarında, solcu reformları yavaşlatmakta, geciktirmekte başarıyla kullandıkları geniş kuvvet kaynakları vardır. Sınıf farklarının, siyasal bölünmenin esas temeli olarak kabul edilmesi sola nasıl yaramışsa, —dış politika, ahlâk, yönetimde etkililik, adayların kişiliği gibi— sınıf dışı sorunlar seçmenlerin ilgilendikleri başlıca şeyler olunca, sağ da öylesine ağır basar. Onun için, tutucu partiler seçimlerin ekonomik olmayan sorunların çerçevesinde dönmesini başarabildikleri ölçüde, reform isteyen baskıları azaltabilir ve seçimlerde zafer kazanmak şanslarını artırabilirler. Basına ve diğer kitle haberleşme araçlarına daha çok nüfuz edebilmeleri, özellikle ekonomik gereksinimlerin çok belirgin olmadığı bolluk dönemlerinde, onların seçim sorunlarını diledikleri gibi tanımlamalarına yardım eder.

Ülkedeki daha çok ve daha az ayrıcalıklı tabakalara bağlı iki siyasal partiye dayanan demokratik bir parti sistemi, A.B.D.'nde dünyanın başka herhangi bir ülkesinden daha uzun bir süredir

vardır. Sınıf mücadelesinin kurumsallaştırılması sorununun orada nasıl ele alındığına bakmak, istikrarlı demokrasinin gerektirdiği mekanizmalara daha çok ışık tutacaktır. Onun için, bu kitabın gelecek kısmında, burada tartıştığımız bir çok konunun Amerikan toplumunun çerçevesi içinde incelemesine başlanacaktır.

KISIM III

AMERİKAN TOPLUMUNDA SİYASAL DAVRANIŞ

BÖLÜM IX

AMERİKAN SİYASETİNDE SINIFLAR VE PARTİLER

Tarihteki adlarında «emek» ya da «işçi» sözü olan ilk siyasal partilerin, 1820'lerde ve 1830'larda Amerika'da geliştiğinin anımsatılması, çoğu kere, özellikle Avrupalıları pek şaşırtır. Amerikan siyasal ideolojisinin «sınıfsızlığı» üstünde ısrarla durulması, Avrupalı ve Amerikalı bir çok siyaset yorumcusunu Amerika'daki parti bölünmelerinin sınıf ayrımlarıyla öteki Batı ülkelerindekinden daha az bağıntılı olduğunu düşünmeğe yöneltmiştir. Gerçi, kamu oyu ölçmeleri bu yargıyı yalanlamaktadır: 1936'dan beri yapılan her Amerikan seçiminde (daha önce bu sorun araştırılmamıştı), meslek ya da gelir merdiveninde aşağılara inildikçe Demokrat partiye oy verenlerin oranı keskin bir şekilde yükselmektedir. 1948'de işçilerin hemen yüzde 80'i Demokratlara oy vermişti; bu oran Britanya, Fransa, İtalya ve Almanya gibi ülkelerdeki sol-kanat partilerin hiç bir zaman erişemedikleri kadar yüksektir. Her yıl, az para kazanan ve az yetişkin olan işçiler, Demokrat parti taraftarlarının başında gelirler; 1952'de bile, Demokratları tutan kol işçilerinin üçte ikisi Stevenson'u tutmuştu - o yılki düşüş, aşağı tabakaların Demokrat partiden esaslı bir uzaklaşmasından ziyade geniş ölçüde Eisenhower'in «partiler üstü» kişisel çekiciliğinin bir sonucu olmuştu.[1]

Genellikle, işçilerin büyük çoğunluğu, hatta 1952 ve 1956'da Eisenhower'e oy vermiş olanların birçoğu, yine de kendilerini Demokrat saymışlardır; 1954 ve 1958 Kongre seçimlerinin sonuçları

(1) Bak. Herbert Hyman ve Paul B. Sheatsley, «The Political Apperal of President Eisenhower,» Public Opinion Quarterly, 17 (1953), s. 443-60. Hyman ile Sheatsley bunu, Eisenhower'in iki partiden hangisinin bayrağı altında olursa olsun başkanlığı kazanabileceğini zaten göstermiş bulunan 1947-48 kamu oyu ölçmeleriyle kanıtlamaktadırlar.

TABLO I

Meslek Grupları ve Sendika Üyeleri Arasında Cumhuriyetçi Partiye Oy Verenlerin Yüzdeleri*

	1940	1948	1952	1954	1956
İş Adamları ve Serbest Meslek Sahipleri	64	77	64	61	68
Büro İşlerinde Çalışanlar	52	48	60	52	63
Kol işçileri (Yetişkin ve sıradan)	35	22	45	35	50
Çiftçiler	46	32	67	56	54
Sendika Üyeleri	28	13	39	27	43

(*) 1940 rakamları seçim-öncesi oy verme tercihlerini temsil etmekte olup, Hadley Cantril, **Public Opinion, 1935-1946** (Princeton: Princeton University Press, 1951), s. 602'den yeniden hesaplanmıştır. Bu kaynaktaki tabloda örneklerin sayısı verilmediği için, çeşitli meslek kategorilerini bir araya toplamayı kolaylaştırmak amacıyla sayım verilerine dayanarak her kategorideki kimselerin nisbî oranları hakkında tahminler yapılmıştır. 1948 rakamları, memleket çapında alınan bir rastgele örneklemeye göre gerçekten verilen oyları temsil etmektedir; bu sayılar, Angus Campbell, Gerald Gurin ve Warren E. Miller, **The Voter Decides** (Evanston: Row Peterson and Co., 1954), s. 72-73'den aktarılmıştır. Kalan veriler 12 Ekim 1958 tarihli Amerikan Kamu Oyu Enstitüsünün haber bülteninde görülebilir; bunlar da gerçekten verilen oyları temsil etmektedir.

da geleneksel Demokrat oy verme temelinden Cumhuriyetçilere bir kayma olmadığını ortaya koymuştur. 1958'de Gallup'un görüştüğü işçilerin üçte ikisi Kongre'ye bir Demokrat seçmiştir.

Şimdi artık çok genel bir farklılaştırıcı etken sayılan sınıfla parti tutma arasındaki aynı ilişki, orta ve yukarı sınıfların içinde de vardır. Demokratlar, kol işçisi olmayan tabakalarda azınlıktadır ve aydın meslekleri dışında (Bölüm X'a bakınız), bedensel olmayan işlerde çalışan seçmenlerin içindeki Demokratları tutanların oranı, gelir ve meslekî statü yükseldikçe amansız bir şekilde azalmaktadır - o kadar ki, bir incelemeye göre 10.000 den çok işçi çalıştıran şirketlerin başında bulunanlardan ancak yüzde 6'sı Demokrattır. Amerikan siyasetinde statü farklarının bir etken olarak yaygınlığının belki en iyi tek örneği, belli başlı Amerikan şirketlerinin üst yöneticilerinin siyasal bağlılıklarıdır. 1955'te M.I.T. Uluslararası İncelemeler Merkezi tarafından böyle bin kişilik bir

örneklem üstünde görüşmelerle yapılan bir inceleme, bu yukarı ekonomik grupta bile bir kimsenin yönetimine katıldığı şirket ne kadar büyükse onun Cumhuriyetçi olmak olasılığının o kadar yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

TABLO II

Şirket İdarecilerinin Siyasal Parti Tercihleriyle Kuruluşun Büyüklüğü Arasındaki Bağıntı - 1955*

Kuruluşun Büyüklüğü	Cumhuriyetçi	Demokrat	Bağımsız
10.000 işçiden çok	% 84	% 6	% 10
1.000 - 9.999	80	8	12
100 - 999	69	12	19

(*) Bu veriler, Massachusetts Institute of Technology'nin Uluslararası İncelemeler Merkezi tarafından yazara lütfen sağlanmıştır.

Bu partilerin tipik taraftarları diye halkın tasarımladığı imgeler de, bu bulgularla tutarlıdır. 1958 Kongre seçimlerinden az önce, *Gallup Poll*'u memleket çapındaki bir örnekleme tipik Demokratı nasıl düşündüklerini sormuş ve en sık şu cevapları almıştır: «Orta sınıf... halk adamı... arkadaş... sıradan bir insan... ücretle (gündelik, haftalık) çalışır... Ortalama bir kimse... herkesi düşünen biri» Buna karşılık tipik Cumhuriyetçi ise şöyledir: «daha klâs... hali vakti yerinde... büyük iş adamı... para seçmeni... malen sağlam... servet sahibi... yukarı sınıf.»[2]

Ana hatlarıyla, kamu oyu ölçme verileri tarihçi Charles Beard'm 1917 de vardığı şu sonucu doğrulamıştır: «Servetin çekim merkezi ise Demokratların tarafındadır.»[3] Beard'm çıkardığı sonuçlar, çeşitli coğrafî bölgelerin karakteristiklerinin incelenmesine dayanıyordu; bu çevresel tutuşla yapılan daha yeni araştırmalar da, benzer bulgulara ulaşmışlardır. Örneğin, Harvard'dan siyaset bilimcisi Arthur Holcombe şehirlerdeki Kongre seçim bölgelerinde «parti taraftarlığı kalıplarının aynı olduğu»nu ortaya

(2) Amerikan Kamu Oyu Enstitüsü haber bülteni, 2 Kasım 1958. 1952 seçmenlerinin her partinin taraftarlarını nasıl tasarımladıkları hakkında bak. Angus Campbell, Gerald Gurin ve Warren Miller, **The Voter Decides** (Evanston: Row, Peterson and Co., 1954), s. 221.

(3) Beard'in sözü, V. O. Key, Jr., **Politics, Parties, and Pressure Groups**, 4'üncü basım (New York: Crowell, 1958), s. 235'ten aktarılmıştır.

koymuştur, «Uzun zamandır hep Cumhuriyetçilerin kazandığı seçim bölgeleri, ev kiralarının en yüksek olduğu yerlerdir... Hep Demokratları tutan bölgeler de, kiraların en düşük olduğu yerlerdir... Orta yükseklikteki kiraların ağır bastığı bölgeler ise, iki büyük partinin görüş açısından en kuşkulu olan bölgelerdir.»[4] 1934'te o sıra Cumhuriyetçi partinin kalelerinden olan *Santa Clara County*'sinde* partilerin üye kayıtları üstünde yapılan ayrıntılı bir inceleme, yüksek meslekî durumla Cumhuriyetçi partiye kayıtlı olmak arasında büyük bir korrelasyon bulmuştur. Fabrika denetçilerinin, bankerlerin, borsa komisyoncularının, işletme firmaları idarecilerinin yüzde 75 kadarı, konservecilik ve diğer sıra işçilerinin ise ancak yüzde 35'i Eski Koca (Cumhuriyetçi) Partiyle (G.O.P.) ile açıkça özdeşleşmişlerdir. Her geniş meslek grubunun içinde de mülk sahiplerinin Cumhuriyetçilere kayıtlı olmak olasılığı, mülk sahibi olmayanlarınkinden çok daha yüksektir.[5]

Amerikan partilerinin sınıf farklarıyla bağıntıları üstüne çoğu genellemeler, partilerden herbirini tutan seçmenlerin farklı kökenlerden gelmesine dayandırılmakla birlikte, aynı fabrikaların, özellikle yerel topluluklarda, önderlik düzeyinde de bulunduğuna ilişkin henüz pek yeterli olmayan bir takım deliller vardır. Indiana'nın üç *county*'sindeki ön-seçimlerde *county* teşkilâtına aday gösterilen kimselerin kökenleri üstüne yapılan bir inceleme, önderlerle seçmenlerin karşılıklı nitelikleri arasında bir bağıntı bulunduğunu ortaya koymuştur. Cumhuriyetçi partiden aday olmaya çalışanların yüzde 76'sının serbest ya da işletme-idare mesleklerinde bulunmalarına karşılık, Demokrat parti isteklilerinin yüzde 42'sinin kol işçileri olduğu anlaşılmaktadır. (Tablo III'e bakınız). Milwaukee, Wisconsin'de Demokrat parti yerel örgütünün yöneticilerinin yüzde 54'ü, tezgâhtarlık ve kâtiplik durumundaki kol işçileriydi. Oysa, önderlerinin çoğu serbest meslek sahibi olan veya işletme firma-

(4) Arthur Holcombe, **Our More Perfect Union** (Cambridge: Harvard University Press, 1950), s. 135. Şu kaynaklara da bakınız: Samuel Lubell, **The Future of American Politics** (New York: Doubleday, Anchor Books, 1956), s. 51-55 ve Duncan MacRae, Jr., «Occupations and the Congressional Vote, 1940-1950,» **American Sociological Review**, 20 (1955), s. 332-40.

(*) County kontluk demektir. A.B.D. idare sistemine İngiliz geleneğinden geçmiştir, federe devletlerin içindeki «ilçe» gibi bir idare bölümünün adıdır. — M. T.

(5) Dewey Anderson ve Percy E. Davidson, **Ballots and the Democratic Class Struggle** (Stanford: Stanford University Press, 1943), s. 118-47.

ları idare eden Cumhuriyetçilerin arasında bu gruplar yüzde 10'u temsil ediyorlardı.[6]

TABLO III

Üç Indiana County Teşkilâtında Aday Olmak İsteyen Kimselerin Meslekleri — 1954*

Meslek	Cumhuriyetçi		Demokrat	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Serbest Meslek	23	25,8	17	17,7
İdare	45	50,6	25	26,0
Kâtiplik - Tezgâhtarlık	8	9,0	10	10,4
Kol işçiliği	11	12,4	40	41,7
Başka	2	2,2	4	4,2
Toplam	89	100,0	96	100,0

(*) Frank Munger, **Two Party Politics in The State of Indiana** (Basılmamış M. A. tezi, Siyaset Bilimi Bölümü, Harvard Üniversitesi, 1955), s. 275; V. O. Key, Jr., **Politics, Parties and Pressure Groups** (New York: Crowell, 1958), s. 240'tan aktarılmıştır.

Din ve ırk etkenleri, başka yerlerde olduğu gibi Amerika'da da sosyo-ekonomik durumun siyasal davranışla bağıntısını pekiştirmektedir. Hıristiyan mezhepleri arasında, belli bir kilise grubunun üyelerinin gelir ortalaması yükseldikçe üyelerinin Cumhuriyetçilere oy vermek olasılığının çoğaldığım araştırmalar göstermiştir. A.B.D.'ndeki Hıristiyan din grupları, üyelerinin ortalama sosyo-ekonomik statüsüne göre yukarıdan aşağıya doğru şöyle sıralanırlar : Kongresyonal, Presbiteryan, Episkopal, Metodist, Lutherci, Vaftizci ve Katolik - bu sıra, mezheplerin Cumhuriyetçilere oy verme oranlarının yüksekliğine göre dizilmesi halinde ortaya çıkan sıranın da aynıdır. Bu durum, çeşitli mezhepler arasında siyasal değerleri belirleyen baş etkenin, dinî fikirlerden çok sosyo-ekonomik statü olduğunu göstermektedir. Araştırma verilerinin ortaya koyduğu, Amerika'daki en varlıklı din gruplarından biri olan Yahudilerin en çok Demokratları tutmaları gerçeği ise, büyük bir olasılıkla, daha önce de söylediğim gibi, ırk ayrımına karşı duydukları duyarlıktan ve Amerika'nın yukarı statülü gruplarıyla

(6) Leon D. Epstein, **Politics in Wisconsin** (Madison: University of Wisconsin Press, 1938), s. 186.

fazla bir sosyal ilişkileri olmamasından ileri gelmektedir. Fakat, dinî inanç veya sadakatların ve onlarla birlikte giden siyasal değerlerin de, oy verme davranışı üstünde bir miktar bağımsız etkisi var gibi görünmektedir. Kongresyonal ya da Presbiteryan kiliselerine bağlı işçi sınıfından Protestanların, Cumhuriyetçi olmak olasılıkları, Vatfizci ya da Katolik işçilerden daha çoktur. Tersine, zengin Vaftizci veya Katolikler, eşit derecede varlıklı Kongresyonalist ya da Episkopalyanlardan daha çok Demokratlara yakındır.[7]

Yaklaşık olarak, aynı farklar ırk gruplarının arasında da görülmektedir. Anglo-Saksonlar, daha sonra göç eden aynı sınıf durumundaki diğer Amerikalılara oranla Cumhuriyetçileri daha çok tutmak eğilimindedir. Dolayısiyle, bir kimse orta sınıftan, Anglo-Sakson ve Protestansa Cumhuriyetçi olması kuvvetle olasıdır, oysa işçi sınıfından, Katolik ve daha sonra göçenlerin soyundansa büyük bir olasılıkla Demokratları tutacaktır.

İki partili sistemin bugünkü şekliyle gelişmesinden önce bile, toplumu bölen siyasal sorunlar bir sınıf karakteri taşımaya yönelmişlerdi. Örneğin parasız halk okulları, Amerikan toplumunun yapı ve değerlerinden doğal ve akılcı bir şekilde doğmamıştır. Daha çok, Amerikan eğitiminin tarihçilerinden Ellwood P. Cubberley'in değindiği gibi: «Köleliğin kaldırılma savaşından başka, duyguları

(7) Yahudilerin siyasal davranışları üstüne genel bir inceleme için şu kaynaklara bakınız: Lawrence H. Fuchs, **The Political Behavior of American Jews** (Glencoe: The Free Press, 1956); Werner Cohn, «The Politics of the Jews,» Marshall Sklare (derleyen) **The Jews: Social Patterns of an American Group** (Glencoe: The Free Press, 1958), s. 614-26. Ayrıca bak. Wesley ve Beverly Allinsmith, «Religious Affiliation and Political-Economic Attitudes,» **Public Opinion Quarterly**, 12 (1948), s. 377-89; Paul F. Lazarsfeld, Bernard Berelson ve Hazel Gaudet, **The People's Choice** (New York: Columbia University Press, 1948), s. 22; W. F. Ogburn ve N. S. Talbot, «A Measurement of the Factors in the Presidential Election of 1928,» **Social Forces**, 8 (1929), s. 175-83; H. F. Gosnell, **Grass Roots Politics** (Washington: American Council on Public Affairs, 1942), s. 17, 33-34, 55, 102; S. J. Korchin, **Psychological Factors in the Behavior of Voters** (yayınlanmamış Doktora tezi, Sosyal İlişkiler Bölümü, Harvard Üniversitesi, 1946), Bölüm V; Louis Harris, **Is There a Republican Majority** (New York: Harper and Bros., 1954), s. 87; A. Campbell, G. Gurin ve W. Miller, **op. cit.**, s. 71, 79; Bernard Berelson, Paul Lazarsfeld ve William McPhee, **Voting** (Chicago: University of Chicago Press, 1954), s. 64-71 ve Oscar Glantz, «Protestant and Catholic Voting Behavior,» **Public Opinion Quarterly**, 23 (1959), s. 73-82.

bu kadar çok ayaklandıran ve bunca acı düşmanlık yaratan belki hiç bir sorunun çözümü Amerikan halkının önüne gelmemiştir.»[8] Din tarafı da büyük bir rol oynamakla birlikte, bu geniş ölçüde, terimin yeni anlamıyla tutucularla liberaller arasında bir mücadele olmuştu. «Parasız okulların taraftarları önceleri, genellikle devletler bakımından tehlikeli fanatikler (kaba sofular) sayılıyordu; onlar da parasız okullara karşı olanlara, eski usul tutucular veya toplumun bencil üyeleri diye bakıyorlardı.»[9] Parasız eğitimi tutanların savundukları fikirlerden biri de, «herkese açık, ortaklaşa bir devlet okulunun, cumhuriyetlerde çok tehlikeli olan sınıf farklılaşmalarını önleyebileceği» idi; bu gibi okullara karşı duranlar ise şöyle diyorlardı: bunlar «eğitimi çok bayağılaştırır, insanları toplumdaki kendilerine uygun olan yerlerinin dışına çıkacak şekilde eğitir... [ve] çoktan kurulmuş ve pek gerekli olan sosyal sınırları yıkar.»[10] Sorunun bir yanında yoksul sınıflar vardı, öbür yanında ise «eski aristokraf sınıf... toplumun tutucuları... vergi yükümlüleri»[11]:

Amerikan siyasetinin anlamı üstüne söylenmiş sözlerin belki en iyisi Tocqueville'in 1830'da aristokrasiyle demokrasi arasındaki bariz mücadele üstüne şu gözlemidir:

> Amerikalıların arasındaki bütün iç çatışmalar, bir yabancıya önce anlaşılmaz ya da çocukça şeyler gibi gelir ve yabancı bir kimse, bu incir çekirdeğini doldurmayacak sorunları ciddiyetle benimseyen insanlara acımak mı, yoksa bunları topluca tartışmalarını olanaklı kılan mutluluğu kıskanmak mı gerektiğini bilemez. Fakat Amerika'nın hiziplerini yöneten gizli eğilimleri in-

(8) Ellwood P. Cubberley, **Public Education in the United States** (Boston: Houghton Mifflin Co., 1954), s. 164.

(9) **Loc. cit.**

(10) **Ibid.**, s. 166.

(11) **Ibid.**, s. 164-65. «Devlet hesabına Genel Eşit Eğitim tasarısı, düpedüz 'Agrarianism'dir (Tarımsalcılık = yoksul çiftçiye toprak dağıtılmasını isteyen akım - çevirenin notu). Bunun gerçekleştirilmesi, zorla zengin sınıfların olanaklarından yoksulları doğrudan doğruya faydalandırmak demek olacaktır ve keyfî bir mülkiyet bölünmesi oldukça... Otorite —yani, Devlet— daha elverişli koşulları olan vatandaşların, olanaklarından bir kısmını diğer vatandaşların yararlanmasına harcamaları için zorlayacaktır; bu fiilen, varlıklarından bir bölümünün zorla ellerinden alınması demektir.» 19 Ağustos 1839 tarihli **Philadelphia National Gazette**'in baş-yazısından; Cubberley, **op. cit.**, s. 182'den aktarılmıştır. Bu sözler, soruna klasik ekonomik anlamında bir sol-sağ sorunu diye bakıldığını göstermektedir.

> celeyince, buhranların çoğunun erkin topluluklarda her zaman varolagelmiş iki büyük bölümden biri ya da ötekiyle az çok ilintili olduğunu kolayca kavrar. Bu partilerin en saklı düşüncelerine ne kadar derinden ulaşırsak, birinin amacının halkın otoritesini sınırlamak, ötekininse yaymak olduğunu o kadar iyi anlarız. Amerikan partilerinin açık amaçlarının ya da hatta gizli hedeflerinin, ülkede aristokratik yönetimi geliştirmek olduğunu söylemek istemiyorum; ancak, bütün partilerin temelinde aristokratik ya da demokratik tutkulara kolaylıkla rastlanabileceğini ve yüzeysel bir gözlemden kaçsa da, bunların A.B.D.'ndeki her partinin esası ve ruhu olduğunu savunuyorum.[12]

Bundan anlaşıldığı gibi, (ekonomik durum, din ve ırk kökeni ayraçlarının gösterdiği statü) ya da sınıf durumu ile parti bağları arasındaki bağıntı, Amerikan tarihinde yeni bir gelişme değildir. Onsekizinci yüzyıl sonlarıyla ondokuzuncu yüzyıl başlarında, Amerika'nın ilk tutucu partisi olan Federalistler ile Jeffersoncu Demokratların sosyal tabanları üstüne yapılan incelemeler, bunların modern Cumhuriyetçilerle Demokratların tabanlarına çok yakın olduğunu göstermiştir. Federalistleri, zengin çiftçiler, şehirli tüccarlar, İngiliz aslından kimseler ve Kongregasyonalistlerle Episkopalyanlar gibi yüksek statülü kiliselerin üyeleri tutuyordu.[13] Demokratları destekleyenlerse, şehirli işçiler, yoksul çiftçiler, İskoç ya da İrlandalı gibi İngiliz-olmayan kökenli kimseler ve Presbiteryanlarla Katolikler gibi (o zamanki) yoksul kiliselerin üyeleriydi. İkinci tutucu parti olan Whigler, 1836 ile 1852 yılları arasında Demokratlarla döğüşürken güçlerini, Federalistleri tutan aynı gruptan almışlardı; Demokratlar ise Jefferson'u destekleyen gruplara dayanmışlar ve bir de bunlara büyük Avrupalı göçmenler dalgasının çoğunu katmışlardı.

Cumhuriyetçi partinin çoğu kere, yeni yaratılmış kölelik-aleyhtarı bir parti diye düşünülmesine rağmen, İç Savaştan önceki dönem üstüne araştırmalar, kuzeyli Whig'lerin hem taraftarlarını hem de önderlerini bu partinin devralmış olduğuna değinmekte-

---

(12) Alexis de Tocqueville, Democracy in America, Vol. I (New York: Vintage Books, 1955), s. 185-86 (benim ısrarım), benzer fikirler için bak. Harriet Martineau, Society in America, Vol. I (London: Saunders and Otley, 1837), s. 10 v.d. ve Thomas Hamilton, Men and Manners in America, Vol. I (London: T. Cadell, 1933), s. 288.

(13) Manning Dauer, The Adams Federalists (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1953), s. 24-27, 263.

dir. İç Savaştan önce New York Devletindeki oy verme davranışı üstüne ayrıntılı bir inceleme, Demokratların şehirli aşağı sınıf, Katolik ve göçmen taraftarlarınca desteklenmeye devam ettiklerini göstermiştir.[14]

Çeşitli toplum bilimcileri tarafından toplanan deliller, Amerika'da serveti ve ekonomik gücü olan kimselerin Demokrat partiye hiç bir zaman bir azınlık desteğinden fazlasını göstermediklerini ortaya koymaktadır. Ondokuzuncu yüzyılın ilk yarısındaki New York siyasetini çözümleyen Dixon Ryan Fox, bu federe devletin çeşitli şehirlerinde yukarı sınıf mahallelerinin Federalistlere, sonra da Whig'lere oy verdiğini gösteren bir hayli istatistik verileri toplamıştır.[15] 1860'larda New York'un zengin tüccarlarının hayatlarını inceliyen bir yazardan Fox şu satırları aktarmaktadır:

> Otuz-dört yıldır (1828'de çift partili siyasetin canlanışından beri) pek az birinci sınıf tüccarın Demokrat olduğu, çok iyi bilinen bir gerçektir. İrili ufaklı tüccarların büyük kitlesi, bir koyun sürüsü gibi ya Federalist, Whig, Clay ya da Cumhuriyetçi ağıllarına toplanmıştır. Demokrat tüccarlar, genişçe bir Sekizinci Cadde tramvay arabasına rahat rahat sığarlar.[16]

Mabel Newcomer'in, büyük işletme idarecilerinin 1900, 1925 ve 1950'deki siyasal görüşleri üstüne yeni bir incelemesi, bu dönemlerin üçünde de bu grubun dörtte üçünün Cumhuriyetçi olduğunu anlatmaktadır. Amerika'da normal olarak bir siyasal sınıf çatışması dönemi sayılmayan 1925'te bile, işletme idarecilerinin ancak yüzde 19'u Demokrattı. Bu verilerin işletme idarecileri arasındaki Cumhuriyetçi çoğunluğu gerçekte olduğundan daha az gösterdiği kesindir, çünkü oy verme tercihlerine değil, seçmenlik için açıkça partiye kaydolunmaya göre hesaplanmışlardır ve tek partili bölgenin dışında yaşıyor olsalar Cumhuriyetçileri tutmaları olası, bir çok kayıtlı güney Demokratını da saymaktadırlar.[17]

---

(14) Davranış Bilimleri İleri İncelemeler Merkezinden Lee Benson, bu araştırmaya devam etmektedir.

(15) Dixon Ryan Fox, **The Decline of Aristocracy in the Politics of New York** (New York: Columbia University Press, 1919).

(16) W. Barrett, **Old Merchants of New York, Vol. I, 81**, Fox, op. cit., s. 426'dan aktarılmıştır.

(17) Mabel Newcomer, **The Big Business Executive** (New York: Columbia University Press, 1955), s. 49. 1928'de, **Who's Who**'ya adları alınanlar üstüne yapılan bir araştırma, bu grubun yüzde 87'sinin Herbert Hoover'e

Yukarı sınıfta Demokratların tutulmaması üstüne son bir not olarak, özel bir yatılı yukarı sınıf okulu olan St. Paul's okuluna giden erkek öğrencilerin Başkanlık için yaptıkları sözde oylamalar da ilginçtir. 1888'den 1932'ye kadar, Cumhuriyetçi adaylar sürekli olarak büyük bir çoğunluk sağlamışlardır. Tutucu Grover Cleveland bile, yukarı sınıfın bu küçük filizlerinden ancak yüzde 35 oy almıştır.

TABLO IV*

St. Paul's Okulu Öğrencileri Arasında Demokrat Partiyi Tutanların Yüzdesi

1888	35
1892	37
1900	19
1904	—
1908	17
1912	37
1916	23
1920	19
1924	16
1928	24
1932	18

(*) Arthur S. Pier, **St. Paul's School, 1855-1934** (New York: Charles Scribner's Sons, 1934) s. 181'den yeniden hesaplanmıştır. Orijinal rakamlar, E. Digby Baltzell, **Philadelphia Gentlemen** (Glencoe: The Free Press, 1958), s. 316'da görülebilir.

Parti Taraftarlarının Partinin Siyasetini Belirlemeleri

Amerikalıların böyle, biri tarihsel olarak yoksullara öteki de varlıklılara dayanan iki partiye bölünmüş olmaları, partilerin ideolojik bakımdan, her zaman geleneksel «sol-sağ» siyaset çizgileri boyunca ayrıldıkları anlamına gelmez. Bu gibi sorunlar gerçekten Jefferson'un ve Jackson'un zamanında ve 1904'le 1920'lerdeki seçimler gibi bir takım anlamlı istisnaların dışında, - 1896'dan bugüne kadar geçen yılların çoğunda partileri birbirlerinden ayırmışlardır. Gerçi, partilerin olağan sol-sağ çizgileri boyunca karşıt

---

Başkanlık için oy verdiğini ortaya çıkarmıştır. Bak. Jean-Louis Sevrin, **La structure interne des partis politiques Americains** (Paris: Liberairie Armand Colin, 1953), s. 58.

o ohelerde bulunmadıkları zamanlarda bile, aralarında hemen her zaman sosyal tabanlarındaki farkları yansıtan sorunlar olmuştur. Örneğin, Federalist - Whig - Cumhuriyetçi parti ondokuzuncu yüzyılda göçmenlere karşı Demokrat partiden daha az güleryüz göstermişti, bir Cumhuriyetçi hükümet de 1920'lerin başlarında göçmenleri sınırlayıcı yasama kararları aldı. Genel olarak, Amerikan tarihinin çeşitli dönemlerinde ortaya çıkan türlü yerli taraftarı ve Katolik aleyhtarı hareketler, memleket çapında değilse bile yerel düzeyde tutucu partilerle birlik olmuşlardır.[18]

Kölelik sorunu üstüne çatışmada bile sınıf farkları görülmüştür. İç Savaştan önce, Kuzeyin şehirli aşağı sınıf grupları Zenci düşmanıydılar ve köleliğin kaldırılması mücadelesine karşı ilgi duymuyorlardı. New York federe devletinde tutucular, özgür Zencilerin 1820 ve 1846'daki devletin anayasa kurucu meclisleri seçimlerinde oy verme hakkından yana oldular; ileri gelen Demokrat sözcüleri ise Zencilere seçim hakkı tanınmasına ya karşı durdular ya da ilgisiz kaldılar. Özgür Zenciler, buna karşılık, 1950'den önce Federalist ve Whig partilerini tuttular ve serbest bırakılmış Zencilerle onların soyundan gelenler, Roosevelt'in seçilmesi ilk defa kendi problemleriyle ilgilenen bir Demokrat Hükûmeti ortaya koyuncaya kadar, Cumhuriyetçi partiyi sadakatla desteklediler.[19] 1913'ten 1921'e kadar süren Wilson hükûmeti başka sorunlarda liberal olmakla birlikte, ırk ilişkileri siyasetinde güneyli tavırlar takınmıştı. İçki ve kumar yasağı ya da hükûmette yiyiciliğin önlenmesi gibi, Protestan orta sınıf ahlâkını yansıtan hareketler de geniş ölçüde tutucu partilerin aracılığıyla gelişmişlerdi. Yirminci yüzyıldaki içki yasağı çatışmasında, Cumhuriyetçilerin «kuru» olmasına karşılık Kuzeyin Demokratları «ıslak» partiyi oluşturuyor-

(18) Bak. Wilfred E. Binkley, **American Political Parties, Their Natural History** (New York: Alfred A. Knopf, 1947), s. 163; Wisconsin'de 1860'taki oy verme üstüne kesin kütük kayıtlarına dayanan ayrıntılı bir inceleme, bütün Almanların altıda beşiyle hemen bütün Katoliklerin, Cumhuriyetçiliği Birşey Bilmez yerlicilik'le (Know-Nothing nativism) eş saydıkları için, Lincoln'a karşı Douglas'ı tuttuklarını ortaya koymuştur. Bak. Joseph Schafer, «Who Elected Lincoln?», **American Historical Review**, 47 (1941), s. 51-63.

(19) Bak. Dixon Ryan Fox, «The Negro Vote in Old New York,» **Political Science Quarterly**, 32 (1917), s. 252-55; ve Marvin Meyers, **The Jacksonian Persuasion: Politics and Beliefs** (Stanford: Stanford University Press, 1957), s. 189-90.

lardı. 1920'lerin bolluk yıllarında da Demokratlar, aşağı tabakalarda Katoliklerin partisi olarak 1928 seçim kampanyasını geniş ölçüde, yasağın kaldırılması propagandalarıyla yürütmüşlerdi.[20]

Sosyal tabakalarının ırk ve bileşimleri arasındaki farklar, iki partinin dış politika tutumlarında da yansımaktadır. 1861 - 1913 arasının tek Demokrat hükümeti (1880'lerde Grover Cleveland), bir takım sorunlarda B. Britanya'ya karşı durmuş ve İrlanda'nın bağımsızlığı davasına sempati göstermiştir. Amerika'daki Britanyalı göçmenler üstüne yeni bir inceleme, Britanyalıların, öteki ülkelerden gelenler gibi ayrı ya da yabancı bir ırk grubu sayılmamalarına rağmen, ondokuzuncu yüzyılın sonlarında İrlandalı Demokratların siyasal güçlerine karşı koymak için Britanyalı klüpleri kurduklarına işaret etmektedir. Bu Britanyalı dernekleri Cumhuriyetçi partinin çekimine kapılmışlardı.[21] Birinci Dünya Savaşı sırasında bile, bu gibi farklar Amerikan politikasını etkilemiştir. Wilson, Britanya'nın ve bağlaşıkların davasını kişisel olarak haklı bulmakla birlikte, Anglo-Sakson kökenli olmayan Amerikalıların büyük kitlesi ya Britanya'ya ya da Çarlık Rusyası'na düşmanlık duyuyorlardı ve bağlaşıklara daha çok yardım edilmesini savunan parti, orta sınıftan Anglo-Saksonlara dayanan Cumhuriyetçilerdi. Wilson'ın 1916 seçimine savaş karşıtı bir programla çıkıp Demokrat partiye İrlandalı, Yahudi ve Alman asıllı seçmenlerin desteğini kazandırdığını anımsamak gerekir.

İki partinin dış politika tutumları yalnızca ırk tabanlarını yansıtmaz, bazan da taraftarlarının bir kısmını kendilerinden soğutur. İrlandalı ve Alman asıllı milyonlarca Amerikalı, A.B.D.'nin Birinci Dünya Savaşına girmesine açıktan açığa yerinmişlerdi.[22] Özel-

(20) 1928'de 173 county üstüne bir çevre incelemesi, yabancı ülkelerde doğmuş olanlarla Katoliklerin sayısı ve şehirleşme derecesi gibi başka bakımlardan önemli etkenlerin görece eşitleştirildiği hallerde dahi, «ıslak» county'lerin tutarlı olarak daha Demokrat olduğunu meydana çıkarmıştır. İncelemenin yazarları, «... bir toplulukta Smith'in gücü üstüne en iyi tahmin, topluluğun ıslaklığına dayanır» demektedirler. «Islaklık» federe devlet seçimlerinde ıslak-kuru sorununun herhangi bir şekli söz konusu olduğu zaman, «ıslak» oyların çoğunlukta bulunmasıyla belirlenmektedir. Bak. W. F. Ogburn ve N. S. Talbot, op. cit., s. 179.

(21) Bak. Rowland T. Berthoff, **British Immigrants in Industrial America, 1790-1950** (Cambridge: Harvard University Press, 1953), s. 198-205.

(22) Wisconsin'de Alman ve İrlanda asıllı seçmenler 1860'tan Birinci Dünya Savaşına kadar Demokrat partiye oy vermişlerdir. Bak. Leon Epstein,

likle Almanlar, savaş sırasında ve ertesinde kendilerine karşı sosyal ve ekonomik ayrım güdülmesinden dolayı büyük sıkıntılar çektiler. Harding'in, Cumhuriyetçi parti kurulalı beri kazanılan en büyük bir oranını topladığı 1920 seçimlerindeki Cumhuriyetçi zaferi, bazı çözümleyicilere göre (bu özellik istatistiklerle kanıtlanmamış olmakla birlikte), kısmen, Wilson'un memleketi savaşa sokmasıyla kendilerine «ihanet edilmiş» olduğu duygusuna kapılan ırk grubu üyelerinin Demokratlardan uzaklaşmasının bir sonucu olmuştur.

Franklin D. Roosevelt'in iktidarının ilk yıllarında «infirat» (yalnızcılık) taraflısı olduğu ve Kongredeki Demokrat parti önderlerinin, Amerika'nın Birinci Dünya Savaşına Britanya propagandaları ve Wall Street bankerlerinin oyunuyla kandırılıp sokulduğuna inanıyorlarmış gibi hareket ettikleri, bugün artık genellikle unutulmuştur. Roosevelt'in başkanlığının ilk devresinde, Demokratların ezici bir çoğunluk oluşturdukları Kongrenin çıkardığı tarafsızlık yasası, yalnızcı ve İngiliz karşıtı tavırları yansıtıyordu. Bu bakımdan, Demokratlar belli başlı ırk azınlıklarını temsil etme yolundaki geleneksel politikalarına dönmüşlerdi.[23]

İkinci Dünya Savaşının patlaması, Roosevelt'i daha önce Wilson'un karşılaştığı çıkmazın aynısıyla yüzyüze getirdi. Roosevelt bağlaşıklara yardım etmek zorunda olduğunu biliyordu, fakat tekrar seçilmek de istiyordu. Fransa'nın düşmesi ona, «savaştan başka her türlü yardımı» vermekten başka çare bırakmadı; ama 1940 başkanlık seçimi kampanyasında hâlâ memleketini savaşa sokmayacağına söz veriyordu. Fakat bu kere, 1916'dakinin aksine, Cum-

---

op. cit., s. 36; bunun gibi Missouri'de de bir araştırma, Demokratların, Iç Savaştan bu county'lerin iyiden iyiye Cumhuriyetçilere geçtiği 1920 yılına kadar, büyük Alman nüfusu olan county'lere egemen olduklarını göstermiştir. Bak. John H. Fenton, Politics in the Border States (New Orleans: The Hauser Press, 1957), s. 162-63. Irk kökenleri ve bağlılıklar açısından yalnızcılığın kaynaklarını çözümleme yolunda bir girişim için, Samuel Lubell, op. cit., Bölüm VII'ye de bakınız.

(23) Amerikan dış politikasının siyasal partilerin sosyal tabanını yansıtması gerçeğinin belki en önemli kurbanları İspanyol Cumhuriyetçileri olmuştur. Rossevelt'le en yakın danışmanlarından bir çoğu, Cumhuriyetçilere kişisel olarak kuvvetle taraftar olmalarına rağmen, Kilisenin Komünist saydığı Cumhuriyetçilere yardım etmekle Katolik Demokratları kendilerinden soğutmanın siyasal bakımdan hayırlı olmayacağını hissetmişlerdir.

huriyetçiler daha çok bir seçim manevrası olarak, yalnızcı ve barışçı görüşü tuttular. Wendell Willkie müdahaleye Roosevelt'ten daha fazla taraftardı; ama besbelli ki, o da, danışmanları da seçimleri kazanmak için tek umutlarının, milliyetleri yüzünden müdahaleye karşı olan İrlandalı, Alman ve İtalyan seçmenleri Demokratlardan ayartmak olduğunu hissetmişlerdi. O yılın kamu oyu ölçme verileri, Cumhuriyetçilerin bunda bir hayli başarılı olduğunu göstermektedir, çünkü gerçekten de bu üç grubun Demokrat partiye verdikleri oy azalmıştı. Bu durumu büyük olasılık, bir takım orta sınıftan «Anglo Sakson»ların Roosevelt'e kayması hiç değilse bir kısmında dengelenmiştir.

Irk tepkileri, geçen on yılda Komünistlik sorununun ele alınışını da etkilemiştir. Senatör McCarthy'in İrlanda aslından geldiği ve Alman asıllı Amerikalıların yüksek nüfuzlu olduğu bir federe devleti temsil ettiği unutulmamalıdır. McCarthy Komünistlerin Devlet Bakanlığına sızdığı suçlamasını yaparken, Amerika'ya yukarı sınıftan Anglo-Sakson kökenli kimselerin, Harvard'la öteki ünlü üniversite mezunlarının «ihanet» ettiklerini ısrarla belirtmişti. Bununla aslında, geçen iki savaşta «sadakatsizlik» ithamlarıyla karşı karşıya kalmış olan yalnızcı ırk gruplarına, gerçekte sadakatsızlık edenlerin A.B.D.'ni oyuna getirip yanlış düşmanla savaştıran ve Ruslara «barışı kaptıran» yukarı sınıftan Anglo-Saksonlar olduğunu söylüyordu.[24] 1952'de Cumhuriyetçiler ırk gruplarına, özellikle Katoliklere ve Almanlara yaranacak bir dış politika görüşü ortaya koydular. Eisenhower de, daha önce Wilkie'nin yaptığı gibi, seçim gereklerinin, konuşmalarını değiştirmesine izin verdi. Seçim sonuçları, gerçekten de Ike'ın orta sınıftan Katolik, Alman ve İrlandalılar arasında bir hayli başarılı olduğunu gösterdi.[25]

(24) Amerika'da son zamanlarda McCarthyizm çevresinde toplanan «radikal sağ»ın destek kaynakları üstüne, bolluk zamanlarındaki statüye özenme politikasının açısından bir çözümleme denemesi için bak. S. M. Lipset, «The Sources of the 'Radical Right'», Daniel Bell (derleyen), **The New American Right** (New York: Criterion Books, 1955), s. 166-235. Bu siyasal yönelimin sosyal tabanı Cumhuriyetçi partiye hiç bir zaman tek önderi diye bakmamıştır ve yazıda değinildiği gibi, radikal sağın «modern Cumhuriyetçiliğe» saldırıları, 1952'deki Cumhuriyetçi zaferiyle birlikte, bu akımın McCartyhci ifadesinin çökmesine yol açan önemli öğeler olmuştur.

(25) Memleket çapında bir araştırmanın 1952'deki ırk ve bölge farkları üstüne verileri için bak. A. Campbell, G. Gurin ve W. Miller, **op. cit.**, s. 69-83. Roper merkezince 1952'de yapılan bir inceleme, yüksek gelirli İrlandalı seç-

Yukarı Sınıfın Liberalizmi

Sosyolog ve tarihçilerin yaptıkları yeni araştırmalar, Amerikan siyasetindeki, yukarıda kaydedilen zengin sınıfların ve Whig'le Cumhuriyetçi partilerinin, aşağı sınıfların desteklediği Demokratlardan daha çok kölelik karşıtı olduğu gerçeği türünden, Amerikan tarihinin «sınıf» yorumuna uymuyor gibi görünen bir takım özellikleri aydınlığa kavuşturmuştur. Siyasal tavırlar üstüne çağdaş incelemeler, ekonomik liberalizm (servet ve iktidarın dağılımıyla ilgili sorunlar) ile ekonomi dışı liberalizmin (toplumsal özgürlükler, ırk ilişkileri ve dışişleriyle ilgili sorunlar) ayrılması gerektiğini göstermektedir.[26] Ekonomi dışı liberalizmin temel etmeni, sınıf değil, eğitim, genel olgunluk ve belki bir dereceye kadar da fiziksel güvenliktir. Fakat bu etmenler sınıfla sıkı sıkıya bağıntılı olduğundan, ekonomi dışı liberalizm sosyal statüyle birlikte gider (zenginler daha çok hoşgörülüdür), ekonomik liberalizm ise sosyal statüyle ters orantılıdır (bu gibi sorunlarda yoksullar daha çok solcu olurlar).

Aslında tutucu tabakaların içinde de, ekonomi dışı liberalizmin siyasal mücadelesine önderlik edenler genel olarak zengin sınıflar değil, *nouveaux riches*'ten farklı, yerleşmiş, «eski aileler»den gelenlerdi. İç Savaştan önce, köleliğin yasaklanması akımının çoğu önderleri, David Donald'ın *Lincoln Reconsidered* adlı kitabında gösterdiği üzere «eski ve topluma egemen Kuzey Doğulu ailelerden inme»ydi.[27] Aynı şekilde, ondokuzuncu yüzyıl sonlarıyla yirminci yüzyıl başlarında Cumhuriyetçi partinin içinde ortaya çıkan ve şehirlerdeki Demokrat düzenlerin yiyiciliğine ve Cumhuriyetçi politikacılar üstünde etkili olan büyük işletme tröstlerinin gelişmesine karşı duran ilerici hareket de, köleliğin kaldırılması taraftarlarıyla aynı tabakalardan ve aile kökenlerinden gelmişti.[28] Kö-

menlerin yüzde 85'inin Eisenhower'e oy verdiklerini ve Alman asıllı kimselerin bütün gelir seviyelerinde kuvvetle Eisenhower'e oy vermek yönelimlerinde olduklarını göstermiştir. Bak. Louis Harris, **Is There a Republican Majority?** (New York: Harper and Bros., 1954), s. 87-94.

(26) Bu ayrım, aşağı sınıf siyaseti nedeniyle yukarıda da ele alınmıştı: Bölüm IV, **Demokrasi ve Aşağı Sınıflar.**

(27) David Donald, **Lincoln Reconsidered** (New York: Alfred A. Knopf, 1956), s. 33.

(28) Richard Hofstadter, **The Age of Reform, from Bryan to FDR** (New York: Alfred A. Knopf, 1955). Her iki dönemde de, gelişen yeni bir ticaret ve sanayi elitiyle karşılaşan eski ailelerden kimseler, «yeni para kıvırıcı

leliğin kaldırılması taraftarlarıyla İlericiler, gerçek anlamda Amerikan Tory radikalleri olmuşlardır - bayağı *nouveaux riche* iş adamlarına karşı tutucu mücadelelerinin bir bölümü olarak toplumun demokratlaşmasına hizmet eden, yukarı sınıf kökeninden ve o sınıfın değerlerini taşıyan insanlar.

Tory radikalliği, doğal ortamı olan Cumhuriyetçi partiye nadiren egemen olabildiği için, Amerika'da her zaman güç bir durumda kalmıştır. 1820'lerde ve 30'larda erginlerin seçim hakkı genişletildikten sonra Amerikan partileri, başlıca ilgili seçimleri kazanmak, iktidarı almak ve tutmak olan ve bunu yapabilmek için gerekli araçlara aldırış etmeyen profesyonel politikacıların eline geçmiştir. Böyle bir tavır, toplumun aynı şekilde *araçlardan* (şeref ve statü) çok *sonuçlarla* (servet ve iktidar) ilgilenen yeni zenginler gibi öğelerine tıpıtıpına uymuştur. Ondokuzuncu yüzyılda varlıklı kökenlerden gelen bir çok Amerikalı, hem aşağı sınıflara ve göçmenlere dayandırılan siyaset tarzına (Demokratlara), hem de «yeni para kıvıran sınıf»tan destek bulan siyaset tarzına (Cumhuriyetçilere) karşı olmuştu. David Donald'ın dediği gibi, «Radikal ekonomik reformları tutmadılar, çünkü... kapitalist kişisel mülkiyet ve mülkiyete egemenlik sistemiyle önemli bir kavgaları yoktu. Hayıflanıp değiştirmek istedikleri şey, toplumda önderliğin yanlış gruplara geçmesiydi ve reform talepleri de, kendi sınıflarının eski sosyal baskısını yeniden kurması için tiz perdeden bir çağrıydı.»[29]

Bu grubun ekonomi dışı liberalizmi, köleliğin kaldırılması, devlet memuriyetinin düzenlenmesi, (şehirlerdeki başıbozukluğun önünü almak için) göçmenlerin denetlenmesi ve enternasyonalizm gibi sorunlarda anlatımını buldu. Yirminci yüzyılda enternasyonalizm başlıca sorun haline geldi. Toplu güvenliği savunan enternasyonalist yerel kuruluşlardaki önderlerin büyük bir bölümünün, çoğuncası Anglo-Sakson asıllı eski ailelerin üyeleri olduğu anlaşılmaktadır.

sınıfa yukarıdan bakmışlar ... yeni endüstri toplumunda yabancılaşmışlardı ... ve kişisel ve toplumsal doyuma kavuşmak için başvurabilecekleri tek yol kışkırtmacılık olmuştu.» D. Donald, op. cit., s. 34.

(29) Ibid., s. 34; İç Savaştan sonra Charles Francis Adams, Henry Adams, Henry Cabot Lodge, William Cullen Bryant ve arkadaşları gibi kimselerin reform ve üçüncü parti akımlarındaki rolleri üstüne bir tartışma için bak. H. Ludeke, **The «Democracy» of Henry Adams and Other Essays** (Bern: A. Francke Ag. Verlag, 1950), özellikle s. 31-41.

Bu yukarı sınıf liberalleri, Whiglere ve Cumhuriyetçi partiye ilişkin olmakla birlikte, kendi sorunları ağır basınca «üçüncü» partiler örgütlemeye de hazır olduklarını göstermişlerdir. İç Savaştan önce yeni bir kölelik aleyhtarı parti kurulması talebinin yaratılmasında, bu grup büyük bir rol oynamıştır; 1870'lerde hükûmet yiyiciliğinin önüne geçmek ve devlet memurluğunu düzenlemek için tasarlanan yeni bir Liberal Cumhuriyetçi partinin kurulması çabalarında başı onlar çekmiştir; Theodore Roosevelt'in İlerici partisini onlar beslemiştir; 1940'larda da bazıları, aralarında o zamanki önderleri Wendell Willkie de olmak üzere, yeni bir parti kurmayı ciddi olarak düşünmüşlerdir. İç Savaş öncesinin köleliğin kaldırılması akımından 1940-41'deki Müttefiklere Yardım Ederek Amerikayı Savunma (William Allen White) Komitesine kadar «ekonomik olmayan» şeref ve özgürlük değerleri için savaşan ve zaman zaman sınıflarının geleneksel parti bağlarını bırakan tutucular arasında bir süreklilik zinciri vardır. Yakın zamanlarda büyük işletmelerin kontrolunun görece cahil *nouveaux riches*'ten çok, üniversitede okumuş kimselerin ve yerleşik servetin mirasçılarının elinde olması ekonomik güçle geleneksel statü arasında bir anlaşma yaratmıştır. Fakat bu birleşme, Cumhuriyetçi partinin kolaylıkla olgun bir tutuculuğun anlatımı olduğu anlamına gelmemiştir. Cumhuriyetçi partinin geniş bölümleri taşra kasabalarındaki orta sınıfların tepkici (gerici) duygularını anlatmaya devam etmiştir. Özellikle Demokrat parti iktidardayken, Cumhuriyetçilerin seçim gücü kaynakları büyük metropolis merkezlerinden çok «taşra»da olduğu için büyük işletmecilerden çok küçük şehir burjuvazisinin ajanı diye bu partinin suçlanması daha yerinde olur.

Yerleşik yukarı sınıfın ve olgunlaşmış şirket servetinin değerleriyle, küçük işletmenin ve kendi başına yaratılmış servetin değerleri arasındaki çatışma, bazı gözlemcileri Amerika'da Tory radikalliğini gerçekten temsil eden partinin Demokrat parti olduğunu ileri sürmeye itmiştir. Demokratlar, Disraeli'nin işçi sınıfına dayanan, fakat sorumlu «efendi»ler tarafından yönetilen bir parti olmak ülküsünü gerçekleştirmiştir - ilkin, Groton ve Harvard'dan Roosevelt; şimdi de, Choate Okulu ve Princeton'dan Adlai Stevenson, Salisbury Okulu ve Princeton'dan G. Mennen Williams, Choate ve Harvard'dan John F. Kennedy... ile Groton ve Yale'den Averell

Harriman.»[30] Ancak, New York'un Liberal Cumhuriyetçi yöneticisi Nelson Rockefeller'in, sonuçta yukarı sınıf üyelerinin doğrudan doğruya geleneksel Cumhuriyetçi partilerinin aracılığıyla siyasete katılma tarzlarının canlanmasını temsil ettiğini kanıtlaması daha olasıdır. Bu nedenle şunu söylemek de ilginç olur ki, Nelson Rockefeller'in Philadelphia sosyetesinin ileri gelenlerinden, eski Demokrat Belediye Başkanı, halen de senatörü bulunan Joseph Sill Clark'ın kuzenlerinden olan eşi, yakın zamana kadar üçüncü bir partiye, New York'un liberal partisine alenen kayıtlıydı.[31] (N. Rockefeller bir kaç yıl önce bu karısından boşanmıştır. - Çevirenin notu.)

Amerikan tarihinin önemli dönüm noktalarında tekrar tekrar beliren güçlü Tory radikalliği akımı, sınıf ve bölüm ayrımlarının içinde saklı olan gerilimleri azaltmaya yaramıştır. Tory radikalleri, Richard Hofstadter'in ilerici hareketin önderleri olan korporasyon hukukçularını betimlediği kelimelerle, hiç bir zaman «toplumsal yapıda keskin bir değişme» olmasını istememişlerdir; onların asıl arzuları şuydu: «değişikliğe yönelen halk güdüsünün başına geçecek sorumlu bir seçkinler grubunun kurulması ve bu güdüyü ılımlı, kendilerinin diyebilecekleri gibi 'olumlu yönler'e, itmesi - Brandeis'in pek güzel söylediği üzere, varlıklılarla [kendi çıkarlarıyla ilgilenen iş adamları] halk arasında bağımsız bir yer işgal edecek ve her ikisinin de aşırılıklarını engelleyecek bir önderlik.»[32] Siyasal istikrar açısından Tory radikalliği, hem gerekli reformlardan faydalanan ayrıcalıksız dış-grupların hem de bu önlemlere içerleyen tutucu tabakaların sadakatının korunmasına hizmet etmiştir. Yukarı sınıftan kimselerin Liberal politikaya katılmaları, akıllıca bir çıkar gereği diye de görülebilir; çünkü böylelikle gerekli reformları yapabilir, sınırlamalar koyabilirler ve E. Digby Baltzell'in *Philadelphia-Gentlemen* adlı eserinde dediği üzere, «iktidara gelen yeni yollar üstünde önemli yerler tuttukları gerçeğinden ötürü, bir bütün olarak fonksiyonel sınıf sistemindeki

(30) E. Digby Baltzell, **Philadelphia Gentlemen** (Glencoe: The Free Press, 1958), s. 392-94.

(31) Bu sol kanat New Deal'ciler partisine, siyasal görüşleri, terimin Avrupalı anlamıyla Sosyal Demokrat diye tanımlanabilecek kişiler egemendir.

(32) R. Hofstadter, **op. cit.**, s. 163.

yukarı sınıfın gücünü sürekli kılarlar.»[33] Aynı zamanda, varlıkları, partileri ayıran sınıf çizgilerini bulandırmaya da neden olur.

Tek Partili Federe Devletlerin Etkisi

Bölgecilik —Demokratların Güneyi ellerinde tutmaları ve birçok Kuzey devletindeki geleneksel Cumhuriyetçi egemenliği—, Amerikan siyasetinin sınıf temelinden önemli, ama gitgide ortadan kalkan bir sapmayı temsil eder.[34] Güney dışında, memleketin oy davranışının ne kadarını başka etkenlerden bağımsız olarak, bir partiye karşı duyulan geleneksel bölgecilik bağlarını temsil ettiği güç kestirilebilir. Güneyin dışında, Cumhuriyetçilerin bölge güçleri, köy ve küçük şehir orta sınıf Protestanlığı gibi «Cumhuriyetçi» sosyal nitelikleri olan belli yerlerdeki çoğunluklara dayanmaktadır. Geleneksel olarak Cumhuriyetçileri tutan New England'a artık, Massachusetts, Connecticut ve Demokratların büyük destek sağladıkları geniş ölçüde şehirleşmiş olan Rhode Island dahil değildir. Köy ve küçük şehir oylarının büyük bir rol oynadığı ve Katolik oranının daha yavaş geliştiği Maine, Vermont ve New Hampshire'da, Cumhuriyetçilerin tek parti yönetimi 1950'lere kadar federe devlet politikasını nitelemiştir ve 1958'de Vermont'un 106 yıldır ilk olarak Kongreye bir Demokrat üye seçmiş olmasına rağmen, hâlâ son iki devlette tek parti idaresi ölmüş olmaktan uzaktır. Aynı kalıp Orta Batının bir takım tarımsal devletlerinde de görülmektedir. Büyük şehir merkezlerinin yokluğu, bu devletlerin çoğunun Cumhuriyetçi olarak kalmaları anlamına gelmiştir. Fakat, Cumhuriyetçilerin ağır bastığı federe devletlerde Cumhuriyetçi güç, partiye salt bir bölge bağlanışını temsil etmemiştir; bunun belki en iyi delili, böyle devletlerin şehirlerindeki işçi sınıfının geniş ölçüde Demokrat olması ve gerçekten de, belli başlı şehir merkezlerinde Demokratların çoğunluğu sağlamasıdır. Örneğin, Vermont ve New Hampshire'deki en büyük iki şehir, Burlington ve Manchester, eskiden beri Demokrat partinin kaleleridir. Vermont'un Winooski adlı endüstri kasabasında Demokratlar oyların yüzde 90'ına varan bir çoğunluğunu kazanırlar.

Kuzeydeki bir çok yerlerin tek-partili niteliği, nüfusun sosyal özellikleriyle açıklanabilmekle birlikte, bir federe devlete bir parti-

(33) E. D. Baltzell, op. cit., s. 39.

(34) Amerikan siyasetinde bölgecilik üstüne mükemmel bir tartışma V. O. Key, Jr., op. cit., s. 250-79'da bulunabilir.

nin sürekli olarak egemenliği, azınlık partisinin oyunu, onu tutması beklenebilecek gruplarda bile azaltır. Bir partinin kazanma şansı yoksa, seçimlerde zorunlu olarak daha az çaba gösterir. Cumhuriyetçilerin ağır bastığı devletlerdeki Demokrat adaylar veya Güneydeki Cumhuriyetçi adaylar siyasal çekiciliği az olan kimselerdir. Parti merkezi ya da o partiyi destekleyen sendika ya da iş grupları gibi başka kuruşlar, bu gibi devletlerde paranın boşa harcandığını düşünebilirler, onun için de az gider yapılır.[35] Sonra, siyasal bir mevkiye geçmenin tek geçerli yolu, bir takım Kuzey devletlerinde Cumhuriyetçi parti ve Güney'de Demokrat parti olduğu için; Kuzey Dakota, ya da Vermont gibi devletlerde siyasal ihtirası olan bir çok liberal faal Cumhuriyetçi olur, Güneyde ise sağ-kanat tutucular Demokrat partiyi kullanırlar.[36] Güneyde, en iyisi bir Cumhuriyetçi partinin başında olacak kimselerin Demokrat oldukları ve bazı Kuzey devletlerinde potansiyel olarak Demokrat olan kimselerin çoğu kere Cumhuriyetçi partide bulundukları gerçeği, beklenir ki, tek parti yönetimini sürekli kılan başlıca etkenlerden biridir. Bu durumu, daha çok tek partinin daha geniş bir sosyal tabanı tutmak gereği yüzünden, iki-partili bir ortamda «normal» olarak bulunacağı yerden daha sola (ya da sağa) hareket etmesi sonucunu da doğurur.

Siyasetin Ulusallaşması

Güney devletlerindeki siyaset kalıbı, sınıf, ırk ve din farklarını yansıtan normal siyasal bölünmeden önemli bir sapma oluşturur. 1890'larda Halkçıların güçlü olduğu kısa bir devre istisna edilirse, Güney, birleşmenin sonundan 1928'e kadarki Başkanlık seçimlerin-

(35) Tek partili devletlerde azınlık partisinin zayıflığı üstüne bir tartışma için bak. Warren Miller, «One-Party Politics and the Voter,» **American Political Science Review**, 50 (1956), s. 707-25. Bir federe devlet üstüne iyi bir tartışma için bak. Duane Lockard, **New England State Politics** (Princeton: Princeton University Press, 1959).

(36) V. O. Key, Jr., sorunun, tek partili bir devlette siyasal ihtirasları olan kimselerin kendi siyasal renkleri ne olursa olsun tek partiyi seçmeleriyle kalmadığına, aynı zamanda, bütün gelecek vaadeden güçlü öğelerin o partinin bünyesinde toplanmasıyla, âsi birey veya gruplara karşı yaptırımlar uygulamanın tek partinin devamı ettirilmesinin gereklerinden olduğuna işaret etmektedir. Bak. V. O. Key, Jr., **Southern Politics** (New York: Alfred A. Knopf, 1950), p. 432.

de koyu Demokrat olmuştur. 1928'den beri, bütün Güney, federe devlet düzeyinde ve yerel düzeyde Demokrat kalmakla birlikte, bazı devletleri dört seçimde —1928, 1948, 1952 ve 1956— Demokrat kampının dışına çıkmıştır.[37] 1928'deki ayrılma, bir kısım Protestan, köy ve küçük şehir Güneylilerinin, Katolik ve içki yasağı karşıtı olan Al Smith'in Demokrat parti adayı seçilmesine karşı küskünlük duymalarından ileri gelmiştir. Daha yeni olan üç sapma ise, Roosevelt ve Truman'ın yönetimleri sırasında Amerikan siyasetinin millileştirilmesinin eseridir. Güneyin daha tutucu bölümleri, Zencilerin eşit haklarını savunan, sendikaları destekleyen ve büyük işletmeciliğe karşı duran parti merkezinin ideolojik liberalizmine isyan etmişlerdir.

Amerikan siyasetinin millileşmesi, *New Deal - Fair Deal* devriminin ve bütün ülkenin şehirleşip endüstrileşmesinin başlıca sonuçlarından biridir. Sol-sağ ya da politika farklarını ilgilendirmeyen yerel sorunların önemi azalmıştır. Geleneksel din, ırk ve bölge etkenlerinin de, dış politika sorunları belirgin oldukça hâlâ bir rol oynamaya devam etmelerine rağmen, daha az etkili oldukları gözlemlenmektedir. 1952'de Eisenhower, Güney şehirlerinin orta sınıf mahallerinde, Kuzeydeki şehir merkezlerinin benzer mahallelerinde kazandığı çoğunluğun hemen aynını sağlamıştır.[38] 1952'de orta sınıftan Katoliklerin çoğu Cumhuriyetçi partiye oy vermiştir. (Bu dönüşümü, daha önce incelediğimiz dış politika sorunları kolaylaştırmıştır), işçi sınıfından Katoliklerin, özellikle sendika üyelerinin büyük kitlesi ise Demokrat kalmıştır.[39] Meslek statüsü, gelir ve oturulan mahallenin sınıf niteliği gibi etkenler, şimdi iki büyük partinin taraftarlarını, büyük bir olasılıkla İç Savaştan beri Amerikan tarihinin hiç bir döneminde olmadığı kadar kesinlikle ayırmaktadır.[40]

(37) Güneydeki çatışma ve değişmeler üstüne bir tartışma için bak. Samuel Lubell, op. cit., Bölüm VI. Key, Güney birliğinin yalnızca Zenci sorununa dayandığını ve Zenci sorununun başka bütün sorunları bastırmadığı hallerde, plantasyon bölgelerine karşı eski Halkçılık taraftarlarına (yoksul beyaz çiftçilere) dayanan normal sınıf siyasetinin ortaya çıktığını söylemektedir. V. O. Key, Jr., Southern Politics, op. cit., s. 302.

(38) Bak. L. Harris, op. cit., s. 68-73 ve 134-36.

(39) Ibid., s. 148-49. Katolik sendika üyelerinin yüzde 62'si Demokrat partiye, içlerinde hiç bir sendika üyesinin bulunmadığı Katolik ailelerin ise yine yüzde 62'si Cumhuriyetçi partiye oy vermiştir.

(40) Amerikan siyasetinin bu gelişen kalıbı, Britanya'nınkiyle karşı-

Gerçi, sınıf etkenlerinin önemi, bütün demokratik ülkelerde olduğu gibi A.B.D.'nde de işçilerin büyük bir azınlığının ve orta sınıfların daha küçük bir kesiminin egemen sınıf yönelimlerinden sapma gösterdiği gerçeğini ihmal etmemize neden olmamalıdır. Yaşayacak bir çift-parti sisteminin zorunlu koşullarından biri, her iki partinin de oyların yüzde 50'si civarında dolaşmalarıdır. Dolayısıyla, her endüstrileşmiş memlekette tutucu partilerin işçi sınıfının desteğini kazanmaları gerekir; geçen bölümde söylediğimiz gibi A.B.D. ve Britanya'da da, Cumhuriyetçi ve Muhafazakâr partiler karşılarındaki partilerin getirdiği bir çok reformu zorunlu olarak kabul etmişlerdir.[41] Aslında, tutucuların yavaş yavaş sola kaymaları, demokratik siyasetin salt demografisinin gereğidir - yoksullar her zaman çoğunlukta olacaktır.[42]

«Yoksul» kimselerin ağır basması, aynı zamanda, tutucuların her zaman siyasetteki sınıf sorunlarının belirginliğini azaltmaya çalışmaları gerektiği anlamına da gelir. Besbelli ki, halkın sınıf bilinciyle oy vermesi sol partilerin yararınadır. Bundan ötürü Cumhuriyetçiler her zaman, askerî savunma, dış politika, düzen bozukluğu v.b. gibi sınıf dışı sorunlar üstünde ısrarla durmaya gayret ederler.[43]

---

laştırılabilir. John Bonham'ın dediği gibi, «Britanya'da siyaset, başka ülkelerde sosyal çizgileri çaprazlamasına kesen, ırk, milliyet, din, şehir ve köy çıkarları, bölge çıkarları ya da otoriteci ve parlamenter metodlar gibi sorunları nhemen tamamen dışındadır.» Bak. **The Middle Class Vote** (London: Faber and Faber, 1954), s. 194-95.

(41) Federalistlerin batması, demografik gerçekleri gözönünde tutmamalarıyla açıklanmıştır. Partinin Hamiltoncu kanadı, seçmenlerin yüzde 90'ının köylerde yaşayan çiftçiler olduğu gerçeğini ihmal ederek, daha çok şehirli tüccar ve sanayicilerin gereksinmeleriyle ilgili yasalar çıkartmışlradı. Bak. M. Dauer, op. cit., Bölüm 1 ve 2 ve Ek II, özellikle s. 6-7.

(42) Bonham, Britanya tutucularının her işçi ve sosyalist kanununu yasandıktan sonra nasıl kabul ettiklerini ve hatta bazı sosyal hizmetlerde öncülük yaptıklarını ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Bu partinin «Sosyalizme çare» oluşu, daralarak, daha iyi iş başaran yöneticiler olmak iddiası haline gelmiştir. Bak. John Bonham, op. cit., s. 185-88. Hicivci Mort Sahl'ın Cumhuriyetçi parti üstüne söylediği gibi, tutucular hiçbir şeyi «ilkin» yapmak istemezler ve hep «şimdi değil» derler.

(43) Britanya'da da Muhafazakâr parti, «siyasal partilerin belli sınıfların çıkarlarına hizmet etmeleri gerektiği fikrini açıkça reddeder.» Bonham, partinin **1950 Kampanya Kılavuzu**'ndan şu sözleri aktarmaktadır: «... Mu-

Sınıfla ilgili ve sınıf dışı etkenlerin seçim davranışını nasıl etkilediği, Eisenhower'in destek kaynakları üstüne bir incelemede gösterilmiştir. Siyaset sosyologu Oscar Glantz, 1952'de Eisenhower'e oy verenlerin arasında meslek durumları ve geleneksel parti bağlılıkları bakımından büyük farklar olduğunu ortaya koymuştur. Bir grup ne kadar çok varlıklıysa, üyelerinin Eisenhower'i seçmelerini, Eisenhower'den ziyade —işletme çevrelerinden yana ve çeşitli iç politika sorunlarında daha tutucu olan— Cumhuriyetçi partiyi tutmalarıyla açıklamaları o kadar çok olasılık taşımaktadır. Tersine, geleneksel Cumhuriyetçilerden daha az varlıklı olup Demokrat parti taraftarıyken Eisenhower'e «dönen»ler, iş adamlarına daha az bağlı ve iç sorunlarda daha liberaldir; bu gibi kimseler, 1952'de Cumhuriyetçi partiye oy vermelerinin nedenleri olarak, Eisenhower'in liderlik niteliklerini ve Demokratların Kore savaşı gibi ekonomi dışı sorunları ele alış tarzlarından duydukları hoşnutsuzluğu göstermişlerdir. Glanz, bizim burada yaptığımız çözümlemeye uygun olarak, Eisenhower'in zaferiyle siyasal davranışın çıkar temelinin zayıflamadığı, 1952 örneğinin daha çok, ekonomi dışı bir etkenin etkisi büyük olunca, sınıf sorunlarıyla ilgili bağlılıkların nasıl geride kalabileceğini aydınlattığı düşüncesindedir.[44]

Siyasette şu sıra esen «yumuşama» havası, ilk bakışta, sınıf etkenlerinin iki partinin taraftarlarını ayırmak bakımından daha çok önem kazandığı tezini yalanlar gibi görünmektedir, ama gerçekte böyle değildir. Her iki partinin de şimdiki merkeze kayışlarını açıklayacak iki temel süreç vardır. Bunlardan, bir çok siyaset yorumcusunun ısrarla belirttiği biri, Amerika'da uzun zamandır süren bolluk döneminin ve sonuç olarak bütün nüfusun hayat düzeyindeki artışın etkisidir. Demokrat partinin dayandığı aşağı sınıf tabanının sayıca azaldığı ve dolayısiyle bu partinin seçim kazanmak istiyorsa reform önlemlerini savunamayacağı iddia edilmiştir. Fakat, partilerin iktidarda oldukları ve olmadıkları zamanki ideolojik «yüz»lerinin etkisi de, en az ekonomik koşullardaki değişme kadar önemlidir. «Dışarıdaki» partinin politikasını,

hafazakâr parti, gücünü, halkın bütün sınıfları ve bölümleri arasında birliği sağlamak yolundaki temel hedefinden almaktadır.» John Bonham, **op. cit.**, s. 184-85.

(44) O. Glantz, «Unitary Political Behavior and Differential Political Motivation,» **Western Political Quarterly**, 10 (1957), s. 833-46.

geniş ölçüde, meclisteki ve senatoda bulunan temsilcileri belirlerler, şimdiki gibi (1959 - çevirenin notu) Demokratlar muhalefette olunca, tutucu ya da ortacı Güneyliler tarafından yöneltilirler, Demokratlar Başkanlığı ele geçirince Kongredeki Cumhuriyetçi önderler ise keskin bir şekilde sağa dümen kırarlar.

Demokrat bir Başkan Demokrat Kongre önderlerinin mutlaka solunda olur; çünkü onu özünde sendikaların ve azınlık gruplarının partinin belkemiğini meydana getirdiği geniş, şehirleşmiş endüstriyel devletler seçerler, Demokrat Kongre grubuna ise Güneyliler egemendir. Bunun gibi, bugünkü koşullar altında Cumhuriyetçi bir Başkan da Kongredeki taraftarlarının solunda kalmak zorundadır; çünkü o da, ülkenin endüstrileşmiş, şehirli ve dolayısiyle daha liberal bölümlerinin desteğini kazanmak ya da korumak zorundadır, oysa Cumhuriyetçi Kongre üyelerinin çoğu «emin» seçim bölgelerinden gelirler. Böylece, Cumhuriyetçiler başkanlığı ellerinde tuttukları zaman, muhalefetteki durumlarına oranla sola kayarlar, Demokratlar da başkanlık mevkiinden Kongre muhalefetine geçince sağa dönerler. Bu değişme iki partinin siyasetinin birbirinden hemen hemen ayrılamayacak gibi göründüğü bir durum yaratır.

Bu yüzyılın ortaya koyduğu bir sonuç, muhalefet partisinin Başkan adayını saptarken ideolojik bir buhran geçirmesi olmuştur. 1940'tan 1952'ye kadar her Cumhuriyetçi parti genel meclisi, Kongreden önerilen —Taft ya da Bricker gibi— bir sağ-kanat adayıyla —Willkie, Dewey ve Eisenhower gibi— liberal devlet yöneticilerinin bir adayı arasında çıkan bir mücadeleye tanık olmuştur. Her keresinde liberal istekli, adaylığı sağlamıştır. 1952 ile 1956'da Demokratlar buna benzer bir sorunla karşılaşmışlar, fakat başka bir yoldan giderek liberallikleriyle tanınan Kefauver ve Harriman'ı reddedip, görece tutucu bir aday olan Stevenson'u seçmişlerdir; tıpkı 1944'te Başkan-yardımcılığı için o zamanki ılımlı Truman'ı liberal Wallace'a karşı tuttukları gibi. İki partideki profesyonel politikacıların tepkileri arasındaki fark, geniş ölçüde, çoğunluğu kazanacaklarından emin olabilmek için kendi taraflarına çekmeleri gereken kenar seçmenlerin niteliği üstüne yargılarını yansıtır. Cumhuriyetçiler, Güneyin dışındaki hemen bütün tutucuların, özellikle «köylüler»in oylarından emin olabilirler; alacakları oyları, şehirlerde toplanmış olan daha liberal tabakaların arasında çoğaltmaları gerekir. Demokratlar işçi sınıfının ve liberallerin

sağlam oy desteğine sahiptir, ama ortadaki ılımlıları kolayca ellerinden kaçırabilirler. Onun için, her iki partideki profesyonellerin de tercihi, ortanın bir adamı olmaktadır.

İki büyük partinin sosyal tabanları arasında, bir buçuk yüzyıldan fazladır süregelen farklar, Amerikan politikasının *Hoca Ali - Ali Hoca* teorisine inananların, seçim kampanyalarının nutukçuluğuna kandıklarını ve gerideki ayrılma temelini gözden kaçırdıklarını ortaya koymaktadır. Hele, alt yapı - ideoloji ayrımı yapmakla övünen, Amerikan siyasetinin Marxçı eleştiricilerinin ideolojiyi alt yapı sanmaları, özellikle gariptir.[45] Amerikan siyasetçileri, özellikle tutucu olanları, partiler arasındaki gerçek farkları açığa vurmaktan, farklı sınıflara, ırk gruplarına ve dinlere dayandıklarını ve bunları temsil ettikleri gerçeğini söylemekten her zaman dikkatle kaçınmışlardır. Bu farkları açıkça belirtmek ve kabullenmek, besbelli oy kaybettirirdi. Her parti öbür partiye bağlı grupların üyelerinden oy kazanmak istemektedir. Onun için parti profesyonelleri, Clay'dan Taft'a kadar muhafazakâr partinin ideolog-

(45) Öte yandan, Cumhuriyetçi parti belli tarihsel durumlarda Demokrat rakibininki kadar ya da hatta ondan daha liberal bir aday göstermiş olsa bile, tutucu tabakalar, partiler arasındaki farkları esas kabul ettiklerini çeşitli nedenlerle göstermişlerdir. Örneğin, 1904'te ilerici Cumhuriyetçi Theodore Roosevelt muhafazacı Demokrat Alton Parker'e karşı Başkan seçimine girmişti. Ve o zaman, Wall Street'e en yakın gazete olan New York Sun şöyle demişti: «Biz, tutucuların partisinin atılgan adayını, işletme çevrelerinin sürekli ve tehlikeli olarak atılgan saydığı partinin tutucu adayına tercih ediyoruz.» Malcolm Moos, **The Republicans** (New York: Random House, 1956), s. 247.

1886'da, Kongreye işçi sorunları üstüne ilk mesajı yollayan Başkanın, tutucu Demokrat Cleveland olduğu hatırlanmalıdır. Cleveland bu mesajında, işçi anlaşmazlıklarını soruşturacak ve hatta ilgili taraflar ya da federe devlet hükûmeti isterse, hakemlik yapacak bir komisyon kurulmasını istemişti. Yeniden seçilmek isteyince yenildikten sonra, Kongreye yolladığı son mesajında Cleveland, «... ezilenlerin sefalet ve yıpranmasının komünizminden daha az tehlikeli olmayan ... birleşmiş servet ve sermayenin komünizmine (ortaklığına) ve her yanı saran açgözlülük ve bencilliğe» çatmıştı. Bak. Samuel Reznick, «Patterns of Thought and Action in American Depression,» **American Historical Review**, 61 (1956), s. 284-307. Cleveland'ın, seçmenlerle bir daha karşılaşmasının gerekmediği, ikinci başkanlık döneminde birincisindekinden çok daha tutucu olduğunu ve Demokrat partinin 1896 genel kurulunda partiden atıldığını önemle kaydetmek gerekir. Cleveland, doğrudan doğruya seçilmiş olup da, henüz iktidarda iken parti genel kurulu tarafından partisinden atılan tek Başkandır.

larını başkan adaylıklarına getirmemişlerdir. Whig partisi, «demagoglar» partisi dediği Demokratları 1840'da ve 1848'de ancak, siyasal görüşleri hemen hiç bilinmeyen askerî kahramanları aday göstermekle yenebilmişti. 1848'de Whig partisinin önderleri, Meksika savaşının kahramanı olan Zachary Taylor'u daha «hangi partiye ait olduğu... bilinmeden» önce aday seçmeye başlamışlardı; bu âdetlerini yüzyıl sonra Cumhuriyetçi mirasçıları tekrarladılar.[46] Daha kalabalık olan aşağı tabakalara hitap eden Demokratlar, çıkarlara açıkça değinmekten pek o kadar geri durmamışlardır; fakat seçim endişeleri, onları bile çoğu kere, sınıf bilincini ifade etmekten alakoymuştur. Demokratların devamlı olarak, aşağı tabakalara, özellikle şehirli işçilere ve ırk azınlığı gruplarına dayanması, bu grupların tabanına oturacak yeni bir parti yaratmak yolundaki bütün çabaların neden her zaman başarısızlığa uğradığını açıklar. Demokrat parti aşağı statülü grupların siyasal bilinçliliklerinin anlatımı olmuştur, tıpkı Cumhuriyetçi partinin daha çok ayrıcalıklılar için buna benzeyen bir işe yaraması gibi.[47] Çift partili bir sistemde partilerin ikisini de seçim taktikleri bakımından merkeze hitap etmeğe zorlayan oy çoğunluğunu sağlamak sorunu, besbellidir ki, Tocqueville'in, iki Amerikan partisinin bütün toplumlarda aristokrasiyle demokrasi, yani daha varlıklılarla daha yoksullar arasında her zaman var olan çatışmayı yansıttıkları yolundaki hâlâ geçerlilik taşıyan gözlemini çürütemez.[48]

(46) Henry R. Mueller, **The Whig Party in Pennsylvania** (New York: özel olarak basılmıştır, 1922), s. 143.

(47) İç Savaş sırasında Demokrat «Copperheads»in başkanı olan Clement Vallandigham'ın bir çok bakımlardan «İç Savaş sonrası halkçılığının ve Bryan haçlıcılığının» müjdecisi olduğu, şimdi genellikle unutulmaktadır. Vallandigham 1861'de «Büyük bölme çizgisinin her zaman sermaye ile ekmek arasında olduğu»nu öne sürmüştür. Bak. Wilfred Brinkley, op. cit., s. 264-65. Ona göre, «para çıkarcıları» basımlarını zayıflatmak için bölgecilikle kölelik karşıtlığını bir hile olarak kullanmışlardır. Bak. Charles ve Mary Beard, **The Rise of American Civilization**, Vol. I (New York: Macmillan, 1934), s. 677-78.

(48) Ralph Waldo Emerson'un kölelik sorununun ortaya çıkıp da, ideologları şaşkına çevirmesinden önce, iki parti arasındaki farklar hakkında dediği gibi: «Filozof, şair yahut dindar kimseler, doğaldır ki, serbest ticaret, geniş oy hakkı, ceza yasasındaki hukuksal zulümlerin kaldırılması ve gençlerle yoksulların servet ve iktidar kaynaklarına ulaşma olanaklarının her bakımdan arttırılması için demokratlara oy vermek isteyeceklerdir... Öte yandan, nüfusun en ılımlı, en güçlü ve en iyi yetişmiş bölümünün meydana getirdiği tutucu parti, ürkeklik içinde ve sadece mülkiyeti koruma

Amerika'da sınıf ve siyaset üstüne bu genellemelerin göze batan iki istisnası, orta sınıf aydın gruplarının —sanatçı, profesör ve bilginlerin— ve varlıklı güneylilerin Demokrat partiyi geniş ölçüde desteklemeleridir. Gelecek iki bölümde, Amerikan aydınlarının siyaset tarzlarının temel kaynakları ve çağdaş tek partili Güney siyasetinin, derin köklü bir *ante bellum* siyasal sınıf mücadelesinden nasıl doğduğu ele alınarak, bu kalıpların açıklanmasına çalışılacaktır.

kaygusundadır.» «Politics» **The Works of Ralph Waldo Emerson, Vol. 1** (New York: Hearst's International Library, 1914), s. 373-74.

BÖLÜM X

AMERİKAN AYDINLARI: SİYASET VE STATÜLERİ

Amerikan aydınları, haylidir, bir siyasal anlaşmazlık kaynağı oldular. Savaş sonrası yıllarında, çoğu kere, açıkça ve saldırgan bir şekilde aydın düşmanı olan pek çok kimse, aydınları kendilerine elverişli bir hedef diye seçtiler. Öte yandan, bir çok iş adamı ve tutucu da, Amerikan aydınlarının kendilerine fazlasıyla eleştirel gözlerle baktıkları duygusuna kapıldılar.[1]

Bazı aydınlar, her çeşit topluma karşı yabanlaşmalarının, yaptıkları işin ve yaşadıkları sosyal çevrenin zorunlu bir sonucu olduğunu ileri sürerler. Diğerleri ise, bunu, yeni gelişen bir kapitalist toplumun değerlerine ve hayat tarzına karşı muhalefet göstermekle başlamış olan ve şimdi de toplumun niteliğini değiştirmesiyle zayıflayan bir tarih olayı sayarlar. Bu düşünceye göre, aydının Amerikan toplumuyla yeniden kaynaşması başlamıştır bile.

Bu bölümde, Amerikan aydınının siyasal rolü hakkındaki bu görüşlerin ne kadar doğru olduğunu ve son yarım yüzyılda olan sosyal değişmelerin etkisiyle, —böyle bir şey oluyorsa— aydının siyasal değerlerinin nasıl değiştiğini araştıracağız.

Ben, *kültürü*, yani sanat, bilim ve din dahil olmak üzere insanın sembolik dünyasını yaratan, yayan ve uygulayan herkesi aydın

(1) İş çevrelerine karşı olan «liberal», çoğu kere tutucular tarafından, aydınla özdeşleştirilmektedir. A.B.D. Ticaret Odasının bir organında şu satırlar çıkmıştır: «Bize 'liberal'in sindirilip iktidarsızlaştırıldığını söylüyorlar... Şimdiye kadar, frenlendiğini ya da söz özgürlüklerinin en küçük bir şekilde zedelendiğini ileri süren tek bir sanatçıya, yazara, söylevciye yahut profesöre rastlayamadık.» Economic Intelligence, Haziran 1954, s. 4 (benim ısrarım). Herbert Hoover, 1928 seçim kampanyasından bahsederken, «Intelligentsia'nın çoğunun dahil olduğu gelişen sol kanat hareketin, [kendisine karşı] federe devlet Başkanı Smith'i desteklediği»ni anlatmıştır. Bak. Memoirs of Herbert Hoover, 1920-1933 (New York: Macmillan, 1952), s. 202.

sayıyorum. Bu grubun içinde iki ana kısım vardır : Kültürün özü ya da yaratıcıları - bilginler, sanatçılar, yazarlar ve bazı gazeteciler bir de kültürü yayanlar - çeşitli sanatların uygulayıcıları, çoğu öğretmenler ve çoğu muhabirler. İşlerinin bir parçası olarak kültürü uygulayanlar da bir yan grup oluştururlar - hekim ve hukukçu gibi serbest meslek sahipleri.

Avrupa'da *intelligentsia* denildiğinde, bu kategorilerin her üçü de anlaşılır. Fakat, üniversite öğrenimi görmenin çok daha olağan olduğu Amerika'da üniversite mezunları ayrı bir sınıf ya da topluluk teşkil etmezler ve benim de burada yaptığım gibi, bu kavrama yalnızca ilk iki kategoriyi dahil etmek âdettir.

Aydınların, özellikle kendi sözcüleri tarafından yapılan genel tanımları, toplumun eleştiricileri oldukları ve zorunlu olarak ondan ayrı durdukları yolundadır. Bu anlayış, aydının modern toplumdaki yeriyle ilgili en çatallı bir takım sorunları atlamaya elverişlidir. Aydınlar tanımları gereğince yabancılaşmış bir grup oluşturuyorlarsa, o zaman, örgütlerde başka roller aldıklarında ya da doğrudan doğruya siyaset sahnesine çıktıklarında ne olacağı sorunu kendiliğinden ortadan kalkar. Fakat, siyasetçi ve idareci olan «kültürün yaratıcı ve dağıtıcıları», *per se* aydın olarak iş görenlerle ilişkilerini devam ettirebilir, kendileri düşünsel çalışmalarını sürdürebilirler ve iktidar mevkiinde oldukları için, bir bütün olarak aydınlar bakımından yeni bir siyasetle özdeşleşme kavramını ortaya koyabilirler. Örneğin, Adlai Stevenson'un teknik anlamda bir aydın olmamakla birlikte, böyle tanınmış olması, bir çok «meşru» aydında bütün siyasetçilerin boş kafalı oyuncular ve siyasetin kendisinin yabancı bir alan olmadığı duygusunu yaratmıştır.

Nazi Almanyasında ve Sovyetler Birliğinde, *intelligentsia*'nın araç ve bilgilerini, aydın-düşmanı değerlerin hizmetinde kullanan aydınların varoluşu, tanım sorununu daha da güçleştirmektedir. Bu gibi kimseler aydın mıdır? Bunları bir kalemde, akıl, özgürlük ve yaratıcı etkinlik davasının dönekleri diye çizivermek, fazla basit bir cevap olur. Demokratik toplumda bile, aydınların siyasete katılmaları, bir safer demek olsa dahi —aydının katkısının değerli diye kabul edilmesi veya belli aydın gruplarının ve düşüncelerinin nüfuzunun çoğalması— aynı zamanda, aydınların *status quo*'nun kurumlarına daha çok bağlanmaları ve yerleşik düzenin savunucuları olmaya başlamaları anlamına da gelir.

Doğal olarak, totaliter ülkelerde bile, aydınların bir çeşit bağımsız rolleri olduğunu hâlâ görmek olanaklıdır; bu duruma; Sovyetler Birliğinin liberal, demokratik bir devlet olmaya doğru gelişeceği yolundaki umutlardan biri olarak sık sık değinilmektedir.[2] Bir Pasternak'ın çıkması, bir Kapitsa'nın atom araştırmalarına katılmayı reddetmesi, Gürcistanlı öğrencilerin sürgünleri protesto etmek için yürüyüş yapmaları ve daha bir takım ufak tefek belirtiler, aydın uğraşılarının çevresinde, eleştirici bir tavırla uzak kalmanın kutsal kıvılcımını koruyan *bir şey* olduğunu ortaya koymaktadır.[3]

Fakat şurasını da belirtmek gerekir ki, aydınlar, insanlar üstünde deneyimlere girişen Alman bilginleri ve *Volk*'u kutsallaştıran Alman tarihçileri gibi, zihinlerini tamamen insanlık düşmanı değerlere satsalar bile, yine de aydın, yani kültürün yaratıcısı ve dağıtıcısı olarak kalırlar. Ancak, tamamiyle bağlanmanın olanaklı olduğu görüldükten sonra, baş kaldırmayı, eleştirerek karşı koymayı ve aydınların başka geleneksel tavırlarını yaratan koşulların değeri bilinebilir. Aydınların ezelî soyutluklarından bahsedenler, onları bağlanmaya iten kuvvetli sosyal güçleri görmezler.

Bunu büsbütün olumsuz bir şey diye söylemek istemiyorum; amacım daha ziyade, çağdaş Amerikan aydınları için yerleşik kurumları tutup savunmanın da, eleştirici bir görüşle onların uzağında durmanın da eşit derecede olanaklı ve meşru olduğunu belirtmektir. Amerikan aydınları henüz, tamamen baş-eğme ile toptan karşı-olma arasında bir tercih yapmak durumuyla karşılaşmamışlardır. Onun için, Amerika'da aydınların siyaset ve statüleri üstünde yapılacak her çözümlemenin onları Amerikan toplumunun başlıca kurumlarıyla birleşmeye zorlayan güçleri de, hepsini veya bir kısmını bir çeşit soyutlanma ve dolayısiyle yabanlaşma durumunda tutan güçleri de hesaba katması gerekir.

Amerikan Aydınlarının Tarihsel Solculuğu

McCarthizmin günlerinde, şimdi batmış olan *Facts Forum* dergisi, aydınları Komünizme karşı en çok açık grup olmakla suç-

(2) Örneğin, Lewis Feuer, «The Politics of the Death Wish,» **New Leader**, 41 (1958), s. 17-19.

(3) Bak. Kathryn Feuer, «Russia's Young Intellectuals,» **Encounter**, 8 (Şubat 1957), s. 10-25; Leopold H. Harrison, «Three Generations of the Soviet Intelligentsia,» **Foreign Affairs**, 37 (1959), s. 235-46.

lamış ve onları «hukukçular, doktorlar, bankacılar, öğretmenler, profesörler, vaizler, yazarlar, yayınevleri yönetenler» diye sıralamıştı.[4] Bu Komünizme yatkın meslekler kataloğu gülünç olmakla birlikte, Amerika'da aydınların siyasetinin niteliği ve siyasal aydın düşmanlığının kaynakları üstüne önemli bir ip ucu vermektedir. *Facts Forum*, üniversitede öğrenim görmüş olan bu meslekler sahiplerine, McCarthizme en etkili karşıtlığı onlar gösterdiği içindir ki, böyle saldırmıştı.[5] Bölüm IV'de gördüğümüz gibi, insanların ne kadar çok eğitilmiş olurlarsa, tutulmayan siyasal azınlıkların toplumsal özgürlükleri dahil olmak üzere, her çeşit «ekonomi dışı liberalizm»den yana olmak olasılıklarının o kadar arttığı yolunda bir hayli delil vardır. Onların açısından, *Facts Forum* ile McCarthy «Amerikan saygı değerleri, sosyete soyluları, kültür küpleri, üniversite diplomalarına bulanmış günün centilmen ve bilginleri»ne saldırmakta haklıydılar.[6]

Daha az aşırı çevrelerde de, bir çok iş adamıyla ekonomik tutuculuğun başka taraftarları, Amerikan aydınlarının varsayılan pratik beceriksizliklerini alaya alarak ya da eskiden hata ettiler diye her kötülüğü onlara yükleyerek aydınların siyasal etkiliklerini azaltmaya çalışmışlardır. Aydın düşmanlığı, muhafazacılar bir dereceye kadar da Cumhuriyetçiler bakımından daha faydalı, hatta doğal bir silah olmuştur, çünkü yirminci yüzyılda, son yıllara gelinceye kadar önemli tutucu aydın pek çıkmamıştır.

Yirminci yüzyılda, akademisyenlerin büyük çoğunluğu (özellikle toplum bilimlerindekiler), ileri gelen edebî kişilikler ve önemli fikir dergileri, din ve siyaset alanlarında tutucu düşünüş ve etkinliğe karşı olmuşlardır. James Leuba adında bir ruh bilimci, *American Men of Science*'ta adları sıralanmış bilginlerin ve sosyolojik, psikolojik ve tarihsel bilim dernekleri üyelerinin, önce 1913-14'te, sonra da 1933'te dinsel inançlarını incelemiştir. Leuba'nın bulgularına göre, her iki grupta da Tanrı'ya ve ölümsüzlüğe inanmayanlar çoğunluktadır ve 1933'ün dinsizliği daha da ağır basmıştır. Önceki dönem için, akademik olmayan meslek grupları

(4) **Facts Forum Radio Program**, No. 57.

(5) Bu noktada daha ileri bir tartışma için bak. S. M. Lipset, «The Sources of the Radical Right,» Daniel Bell (derleyen), **The New American Right** (New York: Criterion Books, 1956), s. 210-12.

(6) **Facts Forum Radio Program, op. cit.**

üstüne bunlara eşdeğer olabilecck verilerimiz bulunmamakla birlikte, Amerikan din davranışı incelemeleri bu profesör ve bilginlerin genel nüfustan çok daha dinsiz olduğunu göstermektedir. Gerçekten, Birinci Dünya Savaşından önce, ondört ve daha büyük yaştaki bütün nüfusun yüzde 55 kadarı kiliselere bağlı idi. Amerikan Sosyoloji Derneğinin ankete cevap veren üyeleri arasında, akademisyen olmayanların dinsel inançları olması olasılığı öğretim üyelerininkinden daha çoktu. 1913'de de 1933'te de, daha ünlü profesörlerin o kadar parlak olmayan meslekdaşlarından çok daha dinsiz oldukları da kayda değer. Leuba 1935'te *Who's Who*'da adları geçen bankerler, iş adamları, hukukçu ve yazarlardan seçtiği bir örnekleme soru kâğıtları yollayarak dinsel inançlar üstüne araştırmalarına devam etmiştir. Gelen cevaplar, bilginlerin ve çeşitli profesör gruplarının, iş adamlarından, bankerlerden ve hukukçulardan çok daha az dindar oldukları gerçeğini doğrulamış ve *Who's Who*'ya alınacak kadar tanınmış olan ve dinle bilim arasındaki çatışmadan beklenir ki doğa ve toplum bilimleri alanında çalışanlar kadar etkilenmeyen yazarların da dinsiz görüşleri tuttuklarını göstermiştir. Bankerlerin yüzde 29'una ve iş adamlarıyla hukukçuların yüzde 40'ına karşılık, yazarların yüzde 62'sinin Tanrı'ya inanmadığı anlaşılmıştır.[7]

1937'de Chicago'da yapılan bir araştırma, toplum bilimleri profesörlerinin yüzde 84'ü ile doğa bilimleriyle uğraşan öğretim üyelerinin yüzde 65'inin *New Deal*'dan yana olduklarını ortaya koymuştur; oysa aynı oran, kol işçileri arasında yüzde 56, hukukçu, hekim ve dişçiler arasında yüzde 16 ve mühendislerde yüzde 13 olarak bulunmuştur. Çeşitli sosyo-ekonomik sorunlara karşı takınılan tavırlar bakımından da, aşağı yukarı buna benzeyen sonuçlar alınmıştır.[8] Hemen yirmi yıl kadar sonra, Columbia Üniversitesinden iki sosyologun (Paul F. Lazarsfeld ile Wagner Thielens, Jr.), 1955'te Amerikan üniversitelerinde ders okutan toplum bi-

(7) James H. Leuba, **The Belief in God and Immortality** (Chicago: The Open Court Publishing Company, 1921), s. 219-87 ve **The Reformation of the Churches** (Boston: The Beacon Press, 1950), s. 50-54. Bütün nüfusun içindeki dinsel inanç yönelimleri üstüne bir çözümleme için bak. S. M. Lipset, «Religion in America,» **Columbia University Forum**, 2 (1958-59), s. 17-21.

(8) Arthur Kornhauser, «Attitudes of Economic Groups,» **Public Opinion Quarterly**, 2 (1938), s. 264.

limcilerinden seçilmiş 2.000 kişilik sistematik bir ulusal örneklemle yaptıkları görüşmeler, dörtte üçünün Demokrat olduğu ve üçte ikisinin 1952'de Stevenson'a oy verdiğini meydana çıkarmıştır; oysa o yıl, kol işçileriyle sendika üyelerinin yarıya yakını Eisenhower'e kaymışlardı. Ve 1913 ile 1933 dinî inanç incelemelerinin gösterdiği gibi, bu araştırma da, ileri gelen profesörler arasında çok daha büyük bir liberal oranının bulunduğunu ortaya koymuştur.[9]

Akademik topluluğun felsefesi hakında ilginç bir gösterge, tüketim kooperatifleri akımıdır. Çoğu Finlilerinki gibi kuvvetli ırk grubu bağlarına dayananlar bir tarafa bırakılacak olursa; şehirlerde akademik toplulukların dışında kooperatifler pek yaşayamamaktadır ve buralarda çok tutulmaları da, akademik dünyanın özel girişime karşı duyduğu düşmanlığın anlatımıdır. Palo Alto (Stanford Üniversitesi) ve Berkeley'de (California Üniversitesi) büyük kooperatifler vardır; San Francisco'nun diğer metropolis kısımlarında bu gibi mağazaları tutturmak çabaları ise her keresinde başarısızlığa uğramıştır. Aynı şekilde, Ithaca (Cornell Üniversitesi), Hanover (Darmouth Koleji) New York şehrinin Morningside-Columbia Üniversite bölgesi ,ve Chicago'nun üniversitenin bulunduğu Hyde Park kesiminde hep yerleşmiş kooperatifler vardır.

Akademisyenler, elbette, siyasette, ortanın solunu geniş ölçüde destekleyen tek aydın grubu değildir. 1934'te koyu Cumhuriyetçi olan (San Francisco banliyösündeki) Santa Clara County'sinde parti seçim kayıtları üstüne yapılan bir inceleme, orada yaşayan yazarların dörtte birinin Sosyalist ve Komünistler başta olmak üzere azınlık partilerine, ancak üçte birinin ise Cumhuriyetçi partiye üye olduklarını göstermiştir.[10] 1947'de *Time* dergisinin yönettiği bir araştırma, 1944'te nasıl oy verdikleri hakkında kendilerine yollanan soru kâğıtlarına cevap veren 9.000'den fazla üniversite mezunu içinden öğretmenlerin, bilginlerin ve sanatçıların arasında büyük Demokrat çoğunlukları olduğunu meydana çıkarmıştır.[11]

---

(9) Paul F. Lazarsfeld ve Wagner Thielens, Jr., **The Academic Mind** (Glencoe: The Free Press, 1958), s. 14-17.

(10) H. D. Anderson ve P. E. Davidson, **Ballots and the Democratic Class Struggle** (Stanford: Stanford University Press, 1943), s. 119.

(11) Bu inceleme şu kitapta yayınlanmıştır, Ernest Havemann ve Patricia West, **They Went to College** (New York: Harcourt, Brace and Co., 1952). Kitapta gösterilmeyen, siyasal davranışın mesleklere göre çözümlen-

Yaptıkları işi «bilimcilik» diye yazanların yüzde 60'ının Demokratlara oy vermesine karşılık, kendilerini «mühendis» diye sıralayanların yüzde 80'inin Cumhuriyetçileri seçmesi anlamlıdır.[12] Meslekleri, aydınlar dünyasıyla yakından ilişkili olan kütüphaneciler de kuvvetli solcu veya liberal eğilimler göstermişlerdir. 1948'de alınan memleket çapında bir kütüphaneciler örneklemenin yüzde 17'si Başkanlık için ilk tercihlerini üçüncü-parti adayları —İlerici, Sosyalist ya da Komünistler— arasından seçmişlerdir; böylelikle kütüphanecilerin, bu gibi partileri destekleyen grupların başlarında yer aldığı anlaşılmıştır.[13]

Gazetecilerin de yüksek bir oranı, ortanın solundaki siyasal ve ekonomik felsefeleri tutmaktadır. Gazetecilik, güçlü bir sendikada örgütlenmiş ender serbest mesleklerden biridir; bu kuruluşları da siyasette hayli etkin olan sendikaların arasındadır. *The American Newspaper Guild*, gerçekten, içindeki bir Komünist hizibinin örgüte egemen olmaktan çıktıktan sonra bile, sendika seçimlerinde bir hayli destek sağlamaya devam ettiği bir kaç sendikadan biridir. Birliğin en büyük şubesi olan New York bölümünde, bir sol kanat takımı uzun yıllar boyunca oyların yüzde 20 ilâ 25'ini toplamıştır. Gazetecilerin siyasal nitelikleri, görüşme incelemeleriyle de ortaya konulmuştur. 1930'ların ortalarında, yüksek maaşlı bir seçkin grubu olan 104 Washington muhabiri üstüne bir inceleme, 1936'da yüzde 30'unun Cumhuriyetçilere oy verdiğini, yüzde 6'sının sosyalist ya da Komünist adayı tuttuğunu, büyük çoğunluğunun ise Roosevelt'i desteklediğini göstermiştir. Bu grubun gelir ortalaması yılda 6.000 doların üstünde —zamana göre hayli yüksek bir gelir— olduğu halde, yüzde 40'ı madenlerin, kamu hizmetlerinin ve demiryollarının hükûmetçe işletilmesine taraftar olmuş ve yüzde

---

mesi, esas verilerin bir kere daha çözümlenmesiyle yapılmıştır. Bu ikinci çözümlemeye izin verdiği için, Time'ın araştırma bölümüne burada teşekkür etmek isterim.

(12) Mühendislerin koyu muhafazakârlık ve Cumhuriyetçilikleriyle ilgili benzer bulgular şu kaynaklarda gösterilmiştir: A. Kornhauser, **op. cit.**, s. 264 ve Arthur Kornhauser, «Analysis of 'Class' Structure of Contemporary American Society,» George W. Hartman ve Theodore Newcomb, (derleyenler), **Industrial Conflict** (New York: The Cordon Company, 1939), s. 255.

(13) Bu inceleme şu kitapta anlatılmıştır: Alice I. Bryan, **The Public Librarian: A Report of the Public Library Inqulry** (New York: Columbia University Press, 1952). Siyasal tercihleri gösteren tablo basılı raporda yoktur, aynı incelemenin teksir edilmiş bir kopyasından alınmıştır.

56'sı bir muhabirler sendikası kurulması fikrini tutmuştur.[14] Bu siyasal tavırların çoğu, buhran koşullarını yansıtmaktadır; fakat daha sonraki yıllarda iki partinin başkanlık adaylarının seçim kampanyaları sırasında muhabirler arasında düzenlenen oy yoklamları da, bir meslek grubu olarak gazetecilerin Demokrat partiye ve liberal davalara sempati duymaya devam ettiklerini göstermiş tir. Nitekim bir başka seçkin grubu —Batı Avrupadaki dış muhabirler— üstünde yapılan daha yeni bir inceleme, 1953-54 kışında görüşülenlerin yüzde 58'inin Stevenson'un kazanmasını, yüzde 36'sının Eisenhower'in yeniden seçilmesini istediklerini ortaya koymuştur.[15]

Sanatların da, Demokratları ve ortanın solunu tutmakta hayli katkısı vardır. Buhran sırasında Santa Clara County'sinde yaşayan yazarların radikalliklerini yukarıda belirtmiştik. Üniversite mezunları hakkındaki *Time* incelemesinde, yalnız 16 kişi «sanat» dallarında çalışıyor diye sınıflandırılmış olmakla birlikte, bu grup büyük çoğunlukla Roosevelt taraftarı çıkmıştır. Gazeteciler gibi, çeşitli yerlerde çalışan yaratıcı sanatkârların da hemen hepsi, kuvvetli bir liberal ve sol kanat rengi olan sendikalarda örgütlenmiştir. Bir ara, *Actors Equity*'de güçlü bir Komünist hizip vardı ve Radyo yazarları sendikasına Komünistler egemen olmuştu. Demokrat parti de, film endüstrisinde çalışanlardan kuvvetli para yardımı almıştır.[16] Hollywood'un eskiden A.B.D.'nde Komünist partisi fonlarının belli başlı kaynaklarından birini oluşturduğu sır değil dir.[17]

Komünistlerle yoldaşları, Amerikan aydınları arasında (bunları kim tanımlarsa tanımlasın) hiç bir zaman bir azınlık olmaktan

(14) Leo Rosten, **The Washington Correspondents** (New York : Harcourt, Brace and Co., 1937), s. 342-53. Tabii 1936 seçimi, Demokratların büyük çoğunluk sağlamalarıyla sonuçlanmıştır. Fakat kamuoyu verileri, bu gazetecilerin gelir düzeylerinde olan öteki orta sınıf gruplarının Cumhuriyetçileri çoğunlukla tuttuklarını göstermektedir.

(15) Theodore E. Kruglak, **The Foreign Correspondents : A Study of the Men and Women Reporting for the American Information Media in Western Europe** (Geneva : Librairie E. Droz, 1955), s. 87-89.

(16) Louise Overacker, «Presidential Campaign Funds in 1936,» **American Political Science Review**, 31 (1937), s. 385; ve «Presidential Campaign Funds in 1944,» **American Political Science Review**, 39 (1945), s. 916.

(17) John Cogley, **Report on Blacklisting**, Cilt I, **Movies** (New York : Fund for the Pepublic, 1956), s. 24-46; ve Cilt II, **Radio and Television**, s. 142-62.

öteye geçememişlerdir, ama otuzlarda ve kırklarda nüfuzlu bir azınlık olmuşlardır.[18] 1930'ların sonlarında Komünist taraftarı ve karşıtı Amerikan aydınları arasında sürüp giden, Moskova muhakemelerinin doğruluğu üstündeki tartışmalarda, Komünistler halka muhakemeleri savunan sözler söylemeleri için, Komünist karşıtlarının muhakemelere çatan sözler söylesinler diye bulabileceklerinden daha çok sayıda ve daha çok tanınmış şarkıcı toplamayı başarmışlardı. Komünistlerin etkisiyle mücadele etmek için kurulan çoğu aydın gruplarının da başlarında hep sosyalist ya da hayli sol kanat liberallerin bulunduğu gerçeği, aydınların genel solcu eğilimlerini belki daha iyi gösterir. Bu gibi grupların son yıllardaki en önemlisi olan Amerikan Kültür Özgürlüğü Komitesi, Sosyalistlerin —Sidney Hook ve Norman Thomas— ve New York Liberal partisinde etkin olanların —George Counts ve James T. Farrell— önderliği altındadır. Genel olarak, türlü deliller göstermektedir ki, orta sınıfın aydın kesimleri —yazarlar, sanat alanlarında çalışanlar, gazeteciler, kütüphaneciler, bilginler ve üniversite profesörleri— Demokrat partiyi ve küçük sol kanat partileri, büyüklüklerine oranla nüfusun başka tabakalarından daha çok desteklemektedirler.

Liberalizmin Kaynakları

Amerikan aydınlarının solculuk kaynaklarını çözümlemek, bu gerçeği belgelemekten daha karmaşık bir iştir. Aranılan cevabın bir kısmı çoğu toplumlarda aydın bölümlerinin yaşantılarında ortaklaşa olarak görülen ve başka ülkelerdeki bu gibi grupların sol kanadı destekleme kalıplarını da açıklayan koşullardır. Fransız siyaset teoricisi Bertrand de Jouvenal, iş adamı sınıflarıyla yaratıcı sanatçıların değerleri arasında kaçınılması olanaksız bir çatışma olduğuna değinmiştir. İş çevresi, kurumsal olarak, müşterisinin istediğini verecek şekilde düzenlenmiştir— müşteri her zaman haklıdır. Buna karşılık, yaratıcı sanatkâr eserlerinin değerine, mevcut

(18) Amerikan aydınları arasında Komünist etkisi üstüne ayrıntılı bir inceleme için bak. Irving Howe ve Lewis Coser, «The Intellectuals Turn Left,» The American Communist Party: A Critical History (Boston: The Beacon Press, 1957), s. 273-318; Daniel Bell, «Marxian Socialism in the United States,» Donald Egbert, et. al. (derleyenler), Socialism and American Life (Princeton: Princeton University Press, 1952), s. 351-65'e de bakınız.

piyasa değerlerinden bağımsız olarak bakar.[19] Modern kapitalist toplumda kültür ürünlerinin ödülleri, gitgide daha çok, ticarî normların çevresinde örgütlenmiş olan bir piyasaya dayandığı için; yaratıcı yeteneğin iş veren ya da aracısının (Hollywood idarecileri, gazete yayın müdürleri gibi) görüşleri ile sanatçının meslekî normları arasındaki aykırılık, satış yeteneği olan eserler yaratmayan ya da yaratamayan sanatçıyı zorunlu olarak iş adamlarına karşı düşmanlık duymaya ya da kendi gözünde kendi değerini düşürmeye götürür - kendilerini piyasaya göre başarıyla ayarlayanlar ise, kendi kişisel dürüstlüklerinden fedakârlık yaptıkları hissine kapılmak yönelimini gösterir.[20]

Alman sosyologu Theodore Geiger, toplum bilimcilerinin genellikle solu destekleme eğilimlerini şöyle açıklamayı denemiştir:

> Intelligentsia'nın içindeki bütün gruplardan, toplumdaki iktidar boyutuna karşı en çok duyarlık göstereni ve iktidarda olan-

(19) Bertrand de Jouvenal, «The Treatment of Capitalism by Continental Historians,» F. A. Hayek (derleyen), **Capitalism and the Historians** (Chicago: University of Chicago Press, 1954), s. 118-20. Talcott Parsons, iş çevresinin değerleriyle bütün serbest mesleklerinkiler (hukuk, mimarlık, tıp v.b.) arasında temel bir çatışma olduğu görüşündedir: «... modern ekonomi sisteminin başat ilkesi, hemen evrensel olarak, kişisel-çıkar ardından gitme bakımından verdiği yüksek erkinlik derecesi diye tanımır... Fakat bu yorumda, iş çevrelerinin tersine, serbest meslekleri 'fayda-gayesizlik' niteler. Meslek adamı, kendi kişisel çıkarının peşinde koşan biri olarak değil, müşterilerine ya da bilimin ilerlemesi gibi kişisel olmayan değerlere hizmet ediyor diye düşünülür.» Talcott Parsons, **Essays in Sociological Theory** (Glencoe: The Free Press, 1949), s. 186. Parsons'un bu çatışmayı herhangi bir çeşitten belirli siyasal sonuçlara bağlamadığını söylemek gerekir.

(20) Daha önce anılan gazeteciler hakkındaki incelemelerin ikisi de, muhabirlerinin çoğunun gazetelerinin politikalarını tutmadıklarına ve verdikleri haberleri üstlerinin dileklerini yansıtacak şekilde ayarlamak zorunluğunu duyduklarına dikkati çekmektedir. L. Rosten, op. cit., s. 351. T. E. Kruglak, op. cit., s. 100, 102. Bir İngiliz incelemesi, 1945'ten sonra bir Basın Üstüne Kraliyet Komisyonu kurulması yolundaki baskıların «gazetecilerin düşünce özgürlüğü ve onurlarını işverenlerin saldırılarından korumak isteğinden doğduğu»nu anlatmaktadır. Roy Lewis ve Angus Maude, **The English Middle Classes** (London: Phoenix House, 1949), s. 179.

«Çağdaş Amerika'da, özellikle Hollywood, reklâm ve tanıtma gibi yanalanlarda büyük ticarî başarılar kazanmak, başarılı yazarlara vicdan azabı vermekte ve onları sola itmektedir.» Crane Brinton, **Ideas and Men: The Story of Western Thought** (Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1950), s. 449.

> larca düşünce özgürlüklerine en çok saldırılanı, toplum bilimcileridir. Düşünsel özerklik özgürlüklerini kaybetmeleri, mesleki çalışma ve mânalarını da tehlikeye sokar. Bundan ötürü, kapitalist iş çevresinin büyük bir iktidara sahip olduğu ve akademisyenlerden gelen eleştirilere karşı şu ya da bu yoldan baskı yaptığı veya yapabileceği bir düzende... —en geniş anlamıyla— toplum bilimcilerden büyük bir miktarının, şu ya da bu şekilde sola çekilmiş olması beklenebilir.[21]

Helmut Plessner gibi düşünce hayatının bazı çözümleyiciler «kesin bilimlerle sol fikirlere yönelme arasında genel bir bağıntı olduğu»nu bile öne sürmüşlerdir. Plessner'e göre, bilimcilerin çalışırken kullandıkları kavramlar onları sola doğru etkiler:

> Düşüncelerin daha çok matematik formlarında ifade edildiği ve bilginin gelişmesinin, kontrollu deneyimlere ve teorik sonuçların objektif deneyimlere çeşit çeşit uygulanmasına dayandığı kesin bilimlerle uğraşanlar, aydınlanma pozitivizmi öğretilerinde büyük bir çekicilik bulurlar. Siyasal ideolojiler alanında bu tip tutuşun en açık örneği, Marxçı doktrinlerde görülür. Bir yandan Marx'ın kesin bilimlerle endüstri teknikleri arasında bulduğu yakın ilişkinin, öte yandan da siyasal iktidarın yapısının, onda geleceğin gerçekten rasyonel dünya topluluğunun anahtarını gören bilimci bakımından özel bir çekiciliği vardır.[22]

Her yerde, aydınların siyasal değerlerini etkilemesi olası olan, çeşitli fikir mesleklerine özgü başka etkenler de vardır; fakat Amerikan aydınlarının liberalliği, aynı zamanda, bu memleketten ve bu memleketin tarihinden çıkan bir takım kaynaklara da dayanır. Eşitlikçi Amerikan ideolojisinden doğan iki etken önemli olmuş-

---

(21) Theodore Geiger, **Aufgabe und Stellung der Intelligenz in der Gesellschaft** (Stuttgart: Ferdinand Enke, 1949), s. 124.

(22) Helmut Plessner, «Ideological Tendencies among Academic Thinkers,» Congress for Cultural Freedom, **Science and Freedom** (London: Secker and Warburg, Ltd., 1955), s. 178. Şurası da kaydedilmelidir ki, Plessner, tarihçilerin varsayımları «kendi vatanlarının toprağından ve geleneklerinden kök aldığı» için, yaptıkları işin etkisiyle tutucu oldukları inancındadır. Bu tarih bilimlerinin tutucu, kesin bilimlerin solcu olduğu görüşünü 1911'de Michels özetle anlatmıştır: **Political Parties** (New York: Hearst's International Library, 1915), s. 256-57; tarihçi bakımından da Karl Mannheim, **Ideology and Utopia** (New York: Harcourt, Brace and Co., 1936), s. 119-22'de benzer fikirler vardır. Michels, «felsefe, tarih, iktisat, dinbilim ve hukuk gibi ... geçmişin ruhu öylesine içine sinmiş ... spekülatif bilimler» ile «... ilericilik yanına çekilmesi kolay ... deneyimci ve tümevarımcı bilimler» arasında bir karşıtlık gözeten varsayımları özetlemiştir.

tur. Bir kere A.B.D.'nin tarihsel ideolojisi, Bağımsızlık Bildirisinin, dünyanın her yerindeki demokratik solun değerlerinin aynı olan eşitlikçi dogmalarıdır. İkincisi, Amerikan inancının eşitlikçi anlamlarını tamamiyle kabul eden aydınlar, Avrupa'daki akranlarına verilen yüksek statü sembollerini sağlayamadıkları için, kendilerini bir grup olarak ayrıcalıksız hissetmişlerdir. Garip bir şekilde, Amerikan aydınlarının arzu ettikleri saygınlık göstergelerini bulamamalarının nedenlerinden bir takımı, kendi besledikleri eşitlikçi standartların gücünden ileri gelmektedir.

Birinci nokta üstüne şunu söylemek gerekir ki, çoğu eski sömürgelerde olduğu gibi, Amerika'da da gerçek bir tutucu gelenek yoktur.[23] Amerikan demokrasisi, bir dış zalime karşı yapılan bir devrimle doğmuş ve ayrıcalıkların miras yoluyla geçmesi iddialarını reddetmişti. Tutucu güçlerinin, devrimle getirildiği hallerde bile eşitlikçi demokrasinin meşruluğunu hiç bir zaman kabul etmediği toplumlarda, eski aristokratik sınıf yapıları ve yerleşik kiliseleriyle yaşayan Avrupalıların aksine - Amerikalılar, parti, sınıf ya da din bağları ne olursa olsun, devrimci inançlarına sadık kalmışlardır.

Bu durum, geçmişteki bir altın çağa dönüp bakan tutucu ideolojilerin Amerika'da (bir dereceye kadar, Güney ve bazı ondokuzuncu yüzyıl New England «eski aileleri» dışında) hiç egemen olmadığı anlamına gelmektedir. Amerika'daki siyaset mücadelelerini yönelten eşitlikçi ütopyaya karşı, hiç bir zaman bir tutucu ütopya ortaya konmamıştır. Siyasal aydın, fikir adamı, hiç bir yerde tutarsızlıkları savunmaktan hoşlanmaz - Oysa her *status quo* tutarsızlıklarla doludur. Ancak içinde yaşadığı siyasal ve sosyal düzenin sınırlılıklarına saldırmakla, verimli bir yaratıcı rol oynadığını hissedebilir. Avrupa'da bunu, ya reformcu bir ütopyayı —ge-

(23) Bak. Louis Hartz, **Liberal Political Tradition in America** (New York: Harcourt, Brace and Co., 1955). «Amerikan liberalizminin garip eksikliği, bizim hiç bir zaman gerçek bir tutucu geleneğimiz olmadığı gerçeğindedir» ibid., s. 57. «Yüksek [entellektüel] tutuculuğun ... [Amerikan] tarihinin dışında kalması, bize yalnız pratik tutuculuk bıraktı - profesörlerin değil, sanayicilerin, bankerlerin ve siyasetçilerin tutuculuğu.» Arthur Schlesinger, Jr., «Burke in America,» Encounter, 5 (Ekim 1955), s. 79. Şu kaynaklara da bakınız: Herbert McCloskey, «Conservatism and Personality,» **American Political Science Review**, 52 (1958), s. 39 ve Clinton Rossiter, **Conservatism in America** (New York: Alfred A. Knopf, 1955), s. 68.

leceğin iyi toplumu üstüne bir tasarımı— tutmakla ya da çoğu kere, geleneksel değerli bir toplum tasarımı şeklinde olan tutucu bir ütopyayı —yaratıcı duygulardan yoksun kitlelere dalkavukluk etmesi gerekmeyen bir yerleşikliği ve yaratıcı bir seçkinler aristokrasisini— savunmakla yapabilmiştir. Her iki halde de şimdiki durumu bu «iyi» toplum tasarımlarının birinin açısından eleştirebilir.[24] Ve ekseriya, reformcular da gelenekçiler de şimdiki durumun aynı özelliklerine çatarlar: örneğin, solcuların burjuva toplumunun kurumları tarafından yaratılıyor diye yorumladığı ve tutucuların, demokrasinin beğeniler üstünde kitlelere iktidar verişinin zorunlu bir sonucu olarak gördüğü popüler kültür.[25]

Amerikan aydınları için olanaklı ideolojik tercihlerin sınırlanmış olması, tutuculuğa yatkın olanların bile, siyasal ideallerini tek mevcut doktrinin —gerçek Avrupalı tutucuların düpedüz radikallik diye tiksindikleri, ulusal devrimci geçmişin— terimleriyle tanımlamalarını gerektirmiştir. (1930'ların başlarında yazılmış, ne yazık ki hemen hiç bilinmeyen bir kitapta, Leon Samson adlı bir sosyalist yazar, belli önemli Amerikalı iş adamlarının ve Cumhuriyetçi önderlerin Amerikan toplumunun nitelik ve amaçlarını anlatmak için kullandıkları dille, Marx'tan Stalin'e kadar çeşitli Sosyalist ve Komünist önderlerin sözleri arasında şaşırtıcı paralelliklere işaret etmiştir. Samson'a göre, sosyalist ideolojinin Amerika'da başarısızlığa uğramasının başlıca nedenlerinden biri, sosyalizmin sembolik hedefleriyle Amerikanizminkilerin özdeş olması gerçeğidir).[26]

İdeolojiden yoksun olan tutucu Amerikan politikacıları, sadece değişimi önlemeye çalışmışlar ya da şimdiki Cumhuriyetçiler

(24) «Kültür mirasımızın bir bölümü olarak incelediğimiz hemen bütün insanlar, hemen bütün büyük yazarlar ... yerleşik düzene saldırmışlardır. ... Ondokuzuncu yüzyılda yaratıcı aydınlar hâlâ ayaklanma halindedirler, fakat ... bazıları ülküce sağa doğru, eski dine doğru, eski ya da yenilenmiş bir aristokrasiye doğru yönelmişlerdir. ... Bazıları da sola, şimdi artık ortalama mal sahibi için korkutucu bir sözcük olmaya başlayan sosyalizmin bir şekline doğru.» Crane Brinton, op. cit., s. 449-52.

(25) Sosyalist aydınların popüler kültürle ilgili görüşleri üstüne bir eleştiri için bak. Gertrude Himmelfarb, «American Democracy and European Critics,» **The Twentieth Century**, 151 (1952), s. 320-27.

(26) Leon Samson, **Towards a United Front** (New York: Farrar and Rinehart 1933).

gibi, tutabilecekleri eşitlikçi reformları aramakta liberallerle yarışmışlardır. Geçen bölümde değindiğim üzere, Amerikan tutucu partileri, ekonomi dışı alanlardaki kendi liberalliklerini, Zenci hakları için Roosevelt-öncesi Demokratlardan daha çok mücadele etmekle de kanıtlamışlardır.[27]

Amerikan aydınlarının, siyasal solculuklarının ikinci ana kaynağı kendilerinin iş adamlarına ve serbest mesleklerdekilere oranla, sosyal saygınlık, gelir ve iktidar bakımından ayrıcalıklardan yoksun bir grup oldukları yolundaki hemen herbirinde görülen duygudan ileri gelmektedir.[28] Yeni bir incelemede, üniversitelerde ders veren toplum bilimcilerine, tipik iş adamları, Kongre üyeleri ve üniversite mütevelli heyetleri mensuplarının, profesörleri, «banka şube müdürü, reklâm şirketi idarecisi ve avukat»a oranla nasıl sıralıyacaklarını düşündükleri sorulmuştu. Cevap verenlerin çoğunluğu iş adamlarıyla Kongre üyelerinin kendilerini en sona koyacaklarına inandıklarını söylemiştir. En çok üniversite mütevelli heyet üyelerinin kendilerini iyi gördüklerinden emin olmuşlar, fakat burada bile yarıya yakını, «ortalama» üyenin profesörleri ya üçüncü ya dördüncü sayacağı cevabını vermişlerdir. Bu düşük ben-tasarımı, profesörleri (ve bence öteki aydınları da) bütün dünyadaki diğer «yoksun bırakılmış» gruplarla aynı siyasal yoldan yürümeğe, varolan ayrıcalık dağılımına saldıran siyasal partiler tutmaya teşvik eder. Veriler aşağı statüden olma duygularıyla siyasette liberal olmak arasında yakın bir korrelasyon bulunduğunu apaçık göstermektedir, «Demokrat seçmenler [aralarında toplum bilimcileri de], hiç kimsenin profesörü sevmediğini düşünmeğe tutarlı olarak daha çok eğilimlidirler.»[29]

(27) Bölüm IX'un başına bakınız.

(28) Melvin Seeman, toplum ve sanat bilimlerinde çalışan 40 genç üniversite öğretim üyesiyle yoğun olarak, bir soru kâğıdına bağlı kalmadan yaptığı uzun görüşmelere dayanan bir incelemesinde «bu aydınların kendilerini ve kendi durumlarını anlatmakta, azınlık statüsünün dil ve mekanizmalarını kullandıkları» sonucuna varmıştır. «The Intellectual and the Language of Minorities,» **American Journal of Sociology**, 64 (1958), s. 27. David Riesman da şunu göstermiştir ki, «Nedenleri ne olursa olsun, toplumun kendilerini mahkûm ettiğini sanan aydınlar, böylelikle yakındıkları baskılara hizmet ederler. Bu baskılar sandıkları kadar kuvvetli değildir fakat onları kuvvetli diye düşünmeleri gerçekten de böyle olmalarına yardım etmektedir.» David Riesman, «Some Observations on Intellectual Freedom,» **American Scholar**, 23 (1953-54), s. 14.

(29) P. E. Lazarsfeld ve W. Thielens, Jr., op. cit., s. 11-17.

Aydınların Gerçek Statüsü

Amerikan aydınının, hemşehrilerinin kafasındaki tasarımının kendi düşündüğünden pek başka olduğu şaşırtıcı bir gerçektir. İstediği kadar ihmal edildiğini ve aşağılandığını düşünedursun, mesleklerin göreli statü sırası sorulunca toplum ona hayli yüksek bir yer vermektedir. Chicago Üniversitesi Millî Kamu Oyu Araştırma Merkezinin yönettiği, doksan altı tane mesleği kapsayan böyle bir araştırmada üniversite profesörleri, hekimler dışında bütün siyaset-dışı işlerin üstünde yer almıştır. Sanatçıların, senfoni orkestrasında çalan müzikçilerin ve yazarların da hemen bu düzeyde oldukları görülmüştür.[30] Bu inceleme, özünde, fikir mesleklerinde çalışanların Amerika'da önemli iş adamları, bankacılar ve şirket müdürleriyle eşit saygınlıkta olduğunu ortaya koymuştur.[31] 1950'de yapılan ikinci bir ulusal halk oyu araştırması da benzer sonuçlar vermiştir. Bu incelemede, kendilerine danışılanlardan çeşitli işleri «yukarı, orta, işçi veya aşağı sınıflar»a ayırmaları istenmiştir. Profesörler yirmi dört kategori içinde dördüncü gelmişler ve düşüncesi sorulanların yüzde 38'i onları yukarı sınıfa koymuşlardır.[32]

---

(30) National Opinion Research Center, «Jobs and Occupations,» R. Bendix ve S. M. Lipset, (derleyenler), **Class, Status, and Power** (Glencoe: The Free Press, 1953), s. 412-14.

(31) Ayrı ülkelerde ve ayrı zamanlarda yapılan incelemelerin, mesleklerin görece saygınlığının her yerde benzer olduğunu göstermesi kayda değer. Alex Inkeles ve Peter Rossi adlı iki sosyolog, Japonya'da, B. Britanya, A.B.D., Almanya, Avusturalya'da ve Rus «mülteci»lerinden derlenmiş bir örnek üstünde yapılmış araştırmaların sonuçlarını karşılaştırmışlar ve mesleklerin her ülkede aşağı yukarı aynı saygınlık düzeyinde olduğuna hükmetmişlerdir! Inkeles ve Rossi, «National Comparisons of Occupational Prestige,» **American Journal of Sociology**, 61 (1956), s. 339. Brezilya, Filipinler, Danimarka ve Hollanda'da daha sonra yapılan araştırmalar da benzer sonuçlar vermiştir. Biri 1920'lerin ortalarında, öteki 1947'de yapılan, karşılaştırılmaya elverişli iki Amerikan saygınlık incelemesi, her iki keresinde de hemen tıpıtıpına aynı olan sıralamalar ortaya koymuştur. Özde bütün bu incelemeler, aydınlar ve serbest meslek sahipleri gibi yüksek eğitim düzeyleri gerektiren veya seçkin iş adamları veya siyasetçiler gibi hatırı sayılır bir iktidarı olan meslektekilerin her yerde üstün tutulduğunu göstermektedir. Tartışma ve kaynaklar için bak. S. M. Lipset ve R. Bendix, **Social Mobility in Industrial Society** (Berkeley: University of California Press, 1959), s. 14, 111.

(32) Richard Centers, «Social Class, Occupation, and Imputed Belief,» **American Journal of Sociology**, 58 (1953), s. 546.

Bütün ulus çapında yapılan kamu oyu ölçmelerinin bu bakımdan anlamlı olmayacağı, asıl seçkin grupların görüşünün önem taşıdığı öne sürülebilir - önceki incelemede görüşmeye alınan toplum bilimi öğreticileri, büyük iş adamları ve yüksek devlet memurlarının aydınlara saygı göstermediğini söylemişlerdir. Fakat, ayrı sınıflardan kimselerin yaptıkları sıralamaları karşılaştıran incelemeler, gerçekte yüksek sosyal ve ekonomik durumdakilerin fikir uğraşıları hakkında, işçi ve aşağı sınıflardakilerden çok daha olumlu düşündüklerine işaret etmektedir.[33]

Aydın mesleklerinin, özellikle üniversite öğretim üyelerinin, Amerika'da yüksek statülü olduğunun belki en iyi delili paradoksal bir şekilde, Lazarsfeld'in görüşme yaptığı, iş adamları ve siyasetçiler bizim işimizi görece aşağı görür diye düşünen profesörlerin kendilerinden gelmektedir. Üniversite toplum bilimcilerinin iyi bir örneklemini meydana getiren bu profesörlerin, Tablo I'in gösterdiği üzere «görece yüksek-statülü... aile kökenleri» olduğu anlaşılmaktadır.

Profesörlerin, aydın çevrelerinin dışındaki kimselerce umursanmadıklarına inanmayı tercih etmelerine rağmen, görece ayrıcalıklı kökenlerden insanları kendi aralarına sokabilmeleri gerçeği, mesleklerinin aslında çok değerli olduğuna inanıldığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmada incelenenlerin hemen yarısının babaları idareci veya öğretmenliğin dışındaki serbest mesleklerdendir. Sadece yüzde 15'i kol işçilerinin çocuklarıdır. Bu verilerin, en büyük şirketlerin bazıları gibi çeşitli seçkin Amerikan iş adamı örneklerinin verileriyle karşılaştırılması, bu grupların her ikisinin de kaynaklarının aşağı yukarı aynı olduğunu göstermiştir.[34] Aslında bu karşılaştırmada akademik mesleğe haksızlık edilmiş olabilir, çünkü üniversite profesörleri örneklemi A.B.D.'ndeki bütün yüksek öğrenim kurumlarından alınmıştır - oysa, (aynı zamanda, genellikle en büyük okullar olan) daha iyi kurumların profesörleri daha da yüksek sosyo-ekonomik kökenlerden gelmedir. (9.000'den çok öğrencili) en büyük okullardakilerin yüzde 62'si idareci ya da ser-

(33) Bak. John D. Campbell, **Subjective Aspects of Occupational Status** (yayınlanmamış Doktora tezi, Sosyal İlişkiler Bölümü, Harvard Üniversitesi, 1952).

(34) Çeşitli iş çevresi eliti incelemelerinin bir özeti için bak. S. M. Lipset ve R. Bendix, op. cit., s. 128-37.

TABLO I

Üniversite Toplum Bilimcilerinin Sosyal Kökenleri*

Baba Mesleği	Yüzde	
Öğretmenler (çoğu profesör)	8	
Başka serbest meslekler	23	
İdareciler	25	
Büro işlerinde çalışanlar ve küçük iş adamları	15	
Çiftçiler	13	
Kol işçileri	13	
Bilgi verilmeyen	1	
Toplam	% 100	(2.451)

(*) P. F. Lazarsfeld ve W. Thielens, Jr., The Academic Mind (Glencoe: The Free Press, 1958), s. 7.

best meslek sahibi ailelerindendi, (700'den az öğrencili) en büyük okullardakilerde ise bu oran yüzde 49'dur; din kuruluşlarıyla ilişkisiz özel okullardaki toplum bilimcilerinin üçte ikisi yüksek statülü kökenlerdendir, bir dinî bağı olan kurumlarda ya da öğretmen okullarındakilerin ise yüzde 44'ü böyledir.[35] Toplum bilimleri üniversitesinin içindeki en prestijli dallar olmadıkları için, *humanist*'lerin ve doğa bilimcilerinin sosyal kaynaklarının daha yüksek olması bile olanaklıdır.

Akademisyenlerle iş çevresi yöneticilerinin benzer sosyal kaynaklardan gelmesi, kuşkusuz, tavır ve davranışları arasındaki farkların, geniş ölçüde meslek çevreleri ve statülerindeki farkların bir sonucu olması demek değildir. Aynı meslek amaçlarına yönelmiş üniversite öğrencilerinin değer yargıları üstüne yapılan incelemeler, siyasal inançlar da dahil, değerlerin, meslek durumlarından ileri gelebilecekleri kadar, bunları belirleyebileceklerini de göstermiştir. Örneğin, üniversite öğrencileri üstüne (önce birinci veya ikinci sınıftayken, sonra da üçüncü veya dördüncü sınıfa geçtiklerinde) yapılan bir inceleme, ilkin işletmecilik dalma ayrılmayı tasarlayan öğrencilerin arasında, siyasal liberallerin düşündükleri dalı değiştirmek yönelimini gösterdiklerini, tutucuların ise işletmecilikte kaldıklarını ortaya koymuştur. Bunun gibi, ayrı ayrı işlere özenen öğrencilerin değerleri karşılaştırılınca da, satış, tıp ve işletme mesleklerine heveslenenlerin kişisel yaratıcılıkla az il-

(35) P. F. Lazarsfeld ve W. Thielens, Jr., op. cit., s. 23, 26.

gilendikleri ve «para, statü ve gündelik»e büyük önem verdikleri, bilim ve öğretim mesleklerine özenenler için ise bunların tam tersinin doğru olduğu anlaşılmıştır. Bundan ötürü, çeşitli meslekleriin tipik bazı karakteristikleri, ayrı çeşitlerden insanları çekmelerinden ileri geliyor olabilir.[36]

Bir İntelligentsia'ya Karşı Aydınlar

Amerikan aydının kafasındaki benlik tasarımının aydınların solculuğunun ileri gelen kaynaklarından biri gibi görünmesi ve gerçeklerin ise bu değerlemeyi yalanlaması karşısında, doğal olarak şu soru akla gelir: Aydın niye küçümsendiği duygusuna kapılmaktadır?

Sanıyorum ki, bu aşağılık duygusu geniş ölçüde, Avrupalı aydının statüsünü gözlerinde büyütmelerinden ve Avrupa'nın durumunu karşılaştırma yapmaya esas almalarından çıkmaktadır.[37]

(36) Bu bakımdan, (bu incelemenin ve diğerlerinin gösterdiği gibi) tıp mesleğinin, yüksek derecede yarışmaya ve oyunculuğa dayanan iş çevresi meslekleriyle aynı tipte —başlıca amaçları para yapmak ve öne geçmek olan— insanları çeker görünmesi gerçeğinin nedenleri ve sonuçları hakkında daha çok bir şeyler öğrenmek ilginç olurdu. Bak. Morris Rosenberg, **Occupations and Values** (Glencoe: The Free Press, 1957), s. 16-19, 82.

(37) «Emerson'un zamanında, profesörler ve aydın akranları ayrı bir grup sayılmaya başlanmamıştı; ne o zaman ne de ondan sonra, aydınlara Avrupa'daki gibi bakıldı, ödüllendirildi ve onurlandırıldı.» Merle Curti, «Intellectuals and Other People,» **American Historical Review**, 60 (1955), s. 260.

Başka yerlerdeki çimenin daima daha yeşil göründüğü, —özellikle başka yerlerde gerçekten de daha iyi olduğunu ispatlamak isteyen aydınlar için— doğru olabilir; bu aydınlar, önemli yabancı gezginler sıfatıyla, gittikleri yerlerde çoğu kere kendi vatanlarında düzenli olarak pek karşılaşmadıkları yerli elitlerin eşleriyle ilişkilerde bulunurlar. Örneğin, 1880'lerde James Bryce demiştir ki, Amerika'da ileri gelen aydınlar «sanırım, Avrupa'nın hiç bir yerinde olmadığı kadar büyük bir saygı görmektedirler - ancak, bilginlere, şairlere, sanatçılara Avrupa'nın başka her tarafındakinden çok daha saygınlık gösterildiği İtalya bir istisna olabilir. Amerika'da ünlü bir yazar ya da rahip, herhangi bir Avrupa ülkesindeki bir benzerinden çok daha fazla kişice ismen bilinir. Böyle kimseler, memleketin en tanınmış insanları arasında yer alırlar.» James Bryce, **The American Commonwealth**, Cilt II (Toronto: The Copp Clark Pub. Co., Ltd., 1891), s. 621.

Daha yakınlarda, Raymond Aron, bütün etkenler tartılınca İngiliz aydınının durumunun Fransızınkinden daha üstün olduğuna inandığı halde, şöyle demiştir: «**Avant-garde** İngiliz yazarlarını ... Paris'e gelince bir se-

A.B.D.'nde aydının hayatı üstüne bir tartışmaya katılan herkes bilir ki, biri mutlak İngiltere'de, Almanya'da, Fransa'da veya İtalya'da yazarların, ressamların, bestecilerin ya da profesörlerin *gerçekten* sayıldığını söyleyecektir. *Orada*, aydınların değeri halkça da, siyaset ve ekonomi elitlerince de tanınmaktadır.[38]

Avrupa'da aydınlara nasıl davranıldığı ile Amerika'dakinin arasında bir fark olduğu besbelli doğrudur. Bu fark, hayli katı bir sınıf toplumuyla eşitliğin ağır bastığı bir toplumun arasındaki farktan ne fazla ne eksiktir. Avrupa'da *bütün* yüksek statülere, —ister mühendis, ister fabrikatör yahut profesör olsunlar— açıkça saygınlık gösterilir; A.B.D.'nde ise, dışardakine yaklaşan *her hangi* bir derecede saygınlık yoktur.[39]

İngiliz yazarı A. G. Nicholas, Amerika ve Britanya aydınının durumlarını karşılaştırarak, şunu belirtmiştir ki, ikinciyi «Bageyot'un deyişiyle bir 'saygınlık toplumu'ndaki yeri az çok korumaktadır. Belki, bu toplum ona *pek* değer vermemektedir; aydın, toprak sahibi kadar, idareci, asker, papaz ya da hukukçu kadar saygın

vinç bürür ... Hemen siyasete karşı tutkulu bir ilgi duymaya başlarlar. ... Jean-Paul Sartre'ın son makalesi bir siyasal olaydır ya da hiç değilse, kendi önemlerine inanan bir çevrede böyle sayılır.» İngiliz ve —eklemek gerekirse— Amerikan aydınlarının, Fransız akranlarının siyasal güçleri hakkındaki bu izlenimleri, Aron'a göre, yüzeysel ve yanlıştır. Raymond Aron, **The Opium of the Intellectuals** (New York: Doubleday and Co., Inc., 1957), s. 218.

(38) Amerikan aydınlarını çözümleyen bir Fransız yazarı, yeni bir makalesinde şunları söylemektedir: «Bana öyle geliyor ki, Amerikan aydınının Avrupalı akranına oranla tavrı, hayal kırıklığına ve aşağılık kompleksine dayanmaktadır. Durmadan, bana, Avrupa'daki aydın Amerika'daki aydından daha mutlu değilse bile, hiç olmazsa daha geçerli tutulmaktadır diyen insanlara rastlıyorum.» R. L. Bruckberger, «An Assignment for Intellectuals,» **Harper's** 212 (Şubat 1956), s. 69.

(39) «Bir şey, belki yalnızca bir tek şey, güvenle söylenebilir. Amerika'da mertebeler yoktur, yani bir kimsenin sosyal ayrıcalıkları olduğuna ya da başkalarının ona saygınlık ve saygı göstermesinin gerektiğine işaret eden tanınmış bir dıştan mühür bulunmaz. Hiç kimsenin kendisini başkalarından üstün saymaya ya da onların kendisine herhangi bir fevkalâde saygı göstermesini beklemeye hakkı yoktur.» James Bryce, op. cit., s. 618. Yukarı statülü Amerikalıların aile mertebesi yaratmak yolundaki çabalarının, eşitlikçi ideolojinin gücünden ileri geldiğini göstermeye çalışan bu fikirler için bak. S. M. Lipset, «Social Trends in America,» Lyman Bryson (derleyen), **A Guide to Knowledge** (New York: McGraw-Hill Book Co., 1960).

değildir - bütün bunları centilmen sınıfının koruyucu örtüsü, dışarıya sarkan daha az yer bırakacak şekilde daha çok yayılmıştır. Ama, yine de, [Britanyalı] aydın bir âsi olarak davransa da kiralanmış bir savunucu olsa da bunu paylaşmıştır.»[40]

Çoğu Avrupa fabrikalarında, meslekler arasında katı statü çizgileri vardır. Geçici olarak Avrupa'da çalışan Amerikalı işçi ve mühendislerin, bu fabrikalarla Amerika'dakiler arasında «salakça» farklar olduğundan yakındıklarını çok duymuşumdur. Belçika'da çalışan bir petrol tasfiyehane ustası, emrinde şirkete ait bir Volswagen otobüsü bulunduğunu, şehirin dışında olan işyerine çoğu işçilerin bisikletle geldiklerini farkedince, bazılarını kendisiyle birlikte otobüse binmeye davet ettiğini bana anlatmıştı. Ama, çağırdıkları arasında kol işçileri de büro işçileri de varmış. İlk günden sonra, büro işçileri ona gelip kol işçileriyle aynı arabada gidemiyeceklerini ve Belçika'da böyle bir âdetin olmadığını anlaması gerektiğini söylemişler.

Bunun gibi, Sosyalist bir Alman profesörü de bana Almanca'daki siz *(Sie)* ve sen *(du)* zamirlerinin kullanılmasında bazan çekilen güçlüklerden bahsetmişti. İkincinin arkadaşlar ve eşit statülüler arasında kullanılması âdettir, fakat Sosyal Demokrat parti, üyeleri arasında *du* formunu kurumlaştırmıştır. Birbirlerini hiç tanımayan işçiler bir parti toplantısında karşılaşınca bu formu kullanıyorlarmış, ama bir *Herr Professor Doktor* ile yüzyüze gelince sıkılıyor ve ne *Sie* ne de *du* diyebiliyorlarmış.

---

(40) A. G. Nicholas, «Intellectuals and Politics in U.S.A.,» **Occidente**, 10 (1954), s. 47. Avrupa'da ve Amerika'da aydınlara tanınan statüler arasındaki başkalıkların bir diğer kaynağı, sayılar arasındaki farklardan çıkmaktadır. A.B.D.'nde «profesör» ünvanını 200.000'e yakın insan taşımaktadır, çoğu büyücek Avrupa devletlerinde ise bu sayı en çok bir kaç bindir. Bu kısmen, ileride göreceğimiz gibi, Avrupa'da daha az üniversite olmasından, kısmen de Avrupalıların profesörlük unvanını her üniversitedeki bütün dallarda bir kaç kişiye vermekle yetinmelerindendir. John D. Hicks'in işaret ettiği gibi: «Bu memlekette bizim, **assistant professor, associate professor, full professor** derecelerimiz vardır, ama hepsine profesör diyoruz. ... Eski Dünyadaysa iş başkadır. Orada dereceler bulunmaz. Bir kimse ya profesördür ya profesör değildir; profesörse, bu ünvan onu belli bi olgunluk derecesinde saydırır. Eski Dünya üniversitelerinin öğretim üyelerinin çoğu profesör değildir ve profesör olmayı umamazlar bile.» John D Hicks, «The American Professor in Europe.» **Pacific Spectator**, 6 (1952) s. 432.

Aydınlar, Avrupanın çoğu yerlerinde besbelli doyurucu bir sosyal saygınlık görmektedirler - *fakat yüksek statülü bütün işler de böyledir.* Avrupalı kardeşini kıskanan Amerikan aydınının görmediği şey şudur ki, itirazı mesleğinin hemşehrileri tarafından az değerlendirilmesine değil, aslında A.B.D.'nin eşitlikçiliğine karşıdır. Amerika'da bir işçi, mühendislerinin hükmünü düzeltir ve bir işçinin oğlu üniversitedeki profesörünün dediğini kabul etmiyorsa, bunu rahat rahat yüzüne söyler. Amerikan işverenleri ve mühendisleri bu uygarlık kurallarını doğal karşılamakta, ama aydınlar karşı durmaktadır. Bu aydınlar bilinç-altından Avrupalı terimleriyle düşünmektedir; tıpkı Nazizm ve Komünizmden kaçıp Amerikaya sığınan türlü Avrupalı orta sınıftan *émigré*'lerin, burada Avrupa'daki düzeylerinde işler tutsalar bile kendilerinin statüce alçaldıklarını sanmaları gibi :

> Derinine işlemiş sınıf ve statü duygularıyla, Amerikan toplumunda tamlaşması émigré için kolay değildir. Yetişmiş mühendisler ya da uzun asistanlık yılları, yorucu yetenek sınavları, kapkacak yıkamak veya laboratuvar döşemelerini silmekten sonra sonuçta mesleklerine ulaşmış hekimler, eski ülkelerinde olsaydılar görecekleri yüceltilmiş statünün aynını bulamadıklarını keşfederler. Los Angeles bölgesinde, yılda 25.000-35.000 $ arası para kazanan, ama yine sınıflarından edilmiş olmak duygusunu taşıyan bir çok genç Hırvat doktoru tanıdım.[41]

Birçok Amerikalı aydın, «dar alınlı» popüler kültürün Avrupa'ya oranla Amerikadaki varsayılan büyük egemenliğinde kendi ülkelerinde gerçek yaratıcı uğraşının düşük prestijli olmasının delillerini görürler. Ama son yıllarda, Avrupa ekonomi ve sınıf yapısı bakımından Amerikaya daha çok benzeyince, birçok Avrupalı aydın aynı kültür kalıplarının kendi ülkelerinde hızla yayılmasından umutsuzluğa kapılmışlardır. Büyük olasılık Avrupa'daki kitle kültürünün artması, aşağı sınıfların ilk defa kendi taleplerini kültür piyasasında duyurmaya yetecek kadar para ve zaman sahibi oldukları gerçeğinden ileri gelmektedir. Belki «Amerikalılaşma», kitlelerin hayat standartlarında bir yükselişten ve sınıflar arasındaki uzaklıkta bir daralıştan başka bir şey değildir. Sorun, halkın «yüksek alınlı» etkenliklerden ve aydınlardan hoşlanmayışından çok, demokrasinin derecesi ve ortalama insanın kültür düzeyi arasındaki bağıntıyla ilgilidir.

---

(41) Bogdan Raditsa, «Clash of Two Immigrant Generations,» **Commentary**, 25 (Ocak 1958), s. 12.

«Çağımızın çok daha kaypak ve şekilsiz olan Amerikasında, *yazar, sanatçı, bilgin,* iktidar merkezleri değilse bile, *çekicilik kaynakları olmuşlardır*» şeklinde konuşabilen ender Amerikan aydınlarından David Riesman, bu insanların eleştirilmeye karşı neden bu kadar duyarlık gösterdiklerini açıklamak için ilginç bir teori önermiştir.[42] Riesman, aydın yönelimli öğrencilerin halk liselerinde çoğucası küçük bir azınlık olduklarına işaret etmektedir. Aydınca olmayan merakları belirgin kılan okul normlarından sapma gösteren kişiler olarak, geleceğin aydınları çoğu kere alaya alınır ve soyutlanır. Bu eski okul deneyimi aydınların sonraki hayatlarından silinmez ve aydın oluşları bakımından karşılaştıkları her eleştiri onlara bu lise deneyimlerini hatırlatır. Bu doğruysa, Amerika'da da başka yerlerde de bir seçkin grubu yetiştirmek amacına yönelmiş okullardan gelen aydınların, aydın karşıtlığının tasasını çok daha az çekmeleri gerekir.

Sayı Sorunu

Amerikan aydınının solcu yönelimlerinin, doğrudan doğruya Amerika'nın eşitlikçi değerlerinden gelmeyen iki başka kaynağı daha vardır: aydının diğer seçkin bölümlerinden görünüşteki soyutluğu —özellikle, Avrupalı aydına oranlanırsa, siyasal iktidarla doğrudan ilişkisi olmayışı— ve gelirinin, işletme idarecileriyle serbest meslek sahiplerininkilerden düşüklüğü.

Neden *ortalama* Amerikan aydınının, başka seçkin kesimleriyle, özellikle siyasal iktidarı ellerinde tutanlarla, *ortalama* Avrupalı aydınlardan daha az direkt ilişkisi vardır? Bu sorunun karşılığı çok kolaydır. Çünkü, Amerika'da mutlak sayılarla da orantılı olarak da, başka bütün ülkelerdekilerden daha çok aydın vardır ve bunlar memleket yüzeyine daha çok yayılmışlardır. 1929'da Avusturalya'daki hepsi on tane olan ekonomi profesörleri toplanmışlar ve hükûmete altın standardından ayrılmanın memleket için çok kötü olacağına inandıklarını söylemişlerdi. Zamanın İşçi hü-

(42) David Riesman, **op. cit.**, s. 15. Lionel Trilling ve Saul Padover de, Amerikan aydınlarının yüksek statüsüne dikkati çekmişlerdir. Bak. Lionel Trilling, «Mind and Market in Academic Life,» **The New Leader** (9 Şubat 1959), s. 19-23 ve Saul Padover, «Kissinger and the Egghead,» **The Reporter** (30 Nisan 1959), s. 7-8. Okul deneyimlerinin etkisinin tartışılması için bak. David Riesman, «Comments,» **Daedalus** 88 (1959), s. 491-93.

kûmeti buna memnun olmakla birlikte, «uzmanlar»a karşı hareket etmemesi gereğini hissetmişti. Binlerce Amerikan ekonomi profesörü nasıl olur da böyle bir toplu etki kullanır? A.B.D.'nde 1.800'den fazla kolej ve Üniversite vardır, oysa B. Britanya'da bu sayı 15 civarındadır, Batı Almanya'da 20'den az, Norveç'te bir, Danimarka'da iki, İsveç'te dört v.b. Sadece New York ilinde kırk yüksek öğretim kurumunda ders okutan 20.000'in üstünde insan vardır. Boston bölgesinde, 3.000'i Harvard öğretim üyesi olmak üzere, 9.000 kadar kolej ve üniversite öğretmeni bulunur. San Francisco'nun merkezi olduğu kuzey California bölgesinde de 14.000. Şimdi, ülkede çeşitli toplulukların beslediği 1.100'den çok senfoni orkestrası vardır. Ve *Times Literary Supplement*'in Amerikan yazını sayısında belirttiği gibi, B. Britanya'daki bir avuca karşılık A.B.D.'nde yüzün üstünde edebî dergi çıkar.

Demokrat dünyanın hiç bir şehirlik merkezi, üniversitelerinde, dergilerinde, yayın evlerinde ve öteki «aydın» endüstrilerinde çalıştırdığı aydınların sayısı bakımından New York'a yaklaşamaz. Her ne kadar, New York'un A.B.D.'nin fikir başkenti olduğu söylenebilirse de, memlekete dağılmış olan ve toplamları New York'un içindekini ya da dolaylarındakini kat kat aşan önemli aydın grupları vardır. (New York'ta bir tek büyük okul —Columbia— bulunur; o da öğretim üyesi çokluğu bakımından bütün Amerika'da, Harvard ile Berkeley'deki California Üniversitesinden sonra üçüncü gelir.)[43] Batı kıyısındaki Seattle ve Los Angeles'ten New Mexico, New Orleans, Chicago, Boston v.b. kadar memleketin çeşitli yerlerinde önemli ressam ve yazar okulları vardır. Nicholas'ın söylediği üzere, «Broadway, Hollywood'un ihtirasları karşısında geri kalmamak için bir an bile durup dinlenemez... Boston eski edebî üstünlüğünü geri almak umudundan, San Francisco kültür imparatorluğunun batıya kayacağı inancından vazgeçmemiştir.»[44]

---

(43) The President's Committee, **The Educational Future of Columbia University** (New York : Columbia University Press, 1957), s. 13. Columbia'nın New York'ta olmasına rağmen, toplum bilimlerinde gerilediği kayda değer: bu okul 1925'te birinci geliyordu, 1957'de üçüncülüğe düştü, **loc. cit.**

(44) A. G. Nicholas, **op. cit.**, s. 45. «A.B.D.'nde siyasetle uğraşanlar Washington'dadır, yayıncılar ve tiyatrocular New York'ta, sinemacılar Los Angeles'te, profesörlerle basın ise her yerdedir. (Tanıdığım İngilizlerin çoğu, Amerika'nın ulusal bir basını olmadığını ve profesörlerin büyük çoğunluğunun küçük şehirlerde yaşadığını gerçekten bilmiyorlardı.) Bir kimse-

Memleketin olağanüstü büyüklüğü kadar, büyük şehir merkezlerindeki aydınların kalabalıklığı da aydınların birbiriyle tanışıklık etme derecelerini zorunlu olarak sınırlandırır —nerede kaldı ki, siyaset ya da iş çevresi gibi başka alanlardakilerle ilişki kurabilsinler. Geniş şehirlerdeki akademisyenler çoğu kere ancak kendi disiplinlerindeki kimseleri iyi tanırlar. Ben de kendi tecrübeme dayanarak diyebilirim ki, aynı bir topluluktaki ayrı üniversitelerde ama aynı dallarda çalışan insanlar arasındaki sosyal ilişkiler enderdir. Columbia Üniversitesinin kadrolarında altmıştan fazla tarihçi esas görev olarak yer almıştır. Berkeley'in öğretim üyeleri arasında otuzdan çok sosyolog vardır - bu sayı, *bütün* Britanya veya Kanada Üniversitelerindekinden fazladır. Bir çok şehirlerde sanatçı, *avant garde* yazar ve yayımcılık endüstrisinde çalışan yazar grupları mevcuttur, fakat bunların üye sayıları, çoğu kere, başka gruplarla pek ilişkide bulunmaya elvermeyecek kadar yüksektir.[45]

Amerikan üniversite profesörlerinin, aydın olan - olmayan bütün gruplardan görece soyutlanmış bir durumda bulunduğu, toplum bilimcileri üstüne Lazarsfeld-Thielens incelemesi tarafından doğrulanmıştır. Araştırmanın sorularını cevaplandıranların beşte üçünden çoğu (yüzde 62'si) «başlıca sosyal ilişkilerin üniversiyle sınırlandığı»nı söylemişlerdir; bu oran, daha çok tanınmış kolej ve üniversitelerde yüzde 70'in üstüne çıkmaktadır.[46] Elitleri daha küçük olan ülkelerde, zorunlu olarak çok daha fazla içiçelik vardır. New York'ta ve Londra'da dergi yayınlama işleriyle uğraşan Irving Kristol bir keresinde şöyle demişti : «Beni en çok şaşırtan ve her Amerikalıyı da şaşırtacak olan şey, nasıl hemen bütün Britanya aydınlarının birbirlerinin kuzeni olmasıdır... Amerikada, hafifinden söylemek gerekirse, bu böyle değildir... *The New Yorker* dergisinin büyük editörlerinin *Time*'ın büyük editörleriyle hiç karşı-

---

nin yarım milyon okuyucusu olan bir dergi çıkarıp da, siyasette, tiyatroda, müzikte sivrilmiş hiç kimseyi tanımamış olması pekala olanaklıdır.» Irving Kristol, «Table Talk,» **Encounter**, 5 (Ekim 1955), s. 60. (Yazarın ısrarı.)

(45) California'daki, 400.000 nüfuslu bir endüstri ve işçi sınıfı şehiri olan Oakland hakkında 1958'de şöyle denebiliyordu : «Oakland'da çalışan sanatçıların sayısı, şaşılacak kadar çoktur. 1000'e yakın erkek ve kadın resim yaparak geçinmektedir. Brüksel Sergisine katılan 17 Amerikan ressamından ikisi Oakland'lıdır.» Ed Schoenfeld, «Oakland and the Arts,» **Oakland Tribune** (28 Aralık 1958), s. M-3.

(46) P. F. Lazarsfeld ve W. Thielens, Jr., **op. cit.**, s. 31-32.

laşmamış olmaları, hiç de olanaksız bir şey olmasa gerek.»[47] Yazı tecrübesi yine bu iki şehiri kapsayan Dwight Macdonald, Kristol'un gözlemi üstüne şunları söylemiştir: «Söz konusu dergilerden ikisini de yakından tanıyan biri olmak sıfatıyla, bunun doğruluğuna tanıklık edebilirim; New York'taki aydın çevreleri ne ortak merkezlidirler, ne çakışırlar ne de birbirlerine teğet geçerler ve insan 'kişisel olarak' ... kitaplarını, makalelerini okuduğu yazarların ancak küçük bir oranını tanır. Londra'daki aydın çevreleri ise çok daha geniştir; iş adamlarını, hukukçuları, hattâ yayınevcileri ve Parlamento üyelerini bile içine alır.»[48]

Kanada'da ders veren Amerikalı Profesörler de benzer deneyimlerinden bahsetmektedirler. Bu yabancı profesörler bir çok alanın ileri gelen kişiliklerini, görece küçük bir grup olduğu için kısa zamanda tanımışlardır. Kanada Radyo-Televizyon Kurumu Kanadalı aydınların büyük bir bölümünden faydalanır. Devlet daireleri ve siyasetçiler, memleketin toplum bilimi uzmanlarının bir haylisine danışırlar. Siyasal partiler, siyasete katılmak isteyip de kendilerine sempatisi olan bütün aydınlardan faydalanmaya hazırdır.

A.B.D. Hükûmeti de, Cumhuriyetçiler iktidardayken bile, profesörlere ve başka aydınlara iş verir ve danışır. *Harper's* dergisinin editörü John Fischer'e göre «Eisenhower hükûmeti, *New Deal*'in hiç bir zaman kullanmadığı kadar çok profesörden faydalanmıştır.»[49] (Cumhuriyetçilerin aydınlara olan ihtiyacı, partiye sempatik yazılar yazan iki profesörün —Arthur Larson ve Malcolm Moos— Beyaz Sarayda bir çeşit başkanlık yaverleri olarak çalıştırılmalarından bellidir). Doğal olarak, büyük çoğunluk —yüzde 90'dan fazlası— tablonun dışında bırakılmak zorundadır, fakat tahmin ederim ki, federe ve federal devlet hükûmetleri, çoğu Avrupa uluslarındakinden fazla değilse, onlar kadar profesöre ve di-

(47) I. Kristol, op. cit., s. 60-61. Kristol Londra'da **Encounter**'in, New York'ta **Commentary** ve **The Reporter**'in editörlüğünü yapmıştır.

(48) Dwight Macdonald, «Amateur Journalism,» **Encounter**, 7 (Kasım 1956), s. 19; Macdonald'ın aynı konuda daha sonraki fikirleri için bak. «Politics and Partisans» başlıklı mektubu, **Columbia University Forum**, 2 (1958), s. 3.

(49) John Fischer, «The Editor's Easy Chair,» **Harper's**, 216 (Mart 1958), s. 18.

ğer aydınlara yüksek düzeylerde iş vermekte ve danışmaktadır.[50] Ancak karşılaştırma aydınların oranları üstünden yapılınca, Amerika daha aşağı durumda kalır - bunun da nedeni, bunca fazla aydın oluşudur.[51]

Amerikalı aydının kendi hakkındaki olumsuz tasarımının bir başka noktası ve pek acıklı bir yanı da geliridir. İş adamlarına ve bağımsız serbest meslek sahiplerine oranlanırsa, aydın ipine düşmüş gibidir.[52] Aydının savı şöyledir: insanlara değerlerine göre pa-

(50) Siyasal başkent Washington'un fikrî başkent New York'tan ayrı oluşunun da, bir çok aydının siyasal iktidardan soyutlanmış olduğunu hissetmesinde payı bulunduğu öne sürülmüştür. «Washington'da toplanan tek aydın tipi ... siyaseti devamlı iş edinmeye karar vermiş olanlardır.» A. G. Nicholas, op. cit., s. 44. Washington, New York'un fikrî canlılığından yalnızca ayrı olmakla kalmamaktadır; aynı zamanda önemli bir laik üniversitesi olmayan çok ender büyük Amerikan şehirlerinden de biridir. Bu bakımdan bir çok federe devletlerin başkentlerine benzemektedir: New York'un Albany'si, California'nın Sacramento'su, Pennsylvania'nın Harrisburg'u ve Illinois'in Springfield'i gibi. Bu federe devlet başkentlerinin üniversitelerindeki toplum bilimcilerinin siyasal rollerini ve iktidar üstüne öznel duygularını, başka yerlerdekilerle karşılaştırmak ilginç olurdu. Richard Hofstadter, başkentle üniversitenin aynı merkezde bulunduğu Wisconsin federe devletinde «yüzyılın dönümünden bile önce, La Follette rejimiyle Madison'daki devlet üniversitesi arasında geleceğin beyin-tröstlerini haber veren özden bir birlik olduğu»na işaret etmiştir. **The Age of Reform** (New York: Alfred A. Knopf, 1955), s. 149. Minnesota da, üniversitesiyle başkenti aynı şehirde bulunan ve toplum bilimcileriyle siyasetçileri arasında yakın işbirliği ve sosyal ilişkiler olan bir başka federe devlettir.

(51) Bu nedenle, Fransız aydınlarının büyük bir kesiminin yüksek statülerine rağmen Komünizme bağlanmalarını açıklamaya çalışırken, Fransız sosyologu Raymond Aron'un, bu aydınların haklı olarak kendilerini iktidardan soyutlanmış hissettiklerini ileri sürdüğünü kaydetmek ilginçtir. «[Fransa'daki] siyasete ilgi duyan aydınların çoğu, hakları olan şeylerden hileyle yoksun kılındıklarını hissettikleri için kırgındır. Bu aydınlar, ister uysal ister ayaklamcı olsunlar, âdeta boşluğa konuşur gibidirler. ... A.B.D.'nde, B. Britanya'da, hatta Almanya'da fikirler ve kişiler, iktisatçılarla bankacılık ve endüstrinin idare çevreleri arasında, bunlarla devlet bürokrasisinin yukarı kademeleri arasında, ciddî basınla üniversite ve hükümet arasında durmadan gidip gelirler. Çoğu Fransız iş adamları, hiç bir iktisatçı tanımamışlardır ve son zamanlara gelene kadar, bu cins insanları —gizliden gizliye— hor görürlerdi. Fransız devlet memurları bilginlerin önerilerine tamamen boş verirler, gazetecilerin ise her iki grupla da pek az ilişkisi vardır. ... Bu bakımdan, başka hiç bir yönetici sınıf Fransızlarınki kadar kötü örgütlenmemiştir.» R. Aron, op. cit., s. 220-21.

(52) «Yazarlar Amerikan toplumunun sınıf yapısında özel bir yer iş-

ra verilir; onun için, düşük ücretin anlamı o insanın değerinin aşağı oluşudur. Bu tasım modern Batı ülkelerinde gerçekte iki ayrı gelir yapısı olduğu olayını atlamaktadır - özel olan ve kamusal olan. Yüksek statülü bir kamu mevkiinde alınan para, her zaman, ona denk düşen bir özel mevkidekinden daha azdır. Mesleğinin zirvesindeki bir hukukçu, yani A.B.D. Yüce Divanının bir yargıcı, özel çalışan bir çok şirket avukatından bir hayli daha az kazanır. Özel sektördeki işlerini bırakınca, Eisenhower kabinesinin üyeleri gelirlerinde hatırı sayılır azalmalar olmasına katlanmak zorunda kalmışlardı. Aydınlar arasında, bununla karşılaştırılmaya elverişli bir grup seçilince şu görülür ki, büyük Amerikan üniversitelerinin ileri gelen profesörleri, hükûmetin ve öteki kâr amacı gütmeyen kurumların en tepelerinden başka bütün yüksek düzeyli mevkilerinin getirdiği gelirden daha çok para kazanmaktadırlar. Belli iyi kolejlerde tam profesörlerin asgarî ücreti şimdi ders yılı başına 11.000 dolardır ve daha yüksek rakamlara doğru hayli otomatik olarak işleyen bir takım mekanizmalar vardır. Bir çok profesör, şirket ve hükûmetlerden danışma ücretleri, yazı, konferans ve kitap hakları gibi ikincil kaynaklardan da hatırı sayılır miktarda daha fazla para kazanmaktadır. Yukarıda sözü geçen toplum bilimi profesörleri üstüne incelemenin verileri göstermiştir ki, bu alandakilerin yüzde 62'sinin ek gelir kaynakları vardır ve zaten herhalde en büyük yıllıkları olan, daha verimli öğretim üyelerinin fazladan para kazanmak olasılıkları en çoktur.[53] Bir çok profesörün özel endüstride daha çok para kazanabileceği elbette doğrudur, ama bu olgunun kendisi, yeteneklerine düşük değer verildiği inancının

---

gal ederler: sosyologların bir dış-grup diyecekleri şeyi, ya da daha doğrusu böyle grupların bir kolleksiyonunu meydana getirirler. ... Gelirleri, ortalama olarak, doktor ve avukatlarınkinden aşağı, rahiplerinkinden yukarı ve yaklaşık kolej profesörlerininkine eşittir.» «Prophets Without Honour? The Public Status of American Writers,» **Times Literary Supplement** (17 Eylül 1954), s. liv. Fakat, Raymond Aron Fransa'da bazı aydınların, «aydın derken durakşanılacak bir takım yazılı söz uzmanlarının hatırı sayılır gelirler elde ettikleri Atlantiğin öte yanına gözlerini özlemle diktikleri»ni söylemektedir. R. Aron, **op. cit.**, s. 219.

(53) P. F. Lazarsfeld ve W. Thielens, Jr., **op. cit.**, s. 241. Bu yazarlar örneklemlerini bir «verimlilik» cetvelinde beş gruba ayırmışlardır. En aşağı gruba giren ve büyük olasılık en az tanınmış olup en düşük ücretleri olanların yalnız yüzde 47'sinin dış gelir kaynakları vardır, «en verimli» kategoridekilerin ise yüzde 76'sı üniversite ödeneklerine ek olarak başka paralar da kazanmaktadır.

yanlışlığını kanıtlar. Gerçek şudur ki profesörler, tıpkı şirket danışmanı olmak yerine yargıçlık eden veya seçimle iş başına gelen memurlardan olan hukukçular gibi, aslında işlerinin ekonomi dışı ödüllerinin paraca kazançlardan daha iyi olduğuna inanmaktadırlar.[54]

Siyasette Aydınlar

Adlai Stevenson'un iki kere yenilgiye uğramasını, bir çok aydın, Amerikan aydınlarının siyasette etkili bir rol oynayamadıklarının bir işareti diye kabul etmişlerdi.[55] Fakat, Eisenhower'in karizmatik kişiliği karşısında yenilgiye uğrayışının, bir «aydın» kampanyasının etkililiğini göstermek bakımından, Stevenson'un, «halkın adamı» Harry Truman'dan 400.000 oy önde gittiği 1948 İllionis federe devlet yöneticiliği seçimlerindeki başarısından daha çok bir şey ispat ettiği şüphelidir. Gerçekte, parti politikası ve seçimlik makamlar düzeyinde, aydınlar şaşırtacak kadar başarı kazanmaktadır. A.B.D. Senatosunda ondört eski öğretim üyesi vardır (onbir Demokrat ve üç Cumhuriyetçi) ve «kalan Senatörlerin yarıdan çoğu ileri [mezuniyet sonrası] dereceler kazanmışlardır.»[56] Oregon'-

(54) Ortalama üniversite öğretim üyesi ödeneğinin düşük olduğu ve bir çok tam-profesörün yetersiz aylıklar aldıkları su götürmez bir gerçektir. Fakat genç üniversite bilginleri ve memurlar her yerde son derece düşük ücretler alırlar. Sonra da, yetersiz bütçeleri olan bayağı kolejlerin çokluğu, ortalamayı düşürmektedir.

(55) «Yazarların bir sınıf olarak ya pek az siyasal iktidarları vardır ya da hiç yoktur. Bazılarının yazdıkları şeyler, seçmenleri on veya yirmi yılda etkileyebilir, fakat belli bir seçimde tuttukları adaylara yardım etmeğe hemen hiç güçleri yetmemiştir. 1952'de Mr. Stevenson'u hemen oy birliğiyle tutmalarının, bu adayın oy toplamına faydalı mı zararlı mı olduğu bile ciddi bir sorudur; diğer gruplar oylarını, 'sivri kafalılar' arasında bu kadar heyecan yaratan bir kimseye karşı kullanmaya karar vermiş olabilirler.» **Times Literary Supplement** (17 Eylül 1954), s. liv.

(56) Aktarılan söz, John Fischer, **op. cit.**, s. 18'dendir; Fischer şöyle devam etmektedir: «Lyndon Johnson ... bu, memleketin ikinci en güçlü politikacısı, bir zamanlar öğretmendi. Senato çoğunluk grubunun başkanlığında ona yardımcılık eden şahıs da, eski bir kolej hocasıdır.» Şimdiki Senatonun bileşimi hakkındaki istatistikler şu makaleden alınmıştır: New York Times (9 Kasım 1958), s. 65, «Seçmen Hoca Kepini ve Cüppesini Tuttu - Yeni Seçilen Üç Kolej Profesörü 11 Öğretim Üyesi Senatöre Katıldı.» Bu yazı, öteki senatörlerden yedisinin (altısı Demokrat) **Phi Beta Kappa** adındaki ulusal onursal bilginler derneğine üye olduklarına da işaret etmektedir.

dan kırk yıldan fazladır, Senatoya seçilen ilk Demokrat, Richard Neuberger profesyonel bir yazardır, tıpkı kırk-dokuzuncu devletin ilk seçiminde Alaska'dan Senatoya seçlien Ernest Gruening gibi. 1958'de Massachusetts Senatörü olarak, toplam oyların yüzde 75'i gibi rekor bir çoğunlukla tekrar seçilen John Kennedy, iki kitap yayınlamıştır (biri siyasete atılmadan önce yazdığı bir akademik tezdir); Harvard'ın *cum laude* mezunudur ve Pulitzer ödülü kazanmıştır.

Amerikan aydınlarının seçimlik mevkileri kazanma kabiliyetlerinin yüksekliği, parti merkezinin adayları denetlemediği Amerikan seçim ve parti sisteminin, siyasal örgütte ilerleyip yerel parti idarecilerinin desteğini kazanmamış kimselerin parti adaylıklarını ele geçirmesini güçleştirdiği düşünülecek olursa, daha da belirgin olarak ortaya çıkar. Oysa, çoğu Avrupa ülkelerinde parti merkezi idarecileri partinin aydınlarına adaylık verebilirler. Amerikan aydınlarının ise çok azı, Paul Douglas, Ernest Gruening, Richard Neuberger ve Herbert Humphrey'in yaptığı gibi, yerel siyasete doğrudan doğruya katılma yolunu seçmeye isteklidir.

Aydın Düşmanlığı ve Amerikan Değerleri

Amerikan aydınının toplumdan yabanlaşma duygularını haklı göstermek için kendi değerinin azımsandığım kuran benlik-tasarımlarının çoğunun yanlışlığı anlaşılmış olmakla birlikte, Amerika'da güçlü aydın düşmanlığı yönelimleri olduğu doğrudur; ve işte bu yönelimler, tarih boyunca büyücek bir siyasal tutucu aydın grubunun varolmayışını da açıklarlar. Bu anlamda aydın karşıtlığı, aydınların Amerika'da eskiden ya da şimdi düşük statülü bir grup olması demek değildir; kısmen yukarı sınıf davranışının yokluğundan ve Amerika'da bütün erginlerin seçim hakkına kavuşturulmasının tarihinden ileri gelmektedir.

Amerika'da aristokratik bir sınıfın olmayışı, uzun bir süre, geleneksel aristokrasilerin hayat tarzlarının bir parçası olarak geliştirdikleri ve Avrupa burjuvazisinin çoğunun, yerine geçtikleri sınıfın stilini taklit etmek için devraldıkları kültür etkinliklerine karşı Amerikalıların saygı göstermemeleri anlamına gelmiştir. Ondokuzuncu yüzyılın çoğunda, özellikle ikinci yarısında, yüzlerce kendikendini yetiştirmiş Amerikalı milyonerin ortaya çıkışı, yukarı sınıfların sosyal inceliklerinden ve kültürel ilgilerinden yoksun insan-

lara şöhret ve iktidar vermiştir. Kendi kendini yapan insan, maddî başarının değerini yüceltir, gösteriş için tüketir ve görünüşte verimsiz etkenlikleri küçümser. Ekonomik ve teknolojik ilerlemeden gurur duyar; onun için, Amerika'da ilk gelişen sanatlardan birinin mimarlık oluşu bir rastlantı değildir. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Henry Adams gibi bir çok Amerikalı aydın, böyle insanların egemen olduğu bir dünyada kendilerini dışarıda bırakılmış hissetmişlerdi.

(Gerçi, şurasına da işaret edilmelidir ki modern çağlarda hiç bir yukarı sınıf, fikrî faaliyetler için bu kadar çok malî olanak hazırlamamıştır. Carnegie, Rockefeller, Stanford, Guggenheim, Ford v.b. gibi insanlar, üniversitelere yaptıkları bağışlar ve kurdukları tesislerle ortaya yeni standartlar çıkarmışlardır. Veblen ve diğerleri, bu cömert katkılara gösteriş için tüketim örnekleri diye bakmışlardır. Fakat bu çözümlemeden geriye kalan tek gerçek, fikrî etkinlikleri desteklemenin Amerikan servet sahipleri için prestij kazandırıcı bir şey olduğu varsayımıdır. Son yıllarda, Andrew Carnegie çevresini aydınlar ve sanatçılarla doldurmuş ve onların ekonomik sorunlarıyla ilgilenmişti. Carnegie vakfını oluşturan bağış mektubunda, «öğretmenlik mesleğini ve yüksek öğrenim davasını desteklemek, tutmak ve yüceltmek uğruna gerekli her şeyi yapma»nın bu kuruluşun amaçlarından biri olduğunu söylemiştir.[57] Bu düşünsel etkinliklere büyük bağışlar yapma örneğinin dünyanın başka yerlerinde pek eşi yoktur. Ender istisnalar dışında zengin Fransızlar, Britanyalılar, yahut Almanlar aydın uğraşılarını geniş çaplı olarak destekleme gereğini duymamışlardır.)

«Soyguncu baronlar» denilen grubun zevklere getirdiği bayağılıklar, yirminci yüzyılda azalmaya başlamıştır. Bu grubun yeni süren filizleri, sosyete kütüğünü kurmuş ve bir Amerikan aristokrasisi yaratmaya kalkmışlardır. E. Digby Baltzell, Philadelphia yukarı sınıfı üstüne yakınlarda yayınlanmış bir incelemesinde, bu yüzyılda, Britanya'daki Eton ve Harrow'a benzetebilecek bir rol

(57) Claude C. Bowman, **The College Professor in America** (Philadelphia: özel basım, 1938), s. 57. 1919'da John D. Rockefeller, «kolej öğretmenlerine daha yeterli ücret vermek için ulus çapında örgütlenmiş bir akıma 50.000.000 dolar» bağışlayarak, Carnegie'nin izinden yürümüştür. **Ibid.**, s. 43. 1955'te üstünde Ford ailesinin bir hayli etkisi olan Ford Vakfı, üniversitede ücretlerin arttırılması için 500.000.000 dolar katkıda bulunmuştur.

oynamaya başlayan Groton gibi seçkin özel okulların ortaya çıkışını, yukarı sınıf eğitiminin bir kaç üniversitede yavaş yavaş toplanışını, yukarı sınıf üyeliğinin Sosyete Kütüğüyle belgelenişini ve yüksek statülü ailelerin Episkopalyanizme dönüşünü pek güzel anlamıştır.[58] Bütün bu yönelimler, Henry Adams'ı tedirgin eden materyalist aydın-düşmanlığı tipini büsbütün ortadan kaldırmaya değilse bile azaltmaya hizmet etmektedir.

Fakat *nouveaux riches*'in sosyal durumundan çıkan açık aydın-düşmanlığı kaybolurken, yeni bir kaynak ortaya çıkmıştır. Bir çok ondokuzuncu yüzyıl aydınının büsbütün siyasetle veya kamu işleriyle ilgilenmekten uzak durmasına yol açan, iş çevrelerinin egemen olduğu Amerikan kültürüne karşıtlıkları, yirminci yüzyılda liberal ve sol kanat politikaları tutmalarına dönmüştür. Önce İlericilik ve Wilson'un Yeni Özgürlüğü, sonra da gördüğümüz gibi, Marxçılık ve New Deal.[59] Ve Amerikan tarihi üstüne bir İngiliz araştırıcısı olan Marcus Cunliffe'in düşündüğü gibi Birinci Dünya Savaşı, «Rus devrimiyle birlikte... Amerikan *avant-garde*'ına toplumlarını kendilerinin daha iyi tanıdığım kesin olarak ispatlamıştır. Devrim ve ayaklanma yılı olan 1917'nin aynı zamanda Amerika'da da —Freud'unkiyle birlikte Marx'ın sözlüğünü benimseyecek bir akımın doğduğu— bir kültür devrimi yılı olduğunu söylemek fazla ileri gitmek olmaz.»[60]

Aydının böylelikle siyaset savaşına aktif bir partizan olarak katılışı, yanısıra, baskıya uğrayan siyaset ve din tutucularının bir karşı-saldırı cephesi olarak aydın düşmanlığını da getirmiştir. McCarthyizm, siyasetçilerin aydınlara saldırışının son örneğinden başka bir şey değildir. Tarihçi Merle Curti'nin belgelerle göster-

(58) E. Digby Baltzell, **Philadelphia Gentlemen** (Glencoe: The Free Press, 1958).

(59) R. Hofstadter, Amerikan intelligentsia'sının sola doğru kayışının bazı kaynaklarını büyük bir sezgiyle çözümlemiştir: «1890'larda yavaş yavaş başlayıp, ondan sonraki yirmi yılda hızlanarak, bu mesleklerin üyeleri İç Savaş ertesinin tutucu bağlarını terketmişler ve liberal ayrıklık akımına katılarak ona mancvî ve düşünsel önderlik etmişlerdir.» Bak. **The Age of Reform**, op. cit., s. 149 ve de s. 148-63. Şu makaleye de bakınız: William E. Leuchtenburg, «Anti-Intellectualism: An Historical Perspective,» **Journal of Social Studies**, 9 (1955), s. 8-17.

(60) Marcus Cunliffe, «The Intellectuals II. The United States,» **Encounter**, 6 (Mayıs 1955), s. 29.

diği gibi, buna benzeyen saldırıların Amerika'da pek uzun bir tarihi vardır.[61] Fakat bu tarihin uzunluğu, geniş ölçüde, A.B.D.'nin dünyada en uzun aralıksız demokratik siyaset ve erginlerin seçim hakkı tarihi oluşundan ileri gelmektedir. Siyasetteki insanlar için kendilerine karşı olanların gücünü azaltmaya çalışmak elbette gereklidir ve aydınların her zaman, üstün eğilimleriyle zekâlarının kendi görüşlerini önemli kıldığını iddia etmeleri, onlarla anlaşamayan kimseleri, Avrupa'da da Amerika'da da, aydın karşıtlığına başvurmaya itmiştir.[62] Hiç bir yerdeki kitlelerin, aydın hayatının sorunları hakkında ne gerçek bir anlayışları ne de sempatileri vardır ve bu kitleler, daha ayrıcalıklı ve daha güçlülerin avantajlı durumlarına karşı duydukları genel hoşnutsuzluğun bir bölümü olarak aydınlar aleyhine kışkırtılabilirler. Engels, Avrupa sosyalist hareketinin ilk günlerinde, Marx'ın anarşist ve diğer sol-kanat muhaliflerinin nasıl Komünist işçilerde «herhangi bir okul öğretmeni, gazeteci veya genel olarak kol işçisi olmayan her hangi bir kimse hakkında, onları sömürmeye çıkmış bir 'bilgiç' olduğu yolunda silinmez kuşkular» yaratabildiklerini kaydetmiştir.[63] David Riesman

(61) Merle Curti, **American Paradox** (New Brunswick, New Jersey: Rutgers University Press, 1956).

(62) Britanya sosyalistlerine, pratik tarafları olmayan Fabian aydınlarının teorilerini takip ediyorlar diye saldırılmıştır; Alman Sağı da **Kathedersozialismus**'a her zaman düşman olmuştur. Gerçi, A.B.D. ile çoğu Avrupa ülkeleri arasında yirminci yüzyılda önemli bir fark vardır: Amerika'da pek tutucu aydın çıkmamıştır. Bu yüzden aydın düşmanlığı tutucularının doğal bir silahı olmuştur.

Fakat Richard Hofstadter haklı olarak şunu hatırlatmaktadır ki, Amerikan liberal politikacıları da, Marx'ın radikal muhalifleri gibi, aydın karşıtlığına eşit derecede hoşgörüsüz olabilirler. «Tarih kitaplarımızdan öğrendiğimiz üzere ... Halkçı-Bryan döneminde ,varlıklı sınıfların altın standardına dayanan iktisat anlayışını kabul etmekten geri duran üniversite profesörleri, korkunç müdahalelerle karşı karşıya kalmışlardır; Halkçılar Kansas'ı ele geçirdiklerinde, Kansas üniversitesini, papuç öbür ayakta iken acı acı yakındıkları aynı tarzda altüst ettiklerini söylemekten de çoğucası çekinmezler.» Richard Hofstadter, «Democracy and Anti-Intellectualism in America,» **Michigan Alumnus Quarterly Review**, 59 (1953), s. 288.

(63) Friedrich Engels, «On the History of Early Christianity,» Karl Marx ve Friedrich Engels, **On Religion** (Moscow: Foreign Languages Publishing House, 1957), s. 319. Avrupa sosyalist hareketi içindeki aydın düşmanlığı olaylarının daha ayrıntılı bir anlatımı şu yazıdadır: John Spargo, «Anti-Intellectualism in the Socialist Movement: A Historical Survey,» **Sidelights on Contemporary Socialism** (New York: B. W. Huebsch, 1911), s. 67-106.

da, yerinde bir gözlemle siyasî aydın düşmanlığının, çeşitli grupların «aydıncılığının genişlemesinden... kendilerinin tehdit edildikleri hissine kapılmaları» gerçeğini yansıtan «sınıf mücadelesi»nin bir biçimi olduğunu belirtmektedir. Güçlü düşman «artık sadece bankacılar, hukukçular, gezgin tüccarlar değildir... [aynı zamanda] profesörler, öğretmenler, yazarlar ve sanatçılardır.»[64]

Bu da, Amerika'daki aydınların solcu siyasetlerinin düşük statülü olmaktan ileri gelmediğinin bir başka delilidir. *Siyasal aydın düşmanlığı aydınların düşük statülü oluşlarının karinesi olaydı, o zaman bankerlere, Wall Street simsarlarına ve demiryolu kralları*na *Amerikan tarihi boyunca yapılan saldırıların da bunların düşük statülü gruplar olduğunu göstermesi gerekirdi, oysa besbelli ki, durum böyle değildir.* Bir gruba saldırılması, çoğu kere yüksek statülü görüşlerine işaret eder ve her çeşit seçkin grubuna karşı bir çeşit halkçı düşmanlığın ifadesi olur.[65]

Sağa Kayış

Çağdaş aydın karşıtlığının kaynakları ve Amerikan aydınlarının egemen politikası üstüne bu çözümleme, bazı garip paradokslar ortaya çıkarmıştır. Aydın düşmanlığının tutucular arasında özellikle yaygın olduğunu, çünkü aydınların çeşitli siyasal parti ve yönelimler arasında aşağı yukarı eşit olarak bölünmediğini söylemiştim. Amerikan aydınları A.B.D.'nin eşitlikçi öğretisini kabul etmişlerdir; bu da hem onlar bakımından tutuculuğu olanaklı bir şık olmaktan çıkarmış, hem de daha çok sınıf-bağlı Avrupa toplumlarının oralı meslekdaşlarına verdikleri açık saygınlığı bulamadıkları için, aralarından bir çoğunun kendilerini ayrıcalıklardan yoksun saymalarına yol açmıştır. Daha çok Amerikan aydınlarının tuttuğu liberal ideolojinin başarıya ulaşması, yoksunluk duygularını pekiştirmekte, bu da reformcu heveslerini kamçılamaktadır; öte yandan, bu tutkuları muhafazacıların aydınlara siyasal saldırılarını kışkırtmakta ve aydınların ortanın-soluna siyasal yöneliş-

(64) D. Riesman, «Some Observations on Intellectual Freedom,» op. cit., s. 15.

(65) Tabiidir ki, Yahudi düşmanlığı örneğinin gösterdiği gibi, saldırılma, her zaman yüksek statülü olma anlamına gelmez.

lerini desteklemektedir.[66]

Gerçi, Amerikan aydınlarını solda ve sağ-kanat grupları onlara karşı hücum halinde süresiz olarak tutacak, bu kendi kendini besleyen döngü, son bir kaç yılda bazı çözülme belirtileri göstermiştir. Çoğu, büyük olasılıkla bu hayalî çizginin solunda kalmakla birlikte, Amerikan aydınları bir grup olarak merkeze yaklaşmış görülüyorlar; aralarından anlamlı bir azınlık da düşünüşünde tutucu olmuştur. Bu kayışın gerisinde bir çok neden vardır. Besbelli ki, en önemlilerinden biri uzayan savaş-sonrası bolluğunun sosyal sonuçlarıdır. Bir başkası, diğer yerlerde olduğu gibi Amerika'da da liberal solcu aydınların Komünizmin özgürlüğün karşısına dikilen başlıca tehlike olmasına tepki göstermeleridir. Şimdi Batı'da varolandan beter, ama Amerikan ve Fransız devrimlerinin değerlerini gerçekleştirdiğini iddia eden bir toplumla karşılaşınca, —aralarındaki sosyalistlerin çoğu da dahil olmak üzere— bu gibi aydınlar, tarihte ilk olarak şimdi, varolan veya geçmiş bir toplumu geleceğin bir ütopyasını tutanlara karşı savunmalarına elveren tutucu bir ideolojiye sahip olmuşlardır. Burke gibi, onlar da değişimin kaynaklarından çok, istikrarınkileri aramaya başlamışlardır. Aydın reformcunun iyi toplumu getirecek diye baktığı sosyal sınıflar —aşağı sınıflar, özellikle işçiler— yeni despotizmi, hem yalnızca solun despotluğunu değil, McCarthyizm ve Peronizmin gösterdiği gibi, sık sık «radikal sağ»ın despotluğunu da desteklemektedirler.[67] Sonra, ılımlı solculuk biçimlerinin —A.B.D.'nde *New Deal*'in, Britanya Uluslar Topluluğu ve İskandinavya'da demokratik Sosyaliz-

(66) Fransız yazarı R. L. Bruckberger şöyle demiştir: «Amerikan aydını, çoğuncası, ülkesinin kendisini ihmal ettiğini, hakkı olan onurlandırmayı yapmadığını ve kendini manevi bir sürgün gibi hissettiğini söylemek yönelimindedir. **Ben bunun tersinin doğru olduğundan kuşkulanırım.** Belki de, Amerikan aydını ülkesini ihmal etmiştir ve belki de ilk bakışta sanılacağından daha çok aranmaktadır. ... Bir ulus aydınları olmadan yaşayabileydi, bu yanlış anlama gerçekten gülünç olurdu. Evet, Amerikan aydınları, Amerika'dan yakınmayı bırakmalıdır. Amerika'nın onlardan yakınması daha doğru olur. Çoğucası, ülkeleri sanki onları hiç ilgilen dirmiyormuş gibidir.» R. L. Bruckberger, op. cit., s. 70. (Yazarın ısrarı).

(67) Aydınlarla aşağı sınıf tabanına dayanan Demokrat parti arasındaki daha eski bir beraberlik, 1840'larda, ekonomi dışı bir sorun olan kölelik başlıca liberal aydın dâvası olup da, kitlelerle Demokratlar yanlış tarafı tutunca bozulmuştu. Bir çok siyasi aydın, «yukarı sınıf» veya evvelki bölümde söz konusu edilen Cumhuriyetçi Tory liberalizmiyle ya da ufak sol kanat partilerle birleşmiştir. Bu aydınların Demokratlara geri dönmesi, Wilson'un Yeni Özgürlüğüyle başlamış ve New Deal ile tamamlanmıştır.

min— başarıya ulaşması da, ekonomik reform programlarını bir ütopya olmaktan çıkarıp, kemâlsizlikleri ve tutarsızlıkları olan bir gerçek kategorisine sokmuştur.

Değişen siyasal olayların, her yerde demokratik solun ütopyalarını yıkmasının yanısıra, uzayan refah da, işçilerin ve aydınların nisbî durumlarına birliğinde getirdiği düzeltmelerle, hemen hızlı bir ekonomik reform istemenin görünür nedenlerini azaltmıştır. 1950'lerin siyasal sorunu Komünizme karşı özgürlük olmuş ve bu mücadelede, bir çok sosyalist ve liberal aydın kendi kendilerini yerleşik kurumlarla özdeşleşmiş bulmuşlardır. Bu özdeşleşme, alışılmış budalalıkları reddetmeyi görev edinmiş aydınlara güç gelmekte ve aydınlar da dahil, herkesin çok uyucu olduğundan yakınmak şeklini alan bir bunalımı doğurmaktadır. 1950'lerde bir çok Amerikalı liberal aydın, toplumlarını seçmeleri ve korumaları gerektiğini anlamışlar, fakat aydınlar olarak saldırmak ve eleştirmek yükümlülüklerine ihanet ettikleri duygusundan kurtulamamışlardır. Bu çıkmaz karşısında başvurdukları çözüm yolu ise, içlerinden solla birlik olduklarını duymaya devam etmek, fakat Demokratlara oy vermek; kendilerini liberal —ve çoğucası sosyalist bile— olarak düşünmek, fakat siyasetle bilfiil ilgilenmekten geri durmak ve —ister şiir yazmak olsun, ister bilgiçge makaleler— kendi işleriyle uğraşmak olmuştur.

Bir çok aydının tavırlarındaki değişmeleri gösteren bu belirtilerin hâlâ aşırı solda kalmış bir kaç kişi tarafından ortaya atılan, McCarthyizmin ve diğer korkutma şekillerinin radikalleri susturduğu, sindirilmiş ve satılmış bir uyucular grubu yarattığı yolundaki varsayımı desteklemediği önemle söylenebilir. Amerikan toplum bilimcilerinin tavırları üstüne yapılan bir görüş ölçme incelemesi, McCarthyizmin akademik meslek ruhunu ezdiğini sananların hata ettiklerine ilişkin sağlam deliller vermiştir. Genel olarak, liberal toplum bilimciler halkın tutmadığı azınlıkların haklarını savunmuşlar ve düşünsel etkinliklere yönelen tehditlerden ürkmekle birlikte, kendi özgür anlatım haklarını kullanmaya devam etmişlerdir. Lazarsfeld ile Thielens'in görüşme yaptıkları toplum bilimi profesörlerinin davranışı üstüne dedikleri gibi, «bu toplum bilimi öğretmenleri arasında gerçekten yaygın bir korku vardır,

fakat bu genellikle felce uğratan bir korku olmamıştır; bu erkek ve kadınların başları 'yara'anmış ama bükülmemiştir.'»[68]

Üniversite profesörünün cesaret ve liberalliği gerçekte, meslekdaşlarıyla olan ilişkileri tarafından pekinleştirilmiştir. «Yasama komisyonları gibi dış güçlerin ona zarar verebilecek katı ve keskin araçlar kullanabilmelerine karşılık kendi meslek çevresinin kınamalarının yaratabileceği derin acıları da azımsayamaz.»[69] İnsanlar düpedüz büyük toplumda değil, ufak toplulukların içinde yaşarlar; ufak topluluklar da hem kendi tavırlarını pekiştirir hem de grup normlarından sapmaları cezalandırır. Böylelikle, aydın topluluğundaki liberal fikir birliği, dışarıdan gelen tartışma ve eleştirmelerin ortanın solundakileri sınırlamasından çok daha fazla, tutucuları yıldırmaya yaramıştır.[70] Bugün bir bütün olarak aydın topluluğunu sola iten daha büyük sosyal güçlerin, liberal siyasal değerler üstündeki bu fikir birliğini azaltması ve şimdiye kadar ortaya çıkandan daha fazla tutuculuğun doğmasına da izin vermesi olanaklıdır.

Amerika'daki aydınların solcu duygularının gerilemesinin daha çok bir zorlayışın eseri olmadığı hakkında bir başka anlamlı kanıt, iç güvenlik programları ve anti-Komünizmle ilgili baskıların çok daha az olduğu bir takım Batı ülkelerinde de, son zamanlarda, mükemmel olmayan demokrat toplum ile solcu aydınlar arasında buna benzer bir uzlaşmanın görülmesidir. Britanya'da bir zamanlar İşçi partisinin kalesi sayılan Londra Ekonomi Okulunda, şimdi çeşitli incelemelere göre öğretim üyelerinin çoğunluğu tutucu partiden yanadır.[71] Kanada'da otuz yıldır Sosyalist yazar ve akademisyenlerin organı olan *Canadian Forum* beş yıldan beri bir Sosyalist dergi olmaktan çıkmıştır. İskandinavya'da da buna benzer değişmeler gösterilebilir. Fransa'yla İtalya'da bir çok aydın Komünizmden Sosyalizme geçmiştir.

Amerikan aydınının toplumuyla bağıntısında sürekli bir değiş-

(68) P. F. Lazarsfeld ve W. Thielens, Jr., op. cit., s. 95.

(69) Ibid., s. 104.

(70) Morris Freedman, «The Dangers of Nonconformism,» American Scholar, 28 (1958-59), s. 25-32.

(71) Bak. William C. Havard, «The London School of Economics Revisited,» South Atlantic Quarterly, 58 (1959), s. 108-23.

menin oluşmakta olup olmadığını ancak zaman söyliyecektir. Kuvvetli tutuculaştırıcı güçlere karşın, *status quo*'ya karşı durmak iç yönelimi yine devam edecektir. Chicago'lu sosyolog Edward Shils'in dediği gibi, «Bütün toplumlarda, hatta aydınlarının tutuculuklarıyla tanındığı toplumlarda bile, yaratıcılığın çeşitli yolları ve bir de olumsuzluğa doğru kaçınılmaz bir yönelim, egemen kültür değerleri sisteminin kısmen reddedilmesini zorunlu kılar. Bir kültür değerleri 'sistem'inin içinde saklı olanakları ... geliştirme ve inceltme sürecinin kendisi ... bir miktar reddi gerektirir.»[72] Her *status quo*'nun içinde taşıdığı katılıklara ve doğmatizmlere —ister geriye gidip geleneksel değerlerin açısından, ister ileriden, eşitlikçi ülkünün gerçekleştirilmesi yönünden— saldırmak, aydınların vazgeçilmez hakkıdır. Ve bunu yapmakla, aydın, demokrasinin can suyu olan çatışmayı sürdürmeğe yardım edecektir.

(72) Edward Shils, «The Intellectuals and the Powers: Some Perspectives for Comparative Analysis,» **Comparative Studies in Society and History**, 1 (1958), s. 8.

BÖLÜM XI

TEK PARTİLİ GÜNEYİN DOĞUŞU — 1860 SEÇİMİ

Güneyin Demokrat partiye sürekli bağlılığı, Amerikan parti mücadelelerini sınıf çatışması açısından yorumlamanın en büyük tek sapması olarak ortadadır. Bazıları, Güneyin Demokratlara sadakatlarının, A.B.D.'nin iktisatça nisbeten geri bir bölgesi oluşuyla pekleştirildiğini söylerlerse de; güneyli ekicilere ve küçük şehir iş adamlarına, batmış bir tabaka gözüyle bakmak hayli mantıksızlıktır. Fakat Amerikan siyasal heyetinin en gerici değilse bile, en tutucu kesimini güneyli Demokratların meydana getirdiği red edilemez. Bu gerçeğin gerisindeki bazı değişkenler, geçen bölümlerde söz konusu edilmiştir; burada da etraflı bir çözümlemeye kalkışılmayacaktır.[1] Gerçi, Demokrat Partiyle İç Savaştan sonraki özdeşleşme ve *ante bellum* (savaştan önceki) Güney'in sınıf ayrımı arasındaki bağıntının çözümlenmesi, kölelik ve Zenci hakları gibi karışık ve duygu-yüklü sorunların, çeşitli tabakaların ayrı çıkar ve değerlerini nasıl etkilediğini aydınlatabilir ve mantıksız görünen bir kalıbın uzun vâdeli olarak devamının bir takım nedenlerini ortaya koyabilir. Bu bölüm, Güney'in 1860'taki son gerçekten iki partili seçimini inceleyerek, bu sorunlara kısaca değinecektir.

1860 seçiminin, Amerikan yaşayışını en çok etkileyen seçim olarak ayrı bir yeri vardır. Bu seçimde ortaya çıkan anlaşmazlıklar, İç Savaşta en gelirgin anlatımlarını bulmuştur. Şeklî parti sistemi o zamandan beri pek değişmemiş ve o dönemde yerleşen bölgesel sadakat ve düşmanlıklar, günümüze kadar parti bağlarını etkile-

(1) Tek-partili Güneyin ayrıntılı çözümlemeleri için şu kitaplara bakınız: V. O. Key, Jr., **Southern Politics** (New York: Alfred A. Knopf, 1949); Alexander Heard, **A Two-Party South** (Chapel-Hill: University of North Carolina Press, 1952); ve J. B. Shannon, **Towards a New Politics in the South** (Knoxville: University of Tennessee Press, 1949).

meye devam etmiştir. Seçimin kendisi, Amerikan hayatında köleliğin yeri üstüne büyük bir ulusal tartışmanın sonu olmuştur - bu tartışma, ondokuzuncu yüzyılın bütün ilk yarısı boyunca gitgide koyulaşmıştı. Bu devrenin tarihini okurken, seçmenlerin temel bir tercihlerini ifade ettikleri, önemli bir sorunu bulunan bir tek seçim olmuşsa, onun bu seçim olması gerektiği duygusuna kapılmamak güçtür.

Ancak, bu seçimin dört başkan adayını destekleyen kaynakların incelenmesi şunu göstermektedir ki, kölelik veya Cumhuriyetçi Partinin doğuşuyla ilgili sorunlar, her ne kadar önemli azınlıkların oyunu değiştirmiş olabilirlerse de, *çoğu* Amerikalıların oyunu etkileyen kesin etmenler olmamışlardır. Dört adaydan, Cumhuriyetçileri Lincoln, Kuzeyli Demokratları Douglas, Güneyli Demokratları Breckenridge, Anayasacı Birlik partisini Bell temsil ediyordu. Lincoln ile Bell, görünüşte yeni partilerin adayları olmakla birlikte, gerçekte Kuzey ve Güneyli Whig partilerinin temsilcileriydiler - bu parti, Demokratlardan önce bölgesel çizgiler boyunca ikiye bölünmüştü. Yarışta dört aday olmasına rağmen, ülkenin her bölgesindeki yarışma geniş ölçüde bir çift parti sorunuydu. Güney devletlerindeki yarışma, Breckenridge'i tutan ayrılma taraftarı Demokratlarla, Birlikte kalmayı savunan eski Whig-Anayasacı Birlik partisinin taraftarları arasındaydı. Kuzeyde köleliğe karşı duran, fakat Birliği kurtarmak için, güneyli devletlere, bu «kendilerine has kurumları»nın devam ettirilmesi için güvenceler tanınmasını isteyen Demokrat Douglas'tı. Lincoln'un önderliğindeki kuzeyli Whig-Cumhuriyetçiler de Birliği esirgeyebileceklerini umuyorlar, fakat köleliğin henüz devlet haline gelmemiş topraklara ve yeni devletlere yayılmasına şiddetle karşı duruyorlardı; aralarında, köleliğin toptan kaldırılmasından yana sivrilmiş kişiler de vardı. Böylece, kuzeyli Whig-Cumhuriyetçilerle güneyli Demokratlar iki aşırı ucu, kuzeyli Demokratlarla güneyli Whig-Anayasacı Birlik taraftarları ise memleketin her iki kesiminde de ayrılığı uzlaştırmaya çalışan grupları temsil ediyorlardı.

1860'ın dört adaylı yarışı, 1856'daki Amerikan veya Birşey-Bilmez partisinin Demokratlarla Cumhuriyetçilere karşı çıktığı üçpartili döğüşe halef olmuştur. Onun için, 1860 seçiminin sonuçlarını anlamaya kalkışan herkes, Birşey-Bilmez seçmenlerinin toplumsal birleşimini ve sonul siyaset hedeflerini incelemekle işe başlamalıdır. Bu grubun önderleri de oy gücü de, oylarının büyük ço-

ğunluğunun eski Whig'lerden geldiğine işaret etmektedir. Başkanlık adayları Millard Fillmore'un 1856'da oyların (Whig partisinin gücü olan) yüzde 45'ini sağladığı Güneyde bu mirasçılık düşüncesi özellikle doğruydu. Kuzeyde ise çoğu eski Whigler, toplam bölge oyunun yüzde 45'ini sağlayan Cumhuriyetçi partiye oy vermişlerdi; Fillmore da Kuzeyde seçmenlerin oylarının ancak yüzde 13'ünü toplayabilmişti.

1860'da, bölünen Demokratlar oylarını hem Kuzeyde hem Güneyde artırmışlar, fakat Kuzeyde bu sefer Fillmore'un oylarının çoğunu yutan Cumhuriyetçiler bu bölgedeki oyların takriben yüzde 56'sını kazanarak seçmenlerin çoğunluğunu temsil etmişlerdir. Cumhuriyetçilerin 1860 zaferi, Demokratlardan herhangi bir keskin dönmeye atfedilemez; bu daha çok, Kuzeydeki Demokratları tutmayan bütün seçmenlerin 1848 Whig zaferinden beri ilk kez bir tek partide toplanmalarından ileri gelmiştir. Aslında, Demokratlar 1860'da gerçekten Kuzeyde beş Kongre sandalyesi *kazanmışlardır.* Güneyde de, eski Whig-Anayasacı Birlik partisi adayı, Bell, oyların yüzde 41'ini toplamıştır; bu oran, eski Whig, Birşey-Bilmez partisi adayı Fillmore'un 1856'da kazandığı oylardan sadece yüzde 4 daha azdır.

Kuzey ve Güney *county* seçim sonuçlarının üstünkörü bir çözümlenmesi, Güneydeki Demokratlara ve Kuzeydeki Whig-Cumhuriyetçilere kayış devam etmekle birlikte, çoğucası, seçmenlerin 1860'da her zaman tuttukları partiye oy verdiklerini göstermektedir. 1840'dan 1860'a kadar yapılan seçimlerin sonuçları mukayese edilirse, her birinde, Kuzeyde de Güneyde de, aşağı tabakaların —yoksul çiftçilerin, dışarıda doğmuşların, Anglo-Sakson olmayanların, Katoliklerin ve Güneyde kölesi bulunmayanların— Demokratları oransız bir şekilde destekledikleri; Whiglerin ise, daha ayrıcalıklı sınıflara —tüccarlara, hali vakti yerinde çiftçilere, Anglo-Sakson aslından Amerika'da doğmuş Protestanlara ve köle çalıştıran büyük plantasyon sahiplerine— dayandığı görülür.[2] Yukarıda

(2) Demokratların —birlikte veya ayrılmış olarak— 1828-1840'tan beri Jackson'u ve Van Buren'i tutmuş olan tabaka ve kesimlerin sadakatını görmeğe devam etmelerine karşılık, Whiglerin, Amerikan'ların ve Cumhuriyetçilerin oylarını aynı kaynaklardan aldıklarına işaret eden bir takım yerel incelemeler olmasına rağmen, Whig-Demokrat çerçevesi içinde oy verme tercihlerinin devamlılığını kanıtlayacak esaslı araştırmalar henüz tam anlamıyla yapılmamıştır.

işaret edildiği gibi, Güneyli Demokratların Whig bölgelerinde hayli kazanç sağlamalarına ve Cumhuriyetçilerin ise, eskiden Amerikan partisini tutan bazı Katolik karşıtı gruplarla bir Serbest Toprak (Van Buren) Demokratları topluluğunu kendi taraflarına çekmelerine rağmen, bu ilişkiler bütün bu devre boyunca sürmüştür.

Bu sonuçlar —özellikle Güneyde— seçim araştırıcıları için bir takım ilginç sorunlar ortaya koyar. Ayrılmaya karşı duran ve Cumhuriyetçilerin egemenliğinde bile olsa, Birliği korumaya çalışan güneyli aday Bell'in köle sahipleri tarafından oransız bir şekilde desteklendiği; Güneyin ve kurumlarının Birliğin içinde bir geleceği olmadığına inanan «ateşli»lerin adayı Breckenridge'in ise, köleleri olmayan ve devlet içi siyasal çatışmalarda tutucu zengin plantasyon sahiplerine çoğunlukla karşıtlık gösteren kimselerin oylarının büyük kısmını aldığı besbellidir.

1860'daki parti oylarıyla çeşitli sosyal karakteristikler arasında görülen korrelasyonlar, ancak, o yıl seçmenlerin çoğunun geleneksel çizgiler boyunca oy verdikleri varsayımım kabul edersek anlaşılabilir hale girerler. En yoksun bırakılmış sosyal gruplar, bölgelerinin Demokrat adaylarına (Breckenridge ve Douglas) sadık kalmışlardır; daha ayrıcalıklılar ise, oylarını, bölgelerinin eski Whig partisi adayları (Bell ve Lincoln) için kullanmışlardır. Örneğin, 1860'da St. Paul okulunda yapılan Başkanlık seçimi oyununda verilen oylar, hemen tamamıyla iki Whig adayı arasında bölüşülmüştü: Bell yüzde 46, Lincoln yüzde 37 almıştı.[3] 1860 seçimi, 1828'den beri yapılan bütün seçimler gibi, Andrew Jackson'un taraftarlarıyla karşıtları arasında bir mücadele olmuştur. *Country*'lerdeki köle oranına göre, Güney *county*'lerinin oy verme kalıplarının değişmesini gösteren Tablo I, ayrılma taraflısı Demokrat Breckenridge'in gücünü, kölesi az olan yerlerde yaşayan Beyazlardan aldığını açıkça ortaya koymaktadır. Bu tablo, bir *county*'de köle sayısı ne kadar azsa, ayrılma taraftarlarının o kadar çok olduğunu anlatmaktadır; çünkü Breckenridge, kölesi az olan *county*'lerin üçte ikisini de kazanmış, buna karşılık, kölesi çok olan *county*'erin yarıya yakını onun aleyhine oy kullanmışlardır.

---

(3) Arthur Stanwood Pier, **St. Paul's School** (New York: Charles Scribner's Sons, 1934), s. 60; E. Digby Baltzell, **Philadelphia Gentlemen** (Glencoe: The Free Press, 1958), s. 316'da da nakledilmiştir.

Gerçi, Breckenridge'e verilen oyların gerçekten Birlikten ayrılma isteklerini gösterip göstermediği, başkanlık seçiminden üç ilâ altı ay sonra, aynı devletlerde seçmenleri açıkça Birlikten ayrılma konusunda taraf tutmaya davet eden referandumlar (veya yeni bir meclis toplama seçimleri)yapılınca denenmiş oldu. Lincoln

TABLO I

Güneyin Yedi Devletinde Virginia, Alabama, Georgia, Mississippi, Kuzey Carolina, Tennessee ve Louisiana'da Breckenridge'e Oy Veren County'lerin Oranı*

County'nin Köle Oranı Bakımından, Bağlı Olduğu Devletin İçindeki Göreli Durumu	Breckenridge'i Tutanların		
	Toplamı	Sayısı	Yüzdesi
Yüksek	181	94	% 52
Orta	153	87	56
Düşük	203	130	64

(*) Kuzeyli Demokrat Douglas, Güney oylarının yüzde 13'ünü kazanmıştır. Bell gibi o da Birliği desteklediği için, onun oyları da Bell'inkilerle birlikte Breckenridge'e karşı sayılmıştır. County'leri köle oranı bakımından yüksek, orta ve düşük diye ayırırken, her devlette ayrı bir sınıflama yapmak gerekmiştir. Bu kısmen, verilerin sağlandığı çeşitli kaynakların nüfusun içindeki kölelerin yüzdesini gösterme biçimleri bakımından kendi aralarında farklı olmalarından ötürüdür. Gerçi, bu sebepten daha önemlisi, devletlerin köle oranları bakımından, plantasyon devletlerinin çoğu county'lerinde bir hayli köle bulunmak, bazı sınır devletlerinde ise kölelerin çoğunluğu teşkil ettiği county'ler pek az olmak üzere, büyük farklar göstermesidir. Ancak Güneyin bütün devletlerinde nüfusun içindeki kölelerin oranı varlıklı county'lerle yoksulları ayırmaya yaramıştır; genel olarak, bir devletin içindeki bir county'nin köle oranının yüksek ya da düşük olması ile oy verme kalıpları arasında büyük bir korrelasyon bulunmuştur.

Bu ve bundan sonraki tabloların verileri şu kaynaklarda gösterilen bilgilerden hesaplanmıştır: Joseph Carlyle Sitterson, **The Secession Movement in North Carolina** (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1939); Henry T. Shanks, **The Secession Movement in Virginia, 1847-1861** (Richmond: Garrett and Massie, 1934); Lewy Dorman, **Party Politics in Alabama from 1850-1860** (Augusta: Alabama State Department of Archives and History, 1935); Percy Lee Rainwater, **Mississippi Storm Center of Secession, 1856-1861** (Baton Rouge; La.: Otto Claitor, 1938); Thomas P. Abernethy, **From Frontier to Plantation in Tennessee** (Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1932); ve Ulrich B. Philips, **Georgia and State Rights** (Washington: Government Printing Office, 1902).

Başkan seçilmiş ve Güneyde geniş bir grubun ayrılmayı tuttuğu açıkça anlaşılmış olduğundan, durumu elbette değişmişti. Bu yeni meclise delege seçimleri, bir çok Güney devletinde kesif bir mücadele halinde geçti ve sonuçlar, bir çoklarının sandığının aksine birbirlerine hayli yakın olarak belirdi : Birlikten yana olanlar, birçok devletlerde oyların yüzde 40'ından fazlasını topladılar. Bu seçimlerdeki ayrılma ve Birlik güçlerinin önderleri üstüne ayrıntılı bir inceleme yapılmamış olmakla birlikte, çeşitli devletlerdeki mücadeleler hakkında yazılmış tarih eserleri, çoğu ayrılma aleyhtarlığı önderlerinin Whig ve Anayasacı Birlik partisi liderleri olduğuna, ayrılmacı önderliğin ise, sınırlı olmamakla birlikte geniş ölçüde, Demokratların elinde bulunduğuna işaret etmektedir. Bu gerçek, Tablo I'de sunulan başkanlık seçiminin sonuçlarıyla birlikte, başkanlık seçiminde Bell'i tutan Whig köle sahiplerinin Birlikçilik duygusunun başlıca kaynağı olacağını, az köleli *county*'lerin ise, Breckenridge'e verdikleri oyu takip ederek ayrılmadan yana çıkacaklarını düşündürebilir.

Oysa gerçekte, köle sahipleriyle Birlikten yana oy vermek arasındaki başkanlık seçiminde ortaya çıkan bağıntı, referandumlarda tam tersine dönmüştür. Bu seçimlerde, çok kölesi olan *county*'ler ayrılmayı, az kölesi olanlar ise Birliği tutmuşlardır.

TABLO II

Güneyin Yedi Devletinde Yapılan Ayrılma-Birlik Oylamasında, Farklı Köle Oranları Olan County'lerin Dağılımı

County'nin Köle Oranı Bakımından, Bağlı Olduğu Devletin İçindeki Göreli Durumu	Ayrılma Taraftarları	Birlik Taraftarları	(Sayı)
Yüksek	72	28 % 100	(181)
Orta	60	40 % 100	(153)
Düşük	37	63 % 100	(203)

Tablo I ile Tablo II'nin karşılaştırılması, üç ilâ altı ay arayla yapılan seçimlerde aynı bir sorunla özdeşleşme bakımından ne kadar kökten bir değişme olabileceğini düşünmek olanaklıysa, o kadar büyük bir kayma olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Az kölesi olan ya da hiç olmayan *county*'lerin yüzde 64'ündeki seçmenlerin çoğunluğu 1860 güzünde ayrılma taraflısı Demokrat Breckenridge'e

oy vermişken, aynı *county*'lerin yüzde 63'ündeki çoğunluklar 1860-61 kışında yapılan referandumlarda Birlikten yana oy kullanmışlardır. Öte yandan, plantasyon çiftlikleri ve çok kölesi olan *county*'lerin hemen yarısı seçimde Breckenridge'e karşı oy vermişler, fakat ayrılma taraftarlığı kısa bir zaman sonra bunların yüzde 72'sinde ağır basmıştır. Bu şaşırtıcı dönüşün gerisindeki etkenler *county*'lerin oylarına, belli bir zaman aralığından sonra görüşmeye alınan bireylerin kararlarındaki değişmeleri çözümlemeye yarayan örtü *(panel)* incelemelerindeki gibi bakmakla kısmen aydınlatılabilir. Yani, bu *county*'leri iki oylama arasında kaymalara göre ayrılabilir ve kaymaların nerelerde olduğunu görebiliriz.

TABLO III

Güneyin Yedi Devletindeki Çeşitli Köle Oranları Olan County'lerde, 1860 Başkanlık Seçiminde Verilen Oylarla Ondan Sonraki Ayrılık-Birlik Oylaması Arasındaki Bağıntı

Ayrılık-Birlik Oylaması	*County*'lerde Kölelerin Nisbî Oranı: Yüksek — 1860 Başkanlık Seçimi: Breckenridge	Yüksek — 1860 Başkanlık Seçimi: Bell-Douglas	Orta — 1860 Başkanlık Seçimi: Breckenridge	Orta — 1860 Başkanlık Seçimi: Bell-Douglas	Düşük — 1860 Başkanlık Seçimi: Breckenridge	Düşük — 1860 Başkanlık Seçimi: Bell-Douglas
Ayrılma Taraftarları	% 82	% 61	% 82	% 39	% 50	% 14
Birlik Taraftarları	18	39	18	79	50	86
(Sayı)	(94)	(87)	(87)	(66)	(130)	(73)

Tablo III'ün verileri, 1860-61'de ne olduğunu açıkça göstermektedir. Başkanlık seçimlerinde, geleneksel parti çizgileri boyunca oy vermeye devam etmiştir. Ama parti etiketleri kalkıp da, sorun bir 'ayrılma mı Birlik mi' şekline gelince, eskiden parti sadakatlarının geride tuttuğu sınıfsal ya da ekonomik etkenler ortaya çıkmıştır. Köle sahipleri, referandumlarda ayrılmacılara, az köleli yerlerde yaşayanlar ise, birlikçilere oy vermişlerdir.[4] Gerçi, parti sada-

(4) Teksas'taki Alman toplulukları üstüne yapılan bir inceleme, beyazlar arasındaki Anglo-Sakson aslından olmayan ırk gruplarının, yoksul beyaz çiftçilerinkilere benzeyen kalıpları takip etmiş olabileceklerini düşündür-

katları ve partilere ilişkin sorunlar, referandumlarda ayrılmaya karşı takınılan tavırları ve oy verme davranışını bir dereceye kadar etkilemeğe de devam etmiştir. Bu, başkanlık seçimlerinde Whiglerin egemen olduğu yüksek köle sayılı *county*'lerden beşte ikisinin, Birlikte kalma lehine oy vererek Whig politikasını ve önderlerinden çoğunun önerisini kabul etmelerinden bellidir. Az köleli *county*'lerden de, Breckenridge'e oy verenlerin yarısı Birlik için oy kullanmaya dönmüşler, Breckenridge'e karşıtlık gösteren az köleli *county*'lerin beşte dördü ise Birliğe oy vermişlerdir. Parti geleneği en kesin olarak nüfusun içindeki köle oranı bakımından orta grubu oluşturan *county*'lerde işlemiştir. Genel olarak, bunlar referandumlarda da seçimlerdeki gibi oy vermişlerdir. Demokrat olanlar ayrılmayı, Whigler Birliği tutmuşlardır.

Böylelikle, geniş bir köle nüfusu olan, Demokratların ağır bastığı *county*'lerin ayrılmayı desteklemeleri çok daha olası olmuştu. Whiglere oy verme geleneği ve az köle bulunması ya da hiç köle olmaması ise Birliğin desteğini artırmıştı. Gerçi, Demokrat parti Birliği tutmaya en çok yatkın olan gruba —kölesiz yerlerdeki seçmenlere—, Birlik taraflısı Whigler ise çok köleli plantasyon bölgelerinde yaşayan beyazlara dayanmışlardır.

Kuşkusuz, burada öne sürülen sonuçların, çevre çözümlemelerinin bütün zaaflarına açık olduğunu akıldan çıkarmamak gerekir. Özellikle, bölgelerin verdikleri oylardan, o bölgelerde yaşayan bireylerin verdikleri oylara sıçramak, zorunlu olarak doğru değildir.[5] Çok köleli bölgelerin 1860'daki Birlikçi adaya verdikleri oy-

---

mektedir. 1860'dan önce Teksas'taki Alman şehirlerinin oy verme kalıplarının çözümlenmesi, örgüt ve yayınlarının kölelik aleyhtarı olmasına rağmen, bunlardan çoğunun ezici bir şekilde Demokrat partiye oy verdiklerini göstermektedir. Bu Demokrat partiye sadakat kalıbı, Breckenridge'e oy verdikleri 1860 seçiminde devam etmiştir. Fakat 1861 ayrılma referandumunda bu şehirler ayrılmaya karşı oy kullanmışlardır. Bak. Rudolph L. Biesele, **The History of German Settlements in Texas** (Austin: Von Boecbmann-Jones Co., 1930).

(5) Çevre korrelasyonlarının bireysel niteliklere uygulanışının sınırları üstüne tartışmalar için bak. W. S. Robinson, «Ecological Correlations and the Behavior of Individuals,» **American Sociological Review**, 15 (1956), s. 351-57; Leo A. Goodman, «Ecological Regressions and Behavior of Individuals,» **American Sociological Review**, 18 (1953), s. 663-64; ve O. D. Duncan, «An Alternative to Ecological Correlation,» **American Sociological Review**, 18 (1953), s. 665-66.

ların, plantasyon bölgelerinde yaşayan ama kölesi olmayan kimselerden gelmiş olması ve köle sahiplerinin aslında Breckenridge'e oy vermesi, olası olmamakla birlikte, olanaklıdır. Her bölgede geleneksel parti sadakatı ve köle oranının yanısıra, daha bir çok değişken oy verme davranışını etkilemiştir.

Bununla birlikte Güneydeki 1860-61 seçim ve referandumlarında verdikleri oyları keskin bir şekilde değiştiren *county*'lerin karakteristikleri açısından bakmak, bu önemli yılda güneyli seçmenlere ne olduğuna ışık tutmaktadır. Eski zengin Whig köle sahipleri ve takipçileri, 1860'da, beyaz nüfusun, kölesi olmayan aşağı tabakalarından çıkan güneyli demagogların karşı koymaya devam etmişlerdir; bu tabakalar da, Jackson'un partisi, kölelikten ve ayrılmadan yana bir parti haline geldikten sonra bile ona sadık kalmışlardır. Fakat bir kere ok yaydan çıkıp da, verilen oy bir partiden çok bir sorunu temsil edince; orantılı terimlerle, köle sahiplerinin ayrılmayı seçtiklerini ve kölesi olmayan beyazların buna karşı durduklarını söylemeye elverecek kadar Breckenridge taraftarı ayrılmaya muhalif olmuş ve yeter sayıda Anayasacı Birlik taraftarı Bell'i tutanlar da ayrılmadan yana geçmişlerdir.

Verilerin sistemli ve tamam olmamasına rağmen, Güneyin *county*'lerindeki seçim sonuçlarının incelenmesi, iki büyük partinin (Whig ve Demokrat), seçmenleri 1830'dan itibaren yaklaşık olarak ekonomi ve statü çizgileri boyunca böldüklerini ortaya koymaktadır.[6] Bu yönelimden başlıca sapma, Whig partisi yol yapımı

(6) «Whig plantasyoncularını, emekçi fakat varlıklı tepe çiftçilerinden ve haylaz «yoksul beyazlar'dan ayıran sosyal bölünme çizgisi, siyasal düşmanlık yaratmaya yetecek kadar katılıkla belirgin bir çizgiydi. Etraflarında zamanın bütün konforu ve bir çok lüksle, gösterişli malikânelerde yaşayan ve sınıflarının cilâlı adabına göre eğitilen plantasyoncular, başkaları için kadınsılık ve züppelik ya da hiç değilse sersemce bir gösterişin sembolleri olan şeyleri sosyal gereksinim sayıyorlardı. ...

«Parti ayrımı çizgisiyle çok yakından çakışan bu sosyal bölünme çizgisinin kaynakları, hiç değilse güneyli Atlantik devletlerinde onsekizinci yüzyılın içlerine kadar izlenebilir. Fakat, bu çizgilerin asıl sıkılaşması, Jacksoncu Demokrasinin zaferiyle zirveye ulaşan gelişmelerde başlamıştı. ... Jackson'un partisi, güneyli plantasyoncuların içinde önemli bir rol oynadıkları güçlü bir muhalefetle karşılaştı. Kara kuşağın insanlarıyla geri ülkenin halkı arasındaki sosyal ayrımlar, bundan sonra, kendilerini açığa vurdu ve her sınıfın içindeki sosyal birlik, kaçınılmaz bir şekilde siyasal

gibi iç işlerin giderlerini hükûmetin ödemesine taraftar oluyor diye, kölesiz beyaz çiftçilerin bu partiye oy verdikleri dağlık bölgelerde görülmüştür. Demokratlar, iç onarımların hükûmete yüklenmesine geleneksel olarak karşıydılar: bayındırlık giderleri, bunlardan faydalanan şehirli tüccar sınıflarından çıkmalıydı.

Kölelik sorununun ortaya konulmasıyla, Whigler plantaşyon bölgelerinde bir miktar kuvvet kaybettiler, ama yine de egemen parti olarak kaldılar. Büyük çoğunluğu orta sınıftan Protestan olan kuzeyli Whiglerin her iki partide de en güçlü kölelik karşıtı grubu meydana getirdikleri gerçeği, Whiglerin ulusal bir parti olarak yaşamasını olanaksız kıldı ve Kuzeyliler Cumhuriyetçi partiyi kurarlarken Güneyli Whigler bocalayıp durdular.

İç Savaş ve Yeniden-Kuruluştan sonra, Demokrat parti, Jacksonculuğun eski merkezlerini —plantasyon ekonomisi olmayan, düşük Zenci nüfuslu yerleri— korudu ve eski Whig taraftarı plantasyon sahipleriyle şehirlerdeki iş adamlarının da desteğini kazandı, daha doğrusu, onların eline geçti. Cumhuriyetçi parti, (bin sekiz yüz) 30'larda ve 40'larda yol istedikleri için Whigleri destekleyen dağlardaki yoksul beyazların oylarını kendisine alakoymakla, eski güneyli Whiglerden bir miktar devamlılık sağladı. İşte bu, grup 1860'da Anayasacı Birlik partisine oy vermiş, 1860-61 referandumlarında Birliği tutmuş, Konfederasyona karşı Birlik ordusunda

---

birliklerini ilerletmek ve perçinlemek sonucuna vardı.

«Bundan ötürü, Güneyin Whig partisi, başlıca dayanağının 'aşağı-beyaz' sınıfın üstündeki köle sahibi olmayan beyazlardan meydana geldiği yolundaki genel kanaatın aksine, başından beri, plantasyon ve köle sahibinin-verimli kara kuşağın aristokratının partisi olmuş ve bütün tarihi boyunca da böyle kalmıştır. Demokrat parti ise, sosyal terazinin öbür kafesinden-partinin tarımcı ruha hitap etmesiyle her zaman erişebildiği geri tepelik ülkenin küçük çiftçilerinden destek görmüştü.» A. C. Cole, **The Whig Party in the South** (Washington: The American Historical Society, 1913), s. 69-72; güneyli Whiglerin «şehirli iş ve meslek sahipleri» tarafından kurulup yönetildiğine, Kongre'deki temsilcilerinin yüzde 74'ünün hukukçu olduğuna ve hemen bütün güneyli bankerlerin Whigleri tuttuğuna işaret eden tarihçi Charles Sellers, genellikle kabul edilen bu görüşe önemli bir katkı getirmiştir. «Güneydeki Whig partisine şehirli ticaret ve bankacılık çıkarları egemendi; ekonomik olarak banka ve ticaret kuruluşlarına dayanan plantasyon sahiplerinin çoğunluğu bu partiyi desteklemişlerdi.» Charles G. Sellers, «Who Were the Southern Whigs?», **American Historical Review**, 59 (1954), s. 335-46.

döğüşmüş ve bütün Yeniden-Kuruluş döneminde, sonraki beyaz üstünlüğü çağında ve Roosevelt ile Truman'ın devrelerinde Cumhuriyetçi partiye sadık kalmıştır.

Güneyli beyazlar arasında uzun bir zaman parçası içinde taraf değiştiren *county* ve bölgelere bakılarak çevresel bir örtü *(panel)* çözümlemesi yapılsaydı; büyük olasılık, 1860-61'de istikrarsız olan iki grubun Yeniden-Kuruluştan bu yana tek partili Güney'de potansiyel bir değişme kaynağı oluşturduklarını gösterirdi. İç Savaş yüzünden eski Whig sınıfları Demokrat olmuşlar, fakat Whig geleneğinin meşru mirasçısı olan Cumhuriyetçi partinin yanlış olarak dışında kalmışlardır. Seçimde Anayasacı Birlik partisine ve referandumda Birliğe en çok sadakat gösteren zengin tabaka ve bölgeler, bugün de Cumhuriyetçilere kayma yöneliminde olan tabaka ve bölgelerin aynıdır. Öte yandan, geleneksel olarak plantasyonsuz Demokrat olan ve 1860-61'de Birliği tutmaya dönen *county*'ler, İç Savaştan sonra, tarımcı üçüncü partileri ya da Demokrat partinin içindeki «halkçı» hizipleri destekleyen ve şimdi de, eski Whig tabakalarının bütün Amerika çapındaki Demokrat partinin önceki liberalliğine dönüşüne tepki göstererek Cumhuriyetçilere yaklaşmasına karşılık, partide kalan aynı *county*'ler olarak belirmektedirler.[7]

(7) Louisiana'nın devletliğinden bu yana yapılmış seçimler üstüne yakınlarda yayınlanan bir inceleme, seçimlerde devamlılık ve dönmelerin araştırılması bakımından henüz el atılmamış bir takım kaynakların varlığını ortaya koymuştur. Bu inceleme, İç Savaş öncesi döneminden bugüne kadar Louisiana politikasında sürüp giden devamlılıkları açıkça göstermektedir. Bak. Perry H. Howard, **Political Tendencies in Louisiana, 1812-1952** (Baton Rouge: Louisiana State University Press, 1957); ve Allan P. Sindler, **Huey Long's Louisiana** (Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1956).

KISIM IV

ÖZEL HÜKÛMETİN SİYASETİ : BİR ÖRNEK - OLAY

BÖLÜM XII

SENDİKALARDA SİYASET SÜRECİ

Çeşitli ülkelerdeki demokrasinin koşulları, bu kitabın ana sorunu olmuştur. Fakat siyaset problemi yalnızca ulusal devletlerle ilgili değildir; çünkü ulusların içindeki bütün gruplar da, grup adına kararlar alacak mekanizmalar bulmak ve iktidarı kendi içinde dağıtmak zorundadır. Bütün kuruluşların (ister spor klüpleri, erkek kardeşlik dernekleri olsunlar, ister *National League, American Legion* veya *Teamsters Union*) örgütün içindeki siyaset sürecini tanımlayan biçimsel tüzükleri vardır. Bu özel hükûmetleri incelemek, bize, ulusal toplumda siyaset hayatının örgütlenebileceği yollar hakkında çok şey öğretebilir; çünkü bunların arasında, yarı anarşik komünlerden tek-partili mutlakçı diktatörlüklere kadar bütün bir gamın notalarına denk düşen bir sürü siyasal biçim çeşidi vardır.

Kuşkusuz, özel hükûmetler, kamu hükûmetinin ayırıcı niteliğini tanımlayan egemenlikten ve yasal zor kullanma denetiminden yoksundurlar; fakat bir çoğu belirli alanlarda devlet adına hareket etme hakkını edinirler ya da üstlerine gerçek tekeller alırlar. Bir çok özel hükûmetin fiilî iktidarları —ruhsat verilmesini ya da bir mesleğe girişi denetleyen dernekler, egemen temsil hakları olan sendikalar, devlet yardımının dağıtılmasını bilfiil düzenleyen emekli asker veya çiftçi kuruluşları— kamu hükûmetiyle özel hükûmet ayrımını yapabilmenin güçlüğüne örnektir.

Bu son kesimde, belli başlı özel hükûmet tiplerinden biri olan sendikaların iç siyasal yaşayışlarını yöneten bazı koşullara bakarak, özel hükûmetin demokratik siyaset araştırıcısı bakımından taşıdığı önemi belirtmek istiyorum. Sendikalar bütün öteki özel hükûmet tiplerinden daha çok incelenmiştir, bu da bir miktar sistemleştirme çabası göstermeye elverecektir.

Gözlemciler, çoğu işçi sendikalarının iç örgütlenişleri ve işleyişleri bakımından, meşru ve örgütlü muhalefetleri ve iktidar değişmeleri olan demokratik kuruluşlardan çok, tek-partili devletlere benzedikleri gerçeğine dikkati çekmişlerdir. Bu kalıp, işçi hareketinde öylesine olağandır ki, Sovyetler Birliği'ni savunan bir sözcü, bunu o ülkedeki tek-partili rejimin bir özürü olarak belirtmişti. Ulusal Dok ve Antrepo İşçileri Sendikasının 1947 toplantısında, Harry Bridges şöyle demiştir:

> «Totaliterlik nedir? Totalitör hükûmetli olan bir ülke tıpkı bizim sendikalarımız gibi işler. Siyasal partiler yoktur. Memleketi yönetecek insanlar, dosyalarına göre seçilirler... Totaliterlik budur... Biz bölünüp, bir Cumhuriyetçi idareciler takımı, bir Demokratlar takımı, bir Komünistler takımı falan kuraydık, anamız ağlardı...[1]

Bununla birlikte, sendikalarda bürokrasi ve oligarşi sorununu ele alan yayınların büyük kısmı, ya sadece bu olayı bir veya birkaç sendika bakımından belgelemekte ya da Michels'in partilerde ve sendikalarda diktatörlük yaratan koşullar üstüne klasik çözümlemesini tekrarlamaktadır.[2] Bu alandaki çalışmaların pek azı, araş-

---

(1) **Proceedings of the Seventh Biennial Convention, I.L.W.U.**, 7-11 Nisan 1947 (San Francisco, 1947), s. 178 (benim ısrarım).

Bridges'in açık sözlülüğüne yakın bir başka cümleyi, John L. Lewis, Amerikan İşçi Federasyonunun (A.F.L.) 1933 toplantısında, kendisine «diktatör» diye saldıran o zamanki Hammallar Sendikasının (Teamsters Union) başkanı Daniel Tobin'e cevap olarak sarfetmişti: «Birleşmiş Maden İşçileri Sendikası (U.M.W.), tüzüğünün hükümleri için özür dilemez. ... Biz Tobin'e Teamsters Union'da kendi tüzüğünü yorumlayarak sendikasını dilediği gibi yürütmek hakkını tanıyoruz - ve anladığımıza göre, yürüyor da. Lâf aramızda, açıkçası biz de öyle yapıyoruz.» Eric Hass, **John L. Lewis Exposed** (New York: Labor News Company, 1937), s. 50.

Philip Taft, sendika siyasal sistemleri üstüne bir incelemesinde, «sendika seçimlerinde bir muhalefet ekibi olması, kuraldan çok istisnadır» demiştir. «Opposition to Union Officials in Elections,» **Quarterly Journal of Economics**, 58 (1944), s. 247.

(2) Robert Michels, **Political Parties** (Glencoe: The Free Press, 1949). Michels'i Amerikan işçi hareketinin terimleriyle özetleyip örneklendiren iki kitap şunlardır: Sylvia Kopald, **Rebellion in Labor Unions** (New York: Boni and Liveright, 1924) ve James Burnham, **The Machiavellians** (New York: John Day, 1943). Şu yazıda sendika hükûmeti problemi üstüne çok güzel bir genel tartışma vardır: A. J. Muste, «Factional Fights in Trade Unions,» J. B. S. Hardman (derleyen), **American Labor Dynamics** (New York: Harcourt, Brace und Co., 1928), s. 332-48.

tırmalarla denenmeye elverişli bir önermeler dizisi ortaya koymaya yönelmiştir. Bu bölüm sendika davranışının iç siyasal örgütlenme yönünün çözümlenmesinde incelenmesi gereken, hiç değilse bazı etkenleri belirleme yönünde bir girişimdir. Her kesimde, sendikaların sosyal yapısının çeşitli yanlarıyla demokrasi veya diktatörlüğe elverişli koşulları arasındaki işlevsel bağıntı üstüne bir takım varsayımlar önerilecektir. Fakat sendikacı hareketin her araştırıcısı, bu listenin bütün ilgili konuları tüketemediğini hemen anlayabilir.

Şendikalardaki oligarşi olasılığıyla ilgili varsayımlar şu kaynakların çözümlenmesinden çıkarılabilir : (1) Büyük çaplı kuruluşların yapısında saklı etkenler (2) Sendika üyelerinin nitelikleri ve (3) Sendikaların örgütsel istikrarı sağlamak için, başka yapı ve gruplara yapacakları zorunlu uymalar.

Bürokrasi Gereği

Sendikalar, başka bütün geniş-çaplı kuruluşlar gibi, bürokratik yapılar geliştirmek, yani, akla uygun (ne yapacağı önceden kestirilebilen) bir idare sistemi ortaya koymak zorundadır. Bürokrasi gereği, hem iç hem de dış kaynaklardan ileri gelmektedir. Sendikaların üye veya yerel şubeleriyle ilişkileri bakımından, tanımlanmış sorun ve yetki kalıpları olan idarî sistemler kurmaları koşuldur. Memur ve idarecilerinin de, sık karşılaşılan durumlarda nasıl hareket edileceğini gösteren belirli kuralların içinde kalmaları gerekir. Yerel veya ulusal bir sendikanın çapı büyüdükçe, bürokratik bir hiyerarşi kurulması gereği de çoğalır. Örneğin geniş bir yerel sendika, toplu pazarlık yapmak, işçilerin dertleriyle ilgilenmek ve bütün üyelerinin esas kayıtlarını tutmak gibi olağan sendika görevlerinin yanısıra, işçilerin tazminatları, çırak okulları, ödenek planları, sağlık hizmetleri, sigorta ve işçilerin işlere yerleştirilmesi gibi konularla da uğraşabilir.

Ulusal sendikalar düzeyinde, bu problemler çoğunlukla etkinliklerin genişleyen çap ve karmaşıklığıyla birlikte büyür ve sendika idarecileri tarafından belirlenip onların denetimi altında çalışacak uzmanlaşmış bir kadronun yaratılmasını gerektirir. Böylelikle, sendika işlerini yürütmek bilgisi ve becerisi, gitgide sadece idarî elitin üyeleriyle sınırlanır. Doğrudan doğruya idare kavramının içinde saklı bulunan bürokrasi gereğinden başka (bu, geniş ölçüde,

kuruluşun büyüklüğüyle ilgili bir sabit etkendir), sendikalardaki bürokratik merkeziyetçiliği, uğraşmak zorunda oldukları dış gruplardaki merkeziyetçiliğin derecesi de etkiler. Bir araştırma varsayımı olarak, bir endüstri ne kadar merkezileşmişse, sendikasının da o kadar bürokratik olmasının gerekeceğini öneriyorum. Bir kaç dev şirketle pazarlık yapan çelik işçilerininki gibi bir sendika, bu korporasyonlarınkine paralel bir yetki yapısı kurmak zorundadır. Yakınmaların ele alınma yolları ve ücret oranları, endüstrinin her kesiminde aynı olmalıdır. Sendika, bir fabrikadaki yerel bir liderin, memleketin başka yerlerinde çıkan sorunların çözümlenmesinde yerel olarak kullanılabilecek bir anlaşma yapmasına izin veremez.[3]

İşletme bürokrasileri de, çoğucası, sendikanın durumunu tanımalarının karşılığı olarak, «sorumlu sendika önderliği» olmasını isterler. Yakınmalar olunca «hızlı» ya da yaban kedisi grevlerine başvurulması, yetki alanı ya da hizipçilik kavgaları, üyelerin sendika idarecilerinin kabul ettiklerinin üstünde militan talepleri ve sendika yöneticilerinin denetimi dışında yapılan başka her çeşit etkinlik, üretim ve kâr sağlama düzenini alt üst eder; işletme de bunların ortadan kaldırılmasını ister. Bu ısrarlı sendika «sorumluluğu» çağırışı, bazan sendikaların üyelerini zorlaması yolunda bir talep olduğu için, çoğunlukla demokratik olmayan bir sendikacılığa yol açar.

Demokratik sendikacılıkla «sorumlu» sendikacılık arasında, bir çok tutucunun ve iş adamının, hiç değilse kamu karşısında kabul etmedikleri, temel bir çatışma vardır. Çoğu sendikalarda görülen diktatörlük mekanizmaları, işletmelerin sendika güvenliği için yaptıkları ödünler karşılığı sendikaların sorumluluğu yolundaki ısrarlarına bir uymadır.

Hiç değilse, bir tane büyük endüstri sendikası bu sorunu açıkça ortaya koymuştur. Clinton Golden ve Harold Ruttenberg, Birleşmiş Çelik İşçileri Sendikasının yöneticileriyken yazdıkları *The Dynamics of Industrial Democracy* adlı kitapta, bu sendikanın, yerel etkinliklerdeki çeşitlilikleri ödemek amacıyla, bilinçli olarak, kısmen eğitimsel ve ideolojik, kısmen de resmî denetleme yolları

(3) Bak. Joseph Shister, «The Locus of Union Control in Collective Bargaining,» **Quarterly Journal of Economics**, 60 (1946), s. 513-45.

şeklinde bir takım mekanizmalar geliştirdiğini belirtmişlerdir. Bu eserde ulusal düzeyde yapılan anlaşmaları ihlâl edecek yerel politikalar yürütemiyeceğini kabul etmediği için sendikadan atılan, militan ve sadık bir yerel sendika idarecisi olayı anlatmaktadır. Ulusal bir bürokrasinin altında çalışan yerel liderin durumunu bu kovulmuş sendikacı güzel ifade etmiştir. «İyi sendikacı demek, kışkırtmak demektir - sendikacıdan ben her zaman bunu anladım ve ben kışkırtıcılıktan ötürü atıldım... Şirket 1933'ten beri bana bunu yapmak istiyordu. Onun etinde bir diken gibiydim. Şimdi sendika da, şirketten yana olunca ben sokağı boyladım.»[4]

Bürokratik endüstriye ayak uydurma gereğinden ötürü yapılan ayarlamalar, sendika örgütüne istikrar sağladıktan başka, sendika önderlerinin çıkarlarına da hizmet eder - çünkü böylelikle, idarecilerin sürekli iktidar sürecinin karşısına çıkacak engeller azalır. Merkezî idarenin yerel birimler üstündeki gücünü çoğaltmakla, idareciler örgütlü muhalefetin kaynaklarını kısarlar. Birleşmiş Otomobil İşçileri Sendikası, ulusal yürütme kuruluna, ulusal düzeydeki politikayı ihlâl eden yerel sendikacıların işine son vermek yetkisini tanımıştır. Sendika tüzüğünde bu değişiklik yapılırken, sözleşme müzakereleri için zorunlu olduğu öne sürülmüştü; ama bu yetki aynı zamanda, ulusal idarecilerin olası rakiplerini ortadan kaldırmalarına da elvermektedir. Sendika liderleri, —sendika içi disiplin ve sorumluluk istedikleri zamanki— uzlaştırıcı taleplerinde de, —işletmeyle çatışırken sendika dayanışması istedikleri zamanki— militan taleplerinde de, kendi ellerini kuvvetlendirir ve örgütsel gerek ve amaçları karşılarken, iç iktidarı tekelleştirmelerini haklı göstermiş olurlar.

Küçük olan ve merkezileşmiş geniş endüstrilerle uğraşmayan sendikalar, yerel birimlerine bir hayli özerklik verebilirler. Ulusal

(4) Bak. Clinton S. Golen ve Harold J. Ruttenberg, **The Dynamics of Industrial Democracy** (New York: Harper and Bros., 1942), s. 60-61. Yakın zamanlarda büyük endüstrilerin birinde, işletme idarecileri, sendika başlarına, sendikanın desteklediği tekel ve büyük kâr aleyhtarlığı propagandasından yakınmışlardır. Bu endüstri yöneticileri, iş idaresini iyi niyet ve meşru etkinlikten yoksun olmakla suçlayan devamlı sendika eleştirisinin, işçileri yabankedisi grevleri kışkırtıcılarına yatkın kılan tavırlarlar yarattığını ve onları işletmenin üretim hedefleri için işbirliğine yanaşmamaya teşvik ettiğini söylemişlerdir. Kendileri sosyalist ülkülere sempati duyan sendika idarecileri ise, uzun vadeli bir sözleşme ile büyük çaplı kaptalizme karşı düşmanca tavırlar takınılmasını kışkırtmanın bağdaşamayacağını kabul etmek zorunda kalmışlardır.

Basımevi Dizicileri Sendikası (I.T.U. = *International Typographical Union),* dallarını görüşmelerde hayli serbest bırakmaktadır. Ancak bu sendikada büyük ulusal şirketleri ve ülkenin ayrı bölgeleri arasında pek rekabeti olmayan bir endüstride iş görmektedir. Fakat bu sendika bile, dallarının grev yapmak ya da işletmeye sendika güvenliğini ilgilendiren konularda veya çeşitli mekanik işlemlerde yetki alanları hakkında ödünler vermek özgürlüğünü sınırlamaktadır. I.T.U., başka bir çok sendika gibi, memleketin çeşitli bölümlerinde, uzayan bir grevler dizisi olursa, sendikanın grev fonlarının iflas etmesi sorunuyla karşı karşıyadır.

Yüksek derecede rekabete yer veren endüstrilerde, görece farklı bir durum, bürokratlaşmanın çoğalmasına neden olur. Burada bürokratlaşma baskısı, sendikadan gelebilir: endüstri daha az yarışmalı, dolayısıyla daha çok önceden kestirilebilir nitelikte olmadıkça büyük sendikalar çoğu kere kendi durumlarını istikrara kavuşturmazlar. Giyim eşyası sendikaları gibi sendikalar, iş verenlere bir-örnek toplu pazarlık sistemleri zorlayabilmek için yüksek derecede merkezileşmiş yapılar geliştirmişlerdir. Bazı durumlarda sendikalar, iş verenleri endüstri derneklerine katılmak ve işletme kuralları düzenlemek zorunda bırakarak, onlara bürokratik yapılar kurdurabilmişlerdir. Bu gibi endüstrilerde de, sendikalar yerel birimlerinin standart politikayı bozmalarını önlemeye, yüksek ölçüde bürokratlaşmış endüstrilerde çalışan sendikalar kadar mecburdur.

Hükûmet temsilcilerinin toplu pazarlıklara katılması da, sendika bürokrasisini artırabilir. Kararların alınması yerel düzeyden ulusal hükûmet düzeyine yükselince, yerel sendikalar kendi yetkilerini ulusal birliklerine devrederler. Bu oluş, toplumsal örgütlenme kalıpları arasındaki karşılıklı fonksiyonel bağıntılara bir örnektir. Bir kurumda —bu durumda, hükûmette— çoğalan bürokrasiye gösterilen tepki onunla karşılıklı bağıntıları olan sendikalar gibi öteki kurumların da bürokratlaşması gereğini arttırır.

Kararların alınması yerel düzeylerden uzaklaştıkça, üyelerin katılmasında ve yerel işlerle ilgilenmekte bir düşme olur. Bunun gibi, politika üzerindeki anlaşmazlıklar da, gitgide daha çok ulusal politika çatışmaları haline gelir - bunlardan da ancak bürokrasinin üyeleri anlamaktadır. Böylelikle, çatışmaların, yerel örgütlerin-

deki üyelerin arasında çıkan siyasal mücadeleler şeklinde olanları azalır ve ulusal merkezdeki idarî kavgalar haline gelenleri artar. Bu değişikliğin anlamını, bir çelik işçisi, yerel sendikayla ilgilenmeyişini bir arkadaşıma açıklarken söylediği şu sözlerle grafik bir şekilde ifade etmiştir. «Artık sendikamız yok, sözleşmemiz var. Ekonomistlerle istatistikçiler sözleşmeleri görüşüyorlar - bizim yapabildiğimiz, evet ya da hayır demekten ibaret.»

Sendikanın içindeki artan bürokratlaşma, önderliğin durumunu kuvvetlendirdiği kadar, elbette, işçilerin haklarının korunmasına da yardım etmektedir. Sendikalar üyelerini, işletmenin işe alma ve yükseltmede keyfî ve kaprisli davranışından korumaya çalıştıkları ölçüde, kıdem ve «eşit işe eşit ücret» gibi haklı ve kişisel olmayan normlar üstünde ısrar ederler. Sistemleştirilen, standartlaştırılan ve uygulanan bu ölçüler, işçi güvenlik ve erkinliğinin siperleridir.

Bunca çeşitli kuruluş, önder ve üye gereklerini etkili bir şekilde karşılayan bir örgütlenme kalıbı olarak bürokrasinin, sendika hareketinde derin kökleri vardır. Gerçi, bir genel önerme olarak şu söylenebilir ki, bir kuruluşun bürokratlaşması ne kadar yüksek olursa, üyelerinin politikayı etkileyebilme olanakları da o kadar düşük olur.

Sendikaların İçinde Haberleşme

Yalnızca görevli bürokratik hiyerarşiye ait olan önemli bir yönetsel kudret kaynağı, kuruluşun içindeki biçimsel haberleşme araçlarını denetleme yetkisidir. Sendika önderleri merkezî ve yerel idarecilerin bütün memleketi gezerek yerel üye ve liderlerle görüşüp konuşmasını sağlayan gider hesabını denetliyorlarsa, teker teker üyelerin söz özgürlüğü olması yönetsel güçlere karşı etkili bir kontrol aracı olmak bakımından pek büyük bir anlam taşımaz. Haberleşme kanallarının tekelleştirilmesi, tavır ve davranışların propaganda yoluyla şekillendirilmesinin esas koşullarından biridir.[5] Totaliter devletlerin yapısının bir bölümü olan bu koşul, çoğu işçi sendikalarının tek-partili yapılarını da niteler.

(5) Bak. R. K. Merton ve P. F. Lazarsfeld, «Mass Communications, Popular Taste and Organized Social Action,» Lyman Bryson (derleyen), The Communication of Ideas (New York: Harper and Bros., 1948), s. 95-118.

Bu belirli denetleme şeklinin, sendikanın iktidar yapısı bakımından bir takım sonuçları vardır. Böyle koşullar altındaki üyelerin, sendika hakkında öğrenebilecekleri tek görüş, idareninkidir. Resmî politika övülür, muhalif öneri ya da programlar anılsa bile gözden düşürülür ve genel üyelere sendika işleriyle ilgili olarak ulaşan tek bilgi, üyelerin duymasını önderlerin uygun bulduğu bilgidir. Sonra, bu denetleme, muhalefetin kristalleşmesini ve örgütlenmesini de engeller. Üyeler kitlesi, idarenin politikalarının doğruluk ve etkililiğine iyice inanmasalar ve yaygın bir hoşnutsuzluk olsa dahi, aktif bir muhalefetin örgütlenmesi, «bir araya gelme»yi, haberleşme olmasını gerektirir. Geniş ilişki ve yaygın bilgi olmadan «toplu bilisiz»liğin azaltılması olanaklı değildir.

Şurası gerçektir ki, hiç bir idare grubu, kuruluşunun içindeki haberleşmenin akışım toptan denetleyemez. Çeşitli kuruluşlar, idare «parti»sinin bir tekel durumuna yaklaştığı ölçüde birbirlerinden ayrılırlar. Demokratik kuruluşları demokratik olmayanlardan ayıran etkenleri çözümleme yolunda girişilecek her girişimin, bu gibi değişmelerin belirleyici öğelerini ele alması gerekir. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir:

Üyelere kuruluşun dışındaki kaynaklardan gelen bilgiler, idarenin denetimini zayıflatabilir. Örneğin, siyasal partiler, hiç değilse A.B.D.'nde üyelerinin okuduğu gazeteleri denetlemezler. Bu gibi gazeteler, parti önderlerinin hareketlerini denetleyerek bir muhalefet hizibi temelinin yaratılmasına yardım edebilir. Avrupa'nın işçi ve Sosyalist partilerinde ise, parti kendisini tutan gazetelerin genellikle ya sahibi ya da denetleyicisi durumundadır ve bu hal, parti önderlerinin egemenliklerini devam ettirmelerini kolaylaştırır.

Sendikaların iç yapısı veya siyaset süreçleri, basında çoğuncası açığa vurulmaz. Gerçi, dış haberleşme araçlarının sendika üyelerine erişmeğe çalıştığı bir takım örnekler görülmüştür. New York'ta *Yiddiş* dilindeki (bir çeşit Orta Avrupa İbranicesi) basın, özellikle *Forward* adlı Sosyalist gazete, uzun bir süre giyim eşyası sendikalarının hayatında önemli bir rol oynamıştır. Giyim eşyası endüstrisinde çalışan göçmen Yahudi işçileri tarafından geniş ölçüde okunan *Forward*, sendika politikalarını eleştirmiş ve çoğunlukla sendikanın içindeki grupların organı olarak hareket etmişti. Tahmin edilebileceği gibi, sendika liderleri bu bağımsızlıktan hoşlanmamışlardı. Bugün bir çok sendikada, Katolik kilisesinin basını

Katolik işçilere sendika-içi sorunlar hakkında propaganda yapmakta ve hizipleşmelerde önemli bir rol oynamaktadır. Radikal siyasal gruplar da, sendika üyelerine kendi sendikaları hakkında bilgi vermek ve propaganda yapmak bakımından, buna benzeyen bir iş görmektedirler.

Belli meslek grupları, kendi iş haberlerini veren fakat sendika denetiminden bağımsız olan gazete veya dergileri desteklemişlerdir. Bu durum sendikalarında, anlamlı bir şekilde, çoğu sendikalardan daha fazla demokrasi bulunan eğlence ve basın alanlarında böyledir.

Küçük yerel sendikalarda, kişisel ilişki ya da yüzyüze konuşma yoluyla haberleşme üyelere ulaşma bakımından etkili olabilir ve kuruluşun mekanizmasını denetlemek, önemli bir haberleşme aracı değildir. Fakat daha büyük tek-partili kuruluşlarda, haberleşmenin etkili bir şekilde tekelleştirilmesi, kuruluş ötesi kaynaklardan gelen haberleşme araçlarının kuruluşun öylesine yönelme derecesiyle ters orantılı olarak değişir. Bu gibi bağımsız organlar, bir meslek grubuyla bir ırk topluluğuna ya da din grubuna, sendikaların iç politikalarıyla ilgilenen siyasal gruplara ve bazı özel durumlarda, meslek çıkarlarına dayanabilir.

Siyasal Beceri Tekeli

Çoğu sendikalarda, görevli iktidarı sürekli kılan başlıca etkenlerden biri, idarenin siyasal beceriler edinme şansı bakımından hemen tam tekeli olmasıdır. Bir kol işçisine açık olan, bu gibi becerileri öğrenebileceği ender yerlerden biri sendika önderliğidir. VI'ncı bölümün *Bilgi Edinebilme* kesiminin sonlarında gösterildiği üzere, bir bütün olarak milletin siyaset hayatında, önderler özünde —örgütlenme ve haberleşme gibi— siyasal beceriler gerektiren mesleklerden çıkarlar. Kuşkusuz, üyelerine bu gibi becerileri en iyi veren meslek hukukçuluktur. Bir çok işletme idarecilikleri de hukukçuluktan hemen sonra gelir, çünkü başarılı yönetici, konuşmalar yapmak, anlaşma sağlamak, çatışmaları uzlaştırmak gibi yeteneklere sahip olmak zorundadır. Halkla ilişkiler işlerinde çalışanların da bu becerileri öğrenmeleri lâzımdır; sendikalar, çiftçi grupları, meslek dernekleri gibi kitle kuruluşlarının önderleri için de durum böyledir. Geniş ölçüde, toplumun içinde çok sayıda ve çeşitli «siyasal» önderlik rollerinin varolması, hemen her grubun

kendi görüşlerini ifade edip desteğini örgütlendirecek siyasetçe yetişmiş kimseler bulabileceği anlamına gelir.

Ortalama işçinin, siyasal beceriler edinmeye ne pek olanağı ne de pek gereksinimi vardır. Geniş bir grubun önünde konuşması, düşündüklerini yazıya dökmesi yahut bir grubun etkinliklerini örgütlendirmesi, ya hiç gerekmez ya da nadiren gerekir. Onun için, sendikadaki siyasal beceriler tekelinin idarecilerde bulunmasının, işçi kuruluşlarında karşıtlık duygularının etkili bir şekilde örgütlendirilmesini önleyen ve görevli idarecilere, hoşnutsuzluğu bastırmak ya da başka tarafa çelmek için üstün haberleşme becerilerini kullanma olanağını veren en önemli etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Tek-partili sendika örgütleri, idareci olmak isteyen sendika üyelerine, şekli eğitim programları yoluyla veya parasız gönüllü mevkilere getirerek örgütçülük becerilerini öğrenme fırsatı verebilir. Ancak, bu gibi, hevesli üyeler çok kere iktisat, siyaset ve sendika örgütü hakkında idarenin görüşlerinin süzgecinden geçirilerek elenir. Sendika yapısı içindeki akışkanlık, yükselmek isteyen üyenin, kuruluşta egemen olan —yani, önderler tarafından tutulan— normları ve yönelişleri kabul etmesini gerektirir. Geleceğin önderleri olacak etkin üyelerin, zaten idarenin —geniş ya da dar— görüşüne yatkın olmaları ve o zamana kadar yaşadıklarından daha ilgi çekici ve daha çok ödüllendirilici bir hayat tarzının kaynağı saydıkları bu görüşlere sadakatla bağlanmaları olasıdır. Bu bakımdan, sendika kuruluşları yaptıkları işle sınırlanmış ilitiraslı işçilere toplumda başka pek az kurumun verdiği ilerleme fırsatları sağlar.

Eğitim veya doktrine göre yetiştirilmenin yanısıra, bir de şu vardır: önder olmak isteyen sendika üyesi, bir yere gidebilecekse, bir tek idareye gidebilecektir. Bir muhalefet grubu varolmadıkça, siyasal etkinliği, kendisinden önceki görevlilerin koyduğu sınırlar içinde kalmak zorundadır. Çoğu kere, becerili yardımcılar bulmakta sıkıntı çeken ve bunları yetiştirecek olanakları olmayan sendika idarecileri, genel olarak, yetenekli aktif sendika üyelerini idarî yapıya almaya hatta fazlasıyla isteklidirler.

Gerçi, sendika idarecilerinin siyasal becerileri yoluyla sivrilmeleri, sendika üyelerinin bu becerileri geliştirebilecekleri örgüt

dışı kaynakları olması halinde, azalabilir ya da büsbütün ortadan kalkabilir. Örneğin, aktörler etkili konuşmayı öğrenmek zorundadır ve Aktörler Sendikasının üye toplantılarını gözlemleyenler, üyelerin yüksek bir oranının tartışmaya katıldığını ve iç hizipler, siyasetinin uzun bir tarihi olduğunu söylemişlerdir.

Fakat sendikalı işçilerin çoğu, bu yetenekleri işlerinden edinemezler; yapılan araştırmalar da, bu gibi kimselerin genellikle sendikaların dışında biçimsel kuruluşlara üye olmadıklarını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, işçilerin siyasal beceri edinmelerine yardım eden hiç değilse iki kuruluş vardır: kiliseler ve radikal siyasal partiler. A.B.D.'nde ve B. Britanya'da bir çok işçiler, üyelerinin çoğu işçi sınıfından gelen ve papazlarının kendilerinin de işçi oldukları kiliselere devam ederler. Daha önce kaydedildiği üzere, Britanya sendikalarının ve işçi siyasal gruplarının ilk önderlerinden pek çoğu, eskiden Methodist ya da başka Konformist-olmayan kiliselerde idarecilik veya Pazar-Günü öğretmenliği yapmış olan kimselerdi.[6] A.B.D.'nde Güney'den pek çok üyesi olan Birleşmiş Otomobil İşçileri Sendikasının ilk önderlerinden bir çoğu daha önce Güneyli tarikatlarda etkin olarak çalışmışlardı. Bugün de, Katolik Kilisesi, Katolik Sendikacılar Birliği ve Katolik İşçi Okullarının aracılığıyla, Katolik işçilere hitabet, parlamenter yöntemler, örgütlenme ve idare bilgileri vermeğe uğraşmaktadır. Katoliklerin bir grup olarak, yerleşmiş önderlere karşı çıkmak istedikleri durumlarda, muhalefet gruplarının etkin nüvesini çoğu kere bu kilise topluluklarında yetiştirilmiş Katolikler meydana getirmektedir.

Öte yandan, Amerikan işçi liderlerinin bir çoğu da, Komünistler ve Sosyalistler gibi sol kanat siyasal partilerden gelmiştir. Bu gibi partilere katılan işçiler, örgütlenme ve haberleşme konularında biçimsel veya biçimsel olmayan yollardan yetiştirilir ve sendika niteliklerini kazanırlar. Siyasetçe tutucu olmasına karşın,

(6) «Bu [Methodist] Derneklerin kendini-ifade, idarecilik ve kamu işlerini denetleme bakımından, bir sürü erkek ve kadın işçiye sağladığı eğitim, endüstride bir-araya gelmeye ve gelecekteki sendikacılığa bir hazırlık olarak çok faydalı olmuştu. Ayrılan Kilise ve Methodist Derneği, sonraki kendi kendilerini yöneten işçi kuruluşlarının öncü şekilleriydi; bu örgütlenmeler, halktan insanların ulusal ve sivil hükûmette mevki ve iktidar sahibi olma duygularını geliştirmiştir.» A. D. Belden, **George Whitefield the Awakener** (London: S. Low, Marston and Co., Ltd., 1930), s. 247 v.d.

John L. Lewis, otuzların sonlarında, C.I.O. *(Congress of Industrial Organizations)* örgütçüsü olarak bir çok Sosyalist ve Komünist tutmak zorunda kalmıştı - çünkü bu partiler, işçi hareketinden yana olan, örgütlendirme yetenek ve becerisine sahip insanların tek kaynağıydı. Komünistlerin, işçi hareketindeki Komünist olmayan kimselerden destek bulabilmesini olanaklı kılan koşullardan biri de, çoğu sendikalı Komünistlerin, küçük bir azınlık olmalarına rağmen, sendika idaresine dahil olmayanların arasında etkili bir muhalefetin nasıl örgütlenebileceğini bilen tek kimseler oldukları gerçeğidir.

Sendika Önderlerinin Sosyal Statüleri

İşçi sendikası idarecilerinin, hayat tarzları, görüş ve düşünüşleri itibariyle sıra işçilerinden adamakıllı ayrıldıklarına sık sık işaret edilmiştir. Bu ayrılık, en çok sendika idarî hiyerarşisinin üst kademelerinde göze çarpar - bu düzeyde, sendika idarecileriyle işçi üyelerin gelir farkları bir hayli büyüktür ve çoğu ulusal sendika idarecilerinin aşağı yukarı sürekli olan görev süreleri, zaten yüksek olan gelirlerini, bir çok işçinin normal olarak umabileceğinden daha güvenli ve daha düzenli hale getirir. Bu daha yüksek ve daha güvenli gelir, sendika idarecisi olmanın gerektirdiği —masa işi, seyahat, işletme ve hükûmet çevreleri ve öteki sendika yöneticileriyle ilişki gibi— farklı bir deneyler dizisiyle birlikte, iş yerinde çalışan insanlarınkinden belirgin bir şekilde ayrılan bir yaşama stilinin temelini ve özünü meydana getirir. Yerel düzeyde, idarecinin geliriyle işçinin aldığı para arasında, genellikle büyük bir fark yoktur; fakat yine de, yerel idareci, gelirinin güvenliği, sendika yapısı içinde yükselebilme olanakları ve (önemce hiç de sonda gelmeyen bir etken olan) sendika işinin, işyerlerindekinden daha hoş, daha çeşitli ve daha ödüllendirici bir çalışma tarzı olması bakımından üstün durumdadır.

Sendika yöneticilerinin, iş sırasında ve dışında, özel ilgileri ve etkinlik çeşitleri, bir yandan idarecilerle sıradan üyelerin arasındaki ayrılığı keskinleştiren, öte yandan da önderler grubunun içinde önemli bir yaklaştırıcı öğe olan, duygu bağları ve ortak yöneliş ve görüşler yaratır. Kendi aralarında, işçilerle kendileri arasında bulunandan çok daha fazla ortak yanları olan bir sendika idaresinin üyeleri, kendi ortak çıkarları üstüne bir bilinçliliğe ulaşır ve kuru-

luş mekanizmasını, bireysel görev süreleriyle gruplarının iktidarını korumak için kullanılırlar.

Sendika yapısına, bütün sosyal tabakalaşma sisteminin bir bölümü olarak bakılınca, işçi sendikaları idarecilerinin oligarşiye ve demokratik olmayan davranışlara doğru yönelimlerini etkileyen öteki etmenler de iyice görülür. Statünün —bireylere başkalarının atfettiği şeref ve saygınlığın— bir birey, grup ya da tabakayı, başkalarına oranla aynı bir ilişki çerçevesi içine yerleştirmenin dışında bir anlamı yoktur. Psikiyatrlar ve sosyal psikologlar şunu göstermişlerdir ki, kendisinin belli bir statüde olduğunu tanımalarını istediği başkalarının bir kimseye verdikleri yer, onun için pek büyük bir önem taşır. Amerikan toplumunda bireylerin statüsü en çok meslekleriyle bağıntılıdır, fakat bazı durumlarda, akrabalık, iktidar, ikamet süresi ve başka etkenlerden de etkilenir. Bir sendikanın işçi üyelerinin statüleriyle idarecilerinin statülerini karşılaştırmak, bu göreceli durumların, iki grubun sendika işlerine katılmalarının içerik ve derecelerine nasıl etki ettiğini ortaya koyabilir.

Genel olarak, yerel ve ulusal sendikaların idarecilerine, belirli endüstri veya iş dallarıyla uğraşmaları bakımından değil, «sendika idareciliği» mesleğinde oynadıkları berikinden çok farklı rollerine göre statü verilmektedir. Bu statünün, genel kamu oyunca da kendi işçilerinin gözünde de, hemen bütün işçi sınıfı mesleklerinin statüsünden çok daha yüksek olduğu kuşku götürmez. Çeşitli meslekler in (nüfusun ulusal bir örneklemi tarafından sıralanan) göreli iş saygınlıkları üstüne bir inceleme, bir «ulusal sendika idarecisi»nin «mal sahipleri, işletme yöneticileri ve devlet memurları» ile aşağı yukarı aynı çizgide olduğunu göstermiştir.[7] Birleşmiş Oto İşçileri hakkında bir değerlendirmenin yazarları olan Irving Howe ve B. J. Widick'in şu sözleri, işçilerin kendilerinin, sendika idarecilerini iş arkadaşlarından daha yüksek statüde gördüklerine delildir.

> Sendika idarecisinin statüsü pek yüksek olabilir; .. genellikle, varsayılan üstün bilgisi ve daha seçik oluşundan ötürü, işçiler ona büyük saygınlık gösterirler; onlardan daha çok ve daha kararlı bir geliri vardır; fabrika disiplinine uymak zorunda de-

(7) Cecil C. North ve Paul K. Hatt, «Jobs and Occupations: A Popular Evaluation,» Logan Wilson ve William A. Kolb (derleyenler), **Sociological Analysis** (New York: Harcourt, Brace and Co., 1949), s. 464-73.

gildir, daha esnek iş saatleri olabilir; ve çoğu Amerikalıların pek büyük bir ayrıcalık ve sosyal otorite işareti saydıkları bir özelliğe sahiptir; iş elbisesi ile gezmez, büro memuru gibi giyinir.[8]

Bu saygınlığın kaynak aldığı alanların her biri —bilgi, beceri, gelir, iş denetimi, kol yerine kafa çalışması— idareciyi hayat stili, görüşleri v.b. bakımlarından sıradan ayırır. Bu etkenler bir araya getirilince, önderin ancak sendika hiyerarşisindeki yerinin *olanaklı* kıldığı sendika görevlerinin ve önemli etkenlerin onun tekelinde oluşuna *hak verdirmeğe* yönelen bir statü farkı oluşturur. Böyle bir önder, sadece mevkiine dayanarak iktidarını kullanıp kararlarını almaz, fakat üyelerin ona atfettikleri yüksek statü de, eşit derecede önemli olarak, iktidar ve statünün iyi bilinen bir kendini pekiştirme kalıbından geçmekle otoritesinin meşrulaşmasına hizmet eder; sendika idareciliğinin bir iktidarı vardır, becerileri geliştirir, bir orta sınıf yaşayışı yaratır ve aslında bir orta sınıf işidir.

Sendika hareketinin demokratik değerleriyle bu statü yerleştirmesi sistemi arasında temel bir çatışma görülmektedir. Anlamlı bir kaç istisna dışında, bütün sendika idarecileri hiyerarşi içinde kendi çabalarıyla yükselmişlerdir. Sendika idareciliği, statünün bir takım niteliklere atfen değil de, hemen tamamıyla başarılı çabalar sonucunda elde edildiği ender yukarı statülü mesleklerden biridir. Çoğu yukarı statülü mevkilerde, belli bir yere bir kere erişilince zorunlu olarak bir miktar görev süresi güvenliği bulur. Demokrasi ise, yönetim mevkilerinde olanlar için devamlı güvensizlik anlamına gelir - yönetim sistemi gerçekten ne kadar çok demokratik olursa, güvensizlik de o kadar artar. İktidardakilerin değişmesi, sistemin bütün üyelerinin idare makamlarına geçmek bakımından eşit şansı olmasını öngören demokratik değerin bir gereğidir. Bundan ötürü, demokratik bir sistem içindeki bütün yüksek statülü iktidar mevkilerinde olanlar, demokratik değerler kabul edilmişse, yerlerini kaybetmeyi göze almalıdırlar.

Böyle mevkilerdeki insanların bu güvensizliği temkinle kabul edeceklerini ummak, bireylerin psikolojik gerekleri hakkında bilinen şeylerle uzlaşmaz. Yüksek statü bir kere sağlanınca, çoğuncası onu elde tutmaya ve korumaya zorlayan bir gereksinme duyulur.

(8) Irving Howe ve B. J. Widick, **The U.A.W. and Walter Reuther** (New York: Random House, 1949), s. 257.

Bu özellikle, statü ile statü kaybedilince düşülecek yer arasındaki farkın çok büyük olduğu hallerde doğrudur. Bir başka deyişle, bir sendika önderinin idarecilik mevkiiyle sıradan bir üye olarak yeri arasındaki sosyal uzaklık büyükse, ilk durumu elinde tutmak gereğini duyması orantılı olarak büyüyecektir.

Her demokratik toplumda kamusal görevlerde bulunanların bu güvensizlikle karşılaştıkları doğrudur, ama önemli farklar vardır. Genel toplumun siyasetçileri, daha çok Weber'in büyük bir sezişle «bırakılabilir» meslekler dediği hukukçuluk ve gazetecilik gibi işlerden gelirler.[9] Bu meslekler şu anlamda bırakılabilir ki, uygulayıcıları dışarıda kaldıkları sürece herhangi bir beceri kaybı olmaksızın, onlardan uzun bir devre için ayrılıp siyasete girebilir (hatta hukukçu, tersine, faydalanabilir bile) ve sonra büyük bir malî kayıba veya uyumsuzluğa uğramadan işlerine dönebilirler. Gerçekten, eski kamu görevlileri hukukçu olsunlar olmasınlar, iktidardayken edindikleri beceri ve gayri resmî ilişkilerden yararlanabilirler. Yenilen bir siyasetçi makamından ayrılınca, çoğuncası, iş başındayken sahip olduğu para ve statü durumundan daha iyi bir halde olur. Ve demokratik süreç bakımından önemlisi, iktidarın dışında da siyasal önder rolünü oynamaya devam edebilir ve partisine muhalefetteyken de faydalı olabilir.

Sendika lideri ise, yüksek sendika idareciliğinde çalıştıktan sonra yenilen görece ender kimselerden biri olursa, hem yüksek statülü yerini koruyacak *hem de sendikanın siyasal sistemine katılmasına* olanak verecek bir mevki bulamaz. Bu durum, şu ya da bu nedenle iktidardan düşen bu kadar çok sendika önderinin neden eski iş yerlerine dönmeyip mesleklerini büsbütün bıraktıklarını veya bir başka sendika hiyerarşisinde belirli bir işe geçtiklerini açıklayabilir. Yenilmiş makam sahiplerinin oluşturabilecekleri deneyimli ve yetişmiş bir liderler kadrosunun sendika üyeleri arasında bulunmayışı, sendika seçimlerinde başka bir yolu temsil eden politika ve önder takımları çıkarabilecek aktif bir muhalefetin yaşamasını olanaksız kılmıyorsa dahi, çok daha güçleştirir. Sendika işlerinde deneyimli olanların hepsi ya idarede ya da sendikanın dışında olursa, çevresinde bir muhalefetin kristalleşebile-

(9) Max Weber, **Essays in Sociology** (çeviren ve derleyenler:) C. Wright Mills ve Hans Gerth (New York: Oxford University Press, 1946), s. 85.

ceği bir beceri, düşünce ve ün nüvesi yok demektir. Birleşmiş Otomobil İşçileri Sendikasının tarihi, bu duruma iyi bir örnektir: üç eski başkan, eski ulusal maliye sekreteri ve geçmiş başkan yardımcılarıyla yukarı kademe idarecilerinin bir çoğu, özel endüstrilerde veya başka sendikalarda işe girerek bu sendikadan ayrılmışlardır.

Yenilmiş bir önderin sendikadan çıkmazsa yapacağı şey, toplama kayışına ya da maden kuyusuna dönmektir. Fakat uzun yıllar boyunca, John L. Lewis'in madenciler genel kurulunda yenik düştükten sonra kömür kazmacısı olarak düşünülmesi dahi olanaksız olmuştur.[10] Yerel liderlerin bile, eski işyerlerine dönmeleri, yaşayış stillerinde keskin bir düşme yarattıktan başka, çoğu kere, yenik lidere de işçi arkadaşlarına da bir alçalma ve başarısızlık olarak görünür.

Bir çok sendika önderlerinin, birliklerinden demokrasiyi (yenilme imkânını) kaldırmak yolundaki büyük çabaları, kendileri bakımından, zorunlu uyma mekanizmalarıdır. Önderlik statüsünün (demokrasi gereğince) güvensizliği, önderlerin yüksek statülerini devam ettirmek için duydukları baskılar, kuruluşun yapısı üstündeki denetimleri, önderlerin öteki sendika üyelerinden farklı olarak edindikleri beceriler, hep diktatörlük oligarşilerini yaratan güçlü etkenlerdir.

Önderin statüsünün, sendikadaki demokrasiyi asgariye indirme çabalarıyla olan bağıntısı, tamamiyle direkt bir bağıntıdır. Sendika mekanizmasının idarecileri kendisine bağlayışı, aşağı ve orta düzey liderlerinin yukarı idare önderlerinin keyfine göre işlerine devam etmelerinden ibaret değildir. Sendika idarecilerinin mevkilerinden büyük çıkarları olması ve (yüksek kademelerde iseler) diktatörce ya da (aşağı veya orta kademelerde iseler) sendika üstlerine boyun-eğer tarzda davranmaları, daha çok bu yerlerin iş yerlerindeki çalışmaya oranla çekiciliğinden ve statü üstünlüğünden ileri gelmektedir.

İşçisine sendika idarecisininki kadar veya ondan yüksek statü sağlayan bir mesleğin sendika yapısının işleyişine bakarsak, yük-

(10) Bak. Bernard Barber, «Participation and Mass Apathy in Associations,» A. W. Gouldner (derleyen), **Studies in Leadership** (New York: Harper and Bros., 1950), s. 493-94, ve A. J. Muste, **op. cit.**, s. 341.

sek fakat güvensiz ulaşılmış statünün anlamı daha iyi belirir. Bu gibi koşullar altında, sendika mekanizmaları güçlü ve birlikli olamaz ve aşağı kademe idarecilerinden tam uyma ve sadakat ne istenebilir ne de beklenebilir. İdarecilerle sıradan sendika üyeleri arasında açık ve anlamlı bir ayrıcalık (ve yaşama stili) başkalığının olmayışı, seçilen önderin, demokrasiyi ve iktidar değişikliği olanağını yok etmek için büyük bir baskı duymayacağı anlamına gelir.

Aktörler sendikası ile Amerikan Gazeteleri Sendikası, üyelerinin idarecilerinden daha yüksek gelir ve statüye erişebilecekleri kuruluşlardır. Kökleşmiş oligarşilerin sıkıntısını çekmek şöyle dursun, bu iki sendika, bütün zamanlarını idareciliğe ayıracak üye bulmak bakımından güçlükle karşılaşmaktadır. Bu çıkmaza buldukları çözüm, üyelerin bir yandan sendika idareciliğiyle uğraşırken bir yandan da mesleklerine devam etmelerini olanaklı kılan bir takım parasız karar-alma makamları yaratmak olmuştur. Aktörler Sendikasında, yönetim kurulunun pek az üyesi bir daha seçilmek istemiştir. Gazeteciler Sendikasında ise, idarecilerin çoğu, sendikanın kapsadığı gazete yazarlığının dışındaki düşük statülü işlerden gelmektedir. Bu sendikanın tam zamanını işine ayıran en yüksek idarecisi, daha önce gazetecilik etmediği halde, yakınlarda bir işçi gazetesini yönetmek için görevinden ayrılmıştır. Bu durum, gazetecilik mesleğini sendika idareciliğinden üstün gören bir iş dalının değer sistemine uygundur. Tarihinde, idarecilere karşı her zaman muhalefet grupları olan ve iktidarı sık sık değişen bir başka sendika da, Ulusal Basımevi Dizicileri Sendikasıdır. Bu sendikanın üyeleri, Amerikan işçileri arasındaki en iyi para kazanan ve en yüksek statülü gruplara dahildir. Bu durum, yenilen I.T.U. liderlerinin, iktidardan düştükten sonra iş yerlerine dönmeleri gerçeğini açıklamaya yardım edecektir. Bu sendikanın üye ve liderleriyle yapılan görüşmeler, işlerine büyük bir bağlılık duyduklarını ve onu önemli bir yüksek statülü meslek saydıklarını ortaya koymuştur.[11]

---

(11) I.T.U.'daki yüksek demokrasi düzeyiyle ilgili olan bu etkenin ve başkalarının bir çözümlenmesi için bak. S. M. Lipset, M. Trow ve J. S. Coleman, **Union Democracy** (Glencoe: The Free Press, 1956).

Üyelerin Katılması

Özellikle Amerikan işçilerinin, ama bütün öteki sosyal sınıf üyelerinin de, endüstriyel olmayan toplumlardaki bireylerin bütünleyici katılmaları yoktur. Bizim toplumumuzda, çalışma, dinlenme, aile ilişkileri, siyaset ve hayatın diğer yanları, sosyal yapı içinde örgütlenmiş ve teker teker soyutlanmıştır. Toplumumuzun en önemli ve en belirgin diye tanımladığı iki rol, meslek rolüyle aile rolüdür. Bütün ötekiler, —örneğin, bir kimsenin bir gönüllü kuruluş üyesi olmak rolü— aşağı yukarı yardımcı ve kenar bir roldür.[12] A.B.D.'nde pek çok sayıda gönüllü kuruluş olmasına rağmen, nüfusun büyük bir oranı, özellikle kol işçileri, bunlarla ilgili değildir ve çok daha da büyük bir oranı, bu gibi kuruluşlara aktif bir şekilde katılmamaktadır. Daha önce belirtildiği üzere, bu kuruluşların çoğu aslında, egemen bir faal eliti ve âtıl bir üye kitlesi olan tek-partili sistemlerdir. Çoğunluğu, meslek ve aile rollerinden ayrı sosyal gereksinimlere - toplumun ikinci derecede önemli diye tanımladığı gereksinimlere hizmet eder. Bu gibi siyaset, dostluk, hayır ve başka boş-zaman derneklerinin üyeleri, kuruluşlarının işleyiş ve denetimine ilgisizlik gösterince, buna «vurdumduymazlık» denir ve laf olsun diye yakınılır. Bireylerin meslek rollerini geniş ölçüde etkileyen sendika ve çalışma derneklerinde bile, bu üye vurdumduymazlığı olağan bir şeydir.

Üyeler, sonuçlarının doğrudan doğruya kendilerini etkileyeceği bir örgüt buhranı ile etkinliğe zorlanmadıkça, çeşitli güçler onları aktif katılmadan alakoyar. Bir sendikadaki çok sayıda insanın, sırf kuruluşun iktidarını ele geçirmeğe yönelen siyasal mücadelelerle uzun bir süre örgütlenemiyeceği, genellikle doğru görünmektedir. Bir sendikada çıplak bir iktidar mücadelesi yapılması, besbelli ki, kişisel ilişkileri çok aşındırıcı bir şeydir, üyelerin en derin ve en devamlı sorunlarından fazla uzaklaşır ve mevki sahibi olmayı beklemeyenler için, kitlenin ilgisini korumak bakımından, çok az ödüllendirme umudu verebilir. Doğallıkla, hizip döğüşleri ender olarak çıplak iktidar mücadeleleri olarak gösterilirler, fakat hemen her zaman sözleşmelerin veya başka sendika sorunlarının çevresinde çıkarlar ve bazan da, Birleşmiş Otomobil İşçileri Sendikasının ilk döneminde olduğu gibi sendikanın güvenliği ve tanınması için yapılan ekonomik mücadeleler, hizip döğüşlerine, aralıklı

(12) Bak. Bernard Barber, op. cit., s. 477-504.

olmakla birlikte, geniş ilgi gösterilmesine yetecek kadar önemli bulunabilir. Fakat ergeç, dış koşullar durulunca, derin ve devamlı iş, aile, eğlenme ve arkadaş sorunları, normal üyeyi, kavgalı ve zaman tüketici hizip mücadelesi alanından hayatın olağan akışına geri çekerler. Ancak küçük bir azınlık, sendika işlerine ve politikasına katılmanın ödülünü, yüksek bir ilgi ve etkinlik düzeyi devam ettirmeye değer bulur.

Ayrı grup ve kuruluşların üyelerinin katılma düzeyleri arasında, kuşkusuz, bir hayli değişiklik vardır. Biz burada, özel kuruluşlardaki demokrasi olanaklarıyla ilgilendiğimiz için, bu farkların kaynaklarından bazılarını incelememiz faydalı olur.

Her hangi bir kuruluşun içindeki katılma düzeyi, kuruluşun üyeleri yararına giriştiği görevlerin sayısına, belirginliğine ve gerektirdikleri kişisel karışma derecesine bağlıdır. Çoğu hallerde, sendikalar üyeleri için yalnız bir tek önemli görev yaparlar; bu, büyük çatışma dönemleri dışında üye katılması gerektirmeksizin, bir miktar etkililiği olan bir sendika idaresinin yürütebileceği toplu pazarlık işidir. Bu gibi sendikalarda, idareye dahil olan bir avuç üyeden başkasının devamlı katılması beklenmez.

Fakat, bu olağan durumun bir takım önemli istisnaları vardır. Bazı meslek ve sendikalarda, sendika işlerine katılmak, daha üstün statü, daha iyi iş fırsatları veya değerli sosyal ilişkiler şeklinde ek ödüller sağlar. Belli koşullar altında, sendikalar yalnızca koruyucu ve kazandırıcı toplu pazarlık görevlerini yapmakla kalmazlar, Bölüm VI'da değinildiği üzere, bir «meslek topluluğu»nun ya da üyeleri arasındaki geniş bir sosyal ilişkiler şebekesinin bir parçası da olurlar. Böyle bir meslek topluluğuna katılmak, sendikanın ekonomik görevleriyle veya iç politikasıyla sınırlanmaz, ortalama bir sendika üyeliğinin kapsamadığı geniş çıkar ve dürtüleri de içine alır.

Meslek topluluğu kurulmasının kaynaklarından biri, belli bir işin memleket coğrafyası içinde soyutlanışıdır. A.B.D.'nin küçük maden kasabalarında işçiler bütün sosyal rollerinde, sendikaların içinde olduğu kadar, din ve eğlence kurumlarında ve gayri resmî kuruluşlarda da durmadan birbirleriyle karşılaşırlar. Deniz ve dok işçileri de, benzer koşullar içinde yaşarlar. Sendika üyelerinin hayatlarının her alanında bu sık karşılıklı ilişkileri sendikalarının işlerine yüksek bir ilgi düzeyi gösterilmesine yol açar ve dolayı-

siyle, yerel kuruluşlara büyük oranlarda katılma, demokrasi ve üye etkisi bakımından daha geniş bir olanak ortaya çıkar. Kuşkusuz ki, bu kategorideki sendikaların çoğu, ulusal düzeyde oligarşik ve diktacıdır; fakat yerel üye katılmasının yüksek düzeyi, bu sendikalardaki oligarkların militan taktiklerinin başlıca nedenlerinden biridir. Ancak sıra üyelerinin ayaklanışına bu sendikalarda, öteki benzer düşük statülü, oligarşik sendikalardan daha çok rastlandığı da doğrudur.

Üyelerinin diğer işçilerden maddî olarak soyutlanmadığı, fakat «sapmalı» (geceleri ve yahut hafta sonları gibi) çalışma programları olduğu büyük topluluklarda da, bir meslek topluluğu ortaya çıkabilir. Bu gibi programlar, işçileri, komşuları, dostları veya hısımlarıyla normal sosyal ilişkilerde bulunmaktan alakoyar. Dolayısiyle, bu grubun işçileri kendi serbest zamanlarını daha çok bir arada geçirirler. Bu gibi boş zaman ilişkileri, çoğunlukla üyeleri aynı işi görenlerle sınırlanmış olan spor klüpleri, eski asker dernekleri, din kuruluşları gibi biçimsel birliklerin kurulmasına yol açar.

Buna benzeyen bir şekilde, bağımsız olarak işleyebilen bir etken de, işçilerin yaptıkları işle ilgilenme dereceleridir. Gazetecilik veya aktörlük gibi belli alanlarda çalışanlar, iş arkadaşlarının yargısını kendi meslekî saygınlıklarının en önemli ölçüsü sayarlar. Bu gibi meslekler, elbette, sendika hareketi içinde tipik değildir; fakat bunların durumu bir gruba katılmakla, onun bir statü belirtme grubu olması arasındaki bağıntıyı gayet iyi göstermektedir.

Kol işlerinin çoğunda, işçiler birbirlerine hemen yalnız meslekî rolleri çerçevesi içinde bakarlar. Fakat meslek topluluklarının olduğu yerlerde, sendika, üyeleri arasında, çeşitli sosyal rolleri bakımından —sendika politikasını doğrudan doğruya etkileyen— ilişkiler örgütler. Meslek topluluğunu oluşturan gruplar, hele sendika önderlerinin denetiminin dışında iseler, sendika sorunlarını canlı tutmaya yardım ederler. Sendika üyelerine iş saatleri dışında sık sık karşılaşmaları için sürekli fırsatlar vermekle, bu grupları günün sendika çalışmalarının ve yönetici adayların karşılıklı erdemlerinin gayri resmî bir şekilde tartışılmasına da olanak hazırlamış olurlar; böylelikle, baştaki idarenin denetimi altında bulunmayan yardımcı bilgi ve görüş edinme kaynakları olarak hizmet ederler. Ve yine bu meslek topluluklarında, geleceğin muhalefet liderleri,

siyasal beceriler öğrenir ve iş başındaki idareye karşı çıkmalarını destekleyecek ve böylelikle sıra üyelerinin gücünü arttıracak bağımsız statü ve kuvvetleri bulurlar.

Bir takım «ilerici» sendikalar, eğitim bölümlerini, üyeleri için serbest-zaman kuruluşları yaratmakta kullanarak, üye katılmasını çoğaltmaya çalışmışlardır. Fakat, yapay olarak iş-ötesi etkinlikler zorlamaya kalkma girişimleri çoğucası başarısızlığa uğramıştır. Ulusal Kadın Elbisesi İşçileri Sendikası (I.L.G.W.U. = *The International Ladies Garment Workers Union*) ile Birleşmiş Otomobil İşçileri Sendikasının bu yönlerdeki büyük çabaları pek az meyve vermiştir. Bu endüstrilerdeki işçilerin, anlaşılan başka serbest zaman etkinlik kaynakları vardır ve sendika kuruluşlarından faydalanma olanaklarının yaratılması, davranışlarını etkilememektedir. I.L.G.W.U.'da, bu gibi sendika kuruluşlarına katılanların incelenmesi, bunların çoğunun, çeşitli nedenlerle biçimsel serbest zaman grupları aramaya zorlanan kadınlar olduğunu göstermiştir. Bu kadınlar, genellikle dul, boşanmış ya da evlenmemiş olup, akranlarının çoğunun evli oldukları bir yaşa gelmişlerdir; bir de çocukları artık büyümüş olan evli kadınlar grubu vardır.

Belli mesleklerin statü düzeyiyle aralarında korrelasyon bulunan bir takım etkenler sendikadaki katılma düzeyini de etkilemektedir. Genel olarak, işçilerin belirli bir iş ve onun sendikasıyla kendilerini özdeşleştirmeleri, bu işin statüsüyle bağıntılıdır. İşin statüsü ne kadar yüksekse, sendikaya katılmanın düzeyi de o kadar yüksek olur.

Siyasete ve öteki gönüllü kuruluşlara katılma üstüne yapılan incelemeler, söz konusu grubun statüsü ne kadar yüksekse bu gibi sorunlarda aktif olmasının da o kadar olasılık taşıdığını göstermiştir. Bundan ötürü, bir işçi sınıfı grubu bir orta sınıf yaşayış ve yönelişine ne kadar yaklaşırsa, yüksek bir sendikaya-katılma düzeyi olması o kadar olası olur. Daha önce değinildiği gibi, bu durum kısmen, yüksek statülü bir meslekte sıradan üyelerle önderler arasındaki uzaklığın küçülmesinin, önderlerin sendika işlerinde sıkı bir oligarşik egemenlik sürdürmeleri yolunda daha az baskı duymalarına yol açmasından ileri gelebilir. Fakat ayrıca, gazetecilik eğlendirme ve basın gibi alanların «orta sınıf» mesleklerindeki işçilerin daha çok eğitim görmüş olmaları ve statü hevesleri duymaları da, besbelli ki, bu işçileri sendikalarını daha çok sayıda

amaçla daha serbest olarak kullanmaya ve düşük statülü meslek-lerdeki işçilerden daha çok katılmaya itmektedir. Sosyal sınıfla sendikaların dışındaki gönüllü kuruluşların bağıntısı üstüne bir takım araştırmalar yapılmıştır.[13] Bu gibi incelemeler, belirli sendikaların arasında ve içinde de yapılabilir.[14]

Zaman Etkenleri

Bundan önceki kesimlerde, sendika yapısının çeşitli yanlarının ve üyelerin (bütün toplum yapısı içindeki yerlerinden gelen) niteliklerinin sendikalarda demokratik yönetim olanakları bakımından sonuçları ele alındı. Kuruluşlardaki demokrasi derecesini etkileyebilen bir takım başka koşullar da vardır. Bir kuruluşun tarihinde ancak belirli dönemlerde ortaya çıkan koşullara geniş ölçüde bağlı oldukları için, bunlara «zaman etkenleri« diyebiliriz.

ÖRGÜTLENME KALIPLARI

Kuruluşların yaratılmasının iki genel süreci vardır. Biri yukarıdan aşağıya örgütlenmedir : birliği ilk başlatan grup, başka birey

(13) Bak. Herbert Goldhamer, «Some Factors Affecting Participation in Voluntary Associations» (Doktora tezi, Sosyoloji Bölümü, Chicago Üniversitesi, 1943); Mirra Komarovski, «The Voluntary Associations of Urban Dwellers,» **American Sociological Review**, 9 (1946), s. 686-98; Bernard Berber, «Mass Apathy and Voluntary Social Participation in the United States» (Doktora tezi, Sosyal İlişkiler Bölümü, Harvard Üniversitesi, 1949). Ayrıca bak. bu kitap, s. 178-84.

(14) A. W. Gouldner, «The Attitudes of 'Progressive' Trade Union Leaders,» **American Journal of Sociology**, 52 (1947), s. 389. Ely Chinoy, «Local Union Leadership,» A. W. Gouldner, **Studies in Leardership** (New York: Harper and Bros., 1950). Herbert A. Shepard, «Democratic Control in a Labor Union,» **American Journal of Sociology**, 54 (1949), s. 311-16. Gerçi, belli bir meslekte çalışan işçilerin gelirinde salt bir yükselme olmasının, sendika işlerine katılmayı azaltmak gibi ters bir sonuç verebileceğini de belirtmek gerçekir. Eğer yüksek gelir, işçilerin orta sınıf statüsüne yaklaşmasına elveriyor, fakat mesleğin kendisi düşük statülü olarak kalıyorsa, üyeler kendilerini meslekten ayrı tutmaya çalışabilirler. Örneğin, San Francisco Dok İşçileri Sendikasının üyeleri üstüne yapılan bir inceleme, sendikalı dokçulardan bir çoğunun büyük ücret artışları olunca kıyıdan uzağa taşındıklarını ve sendikada daha az etkin olduklarını göstermiştir. Ancak yüksek statü mesleğe de mal edilince, katılmanın çoğalmasını bekleyebiliriz. Burada değinilen araştırma, California Üniversitesinin Psikoloji Bölümündeki eski doktora öğrencilerinden Joseph Aymes tarafından yapılmış, fakat yayınlanmamıştır.

ya da dalları daha geniş bir yapı içinde örgütler. Bu gibi durumlarda, başlangıçtan beri şeklî bir bürokratik yapı bulunur, yeni gelen alt idareciler otoritelerini kuruluşun yukarılarından alırlar.

Büyük bir ulusal kuruluş, ya grupların ardarda fakat birbirlerinden bağımsız olarak kurulmaları ya da bir takım birbirlerinden ayrı grupların aşağı yukarı hemzaman olarak kurulmaları ve sonra birleşmeleriyle bir federasyon şeklinde de oluşabilir. Her iki halde de, kuruluşun içine hazır bir muhalefet yerleşmiştir. Bu gibi federasyonlarda «tek partili» bir bürokratik hiyerarşinin yaratılması, eskiden bağımsız olan grup veya önderlerin bağımlı statü ve iktidar kademelerine indirilmesini gerektirir. Bu yöndeki hareketler ise, çoğu kere, kurucu birimlerin özerk önderlerinden gelen güçlü bir direnmeyle karşılaşır. Açık bir liderlik hiyerarşisi yerine, gerçek birleşme olmadan önce görece bağımsız birimlerin başında bulunan kimseler arasında hatırı sayılır bir önderlik yarışması olur. Yeni birleşen A.F.L. - C.I.O. arasındaki son çatışmalar, bu olguya iyi bir örnektir.

Çeşitli sendikaların farklı siyasal tarihlerinin, ilk örgütlenişlerindeki ayrı yollarla bağıntılı olduğu gösterilebilir. Örneğin Amerika'nın Birleşmiş Çelik İşçileri Sendikası, önce, Philip Murray'ın önderliğindeki Çelik İşçilerini Örgütleme Komitesi tarafından kurulmuştu. Br kaç istisnanın dışında, bu sendikanın hemen bütün yerel dalları esas iktidar yapısının yerleşmesinden sonra yaratıldı. Onun için, bu sendikanın kuruluşundan liderliğin ikâme edilmesi sorununun ilk olarak çıktığı 1950'ye kadar, her hangi bir önemli hizip kavgası olmadı. Sorun çıkaran her dalı, Murray ortadan kaldırıyordu. Öte yandan, yaş, büyüklük ve endüstrinin merkeziyetçiliği bakımından, Çelik İşçilerine paralel olan Birleşmiş Otomobil İşçileri Sendikası, varolan bir takım otomobil sendikalarının birleşmesiyle kurulmuştu; öteki yerel birimlerinden çoğu da, ulusal merkezden pek az yardımla bağımsız olarak örgütlenmişti. Bu sendikada görülen sert hizip kavgaları, hiç değilse kısmen, gelip geçen bir çok merkez idaresinin tek bir bürokratik hiyerarşi kurmaya kalkışmasından ileri gelmiştir. Birleşmiş Otomobil İşçileri Sendikasındaki hizip liderlerinin çoğu, sendikanın kuruluş dönemindeki önderler ve çeşitli hizipler de çoğunlukla, kendilerini ulusal örgüte boyun eğmeğe zorlayan girişmelere karşı ortaklaşa direnen bu farklı önderlrin başkanlık ettiği grupların koalisyonları olmuşlar

dır. Otomobil işçilerininki gibi büyük bir endüstri sendikasının yapısal koşulları iç demokrasiye ve sıradan üyelerin geniş çapta katılmasına elvermemekle birlikte tek-partili bir yapıya yaklaşılması yirmi yıldan fazla zaman almıştır ve bu süreç hâlâ tamamlanmış değildir.

ARDILLIK SORUNU

Önderlerin yenilenmesi için demokratik bir sistemi olmayan ya da biçimsel bir yoldan düzenlenmiş bir yükselme veya seçilme sistemi bulunmayan bütün kuruluşlarda, ikâme sorunu çoğunca sı bir bunalım yaratır. Tek-partili bir yapının önderinin ölümü, zorunlu olarak güçler dengesini altüst eder. İktidar yapısı, ne kadar çok «önder»e kişisel bağlılık çevresinde örgütlenmişse, ölmesinin veya emekliye ayrılmasının büyük bir çatışmalara yol açacağı da o kadar çok olasılık taşır.[15]

Diktacı bir sendika liderinin yerinden ayrılması, geniş ölçüde, varolan özerkli grupların birleşmesinden meydana gelen bir sendikadaki duruma benzeyen bir hal yaratır veya lideri ayrılan sendika zaten böyle bir birleşmeyle kurulmuşsa, o durum tekrarlanır. Piramidin en tepesindeki insanın ortadan kalkmasıyla, hemen altındaki her önder onun yerine geçmek bakımından bir takım haklar iddia edebilir. Önceki durumda olduğu gibi, burada da sendika, eşit birimlerden bir iktidar hiyerarşisi yaratma problemiyle karşılaşabilir. İddia sahiplerinin herbirinin ünü, sendika siyasetinde becerili ve kuruluşun bir bölümünde egemenliği vardır.

Bu kalıbın yakın bir örneği, Birleşmiş Çelik İşçileri Sendikasında ortaya çıkmıştır. Philip Murray 1950'de ağır surette hastalanmıştı ve yaşayacağı umulmuyordu. Hastanede kaldığı uzun süre boyunca Ulusal Yönetim Kurulunun bir çok üyesi, onun yerine geçmek için mücadeleye hazırlanmaya başladılar. Sendikanın tekçi (monolitik) karakterli görünüşü bozuldu. Murray iyileşince bu mücadeleyi öğrendi ve söylenildiğine göre, bir ikâme çatışmasını önlemek için iç iktidar hiyerarşisini yeniden düzenlemeye kalkıştı. Murray'in iç ayarlamalarını tamamlayamadan öldüğü, açıkça bel-

(15) Bir fabrikada çıkan bir ikâme bunalımının sonuçları üstüne çok güzel bir ampirik araştırma için bak. A. W..Gouldner, **Patterns of Industrial Bureaucracy** (Glencoe: The Free Press, 1954).

lidir. Sayman-sekreter David McDonald, muhaliflerinin kendisine karşı başarılı bir örgütlenme yapmalarına fırsat vermeden başkanlığa geçiverince hemen ani bir çatışma olmadı. Gerçi, Çelik İşçilerinin bir takım yukarı kademe önderleri McDonald'ın kendisini ikâme edişinden hoşlanmadılar; sendikayı yakından gözlemleyenler, açık bir hizip çatışmasını gelişeceğini önceden kestirdiler - ve olaylar bu önceden kestirmeyi doğruladı.[16]

Çelik İşçileri Sendikasındaki ikâme sorunuyla, Sovyetler Birliğinde Lenin'in hastalandığı ve öldüğü 1923-24 yıllarında gelişen Lenin'in yerine geçme sorunu arasında ilginç bir benzerlik vardır. Lenin hastalanınca, bazı Merkez Komitesi üyeleri hemen ikâme mücadelesine giriştiler. Lenin bunun farkındaydı ve Stalin'in adaylığını önlemeye çalıştı, fakat tarihin kaydettiği üzere, bu girişimi başarılı olmadı. Lenin'in ölümü, yerine geçmek isteyen en azından beş Merkez Komitesi üyesi arasında kırıcı bir iç ikâme kavgasına yol açtı.

Sendika hareketi içinde, kuvvetli bir diktacı liderin ölümünün bir ikâme bunalımıyla sonuçlanmadığı durumlar olmuştur. Örneğin, Birleşmiş Elbise İşçileri Sendikasının başkanı Sidney Hillman'ın ölümü, herhangi bir açık iş çatışma yaratmamıştır. Ancak, ikâme bunalımının bu görünüşte istisnası, Hillman'ın yardımcıları arasında bir ayrılık olmayışından ileri gelmemişti. Sendikada, biri Hyman Blumberg ve öteki Frank Rosenblum tarafından yönetilen iki büyük grup vardır. Geniş ölçüde ülkenin ayrı bölgelerine dayanan bu grupların her biri kendi başına büyük bir kuvveti temsil eder. Blumberg'in gücü Doğudadır, Rosenblum ise Orta Batıda ve ülkenin diğer kesimlerinde tutulmaktadır. Bütün sendikaya egemen olmak için açıktan bir çatışma geliştirileceğine, eski sayman-sekreter Jacob Potofsky, kendisinin büyük bir desteği olmamasına rağmen, başkan yapılmıştır. Güçlü bir başkanın yerini kuvvetli bir önderin almadığı bu sendikada, eski lider Hillman'ın kutsallaştırılmış olması anlamlıdır. Sendika durmadan ona çeşitli anıtlar dikmektedir ve eski başkanın adı, bütün yeni etkinlikleri meşrulaştırmak için kullanılmaktadır. Burada bölgesel blokların varoluşu,

(16) Çelik İşçileri'nde ve diğer sendikalarda ikâme sorunlarının çözümlenmesi için bak. Daniel Bell, «The Next American Labor Movement,» Fortune, Nisan 1953, s. 120-23, 201-6 ve «Labor's New Men of Power,» Fortune, Haziran 1953, s. 148-52, 155-62.

ulusların hayatında zaman zaman görüldüğü gibi, temelli bir iktidar bölünmesine yol açabilir. Bu gibi bir iktidar bölünmesi, bir kopma hareketinin tohumlarını içinde taşımaktadır.

Max Weber, özel bir durumda bu ikâme sorununu ele alırken, karizmatik (takipçilerinin kendisinde olağanüstü nitelikler gördüğü) bir önderin ölümünün, iktidarı geleneksel veya meşru bir temele dayanmayan yardımcı ve taraftarları arasında, onun yerine kimin geçeceği bakımından çok büyük bir güvensizlik yaratabileceğini belirtmiştir.[17] Weber yapının bürokratlaşmasını bir çözüm yolu olarak görmüştü, fakat onun formülünde ardıllık biçiminin bürokratlaşmayı nasıl çoğaltacağı açıkça ortaya konmamıştır. Fakat Weber'in çözümlemesini daha genişleten yeni araştırıcılar, eski önderin yardımcılarının yeni liderin otoritesine karşı gösterdikleri direnmenin, yeni lideri rasyonelleştirilmiş kurallara bağlanmaya —yani, bürokratlaşmayı arttırmaya— zorladığına değinmişlerdir. Bu düşünceye dayanarak, karizmatik nitelikleri olan bir önder, çatışmasız ikâme edilince (Hillman'ın durumunda olduğu gibi), sendikanın daha bürokratik olacağı varsayımı yapılabilir; Birleşmiş Elbise İşçileri Sendikasında da bunun böyle olduğu yolunda belirtiler vardır. Bu durumda, demokrasi olanakları çoğalmaktan çok azalacaktır. Fakat, henüz bu varsayımı doğrulayan pek az kesin delil bulunmuştur.

Bürokratlaşma sürecinin, ikâme sorununu meşru olarak kabul edilen bir merdivende yükselme haline getirdiği sendikalar olduğu da anlaşılmaktadır. Hazır verilere bakarak, kuruluşun yapısı ile eski önderin yerine geçme süreci arasındaki bağıntılar üstüne bir takım sorular, cevaplandırılamasa bile hiç değilse ortaya atılabilir. Üyeler kitlesine yeni bir önderin seçilmesinde bir miktar etki yapmak olanağı verecek ikâme bunalımları hangi koşullar altında çıkar? Ne gibi koşullarda bir sendika hiyerarşisinin önderleri, mücadeleyi hiyerarşinin içinde sınırlamak zorunluğunu duyarlar? Bir ikâme bunalımı, yeni ve bağımsız grupların sendika önderliği için yarışmalarına ne zaman yol açar? Hangi koşullarda eski önderin yerine geçme süreci, hiyerarşi içinde yükselmekle eş anlamlı olur?

---

(17) Max Weber, **The Theory of Social and Economic Organization**, (çevirenler) A. M .Henderson ve Talcott Parsons (New York: Oxford University Press, 1947), s. 363-73.

İkâme bunalımları, gerçekten, sendika kuruluşlarının inceleyicilerine, bu bölümde önerilen birçok varsayımı denemek fırsatını verebilir. İkâme kalıplarındaki farklılıkları belirleyen koşullar, burada sendika siyasal yapısının değişimlerini belirliyor diye gösterilenlerle aynı olmalıdır. Çok sayıda, eski önderin yerine geçme durumlarının incelenmesi, yalnızca ikâme sürecinin kendisine daha fazla ışık tutmakla kalmaz, aynı zamanda, çeşitli lider egemenliği ve oligarşi derecelerini yaratan etkenlerle ilgili varsayımları denemenin de en iyi yolu olabilir.

BUNALIM DURUMLARI

Sendikalar, çoğu insan gruplaşmaları gibi, zaman zaman, işleyen yapının istikrarını bozan değişiklikler geçirir veya tehditlerle karşılaşırlar. Bu gibi siyasal durumları, çoğu kere, bazı denetleme kaynaklarını altüst eder ve siyasal farkların örgütlenmesine yol açar. Bir sendikanın istikrarını altüst edebilecek bütün bunalım kaynaklarını sıralamak olanaklı değildir, ama en önemlilerinden bazıları şunlardır: şimdi değindiğimiz, ikâme bunalımı; ücretlerin düşmesine ve üyelerinin bir çoğunun işsiz kalmasıyla sendikanın zayıflamasına sebep olan, işletme haciminin değişmeleri; grev ve lokavtlar, özellikle uzayan ve yenilgiyle sonuçlananları; üyelerinin becerisine olan gereksinimi azaltan yeni teknolojik ilerlemeler; sendikanın pazarlık gücünü zayıflatan yasa değişiklikleri; bir başka sendikayla yetki alanı rekabeti.

Bu durumların her biri, sendika önderlerinin önemli siyaset kararları almalarını ve geleneksel uygulamayı değiştirmelerini gerektirebilir. Sonuç da, sendikanın bir bölümünün bir başkasına oranla göreli durum ve ayrıcalığını kaybetmesi yahut belki bütün sendikanın ekonomik durumunun gerilemesi olabilir. Sendika politikasında büyük bir değişiklik, sıradan üyelerin veya sendika idaresindeki çeşitli kesimlerin belli bir önderi desteklemelerini altüst edebilir.

İstikrarlı iç ilişkilerde ve üye desteği temelinde bir kesinti olması, yüzeyde liderlere kuruluşun başına geçmek ve buhranı yeni metodlarla çözmek umudunu verebilir. Örgütlenmiş sendika iç muhalefetin en olağan şekli olan bu gibi hizip kavgaları, bunalım durumlarında açılan iktidar kaynaklarından çıkan liderlerin ve lider gruplarının, baştaki idareye ya da birbirlerine karşı dikildik

leri zaman, karakteristik çatışma tarzını oluşturur. Bunların iktidar ve statü kaynakları, güçlülüğüne ve kendiliğindenliğine ve kuruluşun mekanizmasından çok sıradan üyelere dayanmasına karşın, belirli bir bunalım durumuna bağlı ve geçicidir. Eğer gelecekteki bir lider iktidar ve statüsünü, sendikadaki tek devamlı iktidar ve statü kaynağına —yani, idarî hiyerarşiye— takarak kurumsallaştıramazsa, üyeler arasındaki gücünün, içinden doğduğu bunalımdan daha uzun ömürlü olmadığını görmesi olasıdır.

Gerçi, bunalımın sendikalarda veya başka kuruluşlarda yaratacağı belirli etkiler sadece belli bir dengenin bozulduğu bilgisine dayanarak önceden kestirilemez. Bir bunalım, kuruluşun yukarı kademe önderleri arasında büyük bir bölünmeye yol açabilir ya da öndere egemenliğini sıkıştırmak olanağını sağlayarak, tam tersine bir sonuç verebilir. Ciddî ve can alıcı sorunlarla karşılaşan ve işlerin «yapılmasını, hem de çabuk yapılmasını» isteyen telâşlı bir üye kitlesi, bu göreve hazır ve ehil görünen insan ya da gruba bir hayli iktidar vermeyi kabul edebilir. Sendika önderleri çoğu kere, bunalımlar sırasında iş verene karşı sendikayı kuvvetli tutabilmek için, siyasetin kararlaştırılmasında veya fonların kullanılmasında gizliliğin geliştirilmesine üyeleri razı etmişlerdir. Ve bu önlemler, görevli idarenin iç iktidarını güçlendirecek bir ortam meydana getirebilirler.

Sendikaların örgüt bunalımlarını ayrı ayrı yollardan karşılamalarını belirleyen belirli etkenler ancak, örgüt yapılarının ve bunalım tiplerinin farklılıkları üstüne bir çözümleme yapmakla ortaya konabilir. Ben burada böyle bir çözümlemeye kalkışmayacağım; fakat herhangi bir belirli örnekte, dış etkenlerin, iç durumun çözümlenmesi sonucunda varılacak davranış kalıbını değiştirebileceğini önemle belirtmek gerekir.

ÖNDERİN KİŞİLİĞİ

Şimdiye kadar, önderlerin kendilerinin nitelik ve değerlerini ele almadık. Sendikaları yöneten ve denetleyen kimselerin kişisel nitelikleri, bazı gözlemcilerin göstermek istedikleri gibi, sendika etkenliklerinin ve yapısının ileri gelen nedensel etkenleri olmamakla birlikte, yine de tarihin «büyük adam» yorumuna bağlanmaksızın verimli olarak incelenebilirler. Aşağı yukarı aynı yapısal mevkide olan çeşitli sendika önderlerinin davranışını incelemek, kişi-

sel dürüstlük ve demokratik değerlere bağlanma bakımından, davranışları arasında bir hayli fark olduğunu ortaya koyar.

Bir çok işçi liderlerinin kişisel niteliklerini bilenler, Philip Murray, David Dubinsky ve Walter Reuther gibi bireylere, sendikalarındaki bürokratlaşmanın ve oligarşinin belirgin olumsuz sonuçlarını azaltmak için özel çabalar harcayan kimseler diye işaret ederler. Bu önderlerle diğerlerinin arasındaki farkları açıklıkla göstermek zordur; fakat en uygun ayrım, sendika önderliği görevinin kendilerinde bir çeşit «çağırı» yarattığı idarecilerle, bu görevi daha çok bir geçim kaynağı ve kişisel amaçlarını gerçekleştirmenin bir aracı sayanlar arasında gözetilebilir. Bunların birincisi, sendikada kendisini adayabileceği bir şeyler gören önderdir. Bu yöndeki tavrı çoğucası ideolojik bir temelden kaynak alır, ama bunun herhangi bir belirgin siyasal içeriği olması gerekmez. Böyle bir önderin esas ilgisi, daha ileri bir siyasal hedeften çok sendikanın kendisi ve işçilerin refahı olabilir. Bu tip insan için, makamın maddî ödülleri, hiç değilse başlangıçta, idealizminin gölgesinde kalır. Böyle insanları güçlü inançlar ve bir sorumluluk duygusu niteler.

Öteki uçta ise, sendikadaki makamına akışkanlık olanağı olan bir iş diye bakan önder vardır. Aşırı bir örnek olarak düşünülürse, bu kimse, öteki akışkanlık olanakları kendisine kapanmış ve sendika hiyerarşisine, açıkça statüsünü ve yaşama standardını yükseltmek niyetiyle girmeyi tasarlamış biridir. Sendika hareketinin bir gözlemcisinin «rastlantı» lider dediği tip de, bu «kariyerci» veya bürokratik önder grubuna girebilir. Bu tip, çoğu kere iyi konuşan ve alımlı bir adamdır. Toplantılarda söz almıştır veya iş yerindeki arkadaşları onu küçük bir mevkiye seçmişlerdir; sendika önderleri onu işe yarar diye gözlerine kestirir ve idareye alırlar. Bir sendika hiyerarşisinin aşağı kademelerinde çıraklık etmek, bu gibi bireylerin bir çoğuna çekici gelmeyebilir; fakat buna katlananlar, az zamanda bilinçli olarak hareket eden sendika «kariyerci»leri olabilirler. Bu insanlar için, sendikadaki statü ve makamın ödülleri, onları korumak ve çoğaltmak yolunda devamlı bir kışkırtma yaratır.

Bu önderler sınıflaması, bütün kavramsallaştırmalar gibi, çok daha karmaşık olan bir gerçekten yapılmış soyutlamalardır. Hiç bir önderin bu tiplerden birine tıpıtıpına örnek olamamasına rağ-

men, varsayım şudur ki, her önder «kendini veren-kariyer güden» yönelişler doğrusunun bir noktasına yerleştirilebilir.[18]

Bu durum, hangi koşullar altında şu ya da bu tipin bulunmasının daha çok olasılık taşıyacağı ve bu gibi farklar olunca, sendika davranışı bakımından ne gibi sonuçların ortaya çıkacağı sorularına yol açar. Yukarıda tartışılan haller gibi, bu koşullar da zaman etkenleriyle bağıntılı görünmektedirler. Bir ödeve çağrılma duygusu ile nitelenen önderler, çoğucası, başlangıcından beri sendikaları örgütlemeye yardım eden, yerleşmiş bir diktacı oligarşiye karşı girişilen bir iç «devrim»e katılarak iktidara gelen veya işçi hareketine, bu akımı istenilen bir sosyal amaca ulaşmak için kullanılacak bir araç sayan siyasal bir ideolojiye bağlılığından ötürü katılan kimselerdir. Yeni bir sendika kurarken ya da yerleşmiş önderliğe karşı bir «isyan»a katılırken, yeni önderler büyük güçlükler çekmişlerdir. Yeni sendikaları örgütleyenler, çoğunlukla işten atılmayı ve kendi endüstrilerinde kara listeye geçmeyi, bazan da hapise girmeyi ve bedensel acılar çekmeyi göze almışlardır. Başta paraca ödüller, çoğucası ya az ya da yoktur. Yeni öndere iş arkadaşları bir statü tanıyabilirler; fakat yeni bir grup kuruyorsa, kişiliğine bireysel hücumlar yapılabilir ve toplumda, endüstride statüsü olanlar, ona yukarıdan sert sert bakarlar. Bu sıkıntıları göze alan insanlar, yüksek bir ücret veya bir masa işi elde etmenin üstünde bir takım güdülerle hareket ediyor olmalıdır. Bir çok ilk örgütlenme durumlarında, kuruluş başarı kazansa bile, ödüllerin geleceği güvencede değildir. Oturmuş bir oligarşiye karşı girişilen bir ayaklanmaya katılmak da, ekseriya, ilk örgütlenme durumundaki aynı şansları taşır.

Bundan ötürü, yeni sendikaların ya da iç siyasal grupların önderleri, bir çağrılma duygusu olan insanlar olmak yönelimindedir. Bu gibi kimseler olmadan, devrimci hareketler başlatılamaz (ve sendika kurmak çoğuncası devrimci etkenliğe benzer.) Böyle bir grupta çalışmanın yaptırımlarına, ancak kuvvetli bir bağlılık üstün gelebilir; bu nedenle, Amerikan sendikalarının (çoğunluğunun değilse) bir çoğunun yaratılmasında Komünistler ve Sosyalistler, sa-

(18) «Kendini verme» yönelişi, büyük olasılık bütün sendika önderlerini harekete getiren güdülerin arasındadır. İşçilerin önderi olma rollerini etkili bir şekilde oynayabilmeleri için, bir dereceye kadar, işçilerin çıkarlarına hizmet ettiklerine inanmaları gerekir. Bak. Ely Chinoy, op. cit.

yılarıyla oransız bir rol oynamışlardır. Daha önce söylediğimiz gibi, John L. Lewis, C.I.O. ilk başladığı zaman bir çok genç Komünisteörgütçü olarak iş vermek zorunda kalmıştı; çünkü düşük bir ücret karşılığında, bu işin tehlikelerini göze alan, gerekli beceriye sahip tek kimseler onlardı. Eski C.I.O.'daki üç büyük sendikadan ikisi, Birleşmiş Otomobil İşçileri ile Birleşmiş Elektrik İşçileri - ve küçüklerin de çoğu, geniş ölçüde Komünistler ya da demokratik solcular tarafından örgütlenmişti. Tek büyük istisna, Birleşmiş Çelik İşçileri, Maden İşçileri Sendikasının profesyonel örgütçülerince örgütlenmişti; fakat orada bile, Lewis Birleşmiş Maden İşçileri Sendikasında kendisine karşı sol kanat muhalefeti oluşturan kimseleri kullanmıştı. Joseph Ryan'ın Dok İşçileri Sendikasındaki egemenliğine karşı doğan ve sonunda bağımsız bir Batı Kıyısı Sendikasının kurulmasına varan muhalefet, geniş ölçüde Komünistlerin önderliğindeydi. Samuel Gompers, Sidney Hillman, David Dubinsky, John Mitchell gibi insanların ve daha bir çoklarının sendikalarını kurmaya ilk çalıştıkları zaman, sosyalist hareketle hep bir takım bağıntıları vardı.

Bu kimselerin çoğunun, ilk sendika önderi olduklarında bir olasılık taşıdıkları güçlü bağlanma duygusu, geniş ölçüde mevkilerinden gelen baskılarla bozulmuştur. Gerçi, bu gibi, bir zamanlar kendilerini verircesine bağlanmış sendika önderlerinin, artık başlangıçtaki diğer hedeflerine uygun olarak hareket etmediklerini ispatlıyor gibi görünen sonraki işleri, önderin kendisinde bağlılık ve çağrılma duygusunun hâlâ devam edebileceği gerçeğini gizleyebilir. Sadece mevkiini korumaya yönelmiş gibi görünen ya da demokratik olmayan ve objektif olarak sendikanın amaçları diye sıralanabilecek şeylere uygun düşmeyen hareketleri yapması, bu önderin kişisel zayıflığından veya eski bağlarını bile bile red etmesinden ileri gelmemektedir; bunları yaratan, daha çok içinde çalıştığı yapının sınırlamalarıdır. Michels'in belirtmiş olduğu gibi, pek çok durumlarda, önderin baştaki bağlılığı veya çağrılma duygusu ne olursa olsun, kendi durumunun güvenliğini sendika amaçlarının gerçekleştirilmesiyle eş saymasına zorlayan —bir kısmını incelemeye çalıştığımız— baskılar vardır.

«Kariyerci» sendika önderlerinin, çoktan yerleşmiş sendikalarda bulunması daha çok olasılık taşır. İstikrar kazanmış bürokratik bir sendikanın hiyerarşisine girmenin sağladığı faydalar çok, yüklediği yaptırımlar azdır. İstikrarlı bir kuruluşta, mevki edin-

mek isteyen, ideolojik bağları olan kimseler, avantajlı olmaktan çok avantajsız bir durumdadırlar. Ütopyacı veya ideolojinin öngördüğü hedeflere yönelmeleri, bu gibi kimseleri, sendikanın —hatta, hâlâ bu değerlere bağlı kaldıklarını sanan kimselerin yönettiği sendikaların— pragmatik günlük politikasıyla çatışma haline getirir. Önderlerin tanımladığı şekildeki kuruluşun amaçları çerçevesinde çalışacak insanları seçmeyi yeğleyen bürokrasi başları, bir «çağrılma» duygusu olan insanları sorumsuz diye görmeye yönelirler. Weber'in öne sürdüğü karizmanın bürokratlaşması sorunu, «çağrılma» duygusu olan kimselerin yerini «bürokratlar»ın alması bakımından sendika hareketindeki duruma uygundur.

«Çağrılma»dan «bürokrasi»ye geçiş, direkt bir zaman bağıntısı değildir. Başka bütün etkenler sabit tutulunca, bir sendika ne kadar eskiyse önderlerinin bürokratik yoldan iktidara gelmiş olmaları da o kadar olası olur. Fakat bu süreç, baştaki önderleri çeviren bunalımlarla tersine çevrilebilir veya yavaşlatılabilir. Sendika liderleri, Komünist ve Sosyalist partiler gibi bir dış gruba resmen üye kalır ve kendilerinden sonra yerlerini alacak kimseleri bu dış kuruluştan getirirlerse, bu süreç yine etkilenmiş olur. Ancak, bu gibi kuruluşlara sürekli olarak üye kalınması, Amerikan işçi hareketi bakımından, durmadan gerilim öğeleri yaratmak anlamını taşımaktadır. Bu gibi grup ve partilerin siyasetleri, sendika açısından gereken siyasetlerden bir hayli değişik olmaktadır. Bu yüzden, partiler sendikaların iç dengesini veya istikrarını bozabilecek ya da önderlerin yeniden seçilme şanslarına zarar verecek politikalar izlemelerini talep edince, önderler partilerinden ayrılmaya zorlanmaktadır. Komünist partisi, belirli sendika önderlerine değil, partiye sadık olan hizipleri elinde tutabildiği bazı sendikalarda bu durumun oluşmasını kısmen önleyebilmiştir.

Başlangıçtan «bağlanmış» önderle «bürokratik» önderin davranışları arasındaki farkla ilgili bir diğer etken de, görüşlerine değer verdikleri «önemli başkaları» gruplarındaki olanaklı değişmelerdir.[19] Sendika önderi olan bireyler her ne kadar statülerini değiş-

(19) Sendika davranışı ile üye ve önderlerin ilişki grupları arasındaki bağıntı üstüne daha geniş bir tartışma için bak. S. M. Lipset ve Martin Trow, «Reference Group Analysis and Trade Union Wage Policy,» Mirra Komarovsky (derleyen), **Common Frontiers in the Social Sciences** (Glencoe: The Free Press, 1957), s. 391-411.

tirip eski arkadaş ve yakınlarının çoğundan sıyrılırlarsa da, pek az kimse geçmişinden büsbütün kopabilir. Sendika hareketine bir davaya hizmet etmek için girmiş olan kimselerin, bürokratik bir hiyerarşide yükselenlerden daha çok, kendi başarılarını ölçmek için aynı davaya inanan başkalarının yargılarını bir ilişki çerçevesi olarak kullanmaları olasıdır. Sendika önderi olan bir çok eski Sosyalist, hâlâ hareketlerinin bir çoğunun Sosyalist veya sol-demokratik bir amaçla tutarlı olduğunu açıklamaya ve kanıtlamaya çalışır ve bu yönelişleri onların davranışlarını, sendikalarının objektif durumları açısından anlamanın olanaklı olamayacağı şekillerde etkiler.

Görünüşte birbirlerine benzeyen oligarşik ve bürokratik büyük sendikaların arasındaki farkların bazıları, bir kısmının başında mevkilerine hâlâ bir «çağırı»yı yanıtlama yeri diye bakan kimselerin bulunmasından, ötekilerin önderlerinin ise kariyerci olmasından ileri gelmektedir. Birinci grup, uygulamada daha demokratik olmayabilir; ama çoğucası, üyeleri idaresiyle daha kolay ilişki de bulunabilir, taktiklerinde daha saldırgandır, üyelere hizmet bakımından bir sendika ahlâkının bozulmasına daha çok duyarlık gösterir ve daha fazla kişisel dürüstlüğü vardır. Komünist bir geçmişten çok, Sosyalist veya başka bir radikal geçmişin, böyle bir davranışla bağıntılı olması, besbelli daha yüksek bir olasılık taşır. Değerleri demokratik olan «çağırılı» önderin de, demokrasi şekilleriyle «bürokratik» liderden daha çok ilgilenmesi olasıdır.

Genç, «çağrılma» duygusu olan bir önderlik yönelişiyle, bir sendikanın içinde anlamlı bir iç demokrasi yaratan koşullar arasındaki bağıntı üstüne varsayımlar önermek güçtür. Bir olasılık, insanları işçi hareketine çeken farklı «çağırılar», anlamlı bir şekilde farklı davranış tiplerine sebep olmaktadır. Örneğin, bir eski Komünist, partiden ayrıldıktan sonra da, etkili bir dikta mekanizmasını işletmeğe devam edebilir ve davranışının, «bürokratik» yoldan gelen önderlere oranla daha militon ve daha dürüst olabilmesine karşılık, iktidarını sürdürebilmek için örgüt mekanizmasını kullanmak bakımından çok daha insafsız hareket edebilir. Bir «çağrılma» duygusu, «demokratik» işçi önderlerinin iktidarlarını korumaktaki insafsızlıklarıyla da bağıntılı olabilir. Haklılık duygusu ve çoğucası siyasal ya da dinî bir inanışla birlikte giden bir «dava»ya bağlanma, çoğunlukla, gözlemcilere söz konusu kimsenin değer ve amaçlarından bir hayli farklı görünebilecek hareketlere yol açar.

«Haklı» davaya hizmet ettiğini «bilen» «kendini vermiş» önder, kendisine karşı çıkanları —ister işverenler ya da kapitalist sistem ister Komünist partisi diye tanımlanan— düşmanın bilinçli ya da bilinçsiz ajanları sayar.

Öte yandan, «bağlanmış» önderlerin, muhalefetle insafsızca hesaplaşmalarına rağmen, anlaşılan, bağlanmalarından ileri gelen, üyelerin kendi yaptıklarını onayladıklarına inanmak gereksinimi vardır. Bu gibi önderler olanaklı olduğu kadar çok kimseyi kendi görüşlerine getirmeye çalışırlar. Sıradan üyelerin «eğitimi» ile ilgilenilmesi, «çağrılma» duygusu olan önderlerin yönettiği sendikalarda, başında «kariyerci»lerin bulunduğu sendikalardakinden daha çok olasıdır. Gerçi, bir sendika mekanizmasını hem tutarlı bir ideolojiye hem de daha tipik olan karşılıklı ödül ve yükümlülük esasına göre kurma çabası çoğunlukla bürokrasinin istikrarını tehdit eder. Yeni politikalara baş vurulmasını gerektiren yeni durumlar, ideolojilerini ciddiye alan kimseleri anlaşmazlık çıkarmaya itebilir. Sol siyasal gruplarda hayli olağan hizip anlaşmazlıkları ve ayrılmaları kalıbının, daha tutucu gruplara oranla, bu hareketlerin önder ve üyelerinden istedikleri haklı davaya hizmet etmek duygusunu yansıttığı anlaşılmaktadır. A.B.D.'nde solcuların iktidarı ellerinde tuttukları sendikalarda, Gompers'in partisiz politikalarını izleyenlerdekinden daha sık iç farklılıklar olmuştur.

Değer Sistemleri

Bu çözümlemede şimdiye kadar, bütün toplumun değer sisteminin ve özellikle, çeşitli sendikaların açıkça belli amaçları kadar, sendikalara üye olan çeşitli işçi tabakalarının değer sistemlerinin, sendika örgütlenmesine yaptıkları etkiyi, geniş ölçüde ihmal ettik.

(Yapı ve zaman etkenleri sabit tutulursa) sendikacıların, ister önder ister üye olsunlar, ayrı ayrı sosyal yapıları niteleyen başka başka değer sistemleri içinde farklı hareket etmeleri beklenebilir. Amerikan sosyal yapısı içinde işleyen bir Amerikan sendikası, bireysel başarıya ulaşma, herkesin başkalarıyla eşit olma hakkı ve demokrasi normu üstündeki ısrarı bakımından, daha katı bir statü sistemi içinde çalışan ve başarıya kişisel çabayla ulaşmaktan çok konmayı yeğleyen, önderlik rolüne daha çok önem veren, gruba oranla bireyin hakkını daha az tutan ve demokratik denetleme normunun üstünde daha az durduğu varsayılan bir Alman sendi-

kasından farklı davranışlar gösterse gerektir. Aynı şekilde, iki Amerikan sendikasının davranışlarının da, üye kitlelerinin arasındaki farkların, otorite ve demokrasiyle ilgili önemli normlar açısından ayrı ağırlık ve dağılımları temsil ettiği ölçüde, üyelerinin birleşimiyle birlikte değişmeleri beklenebilir.

Belli bir grup demokratik, elit-düşmanı bir değer sistemini ne kadar çok tutuyorsa, o grupta oligarşinin kurumsallaştırılması o kadar güç olmalıdır. Sosyal yapıların karşılaştırılması yönünden, Alman sendika önderleri, Amerikan sendikalarının önderlerinden daha kolaylıkla oligarşik bir yapıyı sürdürebilselcr gerektir. Alman işçileri, önderlerin sürekli olarak başta kalmasını, siyaset tartışmalarının yapılmamasını ve muhalefetin yokluğunu daha kolay kabul edebilirler. Başka herşey eşit olduğu takdirde, Amerikan işçilerinin hiyerarşik egemenliğe karşı direnme olasılıkları daha yüksek olmalıdır. Bu ülkelerin ikisinde de önderlerin görev sürelerini güvenli kılmak istedikleri varsayılırsa, Amerikan işçi önderleri, devrilmeleri olanağını yok edebilmek için diktacı mekanizmalar kurma baskısını daha çok duyarlar. Ya da bir başka deyişle, Amerikan toplumunda saklı değerler, Amerikan sendika idarecilerini Alman akranlarından daha kolay devrilir hale getirdiğinden, bu gibi kimselerin statülerini yerleşik kılmak için daha şiddetli, daha kararlı ve daha diktatörce hareket etmeleri gerekir.

Amerikan işçi hareketinin içinde de, bu duruma hayli benzeyen farklar vardır. Bazı Amerikan sendikalarının üyeleri, sıradan işçilerin katılmasına ve denetimine büyük önem verirler; öteki üye kitleleri bu değerlere bu kadar çok bağlanamazlar. Çoğu kere, ulusal siyasete katılmanın toplumun içindeki yerle birlikte değiştiği gözlemlenmiştir; benzer bir şekilde burada da, bir işçinin statüsü ne kadar yüksekse, karar alma işlemine katılmaya hak iddia etmek olasılığının o kadar çok olacağı önerilmektedir. Bu gibi değerler, yüksek statülü işçilerin siyasete katılmalarına elveren daha geniş kaynakları olmasıyla birleşince, varsayımlarımızın ampirik geçerliliği varsa, bir sendikada demokrasi olması yolundaki olanakları artırır. Bu koşulun iki örgütsel sonucu vardır. Biri, I.T.U.'da, Aktörler Sendikasında v.b. görülen kurumsallaşmış demokrasi kalıbıdır. Öteki ise, saldırıya açık durumda bulunan önderlerin daha sıkı diktacı mekanizmalara başvurmasıdır. Bu eğilimlerin ikisine de örnek olan bir kuruluş, bazı şubelerinin Aktörler Sendikası ka-

dar demokrat ve diğer şubeleriyle merkez örgütünün diktacı bir şekilde oligarşik olduğu Müzisyenler Sendikasıdır.

Oligarşi ile Amerikan değerlerini bağdaştıran bir başka uyum mekanizması da, sendikanın belirli görevleri olması üstünde ısrar eden bir ideolojidir. Bir kuruluş kendi görevlerini, sınırlı ve belirli gereksinmeleri karşılayacak şekilde ne kadar dar olarak tanımlarsa, bir üyenin o kuruluşa katılmak ve siyasetini etkilemek gereksinimini duyması o kadar az olası olur. İnsanlar, gruplarının iç işleyişine etkin olarak katılma zorunluluğunu duymaksızın ve kararların onlara danışılmadan alınması olayından rahatsız olmaksızın, bir otomobil klübü, yerel bir tüketim kooperatifi, bir sağlık planı, bir oyun grubu ve ulusal bir pulculuk derneği gibi pek çok kuruluşlara üye olabilirler. Çoğucası, insanlar üye oldukları gönüllü kuruluşların herbiri hakında, sınırlı bir gereksinimi karşılayabilmeleri bakımından yargıya varırlar. Tersine, bir grup ya da kuruluşun görevleri ne kadar çok yaygın olursa, bir kimsenin onunla anlaşamadığı kaynaklar bulması ve işleyişine etkin olarak katılmak istemesi de o kadar çok olasılık taşır.

Yalnızca bir «iş sendikası» olarak çalışan sendikalar, belirli, tek görevli kuruluşlar kategorisine girerler. İşçilerin en çok katıldığı, fabrika (iş yeri) seviyesindeki örgütlenmenin dışında, «iş sendikası»nın toplu pazarlık yapmaktan ibaret olan tek büyük ödevi yılda bir kereden daha çok olmaz ve bir çok sendikada iki ya da üç yılda bir kere yapılır. Bir sağlık planı yürütmenin günlük etkinliği, o plana dahil olan bir kimseyi ne kadar ilgilendirirse, bu gibi sendikaların günlük idaresi de üyelerini o kadar ilgilendirir. Kuşkusuz, bir sendikanın bireyi mesleki rolü bakımından ele aldığı doğrudur; dolayısıyla, bireyin daha az önemli rolleriyle uğraşan öteki gönüllü kuruluşlardan daha çok ilgi ve merakını çekmesi beklenebilir. Ama yine de, genelleme karşılaştırmalı bir düzeyde doğrudur. Üyelerinin statü ve boş zamanlarıyla ilgili bir çok görev yapan I.T.U. ve Aktörler Sendikası gibi kuruluşlarda, sendika işlerine üyelerin katılması ve karışması çoktur.

Böylelikle görevlerini sınırlamaya çalışan bir sendikaya en uygun ideoloji olan iş sendikacılığı, Amerikan sendikaları arasındaki en yaygın ideolojidir. Sendikaların toplu pazarlık, işçinin korunması ve üyelerin refahı gibi geleneksel sendika etkinliklerinden başkasıyla ilgilenmemesini istemekle, sendika önderleri, aynı za-

manda, çeşitli sendika-ötesi çıkarlardan gelen değerlerin kendilerini etkilememesini de istemiş olmaktadırlar.

«İş Sendikacılığı» sendikanın toplumdaki yerinin ve üyelerine hizmet edeceği alanın en dar şekilde tanımlamasına hak verdiren bir fikir topluluğu olarak, geniş çapta üye katılmasını desteklemekte ve oligarşik önderliği meşrulaştırmaktadır. Gerçi, iş sendikacılığı ideolojisinin oligarşik iktidar yapısıyla çakışması, iş sendikacılığına bu kadar çok rastlanışını katiyen tamamiyle açıklamış olmaz. Burada önerilen şey sadece şudur ki, bu ideolojinin, kabul edilmesiyle bağıntılı olan öteki etkenler neler olursa olsun, sonuçlarından biri üyeleri demokratik değerler taşıyan bir kuruluşta bir oligarşiyi sürekli kılmanın güçlüklerinden bazılarını ortadan kaldırmasıdır.

Yaygın siyasal ya da belirli «iş sendikacılığı» ideolojileriyle sendikalarda siyasal çatışmanın varlığı ya da yokluğu arasındaki bağıntı üstüne niteliksel ya da niceliksel bir çözümleme yapan olmamıştır. Fakat genel bir önerme olarak, bir sendikanın ideolojisi ne kadar yaygınsa iç hizipçiliği olması olasılığının o kadar fazla olacağı söylenebilir. Amerika'dakilerden çok daha siyasal olan Avrupa sendikaları, iç bölünmelere de çok daha yatkındır. Fakat Avrupa sendikacılığının Amerikalı gözlemcileri, Avrupa'da da iş sendikacılığı yönünde bir eğilim olduğu gerçeğini belirtmektedirler. Bu gerçek, sendikaların normal görevlerinin iş sendikacılığı olduğu ve işçi sendikalarının yerleştikçe siyasal ideolojilerini gereksiz görüp bıraktıkları varsayımını doğrulamakta kullanılmıştır. Wisconsin'li iş iktisatçısı Selig Perlman, bu tezi *Theory of the Labor Movement* adlı kitabında çok parlak bir şekilde savunmuştur.

Sendikaları toplu heyetler olarak ele alan ve bürokrasinin gerekleriyle üyelerin gerekleri arasında bir ayrım yapmayan bu tip çözümleme, sendikaların görev ve amaçlarını sınırlamak yolundaki akımın (Perlman'ın önerdiği gibi) işçilerin sosyal durumundan gelmek yerine, daha çok, güvenlik sağlamaya çalışan bir önderliğin uyum mekanizması olabileceği olanağını ihmal etmek yöneliminde dir. Örneğin, Sosyalist bir partiye veya genel Sosyalist amaçlara bağlanmak, zorunlu olarak, siyaset farklarının tartışılmasını kabul etmeyi gerektirir. Bir çok Britanya sendikalarının genel kurulları geçmişte, Aneurin Bevan ve İşçi partisi önderleriyle Sendikalar Kongresi (T.U.C.) arasındaki bölünmeyi tartışmakla bir hayli yakit harcamışlardı.

Sendikaların görevlerinin sınırlanmasının, bürokrasinin istikrarını çoğaltacağını söylemek, çoğu veya bütün sendikalarda, üyelerin sendika amaçlarının geniş tanımlarını desteklemeye taraftar oldukları anlamına gelmez. Gerçekte, yukarıdaki bir çok çözümlemenin gösterdiği üzere, çoğunluk ilgisizdir ve bir olasılık sendika idarecilerinden daha tutucudur. Gerçi ,bu gerçek, bir «iş sendikacılığı» ideolojisi gibi iç bölünme olanaklarını azaltmaya yarayan herhangi bir etkenin, aynı zamanda, üyeler kitlesinin kuruluşun siyaseti üstünde yapabileceği potansiyel etkiyi de küçülteceği genellemesini ortadan kaldırmaz.

Sonuçlar

Bu bölümde geliştirilen çözümleme sendikalarda demokrasinin uzun vadeli şansı üstüne bir takım karamsar sonuçlar ortaya koymaktadır. Başlıca noktalar şöyle özetlenebilir :

1. Geniş çaplı kuruluşların yapıları gereğince, bürokratik davranış kalıpları gelişir. Bürokrasinin kurumsallaşmasına elveren koşullarla iktidarın demokratik değişimini sağlayan koşullar büyük ölçüde bağdaşamaz ve bu bağdaşamama derecesi, sendikanın çevresindeki diğer bürokratlaşmış kurumlarla istikrarlı bir ilişki kurma gereğinin zorladığı bürokrasi derecesiyle birlikte değişir.

2. Geniş çaplı bir kuruluşun yapısı, görevli idareye sıra üyelerinin ve hatta örgütlenmiş bir muhalefetin üstünde çok büyük bir iktidar ve avantaj verir. Bu avantaj, malî kaynaklara ve iç haberleşmelere egemenlik, sürekli olarak örgütlenmiş büyük bir siyasal mekanizma, bir meşruluk iddiası ve bir siyasal beceri tekeli gibi şekiller alır.

3. Bir oligarşinin geniş bir kuruluşu ne kadar kolaylıkla denetleyebileceği, üyelerin kuruluşla ilgilenme derecesine göre değişir. Üyelik ne kadar çok önemli sayılıyor ve ne kadar çok katılınıyorsa, bir oligarşinin, üyelerin değer ya da gereksinimleriyle çatışan siyaset ve etkinlikleri zorlaması o kadar güç olacaktır. «İş sendikacılığı» kavramı, sendikanın üyeleri için olanaklı olan en iyi sözleşmeleri sağlamaktan ibaret tek bir büyük görevi olduğunu varsaymakla, iç siyaseti ve çatışmayı önlemeye yarar ve üyelerin ancak sınırlı bir ölçüde katılmasını destekler. Üyelerin kuruluşla ilgilenme derecesini çoğaltan bir sendika-görevleri anlayışı ise, demokratik çatışma potansiyellerini de arttırır.

4. Sendikalarda demokrasinin içten istikrarsız olduğunu, sendikanın bir statü yerleştirme mekanizması olmasının sonuçları açıkça ortaya koyar.

a — Önderlik rolünün görevsel bir gereği, buna izleyici rolünden daha yüksek bir statü yakıştırılması, yani daha yüksek bir başarı olmasıdır.

b — Başarıya ulaşmanın egemen bir değeri, yukarıya akışkanlığın kültürel bir amaç olmasıdır.

c — Demokratik bir siyasal yapının temel bir niteliği, önderliğin dolaşım veya dönüşümünün olanaklı olmasıdır. Bu demektir ki, ancak liderlerin yerlerinden ayrılmalarını sağlayan bir mekanizma varsa, oligarşiden kaçımlabilir.

d — Geniş toplumda, siyasal önderler iktidarlarından ayrılıp eşit ya da daha yüksek statülü yerlere geçebilirler. Sendika hareketinde ise, yenik düşen önder, sendikada kalırsa yüksek statülü bir yerden düşük statülü bir yere geçer.

e — Sendikada demokrasinin liderler bakımından yukarı statüden aşağı statüye doğru hareketin kurumsallaştırılması anlamına gelmesi, başarıya ulaşma egemen değerinden büyük bir sapma olmaktadır.

f — Bu çelişikli normların gereklerinin karşılanması önderler bakımından bir *anomie* ve psikolojik olarak içinden çıkılması olanaksız bir durum olurdu.

Bu çözümlemenin açık sonucu şudur ki, demokrasinin fonksiyonel gerekleri çoğu sendikalarda çoğu zaman karşılanamaz. Örneğin, demokratik normlarla başarıya ulaşma normlarının arasındaki çatışma, demokrasinin, ancak önderlerle takipçileri arasındaki statü farklarının çok küçük olduğu sendikalarda istikrarlı bir sistem olarak varolabileceği anlamına gelir. Bu durum, demokrasinin çoğucası, yüksek statülü sendikalarla yerel sendikalarda bulunduğu gerçeğini açıklamaya yardım edebilir. Bütün durumlarda iktidarın karıştırıcılığını söylemek yerine, bu çözümleme, bu çeşit «bozulma»nın, *bir norma uymanın zorunlu olarak bir başka normun çiğnenmesini gerektirdiği* belirli sosyal yapıların bir sonucu olduğunu önermektedir.

Gerçi, sendikaların, daha başka bir çok içi oligarşik kuruluşlar gibi, bütün toplum çapındaki siyasal demokrasiyi beslemeğe yaradıkları yolunda ileri sürülen genel önerme yine de doğru olmaktadır. Başkalarının yanısıra, Amerikan siyaset bilimcisi Franz Neumann'ın da açıkladığı üzere, içi diktatörlükle yönetilen bir çok dernek, başka grupların sınırlarını aşmalarını önleyerek, kendi üyelerinin çıkarlarını koruyacak tarzda işlemektedir.[20] En diktatör sendika bile, işçilerin ekonomik menfaatlarını ve geniş toplumdaki siyasal demokrasiyi korumak bakımından, hiç sendika olmamasından iyidir, yeterki bu sendika ya devletin ya da işletmenin bir oyuncağı olmasın. Geniş ölçüde, çoğu ülkelerde gelişen ortaklamacı (kollektivist) toplumun demokrat olma şansı, sendikaların sosyalist amaçların destekleyicileri olmakla birlikte, devletten bağımsızlıklarını korumaları olanağına dayanmaktadır. Britanya *Commonwealth*'inde ve İskandinavya ülkelerindeki sendikaların davranışı, böyle bir kalıbın olanaklı olacağına ilişkin gerçek deliller ortaya koymaktadır.

En diktatör sendika önderlerinin bile, üyelerinin ekonomik gereksinimlerine kulak vermek zorunda olduklarını da hatırlamak gerekir. Sıradan üyelerinin ekonomik çıkarlarını savunmayan bir sendika oligarşisi, tıpkı (bin dokuz yüz) yirmilerde John L. Lewis'in başına geldiği gibi, üye kitlesinin eridiğini görebilir. O sıralar siyasette olduğu kadar sendikada da tutucu olan Lewis neredeyse Birleşmiş Maden İşçilerini kaybediyordu. Ancak, onu sonradan meşhur eden militan taktiklere başvurmakla sendikasını yeniden kurabildi. Ekonomik bir savunma örgütü olmayan bir sendikanın fonksiyonu yoktur ve uzun zaman ayakta kalamaz. Fakat, çoğu sendikaların gerçekten üyelerinin çıkarlarını temsil etmeleri, iç demokrasi sorunlarıyla karıştırılmamalıdır, çünkü Howe ve Widick'in belirttikleri üzere:

> Bir sendikada (veya başka herhangi bir kurumda) demokrasi olmasının tek bir kesin delili vardır: muhaliflerin serbestçe «partiler» örgütlemeye, hizipçi mekanizmalar kurmaya, yayınlarını dağıtmaya ve üyeler arasında propaganda yapmaya hakları olması ... Bir muhalefetin varlığı ... bir sendikanın demokratik yapısının korunacağını güven altına almanın en iyi yoludur. ... Hiziplerin varolma haklarını savunmak, hiç de şu ya da bu hi-

(20) Franz L. Neumann, «Approaches to the Study of Political Power,» Political Science Quarterly, 65 (1950), s. 161-80.

zibe alkış tutmak değildir. Fakat, demokrasinin (ödemeye değer olan) zedeli budur: sendikanın çıkarına zararlı sayılan gruplar kurulacaktır. Öteki şık diktatörlüktür.[21]

Son bir not: özel hükûmetlerin içinde kurumsallaşmış demokrasi olması, büyük toplumda demokrasi olmasının yeter bir koşulu değildir ve hatta bazan toplumdaki demokratik süreci zayıflatabilir. Tocqueville'in demokratik bir ulusun zorunlu koşulları diye gördüğü çeşitli yüzeysel kuruluşlar, onun zamanında da bugün de geniş ölçüde tek-partili oligarşiler olmuşlardır. Buna rağmen, böyle kuruluşlar yeni önderler yetiştirerek, görüşler örgütleyip yayarak ve üyelerini öteki gruplarla devlete karşı temsil ederek siyasal eğitim ve muhalefeti kolaylaştırmışlardır. Bu gibi bir çok gruplar, örgütlenme sorunları ve üyelerine hizmet etme yolları hakkında, bütün gün idarecilik etmedikleri zamanlarda bile, daha az eğitilmiş ve daha az bilinçli sıradan üyelerden daha çok bilgili olan yetişmiş önderler bulurlar.

Doğrudan doğruya üyelerinin egemen olduğu bir kuruluş, kendisinin veya toplumun gereksinimleri bakımından sorumsuz hale gelebilir. Üyeler, başka amaçlara zarar verecek ya da kuruluşu tehlikeye sokacak olsa bile, kendi «bencil» amaçlarını izlemek isteyebilirler. İşverenler, bir sendika ne kadar demokratik olursa —yani, içinde, görevli önderliğe karşı ne kadar çok muhalefet, ne kadar çok hizip ve ne kadar çok iktidar değişmesi bulunursa— sendikanın o kadar sorumsuz olacağını pek iyi bilirler. Amerikalılar arasından seçilmiş bir örneklemle, toplumsal özgürlükler hakkındaki tavırlar üstüne yapılan bir inceleme de, *Daughters of the American Revolution* veya *American Legion* gibi kuruluşların bile önderlerinin, Komünistlere ve diğer tutulmayan siyasal sapmacılara toplumsal özgürlüklerin tanınması bakımından, üyelerinden çok daha hoşgörülü olduklarını ortaya koymuştur.[22]

Bu bölümün beşinci kesiminde ele alınan, sendikalarda ve diğer gönüllü kuruluşlarda, üyelerin katılmasına ve dolayısıyla iç demokrasiye en akla yakın bir şekilde bağlı görünen koşulların, ge-

(21) Irving Howe ve B. J. Widick, op. cit., s. 262-63. Bu konu üstüne bazı yeni araştırmalar ve ayrıntılı bir bibliyografya, **American Journal of Sociology**'nin «işçi sendikalarında demokrasi ve bürokrasi»ye ayrılan bir özel sayısında yayınlanmıştır: 61 (Mayıs 1956).

(22) Samuel A. Stouffer, **Communism, Conformity and Civil Liberties** (New York: Doubleday and Co., Inc., 1955), s. 26-46.

niş toplumda demokrasiyi zayıflatan koşullarla aynı olduğunu kaydetmek gerekir. Yani, bir kuruluşun üyelerinin o örgüt içinde yaygın bir ilişkiler dizisi olduğu ölçüde, hayatlarının büyük bir bölümünün onun etki alanı içinde geçtiği ölçüde, üyelerin birbirleriyle karşılıklı ilişkileri olduğu ölçüde, yüksek bir ilgilenme ve katılma düzeyi olmasının şansları çoğaltmaktadır. Fakat bu aynı etkenler, grubun üyelerini çapraz-baskılardan ve ayrı değer ve etkilere maruz kalmaktan soyutlar ve madenciler ya da dokçular gibi, «soyutlanmış» endüstri örneklerinde gördüğümüz üzere siyasal inançlarının koyuluğunu arttırır. Burada da çıkmaz bir durum önümüze dikilir. Üyelerin, bir sendikanın, bir siyasal partinin, bir çiftlik kuruluşunun, bir meslek derneğinin içinde bütünlenmeleri, bu gibi kuruluşların üyelerinin grubun içinde daha etkin olmak ve siyasetini daha çok denetlemek olasılıklarını çoğaltmaktadır. Fakat böyle kuruluşların üyelerini bütünleyecek şekilde görevlerini genişletmeleri, çatışan grupların arasında uzlaşma ve anlayışı olanaklı kılan güçleri azaltacağı için, toplum çapındaki siyasal sistemi tehdit edebilir. Geniş ölçüde bir «meslek» topluluğunun varoluşundan ötürü, yüksek üye ilgi ve sadakatıyla nitelenen madencilerin ve basın işçilerininkiler gibi sendikalar, topluluğun öteki bölümlerinin değerleriyle, üyeleri daha az bağlanmış sendikalardan daha az ilgilenmektedir.

Özel kuruluşlarda diktatörlük olmasını savunmadığım belli olsa gerektir. Fakat, bir çok kuruluşların hem istikrarlı bir iç demokrasinin koşullarını yerine getirip hem de [aynı zamanda kuruluşun içinde bireysel özgürlüğü sınırlayıp önderlere de kuruluşa da diğer sosyal değerlere zararı dokunabilecek bir miktar hareket özerkliği vererek hizipçiliğe ve gerçek yerleşmiş çıkarlara sağlam bir taban sağlamakla] bütün toplumdaki demokratik sürece önemli katkılarda bulunamayacaklarını teslim etmek lâzımdır. Bu da, çelişkili sonuçları olunca değerlerin bağdaşmazlığına bir başka örnektir. Modern toplumdaki bu demokrasi problemlerini çözebilmenin kolay bir yolu yoktur.

Metodolojik Ek

İşçi hareketinin inceleyicileri, bu bölümde ortaya atılan her önermeye büyük istisnalar gösterebileceklerdir. Belirli kuruluş ya da bireyler söz konusu olunca, bir değişkeni soyutlamak ve onu

belli bir davranış kalıbının tek veya hatta başlıca belirleyici etkeni diye ele almak, elbette olanaklı değildir. Belirli davranış kalıplarını belirleyen çok taraflı etkenlerin nasıl ele alınacağı, toplum bilimlerinin temel problemlerinden biridir. Bireylerle uğraşırken çözümleyiciler, niceliksel teknikler kullanarak belirli etkenlerin etkisini soyutlayabilmek için, çok sayıda örnek üstüne veriler toplayarak bu güçlüğü kısmen yok edebilirler. Fakat, kuruluşların çözümlenmesi, bir kaç örnekten fazlası için hiç bir zaman veri toplanmaması yüzünden engellenmektedir. Bir tane büyük kuruluşu derinliğine incelemenin maliyeti bile, büyük bir bireyler örnekleminden araştırma verileri toplanması kadar yüksek olabilir.

Belirli bir sendikanın içindeki oligarşi veya sıradan üyelerin militanlığı gibi, belirli bir davranış kalıbını belirleyen etkenleri araştırırken, çoğu çözümleyicilerin izlediği yol, kuruluşun içinde söz konusu davranışla ilintili görünen etkenleri belirtmek olmaktadır. Belirli anlamlı değişkenler kalıbının gözlemlendiği tek örnek, ele alınmış olan örnekten ibaretse, böyle bir yol özü gereğince *post factum*'dur. Çözümleyici, ender herhangi bir denetleme ya da karşılaştırma yapmak fırsatı bulur. Çoğu kere, başka örneklerden araştırıcının varsayımını doğrular gibi görünen materyal örnek getirilerek bu çıkmazdan kurtulunmaya kalkışılır. Bu gibi örnek verileri, metodolojik doğrulama sorununu çözmez ve çoğuncası, ancak okuyucuya yorumun genel geçerliği hakkında yanlış bir duygu vermeğe yarar.

Onun için, örgütlerin davranışlarını inceleyenlerin kendi kendilerine, varsayımların gerçeklenmesi sorununu sormaları büyük önem taşımaktadır. Bugün bir kimse, örgütsel davranış üstüne tek bir önermeyi doğrulamaya gücü olmaksızın, bir çok tek sendika veya başka geniş çaplı kuruluşlar hakkında yapılmış pek çok araştırmayı incelemekle bir sürü zaman harcayabilir. Bu gibi örnek incelemelerinde toplanan veriler, varsayımlar denemek için yeniden çözümlenmeye elverişli değillerdir, çünkü araştırıcılar gözlemlerini ender herhangi bir etkin varsayımlar dizisinin terimleriyle yaparlar.

Bu alanda daha çok ilerleyebilmenin yolları olarak üç metod denebilir : bir çok kuruluştan niceliksel verilerin toplanması, klinik örneklerin incelenmesi ve sapma örneklerinin çözümlenmesi. Birinci nicelikleştirme yoluna şöyle bir örnek gösterilebilir. Bir sendi-

kanın idarecileriyle üyeleri arasındaki statü farkı ne kadar büyük olursa böyle bir kuruluşun diktacı bir siyasal yapısı bulunmasının o kadar olası olacağı önermesini denemek için, çok sayıda ulusal ve yerel sendikalardan veriler toplanabilir. Bu gibi bir araştırma güç olabilir, ama bir gözlemcinin çeşitli grupların üyeleriyle idarecileri arasındaki statü farkının büyüklüğüne bir ölçü olarak kullanabileceği, kaba statü endeksleri hazırlamakla başarılabilir. Ürün piyasasının sendika yapılarıyla bağıntısı üstüne varsayımlar da, aynı şekilde denenebilir.

Kullanılabilecek bir başka metod, teorik bir çözümleme temeline dayanarak saptamaların yapıldığı, biyolojik bilimlerinin klinik yöntemlerine benzemektedir. Gelecekteki değişiklik gerektiren kritik durumlarda kuruluşların davranışları üstüne önceden kestirmeler yapılabilir. Bu gibi bir araştırmaya en elverişli bir durum olan ikâme bunalımı, tekrarlanıcı bir olay olduğu için inceleme bakımından ek bir avantaja sahiptir. İşçi hareketinde, önderler öldükçe veya çekildikçe, gerçekten binlerce önderin yerine-geçme olayı olmuştur. İkâmenin sonuçları arasındaki değişikliklerin incelenmesi, kuruluşların içinde iç çatışmayı kışkırtan veya bastıran etkenlerle ilgili varsayımların denenmesine olanak verir.

Metodolojik güçlüğün üçüncü bir olanaklı çözüm yolu, işçi hareketinde, özellikle yüksek bir demokrasi veya üye katılması düzeyinin ya da her ikisinin birden nitelediği kuruluşların oluşturduğu sapma örneklerinin çözümlenmesidir. Oligarşi gibi, belli bir davranış kalıbının hemen bütün büyük sendikalarda ortaklaşa varolduğu biliniyorsa, oligarşik grupların tekrar tekrar incelenmesi, iç siyaset yapılarını etkileyebilecek olanaklı değişmeler üstüne pek az yeni görüş sağlar.[23] Paul Lazarsfeld, «sapma örneklerini çözümlemenin, ampirik araştırmada, genel kuralın istisnalarına bir miktar inandırıcı bir açıklama vererek bunlardan kurtulmayı sağlayan bir 'cilâlama' süreci olmaktan çok, olumlu bir rol oynayabileceği»ne işaret etmiştir. Bir sapma örneğinin varoluşu (sözgelimi, Ulusal Basımevi Dizicileri Sendikasının —I.T.U.— yüksek ölçüde demokrat siyasal sistemi), her zaman teorik yapının —bu örnekte,

(23) Bir Britanya sendikasındaki oligarşik egemenliğin yetkin betimlemesi için bak. Joseph Goldstein, **The Government of British Trade Unions** (London: Allen and Unwin, 1952). Gerçi, bu inceleme Michels'in klasik çözümlemesine yeni örneklerden başka pek bir şey katmamaktadır.

Michels'in «oligarşinin demir yasası»ndan kaynak alan teorinin— fazlasıyla basitleştirilmiş olduğu anlamına gelir ve «önceden kestirme tablosuna başka değişkenler eklemek gereği»ni ortaya koyar.[24]

(24) Bak. Patricia Kendall ve Katherine M. Wolf, «The Analysis of Deviant Cases in Communications Research,» Paul F. Lazarsfeld ve Frank Stanton (derleyenler), **Communications Research, 1948-1949** (New York: Harper and Bros., 1949), s. 153-54. I.T.U.'ya bir sapma örneği diye bakılması, yukarıda anılan **Union Democracy** incelemesinin ana fikirlerindendi.

KİŞİSEL BİR SONSÖZ

BÖLÜM XIII

İDEOLOJİNİN SONU?

Bu kitabın temel öncüllerinden biri, demokrasinin yalnızca ya da hatta başlıca, farklı grupların kendi amaçlarına ulaşmak ya da iyi toplumu aramak için kullandıkları bir araç olmadığıdır: demokrasi, işler durumdaki iyi toplumun ta kendisidir. Ancak özgür bir toplumdaki iç mücadelelerin oluşumu, toplumun ürünlerinin bir kaç iktidar sahibinin elinde birikmeyeceğini, insanların zulmüne uğramaksızın gelişebileceklerini ve çocuklarını büyütebileceklerini bir miktar garanti edebilir. Görmüş olduğumuz üzere, demokrasi, meşruluk ve anlaşmayı devam ettiren kurumlar kadar, çatışma ve anlaşmazlığı destekleyen kurumların da olmasını gerektirir. Gerçi, son yıllarda, farklı değerleri temsil eden gruplar arasında ciddî fikir çatışmaları büyük ölçüde azaldığı için Batı Dünyasında demokrasi bazı önemli değişikliklere uğramaktadır.

Bu değişikliğin sonuçları, Milano, İtalya'da 1955 Eylülünde toplanan «Özgürlüğün Geleceği» konusundaki bir dünya aydınlar kong-

(1) Bu bölümün başlığını, Congress for Cultural Freedom'un Milano, İtalya'da 1955 Eylülünde düzenlediği «Özgürlüğün Geleceği» konulu toplantıya, Edward Shils'in sunduğu olağanüstü bildirinin adından aldım. Bak. E. Shils, «The End of Ideology?» Encounter, 5 (Kasım 1955), s. 52-58; ideolojinin gerilemesinin nitelik ve kaynakları üstüne sezgili bir çözümleme için bak. Herbert Tingsten, «Stability and Vitality in Swedish Democracy,» The Political Quarterly, 2 (1955), s. 140-51; ve Otto Brunner, «Der Zeitalter der Ideologien,» Neue Wege der Sozialgeschichte (Göttingen : Von den Hoeck and Ruprecht, 1956), s. 194-219. «İdeoloji çağı»nın sona ermekte olduğu yolunda bir önceden kestirme için bak. Louis S. Feuer, «Beyond Ideology,» Psychoanalysis and Ethics (Springfield : Charles C. Thomas, 1955), s. 126-30. Bu konuların çoğu ayrıntılı olarak şu iki kitapta tartışılmıştır : Daniel Bell, The End of Ideology (Glencoe : The Free Press, 1960) ve Ralf Dahrendorf, Class and Class Conflict (Stanford : Stanford University Press, 1959).

resinde neler olduğunu anlatmakla belki en iyi bir şekilde aydınlatılabilir. Bu toplantıda,[2] bir çok demokrat ülkelerden gelen ve sosyalistlerden sağ kanat tutuculara kadar çeşitli görüşlerde olan 150 aydın ve siyasetçi katılmıştı. Örneğin B. Britanya delegeleri arasında, Hugh Gaitskell ve Richard Crossman gibi sosyalistler ile Michael Polanyi ve Colin Clark gibi tutucular vardı. A.B.D.'nden, Demokratik Sosyalizm Birliğinin o zamanki başkan-yardımcısı Sidney Hook, Demokrat Hareketten yana Amerikalılar örgütünden Arthur Schlesinger, Jr. ve baş-tutucu ekonomist Friedrich A. Hayek gelmişlerdi. Fransız temsilcileri, sol sosyalist bir önder olan André Philip'i, bir zamanlar Gaullist harekette etkin olan Raymond Aron'u ve tutucu felsefeci Bertrand de Jouvenal'i de kapsıyordu. Aynı siyasal görüş çeşitlilikleri, İskandinavya, Almanya, İtalya ve öteki ülkelerin delegeleri arasında da görülüyordu.

Sosyalizmin, liberalliğin ve tutuculuğun bunca önemli siyaset ve fikir önderlerinin temsil edildiği bir toplantının güçlü siyasal tartışmalara yol açacağı sanılırdı. Oysa, böyle bir şey olmadı. Tartışmaların biraz ısındığı tek vesile, biri Rusya'nın fazla lehinde bir şey söylemekle «Komünist yardakçılığı» ettiği zamanlar oldu.

Bir hafta süren toplantının son gününde ilginç bir olay ortaya çıktı. Profesör Hayek, bir kapanış konuşmasında, özgürlüğü korumak yerine gömmeye hazırlanmakla suçlayarak delegelere saldırdı. Onu tedirgin eden şey, siyasal inançları ne olursa olsun, delegelerin solla sağı ayıran geleneksel sorunların görece bir önemsizliğe düştüğü yolunda vardıkları genel anlaşmaydı. Gerçekten, herkes çeşitli ülkelerde gelişen devlet denetiminin artışının demokratik özgürlüğü geriletmeyeceğini kabul ediyordu. Sosyalistler artık sosyalizmi savunmuyorlar; mutlak iktidara sahip olan bir devlet tehlikesinden, tutucular kadar endişe duyuyorlardı. Sol ile sağı ayıran ideolojik sorunlar, devlet mülkiyeti ve ekonomik planlama birazcık daha mı çok olsun, birazcık daha mı az olsun'a indirgenmişti. Hiç kimse, belirli ülkelerin iç politikasına hangi siyasal partinin egemen oluşunun gerçekten çok önemli bir fark yarattığına inanır

(2) Benim de katıldığım bu toplantıya sunduğum kendi bildirim, Canadian Forum, 35 (Kasım 1955), s. 170-71'de «The State of Democratic Politics» başlığı altında yayınlanmıştır. Buradaki gözlemlerle, Edward Shils'in adı geçen bildirisindeki gözlemler arasında bir çok benzerlikler olduğunu görmek ilginçtir.

görünmüyordu. Devlet müdahalesinin kötü ve özü gereğince totaliter olduğuna inanan Hayek, kendisini demokrat kampın içindeki ayrılmaları hâlâ ciddiye alan küçük bir azınlığın arasında bulmuştu.

İleri gelen sol-kanat İngiliz aydınlarından Richard Crossman, sosyalizmin şimdi, çoğu Avrupalı sosyalist önderler tarafından bilinçli olarak «Günlük politika gerçeklerine çoğuncası uzak düşen ... ütopyacı bir mit»[3] diye görüldüğünü söyledi. Daha çok endüstrinin devletleştirilmesini hâlâ isteyen, pek az sosyalist parti vardı. İskandinavya, Britanya ve Almanya gibi, hayli endüstrileşmiş devletlerin sosyalist partileri, bu amaçlarından geniş ölçüde vazgeçmişlerdir. Avustralya'nın Queensland federe devletinin İşçi partili başbakanı, partisinin 1950 kongresinde devletleştirmenin bir amaç olarak alakonmasını savunurken, söylediği şu sözlerle, bu alakoymanın öneminin geniş ölçüde tören türünden olduğunu açıkça ifade etmiştir.

> «Şunu belirtmek isterim ki, platformumuzu ve amaçlarımızı herhangi bir şekilde değiştirilmenin ciddi bir takım anlamları vardır. Bir kere, saldırma sırasında, kaçınılabilirse, açık vermek kötü bir şeydir ve bence, köşelerde gizlenip endüstrinin devletleştirilmesini istemiyormuş gibi yapmamalıyız. Bu işçi hareketinin uzun vadeli bir amacıdır, tıpkı Hıristiyanlık hareketinin uzun vadeli bir amacı olduğu gibi. Hıristiyanlığı tutan kimseler 2.000 yıldan fazladır, mücadele ediyorlar ve buna erişemediler.»[4]

Uzun vâdeli amaçların, hatta 2.000 yılda başarılamayabilecek olanların, alakonmasının hikmetini, Richard Crossman pek güzel ortaya koymuştur :

> Demokratik bir parti esas ilkelerinden birini bırakmaya pek ikna edilemez ve esas mit'inden vazgeçmek hiç bir zaman elinden gelmez. Tutucular, fiilen devlet planlaması yaptıkları sırada bile, serbest girişimi savunmak zorundadırlar. Bir İşçi Hükûmeti ise, sosyalizmle ilgisi olmayan politikaları, gerçek Sosyalizm diye savunmak zorundadır. Parti önderlerinin işi, çoğuncası takipçilerini —hatta bunun doğru olmadığı kanıtlanabilir olduğu haller-

(3) Richard Crossman, «On Political Neurosis,» Encounter, 3 (Mayıs 1954), s. 66.

(4) T. C. Truman, The Pressure Groups, Parties and Politics of the Australian Labor Movement (yayınlanmamış M. A. tezi, Siyaset Bilimi Bölümü, Queensland Üniversitesi, 1953), Bölüm II, s. 82.

de dahi— geleneksel politikanın hâlâ yürütüldüğüne inandırmak tır.[5]

Batı demokrasilerinde solla sağ arasındaki farkların artık de rin olmaktan çıkması, parti anlaşmazlıkları için zemin kalmadığı anlamına hiç de gelmez. Fakat, ileri gelen İsveç gazetelerinden birinin başyazarının bir keresinde bana dediği gibi, «şimdi artık siyaset can sıkıcı bir şey oldu. Sorunlar, 'maden işçileri saat başına bir metelik fazla almalılar mı', 'süt fiyatları artmalı mı', ya da 'yaşlılık ödenekleri genişletilmeli mi' den ibaret.» Bunlar, istikrarlı demokrasilerde iç mücadelelerin özünü oluşturan önemli sorunlardır; fakat, aydınları heyecanlandıracak veya siyasette kendi rüyalarını ifade etmenin bir yolunu arayan genç insanları dürtecek çeşidinden sorunlar değildir.

Batı siyasal hayatındaki bu değişiklik, endüstri devriminin temel siyasal problemlerinin çözülmüş olduğu gerçeğini yansıtmaktadır: işçiler sınaî ve siyasal vatandaşlığa kavuşmuşlardır; tutucular refah devletini kabul etmişlerdir; ve demokratik sol, toptan devlet iktidarının çoğaltılmasının, ekonomik sorunlara getirdiği çözümlerden çok, özgürlük için tehlikeler taşıdığını görmüştür. Batı'daki demokratik sosyal devrimin bu zaferi, siyasal etkinliğe geçirilmek için illâki ideolojileri veya ütopyaları olması gereken aydın grupları bakımından iç politikayı sona erdirmektedir.

Batı demokrasisinin içindeki ciddî siyaset karşıtlığı kaynaklarının bu şekilde azalması, bazı kimseleri, demokrasi için bu kadar gerekli olan çatışmaları ortadan kaldırıp kaldırmayacağını bile sormaya itmiştir. Harvard'lı sosyolog Barrington Moore, belki demektedir:

> ... biz ekonomik eşitsizlik ve ayrıcalıkları küçülttükçe gerçekten ayrı siyaset yollarını kışkırtan başkalık ve hoşnutsuzluk

(5) Richard Crossman, op. cit., s. 67. (Benim ısrarım.) İsveç üstüne de, Herbert Tingsten şöyle demektedir: «Bütün durumlarda büyük karşıtlıklar böylelikle ortadan kalkmıştır. Sonuç olarak, sembolik kelimeler ve klişeler ya değişmiş ya da kaybolmuşlardır. ... Eski anlamında Liberalizm, Tutucuların arasında da Liberal partide de ölmüştür; ... ve belirli bir önerinin veya belirli bir raformun üstündeki sosyalizm etiketi, söz konusu öneri ya da reformun çekici sayıldığını anlatmaktan başka pek bir anlam taşımamaktadır. 'Sosyalizm' veya 'liberalizm' kelimeleri ise, seçimlerde ve siyasal törenlerde faydalı olan şeref sözcüklerinden ibaret kalmaya yönelmektedir.» Tingsten, op. cit., s. 145.

> kaynaklarını da ortadan kaldırıyor olabiliriz. Bugün A.B.D.'nde, Zencilerden başka, özgürlüğün olmasında yatırılmış bir maddi çıkarı bulunan, nüfusun herhangi bir kesimini düşünmek zordur... Öyle sanıyorum ki, özgürlüğün kuvvetle gelişebilmesi için, baskı altında tutulan bir grubun varlığını gerektirdiğini söylemek, diyalektik bir oyundan fazla bir şeydir. Belki, özgürlüğün görkemi kadar tragedyası da budur. Ülkü bir kere gerçekleştirilince ya da hatta gerçekleştirilmesine yaklaşılınca, hoşnutsuzluğun itici gücü ortalıktan kaybolur ve toplum bir süre için, herşeyi duygusuz bir şekilde olduğu gibi kabule çöker. A.B.D.'nde bu çeşit bir şey olmuş gibi görünmektedir.[6]

David Riesman da, «genel servet artışının ve onun yanısıra, katı ayrımların kayboluşunun, siyasal çeşitliliğin Madisoncu [ekonomik] temellerini sürdürmeyi veya tortusal ezilen tabakaları tutan siyasetçileri bulmayı güçleştirdiği»ni söylemektedir.[7] Sınıf farklarına ve sol-sağ sorunlarına dayanan sınıf çatışmalarının sona ermekte olduğu tezi, şu varsayımdan kaynak almaktadır: «ekonomik sınıf sistemi kaybolmaktadır... Servet ve gelirin yeniden bölüştürülmesi... ekonomik eşitsizliğin siyasal anlamına son vermiştir.»[8]

Ancak insan, bu aydınların yanılıp Batı toplumunun iç siyasetindeki ideolojinin gerilemesini, demokratik ayrılıkları sürdüren sınıf çatışmasının sona ermesi sandıklarını düşünüyor. A.B.D.'nde ve öteki ülkelerde oy verme kalıpları üstüne pek çok delilin gösterdiği gibi, bir bütün olarak seçmenler kitlesi, bunca aydının öngördüğü iç sınıf çatışmasının bitişini görmemektedir. Amerikan nüfusu üstünde, 1930'lardan 1950'lere kadar yapılmış bir çok araştırma, Cumhuriyetçilerin daha çok zenginlere, iş adamlarına ve serbest meslek sahiplerine hizmet ettiğine, Demokratların ise daha çok yoksullar, yetişkin ve sıra işçileri için çalıştığına çoğu kimselerin inandığını göstermektedir.[9] B. Britanya için de benzer bulgular ortaya konulmuştur.

---

(6) Barrington Moore, Jr., **Political Power and Social Theory** (Cambridge: Harvard University Press, 1958), s. 183.

(7) David Riesman: Stimson Bullitt'in **To Be a Politician** adlı kitabına yazdığı «Giriş,» (New York: Doubleday and Co., Inc., 1959), s. 20.

(8) S. Bullitt, **Ibid.**, s. 177.

(9) Bak. Harold Orlans, **Opinion Polls on National Leaders** (Philadelphia: Beşeri İlişkileri Araştırma Enstitüsü, 1953), s. 70-73. Bu monograf, çeşitli Amerikan kamu oyu ölçme kuruluşları tarafından 1935-53 arasında yapılmış olan bir çok araştırmayı da ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

Bu kanılar yalnızca partililerin karşılıklı iddiaları değildir, çünkü, solun taraftarları da sağın taraftarları da her partinin aslında hangi sınıfları temsil ettiği hakkında anlaşmaktadırlar - bu, acı bir sınıf mücadelesinin kabul edilmesinden çok, sendikaların işçileri ve Ticaret Odasının iş adamlarını temsil ettiği hakkındaki genel anlaşma gibi siyasal partilerin de temsililik fonksiyonları üstüne bir anlaşma anlamınadır. Sınıf ayrılığının devamı, sistem için yıkıcı sonuçlar doğurmaz; baştaki bölümlerden birinde belirttiğim üzere, istikrarlı bir demokrasi siyasal mücadelenin niteliği üstünde bir uyuşma olmasını gerektirir ve ayrı ayrı gruplara en iyisi ayrı ayrı partilerin hizmet edebileceği varsayımı bu uyuşmaya dahildir.

«Bolluk toplumu»nda sınıf siyasetinin sonunun geldiğine ilişkin kehanetler, her sınıf sisteminin göreli (izafi) niteliğini ihmal etmektedir. Nesnel yoksunluğun —düşük gelir, güvensizlik, kötü beslenme— azalması, gördüğümüz gibi, bir toplumun potansiyel gerilim düzeyini gerçekten de düşürür, fakat bazı kimseler toplumun saygınlık veya statü yapısı tarafından başkalarından daha çok ödüllendirildikçe, insanlar kendilerinde *göreli* bir yoksunluk duyacaklardır. A.B.D. dünyanın en zengin ülkesidir, işçi sınıfı da dünyanın başka yerlerindeki orta sınıfların çoğunun özendiği bir düzeyde yaşamaktadır; yine de, çeşitli Amerikan kanı araştırmalarının bulguları üstüne ayrıntılı bir inceleme şöyle demektedir: «Savaş öncesi, sırası ve sonrasında kamu oyu ölçmelerinde beliren başat görüş, büyük ortaklık yöneticilerinin aldıkları paranın çok fazla olduğu ve hükûmet tarafından sınırlandırılması gerektiği yolundadır.» Ve varlıklı kimselerde bile bulunan bu duygu, ekonomik merdivenden aşağıya inildikçe artan bir destek görmektedir.[10]

Demokratik sınıf mücadelesi devam edecektir; fakat bu, ideolojileri, kızıl bayrakları ve Mayıs günü yürüyüşleri olmayan bir kavga olacaktır. Bu durum siyasete ancak ideolog veya *status quo*'nun büyük eleştiricisi olarak katılabilecek olan bir çok aydını, tabiatıyla, altüst etmektedir. Britanya'nın sosyalist haftalık dergisi, *New Statesman*, 1958-59 yılları boyunca, «Bay Gaitskell'e Yardım Edelim mi?» genel başlığı altında bir seri yazı yayınlamıştı. Başlıktan anlaşıldığı üzere, bu seri yazıları, İşçi partisinin

(10) Ibid., s. 149. Tek istisna, yüksek yönetici aylıklarına karşı, hemen üstlerindekilerden daha az hoşgörüsüz olan çok yoksullardır.

artık ideolojik radikallikten çıkmış olup, sadece işçilerin ve sendikaların bir çıkar kuruluşu haline gelmesi gerçeğinden endişelenen çeşitli Britanya aydınları yazmışlardı.

Amerika'da siyasal ideolojinin gerileyişi, Bölüm X'da değindiğim gibi, kendi benlik-tasarımlarını gerçekleştirmek için mutlaka toplumun eleştiriciliğini yapmaları gereken bir çok aydını etkilemiştir. Ve iç politika, hatta liberal ve sosyalist politika, artık soldan ciddî eleştiriciliğe elverişli bir alan olarak iş görmediği içindir ki, bir çok aydın siyasal ve ekonomik sistemlerle esaslı bir şekilde uğraşmaktan, Amerikan toplumunun temel kültürünün öteki kesimlerini, özellikle, siyasal olarak ele alınamayacak öğelerini eleştirmeğe geçmiştir. Bu aydınlar, statüyle ilgilenme bakımından görünüşte çoğalan bir meraka («Jones'lara [komşu aileye] yetişme» sevdasına), buna bağlı olarak, reklamcıların ve kitle haberleşme araçlarının kitle zevkinin hakemleri sıfatıyla artan gücüne, Amerikalıların —Jones'lara yetişme merakının bir başka yanı olan— fazlasıyla uyucu *(overconformist)* olduklarına ilişkin delillere işaret etmişlerdir. Böylelikle, son on yıllarda Amerikan toplumu üstüne, en çok dikkati çeken eleştirici eserler politik olmaktan çok, sosyolojik olmuşlarıdır: örneğin, David Riesman'ın *The Lonely Crowd* (Tenha Kalabalık) William H. Whyte'in *The Organization Man* (Kuruluş Adamı), Max Lerner'in *America as a Civilization* (Uygarlık Olarak Amerika) ve Vance Packard'ın *The Status Seekers* (Statü Arayıcıları) kitapları gibi.

Bununla birlikte Amerikan toplumunun şu sıra, bollık içinde ve bürokratik bir toplum olmasının sonuçları sayılan nahoş yanlarından çoğu, aslında eşitlikçi ve demokratik bir toplumun içinde taşıdığı tekrar tekrar ortaya çıkan öğeler olabilir. Her zaman en güçlü anlatımını A.B.D.'nde bulan, Amerikan ve sosyalist ideolojilerinin her ikisinin de bu yanları, statü ve uyma meraklarını toplumun sürekli nitelikleri yapmaktadır.

Lloyd Warner, Vance Packard ve başkalarının belgeledikleri statü ayrımı kalıpları, çeşitli ondokuzuncu yüzyıl gezginlerinin yazılarından açıkça görüldüğü üzere, Amerikan tarihini boyunca varolmuşlardır. Bu ziyaretçiler, Amerikalıların Avrupalılardan daha çok statü-bilinçliliği taşıdıklarına, bir *nouveau riche*'in ondokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde kabul edilmesinin ondokuzuncu yüzyıl Amerika'sında kabul edilmesinden daha kolay olduğuna genel

likle inanmışlar ve bu ülkedeki daha büyük züppeliği, Amerika'da demokrasi ve eşitlikçilik üstünde ısrar edilmesinin, sosyal kademelenme bakımından kuşkuya yer bırakmayan iyi tanımlanmış bir saygınlık yapısı yokluğunun, varlıklı Amerikalıları Avrupalılardan daha çok statü kökeni ve sembolizmi üstünde durmaya ittiğini öne sürerek açıklamışlardır.

> Bir milyonere, İngiltere'de Amerika'dakinden daha iyi ve daha rahat bir sosyal hayatın açık olduğunu gözlemlemek bir paradoks gibi görünebilir. ... Amerika'da, özel karakteri kötüyse, bayağı veya açıktan açığa ahlâksızca, ya da kişisel olarak iyi veya dürüst bir insan değilse, yüksek sosyete böyle bir kimseye karşı kapılarını kapatabilir. İngiltere'deyse, beceriyle uygulanan büyük bir servet bu kapıları açılmaya daha kolay zorlayabilir. Çünkü İngiltere'de, büyük servet uygun metodları kullanarak, pâye verenlerden bunları gerçekten satın alabilir... Bir yapay pâyeler sisteminin varoluşu, Avrupa'da aşağılık bir kimseye, iyice Cumhuriyetçi bir ülkede verilemeyecek bir etiketin verilmesini olanaklı kılar.[11]

(1820'lerdeki Amerikan yaşayışı üstüne en olgun İngiliz yorumcularından biri olan) Harriet Martineau'dan çağdaş Amerikan sosyologu Lloyd Warner'e kadar bir çok gözlemcinin, Amerikan toplumunun büyük bölümlerini nitelediğini gösterdikleri, aile kökenine (parayı yapan nesile?) karşı duyulan büyük ilgi, temel değerleri, hiç kimsenin komşusundan daha yüksek bir statü sahibi olmak bakımından doğal bir hak iddia etmesini kabul etmeyen bir toplumda tehlikeye giren sosyal konum hakkmdaki belirsizlik duygularına karşı bir tepki olabilir. Sosyolog Howard Brotz'un Britanya ile A.B.D.'nin statü sistemlerini karşılaştırırken değindiği gibi :

> Bir demokraside züppelik, bir aristokrasidekinden çok daha habis olabilir. Sadece siyasal otoritenin verebileceği, üstünlüklerinin doğal onayından yoksun olunca, zenginler ve özellikle yeni zenginler, kendilerinden aşağılarla yalnızca ilişkide bulunmaktan bile tehdide uğradıkları duygusuna kapılırlar. Bu eği-

(11) James Bryce, **The American Commonwealth**, Cilt II (New York: Macmillan, 1910), s. 815. Karşılaştır. D. W. Brogan, **U.S.A.** (London: Oxford University Press, 1941), s. 116 v.d.; 1900'lerde ve 1950'lerde, «sosyal ve ekonomik demokrasi, Amerika'da sosyal statü yarışmasını hafifletmek bir yana koyultmuştur» diyen bir çok ziyaretçinin görüşlerinin bir özeti için bak. Robert W. Smuts, **European Impressions of the American Worker** (New York: King's Crown Press, 1953), s. 13.

lim, ondokuzuncu yüzyılın sonlarında Tuxedo Park'ta belki en yüksek noktasına erişmiştir. New York'lu zengin iş adamlarından meydana gelen bu seçkin ikametgâh topluluğu yalnızca etrafını dikenli tellerle çevirmekle kalmamış, orada oturmayanların girmesini önlemek için bir de kapıya nöbetçi dikmişti. Taşrada, başka asilzadelerin arasında değil kendi kiracılarının ortasında yaşayan bir İngiliz Lordu'na, hiç bir şey bundan daha garip gelemez. Lordun sosyal durumu öyledir ki, aşağı sınıfların üyeleriyle karşılaşmaktan ve eğlencelerinde onlarla kaynaşmaktan rahatsız olmaz. Örneğin, çiftçileri [yani, kiracıları] onunla birlikte atlara binip tazı sürülerinin eşliğinde tilki avına çıkarlar. Bir kere, Yahudilerle sosyal ilişkilerde açıklık yaratan, bu «demokratik» tavırdır. Oyun etkinliklerinden, deyim yerindeyse, insan déclassé olmaz.[12]

Bugün bir çok Amerikalıyı bu kadar rahatsız eden uyma sorunu, 1830'larda Tocqueville'den 1950'lerde Riesman'a kadar bir çoklarınca, Amerikan kültürünün önemli bir özelliği olarak kaydedilmiştir. Çözümleyiciler, (diğer halklara oranla) Amerikalıların başkalarının yargılarına karşı ne kadar çok duyarlık gösterdiklerini tekrar tekrar belirtmişlerdir. Kendi statülerinden hiç bir zaman güvençli olmadıkları için, Amerikalılar, daha aristokrat ve statü-bağlı bir toplumdaki elitlerin gereksinim hissetmedikleri bir şekilde «kamu oyu» ile ilgilenirler. Daha ondokuzuncu yüzyılda, yabancı gözlemciler Amerikalıların «başkasına -yönelmişlik»lerinden şaşırmışlar ve bunu sınıf sisteminin niteliğiyle açıklamışlardır. Amerikalıların böyle «başkasına-yönelmiş» tasarımı, Riesman'ın dediği gibi, «Tocqueville'in ve Avrupa'dan gelen öteki meraklı ve hayrete düşmüş ziyaretçiler»in yazdıklarında bulunabilir.[13] Harriet Martineau, ondokuzuncu yüzyıl başlarındaki Amerikalıyı anlatırken, Riesman'ın bugünkü «başkasına-yönelmiş» insan anlatımını sanki başka sözcüklerle tekrarlıyor gibidir.

Amerikalılar bütün dünyayı gezseler, başkalarının görüşlerine durmadan bakmak ve saygı göstermekten ötürü, kendi toplumları kadar sınırlanmaya boyun eğen bir toplum daha bulamazlar. Dünyanın her yerini gezseler, kendi ülkeleri gibi : çocukların bile başlarını belâya sokmaktan çekindiği ve yaptıklarının başkalarının kafasında yarattığı etkiden bahsettiği; toplumun, gençlerin hangi görüşleri açığa vuracaklarını, hangilerini yalnız aile çev-

(12) Howard Brotz, «The Position of the Jews in English Society,» **The Jewish Journal of Sociology**, 1 (1959), s. 97.

(13) David Riesman, et. al., **The Lonely Crowd : A Study of the Changing American Character** (New Haven : Yale University Press, 1950), s. 19-20.

> relerinde besleyeceklerini sessiz sessiz belirlediği; insanın kendisini kâğıt üstünde bağlamasının tehlikesi kararlaştırılmış bir sorun olduğu için, hemen bütün kadınların berbat mektuplar yazdığı; ve hemen bütün yaşlıların, onlara her zaman ve her türlü durumda özgür bir anlatım ilhamı veren ilkelere sadakattan yoksun göründüğü bir toplum daha bulamazlar.[14]

İnsanların yukarıya ilerlemek için savaşmaya yöneltildiği, ama ulaştıkları yeri işaretleyecek açıkça tanımlanmış nirengi noktalarının bulunmadığı ve statü edinmelerindeki başarılarının, başkalarının kendileri hakkında iyi görüşleri olmasıyla belirlendiği açık bir demokratik toplumda, Martineau'nun anlattığı gibi, başka kimselerin kanılarını ölçülülükle ve yakından izlemenin doğal bir şey olduğu önerilebilir. Bugün Riesman'ın gözlemlediği üzere, Martineau da bu «başkasına-yönelmiş» tipin, en çok şehir merkezlerinde «devamlı ölçülülükle» yaşayan orta ve yukarı sınıflarda bulunduğunu kaydetmiştir. Hiç bir yerde, «Amerika'nın Kuzey devletlerinin şehirlerinde oturanlar arasında olduğu kadar, [başkalarının yargıları hakkında] bunca yürekten endişe, bunca sinirli merak» yoktur.[15] Bunun gibi, 1900'lerin başlarında A.B.D.'ni ziyaret eden Max Weber de, «Amerika'da modaya bağlılığın, Almanya'da görülmemiş bir ölçüde» yüksekliğine dikkati çekmiş ve bunu, miras adına sınıf statüsünün bulunmadığı demokratik bir toplumun doğal niteliği olarak açıklamıştı.[16]

Başarıya ulaşılmasında ısrar eden ve atalara dayanan ya da hatta çok eskiden kazanılmış kişisel başarılardan gelen statüyü tanımayan bir toplum zorunlu olarak, insanların biribirlerine karşı duyarlılıkla yöneldikleri ve Riesman'ın benzetmesiyle, sosyal dengelerini koruyabilmek için bir radar kullandıkları bir toplumdur. Ve daha çok eşitlikçi oldukça, aşağı tabakalar vatandaşlığa ulaştıkça, daha çok sayıda insan statü yarışına katılabildikçe, işte tam bu ölçüde, öteki halklar da biz de, başkalarının görüşleriyle daha çok ilgilenir ve dolayısiyle, daha çok demokrat ve Tocquevilleci anlamıyla daha çok Amerikalı oluruz.

Demokrasi politikası, toplumun eliti için bir dereceye kadar zorunlu olarak, uyma politikasıdır. Kitleler toplumun elitine gire-

(14) Harriet Martineau, **Society in America**, Cilt II (New York: Saunders and Otley, 1837), s. 158-59.

(15) **Ibid.**, s. 160-61.

(16) Max Weber, **Essays in Sociology** (New York: Oxford University Press, 1946), s. 188.

bilme olanağını ele geçirince, elitler kendi etkenliklerini belirlemek bakımından kitle tepkisini hesaba katmak zorunda kalınca, elitin (siyaset veya sanat) özgürlüğü sınırlanmış olur. Tocqueville'in belirttiği gibi, demokrat cumhuriyetlere karşı «yöneltilebilecek en ciddî serzeniş, çokluğa şirin görünme politikası»nı yaygınlaştırmaları ve «bunu, hemen, bütün sınıflara sokmaları»dır; onca, «siyasal hayattaki parlak insanların sayıca azlığı, A.B.D.'nde çoğunluğun gittikçe artan despotluğundan» ileri gelmektedir.[17]

Aynı şey, Bölüm X'da kitle kültürünün olumsuz sonuçları üstüne yapılan çoğu tartışmalar için de öne sürülmüştü. Kültür piyasasına nüfusun büyük kitlesinin daha çok erişebilmesi, zorunlu olarak, kültürün varlıklı ve iyi eğitilmiş kimselerden ibaret kaldığı zaman veya ülkelere oranla, kültürel beğeninin sınırlanması anlamına gelir.

Eğitim üstüne şu sıra yapılan tartışmalar da aynı çıkmazı yaşatmaktadır - demokrasiye ve eşitlikçiliğe inanan bir çok kimse, aynı zamanda elitçi bir toplumun bir takım niteliklerini de korumak istemektedir. Bütünlenmiş «Kapsayıcı» *(Comprehensive)* okulun ileri bir reform olarak görüldüğü İngiltere'de, bu okulu savunan fikirler, en büyük sayı için en iyi olan şeyin toplumun sağlığına en çok yararlı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Aynı fikirleri Amerika'da da, üstün kabiliyetli çocuklara özel uygulama yapılmasının eşitsizliği sürekli kıldığını ve daha iyi evlerden ve sınıf ortamlarından gelenleri, daha yoksul kökenlilerin pahasına ödüllendirdiğini ileri süren liberal eğitimciler savunmuşlardır. Bugün Britanya'daki eğitimciler, daha parlak çocuklar için ayrı okullar *(Grammar Schools)* bulunmasının, daha az kabiliyetli olanlar için ruhî bir ceza oluşturduğunu kuvvetle iddia etmektedirler. Çoğumuz, bu ülkedeki liberallerin de kısa bir zaman önce benzer duy-

(17) Alexis de Tocqueville, **Democracy in America**, Cilt I (New York: Vintage Books, 1954), s. 276-277. Kuşkusuz, Platon da 2500 yıl önce demokrasiden söz ederken aynı noktalara değinmiştir: baba «kendisini çocuğu gibi olmaya alıştırır ve oğullarından korkar; oğul da erkinlik isteğinde babası gibi olur ve atasına karşı ne korku ne saygı duyar. ... Öğretmen öğrencilerinden çekinir ve onlara dalkavukluk eder ... yaşlılar da gençlere karşı aşağıdan alır ve her şeye katlanacak hale gelirler. ... Bütün bu şeylerin, birlikte alınınca, başlıca sonucu, vatandaşların ruhunu duyarlıklı kılmak olur.» **The Republic of Plato**, Ernest Rhys basımı (London: J. M. Dent and Co., 1936), s. 200-26.

gular beslediklerini unutmuşuzdur; örneğin Fiorello La Guardia, New York Belediye Başkanı iken, dört yıllık okul süresinin üç yılda tamamlandığı yetenekli çocuklar için özel bir okul olan *Townsend Harris High School*'unu, böyle bir okulun varoluşu demokrasiye uygun değildir, bir azınlığa özel ayrıcalıklar sağlıyor di ye kapatmıştı.

Yalnızca şunu söylemek istiyorum ki, hem pastamız olsun hem de onu yiyelim diyemeyiz. Aynı zamanda, aristokratik bir toplumun ve demokratik bir toplumun iyi taraflarına sahip olamayız; eşitlikte ısrar eden bir toplumda ayrımlanmış elit okullarımız olamaz; halk yargılarına büyük değer veren bir toplumda kitle beğenisine aldırış etmeden yapıtlar üreten bir kültür elitimiz olamaz. Aynı şekilde, hem düşük bir boşanma oranına hem de cinsiyet rollerinde amaçların farklılaşmasına erişemeyiz ve yetişkin çocukluktan erginliğe geçişin belirli bir yolu olmayan bir kültürde güvençli yetişkin çocuklar olmasını bekleyemeyiz.

Demokratik bir toplumun, uymanın azalmasını ve yaratıcılığın çoğalmasını sağlamak için hiç bir şey yapamayacağını söylemek istemiyorum. Eğitimin yükselmesinin, ekonomik güvenliğin artmasının ve daha yukarı yaşama standartları olmasının, kültür düzeyine ve demokratik özgürlüğe güç kazandırdığını önermemize elveren bir hayli delil vardır. Şu sıra, iyi kitap, iyi resim ve iyi müzik piyasası, Amerikan tarihi içinde yüksek bir noktadadır.[18] Irk azınlıklarına karşı gösterilen hoşgörünün de, geçmiştekinden daha çok olduğu yolunda belirtiler vardır. Bugün Amerika'da eskisinden daha çok kimse iyi bir eğitim görmektedir ve bu eğitimin çeşitli zaafları neler olursa olsun, yine de bundan bir insan daha çok edinince, liberal ve kültürle ilgili olan aydının açısından, daha iyi değerlere ve tüketim kalıplarına ulaşmaktadır.

Halkçı demokrasinin içinde taşıdığı uyucu yanlardan haklı olarak korkan çözümleyicilerin ileri sürdükleri, uymanın çoğalması ve ideolojinin azalması varsayımı hakkında bir şey daha vardır. Bu çözümleyiciler, kapitalist olsun sosyalist olsun, modern endüstri toplumunun temel bir niteliği olan büyük bürokratik kuruluşların

(18) «A.B.D.'nde gerçek birey liğin» gerilemekten çok geliştiği yolunda deliller için bak. Daniel Bell, «The Theory of Mass Society,» **Commentary**, 22 (1956), s. 82 ve Clyde Kluckhohn, «Shifts in American Values,» **World Politics**, 11 (1959), s. 250-61.

gelişmesinin, «kuruluş insanları» ancak uymakla başarıya ulaşabilecekleri için, bireysel özgürlüğün alanını daralttığını söylemektedirler. Bu özellik bazan siyasal çatışmanın koyuluğunun azalmasına bağlanmaktadır, çünkü idareci ve uzmanın özel işletmeleri olduğu gibi hükûmeti de ele geçirmesiyle, siyaset idare haline geliyor diye görünmektedir. James Burnham'ın *Managerial Revolution*'undan bu tezin Peter Drucker ve başkalarınca yeni ifadelerine kadar, bu yönelim bazan iyi karşılanmış, fakat son yıllarda daha çok esefle görülmüştür.

Ancak, büyük kuruluşların gelişmesi, sürekli özgürlük kaynakları ve daha çok yenilik fırsatları yaratmak gibi önemli sonuçlar da ortaya koyarlar. Bürokratlaşma, (başka şeylerin yanısıra) otorite mevkiindekilerin keyfî iktidarlarının gerilemesi demektir. Haklı ve eşit uygulama normları koymakla ve bürokratik olmayan birçok kuruluş önderlerinin sahip olduğu sınırsız iktidarı azaltmakla, bürokrasi, âmirlere boyun eğme gereklerinin büyümesinden çok küçülmesi anlamına gelebilir. Güvenlik testlerinin çıkmasına rağmen, bugün insanların görüş ve davranışlarından ötürü işlerinden atılma olasılıklarının elli ya da hatta yirmibeş yıl öncesinden çok daha az olduğunu sanıyorum. Kurucusunun yönettiği sıralar *Ford Motor Company* gibi, bir aile ortaklığında çalışan bir işçi veya idarecinin durumunu, *General Motors* veya bugünün *Ford Motor Company*'sindeki akranının durumuyla karşılaştıran herhangi bir kimse, bürokratlaşmanın endüstrinin her düzeyinde daha büyük bir uyma baskısı yarattığını zor iddia edebilir. Sendikalar, örneğin işe almak, işten çıkarmak ve yükseltmekte kıdem esaslarının veya yakınmaların çözüm yollarını ayrıntılı bir şekilde gösteren istikrarlı bir üç-yıllık sözleşmeyi iş verene kabul ettirmekle daha çok bürokratlaşma yönünde ilerledikleri zaman, üyelerinin isteklerini sadakatla yansıtmış olurlar. Kol işçilerinin de sendikalarda örgütlenmeleri, geniş çaplı kuruluş şartlarında çoğalmakta ve işçi ya da ücretliyi denetsiz iktidara boyun eğmekten kurtarmaya yaramaktadır. İşçilerin sendikanın örgüt iktidarına boyun eğdirilmelerinden korkanlar, çoğuncası sendika olmasa işletmenin kaçınılamayacak keyfî iktidarını gözönüne almazlar. Geniş bir kurumda çalışan ve iki dev kuruluşun —şirketle sendikanın— çatışmasına bağlı olan bir kimse, bir çok bakımlardan, büyük bir kuruluşta olmayan birinden çok daha özgürdür.

Demokratik ve bürokratik toplumlarda uymaya zorlayan baskılar Batılı aydınlar için haklı bir endişe kaynağı olmakla birlikte, benim tarih verilerini görüşüm, çözümlememizi sistemi içeriden tehdit eden öğelerle sınırlarsak, bana, bu sorunun bugün eskisinden daha az şiddetli ve daha az tehlikeli olduğunu düşündürüyor. İçindeki bireysel siyasal özgürlüğün (diyelim, Britanya ya da İsveç'teki gibi) büyük ve hatta artmakta olduğu istikrarlı demokratik kurumların, olgun endüstrileşmiş Batılı toplumları nitelemeye devam edeceğini ummak için yeter sebep vardır.

Kültürel yaratıcılık ve uyma hakındaki anlaşmazlıklar, bu bölümün başında tartışılan genel eğilimi yansıtmaktadır - ideolojiden sosyolojiye kayış. Bir çok Batılı ulusta sosyolojinin, akademik çevreler dışında bir düşünsel güç olarak gelişmesi, sosyolojik çözümlemenin kuvvetinden çok, siyasal araştırmaya karşı duyulan ilginin azalmasının göstergesidir. Onun için, bir sosyolog olarak, bu yönelimden endişe duyuşum tuhaf gelebilir. Fakat ben, Batılı demokrasilerin içinde değilse bile, dünya topluluğunun içinde siyasal çözümleme, ideoloji ve anlaşmazlığa hâlâ gerçek bir gereksinim olduğuna inanıyorum. Daha geniş bir anlamda, ilerlemiş demokrat ülkelerde iç ayrılıklar Amerikan partilerinin ön seçimlerindeki mücadelelere benzemiştir. Bütün adaylık yarışmalarında olduğu gibi, bunlarda da döğüş, partiye kimin önderlik edeceği üstünedir; bu durumda ise, az gelişmiş ülkelerin meydana getirdiği seçim şansı bakımından kuşkulu bölgelerle birlikte, bir bütün olarak dünyanın geniş siyasal mücadelesinde demokrat kampın önderliği söz konusudur. Aydınların siyasal ilgilerinin ufku, —ulusal hükûmetleri kimin yürüteceğini belirleyen— yerel seçimlerin yeni şeklinden, bu daha büyük yarışmaya dönmelidir.

Bu daha büyük mücadele, çeşitli az-gelişmiş ülkelerde siyaseti, Batılı demokrasilerde göründüğünden çok daha karmaşık hale getirmektedir. Bu devletlerde, koyu bir siyasal ayrılma ve ideolojiye hâlâ gereksinim vardır. Endüstrileşme, dinin yeri, siyasal kurumların karakteri sorunları hâlâ çözümlere bağlanmamış ve bunlar hakkındaki tartışmalar içiçe girmiştir. Eski sömürgelerle Batı, renkli insanlarla beyazlar arasındaki geçmiş siyasal ilişkiler, bu işi daha da güçleştirmektedir. Bizim şunu kabul etmemiz gerekir ki, az-gelişmiş ülkelerdeki bağlaşıklarımız radikal ve büyük olasılıkla sosyalist olacaklardır; çünkü ancak geniş reformlarla kitlelerin durumunu düzeltmeye söz veren değer-değiştirici ve eşitlikçi olan

partiler Komünistlerle yarışmayı umabilirler. Asya ve Afrika'nın sosyalist hareketleri, siyasal demokrasiye bağlı oldukları yerlerde bile (ki ne yazık ki hepsi böyle değildir ve isteseler de olamazlar) Batı'nın bir çok ekonomik, siyasal ve dinsel kurumlarına karşı çoğuncası karşıtlık göstermek zorundadır.

Radikaller, iktidarda oldukları —Hindistan, Gana, Seylan, Burma v.b. gibi— ülkelerde, memleketlerinin ekonomik kalkınmalarının sorumluluğunu yüklenmek ve dolayısıyla, endüstrileşmenin, hızlı şehirleşmenin, kötü konutların ve aşırı yoksulluğun yarattığı hoşnutsuzlukların acısını çekmek zorundadırlar .Demokratik solcu önderin, bu kötülüklerin üstüne yıkılacağı —yerli kapitalistler, yabancı yatırımcılar veya kovulmuş emperyalistlerin düzenleri gibi— bir günah-keçisi bulması gerekir. Bunu yapmazsa, devrimci bir kiliastik doktrinde saklı umuda —Komünistlerin sağlamaya hazır oldukları bir umuda— gereksinim duyan kitleler üstündeki gücünü kaybeder. Onun için, az-gelişmiş bir ülkede iktidarda olan bir sosyalist, kapitalizme, Batılı emperyalistlere ve gitgide, (geriye kalan başat yabancı kuruma) Hıristiyanlığa karşı devrimci bir savaşın önderliğine devam etmek zorundadır. Böyle bir kimse, Batılı sosyalistlerin, Batı'nın değiştiği, tam sosyalizmin tehlikeli bir şey olduğu, Marxist doktrinin eskidiği yolundaki fikirlerini kabul ederse, kendi toplumu içinde bir tutucu olur, hem bu rolü oynaması hem de halk desteğini görmeğe devam etmesi olanaklı değildir.

Batı'daki solcu aydının, sendika önderinin ve sosyalist politikacının, bu siyasal mücadelede oynayacakları önemli bir rol vardır. Bu insanlar, kendi ülkelerinde hâlâ sosyalizm ve eşitlikçilik geleneğini temsil ettikleri için, sosyalizmin ve sendikacılığın tutuculuk hatta yavaş yavaş ve aşamalı bir biçimde değişme yanlısı olamıyacağı memleketlerin Komünist olmayan solcu önderleri arasında kendilerine dinleyici bulabilirler. Bu gibi önderlerin, politikalarını Batı'nın sorumlu davranış tasarımlarına uydurmalarını istemek, bir çok Batılı sendikanın, sosyalist partinin ve aydının da gelişmelerinin ilk safhasında aynı şekilde «sorumsuz ve demagojik» olduklarını unutmak demektir. Bugün Batılı önderler bir yandan, kendi ülkelerinde ciddî ideoloji kavgalarının sona erdiği gerçeğini kabul etmekle birlikte, Doğu'nun ve Afrika'nın Komünist olmayan devrimci önderleriyle de ilişki kurmalı ve işbirliği yapmalıdır.

Bu kitabın demokratik düzenin koşullarını ortaya koyma çabası, benim belki de fazla rasyonalistçe olan şu inancımı yansıtmaktadır. Demokrasiyi oluşturan koşulları daha tam olarak anlamak, şimdi olmayan yerlerde demokrasiyi geliştirmelerine yardım edebilir. Aristoteles'in (önce Bölüm II'de tartıştığımız) demokrasinin sınıf yapısıyla bağıntısı üstüne, ortaya doğru yanaşma yolundaki temel varsayımının hâlâ geçerli olduğuna hükmetmemize karşın, bu görüş siyasal iyimserliği yüreklendirmez, çünkü siyasal etkinliğin ekonomik kalkınmayı sağlamak amacına yöneltilmesi gerektiği anlamını taşır. Fakat gereksiz bir kötümserliğe de kapılmamalıyız. Demokrasi, en genel olarak sınırlı bir koşullar dizisi altında yaşatılmışsa bile, çok çeşitli durumlarda da varolmuştur. Demokrasi, elbette yalnızca istemekle yaratılamaz, fakat insanların eylemde anlatımını bulan istekleri, kurumları ve oluşları, demokrasinin gelişme ve devam etme olanaklarını azaltan ya da arttıran yönlerde şekillendirebilir. İstikrarlı ve gönençli demokrasilerde, sınıf mücadelesinin beslenmesi için ideoloji ve ihtiras artık gerekli olmayabilir, fakat dünyanın başka yerlerinde özgür siyasal ve ekonomik kurumlar geliştirmek yolundaki uluslararası çabada bunların gereği apaçıktır. Sona ermekte olan, yalnızca Batı'nın içindeki sınıf mücadelesidir. Çeşitli uluslar arasında, uygun siyasal kurumlar ve ekonomik kalkınmanın düzeyleri ve sorunuyla ilgili ideolojik çatışmalar, bizim ömrümüzden çok daha uzun bir süre devam edecektir ve demokrasiden yana olan insanlar, ancak mahvolmak pahasına bunlardan uzak durabilirler. Tocqueville'in 1830'daki Amerikan toplumunun işleyişini incelemekteki amacı, biraz da o zamanki mutlakçı Avrupa'da demokrasiyi ilerletmek isteyen insanların çalışmalarına yardım etmekti. Yirminci yüzyılın ortasındaki Batılı demokrasinin işleyişini aydınlatmak, Asya ve Afrika'daki siyaset savasına yararlı olabilir.

AD DİZİNİ

Abel, Theodore : XIV
Abernety, Thomas P. : 345n
Abrams, Mark : 269, 270n
Adains, Cartes Francis : 292
Adams, Henry : 292, 333, 334
Adoratsky, V. : 6n
Adorno, Theodore : 87n
Alexander, Robert V. : 78n, 157, 157n
Alford, Robert : XII
Allardt, Erik : XIII, 105n,169n, 183n, 187n, 190n, 195n, 196n, 198n, 223n, 247n
Allinsmith, Beverly : 282n
Allinsmith, Wesley : 282n
Almond, Gabriel : 62n, 88n, 96n, 102, 103, 102n, 103n, 161n
Anderson, H. Dewey : 173n, 208n, 280n, 309n
Angelby, Louis : XIII, 148n
Antoni, Carlo : 9n
Apter, David : 49n, 77n
Arendt, Hannah : 49n
Argyle, Michael : 231n, 250n
Aristoteles : X, 29, 418
Arneson, B.C. : 190n
Aron, Raymond : 322, 330n, 404
Aymes, Vaseph : 376n

Bagehot, Walter : 322-23
Bakke, E.W. : 105n, 174, 174n
Baltzell, E. Digby : 286n, 294, 294n, 295, 295n, 333, 334n, 344n
Banfield, Edward : 50n, 186n, 248n
Barber, Bernard : 370n, 372n, 376n
Barrett, W. : 285n
Barton, Allan H. : XIV, 106n, 227n
Bean, Louis : 14n
Beard, Charles : 279, 302
Beard, Mary : 302
Beckerdth, Erwin von : 149n
Beegle, J. Allen : 131-132, 131n, 135n, 220n
Behrendt, R. : 254n
Belden, A.D. : 179n, 365n
Bell, Daniel : XII, 16n, 45n, 83n, 154n, 155n, 290n, 307n,311n,379n, 403n, 414n
Bell, John : 342, 343, 344, 346, 349
Benclix, Reinhard : XII, 1n, 9n, 134, 134n, 135, 161n, 180n, 197n, 226n, 242n, 245n, 256n, 318n, 319n
Benney, Mark : 12n, 178n, 189n,192n, 193n, 231n, 237n, 258, 258n
Benson, E.G. : 226n
Benson, Lee : 234n
Berelson, Bernard : 12n, 14n, 71n, 169n, 178n, 184n, 190n, 192n, 200n, 201n, 202n, 235n, 237n,256n, 261n, 267n, 282n
Berger, Morroe : XIV
Berstein, Basil : 99n, 100-101, 101n
Berthof, Rowland T. : 288n
Bevan, Aneurin : 391
Biesele, Rudolphl : 348n
Binkley, Wilfred E. : 287n
Birch, A.H. : 190, 231n
Bismarck, Otto von : 112
Blankstein, George D. : 159n
Blau, Peter : 16n
Blauner, Robert : XV, 224n
Blumberg, Hyman : 379
Bodin, Jean : 2

Bonham, John : 14n, 214n, 268n,298n
Bottomore, Thomas : 50n
Boulanger, Georges : 176
Bowman, Claude C. : 333n
Bracker, Karl D. : 125n, 126n, 127n, 130n
Braden, Charles S. : 89n
Brandeis, Louis D. : 294
Breckenridge, John C. : 342, 344, 345, 346, 347, 348
Bremme, Gabriele : 127n, 169n,186n, 200n
Bricker, John W. : 300
Bridges, Harry : 356, 356n
Brinkley, Wilfred : 302n
Brinton, Crane : 313n, 316n
Brissenden, Paul F. : 95n
Brodbeck, Arthur : 13n, 71n, 210n, 362n
Brogan, Dennis W. : 410n
Brontenbiemer, Urie : 97n
Brotz, Howard : 410, 411n
Brown, F.J. : 189n
Bruce, A.A. : 265n
Bruckberger, R.L. : 322n, 337n
Bruner, Veronnes : 188n
Brunner, Otto : 403n
Bruun, Kettil : 169n, 187n, 190n, 196n, 198n
Bryan, Alicel. : 310n
Bryant, William Cullen : 292n
Bryce, James : 37, 37-38n, 122n, 123n, 321n, 322n, 410n
Bryson, Lyman : 322, 361n
Buchanan, William : 45n
Bull, E. : 220n
Bullitt, Stimson : 407n
Burdick, Eugene : 13n, 71n, 210n, 262n
Burke, Edmund : 15, 337
Burks, R.V. : 248n
Burnham, James : 356n, 415
Butler, David E. : 173n, 195n
Cadert, Jacques : 179n
Calvin, John : 111n
Campbell, Angus : 169n, 174n, 178n, 184n, 189n, 235n, 237n, 261n,278, 279n, 282n, 290n
Campbell, John D. : 318n
Campbell, Peter : 143, 143n, 237n
Canford, F.H. : 94n
Cantril, Hadley : 45n, 96n, 98n, 106n, 176n, 219n, 259n, 278n
Caprariis, Vittorio de : 150n
Carnegie, Andrew : 333, 333n
Centers, Richard : 87n, 223n, 227n, 240n, 318n
Chinoy, Eli : 375n, 384n
Christensen, A.N. : 67n
Christie, Richard : 85n, 87n,211n
Clark, Colin : 52n, 72n, 404
Clark, Elmer T. : 20n, 88, 89n
Clark, Joseph Sill : 293
Clay, Henry : 301
Cleland, Sherrill : 240n
Cleveland, Grover : 286, 288, 301n
Cogley, John : 311n
Cohn, Werner : 104n, 282n
Coke, Ricardo Cruz : 222n
Cole, A.C. : 350n
Coleman, James J : XII, 7n, 19n, 180n, 184n, 225n, 371n
Combs, J. W. Jr : 258n
Compagna, Francesco : 150n
Connelly, G.M. : 94n, 105n, 171n, 178n
Cook, Deggy : 87n
Cooper, H.C. : 189n
Coser, Lewis : 311n
Coser, Rose Laub : 52n
Cottrell, Leonard : XIII
Counts, George : 313.
Cripps, Stafford : 11
Crossman, Richard : 404, 405n,406n
Cubberley, Ellwood P. : 283, 283n
Cunliffe, Marcus : 334, 334n
Curti, Merle : 321, 334, 325n

Dahl, Robert A.: XII, 15n, 27n, 71, 71n
Dahrendorf, Ralf: 403
Dauer, Manning: 14, 14n, 284n, 298n
Davids, Antony: 87, 88n
Davidson, Percy E.: 173n,203n,280n, 309n
Davis, Allison: 97n
Davis, Kingsley: 66n, 258n
Davison, W. Phillips: 91n, 96n
Debre, Michel: 147
de Gaulle, Charles: 115, 118, 139, 140, 141, 143, 145, 147
de Jong, J.J.: 218n, 234n, 259n
de Jouvenal, Bertrand: 313, 313n, 404
Derber M.: 258n
Deutscher, Isaac: 90n
Dewey, John: 37n, 39n
Dewey, Thomas E.: 300
Dilworth, Richardson: 11
Disraeli, Benjamin: 111, 265, 271, 272, 293
Dittmann, W.: 226n
Dix, Arthur: 226n, 254, 255n
Doan, E.N: 264n
Dogan, Mattei: 103n, 150n, 174n186n, 235n
Dollard, John: 191n
Dollfus, Engelbert: 118
Donald, David: 291, 291n, 292
Donnisan, D.: 237n
Dorman, Lewy: 345n
Douglas, Paul: 332
Douglas, Stephen A.: 287, 342, 345, 347
Dreyfus, Alfred: 176
Dreyfus, Carl: 238n
Drucker, Peter: 180, 180n, 415
Dubin, Robert: 95n
Dubinsky, David: 383, 385
Duncan, Otis D.: 348n
Dupeux, Georges: 145, 173n
Durkheim, Emile: 21n, 45n
Dutte, R. Palme: 142n
Duverger, Maurice 103n, 127n, 142n, 144n, 145n, 169n, 186n, 197n, 211n

Easton David: 15n, 27n
Eckstein, Harry H.: 19n
Egbert, Donald: 311n
Eisenhower, Dwight, D.: 113n,192n, 202, 246n, 256, 277, 277n, 290, 290n, 296, 297, 300, 310, 312, 328, 330
Eldersveld, Samuel J.: 1n, 221n, 222n
Emerson, Ralph Waldo: 303, 323n
Engelhardt, Viktor: 103n
Engels, Friedrich: 51, 53n, 88, 88n, 96n, 102, 161, 161n, 180, 180n,335, 335n
Epstein, Leon: 240n, 281n, 288n
Eriksen, Charles W.: 87, 88n
Etzioni, Amital: XV
Eulau, Heinz: 1n
Eysenck, H.J.: 85, 85n, 231n

Faris Robert E.L.: 177n
Farrell, James T.: 313
Fegis P. Luzzatto: XIII, 150n, 151n
Fenton, John H.: 289n
Ferkiss, Victor C.: 153n
Feuer, Kathryn: 306n
Feuer, Lewis: 306n
Feuer, Louis S.: 113n, 403n
Field, H.H.: 12n, 94n, 105n, 171n, 178n
Fillmore, Millard: 344
Finer, Herman: 206n
Fischer, John: 328, 328n, 331n
Fisher, Louis H: 258n
Fitzgibbon Russell H.: 28n
Flechtheim, Ossip K.: 52n, 95n, 222n
Fletcher, Mildred: 260n, 262n
Fletcher, Ralph: 260n, 262n
Fogarty Michael P.: 219n, 222n,232n, 235n
Ford, Henry: 333

Fox, Dixon Ryan : 285, 285n, 287n
Franco, Francisco : 44, 123
Franz, Günther : 127, 127n, 131n, 133n, 134n
Freedgood, Anne : XII
Freedman, Morris : 339n
Freud, Sigmund : 334
Friedrich, Carl J. : 70n, 95n
Fuchs, Lawrence H. : 282n

Gaitskell, Hugh : 404, 408
Galenson, Walter : 27n, 51, 51n, 224n
Gallagher, O.R. : 50n
Gallup, George : 226n
Gareeau, Oliver : 19n
Gasset, Jase Ortega : 49n
Gaston, H.G. : 265n
Gaudet, Hazel : 169n, 178n, 184n, 190n, 192n, 237n, 255n, 261n, 282n
Geiger, Theodore : 21n, 134n, 135, 223n, 226n, 227n, 314, 314n
Geiss, Phyllis : 258, 258n
George, Wilma : 223n
Germani, Gino : 123n, 157, 157n
Gerth, Hans : 9n, 133n, 185n, 255n, 369n
Girard, Alain : XIII, 144n, 146n, 212n
Giray, A.P. : 193n
Girod, Roger : 186n, 190, 196n
Gittler, Joseph B. : 1n
Gladstone, P. : 221n
Glantz, Oscar : 282n, 299, 299n
Glass, David V. : 50n
Glazer, Nathan : XII, 83n, 168, 168n
Gleicher, David B. : 190
Glock, Charles Y. : XIV
Goguel, François : 95n, 116n, 144n, 261n
Golden, Clinton S. : 358, 359n
Goldhamer, Herbert : 376n
Goldstein, Joseps : 398n
Gompers, Samuel : 385, 388
Goldman, Leo A. : 348n
Gordon, Jean : 197n
Gordon, Margaret : XIV
Gorlitz, Walter : 133n
Gosnell, Harold F. : 95n, 169n, 176n, 190n, 206n, 221n, 222n, 223n, 266n, 282n
Gouldner, Alvin W. : 168n, 370n, 376n, 376n, 388n
Gray, A.D. : 12n, 178n, 189n, 192n, 190, 231n, 237n
Greenstein, Fred I. : 245n
Gruening, Ernest : 332
Guggenheim, Simon : 333
Gulick, Charles A. : 64n, 69n. 139n
Gurin, Gerald : 169n, 235n, 239n, 278n, 279n, 282n, 290n
Gurland, A.R. : 184n, 195n, 201n
Gurvitch, Georges : 5n
Gusfield, Joseph R. : 1n
Guterman, Norbert : 16n

Hagman, Meinrad : 128n
Halbwachs, Maurice : 176, 177, 177n
Halland, Arild : 133n
Hamilton, Alexander : 14
Hamilton, Thomas : 284n
Handlin, O. : 257n
Harding, J. : 176n
Harding, G. : 288
Hardman, J.B.S. : 356n
Harlan, H.H. : 86n
Harriman, W. Avereil : 11, 294, 300
Harris, Louis : 175n, 226n, 256, 256n, 260n, 268n, 282n, 291n, 297n.
Harrison, Leopold H. : 306n
Harrison, S.S. : 236n
Hartley, Eugene L. : 97n
Hartman, George W. : 243n, 310n
Hartz, Louis : 315n
Hass, Eric : 356n
Hassner, Pierre : 144n, 145n
Hastad, Elis : 107n, 227n
Hasting, Philip K. : 206, 206n
Hatt, Paul K. : 367n
Havard, William C. : 340n
Havemann, Ernest : 309n
Hayek, Friedric : 313n, 404, 405
Heard, Alexander : 262n, 264, 264n
Heberle, Rudolf : 15n, 52n, 95n, 127, 127n, 129, 129n, 130n, 131, 131n, 161, 161n, 220n, 254n

Heckscher, Gunnar: 50n
Hegel, Georg W.F.: 3
Heinrichsbauer, August: 133n
Henderson, A.J.: 380n
Hermens, F.A.: 130n
Hicks, Granville: 206n
Hicks, John D.: 220n, 323n
Hillman, Sidney: 379, 380, 385
Himmelfard, Gertrude: 316n
Hitler, Adolf: 118, 124, 125, 128,136n, 137, 138, 156n, 253
Hobbes, Thomas: 2
Hoffman, Stanley: 142n, 143n
Hofstadter, Richard: XII, XIV,152n, 291n, 294, 294n, 335n, 334-335n
Hogan, D.N.: 206n
Hoggart, Richard: 82n, 98, 99, 99n, 100, 100n
Hogh, E.: 106n
Holcombe, Arthur: 279, 280n
Hook, Sidney: 312, 404
Hoover, Herbert: 285n, 304n
Horkheimer, Max: 49n
Howard, Perry H.: 153n, 351n
Howe, Irving: 311, 367, 368n, 394, 395n
Humphrey, Hubert: 332
Hymann, Herbert: XII, XIV, XVn, 50n 56n, 94, 94n, 182n, 195, 253n, 277n

Inkeles, Alex: XII, 318n

Jackson, Andrew: 286, 343, 343n, 349, 349n
Jacobs, Paul: 259n
Jahoda, Marie: 174, 174n, 181n,211n
Jamieson, Stuart: 221n
Janowitz, Morris: 1n, 14n, 27n, 92n, 94n, 178n, 202, 202n
Janson, Carl-)Gunnar: 194n
Jartti, P.: 183n
Jefferson, Thomas: 14, 284, 286,
Johnson, John, J.: 122n, 158n
Johnson, Lyndon: 331n
Jones, W.H. Morris: 12n, 206n
Jyrkila, F.: 183n

Kahn, R.L.: 169n, 174n, 179n
Kapitsa, I: 305
Karokas, Manolis: 44n
Katanelson, Rena: XV
Kefauver, Estes: 300
Kendall, Patricia: 399n
Kennedy, John F.: 293, 332
Kerr, Clark: 95n
Key, V.O. Jr: 167, 167n, 176, 189n, 205, 205n, 220n, 261, 261n, 262n, 263n, 279n, 281n, 295n,296,n,297n, 341n
Kido, Kotaro: 38n, 85n, 95n
Kinsey, Alfied C.: 188, 188n
Kitt, Alice: 190n
Kluckhohn, Clyde: 414n
Knupter, Genevieve: 94, 94n, 186, 186n
Kolb, William A.: 367n
Komarovsky, Mirra: 93n, 182n,376n, 387n
Kopakl, Slyvia: 356n
Korchin,S.J.: 174n, 178n, 188n, 192n, 255n, 282n
Kornhauser, Arthur W.: 92n, 95n, 243n, 308n, 310n
Kornhauser, Ruth: 337n
Kornhauser, William: XII, XIV, XVn, 49n
Kremer, Willy: 179n
Kriesberg, Louis: 18n
Kriesberg, Martin: 192n
Kristol, Irving: 327, 328, 328n
Kriglak, Theoclore E.: 311n, 313n
Kruijt, J.P.: 231n
Kruybosch, Corlos: XV

La Follette, Robert M. Jr: 265, 329n
La Guardia, Fiorello: 413
Lambert, Jacques: 159n
Lane, Robert E.: 1n, 12n, 113n, 169n, 187n, 190n, 253n
Langer, P.: 236n
Larson, Arthur: 329
Laski, Harold J.: 36n
Lasswell, Harold: 119, 199n
Lauwerys, J.A.: 194n

Lavau, Georges : 142n
Lazarfeld, Paul F. : XII, XIII, XIV, 12n, 14n, 56, 56n, 71n, 89n, 169n, 178n, 184n, 190n, 192n, 202n,235n, 237, 237n, 239n, 255n, 256n, 267n, 282n, 309, 317n, 319n, 320, 320n, 327n, 338, 339n, 361, 398, 399n
Lebedz, Leopold : 215n
Lederer, Emil : 49n
Leger, B. : 221n
Leibenstein, Harvey : 41n
Leau, Claude : 145n
Lenin, Nikolai : 104, 104n, 379
Lerner, Daniel : 340-43, 43n, 45n, 249n
Lerner, Max : 409
Leuba, James : 307, 308, 308n
Leuchtenburg, William E. : 334n
Levinson, Daniel V. : 86n
Lewis, John L. : 18, 356n, 366, 370, 385, 394
Lewis, Roy : 306n
Lincoln, Abraham : 62, 113, 255,287n, 342, 344, 345
Lindzey, Gardner : XIII, XIV
Linz, Juan : XII, XIII, XIV, 71n, 170n, 183n, 234n, 237n
Lippman, Walter : 60n
Lipset, S.M. : XIII, 1n, 7n, 15n, 19n, 26n, 70n, 83n, 109n, 135n, 173n, 180n, 184n, 197n, 198n,220n,224n, 225n, 242n, 243n, 244n,245n,257n, 268n, 290n, 307n, 308n,318n,320n, 371n, 387n
Lipson, Leslie : 159n
Litchfield, E.H. : 189n, 268n
Littunen, Y. : 183n
Loetiner, Louis P. : 133n
Lockard, Duane : 263n, 296n
Locke, John : 2
Lodge, Henry Cabot : 292n
Long, Huey : 154
Loomis, Charles P. : 130, 131n, 135n, 220n
Lorwin, Val R. : 53n
Lowenthal, Leo : XII, 16n
Lubell, Samuel : 245n, 280n, 289n, 296n
Ludeke, H. : 292n
Luethy, Herbert : 63, 63n
Lukacs, Georg : 5n
Lunt, Paul S. : 183n, 187, 187n
Lynd, Helen M. : 187, 187n, 197
Lynd, Robert S. : XII, 187, 187n, 197

McCarthy, Joseph : 15, 115, 152-154, 290, 307
McCarthy, P. : 195n
McCloskey, Herbert : 315n
Maccoby, Eleanor E. : 97n
Maccoby, Herbert : 50n
McDonald, David : 379
MacDonald, Dwight : 328, 328n
MacIver, Robert M. : 211, 211n
McKenzie, H.C. : 186n, 194n, 237n, 244n
McKeon, Richard : X, 25n
McKimmon, W.J. : 87n
McPhee William N. : 12n, 14n, 71n, 169n, 192n, 235n, 237n, 255n, 256n, 267n, 282n
MacIver, R. : 210n
MacPherson, C.B : 220n
MacRae, Donald G. : 111n
MacRae, Dunncan, Jr. : 280n
Maistre, Joseph de : 15
Malewski, Andrzej : 215, 216n
Manis, Jerome G. : 245n
Mannheim, Karl : 21n, 28n, 49n, 254, 254n, 314n
Mao Tse-tung : 77
Marks, Ely : 193n
Marshall, Thomas H. : 75n
Martin, C.E. : 188n
Martin, James G. : 86n
Martin, Roscoe C. : 173n
Martineau, Harriet : 284n, 410, 412, 412n
Marvick, Dwaine : 1n, 15n, 27n, 92n, 94n, 178n, 202, 202n
Marx, Karl : 1, 3, 4-7, 4n, 5n, 6n, 8, 9, 10, 46, 46n, 48, 88n, 110n, 120n,

161n, 180, 180n, 314, 317, 335, 336, 336n
Masters, N.A.: 240n
Mattes, W.: 186n
Maude, Angus: 313n
Mayer, A.J.: 92n
Mayer, J.P.: 10n
Meinecke, F.: 271n
Menney, M.: 193n
Merriam, Charles E.: 169, 188n
Merth, Robert K.: XII, 133n, 181, 181n, 188n, 238n, 361n
Meyer, Maximilian: 185n, 196n
Meyers, Marvin: 287n
Meynaud, Jean: 142n, 143n
Micaud, Charles: 64n
Michels, Robert: 4, 7-10, 10n, 11, 12n, 17, 179n, 232n, 314n, 356, 356n, 385, 398, 399n
Miller, Daniel R.: XII
Miller, H.A.: 257n
Miller, Warren E.: 169n, 235n, 237n, 261n, 278n, 279n, 282n, 290n, 296n
Mills, C. Wright: 9n, 185n, 224n, 359n
Milne, R.S.: 186n, 194n, 237n, 244n
Mitchell, John: 385
Mitrany, David: 179n
Moore, Barrington Jr.: 406, 407n
Moos, Malcolm: 221n, 301n, 329
Morgan, Roy: XIII
Morsell, John A.: 236n, 255, 255n
Mosteller, Fred: 195n
Mueller, Henry R.: 302n
Munger, Frank: 261, 261n, 281n
Munke, Steptanie: 184n, 195n, 201n
Munro, Katherine: 164n
Munro, W.B.: 206, 206n
Murray, Philip: 378, 383
Mussolini, Benito: 150, 151, 156, 156n
Muste, A.J.: 356n, 370n
Myrdal, Gunnar: 46n, 189n, 191n, 194, 194n
Napoleon III: 175, 271n
Narbonne, Jacques: 186n
Naumann, F.: 271n
Neisser, Hans: 134n
Neuberger, Richard: 332, 333
Neumann, Franz L.: 394, 394n
Neumann, Sigmund: 64n, 68, 68n, 69, 126n, 254n
Newcomb, Theodore M.: 97n, 242n, 310n
Newcomer, Mabel: 284, 284n
Nicholas, A.G.: 323, 326n, 329n
Nicholas, Herbert G.: 95n, 181n, 221n, 223n, 260n
Niebuhr, Reinhold: 53n
Nilson, S.S.: 120n, 220n, 222n
North, Cecil C.: 104, 104n, 367n
Novşiainen, Jaako: 90n
Nu, U.: 78n

Ogburn, W.F.: 282n, 288n
Orlans, Harold: 407n
Ortega, Gasset Jose: 50n
Overacker, Louise: 231n, 311n

Packard, Vance: 409
Padgett, L.V: 77n
Padover, Saul: 326n
Page, Charles: XIV
Park, Robert E.: 257n
Parker, Alton: 301n
Parsons, Talcott: 3, 3n, 9, 9n, 13n, 21n, 70, 71n, 74n, 120, 120n, 210n, 313n, 380n
Pasternak, Boris: 306
Pear R.H.: 12n, 178n, 189n, 192n193n, 231n, 237n
Perlman, Selig: 391
Peron, Juan: 79, 123, 156-58, 156n, 159n
Pesonen, Pertti: 106n
Petain, Henri: 143
Peterson, Edward Norman: 133n
Philip, Andre: 404
Phillips, Ulrich B.: 345n
Pier, Arlhurs: 286n, 344n
Pinner, Frank A.: 259n

Plamenatz, John P.: 25n
Platon: 413
Plessner, Helmut: 314, 314n
Polanyi, Karl: 120n
Polanyi, Michael: 404
Pollak, Otto: 258n
Pollock, James K.: 135n, 221n, 222n
Pomeroy, W.B.: 187n
Pool, Ithiel de Sola: XIII
Pope, Liston: 88n
Potofsky, Jacob: 379
Potter, A.: 237n
Poujade, Pierre: 149, 141, 142n, 143n, 147n, 148
Powell, Inge B.: 169n
Pratt, Samuel: 106n, 125n, 130n, 132-33, 134n, 224n, 225n, 227n, 238n, 259, 259n
Proudhon, Pierre Joseph: 3

Quint, Herbert: 133n

Radcliffe, Brown A.R.: 54n
Raclitsa, Bogdan: 324n
Radkey, Oliver: 13n
Reinwater, Percy Lee: 345n
Reigrotski, Erich: XIII, 50n, 170n
Reuther, Walter: 367n, 383
Reznick, Samuel: 301n
Rhys, Ernest: 413n
Rice, Stuart A.: 208n, 220n, 233n
Riesman, David: 168, 168n, 203,203n, 206, 206n, 317n, 325, 325n, 336, 336n, 407, 407n, 409, 411, 411n, 412
Robb, James H.: 113n
Robinson, J.A.: 264n
Robinson, William S.: 348n
Rockefeller, John D.: 333, 333n
Rockefeller, Mrs. Nelson: 294
Rockefeller, Nelson: 294
Rogoft, Natalie: 243n
Rogow, Arnold A.: 79n
Rokkan, Stein: XIII, 72n, 173n, 194n
Roosevelt, Franklin D.: 223, 255, 268, 287, 289, 289n, 293, 297, 311, 312, 317, 351
Roosevelt, Theodore: 62, 274, 301n
Roper, Elmo: 169n, 243n, 290n
Rose, Arnold W.: 50n, 86n
Rosenberg, Morris: 55n, 206n, 321n
Rosenblum, Frank: 379
Ross, Arthur: XIV, 25n
Rossi, Mario: 150, 150n
Rossi, Peter: 318n
Rossiter, Clinton: 315n
Rosten, Leo: 311n, 313n
Roucek, J.S.: 189n
Rousseau, J.J.: 2
Rumney, Michael: 109n
Rustow, Dankword A.: 169n, 248n
Ruttenberg, Harold: 358, 359n
Ryan, Joseph: 385
Rydenfelt, Sven: 90, 90n, 91, 96n

Sahl, Mort: 298n
Saint-Simon, Henri: 3
Salazar, Antonio: 79, 118
Samson, Leon: 316, 316n
Samuel, Raul: 146n
Sanford, F.H.: 12n, 93n
Sanford, R. Nevitt: 86n
Saposs, David J.: 118-119, 119n
Sartre, Jean-Paul: 322n
Schaetner, R.: 193n
Schafer, Joseph: 287n
Schepis, G.: 247n
Schlesinger, Arthur Jr.: 315n, 404
Schmahl, Eugen: 128n
Schnore, Leo: 41n
Schober, Hanns: 137, 138
Schoenfeld, Ed: 327n
Schram, Stuart R.: 232n
Schumpeter, Joseph: 21n, 25, 25n, 260, 260n
Scott, J.C. Jr: 50n
Seeman, Melvin: 317
Seipel, Wilhelm: 128n
Sellers, Charles G.: 350n
Selznick, Philip: XII, 17n, 18n 49n, 259n
Sevrin, Jean Louis: 286n
Shanks, Henry T.: 345n
Shannon, David A.: 110n

Shannon, J.B.: 341n
Shannon, Lyle W.: 30n, 40n
Shawcross, Hartley: 11
Sheatsley, Paul: 94, 94n, 277n
Shepard, Herbert A.: 376n
Sheppard, A.L.: 92n
Shilps, Edward A.: 16n, 211n, 340, 340n, 403n, 404n
Shister, Joseph: 359n
Siegel, Abraham: 95n
Siegel, Saul M.: 97n
Siegfried, Andre: 119n, 176, 176n, 220n, 248n, 265n
Sigal, Clancy: 80n
Silberner, E.: 110n
Simao, A.: 106n, 159n
Simmel, Georg: 70n, 74, 74n, 192n
Simon, Walter B.: 138n, 139n, 222n, 231n
Sindler, Allan P: 351n
Sitterson, Joseph Carlyle: 245n
Sklare, Marshall: 278n
Smith, Alfred E.: 288n, 296, 304n
Smith, G.H.: 38n, 84n, 93n
Smuts, Robert W: 410n
Socha, Zeigniew: 215n
Solow, Robert: 47n
Soustelle, Jacques: 145, 146
Spargo, John: 335n
Spinley, B.M.: 99n
Spranger, Edward: 254, 254n
Stalin, Joseph: 380
Standing, W.H.: 264n
Stanford, Leland: 333
Stanton, Frank: 399
Stapel, Jan: XIII
Stein, Lorenz von: 3
Stephan, W.: 227n
Stevenson, Adlai: 112n, 200, 277, 293, 305, 308, 311, 331, 332
Stinc, Leo C.: 245n
Stoetzel, Jean: XIII, 141n, 144n, 14n5, 148n, 184n, 211n
Stokes, Donald E: 261n
Stouffer, Samuel A.: 12n, 16n, 20n, 38n, 70n, 86n, 91, 92n, 94n, 105n, 395n
Striefter, Heinrich: 127n, 134n
Sugi, Masataka: 38n, 85n, 95n
Svalastoga, K: 215n
Swanson, Guy E.: 97n
Swearingen, R.: 236n
Taft, Philip: 356n
Taft, Robert A.: 300, 301
Talbot, N.S.: 282n, 288n
Tawney, R.H.: 111n
Taylor, Zachory: 302
Thielans, Wagner Jr.: 3, 1, 309, 317n, 320n, 327n, 330n, 338, 339n
Thomas, Norman: 312
Thyssen, Fritz: 133n
Tingsten, Herbert: 12n, 114n, 127n, 169n, 173n, 174n, 175n, 176n, 184n, 186n, 191n, 195n, 196n, 200n, 206n, 250n, 403, 403n
Titus, Charles H.: 190n
Tobin, Daniel: 356n
Tocqueville, Alexis de: 4,6-7, 7n, 8, 9, 10, 18, 20, 22, 48, 48n, 60, 60n, 74, 282, 283, 383n, 395, 411, 412, 413, 413n, 418
Torsvik, Per: 72n, 194n
Townley, A.C.: 265
Towster, Julian: 190n
Trilling, Lionel: 325n
Troçki, Leon: 52, 90
Troeltsch, Ernst: 89, 89n
Trow, Martin: XII, 7n, 19n, 38n, 121, 121n, 154-55, 154n, 178n, 182n, 225n, 371n, 387n
Truman, David: XII, 70n, 194n
Truman, Harry S.: 256, 297, 300, 331, 351
Truman, Thomas C.: 223n, 405n
Tumin, Melvin M.: 86n
Vallandigham, Clement L.: 302n
Van Buren Martin: 343n, 344
Vargas, Getulio: 122, 157, 157n
Veblen, Thorstein: 332

Wallace, Henry A.: 300
Wallerstein, Immanuel: 155n
Warner, W. Lloyd: 183, 183n, 187, 187n, 409, 410
Webb, Leicester: 112, 231n
Webb, Sidney: 179n
Weber, Max: 4, 7, 9n, 10, 16-18, 25, 25n, 26, 26n, 36n, 54, 54n, 55, 56n, 57n, 120, 185, 185n, 369, 369n, 380, 380n, 412, 412n
Weil, Felix J.: 159n
Wells, Henry: 82n
West, Patricia S.: 181n, 309n
Westie, R. Frank: 86n
Westerstahl, Jörgen: 194n
Whitaker, Arthur P.: 28n, 158n
White, Hayden: 8n
White, William Allen: 293
Whyte, William H.: 246n, 409
Wicoff, Euelyn: 226n
Widick, B.J.: 367, 368n, 394, 395n
Williams, G. Mennen: 293
Williams, Philip: 141n, 142n
Willkie, Wendell: 289, 290, 292, 300
Wilson, Bryan: 89n
Wilson, Francis G.: 205, 205n
Wilson, Logan: 367n
Wilson, Woodrow: 287, 288, 289, 333, 337
Wolf, Katherine M.: 399n
Wolfinger, Raymond E.: 245n
Woodward, Julius L.: 169n
Wright, Charles R.: 50n, 94n, 182n
Wright, D.S.: 240n
Wyckoff, Theodore: 159n

Zeisel, Hans: 174, 174n
Zettenberg, Hans L.: 15n, 18n, 226n, 244n

KONU DİZİNİ

Afrika : 76 - 77

Almanya : 38, 43, 52, 168, 175, 183, 84, 190, 221, 223, 226, 227, 232n, 238-39, 246, 253-54; ayrılma, 12-13, 74 : Bavyera, 129, 192, Berlin, 130, 184, 201; Meşruluk, 26, 61, 65

— Siyasal Partiler :
Alman Ulusal Halk; 126, 127, Bauern und Mittelstandsbund, 129, Bavyera Çiftçi, 192,Deutsch - Honoverischen, 129; Federalist, 128-29, Hristiyan Demokrat, 184n, 192, 234, 239, Katolik Merkez, 127, Landespartei, 127, Nasyonal Sosyalist İşçi, 124, Sosyal Demokrat 192, Wirtschaftspartei, 126, 129.

A.B.D. Sendikaları : Aktörler Sendikası, 257, 371, 389, Amerikan Gazeteler Sendikası, 371, Amerikan İşçi Federasyonu - Sınai Örgütler Kongresi (AFL - CIO), 377, Birleşmiş Çelik İşçileri, 377-78, Birleşmiş Elbise İşçileri, 379-80, Birleşmiş elektrik işçileri, 385, Birleşmiş maden işçileri, 18, 385, 394, Birleşmiş otomobil işçileri, 359, 365, 367, 371, 372, 377, Milli Basımevi Dizicileri Sendikası, 359-60, 371, 382, 389, Milli dok ve antrepo işçileri sendikası, 373, 385, Ulusal Kadın Elbisesi İşçileri Sendikası, 375, Sınai Örgütler Kongresi (CIO), 385

Amerikan Siyaseti, 277-97, Adayların nitelikleri, 296-300, Ahlâk Sorunları, 295, bölgecilik, 295-6, Dış politika sorunları, 288-89, 297, Eisenhower'in çekiciliği, 299, ekonomi dışı sorunlar, 295-96, Güney, 341-51, Hoca Ali-Ali Hoca Teorisi, 301-2, Irk sorunları, 290-94, içki yasağı, 287-88, 296, yalnızcılık, 292-93, kölelik, 290-91, 341-42, uluslaşması, 296, v.d. üçüncü partiler, 292-93, 296, sınıf sorunları, 297-300, 299-300, sosyal tabanlar, 297, 300 yerlicilik, 291-92, yol yapımı gibi kamu hizmetleri, 351

Amerikan Tıp Derneği (A.M.A.), 19

Anarşizm, 44, 52, 180

Anlaşma ve din, 20-21

Arjantin, 156-59, Bak: Peronizm

Asya, 76-77

Aşılanmaya açık olma, 98-99

Avustralya, 112n, 113, 207, 222, 230, 240-41

Avusturya, 64, 68-69, 117-18, 137 v.d.

Aydın Düşmanlığı, 102, 143, 306, 307, elit düşmanlığı olarak, 114, 335-36, Sosyalist hareketlerde, 336 ve Amerikan değerleri, 332 v.d. ve okul çevresi, 326. Bak. Nouveauxriches

Aydınlar : Avrupalı, 321-24, aydın göçmen, 324, çeşitli ülkelerdeki sayısı 323n, 325 v.d., dini inançları, 308-09, Fabian, 335n, gelir, 318 v.d., Kanada'da, 328, Kathedersozialismus, 335n, Liberallerin cesareti 337-39, Mesleki dağılım, 308-09, muhafazacılığa çekilme-

leri 336 v.d. olarak gazeteciler, 310n, sandıkları statüleri 315-16, siyasal güçleri, 329-30, siyasal inançları, 308-09, siyasal rolleri, 79, 101-02, 329-30, 331 v.d., sola oy verme, 310-314, soyutluk ve dağınıkları, 325-28, statüleri, 313, 315-16, 318-20n, tanımı, 305, toplum - Bilimciler, 313-14, 319-20, totaliter ülkelerde, 306-7 ve eşitlikçilik, 322-23, ve iş adamları, 308-09, 311, 312, yabanlaşmaları, 306
Ayrılma, 4, 208-52, 266, demokrasi için gerekliliği, 1-4, 25-26, 396, 406, sol-sağ bölünmesi, 209-11, Bak: Sınıf çatışması, çatışma

Balıkçılar, 218-20
Beyaz Vatandaş Meclisleri, 79
Bilimciler, 308-9, toplumsal, 313-14, 318-19
Birşey - Bilmez Partisi, 343
Bölgecilik. Bak. İdeoloji
Brezilya, 158-59
Bürokrasi, demokrasinin gerilemesi, 9, 10, 16-18, endüstrileşmeye gerekliliği, 10, işlevleri, 9-10, 414-15, kavramı, 55-56, tarafsızlığı, 16-18, ülkülerin yıkılması, 16-18, ve ikâme, 378-79, ve otorite, 10. Bak: Sendikalar, Gönüllü Kuruluşlar
Bütünlük. Bak: Siyasal Partilerde
Büyük Britanya, 63, 66, 82, 190, 223, 24, 228-29, 413, Siyasal partiler, 12, 13, 106, 209, 213, 14, 269-70 ve demokratik değerler, 85

Canadian Forum, 339
Chartist hareket, 179
Cinsiyet. Bak: Ayrılma. Sola oy verme, Katılma, Parti tercihi, Din.
Cumhuriyetçi Parti (A.B.D.), 12, 224, 263, 284-87, 298-99, 342-45, 350-51

Çapraz - baskılar: ve etkinin azalması, 12, 48, 70-71 ve katılma, 12, 191, 203 ve oy verme kayışları, 68-69, 234-35, 241-47 ve «sapmalı» oy verme, 12-13, 82-83. Bak: Sola oy verme, katılma.
Çatışma, 59-73, gerekliliği, 6-7, meşruluk ve, 65-73, problemi, 2-4, ve din, 20-21. Bak: Sınıf çatışması.
Çiftçiler: Buğday çiftçileri, 181, 204, 210, sola oy verme, 219-20, Bak: Tarımsal radikallik, Katılma, parti tercihi.
Çok - değişkenli çözümleme, 55-58 Çoklu grup bağları. Bak: Çapraz baskılar.

Danimarka, 51
Değerler: Aşağı tabakaların 79 v.d. büyük iş çevreleri - sanatçılar, 312-13, değer sistemleri, 244, orta sınıfın, 188-89, tıp öğrencilerinin, 316 ve demokrasi, 25-26, ve siyasal iklim, 254-55
Demokrasi: Değerlere karşı tavırlar, 84, 86, gerekleri, 1-2, 11-13, 29-30, 39-40, 98-99, 403-418, güçlerin dengesi olarak, 4, kendi kendini yönetme, 30n, kuruluşlar, 395-96, «oyunun kuralları», 28, 271-72, önderlerin görev süresi, gerekleri, 369-70, sınıf sistemi, 30, tanımı, 25-26, ülkelerin sınıflandırılması, 29 ve kamu oyu, 13-14, ve kapitalizm, 26, 53-54, ve komünizm, 5, Bak: Bürokrasi: Ekonomik gelişme, Eğitim Endüstrileşme, Şehirleşme.
— karşılaştırmalar: Eğitim bakımından, 33, istikrar bakımından, 29, endüstrileşme bakımından, 32-33, servet bakımından, 31-32, şehirleşme bakımından, 34
Demokrat Parti (A.B.D.), 11, 208, 262, 278, 341-42, 350-51, Güneyli

Demokratlar ve McCarthy, 82n. Bak: Amerikan Siyaseti.
Deniz işçileri. Bak: Sola oy verme.
Devlet-toplum çalışması, 2-4
Devrimci gelenekçiler (A.B.D.), 317-18
Diktatörlükler, gelenekçi, 30
Din, oy verme ve dindarlık, 232-35, 257 ve aşırılık, 88-91, 105-06 ve aydınlar, 308-09, ve çatışma, 65-69 ve rıza, 7, 19-20 ve sendikalar, 361 ve siyasal eğitim, 364-65, ve siyasal tavırlar, 82-83, 130n, 131n. Bak. Sola oy verme, Katılma, Parti tercihi.
Dini aşırılık, 83 v.d. 107-08n
Doğum Denetimi, Fransa'da, 146

Eğitim, 98-99, 147, hoşgörü, 91-94, iç savaştan önceki siyasal sorun, 282-83, ilişki çerçevesi, 98, ve demokrasi, 33, 37-43, 83 ve siyasal değerler, 77-78, 291-92, 308-09. Bak: Parti tercihi, siyasal aşırılık.
Endüstri Devrimi, 2, 8
Endüstri İşçileri Bak: Sola oy verme, Katılma, Parti Tercihi.
Endüstrileşme: Hızlı, 50-54, 77-78, 120, 123, 156-57 ve demokrasi, 36. Bak: Ekonomik Gelişme, Siyasal aşırılık.
Eşitlikçilik: Sonuçları, 314-17, 409-16, statü özentisi, 409-410, tavırları, 215, 322n, 408, uyma ve başkasına yönelmişlik 411-16
Etkililik, 25-26, 59-65 ve kurumların istikrarı 63-65, 75-76

Fabrika büyüklüğü, 195, 195n. Bak: Sola oy verme, Parti tercihi.
Facts Forum, 306-307
Faşizm, 53, 118 v.d.
Federalist Parti (A.B.D.), 14, 208, 284-85
Filipinler, 39, 77
Finlandiya, 90, 107, 186, 195-6, 196n, 223, 246
Forward, 362
Fransa, 26, 38, 61, 62-64, 67, 75, 139 v.d. 176-77, 197, 200, 217, 229, 231-32, 232n

Grana: 77
Gaullizm, 139 v.d.
Gelir Dağılımı, 46-48
Gönüllü Kuruluşlar: Çeşitli ülkelerde, 50n, demokrasisi, 17-18, farklı katılmalar, 93, 183, 372, işlevleri, 7, 49-50, 74-75, siyaseti, 355, 356 ve katılma, 93-94 ve otoritecilik, 93. Bak: Sola oy verme katılma. Oligarşi, sendikalar
Göreli yoksunluk, 46-47
Güney Afrika, 113n
Güvenlik, 96-97. Bak. Siyasal Aşırılık, sola oy verme.

Haberleşme: Sendikalarda, 361-63, Şebeke işlevleri, 183-84 ve olgunluk, 94 ve siyasal aşırılık, 46, 68-70, 93. Bak: Katılma - Siyasal Partiler, bütünlükçü Sendikalar, Soyutluk.
Haiti: 37
Halkçılık: Destek kaynakları, 15, 49, 50, 155, 159-60, 337-38n, günah keçileri, 153-54. Bak: Faşizm, Komünizm, McCarthyizm, Poujadizm
Hindistan: 108-09
Hollanda: 69,90,233-34, 235, Amsterdam, 195, 232
Hoşgörü, 19, 67-68, 70, 85-86, 91-94, 112

Irk Grupları. Bak: Katılma. Parti tercihi, Sola oy verme.
Irk peşin-hükmü, 85, 103, 152
İç Savaşı (A.B.D.) 342
İdeal-tip çözümlemesi, 54-55
İdeoloji: Aşırı, 117, bölgeci, 123-29, işlevleri, 111n, gerilemesi, 75-76, mit olarak, 405, tutucu 111-12,

139, 159-60, otoriteci, 80, sol-sağ, 80-81, 83-84, 111, 116-18, 159-60. Bak Eşitlikçilik.
İkâme. Bak. Bürokrasi Komünizm, Sendikalar; Sendikalar.
İktidar, 39, 40
Ekonomik Gelişme, 29-31, 50 v.d., 73,77, göstergeleri, 32-35 ve aşırılık, 121-22.
Ekonomik Güvensizlik, Bak: Otoritecilik, Katılma, Sola oy verme, Parti tercihi
İlerici Hareket, 291-92. Bak: Amerikan siyaseti, siyaset
İlgisizlik, 94, 102-03 ve çapraz baskılar, 11-12, ve parti özdeleşmesi, 267, yorumları, 203-05. Bak: Katılma, otoritecilik, oy verme me, Rıza.
İlişki-grubu çözümlemesi, 46-47, 119-20, 197-98, 254, 321 v.d. 374, 386-87, 407-8
İlk Seçmenler, 134-35, 197-200
İngiliz Tıp Derneği (B.M.A.), 18
İntihar Oranları, 176-77
İspanya, 64
İsveç, 15, 51, 52, 63, 66, 90, 91, 107, 169, 221
İsviçre, 198n
İş adamları Bak: Parti tercihi, siyaset, büyük iş çevrelerinin, küçük iş çevrelerinin, siyasal aşırılık.
İşçi Partileri, 277 v.d. Avusturalya, 111, 112n, Brezilya, 158, Britanya, 15, 109, 110n, Norveç, 107-108n, Bak. Sosyalizm.
İşsizlik: ve katılma, 173-74, 186n ve siyasal aşırlık, 46n, 96-97n, 105n, 106, 134n. Bak: Parti Tercihi, Sola oy verme.
İtalya, 25-26, 61, 149 v.d. Siyasal partiler, 149-150, 211, 213, 238
İzlanda, 220

Japonya, 39

Kamuoyu önderleri, 184
Kanada, 44, 209, British Columbia, 221, Quebec, 221, Saskatchewar, 181
Kapitalizm, 26, 53-54, 120-21
Karizma, 386. Bak: Bürokrasi, Sendikalar
Katılma: Belirlilik ve yaygınlık, 392-93, hükümet siyasetinin endüstrilerle ilgisi, 172-77, köylük, şehirlik farkları, 168, 170-72, oranları, 165, 207 ve ahlâk sorunları, 174-5, 188 ve boş zaman, 186-88, 204 ve cinsiyet, 169, 171, 174-75, 187, 190-91, 197, 200n, 204 ve çapraz baskılar, 11, 190-91, 191-203 ve çıkar grupları, 181-82 ve demokrasi, 12-13, 166, 203-207 ve din, 174, 184n, 204 ve eğitim, 168-70, 178 ve gelir, 170-71, 175, 176, 204, ve gönüllü kuruluşlara üyelik, 93 ve baskı grupları, 171, 177 v.d., 204 ve haberleşme, 172, 177-88, 197, 204 ve ırk, 170, 204 ve ekonomik gelişme, 40 ve ekonomik güvensizlik, 173, 186n ve medeni hal, 168-71, 200, 201 ve meslek, 169-70, 179-81, 203 ve ulusal bunalımlar, 170, 176, 177 ve okur yazarlık, 40-43. ve sendikalar, 184-89, 372, 376, 389-92 ve akışkanlık, 191-95-96, 204, ve sınıf durumu, 187, 193, 94, 198-99 ve sınıf sorunları, 175, 76, ve sosyal çevrenin homojenliği, 178-81, 193-195, 198 ve tek parti sistemleri, 165, 191, 204, ve uyma, 188-91, ve yaş, 168-71, 190-91, 197, 201, 204
Katoliklik: Parti tercihi, 130-31, 141-42, 145-46, 230-34, 254, siyasal tavırlar, 61, 65, 66, 68, 145, 46 ve katılma, 175, 184n. Bak: Din, Katılma, Parti tercihi.
Kayırıcılık (Nepotizm), 49
Kilise düşmanlığı, 117, 138, 141, 143

Kereste işçileri, 218, 221-22, 43, 146, 149-50, 237
Kişilik, 103-04, 113n, demokrasinin gerekleri, 42n, 96n. Bak: Otoriterciliik.
Kol işçileri. Bak: Katılma, Parti tercihi, Sola oy verme.
Komünizm: Altında partiler, 44n, 74, 77, 81, destekleyen etkenler, 43-44, 101-03, 105-09, 112-14, kliastik felsefe, 113, önderler, 101-03, sendikalar, 46n, 165-66, 376-77, toplum 4-5, 190, ve ABD sendikaları, 365, 385, ve din, 65-66 ve ekonomik gelişme, 30-43-44. Bak: Siyasal aşırılık, Sola oy verme.
Kooperatifler, 309
Koyun kırkıcılar, 222
Kralcılık, 60-61, 118, 140, 149-51
Ku Klux Klan, 152-53
Kitle haberleşme araçları, 42-43. Bak: Haberleşme, Okur-yazarlık.
Kitle toplumu, 6-7, 42n, 49-50, 412-13. Bak: Gönüllü kuruluşlar.

Latin Amerika, 77, Siyasal sistemlerin bağımlılı oldukları etkenler, 29, 40, 64, 122.
«Laik siyasal kültür», 62-63
Liberalizm, 117, 121, ekonomi dışı sorunlar 83-84, 94, 111, 316-17, ekonomik sorunlar, 83-84, orta sınıf, 119-21, yukarı sınıf, 293 v.d. Bak: Tory radikalleri (A. B.D.)
Londra ekonomi okulu, 339-40
Lübnan, 40-41

Madenciler: Solay oy verme, 218, 221, Soyutlanmış meslek, 95, 181, 373, ve katılma, 173, 203
Marxizm: 1-2, 13, 75-78, 180, 271
Matbaacılar, 179. Bak: A.B.D., Sendikaları, Ulusal Basımevi, Dizicileri sendikası, Sendikalar, Sola oy verme.
Mc Carthyizm, 152 v.d., destek kaynakları, 15, 16, 153-55, 290, 337-38, günah keçileri, 152, 339-40
Medeni hal. Bak. Katılma, Parti tercihi, Sola oy verme.
Meksika, 76-77
Meslekler, 185-88. Bak: Soyutlanma, Katılma, Sola oy verme.
Meşruluk, 59-72, 270-81, demokrasi, 19, 25, 74, 75, devletle, 2-3, geçişi, 60-61, siyasete giriş, 61-62, koşulları, 71-72, 76-77, ve değerler 59 ve kurumların istikrarı 63-65, 138 ve siyasal aşırılık 61-62
Metodolojik problem ve teknikler: Avrupalı demokrasilerin ayracı, 28-29, çevresel çözümleme metodu,351, çok değişkenli çözümleme, 55-58, demokrasi endekslerine göre ülkelerin kategorilere ayrılması, 25-27, ekonomik gelişmenin endeksleri, 31-34, geçerlik problemleri, 36, ideal - tip, 54-55, 56-57n, Latin Amerika demokrasilerinin ayracı, 27-28, niceliksel Metod, 396, örnekleme araştırmalarında sonuç farkları, 151n, örtü (panel) Metodu, 191-92, 347-48, sapma örneği çözümlemesi, 397, toplumsal bilimde klinik metodu, 397
Mısır: 40-42
Millenyalizm (gözü göktecilik), 62, 88, 104-05
Milliyetçilik, 74, 117, 118, 126, 156-58,

Nazizm: Destek kaynakları, 117 v.d., 132-34, gelişmesi, 125 ve liberalik, 117-18, 124-25, 30, 159-61
Norveç: 52, 175n, 201n, 202, 226-27, Parti desteği, 107-08
Nouveaux riches, 291-92, 333-34, 409

Okur-yazarlık, ve şehirleşme, 37-43, 165-179 Bak: Eğitim, Katılma.
Oligarşi, 8-9, 10, 17-19
Orta Doğu, 40-41

Otoritecilik: Aşırılığa karşı, 66, dini ve siyasal tavırlar, 90, 160-61, ilgili tavırlar, 103-05, 112n, komünist önderlik, 105, tutucu ve liberal, 79, 114, 147 ve güvensizlik, 96-97, ve tutuculuk, 111-12, ve nörotiklik, 87. Bak: Faşizm, Komünizm, Nazim, Peronizm, Siyasal Aşırılık hakkı, 66, 67, 109-111, mücadelesi, 66, 67, 109-111, 270n. Bak: Vatandaşlık.
Oydaşma: Belirtileri, 13-14, kapitalist toplumda, 5, koşulları, 2-8, ve çatışma, 2, ilgisizlik, 7, 203. Bak: Gönüllü kuruluşlar.
Oy verme: Cinsiyet farkları, 126-27, istikrar, 260-61, parti özdeşleşmesi, 262-63, örtül (panel) incelemeleri, 261, sınırlamalar, 167n, ve anlaşma, 10 v.d. Bak: İlk seçmenler, Katılma, Parti tercihi, Siyasal Partiler, Sola oy verme.
Oy vermeme: Almanya'da, 134 v.d., oy vermeyenlerin nitelikleri, 12n, 93, 94, 105n, 205-07 ve çapraz, baskılar, 12, 202, ve sistemin istikrarı, 12, 167

Özel Okullar, 333

Pakistan, 76, 77n
Parti Tercihi: Köylük-şehirlik, 209-210, ve aile değerleri, 145-46, 201, ve bölge, 209-10, ve cinsiyet, 141, 145, 146, 149-50, 209, ve din, 141, 145-46, 149-50, 209, 257, 284, ve eğitim, 108-109, 141, 145-4,6 154-55, ve ekonomik çıkar, 215, ve gelir, 107 ve ırk grubu, 209, 283-84, 288-91, 348n, ve işsizlik, 133n ve kendi işinde çalışma, 144-45, 150-51, ve komşuluk, 298-99, ve köle sahipliği, 346-50, ve Meslek, 106, 141, 148, 211-214, 278-82, 296-97, 310-13, ve nesiller, 254-60, ve parti, özdeşleşmesi, 295-96, ve sosyal sınıf 39n, 107, 209, 271-72, 278-79, 285-86, ve statü uyuşmazlığı, 216-17, ve şehir büyüklüğü, 149-50, 156 ve yaş, 141, 149-50, 209-10. Bak: Siyaset. İşsizlik sola oy verme.
Peronizm, 117-18, 149, 156 v.d.
Pluralizm, 6-7, 49-50
Porto Rico, 32n
Portekiz, 117-18
Polonya, 214-15
Poujadizm, 139 v.d.
Protestanlar, 184n, 234-35, 255. Bak. Din.
Protestanlık ve demokrasi, 53-54
Prusya, 65-66

Rusya: Devrim, 6, 13, 53, din ve siyaset, 90, seçimler, 13n

Sapma, 11-12
Seçim sistemleri, 72-73, 112-13, çoğunluk partisi - çok parti, 73, 84, 85, Federalizm, 73-74, nisbi temsil, 73, tek partili siyaset, 294 v.d.
Seçimler, 263n, 264-67, 296, Rusya'da, 13n. Bak: Katılma, Oy verme, Siyasal aşırılık, Sola oy verme.
Sefalet ve siyaset, 45-46, 48-49, 94, 112-13
Sendikalar: Asya ve Afrika'da, 75-76, ve ayrılma, 18-20, bunalım durumları, 381-82, bürokrasi, 357-61,391, çapraz baskılar, 395-96, demokrasi, 2,371, 393-94, demokratik - «sorumlu», 358, eğitim faaliyetleri, 374-75, haberleşme, 361-63, iç hükümet, 18, ideoloji, 111, 390, ilgisizlik, 360, 372-73, «İş sendikası», 389-91, 391, 392, karizmanın bürokratlaşması, 385, katılma, 184, 189, 372-73, 388, 389, yerel özerklik, 359-60, mesleğin statüsü, 370-71, 375, meslek topluluğu, 373-74, 394, 395, önderlik, 358-59, 366-71, 377-80, 383-87, 390,

örgütlenme kalıpları, 376-77, parti tercihi, 357-58, siyasal aşırılık, 68-69, siyasal özgürlük mücadelesi, 75, 109-11, siyasal becerileri, 364-65, sosyal akışkanlık, 364, 383-84, 392, sosyal değer sistemleri, 387-91, tek parti politikası, 358-57, zaman etkenleri, 376. Bak: Sola oy verme.
Seylan, 39n
Sınıf Çatışması, 43-50, 121, 208-52, Marxizmde, 4-6, 8, 115, 16 ve anlaşma, 407-08 ve siyasal partiler, 209-52, 406-07. Bak: Ayrılma.
Sınıf çözümlemesi, 28-30, 115-16in
Sınıf farkları: Aile örgütü, 99-100, çocuk yetiştirme, 97, din inanışlarında, 88-91, doyumun geri bırakılması, 101, düşünüş kalıpları, 97, 105, parti ideolojisiyle ilgisi, 85-86, parti tercihi, 15o-57, zaman görüşü, 95-105. Bak: Değerler, Katılma, Parti Tercihi.
Sınıf Sistemleri, 30, 46-49, 76
Sınıflar, Bak: Katılma, Parti Tercihi, Siyasal aşırılık, Sola oy verme.
Siyam, 64
Siyaset. Bak: Amerikan siyaseti, Parti tercihi, Soyutlanma.
— aydınların, 302, 306-8, sol-sağ sorunları, 80-81, 115-16, 159-60, 272-73, 286 v.d.
— büyük iş adamlarının, 132-33, 278-79, 285-86, 293-94, sınıf ve sınıf dışı sorunlar, 298-99
— küçük iş adamlarının, 53, 96, 118-21, 129-32, 154-55, 293-94
— orta sınıfın, 96, 118 v.d., 149, askeri destek, 157-58, eski aile, 290 v.d., köylük, 69n, 81, 95-96, 117-18, 121n, 127, 130-31, parti tasarımları, 279-80, taşracılık, 95-96, 125-126, 145-46, 150-53, 155, 293-94
— Toplu pazarlık, 74-75, 361, ve kültürel eleştiricilik, 408-409
— Siyaset sosyolojisi, 3-4
«Siyasete-giriş», bunalımı, 61-62
Siyasal aşırılık, 113-61, destek kaynakları, 46n, 83, 96-97, 124 v.d. Gaullizm, 139 v.d., tutucu, 117-18, 124-25, Nazizm, Bak: Nazizm Poujadizm, 139 v.d., Psikolojik tutum, 101-02, Sosyalizm. Bak: Sosyalizm koşulları, 43 v.d., 50-54, 69-70, 105-06, 121 v.d. ve hızlı ekonomik gelişme, 50-52, yiyecek miktarı, 45. Bak: Dini aşırılık, meşruluk, Sola oy verme.
Siyasal devreler, 267-68
Siyasal Partiler: Azınlık statüsü, 265-66, birlikçi, 67-69, 183-84, 194-95, bölgeci, 127-29, çeşitli destekler gereği, 13-14, grup bağlanmaları, 265-66, sorunların belirsizliği, 266-67, önderler, 280-85, temsilci, 67-69, ve anlaşma, 6. Bak. Parti tercihi, Siyasal aşırılık.
Siyasal roller: Büro işlerinde çalışanların, 226-27, proletaryanın, 48, orta sınıfın, 48-122, yukarı sınıfın, 48-49
Sola oy verme, 218 v.d. Bak: Aydınlar.
— akışkanlık fırsatları, 241-47, 250, banliyö-şehir farkları, 244-45, değer sistemi, 242-43, gelir dağılımı, 242, inandıran kaynaklar, 242-43, toplu akışkanlık, 241
— bağımlı etkenler: Azınlık grupları, 229-36, cinsiyet, 218, 249, çapraz baskılar, 232-35, din, 229-30, din törenlerine katılma, 233-34, fabrika büyüklüğü, 218, 225, 250, gelir, 227, 229, gelir güvensizliği, 219-21, 250, ırk grubu 218, işsizlik 218, 222-23, meslekler, 218-23, 227, 250, 310-12, 314-15, sınıf özdeşleşmesi, 227, sosyo-ekonomik statü, 235-36, statü isteği, 219, 223-33, 250, statü sistemi, 226-27, şehir büyüklüğü, 218, 225, 250, tatmin edici olmayan

iş, 219, 224-25, 250, yetişkinlik, 218, 223, 229
— gelenekçilik, 247-52, geri bölgeler, 247-52, okur-yazar olmamak, 247
— haberleşme kanalları, 236-41, 250, fabrika büyüklüğü, 237, gönüllü kuruluşlar, 236-37, meslek topluluğu, 237, sendikalar, 237, şehir büyüklüğü, 238, 241
Sol sağ sorunları. Bak: Amerikan siyaset, ideoloji.
Sosyal Demokrat Parti (Almanya), 11, 17, 52, 65-68, 1930'daki taraftarları, 134n
Sosyalizm, 68, 81, neden A.B.D. de değil, 44, 317-18 ve ABD sendikaları, 366 ve demokratik değer, 111 ve ırk peşin - hükmü, 109-10n ve oligarşi, 8-10
Sosyal akışkanlık, 241-47, sendikalarda, 369-71, ve siyasal görüşler, 255-56. Bak: Katılma. Parti tercihi. Sola oy verme.
Sosyete Kütüğü : 332
Soyutluk, 94, 103, 123-24, 160-62, aşağı tabakada, 103-05, 186, 195, mesleklerde, 69, 94-96, 112-14, 123-24, 181-82, 195, 237-38, 239, 373-74, 395-96
Statü sistemleri, 318-19n, 322-23. Bak: Sendikalar, Sola oy verme.

Şehirleşme, 34, 36-41. Bak: Katılma, Okur-yazarlık, Topluluk büyüklükleri.
Şili, 222

Tarım işçileri. Bak: Katılma, Parti tercihi, Sola oy verme, Tarımsal radikallik.
Tarımsal radikallik, 219-18, 268. Bak: Siyaset, taşra.
Tarih çözümlemesi, 26-27, 54n, 60-63, 65-68, 80-81, 109-11, 121-23, 346-47, 376-77
Tarikatlar : Yahova'nın şahitleri, 89 ve siyasal aşırılık, 89-90.
Topluluk büyüklükleri : 129-30, 150, 238-40
Topluluk önderleri : 395
Toplum bilimciler, 314-15, 319-20
Towsend Harris High School, 414
Towsend Planı, 258
Tory radikalleri (A.B.D.) 292-95. Bak. Liberalizm, yukarı sınıf.
Tory Sosyalizmi, 217, 271-72
Tunus, 76
Tutuculuk : Demokrasi korkusu, 111-12, 116, 270-71, ideoloji, 159, tarihçiler, 315n, ve büyük iş çevreleri, 154-55, ve sosyalleştirme gücü olarak çocuklar, 257. Bak: Eşitçilik, otoritecilik, yaş.
Tuxedo Park, 410
Türkiye, 40-42

Ulusal Gelir, 36, 43, 43-50, 64, 330-31
Uyma, 9-10, 338-39. Bak: Eşitlikçilik, Katılma.
Vatandaşlık, 64-65, 74-75, ve şehirleşme, 36n
Viyana, 185, 196n, 231

Whig Partisi (A.B.D.), 209, 284-85, 342-43, 346-48

Yabancı düşmanlığı, 93-94, 152
Yahudiler, 11, 109n, 138-39, 174, 231-32, 236, 281. Bak; Din, Katılma, Parti tercihi, Sola oy verme.
Yaş : İlgili etkenler, 251-52, tutuculuk, 256-60, siyasal tutumlar, 255, statü merakı, 257-58, yaşlılık, 258-59. Bak. İlk seçmenler, Katılma, Parti tercihi, Sola oy verme.
«Yavaş yavaş ve aşamalı bir biçimde düzeltimcilik» görüşü, 43
«Yerinden edilmiş sınıflar». Bak: Endüstrileşme. Siyasal aşırılık.
Yunanistan, 44n, 53n

Zaman görüşleri, 98-101, 105, 134-37.
Zenciler, 11, 171, 189, 191, 236, 268, 287

Derleyen
METE TUNÇAY

BATI'DA SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİ - I

Seçilmiş Yazılar

ESKİ VE ORTA ÇAĞLAR

HERODOTOS TARİHİ
Yaşlı Oligarkh, ATİNALILARIN ANAYASASI
Perikles, Cenaze Töreni Söylevi
Platon, DEVLET ve YASALAR
Aristoteles, NİKOMAKHOS'A AHLÂK ve POLİTİKA
Polybios, TARİHLER
Cicero, İnsanların Eşitliği, İnsaf Üstüne ve Kamu İşlerinden Uzak Durma
Augustinus, TANRI DEVLETİ
Salisburyli John, DEVLET ADAMININ KİTABI
Aquinumlu Thomas, PRENSLİK YÖNETİMİ ve TOPLU DİNBİLİM
Padualı Marsilio, BARIŞ SAVUNUCUSU

TEORİ

TEORİ YAYINLARI

Derleyen
METE TUNÇAY

BATI'DA SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİ - 2
Seçilmiş Yazılar

YENİ ÇAĞ
Rönesans, Reformasyon, Akıl Çağı Aydınlanma, Amerikan ve Fransız Devrimleri

Thomas More, UTOPIA
Macchiavelli, HÜKÜMDAR ve KONUŞMALAR
Calvin, HIRİSTİYAN DİNİNİN ÖĞRETİSİ
La Boetie, GÖNÜLLÜ KULLUK ÜSTÜNE
VINDICIAE CONTRA TYRANNOS
Bodin, DEVLET ÜSTÜNE ALTI KİTAP
Hobbes, DEV (Leviathan)
Locke, UYGAR YÖNETİM ÜSTÜNE
Spinoza, DİN VE SİYASET ÜSTÜNE
Montesquieu, YASALARIN RUHU
Rousseau, TOPLUM SÖZLEŞMESİ
Jefferson, BAĞIMSIZLIK BİLDİRİSİ
Madison, FEDERALİSTLERİN YAZILARI
Hamilton, FEDERALİSTLERİN YAZILARI
Sieyès, ÜÇÜNCÜ TABAKA NEDİR?
Robespierre, SİYASAL AHLAK İLKELERİ
Burke, FRANSA MESELELERİ
Tom Paine, SAĞDUYU ve İNSAN HAKLARI

TEORİ

TEORİ YAYINLARI

Derleyen
METE TUNÇAY

BATI'DA SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİ-3
Seçilmiş Yazılar
YAKIN ÇAĞ

Hegel, TARİHTE AKIL VE TARİH FELSEFESİ
Bentham, YÖNETİM ÜSTÜNE BİR PARÇA
J.S. Mill, TEMSİLİ HÜKÜMET
Marx, SEÇME ESERLERİ
Th. Green, Siyasal Boyun Eğme Yükümü
Bernstein, SOSYALİZMİN VARSAYIMLARI
Lenin, SEÇME ESERLERİ
Mussolini, FAŞİZM
Russell, TEMEL YAZILARI
Mao, SEÇME ESERLERİ (Hunan Raporu)
Gramsci, HAPİSHANE DEFTERLERİ

TEORİ

TEORİ YAYINLARI

Alâeddin Şenel

SİYASAL DÜŞÜNCELER TARİHİ

tarihöncesinde ilkçağda ortaçağda ve yeniçağda toplum ve siyasal düşünüş

İLKEL TOPLULUK VE DÜŞÜNÜŞ
İlkel Topluluğun Düşünüş Biçimi
UYGAR TOPLUM VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞ
Uygarlığın Yayılması
ESKİ YUNAN'DA VE ROMA'DA TOPLUM VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞ
ORTA ÇAĞDA TOPLUM VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞ
Bizans'ta Toplumsal Siyasal Gelişmeler ve Siyasal Düşünüş
YENİ ÇAĞDA TOPLUM VE SİYASAL DÜŞÜNÜŞ
Yeni Çağ Batı Toplumlarında Siyasal Düşünüş

TEORİ

Siyasal İnsan, çağdaş dünyada demokrasinin hangi koşullar altında işlediğini anlatmaktadır.

Bu kitapta açıklanan çarpıcı bulgulardan birkaçı şunlardır:

- Bir siyasal sistem olarak demokrasi, belli bir milli gelir ve eğitim düzeyine erişilmiş olmasını gerektirir, ama yalnız bunlarla değil, monarşi ile de bir ilişkisi vardır. Gerçekten, dünyanın en istikrarlı demokrasileri, krallıklardır.

- Amerikan siyasal partileri, genellikle sanıldıklarının tersine birbirlerinden sınıf çizgileri boyunca ayrılırlar, her zaman da aralarındaki farklar sınıfsal olmuştur.

- Faşizm, sadece, hatta başlıca, sağın bir hareketi olmak şöyle dursun, sağın olabileceği gibi, ortanın veya solun da hareketi olabilir. Alman ve Avusturya Naziliği, İtalyan Faşizmi, Fransız Gaullizmi ve Poujadizmi, Latin Amerika Peronizmi, Amerikan Popülarizmi ve McCarthizmi çözümlenince bu gerçek ortaya çıkmaktadır.

20. yüzyılın ortalarında, Batı demokrasisinin nasıl işlediğinin açıklığa kavuşturulması, ülkemizdeki siyasal çatışmaların da daha iyi kavranmasını sağlayacaktır.

VERSO
ANONİM ŞİRKETİ

KDV D.
2730 T.